

A
SZOCZIÁLIS TEVÉKENYSÉG
KÉZIKÖNYVE.

ÍRTA

Dr. BOROVCZÉNY NÁNDOR.

Egyházhatósági jóváhagyással.

BUDAPEST

STEPHANEUM NYOMDA R. T.

1907.

Az olvasónak üdvöt az Úrban!

Ha minden időben szükséges volt, hogy a papság az isteni Alapítótól nyert hármasküldetésének, tudniillik papi, tanítói és királyi hivatalának betöltésére egyforma gondot és buzgóságot fordítson: a királyi vagyis az előjárói és szorosabb értelemben a lelkek kormányzására irányuló hivatal kivált napjainkban különös figyelmet igényel, mert ennek gyakorlásában egyrészt lángbuzgalmú és kitartó, másrészt pedig tapintatos és körültekintő eljárás vezethet csupán célhoz. Nyilvánvaló ugyanis, hogy a mily mértékben megsokasodtak az emberi társadalomnak különféle rétegei, összebogozódtak az egymás ellen küzdő érdekek, kiélesedtek az egyes osztályok között egyre növekedő ellentétek s elhatalmasodott a nyomor és elégedetlenség: ép oly mértékben kell gyarapodnia, több oldalúvá és mélyebbé fejlesztenie a pap tudományának és képzettségének, hogy a vészes hullámok bármennyire erősödő csapkodása közepett is biztos kézzel tudja kormányozni a gondjaira bízott egyházközség hajóját, a melyben ülőknek mindegyike joggal elvárhatja, hogy lelkipásztorától nyerjen életének minden viszontagságában felvilágosítást és útbaigazítást, sőt segítő kart és védelmet

Ma már az illetékes körök minden oldalon belátják szükségét annak, hogy *a papság haladéktalanul álljon*

sorompóba és terjeszse ki munkálkodását a szociális tevékenység minden ágára. Hogy azonban fáradozása e téren sikerrel járjon és meg hozza a kívánt gyümölcsöket, mindenekelőtt megbízható vezérfonalat kell kezébe adnunk.

A társulati és szövetkezeti tevékenység egyes ágaira vonatkozó igen jó művek hagyták el már a sajtót magyar nyelven, de mindezideig hiányzott oly könyv, mely a pap szociális működésének minden nemére kiterjedjen s mely egyúttal alkalmas legyen arra, hogy a papi pályára készülő ifjúság tankönyv gyanánt is használhassa. Ezért szólítottam fel s buzdítottam hathatósan egyházmegyém jeles készült-ségű papját, dr. Boroviczény Nándort, ki ilyenmő művén már esztendőök óta nagy kitartással és kiváló szakértelemmel dolgozott s ki mint theologiai tanár ugyané tárgyat a pap-növendékeknek több éven át szép sikerrel elő is adta, könyvének megírására és kiadására oly alakban, mely a lelkipásztori szociális akciónak lehetőleg minden ágát felölelje s azt főként *gyakorlati* irányban iparkodjék megmagyarázni és alaposan kifejteni, de még se haladja túl azon terjedelmet, mely egyrészt könnyűvé teszi a mű áttekintését és praktikus használatát, másrészt alkalmassá teszi a kötetet arra, hogy iskolai tankönyvül is szolgáljon.

Miután meggyőződtem, hogy a szerző e feladatnak derekasan megfelelt s hogy jelen mű magyar nyelvű egyházi irodalmunkban valóban hézagpótló, nagyon is időszerű és égetően szükséges: a legmelegebben ajánlom azt ezennel a theologiai tanintézetek vezetőségeinek, a lelkipásztor-kodás bármely nemével foglalkozó papságnak, sőt a keresz-

tény társadalmi tevékenység iránt érdeklődő világiaknak is figyelmébe és pártolásába.

A szerzőre pedig az isteni kegyelmek zálogául főpásztori áldásomat adva, kívánom neki, hogy fáradozásának jutalmát találja művének minél szélesebb körű elterjedésében s az abban elhintett magvak bőséges megfogásában és gyümölcsözésében.

Vácson, 1907 szeptember hó 23-án.

Károly Emánuel,

A SZERZŐ ELŐSZAVA.

Isten nevében bocsátom nyilvánosságra első művemet.

Művemnek közvetlen oka kegyelmes főpásztornak, gróf Csáky Károly váci püspök,úrnak kegyes parancsa volt, melylyel engem az egyesületi és szövetkezeti tevékenység kézikönyvének megírásával megbízott.

Nagy örömmel hódoltam a főpásztori megbízatásnak, hogy azzal egyrészt fiúi hálámnak és engedelmességemnek tanújelét adjam, másrészt a hittudományhallgatóknak s mindazoknak, kiket a szociális tevékenység érdekel, kezébe vezérfonalat adjak.

Célom elérésére iparkodtam áttanulmányozni az e téren megjelent irodalmat, tanulmányozni helyszínen a különböző egyesületeket és szövetkezeteket, azoknak belső életét, szervezetét. E tekintetben nem mulaszthatom el forró köszönetemet nyilvánítani dr. Giesswein Sándor kanonok, Seidl Ambrus miniszteri tanácsos Országos Központi Hitelszövetkezeti igazgató, dr. Czettler Jenő, földművelésügyi miniszteri fogalmazó, Paur Ödön biztosító szövetkezeti titkár, P. Bóta Ernő S. J., Katits Antal munkás-nyugdíj egyleti igazgató, Pethő Sándor titkár, dr. Finály György orvos, Thym Adolf budai katolikus körü főtitkár uraknak, de különösen a Katolikus Országos Szövetség apostoli lelkü igazgatójának, Szentiványi Károly és az Országos Központi Hitelszövetkezet cégvezetőjének, Végh Jenő úrnak, kik oly sok időt szenteltek nekem.

A keresztény társadalomtudomány megírása volt eszmém. Annak elmélete és gyakorlata. De mivel elméleti értekezések bőven vannak, s a szociológia jelen állásában még nem tekinthető megállapodott tudománynak s mivel mindenekelőtt munkára, tevékenységre van szükség: azért a gyakorlati részszel kezdtem el munkámat. Két részben osztottam el az anyagot. Az egyik az egyesületi és szövetkezeti tevékenységet, a másik az ú. n. szociális kérdések ágait (agrár, ipari, kereskedői, munkás, nőkérdés) tárgyalja a gyakorlat alapján. Az első részből azonban, mivel csupán lelkészek-

nek szól, külön kapcsoltam a vallásos egyesületi tevékenységről . szóló részt.

A részletekig való kidolgozásra a gyakorlat vezetett rá s azon tapasztalatom, hogy a csak általánosságban vagy felületesen oda-vetett dolgokból a növendékek sem sokat tanulnak. És kint az életben sokszor épen a csekélységeken szenved hajótörést a jóakarát.

Fogadják t. olvasóim szeretettel e művecskét. A riadó szava immár hazánk minden részében visszhangzik s minden igaz magyart sorompóba szólít, tevékenységre serkent, hogy Istent és hazát szeretve testvéreink bajainak orvoslására siessünk. Ezer sebből vérzik a haza. Nem késlekedhetünk. Pusztulás fenyegeti hazánkat. Vallási, erkölcsi, anyagi pusztulás. S mi ölhetett kezekkel hagynók pusztulni a magyart? Nem. A ki magyar, az nem engedi elveszni hazáját! A ki keresztény, az nem engedi elveszni Mária országát!

A kereszténység most is, épúgy mint keletkezésekor, a szegények, elnyomottak és kizsákmányoltakhoz fordul. Feléjük ragyogtatja a Megváltó Jézus Krisztusnak keresztjét, mely minden kornak megváltója, minden időnek ' diadalmas lobogója. E lobogó az ön-feláldozásig tevékeny testvéri szeretet jelvénye és legnagyobb erőforrása. Ez az erő képes lesz ma is csodákat művelni, ha lelkünket Annak szeretete hevíti, a ki egyedül képes parancsolni a háborgó tengernek s a zúgó viharoknak, ki egyedül képes igazi békességet adni az emberi szívnek.

Uri, p. Monor (Pestm.).

1907 szeptember 15. Szűz Mária nevenapján.

Dr. Boroviczény Nándor.

I.
EGYESÜLETI ÉS SZÖVETKEZETI
TEVÉKENYSÉG.

A) ÁLTALÁNOS RÉSZ.

1. §. Bevezetés.

A szociális kérdés megoldásában, mely ma oly élénken foglalkoztatja a lelkeket, vezérszerepet kell adnunk a kereszténységnek. A szociális kérdés ugyanis elsősorban nem anyagi, hanem erkölcsi kérdés s mint ilyennek megoldása a társadalom erkölcsi újjászületése nélkül, ez pedig bensőséges keresztény élet nélkül el nem érhető. Másrészt a kereszténység isteni eredetű erkölcstana úgy az egyén, mint az egész társadalom teljes életrendjét, annak minden kérdését, minden intézményét, mely valamikép a halhatatlan lelkek örök üdvére irányítható, felöleli s természeténél fogva megkívánja, hogy e kérdés megoldásában az ő elvei figyelembe vétessenek.¹

Két nagy tábor áll egymással szemben: a hazát és Istent tagadó szociáldemokrácia (és anarchia) és a kereszténység. Mindkét irány célja a társadalmi bajokon segíteni, mindkettő e cél elérésére a tömörülést szükségesnek tartja: de míg a demokrácia csak anyagi jobblét után tör s tagadva Istent és hazát, osztálygyűlöletet szít: a kereszténység a társadalmat nemcsak anyagilag, hanem erkölcsileg is fölemelni, megnemesíteni s örök céljára vezetni iparkodik.

Az anarchia bátran hirdeti romboló elveit trón es oltár ellen, a szocializmus erfurti programjába (1891) csalétekként «a vallás magánügy» jelszavát hangoztatja s elrejtven tulajdonképeni céljait, csak azt hirdeti, hogy egyedüli érdeke a szegény munkások helyzetét javítani, mi természetesen óriási tömegeket vonz táborába. De *Bebel* már az 1881-iki német birodalmi gyűlésen kimondotta:

¹ Dr. *Giesswein* Sándor, Társadalmi problémák és keresztény világnézet. Budapest, Stephaneum 1907. 82. köv. *Huckert*, Welche Bedeutung gebührt der Religion in den sozialen Kämpfen der Gegenwart? Neisse, 1892.

² *Dunin-Borkoivski* S. J., «Stimmen aus Maria-Laach». 56. évf. 26, 172, 365, 499 köv. és 61. évf. 181, 303 köv.

«Mi politikai téren köztársaságra, nemzetgazdasági téren szocializmusra, vallási téren atheizmusra törekszünk».

Az ily szocializmus (mint atheizmus) teljes ellentéte a kereszténységnek. Mit még jobban kiélesít tanítása a hazáról, a társadalmi osztályokról, a házasságról stb.¹

Sajnos, egy úton, együtt így nem haladhatunk!

A szociálisták beszédjeikben, izgatásaikban hatásosan használják föl «a társadalmi nyomor»-t. Sőt, mintha arról csak nekik volna szabad beszélni, teljesen kisajátítják azt a maguk részére. Pedig hisz a társadalmi nyomort mi is érezzük, sőt ha valakinek, úgy a papnak kötelessége elsősorban segítségére sietni szenvedő embertársainak. Az ő programja ugyanaz, mint szent Pálé: «Mindenkinek mindene lettem, hogy mindenkit Krisztusnak megnyerjek»; s ha szíve valóban telve van szeretettel, akkor nem nézheti tétlenül millió embertársának nyomorát, nem nézheti nyugodtan a magyar nép pusztulását... A kizsákmányolók sietnek, a szocializmus ijesztően terjed, a magyar nép hanyatlik és pusztul — és ezt tétlenül nézze keresztény magyar pap!?

Nem. Ütött az utolsó óra. Vajha ne lenne már késő!

A mit a külföldön már régóta a leglázásabban folytatnak, nálunk is megindult a *keresztény szociális működés*. A buzgó papok, nemes hazafiak egész sora áll be a nemes munkába. Krisztus és a lelkek szeretete ragadja őket. Mert feláldozva bár kényelmet, időt, erőt és életet, túrva és dolgozva, *a keresztény Magyarországot még kell menteniök s boldoggá tenniök itt és a síron túl...*

E tevékenységnek eszközeit óhajtja e művecske gyöngé kézzel megrajzolni. Be fogjuk járni az utakat, melyeken a mai társadalom embereit vezetnünk kell. Meg fogjuk ismerni, bár vázlatosan, azon intézményeket, melyek célunk elérésében segítségünkre lehetnek.

Főlséges kép! Telve szeretettel és gyöngédséggel, melyet a társadalom érző, nemes rész rajzol a lelki, testi és anyagi nyomor szomorú, sötét keretébe. És ezen élő vonásokból alakul ki a *társadalmi szeretetnek* csodás képe.

¹ Dr. Szilvek Lajos, Vallás és Socialismus. Budapest, 1906 (1.50): Egyház és szociáldemokrácia (1.60): A szociáldemokrácia vallása (1.60). Haller, Le az álarcczal! Budapest, Stephaneum. 1905 (30 f.). Adár-Deák, Jönnek a szocialisták!² Budapest, 1906. (2ü f.) Käser, Der Sozialdemokrat hat das Wort! Freiburg, 1905. (2.40 kor.) Mind a három igen ügyes, népszerű czáfolata a szocializmusnak.

2. §. A társadalmi tevékenység alapföltétele.

Gyakran hallható, hogy a modern társadalom papjának nem imádkoznia, hanem szerepelnie kell. A templomból ki kell lépnie a nép közé, el kell hagynia magányát, egyesületeket és szövetkezeteket kell alkotnia, fáradoznia, kell a nép anyagi javán, mert különben a nép a demokrácia karjaiba dől, ha nincs, aki segítsen rajta. Tagadhatatlan: *a papnak nem szabad engednie, hogy a nép elpusztuljon. Segítenie kell a népnek nyomorán.* Erre készíteti őt a lelkek szeretete. *De a nyomoron segíteni csak úgy képes, ha a népet vallásossá és erkölcsössé tenni iparkodik.* Mert: *vallásos élet nélkül nincs erkölcs; erkölcs nélkül pedig a szociális kérdésben nincs megoldás!* «A leggazdagabb nép is koldusbotra jut, ha erkölcsileg elzüllick,» mondja *Roscher* Vilmos, a híres protestáns szociológus. S jól mondja *Carlyle*, hogy «a felebaráti szeretetnek a társadalmi rend alapjául való elfogadásánál magasztosabb és nagyobb gondolata nem volt még az emberiségnek. Összes állambölcséségünk és egész nemzetgazdasági tudásunk e gondolat követelményeinek alkalmazása nélkül csütörtököt mond az életben. Meggyőződésem szerint csak az a társadalom maradhat békében, csak az boldogulhat huzamosan és csak az folytathat valóban emberi életet, melyet a kereszténység szelleme hatott át».¹

És tényleg: a kereszténységnek minden intézkedése és parancsa a társadalomnak nemcsak szellemi, hanem anyagi javát is előmozdítja. Vegyük csak például a vásár- és ünnepnapoknak az egyház szellemében való megszentelését.² A világi hatóság is sürgeti a vasárnapi munkaszünetet. De mennyivel mélyebben jár az egyház szociális hatása, a mikor nem éri be a puszta szünettel, hanem megkívánja, hogy ez a nap az Úrre legyen s a halhatatlan léleké. Szentmise és prédikáció nélkül nem vasárnap a munkaszünet, nem éri el ideális rendeltetését. S bár nem tiltja a testi üdülést, mégis mi sem ellenkezik jobban a vasárnappal, mint a korcsma, tivornya, részegeskedés. Az egyház ép vásár- és ünnepnap sürgeti különösen a léleknek megszentelését a szentségek vétele s a jócselekedetek gyakorlása által. Oh, nem lehet azt szóval kifejezni,

¹ *Gaál* Jenő, Társadalmi béke a közigazdasági patriarchalizmus alapján. Budapest, 1888.

² Havi Közlöny 1905. 1214. 1.

hogy az egyház szellemében töltött vasárnapok és ünnepek szociális tekintetben mily mélyrehatóak s mennyire előmozdítják a népnek nemcsak erkölcsi, de anyagi javát is. És így vagyunk Isten és az egyház minden parancsával és intézkedésével. Azokból egyenlő-kép árad az erkölcsi és anyagi jólét.

Minél inkább terjednének a kereszténység elvei, a társadalom anyagilag is annál jobban haladna előre. Mert hisz mindazt, a mi lopás, csalás, uzsora, zsarolás stb. által az embereket tönkreteszi, a keresztény erkölcstan ostromozza és mindazt, a mi takarékoság, józanság, igazságosság stb. által anyagilag egyedül segítheti elő az embert, a kereszténység a legszebb erényekként magasztatja..

Így teszi a keresztény élet az egyént anyagilag is boldoggá.

De természetesen, valamint a léleknek élete nem csupán a földi lét, ép úgy a természetfölötti vallás sem meritheti ki mélységét az anyagi javakra való figyelmével.

A történelem elég világosan bizonyítja, hogy *a népek első tanítóinak* azokat a földművelésre, iparra és kereskedelemre, írni-olvasni megtanították, papok voltak. Ez bizonyára elsőrangú szociális és kulturális működés. De az anyagi kultúrán fölül áll meg-tanítani az embereket Krisztus Urunk tanítására, nevelni őket keresztény, Krisztus tanításával megegyező életre. «Keressétek előbb az Isten országát és az ő igazságát s ezek mind hozzáadatok!» S ha az anyag fölött áll a lélek érdeke, mely a természetfölötti élet a megszentelő malaszt által: úgy az ezen életrevaló nevelés és annak kifejllesztése, a lélek igazi idealizmusa, az Isten fiainak kultúrája egyszersmind a legfőbb, legelső és legfontosabb szociális működés, a mi csak elképzelhető. S a lelkipásztor hivatása ezt elérni, hogy t. i. a természetfölötti élet részesei legyenek. Ez legfontosabb feladata! *A ki ezen legfőbb kultúrmunkát elhanyagolja, az minden egyéb fáradozása mellett – sem tett eleget kötelességének!* Vagyis minden szociális tevékenységnek alap feltétele: a *buzgó lelkipásztorkodás*. Azon apostolkodás t. i., mely jótékony hatását mindenre és mindenkire kiterjeszti, jók- és rosszakra egyaránt s nemcsak azt fogadja szívesen, a ki hozzá jön, hanem az Üdvözítő mondása szerint kiveti a hálót oda is, a hol a lanyhák, sőt egyház és vallás ellenségei s a lelki halottak is vannak: *aquaerere quod*

¹ Dr. Cornelius *Krieg*, Wissenschaft der Seelenleitung. I. Freiburg, 1904. 19. 1.

perierat!» keresni, a mi elveszett... s *fölkeresi* a bűnöst,¹ ahhoz is van egy hívő szava: «Sequere me»...

De ha a lelkipásztor másokat lelkes, jellemes (vagyis minden, tehát a nyilvános tevékenységben is megnyilatkozó) keresztény katolikus életre akar vinni – pedig ez a főcél – : akkor első-sorban neki kell hit- és erényéletet élnie s a szigorú, kipróbált elvekből minden elfoglaltsága mellett sem szabad engednie. Csak így lesz áldás fáradozásain.²

Senki tehát meg ne vesse a *pap imáit, önmegtágadásait, szent gyakorlatait?* Mindennek nagy szociális jelentősége van. Ezekből táplálkozik az, ki „a népeket táplálja; ezektől nyer erőt az, ki híveit erősíti. De ezek nélkül meddő és gyenge. Hiába fáradoz.”

A lelkipásztor buzgó imái, hitélete, erény gyakorlatai, egyszóval életszentsége az egyedüli biztos alapja az ő szociális tevékenységének. Sőt azt állítjuk, hogy szociális tevékenysége egyenes arányban áll az ő papi jámborságával. Mert minél inkább lángol Isten és a lelkek szeretetétől, annál buzgóbb lesz a felebaráti szeretetben. Egy szent Bernát, egy asszisi szent Ferencz, egy Don Bosco valóságos tengelyét képezte a társadalom igazi reformjának, a mi más nem lehet, mint X. Pius pápának jeligeje: (*Instaurare omnia in Christo !*)» Megújítani *mindent*, elsősorban önmagunkat, azután az iskolát, a családot és az egész társadalmat Krisztuss Urunk elvei szerint.

Ez a legfontosabb társadalmi kérdés megoldása.

A mit a mai körülmények még különösen várnak a pap egyéniségétől, az: az egyszerűség, takarékoság és a szegényekkel való jó bánásmód.

1. Egyszerűség. A nyomorgók milliói irigy szemmel nézik a pap anyagi jólétét.⁴ Ne bántsa hát a szegény embert a pap fény-

¹ «Murmurabant dicentes, quod ad hominem *peccatorem* divertisset». Luc. 18, 7.

² «Corporalis exercitatio ad modicum utilis est: *pietas autem ad omnia utilis est*, promissionem habens vitae quae nunc est et futurae». I. Tim. 4, 8. «Attende *tibi* et doctrinae: insta in illis. Hoc enim faciens et *teipsum* salvum facies et *eos* qui te audiunt», ib. 4, 16.

³ «Nisi Dominus aedificaverit domum, in vanum laboraverunt qui aedificant eam. Nisi Dominus custodierit civitatem, frustra vigilat, qui custodit eam». Ps. 126, 1. 2. És: «sine Me *nihil* potestis facere».

⁴ «Si quis vult post me venire, abneget semetipsum et tollat crucem suam et sequatur me». Matth. 16, 24.

üzése. Legyen a pap *egyszerű* ételben, italban, ruházatban, lakásban egyaránt.¹ Necsak az «urak» barátságát keresse, hanem az Üdvözítő példájára, szeresse azokat a sokat küzködő egyszerű szegény embereket is. Tevékenységében ne keressen mást, mint Isten dicsőségét s a lelkek üdvözítését, embertársai boldogítását. Ennek a szent célnak áldozzon fel önzetlenül mindent: kényelmet, szórakozást, rangot.

2. Takarékoság, fösvényesség nélkül. Méltán vár a szegény tőle alamizsnát s zokon veszi a világ, ha keményszívű, ha talán az iparosok és munkások díját levonná. Az *adakozás* szintén igen fontos szociális tevékenység. Jóleső örömmel olvassuk a papság, különösen a főpapság *alapítványait, adományait*, mikkel szintén nagy szociális érdekeket mozdítanak elő. Újabb időben ismételten sürgetik az egyházhatóságok a *papi végrendelet*-nek még idején való elkészítését De úgy az adományokhoz, mint a végrendelethez *nagy okosság* szükséges, hogy mindkettő üdvös célú érjen el, nehogy az egyházi vagyon érdemetlen kezekbe jusson.

3. Jó bánásmód. Ha valamikor, úgy napjainkban ez az első, a mit a paptól elvárnak: a szegényekkel való *jó bánásmód*. Legyünk mindenkivel szemben jóságosak. Ez a jóságos, mindenkinek javát akaró vonás a lelkipásztor lelkének legszükségesebb kelléke.² Ezáltal lesz barátja és atyja híveinek. Mindenkivel, tekintet nélkül állására, bánjon szeretettel. Fogadja a legszegényebb munkásnak is a köszöntését (kalaplevéve); szóljon hozzá egy-két szót; kérdezősködjék az ő és családja hogylétéről és anyagi ügyeiről, hogy van-e munkája? hol dolgozik? stb.

Legyen a legszegényebbre nézve is megközelíthető, a nélkül, hogy túlbizalmasságot engedne meg; a nélkül, hogy szükség nélkül magánházakba járna, nehogy papi méltósága és tekintélye kárt szenvedjen.

Mivel pedig, hogy az előttünk álló nagy célú, t. i. a társadalom visszavezetését Krisztushoz elérjük, nem egy papnak, hanem minden papnak közös munkájára van szükség, föltétlen kellék: *a papi testvéri szeretet és összetartás, együttműködés*. Megölnöje e

¹ Godehard Geiger, Zurück zu dem armen, demütigen, gekreuzigten Heiland Jesus Christus! Donauwörth 1903. (60 pf.)

² Kerer, Die Macht der Persönlichkeit im Priesterwirken. Regensburg, 1905. Ford. Poós. A személyiség ereje. (Stephaneum.)

különben oly fontos szociális tényezőnek a versengés, hiú kitüntetésekért való törtetés, egymás szeretetlen kritizálása...¹

3. §. A szociális kérdés tanulmányozása.

A papi jámbor élet mellett a *tudomány* az, a mi nélkülözhetetlen kelléke a papnak. És pedig elsősorban: a *teológiai tudomány*. E nélkül minden tudása csonka. A dogmatika, erkölcsstan, egyházjog, egyháztörténet, a lelkipásztorkodástan s a szentírástudomány tehát az, a mi elsősorban kell, hogy foglalkoztassa a lelkipásztort künn az életben is. De a jelenlegi szociális világban szükséges a *szociális kérdés* tanulmányozása is, melynek eszközei: 1. szemináriumi előképzés, 2. szociális kurzusok, 3. szociális konferenciák, 4. katolikus nagygyűlések és 5. a szociális irodalom ismerete.

1. A szemináriumi előképzés. Sok helyütt a theológián már külön tanári állások vannak szervezve ezen szakra (s a hol külön állás nincs szervezve, bizonyára ott is előadják), mégis a theológiai képezés e téren sem lehet egyéb, mint csupán e téren föltétlenül szükséges ismeretek közlése, előkészítés és bevezetés e tárgy tanulmányozására.

Belgiumban a liegi-i II. katolikus kongresszus elhatározta az úgynevezett *munkáskáplánok* képzését. A belga «munkáskáplán» azonban nem ugyanaz, mint a német «*Arbeiterkaplan*». E papok ugyanis St. Gilles mellett egy külön házban képeztetnek ki a theológiából s a szociális tudományokból. Tanulmányaik elvégzése után Seraing, Charleroi és Morlanweez munkásházaiban laknak, a hol kongregációt képeznek. Főadatuk: csak a munkásokkal foglalkozni.²

2. Szociális tanfolyamok (kurzusok). A szociális ismereteknek *rövid utón való elsajátítására szolgálnak* a rövidebb vagy hosszabb ideig tartó szociális tanfolyamok (kurzusok). A németek mintájára, kik 1892 óta (midőn a münchen-gladbachi legényegyletben az első gyakorlati szociális kurzust tartották) évenként tartanak ily tanfolyamokat,³ 1901 óta nálunk is vannak ily szociális

¹ «Propter quod inexcusabilis es o homo omnis, qui iudicas. In quo enimiudicas alteram, teipsum condemnas: eadem enim agis quae iudicas.» Rom. 2, 1. Egymást tisztelve, becsülve, szeretve s versenyezve a szeretetben és munkában Istenért és a lelkekért, vállat vállhoz vetve, bizonyára sikerülni fog «megmenteni, a mi elveszett».

² P. G. A papság és a szociális tanulmányok. Egyházi Közlöny 1903. 2, 3. sz. Dr. *Erigiert*, Arbeitergeistliche. Regensburg, 1897. (192. K.)

³ 1893 Bamberg, 1894 Freiburg, 1895 Dortmund, 1896 Gmünd, 1898 Strassburg, 1900 Strassburg stb.

tanfolyamok. Az I. 1901., a II. 1903. aug. 17-19.,¹ több mint 600 résztvevővel; nagyobb szünet után 1905-ben kezdődtek újra: Komárom, Veszprém, Győr, Pápa, 1906-ban: Kalocsa, Székely-Udvarhely, Kolozsvár, Kassa, Eperjes; november végén a növédelemről Budapesten, decemberben Nyíregyházán.

3. Szociális konferenciák a papok körében² szintén igen kitűnő eszközei az önképzésnek. Ezek a koronákhoz hasonlóan, esperességi kerületek szerint szervezettek. A kerületi papok évente 2-3 gyűlést tartanak változatos, egész napot igénybe vevő programmal. Legjobb az ily konferenciákat némiképp összefüggésbe hozni az esperességi kerületi gyűlésekkel, pb a kerületi esperes lehetne a konferenciák elnöke. A tulajdonképeni vezetés egy a konferencia által választott elnöknek, helyettesének és a jegyzőnek a kezében van letéve. Hogy azonban mások is foglalkozhassanak ezen kérdésekkel s az ' esetleges elhelyezések által a konferenciák léte a hivatásos vezetés miatt ne veszélyeztessék, ajánlatos leg-
alább kétvenként változtatni a vezetőséget.

Nagyobb városokban, különösen iparoshelyeken (Budapest, Pozsony, Kassa, Temesvár, Pécs stb.) külön konferenciákat kell szervezni az ott működő papok kebelében, kiknek feladata legyen tüzetesen megbeszélni a helyi kérdéseket, melyek a vidéki, falusi működőket kevésbé érdeklik.

Szervezés, Az ily konferencia alapszabályai lehetnek:

1. Célja: a szociális kérdések és feladatok ismeretének ápolása a résztvevőkben. Távolabbi célja pedig, hogy a szociális ismeretek fontosabb ágaiban a részletkérdések tárgyalására előadókat képezzen s végre, hogy kezdeményezze és keresztülvigye a kívánatos szociális intézményeket.

2. Minden hónap első csütörtökjén (vagy máskor) tartatik a gyűlés, melyen egy tag előadást tart valamely kérdéstről, mihez a többiek is hozzá-
szólnak.

3. A konferencia évente december hónapban megválasztja az elnököt és annak helyettesét. Elnök az, a ki a legtöbb szavazatot kapja, az utána következő az elnökhelyettes.

4. Az elnök jogai és kötelességei:

¹ Szövege a Társulati Értesítő 1903. 27. sz.

² *Soziale Konferenzen unter dem Klerus*: Ihre Organisation und Tätigkeiten. 1902. (40 pf.) Benne alkalmas művek czimeai a praes-ek és szociális kurzusok részére; («Soziale Tagesfragen» 4. füzet. München-Gladbach.) - *Fráter István*, Szociális konferenciák a papság körében. Egyházi Közlöny 1906. 18. és 19. sz.

a) az egyes tagokat minden üléshez legalább nyolcz nappal előbb meghívni s időt, helyet és napirendet megállapítani;

b) a gyűlést vezetni s a jegyzőkönyv vezetésével egy tagot megbízni;

c) a konferencia birtokát képező könyveket és iratokat őrizetben tartani s

d) a pénztárt kezelni.

5. A tagok köteleességei:

a) a havi (vagy egyébként meghatározott) gyűléseken pontosan megjelenni; akadály esetén még a konferencia előtt az elnököt értesíteni;

b) évente legalább egy előadást tartani;

c) a megtartott előadást olvasható írásban az elnöknek átadni;

d) évente ... korona tagsági díjat fizetni.

Tevékenység. A szocz. konferenciáknak elsősorban feladata: a gyakorlati kérdésekkel s az azok megoldására vezető eszközökkel foglalkozni, tekintetbe véve mindig a helyi körülményeket. Hogy a részletkérdések megértése és tárgyalása annál könnyebb legyen, szükséges a szociális kérdést általános szempontból is tárgyalni, annak okát, fejlődését, XIII. Leo 1891 május 15-én kelt «Rerum novarum» kezdetű bulláját tanulmányozni. A többi tárgyat elsősorban a hely határozza meg. Más kérdéseket kell tárgyalni földművesek által lakott vidéken, másokat gyári helyeken, másokat a kisiparosok lakta vidéken. Ugyanígy tárgyalhatnak apologetikus tárgyakat is.

A jól kidolgozott előadásokat újságokban vagy folyóiratokban teheti közzé az elnökség. Ezáltal napilapjaink értéke emelkedik. Itt-ott jutalmat is lehet kitűzni a legjobb dolgozatokra.

Ily konferenciák szervezése nagyon fontos általában véve. Legényegyletek elnökeire, szövetkezetek vezetőire nézve pedig különösen fontos, csakhogy ezeket mint *elnöki konferenciákat* külön kellene *egyházmegyéenként* az egyházmegyei központi elnök vezetése mellett szervezni. Hogy mennyi haszonnal járna ily szervezés, fölösleges bővebben fejtegetni.¹

4. Katholikus nagygyűlések. Az egész ország katolikusainak megnyilatkozásai ezek, a katolikus öntudat legkitűnőbb fej-

¹ Ajánlatos olyan *világiakat* is meghívni, a kik az illető kérdésben nagyobb tapasztalattal bírnak vagy azt állásuknál fogva előmozdíthatják. Előadókként is örömmel kell őket fogadni. A konferenciák szervezésére s a megfelelő témákra nézve (irodalommal) I. a «Volksverein» által kiadott «*Soziale Tagesfragen*» 4. füzetét: *Soziale Konferenzen unter dem Klerus*. Továbbá *Passauer Monatsschrift* VIII, 694. köv., XI, 595.; *Der Volksverein* 1897, 102. köv.; 1898, 121. Ezen konferenciákhoz teljesen hasonlóak a német «*Soziale Studienzirkel*», melyről P. G., *A papság és a szociális tanulmányok* II. Egyházi Közlöny 1903, 3. sz.-ban részletesen ír.

lesztői. Németországban 1848 okt. 3-6. Mainzban volt az első «*Generalversammlung der Katholiken Deutschlands*», a legutolsók 1900. Bonn, 1901. Osnabrück, 1902. Mannheim, 1903. Köln, 1904. Regensburg,¹ 1905. Strassburg, 1906. (az 53-ik) Essen.²

A *regensburgi* nagygyűlés évkönyvében a «Geschäftsordnung der Generalversammlung» is meg van adva. Kipróbált tervezet. Ugyanaz megvan a *strassburgi* és *esseni* Évkönyvben is.

Nálunk eddig hat katolikus nagygyűlés volt. Eddig mind Budapesten. A VII-ik Pécssett 1907 aug. 25-27.

I.: 1900,³ II.: 1901,⁴ III.: 1902,⁵ IV.: 1903,⁶ V.: 1904,⁷ VI.: 1906-ban.⁸

5. A szociális irodalom tanulmányozása. Mielőtt ezen irodalom ismertetéséhez fognánk, meg kell említenünk az ismeret-szerzés gyakorlati *módját*, mely nem egyéb, mint a *gyűjtés*. Napilapjaink újszólván minden nap hoznak tárgyunkat érintő érdekes cikkeket, statisztikai közléseket, egyleti ügyeket. Az «Alkotmány», «Új Lap», «Egyházi Közlöny», az «Igaz Szó», «Havi Közlöny» és «Religio» kiválóan értékesíthető dolgokat tartalmaznak. Ezeknek a közleményeknek kár volna reánk nézve elveszniök. A mit kivághatunk, vágjuk ki, ráírva pontosan, hol találtuk, pl. «Alkotmány» 1906. évi 253. számában; a mit nem vághatunk ki, annak pontos címét, esetleg rövid tartalmát írjuk egy nyolczadrét papirosra, a papiroslapot fönt jegyezzük meg a vezérszó szerint (pl. szent Rafael-egylet) s az egész gyűjteményt rendezzük betűrend vagy valamely szakkönyv lapjai szerint. A kis röpiratokat szintén így jelöljük meg: s ékeljük be gyűjteményünkbe a megfelelő helyre.

Ezen mód szerint rendkívül becses gyűjteményre tehetünk szert.

A mi a könyvek beszerzését és tanulmányozását illeti, fölünk legyen: *előbb csak a legfőbbeket és legkitűnőbbeket szerezzük be t* E téren ma igen nagy a könyvtermelés. A gyakorlati lelkipásztor-

¹ Részletesen közölve Egyházi Közlöny 1904, 35. és 36. sz.

² Havi Közlöny 1906, 951. l.

³ Határozatai olvashatók a Havi Közlöny 1900 évi 1137, és 1255. köv. lapjain.

⁴ U. o. 1901, 1383. l. Egyházi Közlöny 1901, 37., 42., 43. sz.

⁵ Havi Közlöny 1902, 1341.

⁶ Egyházi Közlöny 19ÜH, 43. sz. bőven közli a beszédeket.

⁷ U. o. 1904, 44. sz. közli az egésznek tartalmát.

⁸ Alkotmány 1906, 228-231. sz. közli a teljes szöveget.

kodás pedig nem enged túlsok időt. Sok könyvért a pénz is kár. Útmutatásul megnevezzük a legfontosabbakat:

Szükséges mindenkéltűn egy jó kézikönyv (*compendium*).

A nemzetgazdászattan tanulmányozására kitűnő munka:

Dr. *Földes Béla*: A társadalmi gazdaságtan. Budapest, I⁴ 1905., II.⁵ 1903. (18 K.)

Biederlach S. J. Kiss. A társadalmi kérdés mibenléte és megoldása. Kiadta dr. Kiss János. Szeged, 1903.

Gathrein V. S. J. Der Sozialismus, eine Untersuchung seiner Grundlagen und seiner Durchführbarkeit. Freiburg, 1903. (ford.)

Ugyanez megvan *Cathrein*, Erkölcshölcelet II. 120.241.

Valóságos remekmű: *Heinrich Pesch S. J.*, Lehrbuch der Nationalökonomie, melynek eddig csak az első kötete: «Grundlegung» jelent meg. Freiburg. Herder, 1905. (Kötve 11.50 M.)

Míg ezek az elmélettel foglalkoznak, a gyakorlatra nézve alapvető:

Dr. *F. Hitze*, Die Arbeiterfrage. München-Gladbach, 1905. (Verlag der Zentralstelle des Volksvereines für das kath. Deutschland. 1.80 kor.)

Francia nyelven írt kitűnő tankönyv: *Chrét. Antoine S. J.*, Cours d'économie sociale. Paris, 1899. (10.80 kor.)

Ant. *Retzbach*, Leitfaden für soziale Praxis, Freiburg, 1907. (3.60 kor.) Reánk nézve a többbit mind fölülmúlja, mert tisztán a gyakorlattal foglalkozik. Fejezetei: I. A szocziális kérdés általában. II. A munkáskérdés. III. Az iparoskérdés. IV. A földműveskérdés. V. A nőkérdés. VI. A lakás- és alkoholkérdés. VII. A szegény- és jótékonyági ügy. Az idézett irodalom kitűnő. Dr. *Max Heimbucher*, Die praktisch-soziale Tätigkeiten des Priesters. Paderborn. 1904. (Seelsorger-Praxis I. 1.80 M. Kitűnő munka, igen bő irodalommal.)

Ezek volnának az első és legszükségesebb tanulmányok. *Bővebb irodalom található az egyes fejezeteknél.*

1875: III. t.-cz. a nyilvános betegápolás költségeinek fedezéséről.

1875: XXXVII. a kereskedelmi törvény.

1876: XIII. a cseléd és gazda közötti viszony szabályozásáról, a gazdasági munkásokról és napszamosokról.

¹ *Dr. Szokolczay Árpád*, Magyarország szocziális törvényhozása. Magyar Jogászegyleti Értekezések Budapest, 1887. évf.

1876: XXIX. a phylloxera rovar terjedésének meggátlásáról.
(1880:11., 1882: XV., 1883: XVII.)

1877: XX. a gyámsági és gondnoksági ügyek rendezéséről
(1885:VI).

1879: XXXI. erdőtörvény.

1883 :X. a napszámosok adómentességéről.

1884 : XVII. ipartörvény.

1885: IX. a m. kir. postatakarékpénztárról.

1885 : XXV. a selyemtenyésztés védelméről.

1886 : IV. a tömegesen visszatelepülők honosításáról.

1886: XXII. a községekről.

1890: XIII. a hazai iparnak állami kedvezményekben való
részvételéről.

1890: XIV. a hazai ipart támogató pénzügyintézeteknek adható
állami kedvezményekről.

1891:1. a szőlőterületeknek adandó újabb állami kedvez-
ményekről.

1891: XIII. az ipari munkának vasárnapi szüneteléséről.

1891: XIV. az ipari és gyári alkalmazottaknak betegség esetén
való segélyezéséről.

1891: XV. a kisdédóvásról.

1893: XXVIII. az ipari és gyári alkalmazottaknak baleset elleni
védelméről és az iparfelügyelőkéről.

1898: II. a munkaadók és mezőgazdasági munkások közötti
jogviszony szabályozásáról.

1898: XXI. a nyilvános betegápolási költségek fedezéséről.

1898: XXIII. a gazdasági és ipari hitelszövetkezetekről.

1899: XLI. a vízi munkálatokról, az út- és vasútépítésnél
alkalmazott napszámosokról és munkásokról.

1899.-XLII. a gazdasági munkavállalkozókról és segédmun-
kásokról.

1900: XVI. a birtokos és gazdatiszt közötti jogviszonyok sza-
bályozásáról.

1900 : XVII. a birtokos és gazdatiszt közötti jogviszonyok sza-
bályozásáról.

1900: XXVIII. az erdőmunkásokról.

1900: XXIX. a dohánytermelők és a dohánykertészek közötti
jogviszonyok szabályozásáról.

1901: VIII. az állami gyermekmenhelyekről.

1901: XXI. a közsegélyre szoruló 7 éven fölüli gyermekek gondozásáról.

1902: XIV. a gazdasági munkás- és cselédsegélypénztárról szóló 1900: XVI. t.-cz. kiegészítéséről.

1903: IV. A kivándorlásról.

1903: VI. Az útlevelügyről.

1907: III. A hazai ipar fejlesztéséről.

1907: XIX. Az ipari és kereskedelmi alkalmazottaknak betegség és baleset esetére való biztosításáról.

1907: XLV. Az új gazdasági cselédtörvény.

4. §. A modern lelkipásztorkodás.

A lelkipásztorkodásnak, ezen elsőrangú szociális és kultur-tényezőnek a «modern» korban sok akadályja van, a mik azelőtt nem voltak.

1. A modern életnek *lázás idegessége*, nyugtalansága, az egymást érő és egymásnak ellenmondó «rendszerek» folytonos váltó-zása, a külső viszonyok örökös alakulása, a lázas anyagi tevékenység nagy fokban megnehezítik, sőt sok esetben lehetetlenné teszik a lélek összegyűjtöttségél, meggyengítik az alapelvek szilárdságát és a nagyon is tapasztalható és elterjedt közömbösséget hozzák létre mindazon dolgok iránt, a mik nincsenek közvetlen összefüggésben az anyagi érdekekkel. A modern élet az embereknek nem enged időt nyugodt ítéletre és megfontolásra.

2. *A sajtó* rengeteg könyvet, újságot produkál. S bár mi sinps bizonytalanabb, mint ennek produktuma, mégis ő bírál és ítél vallásigazság, erkölcs és jog, művészet és tudomány fölött. Ő uralja az egész világ. S a naponként változó vélemények még jobban megzavarják a lélek nyugalmát, megingatják a lélek meggyőződését. S mivel a magyar sajtónak legnagyobb része egyházellenes, annak olvasói észrevétlenül az egyház tanításával ellenkező elvekre jutnak.

3. Megnehezíti a lelkipásztorkodást az összes *szociális viszonyoknak megváltozása*. A gyárak föllépte, a földnek idegen kézbe való jutása, a kisiparnak tengődése következtében a földművelők, a kisiparosok és napszámosok nagyrésze *gyári munkás* lett. Ezeknek vezetése kikerült a lelkipásztor kezéből. A nép a falvakból a városokba, különösen pedig a fővárosba tódult, A városok nem

képesek eleget tenni a lelki szükségleteknek, legkevésbé azonban a főváros.¹

Minden az átalakulás stádiumában van. Az új társadalmi állapot még nem alakult ki. Sokan kétségbeesetten küzdve egy jobb jövő után, mások elkeseredve a rendezettebb társadalmi osztályok ellen, elveszítik lelkük egyensúlyát, elveszítik hitüket s a kizárt vagy legalább is megnehezített lelki vezetés miatt a vallási, erkölcsi és anyagi tönkrejutás örvényébe hullanak.

A meglazult hit, erkölcsi és társadalmi élet ezen viszonyai között természetesen *nehéz a lelkipásztor élete*. A forrongó társadalmi viszonyok, a lelki kapocs meglazulása által teremtett nehéz helyzetet növelik még a szocializmusnak rohamosan terjedő tanai. Mindezek új feladatokat rónak a lelkipásztorra. S nagy tévedés volna, ha a lelkipásztor a régi viszonyokhoz mérve működését, az új ellenségekkel nem törődne. Ma már más az idő. Ma sokak a veszélyek, a támadások, az igények. Ezeket ismernie, ezekhez alkalmazkodnia kell a lelkipásztorkodásnak. A főszerzők természetesen a régiak maradnak; a hittanítás, a szentségek kiszolgáltatása és a lelki vezetés a lelkipásztorkodásnak örök időkre kijelölt eszközei. Csak *a mód változott*, hogy az embereket ezen eszközökhöz juttassuk. A kor viszonyai ezen eszközöknek a leglelkesebb, legbuzgóbb és *a korhoz mért okos*, alkalmazását teszik szükségessé.

A lelkipásztor szociális tevékenységének elsősorban *a lelkek üdvére* kell irányulnia. Mert *a lélek üdve a legelső és legfontosabb szociális kérdés*. S ezen értelemben a lelkipásztori szociális tevékenység nem egyéb, mint *buzgó lelkipásztorkodás*.

Másodsorban és csak közvetve, a mennyiben t. i. a felebaráti szeretet őt is kötelezi arra, hogy híveit anyagilag tönkrejutni ne engedje s mivel értelmi műveltsége és állásához képest a hívek tőle várják elsősorban az anyagi dolgokban is a vezetést és támogatást, azért egyelőre, míg az arra nevelt hívek képesek lesznek saját anyagi helyzetük vezetését eszközölni, addig az *anyagi kérdésekben is* élére kell állania a szociális tevékenységnek, hogy a nehéz helyzetben levő híveket anyagi ügyeikben is megmentse és boldogítsa.

Az első irányú szociális ténykedést a lelkipásztor a templomban, iskolában, családban és egyleti életben fejt ki. A második működés a hitel-, fogyasztási stb. szövetkezetekben nyer alkalmazást.

¹ Dr. Prohászka Ottokár, Modern katolicizmus. Budapest, Stephaneum, 1907, 3. s köv.

A templomban és iskolában végzendő szociális tevékenységről e helyen csak keveset beszélünk.

5. §. Szociális tevékenység a templomban.

A templom a keresztény igazságok és szentségek helye. A keresztény igazságok azonban oly természetűek, hogy úgy az egyént, mint az egész társadalmat áthatják és vezetik s így természetes, hogy azoknak a szociális kérdésben is lényeges szerepük van. A nagy anyagban ismét *vannak egyes igazságok, melyek különös fontossággal bírnak* és alapjait képezik az egyéni és társadalmi életnek. Midőn tehát templomi szociális tevékenységről beszélünk, az alatt *ezen igazságoknak alapos és beható tárgyalását értjük*. Mert ha a tekintélynek vélt alapok megsemmisülnek, ne csodáljuk, ha az egész hit mesének tűnik fel. Be kell tehát mutatnunk, legalább nagy vonásokban, a következő igazságokat: I. Isten léte s a kinyilatkoztatás; II. Jézus istensége; III. az egyházzól szóló alapigazságokat s érvekkel kell bizonyítanunk a részleges hitigazságokat is.

S a mint az *értelem* alapos érveket követel, hogy tételünk igazságáról meggyőződést szerezzen, úgy az *akarát* is megköveteli, hogy az ő részéről követelt cselekvés helyességét, hasznát stb. megint csak az értelem előtt világosan bebizonyítsuk. Csak így lesz az akarát erős, kitartó. Csak így képződik *jellemessé*. Nevelni kell az akaratot, hogy erélyesen küzdjön a bűn ellen s kitartóan gyakorolja a jót. Ez a cél! De ezt csak tanítás által érhetjük el. Be kell tehát igazolnunk, hogy *kell* küzdenünk a rossz ellen (mert: 'mi a bűn?); *mily bűnök* ellen? (hét főbűn); mi akadályoz e küzdelemben? (test, világ, sátán); mi *segít*? (ima, önmegtartóztatás, szentségek, stb.); s mi lesz a *vége* e küzdelemnek? (négy utolsó dolog).

A módok, melyekkel e tanítást végezzük: 1. a predikáció és keresztény tanítás, 2. konferenciák és exercitiumok, 3. állásbeli oktatások és 4. népmisziók.¹

¹ L. bővebben Dr. Max *Heimbücher*, Die praktisch-soziale Tätigkeit des Priesters. Paderborn. 1904,170. s köv.: M. *Miihlbauer*, Die praktischen Ziele der seelsorglichen Tätigkeit. Steyl, 1901. (3M.); K. *Rache* S. J., Die Bekämpfung -der Sozialdemokratie auf der Kanzel (Katholik. 1893.1, 232 s köv.); ugyanattól: Die Verwaltung des Predigtamtes mit Berücksichtigung der gegenwärtigen Zeih-erhältnisse. Freiburg, 1892. (1 M.)

1. Prédikáció és keresztény tanítás. Oly themákat kell választanunk, melyek a szociális kérdéssel összefüggnek, habár csak távolabbról. Ily themák:

Isten léte. A lélek halhatatlansága. Jézus istensége. Az Egyház isteni alapítása. Továbbá: Isten mindenütt jelen van és mindent tud. Isten végtelenül irtalmas és végtelenül igazságos. Az ember rendeltetése. A négy utolsó dolog: halál, ítélet, mennyország és pokol (1 Loyolai szent Ignác Exerctiumainak bevezető elmélkedéseit; de a többi is mind igen ajánlatos). Az ima szükséges. A családi ima fontossága. A természetfölötti élet. A halálos bűn és annak következményei. A főbűnök. A mértékletesség (antialkoholizmus), tisztaság, takarékoság. Isteni Gondviselés. (A javak bölcs szétosztása a világon. A munka, a szenvedés czélja, jelentősége.) Szent gyónás és áldozás (rendes tanítás). A szentség gyakorl. vétele. A házasság szentsége (helyes szándék; a házások föladatai, kötelességei). A gyermeknevelés. Szülők és gyermekek kölcsönös kötelességei. Munkások, és munkaadók kölcsönös kötelességei. A jó példaadás. A vasárnap megszentelése. A családi esti ima. Olvasmányok; a családi szombat esti olvasmány. A földi javak helyes használata. A szegénység áldása. A gazdagság átka. Az Egyház társad, intézményei. A keresztény szeretet szerzeteseinek és szerzetesnőinek működése. A keresztény önmegtagadás. Keresztény üdülés stb.

Szociális kérdéseket tárgyaló és a szociális beszédeknél felhasználható iratok:

H. J. *Schmitz*, Die acht Seligkeiten des Christenthums u. die Versprechungen der Socialdemokratie³ Köln, 1900 (1.50); ugyanaz: Tobias, ein Vorbild für die Katholiken der Gegenwart (1,50). V. *Kolb* S. J. Konferenzen über die sociale Frage.² Wien, 1891 (1"80), magyarul is megjelent. M. *Jäger*, Schreckensrufe des Unglaubens; sechs soziale Fastenpredigten. Regensburg, 1897 (1"80). F. W. *Woher*, Christenthum u. Sozialdemokratie. Predigentwürfe. Erste Reihe. Paderborn, 1891 (Γ40). *Ketteier*, Die grossen sozialen Fragen d. Gegenwart. (6 beszéd.²) Mainz, 1878 (P50). A. *Hamerle*, Religion u. Brot.² Münster, 1899 (1). G. *Freund*, Einst u. jetzt.⁴ Münster, 1897 (0.30); ugyanaz: Moderne Phrasen u. Schlagwörter.⁴ Wien, 1898 (1.80). H. *Abel* S. J., Zurück zum prakt. Christenthum! 2 Wien, 1895 (1); Christus u. sein Volk.⁴ U. o., 1896 (0.20); Ecce homo! Férfiak számára. 1898 (0.30); Moderne Charaktere, 1902 (0.20); Ehe u. Ehen. Keresztény nők számára. 1898 (0.30); Das Ideal der christl. Frau. Brunn, 1898 (0.40). M. *Schweyckart* S. J., Vorträge über Ehe u. Familie. Férfiak számára. Wien, 1888 (0.50); Sieben Künste der christl. Frau, 1898 (0.35).³ *Barilich* Lőrincz, A nyolcz boldogság (Borromaeus 1905/6. 10.12.) *Haller* I., Le az álarcczal v. a szociáldemokrácia tükre. Stephaneum, 1905 (30 f.). *Nagy* J., Mit ígér és mit ad a szociáldemokrácia. U. o., 1903 (30 f.). *Bercsényi* B., A megtért elvtárs. Kolozsvár 1905 (6 f.). *Szalánczy* A., Mi fáj és mi kell a keresztény munkásának? Budapest, Igaz Szó (6 f.). *Keresz-*

¹ *Heimbucher*, i. m. 172.

tény szocialista program a II. kath. kongresszus 1905. *Pachtler-Huszár K.*, A szociáldemokrácia céljai és a liberális eszmék. Székesfehérvár, 1894. A Szent-István-Társulat által kiadott «Népiratkák»: 134. sz.: (A népbolondítók (Sf.), 141. sz.: Új veszedelmünk (6 f.), 151. sz.: Balga János szomorú nótája, vagy ne higgy a lázítóknak (10 f.), 158. sz.: Dikics majster úr, vagy hogyan okosodott meg a czuczilista vezér? (10 f.), 180. sz.: A szövetkezetekről. (36 f.); 182. sz.: A méltóságos asszony aranya, vagy miképen jöttek észre a czuczilisták? (6 f.), 195. sz.: A póruljárt népvész (6 f.).

A mi a módszert illeti, az a szociáldemokratákkal szemben lehet kétféle, t. i. *apologetikus*, vagyis indirekt, midőn a nélkül, hogy megneveznők őket, az egyháznak a tévelyéssel ellenkező tanítását alaposan kifejti s erős érvekkel bebizonyítja; ellenvetésüket csak úgy hozzuk fel, hogy: «némelyek azt gondolják», vagy «azt mondja talán valaki». Ez a módszer különösen ott használható, a hol már vannak nemzetköziek, de ezek a szocializmus végcéljait nem ismerik s eljárnak a templomba, a szentségekhez járulnak stb. Az ilyen embereket nem szabad elriasztanunk, nem szabad megsértenünk, mi a *direkt polémia* által igen könnyen megtörténhetnek.

Szükséges és nagyon fontos azon hitigazságokat előadni, még pedig alaposan, melyek által a szocializmus tévtanai önként megdöntetnek, így beszélni kell arról, hogy Isten a földi javakat végtelenül bölcsen osztotta szét; hogy az egyenlőtlenség a bűnös természet természetes folyománya; hogy ezen egyenlőtlenség csak elősegíti a társadalmi együttélést, a különböző érdekek kiegyenlítése, a munkafelosztás által stb.

Ott, hol még nincsenek nemzetköziek, ott lehet *direkte is* beszélni és tanításaikat, de távol minden ferdítéstől és túlzástól, szeretettel és okosan, óva hallgatóinkat ezen mérges tanoktól.

Nem szabad kicsinyelni és elhanyagolni a *katonai-újonczok* lelki gondozását sem. Inteni kell őket még a sorozás előtt, hogy az ily alkalommal előforduló kicsapongástól tartózkodjanak s mielőtt bevonulnának, össze kell őket gyűjteni, lelkökre beszélni s eléjük adni a kötelességeket és veszélyeket, a mik reájuk várnak. Inteni kell őket, hogy ne hanyagolják el a szent gyónást és áldozást. Igen szép szokás sok helyütt, hogy midőn az újonczok bevonulnának a katonasághoz, egy-két napig valóságos szentgyakorlatokat tartanak. Az elutazás napján egy külön szent misén vannak jelen, mely érettek ajánlatik föl. Világi részről is ünnepélyesen kísérik ki őket, a helyi előljáróság; a pap is ott van. Az egyházi

ünnepély költségeit a helyi szent Vincze-egylet fedezi. Emlékül az újonczok jó imakönyvet kapnak.

A *tényleges katonák* lelki gondozása is fontos feladata nemcsak a katonai lelkészeknek, hanem a lelkipásztornak is, különösen ott, a hol állandó katonalelkész nincs. Oda kell hatni, hogy a körülményekhez képest vasárnapi szentmisében és rendszeres kereszténytanításban részesüljenek. A katonai előjárósággal való jó viszonytól igen sok függ. Esetleg a megyés püspök útján is oda kell hatni, hogy a szegény katonák lelki gondozásban részesüljenek. Így egy kis előkészületet lehet tartani az újonczesküre, a húsvéti közös gyónás és áldozáshoz, röviden és alaposan kifejtve az egyház tanítását s kimutatva az ellenvetések semmisségét, miket a kaszárnyákban hallanak. A mennyire lehet, hitoktatásokon (hetenként egy esti óra) és beszélgetéseken, a szabad délutánokon, miket az előjáróságnál kell kicsinálni s megfelelő szórakozással és egy kis, negyedórányi oktatással egybekötni; harcolni kell a káromkodás, iszákosság és paráznság ellen! Olvasókörok, jó könyvek, a betegkatonák buzgó látogatása, a büntetett, elzárt katonáknak jó magaviseletre való buzdítása fontos eszközök. Ha ily katonák hazamennek látogatásra, szabadságra, azokról se feledkezzék el. Hívja magához, érdeklődjék sorsa iránt s intse pontosságra, engedelmességre és jó magaviseletre.

Csodálatosan kevés az, a mit e lelkek nyernek. Pedig a kaszárnya semmi esetre sem javítja az odakerült ifjak erkölcsseit. Az eldurvult lelkű társakkal való pajtáskodás a jobbakat is elrontja. Állandó katonalelkész hiányában nem marad más hátra, mint hogy a helybeli lelkipásztor vegye kezébe a katonák lelkivezetését. A hatósággal való tapintatos érintkezés útján igyekezzék magának befolyást szerezni. S ha buzdítja a katonákat a zászló becsületére, buzdítsa őket Krisztus zászlajának is a becsületére; s ha igyekszik bevésni eszükbe, hogy adják meg az uralkodónak, a mi az övé, intse őket komolyan, hogy adják meg az Istennek is, a mi az Istené. Férfias erő kell ahhoz, hogy szembeszálljunk minden gúnynyal. A katonáknak is vannak szent példáik, kik nemcsak a katonai, hanem a keresztény erényeket is hősi fokban tudták gyakorolni (Szent Mór, Ursus, a római légió stb.).

Szentbeszédre: S. Kuboth, Kaisergeburtstag-, Eides- u. Geleg. Reden f. das Militär-, Dülmen. 1902 (1 M.i: A. Scherer, Bibliothek für Prediger⁵, VIII-ik köt. Freiburg 1901, 586-599 1.: M. Lechner, D. Bild des braven Kriegers. Wien, 1896 (2).

A. *Stolz*, Zwischen der Schulbank u. der Kaserne¹¹. Freiburg 1901: *Partner*, Der gute Kamerad². Mainz 1902 (0.25); J. *Schärft*, Parole? Esto vir!³ Augsburg, 1897 (0.40).

Imakönyvek: J. *Starklauf*, Mit Gott für König u. Vaterland! ¹³ Leipzig 1900 (0.80); W. *Schaubmaier*, Der Soldatenfreund. Innsbruck 1902 (0.30); Des Kriegers Andacht⁶. Innsbruck 1908 (0,50); In Treue fest! Bregenz 1903 (0.70).

2. Népmissiók tartása.¹ A lelki élet valóságos újjászületését eredményezik. Ajánlatos minden tíz évben egy 3-8 napos missiót tartani (a rákövetkező évben megújítással) s legjobb, ha azt szerzetes tartja. Ujabb időben Pécsett, Temesvárott missiópapak társulata is alakúit.

Romaisz Ferencz: A népmissiók kézikönyve. Budapest, Stephaneum (4): *Csanádi* papok Missio-egylete (Havi Közi. 1905, 803, 1246, 1906, 865): *Schlör* Alajos: Mentsd meg lelkedet! 31 elmélkedés. Szent-István-Társulat: *Fischer* Lajos: Lelkigyakorlatok kézikönyve. Sok szentírási idézettel. Budapest, 1888: *Toussaint*: Mentsd meg lelkedet! Fordította Romaisz Ferencz. Pécs. 1905 (4-30.). Előkészületül a missióra. Regensburg, 1900, egy kölni pap tollából: Fünf Predigten zur Vorbereitung einer Pfarrgememde auf die Gnadenzeit der hl. Mission. 0.50 M.)

3. Férfi-konferenciák. Csupán a férfiakat gyűjtjük össze esti szentbeszédre (6 óra) és pedig kisebb helyeken évenként a húsvéti szent gyónásra való előkészületül, nagyobb helyeken 2-3 évenként. Legjobb szintén, ha a plébános idegen papot, lehetőleg szerzetest, kér fel a beszédre.

Hasonló konferenciákat és *exercitiumokat* lehet tartani a különböző állásokban lévők számára, így: ifjak, tanítók, leányok, asszonyok, tanítónők, gyári munkások stb. számára. A munkásoknál úgy válaszszuk az időt, hogy valamely kettős ünnepet használjunk föl e célra, pl. karácsony, húsvét ünnepét vagy farsang három napját. Mindenesetre legjobb, ha alkalmas hely van, a hol az *exercitium* alatt állandóan időzhetnek, pl. valamely kolostorban, (nőknek apáczáknál). Ha ilyen hely nincs, mint a hogy a legtöbb helyen nincs, tartsuk az iskolában vagy a templomban.

Segédkönyvek: Arbeiter-Exerzitien. Kavelaer, 1902 (0"50); A «Charitas» folyóiratban VIII., 12 köv.: *Liese*, Arbeiter-Exerzitien; «Passauer Monatschrift» folyóiratban VII., 420 köv.: H. *Aebischer*, D. Volksexerzitien nach

¹ *Heiner*, Christenthuni u. Kirche im Kampfe mit der Sozialdemokratie. Freiburg i. B. 1903 (1.50) 751. köv. Redemptoristák, jezsuiták, lazaristák, francziskánusok misszióiról igen érdekes az, a mit Hammerstein ír (Winfried⁴ Trier 1895. 12-66).

Ständen u. Berufsklassen; u. o. XIII, 96 köv.: *Valentin*, Ein Wort über Laien-Exerzitien. Továbbá: Kölner Pastoralblatt 1902 N. 8; Archiv f. kath. Kirchenrecht 1902, 343.

4. Igen fontos dolog az állásbeli kötelességekről is alapos oktatást (Standeslehre) nyújtani. Ily oktatást lehetőleg minden évben tartsunk, talán a *nagy böjt* alatt, mi egyszersmind előkészületül is szolgál jó húsvéti szent gyónáshoz. Az egyes állásbelieket meghatározott délután vagy este összegyűjtjük, nekik állásuk kötelességeiről oktatást nyújtunk, megjelöljük a gyónási napot, az állásbeli oktatást megelőző vasárnap pedig a jó gyónásról beszélünk.¹ Az egyes állásbeliek végezzék közösen a szent áldozást és pedig lehetőleg a szentmise alatt, melyek elején, pl. evangéliumkor vagy szent áldozás után rövid exhortatiót tartunk azon buzdítással, hogy jó föltételeiket hűségesen megtartsák.

Hogy különösen a *férfiakra* hassunk, szükséges nekik kedvező alkalmat szolgáltatni szent gyónásuk elvégzésére, vagyis különösen este és kora reggel be kell ülni a gyóntatószékbe, mert egyébkor a férfiak nem igen érnek rá. A jó gyóntatás, különösen a férfiaké, kiváló szociális tényező. Mert az életjavulás, a keresztyén elvekhez való ragaszkodás a társadalmi élet alapjait képezik. A szociális kérdés eminens értelemben erkölcsi kérdés. S ha valahol, úgy e szentségben alakul ki a *keresztyén férfi-jellem*, mely le tudja győzni a gyáva emberfélelmet s erőt nyer arra, hogy otthon és a nyilvánosság előtt egyaránt keresztyén katolikus elvek szerint cselekedjék.

6. §. Szociális tevékenység az iskolában.²

Alig van a szociális tevékenységek között fontosabb, mint az iskolai tevékenység. Hisz «a kié az iskola, azé a jövő». Mindenki tudja ezt. S azért a szociálisták ép úgy, mint a liberálisok és szabadkőművesek, kezeik közé akarják ragadni minden áron az iskolát. Mert minden oktatásnak és nevelésnek alapja az iskola.

Ha tehát mi *eredményt akarunk elérni, munkánkat ott kell*

¹ A szomszédpapok segítsék ki egymást a gyóntatásban.

² L. *Habrich*, Sozialdemokratie u. Volksschule. Paderborn. 1891 (0.60 M.). Dr. Max *Heimbucher*, i. m. 170 köv.; *Wegweiser der Jugendrettung*; herausgegeben vom Verein Kath.-deutscher Lehrerinnen². Freiburg 1905.

*kezdeni az iskolában. Keresztény iskola nélkül nincs keresztény meg-
oldása a szociális kérdésnek!*¹

Középiskoláink tanulóinak 1906/7-ben több mint 22-86 (ha nem: 27.67%) zsidó, magában Budapesten 1906/7-ben 19 intézetben 9976 tanuló között 4273 zsidó, vagyis: 42.8%!) A budapesti tudományegyetem jelentése szerint 1905. II. félévében a hallgatóság 43% katolikus, 34% pedig zsidó volt s 23% a többi keresztény.

Az *orvosi* karon: 51%, zsidó, a nőhallgatók közül pedig 68% katolikus és 81% zsidó. Ha hozzá vesszük, hogy tíz évvel ezelőtt csak 21%, húsz évvel ezelőtt pedig csak 19% volt az egyetemi nőhallgatók közül a zsidó, e geometriai szaporodás mellett előre látható, hogy pár évtized alatt intelligenciánk zsidó lesz. A térfoglalás ijesztő. A magyar kereszténység veszedelemben forog. Mily bámulatos és ránk nézve mélyen megszégyenítő tevékenység, a mikor ezt hazánk népességének körülbelül 5%-át tevő faj képes kivívni.²

És ha a felnőttekre nézve más nem is maradna hátra, mint *«quaerere quod perierat»*, keresni azt, a mi elveszett: *az iskolát nem szabad elveszni engednünk*, ha vallásunkat megmenteni akarjuk.

Az iskolának kereszténynek kell lennie. Ezt követeli a nevelés-oktatás fogalma is. Mert vallás nélkül nevelni nem lehet. A vallásos oktatás-nevelés pedig nem lehet sem általában-vallásos (deista), - sem általánosan-keresztény, hanem csakis «felekezeti». A keresztény nevelés s így az egyház érdeke a katolikus iskola; azért azt semmi áron sem szabad kiengedni a kezeinkből!

Papoknál, tanítóknak és minden jóra való embernek tömörülni kell, szerveződni kell a katolikus iskolaiügy érdekében! Mert ha új nemzedéket akarunk nevelni, mely bensőséges keresztény életet tud majd élni, a munkát az iskolásgyermeknek kell elkezdenünk és pedig mélyreható, lelket és jellemet nevelő tanítás és hitoktatás által.³ Rendkívül nagy tér nyílik itt papnak és tanítónak egyaránt a legfontosabb szociális tevékenységre. De ha a tanítás és hitoktatás által csak megutáltatjuk a vallást (katekizmus értelmetlen betanulása): akkor ne csodálkozzunk, ha már az inasok hitetlenek és szociálisták.

A gyermekek és ifjak pasztorációjára nézve szebbet alig is lehet képzelni, mint a mit Corn. Krieg, Wissenschaft der Seelenleitung I. Freiburg. 1904 99 köv. ír, ily címmel: I. *A gyermek lelki gondozása*. A gyermek és a természetfölötti élet (99-102); A gyermekek lelkipasztorának tulajdonságai (102-104); A gyermek-lelkipasztorokodás általában a) az iskolaköteles kor

¹ «Der Volksverein» 1894,10 köv. ² *Göröcsöni* (Friedreich) Dénes. «Alkotmány» 1906 decz. 21. és 1907. aug. 8. ³ *Izsóf* Alajos beszéde a VI. országos kongregációs kongresszuson 1907 jul. 4.

előtt; óvoda (104-110); b) A lelkipásztorkodás és az iskolaköteles ifjúság (110-112): A gyermek lelkiörizése a családi s a nyilvános életben (112-116); Gyermek-pasztoráció és egyházi fegyelem (116-118).

II. Az ifjúság lelki gondozása. Az ifjúság jelleme (119-12;!); Az ifjúsági lelkipásztorkodás különösen (123-125); Az ifjakkal való bánásmód (125-130). Itt nevezetes, a mit a tánczról, az ismeretségekről és a korcsmáról mond szerző.

De természetesen ezen nehéz hivatást lelkismeretesen és pontosan, kedvvel és szakértelemmel kell végezni. Akkor a gyermek érteni is fogja, a mit tanul s örömét fogja találni a hittan tanulásában.

Természetes, szükséges a lelkipásztorban az alapos hitoktatói és neveléstani készütség.

Otto *Willmann*. Didaktik als Bildungslere.³ 2 köt. Braunschweig 1903 (14 M.); *Lecuyer*, Der Priester als Erzieher. Regensburg, 1901 (1.80); *Sev. Bau*, Christus als Lehrer u. Erzieher.² Freiburg, 1902 (3,20). *Katechetische Blätter* (Dr. Anton Weber) Kösel, Kempten (3.84 M); *Aubermann*, *Katholikus Nevelés* (8 kor.) – Katechetikai *kurzusok* látogatása.

1. A mi magát a hitoktatást illeti,¹ szociális szempontból fontos különösen alaposan kifejtteni a katekizmus azon részeit, a melyek korunkra s a szociális kérdésre nézve fontosak. így: Isten léte,² a lélek halhatatlansága, az örök jutalom és büntetés. Jézus istensége, az egyház isteni eredete, szent gyónás és az Oltári-szentség.

A IV. parancsnál különösen az engedelmisséget, kegyeletet

¹ Ant. *Skocdopole*, Berücksichtigung des Sozialismus im relig. Volksunterrichte (Linzer Quartalschrift L, 873.); A. *Mönch*, Apologetischer Unterricht in der Katechese (Pastor bonus XV, 249.) *Paedagogische Vorträge*. Jos. Posch kiadása, Kempten 1893 köv. Ide Vágók: N. 2. H. *Bals*, Die Schule im Dienste der Sozialdemokratie nach sozialdem. Schriften (0.50); X. 12. Th. *Hemmersbach*, Wesen. Bedeutung u. Eigenschaften der Arbeit im christl. Sinne u. über die Erziehung zu Arbeit u. Fleiss (0.60); N. 15. A. *Langer*. D. soz. Stellung des Lehrers (0.75); N. 20. Die Verrohung der Jugend u. Mittel dagegen (0.65); N. 30. *Willmann*. D. Volksschule u. die soz. Frage (0.30); N. 31. *Willmann*, D. Schullehrer gegenüber dem modern. Zeitgeiste (0.30); X. 33. Val. *Eschenlohr*, Konfessionelle Schulen, ein Erforderniss der paedag. Grundsätze (0.65). *Stephinsky*, Der deutsche Lehrerverein u. der kath. Volksschullehrer, Aachen 1901 (1.60); *Justus Verus*, Die österr. Volksschule. Freiburg 1895 (3). P. *Böntgen*, Gemüth u. Gemüthsbildung. Kempten 1900 (3.20).

² *Hammerstein* S. J., Meister Breckmann⁴ Trier 1899 igen népies és alapos könyvecske (0.50); Edgar és a budap. növ.-papság által kiadott műve: Islen létének bizonyítékai (1 K).

kell szívökbe véetni. A VU. és X. parancsnál pedig szóljunk a magántulajdonról. A «szocialista» nevet helyettesítsük azon kifejezéssel: «vannak, a kik azt hirdetik» stb., s ha beszélünk az ő tévelyekről, vigyázzunk, nehogy az az esetleg szocialista szülők iránti tiszteletet és kegyeletet megingassa.

Neveljük a gyermekeket különösen a *munkássá; szorgalom, mértékletesség, megelégedés, igazságosság* és *szemérmetség* erényeire melyek szociális erények. Ezekben, valamint az *iszákosság*¹ ellen való küzdelmünkben a tanítókkal kell egyesülnünk a közös, egyöntetű eljárást velük gyakran meg kell beszélünk.

Ha a hitoktató vagy a tanító észrevenné, hogy valamely gyermek az *iszákosságra*, hajlandó, beszéljen lelkére négy szem között s minden áron vegye elejét a rendesen már e korban kezdődő borzasztó bajnak.

Társadalmi szempontból igen fontos a *böjt*, ha az az egyház szellemében tartatik, mert az önmegtágadás aczélozza az akaratot s azt a legyőzött érzékiséggel szemben férfias, nagy dolgokra képesíti. Ily irányban kell megtanítani a gyermekeket a böjtre s egyéb apró, korukhoz mért *önmegtágadásokra*, az előforduló kellemetlenségek eltűrésére. Az így nevelt akarat nem fog minden csekély baj miatt lázon gani.

Mivel pedig lelkiélet a legméltóságosabb *Oltáriszentség* nélkül nem létezik, lelkiélet nélkül pedig a szociális kérdés megoldása lehetetlen, azért a gyermekeket már korán, kezdettől fogva úgy kell nevelnünk, hogy az Oltáriszentséggel eleven érintkezésben legyenek. Azért, hacsak lehet, törekedjünk oda, hogy a gyermekeket iskola után – legalább néha – egy öt perezre a templomba vezessük egy kis *adoratióra*, egypár gyermeked szóra. A módot a buzgó lekipásztor maga is meg fogja találni. Inkább az utolsó órából veszzen el az a pár perez. Talán akad tanító is. a ki szívesen megteszi. Esetleg felváltva a hitoktatóval.

De az ily gyermek-adorationak nem szabad hidegnek lennie, hanem telve buzgósággal és szeretettel. Ha nem mindennap, legalább a mikor hittanóra van. Vezessük rá a gyermekeket, hogy önmaguktól is végezzenek néha szabadidejükben egy kis adoratiót. A templomnak egész nap vagy legalább a nap nagyobb részében

¹ *Droste*, Die Schule, der Lehrer u. die Mässigkeitssache. Hilderheim, 1899 (0.20); *W. Bode*. Schule u. Alkoholfrage. Weimar, 1902 (2'40). Legújában a «Globus» Részv.-Társ. kitűnő szemléltető faliképet adott ki.

való *nyitvatartásii* (esetleg az atrium és hajó között alkalmazott vasrácsosai) különösen nagyobb helyeken elkerülhetetlenül szükséges, ha a népben a Szentség iránt való ájtatosságot igazán szívből akarjuk nevelni.

2. Ájtatossági egyesületek. Ezeket külön fogjuk majd a vallásos társulatok közt tárgyalni. De hogy mennyi jót eredményeznek, különösen a Mária-kongregációk, az valóban csodálatos. A kisebb gyermekekre nézve igen alkalmas a *Jézus szent gyermekségének műve*, melyről XIII. Leo 1883-ban e szent mű igazgatójához ezen szavakat intézte: «Óhajtanám, hogy az egész világ összes katolikus gyermekei tagjai lennének a szent gyermekség szép művének». A nagyobbak közt a *Jézus szent Szíve*-ájtatosságot vagy az *Élő Rózsafüzér*-társulatát alkothatjuk meg nagy haszonnal. Mivel pedig a III, illetőleg IV. osztály sok gyermekre nézve az utolsó, kell, hogy ezen két osztály nevelése különösen szívünkön feküdjék.

A mit eddig mondtunk, az fokozott mértékben érvényesítendő az *inasok*, *polgári* iskolások és *középiskolai* tanulók (tanítóképző-növendékek, gimnazisták) pasztorációjában. A középiskolában már a «*Mária-kongregáció*» is a legszebb eredménnyel megalakítható, mint az Magyarországon már igen sok helyt virágzik is. Terjesztendő közöttük a kitűnően szerkesztett «*Zászlónk*», szerkeszti Izsóf Alajos (Regnum Mariamim, Budapest, Damjanich-utca 50). Inasok közt pedig megalakítandó a »*Tanonczotthon*», földműves-, iparos-ifjak között *ifjúsági- és legényegylet*, leányok közt a *patronage*.

3. Takarékosagra kell nevelnünk a gyermekeket. Sok helyen (a külföldön úgyszólván minden iskolában) már egészen be van vezetve az *iskolai takarékpénztár*, melynek szervezete egészen olyan, mint nálunk a *postatakarékpénztár*. Minden gyermek kap egy lapot, melybe öt- vagy tízfilléres takarékbélyeget ragaszt. A lap, ha tele van ragasztva, két korona értéket képvisel. Ha már két korona együtt van, az betétezik valamely takarékpénztárba s a gyermek új takaréklapot kap.

4. Gyermekkönyvtár és olvasóköri. Bár a gyermek-irodalom nálunk még csak kezdetleges, mégis annyi könyvünk, füzetkénk és újságunk van, hogy gyermekeink számára könyvtárt alakíthatunk. A könyvtáros valamelyik tanító, ki katalógust vezet a kivett könyvekről. A III.-VI. osztályok jobb tanulói egy meghatározott napon (talán szombaton) könyveket kapnak. Igen jók a Szent-István-Társulat által kiadott «*Népiratkák*» és ifjúsági művek.

5. Végtelenül fontos a tanítók működése a szociális életben. Ők nevelik a jövő nemzedéket. De mivel inkább csak profán ismeretekkel foglalkoznak, hacsak a tanítóképzőkben, a honnan kikerülnek, nem tart lépést szellemi képződésükkel a vallási képzés, igen könnyen megtörténhetik, hogy egyéb ismereteik következtében a vallásról kicsinylő fogalmat alkotnak maguknak s így okos, ügyes tanítók, de vallástalan emberek válhatnak belőlük. Ezért volna igen szükséges katolikus képzőket létesíteni s az állami képzőkben csakis alapos képzettségű és buzgó, a növendékek lelki nevelését szívükön hordozó hittanárokat alkalmazni. Lelkes, buzgó katolikus tanítókra van szükség,¹ a kikkel a lelkipásztor nem mint szolgálival, hanem mint munkatársaival sokszor tegye megbeszélés ügyévé a nevelés, oktatás, a szociális tevékenység ügyét. (*Tanítói »kongregáció»*). A jó tanító ugyanis valóságos jobbkeze lesz a lelkipásztornak minden működésében. Ezzel szemben a lelkipásztornak is érdeklődnie kell tanítóinak minden, úgy szellemi, mint anyagi helyzetéről, azoknak ügyeit fel kell karolnia s tehetségéhez képest előmozdítania.

Ha a szociális kérdés csak úgy oldható meg, ha mindenki beáll a munkába s kiveszi abból részét, akkor *a pap után az első szociális munkás: a tanító*. «Ő a nép embere. Közte él s fölötte áll. Szenvedéseit szemléli és maga is nyögi, de műveltsége folytán a kellő szociális hivatottsággal is rendelkezik, felvilágosítani s útbaigazítani a népet. Egy nagy kötelességet kell teljesítenünk: rá kell nevelnünk a népet a kereszténységre. Komolyba kell vennie az egész szent kereszténységet; ez alapon épül föl emberszeretete s ragaszkodása családjához, fajához s hazájához. De komoly kereszténységre csak az taníthat, a ki lelkesen, a ki szívvel-lélekkel tanít s lelkes tanításra ismét csak az képes, a ki a szót már eleve tettben, életben váltotta be. Lásson a nép komoly keresztény életet a papság és tanítóság soraiban; lásson férfiakat, kik modernnek s mégis hitből élnek. Ne legyen ellentét templom és iskola közt; ne legyen ellentét tanítóság és papság közt; ne akarjon egyik sem uralkodni, hanem akarjon világoskodni és szeretni. Béke nem akkor lesz, ha az egyik fél nullává degradálódott, hanem akkor, ha a nagy, közös célok mélységes egyetértést teremtenek

¹ W. Cramer, Der christl. Lehrer, wie er sein u. wirken soll. Dülmen 1889; ugyanattól: Die christl. Lehrerin². Dülmen 1888. Dr. Krieger i. m. 332. 551.

meg azokban, kiket Isten vezetőkül rendelt... 1866-ban azt mondták, hogy Königgratznál nem a hátultöltő fegyver győzte le Ausztriát, hanem a «Deutscher Schulmeister»; hadd mondják rólunk is, hogy a szocziáldemokráciát is a lelkes keresztény kultúra s annak elsődrendű munkása, a katolikus tanító győzte le!»¹

Az *egyesületi életben* a tanító működése fontos, sőt nélkülözhetetlen. Előadások, énektanítás, költemények betanítása, színdarabokra való előkészület stb. az ő hivatásához tartozik. A *szövetkezeti* ügyek igen nagy része, népoktatás, előadások, agitáció (!) stb. mind kell, hogy az ő erőit is igénybe vegyék.

Ilyen a modern tanító ideálja.

S ebben az irányban kell, hogy tömörüljenek derék tanítóink kerületek-, egyházmegyékként-, országos testületté. (III. egyetemes kath. tanítógyűlés Budapest, 1906 augusztus 27., 28. 1. Egyh. Közi. 1906. 35. sz.) S e nagy eszmét a már hét éve buzgón működő *Katholikus Tanügyi Tanács* meg is alkotta 1905 márczius 31-én *Országos Magyar Katolikus Iskolaegyesület* neve alatt. Alapszabálytervezetéből kiemeljük a következőket:

Az egyesület célja tisztán kulturális; főadata: a keresztény magyar nemzeti népnevelés előmozdítása, iskolák alapítása és segélyezése, valamint a keresztény műveltség terjesztése által a családban és az iskolában. E cél elérésére a következő eszközök szolgálnak:

a) Katolikus óvodák, menedékházak, elemi iskolák, tanító- és tanítónőképző intézetek alapítása és segélyezése; az ifjúság hazafias nevelésével foglalkozó férfi- és női-szerzetek támogatása, b) Katolikus gazdasági és ipari ismétlő iskolák, szakiskolák alapítása és támogatása, c) Ifjúsági egyesületek; felnőttek oktatásának előmozdítására tanfolyamok szervezése, d) Az egyesület főadatával összefüggő gyűlések tartása Budapesten és vándorgyűlések a vidéken. É gyűléseken előadások tartatnak és az egyesület céljának előmozdítására határozatok hozatnak, e) Folyóiratok, röpiratok, különösen vallásos és hazafias, közhasznú ifjúsági iratok terjesztése, iskolai könyvtárak alapítása, vagy a meglevők támogatása, f) Taneszközök, papiros, rajz- és íróeszközök terjesztése és ezekkel a népoktatási intézeteknek ellátása, g) A vallásos és hazafias szellemben működő kiváló tanfériak jutalmazása.

A plébániai csoportok szervezete oly irányú, hogy az általános érdeklődést az egyesület főadatai iránt minél hatásosabban fölkeltse és fön tartsa. A rendes tag évi 1 koronát vagy egyszer s mindenkorra 50 koronát, az alapító tag 400 koronát fizet egyszerre vagy részletekben. A Nagygyűlés éven-

¹ A katolikus tanító és a keresztény szocializmus. Dr. *Prohászka Ottokár* beszéde a Katolikus Tanítók Országos Bizottságának közgyűlésén. (Társ. Ért. 1905, 15. sz.)

ként egyszer tartandó ós tagjai : a fővédnök, védnöki kar, tiszteletbeli tagok, a központi vezetőség tagjai, a felügyelő bizottság és választott bizottság tagjai, az egyházmegyei körök és plébániai csoportok tisztikara és képviselői. A plébániai csoport évnegyedenként, az egyházmegyei kör félénként gyűlésezik.

E föladatak elérésére a javaslat a. következő anyagi forrásokat jelöli meg: alapító-, pártoló- és rendes tagok illetményei, önkéntes adományok és hagyományok: illetékes hatóságok engedelmével eszközölt gyűjtések, előadások, estélyek stb. rendezéséből fennmaradó tiszta jövedelem, folyóiratok, röpiratok és ifjúsági iratok terjesztése után járó nyereség, a papír-, tan-, rajzos íróeszközök kiadásából befolyó tiszta jövedelem. Az egyesület székhelye Budapest.

A vidéki tagok egyházmegyei köröket és plébániai csoportokat kelteznek. Az egyesület védnökei a nagyméltóságú püspöki kar tagjai. Az évi közgyűlést, mely évről-évre más helyen is tartható, a bíbornok-hercegprímás vagy az ő nevében a védnöki kar valamelyik tagja vezeti. A plébániai csoportok, valamint az egyházmegyei körök külön-külön alakulnak és szervezeteik olyan, hogy képviseleti alapon a plébániai csoportok az egyházmegyei körről és ezek révén a középponti intézőséggel szerves érintkezésben vannak. Az egyházmegyei kör védnöke az egyházmegye főpásztora. elnöke az egyházi főtanfelügyelő. A székeskáptalan tagja az egyházmegyei kör választmányának. (Egyh. Közl. 1905. 14. sz.)

Ugyanezt kell mondanunk a *középkolai tanárookra* nézve is (a mennyiben t. i. az megvalósítható). *A kath. tanárok a leghatalmasabb tényezők lehetnek* a lelkipásztor kezében úgy a gyermekek, mint a fölnttek irányában kifejtett szociális tevékenységben. Őket is be kell vonni az akcióba. És ő nekik is súlyos lelkiismeretből kötelességük e munkában résztvenni. Mert hisz az mégis csak borzasztó, a mire az 1907. év júliusában összegyűlt középkolai tanárok megtanítottak, hogy náluk a keresztény érzés mily gyöngye. Szükségessé vált ezekkel szemben megalkotni a *középkolai katholicus Tanártestületet*.

Azért nagy haladásként üdvözljük az 1907 július 3-án Pécsen a tanítói kongresszus alkalmával megalakult *«Katholikus Képzőintézeti tanárok országos egyesületé»*-t. Ezen egyesület megalakításáról már 1898-ban Egerben történt kísérlet, de sikertelenül.

7. §. Szociális tevékenység a családban.

Egyháznak, hazának egyformán létalapja a család, melyben az ember létezése és nevelése kezdődik s mely elhatározó, irányító befolyást gyakorol az ember egész életére. Azért, ha a társadalmat a kereszténység elvei szerint óhajtjuk rendezni, tevékenységünkben

fősúlyt kell hely esnünk a családra. Ennek biztossága és keresztény élete alapja a keresztény társadalomnak. Minden egyéb (együleti) szociális intézmény csak ága a társadalmi intézmények azon nagy fájának, melynek gyökere a család. Már pedig «*si radix sanda, et rami*», ha a gyökér szent, akkor az ágak is. (Rom. 11, 16.) Ezt a gyökeret kell megorvosolnunk. Ha a családi élet rendben van, a szocializmus kísértése semmit sem érhet el. A szocializmus elválasztásra tör; férfinak, nőnek egyaránt munkát jelöl ki, a gyermeket pedig az államnak akarja adni. Ez szívéen találja a családi élet egységét és közösségét. Míg a családban erős az együttérzés: addig maga a család homlokegyenest ellenkezik a szocializmussal. Ellenkezőleg minden, a mi a család keresztény életét megtámadja, megrontja, általános társadalmi pusztulásra vezet. Azok, kik a társadalmat megrontják, aknamunkájukat a családi élet megmételtyezésén kezdik. S ha egyszer a családi élet szét van dűlva, a társadalmi pusztulást semmiféle hazaszeretet sem képes megakadályozni. Mert a hazának és hazaszeretetének is alapja a családi élet biztossága.

Mi tehát a teendő? A lelkipásztor szociális teendője a családot illetőleg 1. általában: *a)* vigyázni arra, hogy jó házasságok köttessenek. Ezen cél elérésére szükséges *a)* a *szószékéről* gyakrabban beszélnie a jó házasságkötés kellékeiről, melyek: a valóság, munkásság, józanság, egészség, a szükséges értelem és képzettség úgy a férfi részéről, a mi a foglalkozását illeti, mint a nő részéről a házvezetés dolgában. Szükséges komolyan venni *β)* a *jegyesoktatást*, melyben a szükséges hitismereteken kívül az egymás alá és a gyermekek iránt való kötelességekről is alapos oktatást kell nyújtania. Óvni kell lehetőleg híveit *γ)* a *vegyesházasságoktól*, melyek rossz eredményei miatt az egyház által tiltva vannak, mert belőlük rendszeren hitközöny egyenetlenkedés származik, eltekintve attól, hogy az ily házasságokban a kath. fél, ki hitelve szerint a házasság fölbonthatóságát nem ismerheti el, ebben a tekintetben már kezdettől fogva gyöngébb helyzetben van.

Die gemischten Ehen; ein Mahnwort an alle kath. Eltern und Kinder (Schutzengelbrief Nr. 124. Donauwörth (6 pf); «*Kath. Flugschriften zur Wehrund Lehr*» Berlin (Germania), Nr. 85 (0.10); *Stolz* Alban, Der verbotene Baum für Katholiken und Protestanten.⁵ Freiburg, 1895. (0.30); I. *Plagge*, Die gemischten Ehen im Lichte der Vernunft, des Glaubens und der Erfahrung.² Paderborn, 1896 (0.75)1

Rendkívül fontos szociális szempontból δ) a *vadházasságok* orvoslása.¹ A lelkipásztornak mindent el kell követni, hogy e bajon segítsen. A helyben létező szent Vincze-egylet vagy egyes adakozók lehetővé fogják azt tenni, hogy a szükséges okmányoknak esetleg költséges beszerzése megtörténhessék. A vadházasságok orvoslására alakult egy külön egylet is, a *Regisz szent Ferencz-egylet*,² melynek célja törvényes házasságra segíteni a törvénytelen házasságban élő szegényeket, törvényesíteni a törvénytelen gyermekeket, menhelyeket létesíteni az egyesület pártfogolt gyermekeinek.

A budapesti Regis Szent-Ferencz-János-Egyesület alapszabályai.³

1. *Az egyesület címe.* A budapesti Regis-Szent-Ferencz-János-Egyesület.

2. *Az egyesület székhelye.* Budapest és vidéke részére Budapest az egyesület székhelye; a központi egyesület létesíthet az ország többi községében fiókegyesületeket.

3. *Az egyesület célja.* Az egyesület célja törvényes házasságra segíteni szegény felebarátainkat, törvényesíteni a törvénytelen gyermekeket, menhelyeket létesíteni az egyesület pártfogolt gyermekeinek és vallás-erkölcsileg buzdítani a szegényeket.

4. *Az egyesület eszközei.* A cél elérésére Isten segítségével kívül szolgálnak a tagsági díjak, a jótévközlő adományai, a rendőrileg engedélyezett gyűjtések, a kiadványok és könyvek – s általában a házasságkötők és gyermekeik iránt tanúsított felebaráti szeretet gyakorlásai, a testi és lelki irgalmasági cselekedetek, különös tekintettel a vallás-erkölcsi művelődés előmozdítására.

5. *Az egyesület tagjai.* Az egyesület rendes tagja lehet bármely keresztény katolikus férfi vagy nő, ki belépését az igazgatóságnál bejelenti és évenként legalább egy korona díjat fizet.

Jótévközlő tagja lehet bárki is valamely szabadon nyújtott adománnyal.

6. *A tagok jogai.* A tagoknak jogában áll közgyűléseken és egyházi ünnepségeken résztvenni, választmányi tagokat választani, határozat hozatalánál szavazni, javaslatokat szóval vagy írásban az egyesület vezetésével tudatni; azonkívül minden hónapban a tagok egy szentmisének gyümölcseiben részesülnek.

7. *A tagok kötelességei.* A tagok kötelessége az egyesület célját lehetőleg előmozdítani s az ígért tagsági díjat fizetni. A ki három éven át nem fizette díját, a tagok sorából töröltetik, de a már adományozott összegeket nem kapja vissza.

8. *Az egyesület elöljárósága.* Az egyesületet több tagból álló választmány vezeti, kiket a közgyűlés szavazólapokkal vagy föllállással az egyesület tagjai

¹ *Heimbucher* i. m. 155. Havi Közi. 1902. 323. ² Havi Közöny 1902, 223. ³ Évi kimutatása a Regis Szent-Ferencz-János-Egyesületnek 1906-ban. Budapest, Stephaneum 1907.

közül választ. A választmányba tartozik a székhelyen tizenöt tag, a vidéken pedig a szent Vincze-egyesületek elnökei. A választmány a maga köréből megválasztja a két elnökét, a kik közül az egyik r. kath. pap legyen. A választmány működése három évre terjed. A választmányi ülés határozatképes, ha a tagok fele jelen van és határozatát szótöbbséggel hozza.

Az elnökök képviselik az egyesületet és vezetik a hölgyek üléseit is. Halál vagy kilépés állal megüresedett választmányi helyet Letölthetnek más egyesületi taggal. Egybehívják az évenkénti közgyűlést és rendkívüli gyűléseket is tarthatnak. Ők neveznek ki tiszteletbeli tagokat és a szükséges tisztviselőket s ezek helyetteseit. Jogukban áll a tagok kizárása is.

9. *Közgyűlés.* Évenként egy közgyűlés tartandó, mely tudomásul veszi a számadást. Az elnök ezenkívül rendkívüli gyűlést is hívhat egybe. A közgyűlési határozat érvényességéhez szükséges legalább tíz tagnak jelenléte és legalább hat szavazat. Mind a választmány, mind a közgyűlés jegyzőkönyvei hitclesítendőek. A választmány összes határozatai – a közvetlenül hozzáutalt ügyekben azonban halasztó hatály nélkül – a közgyűléshez fölbbevezhetők.

10. *A közgyűlés jogai.* A közgyűlésnek joga, ha a megjelent tagok szótöbbségben vannak, a számadások átvizsgálása, a választmány választása, az alapszabályok módosítása, az egyesület föloszlatása.

Joga és kötelessége is az előljárásság által akár az alapszabályok módosítását, akár az egyesület feloszlását a megfelelő hatóságnál bejelenteni és különösen az utóbbi esetben a fönmaradt vagyon hova fordításáról szóló határozatot a m. kir. belügyminisztériumhoz fölterjeszteni.

A fiók egyesületek. 11. A fiókegyesületek működését és a központi egyesülettől való függését törvényileg jóváhagyott külön zsinórmérték szabályozza.

Az egyesület vagyona. 12. Az egyesület föloszlatása esetén az utolsó választmányi ülés egyházi czélra fordítja az esetleg fönmaradt vagyont. Ha valamely fiókegyesületnek föloszlatása forogna szóban, ennek kötelessége azt a központi egyesületnél bejelenteni, mely esetről-esetre intézkedik.

Az egyesület vezetősége. *Fővédnök:* Főmagasságú és főtisztelendő Va szarv Kolos Ferencz, Magyarország herezegprimása. *Védnökök:* A nagyméltóságú püspöki kar. *Diszelnök:* Majláth Gusztáv Károly gróf, v. b. t. tanácsos, erdélyi püspök. *Elnökök:* Zichy Nándor gróf, v. b. t. tanácsos, a főrendiház tagja, Magyarország tárnokmestere, Kán ter Károly apát, királyi várplébános. *Az egyesület irodájának igazgatója:* Zatkovich Béla segédlelkész, V., Lipóttér 14. *Pénztáros:* Laczó Viktor dr. segédlelkész. *Jegyző:* Knapp Nándor székesfővárosi hitoktató. *Az egyesület irodájának titkára:* Violet Szilárd. *Cursor:* Németh Mihály.

Kerületi bizalmi férfiak: I. kerület, Vár: Laczó Viktor dr. I. kerület, Krisztinaváros: Tólos Gyula. I. kerület, Tabán: Leimeter János, II. kerület, Kapuczinusok: P. Bruha Sebestyén. II. kerület, Szent-Anna plébánia: Molnár László. II. kerület, Ferencziek: P. Kaiser Ferdinánd. III. kerület, Újlak: Pongrácz József. III. kerület, Ó-Buda: Sagmüller József. IV. kerület, Belváros: Baumann Károly. V. kerület, Lipótváros: Zatkovich Béla. VI. kerület, Terézváros: Zelliger Vilmos dr. VII. kerület, Erzsébetváros: Valnicsek Béla. VIII. kerület, Józsefváros: Metzker József dr. és Liha Géza. IX. kerület, Ferencváros: Bán Sándor. X. kerület, Kőbánya: Horváth Zsigmond.

Az 1906. évben az egyesület irodájához fordult 740 pár azaz 1480 személy.

Törvényesen megesküdött ezek közül 640 pár. A többi pár ügye elintézés alatt van.

Az irodához fordult párok közül tiszta katolikus: 482, vegyes válású 258.

A vegyes vallású párok közül áttérés folytán tiszta katolikus lett 21 A többi vegyes pár reversálissal esküdött meg, illetve fog megesküdni.

A 740 pár közül tiszta magyar honos: 659, vegyes honosságú, úgy hogy a férfi külföldi honos: 47, úgy hogy a nő külföldi honos: 14, egészen külföldi honosságú pár: 20.

Halálos ágyon történt az esketés 9 esetben.

A házasságok megkötése folytán 1794 gyermek törvényesített.

Okmányt beszerzett az iroda 5424-et.

Az egyesületet 1903-1906 augusztus 1-ig Pompéry Aurél dr. vezette nagy buzgósággal és odaadással. Jelenleg az iroda Budapest, V., Nagykoronautca 23. sz. földszint 2. alatt van. Igazgatója: *Zatkovich* Béla budapest-lipótvárosi segédlelkész. (V., Lipót-tér 14.) Hivatalos órák: naponként 8-2 hétfőn és pénteken délután 4-6-ig, vasárnap 9-12-ig.

Újabb működési ága: figyelemmel lenni a fővárosban kötendő *vegyes* házasságokra s kiterjeszkedni a házasságok *oktatására*.

b) Törekedni kell arra, hogy a család tagjai vallásos életet éljenek. És pedig a) *közös imát* végezzenek. Sajnos, minden bajnak gyökere az, hogy a család manapság már nem imádkozik. Az előtt a szent kereszt előtt, mely egy kath. házból sem hiányozhatott s a legtisztelteméltóbb helyet foglalta el a házban, gyülekeztek össze a család tagjai örömben-búban egyaránt. Ezt a szép szokást vissza kell állítani, β) Szenteljék meg a *vasárnapot* (és ünnepnapot). Mint említettük a vasárnap megszentelésének igen nagy súlya van a szociális kérdésre nézve. Mi nem csupán vasárnapi munkaszünetet kívánunk, hanem sürgetjük a vasárnap keresztény értelemez való megszentelését. A munkáscsalád, mely egész héten napközben el van különítve egymástól, este pedig fáradtan, csak pillanatokra látja egymást, nélkülözi a szükséges együttlétet, a gyermekek pedig a nevelést. A délelőtti szentmise (szent áldozás) és tanítás, a délutáni kedves együttlét, jó könyvek olvasása, jó cselekedetek gyakorlása szentelik meg a vasárnapot, mely különben a pusztá munkaszünet által csak mulatozásra és pénzköltésre ad alkalmat. Sürgetnünk kell e napokon a *korcsmáit* kerülését, azok bezárását, az italmérés tilalmát vagy korlátozását. Csak így érhető el javulás és a családi keresztény élet föllendülése. *A vasárnapi korcsmalátogatás ellen*, szelíden bár, de *kitartóan küzdenünk kell!* Mert így a vasárnap, mely isteni rendeltetése szerint hivatva volna egyesíteni a

családot, pihenést nyújtani a testnek, üdülést és megszentelést a léleknek, ezen ideális rendeltetése mellett is test és lélek megrontására, a családi béke földúlására vezet, γ) Fájdalom, sok családban férfi, nő, gyermek egyaránt az *alkoholizmus* rabjai. Az alkohol pedig ellensége a békének; jámborságnak, együttélésnek, anyagi és szellemi jólétnek. Ez ellen tehát minden erővel kell küzdenünk. δ) Iparkodjunk visszaállítani azt a sok jó *keresztény szokást*, mely sok családból már teljesen eltűnt. Kereszt, Jézus, Mária, szent József s a szentek képei díszítették a keresztény lakások falait, ma csak modern (sokszor szemérmes sértő) profán képek láthatók; mindenütt volt szenteltvíz s az asztali és esti imát atya, anya és gyermekek közösen végezték, a gyermekeket, mielőtt azok aludni tértek volna, atya vagy anya szentelt vízzel meghintették, a cselédek is jelen voltak az esti közös imán és az esti lelkiolvasmányon ... Nagy kár, hogy mindez már nincs így! Mily szép volna, ha e gyönyörű s valóban katolikus szokásokat ismét vissza lehetne hozni! Mennyi lélek menekülne meg a szocializmus, a vallástalanság karjaiból!¹ Erről tehát beszélnie kell a lelkipásztornak, esetleg személyesen is megtanítania híveit, a családapákat és családanyákat, e szép szokásokra. Ép úgy beszéljünk a *szülői áldásról* is.² Ezekről oktatást nyújthat a lelkipásztor híveinek okos *látogatása* alkalmával, melynek célja, tartalma mindig az Úr mondanása legyen: Pax vobiscum. ε) Küzdenünk kell a *fényűzés* és *élvezetvágy* ellen, mely fájdalom, már a szegényebb osztályokat is hatalmába kerítette s mely ruházatban, ékszerekben, bútorokban stb. nyilvánul. Egyszerűsége, álláshoz mért ruházkodásra, alázatosságra kell intenünk híveinket. Hadd tartsák ők meg a *szokásos népviseletet*, mely helyenként jellemző vonása marad a különböző korú egyéneknek. Az ily szokás föltétlenül megtartandó, mert egyrészt alázatoságra vezet, másrészt a kozmopolita ruházat kizárásával föntartja a nemzeti viseletet. A ki ugyanis úgy öltözködik, mint az állásában levő többi emberek, az nem akar többnek látszani, mint a többi, nem lesz kevély, megtartja egyszerűségét. Magyar hazafiúi szem-

¹ Érdemes elolvasni, a mit a föntemlített családi esti imáról a «*Der Volksverein*» újság 1897. évfolyama ír a 25. I. «Feierabend» s a 100. I. «Der Winterabend in der Bauernfamilie».

² Erre nézve igen jó P. Cyprian *Fröhlich* O. Cap. Der Elternsegen, sein hl. Ursprung, seine ehrw. Geschichte, sein beilsamer Einfluss und seine leichte Ertheilung². Münster, 1894 (O-lô). Heimbucher i. m. 158.

pontból pedig pártolni kell a magyar ipart, munkát és anyagot a ruházatban.¹ Takarékosági szempontból tapintatosan vissza kell híveinket tartani a sok mulatságtól, mik roppant pénzt nyelnek el (színház, hangversenyek, kirándulások, majálisok és bálók, zászlószentelések, évfordulók, jubileumok és névnapok). Már a gyermekeknél igen jó az a cserépgyűjtő («buzsa») s a postatakarék. Fel-nőtteknél meg egyenesen szükséges, hogy betegség, szerencsétlenség, haláleset stb. alkalmával legyen mihez nyúlni. Egyes alkalommal pl. aratás után a szószékről is lehet erről beszélni, de még jobb alkalom kínálkozik az ijjak vagy a férfiak egyletében a takarékoság szükséges voltát, a gyűjtés módját részletesen előadni.² 2. Részletesen: a lelkipásztornak a) jellemes, családjukkal törődő, becsületes, józan, munkás *férfiakat*, b) értelmes, takarékos, gyermekneveléshez értő, hűséges *asszonyokat* kell nevelnie és c) a *gyermek nevelését* helyes irányba kell vezetnie.

A keresztény *családra* nézve igen jó könyv: *Kist Lipót*, *Családi élet búban és örömben.* (Ford. P. Szathmáry Géza (1.20). Dvorzsák J. kiadása. Továbbá a család történetére: *Roszbach*, *Geschichte der Familie.* Nördlingen, 1859; *Riehl*, *Die Familie.* Stuttgart, 1861; De-ros-Baumgarten, *Das Familienleben.* Paderborn, 1896.

Azon kell fáradoznunk tehát, hogy a családnak napját, a keresztény vasárnapot visszaállítsuk a család szívébe. Meg kell tanítanunk a szülőket, esetleg személyesen is arra, hogy miként legyen együtt a család s az atya jelenlétében miként olvasson föl valamely családtag valamit a szentek életéből vagy Goffine-ből vagy egyéb jó könyvből.

Zalka J., *Szentek élete.* *Yogi S. J.*, *Szentek élete.* *Kubányi*, *Szentek követése* 2 köt. (2). *Goffine L.*, *Kath. oktató és épületes könyv*³. Budapest, Szent-István-Társulat (vászonkötésben 6 K). *Adiutus Secundus-Spirago*, *Katekizmus felnőttek számára.* *Nagy Antal*, *Egi ösvény a szentek nyomdokain.* Budapest, 1895 (3 K). *Kempis T.*, *Krisztus követése* (Nogáll J., Soós István, Molnár I K, Platz B. 1906. 1-60 K). *Scupoli L.*, *Lelki harc* (Nogáll 2"40 K). *Officium Divinum*, *Kalauz a keresztény katolikus magán- és nyilvános istenszolgálatra*,². Budapest, 1893 (4 K). *Pesch Tilmann S. J.*, *Az istenes élet*². Temesvár, 1897 (kötve 3.60 K). *Schlör-Nogáll*, *Elmélkedések az evangélium egész tartalma fölött* 3 köt. Budapest (16 K). *Szűz Mária virágos kertje.* Szeged, 1903 (1 K). *Tóth M.*, *Lelki kalauz az élet keskeny ösvényén.* Szatmár, 1896 (1 K). *Vasárnap*². Kalocsa, 1900 (0.60). *Scanmielli*, *Lelki vezér.* Temesvár, 1903 (6 K). *G. J. Hug*, *Die christliche Familie im Kampfe gegen*

¹ *Prohászka* dr. beszéde «Alkotmány» 1906 okt.

² *F. X. Wetzel*, *Sparen macht reich.* Einsiedeln, 1892 (0.30). *Der Volksvereine* 1901. 35. K. *Förster*, *Die Kunst des Sparens in Familie und Haushaltung?* Köln, 1901 (1.20).

feindliche Mächte. Vorträge über christliche Ehe und Erziehung⁶. Freiburg in der Schweiz, 1902 (2.50). *J. Aick*, Die hl. Familie von Nazareth und die christliche Familie. Regensburg, 1896 (3 M). *P. Tousaint*, Die hl. Familie dem christlichen Volke als Vorbild zur Nachahmung in (48) erbaulichen Vorlägen dargestellt, u. o. 1899 (3 M). *Karl Platziveg* S. J., Die christliche Familie. Stuttgart, 1901 (2 M). *Polifka* C. SS. R., Der Ehestand und die christliche Familie. Münster, 1902 (1.50). *Schlesinger*, Die kath. Familie. Gedanken und Ratschläge f. d. kath. Volk. Trier². 1896. *Fr. Hattler* S. J., Ernste Worte an Eltern, Lehrer und alle Kinderfreunde³, Freiburg, 1901 (1.60). Ugyanaz: Das Haus des Herzens Jesu. Illustriertes Hausbuch für die christliche Familie³. Freiburg, 1900. *Hammer*, Die christliche Mutter in ihrem Berufe³. Paderborn, 1897. Ugyanaz, Die heilige Familie. Für Mitglieder des Vereins der heiligen Familie. Einsiedeln, 1894. *Bremscheid*, Die christliche Familie⁴. Mainz, 1901 (1-20). Nök számára *imakönyvek*: *A. Pappelhorn*, Myrtenblüten³. Dülmen, 1899 (a szentek irataiból).

Továbbá: *E. Giehl*, Das Reich der Frau. Leben und Wirken der christlichen Frau im Ehestande. Donauwörth, 1902. *A. Egger*, Die christliche Mutter, Erbauungs- und Gebetbuch, Einsiedeln, 1898. *Mutterliebe*, Gebet und Lehrbuch für christliche Mutter. Regensburg, 1899. *M. Ludwig*, Die christliche Mutter. Entwürfe üb. die Pflichten christlicher Mütter. Mainz, 1880. *M. Pratter*, Die christliche Frau. Graz, 1901. *P. Girardey*, Populäre Belehrung über die Ehe. Einsiedeln, 1900. *F. Ulmer*, Das Buch Tobias. Ein Buch für die christliche Familie. Donauwörth, 1887. A szent Család-egylet: *W. Färber*, Freiburg, 1899 (0.10).

A többi ajánlatos könyvet 1. 11. §. Továbbá: A keresztyén *gyermeknevelésre* nézve kiváló mű *Szuszai Antal*, *A nagy mesterség*. Budapest, Szent-István-Társulat, 1905 (1 K). *Alb. Stolz*, Die vornehmste Kunst, Kalender f. Zeit und Ewigkeit f. d. J. 1881³. Freiburg, 1898 (50 pf). *Secondo Franco*, Gyakorlati útmutató szülők számára gyermekeik nevelésére. Pécsi növendékpap. (0.40). *Szülők könyve*. Reizer J. könyvkiadó. Szatmár (1 K). *Konr. Sickinger*, Die Kunst, brave Kinder zu erziehend Dülmen, 1886 (1 M). *F. Peters* C. SS. R., Die Erziehung der Kinder². Mainz, 1896 (0.7δ). *Matth. von Bremscheid* O. Cap., Die Gärtner im Gottesgarten oder das hohe Amt der Eltern. Dülmen, 1889 (50 pf).

A családi élet föllendítésére szolgál a XIII. Leó által alapított *szent Család-egyesület és a keresztyén anyák egyesülete*.

A keresztyén anyákra nézve igen sok jó dolgot tartalmaz a Donauwörthben megjelenő heti folyóirat: *Monika* (egy évre 3 M), a keresztyén atyákra nézve pedig a salzburgi «*Der christliche Kinderfreund*» (egy évre 1.20). L. «*Der Volksverein*» 1898, 41. Wie die rechte Bauerntochter sein soll es u. o. 1896, 121: Wie die erwachsene Tochter zum häuslichen Glücke beitragen kann: u. o. a gyermeknevelésről 1904. 11 köv.

Egy gyermekrendszer: Gróf *Széchenyi Imre*, Az Egyke. Egyh. Közl. 1904. 9., 24., 27., 28. *Feministák*, Egyh. Közi. 1906, 31. A nő a XIX. században u. o. 1905, 38. *Pastor Bonus*, *Die Familie* XIV. 293. 1.

Újságok és folyóiratok, melyek a keresztyén családi étellel foglalkoznak, heti lapok: *Die christliche Familie*. Essen (hetilap 2 M). *Das christliche Haus*. Dülmen (2 M). Die kath. Familie. Augsburg (2 M). Az osztrák kath. Schul-

verein lapja: *Die christliche Familie*, melléklete: *Das gute Kind* évenként 24 szám (2.30). Havi folyóiratok: *Die heilige Familie*. Freising (1 M). *Das Baus der heiligen Familie*. Heligenstadt (1 M). *Gyermekek számára: Gratzer Pius*, A jámbor gyermek. Esztergom, Buzárovits, 1906. (0.80 K). Újság: *A jó Pajtás*. Kiadja T. Pelikán Krizsó (Budapest, VII., Csömöri-út 16.).

8. §. A népművelés (oktatás).¹

Törvényhozás, társadalmi törekvések is úgy a munkaidő méltányos megrövidítését, mint a *vasárnap* méltó biztosítását czélozzák. Úgy a munkaidő rövidítésének, mint a vasárnapi szünetnek fontossága a test pihenésén s a vallási kötelesség teljesítésén kívül még azon fontossággal is bír, hogy alkalmat nyújt a szellemi önképzésre. A szegény munkásnak is emelkednie, művelődnie kell: értelmét, akaratát, kedélyét ki kell képeznie. Erre szolgál a méltányos *béremelés* is. Mert hogy mily végzetes következményekkel jár a munkásra nézve a túlhosszú munkaidő, a vasárnapi munka s a túlalacsony munkabér, az mindenki előtt ismeretes. Valósággal elvadul, emberi formájából kivetkőzik. De még borzasztóbb e rombolás a szellemi és erkölcsi téren a munkásnők és gyermekeknél.

A helyes társadalmi haladásnak legnagyobb akadályja a tudatlanság, a mi sajnos, a magyar köznépben megvan. Oka ennek egyrészt a művelésre hivatott tényezők mulasztása, másrészt a népnek közönyössége az önművelődés iránt. Sajnos azonban, hogy a nép nagyrésze midőn ráérne, sem műveli magát, nem tanul, nem olvas. A földművelő tétlenül tölti az egész telet, a gyári munkából gépies foglalkozása kiöl minden idealizmust,² a lakásviszonyok legtöbb esetben pedig az önművelést teljesen lehetetlenné teszik.

A míg a pogányság a népet ép úgy, mint a nőket, kizárta a művelődésből és a tudományt a szabadok kiváltságává tette, a

¹ Cf. L. *Heumann*, Volksbildung und Volkswohlftart (Pastor Bonus, XVI. évf. 49., 103.) Alb. *Ehrhard*, Die Grundsätze der christlichen Volksbildung, Wien, 1901. (0.30); *Soziale Tages-Fragen*, N. 1.: Aug. *Pieper*, Volksbildungsbestrebungen; N. 8-11.: *Trimbom-Thissen*, Soziale Tätigkeit der «Gemeinden», 121. köv. 1.; N. 27.: *Müller*, Volksbildungsabende: N. 28.: Die geistige Bildung des Arbeiterstandes; *Arbeiter-Bibliothek*; K 3.: Soziale Unterrichtskurse; N. 5.: Wie hält man Vorträge? – *Die Erziehung des Volkes* auf den Gebieten der Kunst und Wissenschaft. (Schriften der Zentralstelle N. 18.) Berlin, 1900. (3 M); *Beyer*, Handbuch des Volksbildungswesens. Stuttgart, Gotta 1896. (4. M)

² Dr. *Heinr. Herkner*, Die Arbeiterfrage. Berlin, 1905. (13-20 K) 23. 1.

keresztény egyház papjai a szegényekhez fordulnak, megalapítják az első elemi iskolát a *katechunemátus*-ban s mindenfelé terjesztik a tudományt és lesznek a nép első tanítói. Szerzetes rendjei pedig a világ legfontosabb kultúrtényezői.

A mit azonban a történet kétezeréves tapasztalata fényesen igazol, azt a XX. század elején a zsidó és szabadkőműves sajtó egyszerűen tagadásba veszi.

«Nincs a tudományos haladásnak, a szociális fejlődésnek, a szabad gondolatnak nagyobb kerékkötője, halálosabb ellensége, mint az egyház harcoló pásztoraival, fényes miseruháival, fekete tudománytalanságával. A kultúrára nevelkedettek tudományos megismerésére szomjaznak, a földszint és a pincze népe kenyérre éhes s az egyház, milliók lelkének és milliárdnyi vagyonok korlátlan ura, penészes babonákat ad a hívőknek s azt követeli, hogy ezért mádják a gondolkodók és áldozzanak neki az éhesek.» így ír a «Hét» 1906 decz. Brunetióre-ről írt cikke kezdetén.

Ide jutottak a népek tanítói Magyarországon. A kik az egész Európában, különösen pedig hazánkban a tudomány fátkyavivői voltak, jelenleg kénytelenek túrni az ily arczátlan rágalmakat.

Mellözve egyéb tudományokat, mivel korunk csak a természettudományt tartja a tudománynak, a matematika és fizika történetébe vetett egy rövid pillantás elég a czáfolatra.

Kepler Harmonices Mundi munkáját így kezdi: «Oh Uram és Teremtőm, a ki a természet világosságával fölgyújtod bennünk a kegyelem világát, hálát adok Neked, mivel alkotásodban gyönyörködtettél és örvendeztem kezéd munkáiban». *Descartes*, az analitikus geometria fölfedezője, a szintén kiváló matematikus, *Jacobi*, fáradságai közepett mindig a boldogságos Szűz támogatását kérte és eredményes munkájának befejezése után hálából elzarándokolt Lorettóba. A mathematika történetirója, *M. Cantor* szerint «*Euler* a legtöbb matematikushoz hasonlólag, mély vallásosságú volt» s a ki *Carnot*-nak vagy *Monge*-nak gyönyörű hitéletéről bőven akar tájékozódni, olvassa el *Ar ago* emlékbeszédeit.

Kneller tanulságos munkájában (Das Christenthum und die Vertreter der neueren Naturwissenschaft, Freiburg, Herder) a tudomány legragyogóbb nevei szerepelnek a vallásosság mintaképei között: *Arago*, *Bessel*, *Bequerel*, *Biot*, *Coulomb*, *Faraday*, *Fizeau*, *Foucault*, *Franklin*, *Fraunhofer*, *Fresnel*, *Galvani*, *Helmholtz*, *Joule*, *Maxwell*, *Robert Mayer*, *Ohm*, *Orste*, *Begnault*, *Rumhord*, *Secchi*, *Yolta*, szóval a természettan minden jelese ott van. *Gauss*-nak, minden idők egyik legnagyobb matematikusának, Bolyaihoz írt levelei telve vannak a hit legszebb megnyilvánulásaival s *Cauchy*, a XIX. század tudományának egyik csillaga, büszkén vallotta: «Én keresztény vagyok, vagyis hiszek Jézus Krisztus istenségében úgy, mint *Tycho Brahe*, *Kopernikus*, *Descartes*, *Newton*, *Leibnitz*, *Pascal*, *Grimaldi*, *Euler*, *Guldin*, *Boscovich*, *Gerdil*; mint valamennyien a nagy matematikusok a múlt századokban. Katholikus is vagyok, mint volt a többség közülök. Nekem ugyanaz a mély meggyőződés, a mit szóval és írásban annyi elsőrangú tudós vallott, A keresztény hitnek minden nemességét és

egész nagylelkűségét örömmel megtaláltam fenkölt, barátaimban: a kristálytan megteremtőjében (*Hány*), a cirinin és a stethoscop fölfedezőiben (*Pelletier* és *Laennec*) s a dinamikai elektromosság megalkotóiban (*Freycinet* és *Ampère*)». ¹

Az ismeretek után való vágyat a nép is érzi s immár mohón fog hozzá önművelődéséhez, sajnos azonban, hogy a teljesen megromlott sajtó termékei e művelődést helytelen, egyházellenes irányba terelik. A tábor, mely szemben áll a kereszténységgel, «fölvilágosodottság» czégére alatt bámulatos serénységgel terjeszti a hitelenség és erkölcstelenség selejtes termékeit; olcsó újságok, krajczáros «Friss Újság», «Új Hírek» stb., füzetek és könyvek jelennek meg nap-nap mellett. Vándor demokrata szónokok hintik szerteszt veszélyes tanaikat. Az ellentáborban erőteljesen és lelkesen folyik az agitáció s a nép tudatlanságában tömegesen hódol meg s dobja el hitét, hazáját, legszentebb kincseit.

Nem a lelkipásztor, de egyetlenegy nemeslelkű és magyar művelt ember sem maradhat tétlenül, a ki Istenét, egyházát, hazáját igazán szereti, nem nézheti összetett kezekkel azt a borzasztó erkölcsi rombolást, melyet az ily hamis fölvilágosulás a nép lelkében létre hoz.

Itt föltétlenül cselekedni kell. A sajtóval szemben állást kell foglalni.

A szociális tevékenység a népművelés terén a következőkben nyilatkozik meg: 1. A jó sajtó pártolása és terjesztése. 2. Olvasókörök és könyvtárak berendezése. 3. Katholikus lyceumok és önképző, szociális és szakoktatás.

Az oktatásnál fontosabb a *nevelés, a jellemképzés.*

Ruskin már 1860.ban keresztényszociálista. Elve: előbb a népet anyagi és erkölcsi nyomorából és tudatlanságából kiragadni s azután nevelni a szép által boldogságra. Mindenekelőtt pedig a művelt, vagyonos osztályt társadalmi kötelességeinek tudatára ébreszteni. (*Geöcze Sarolta*, *Ruskin élete és tanítása*. Budapest, Athenaeum 1903. 51. köv.) *Unto This Last, Time and Tide, Crown of Wild Olive, Worth and Play, Fors Clavigera*. *Ruskin hatása a jelenlegi angol University Exsension, a West London Mission.* (Geöcze i. m. 70.) *A legszebb kincs a lélek, azt nevelni a legnemesebb hivatás!*

¹ *Göröcsöni Dénes*. Alkotmány, 1906 december 21.

9. §. 1. A sajtó.

1. Pártolni kell a jóirányú, különösen a katolikus sajtót.

A sajtó csak a XIX. században, nálunk pedig csak néhány évtizede nőtt elsősorú nagyhatalommá. Hisz még Németországban is 1822-ben csak 474 újság és folyóirat létezett, 1901-ben pedig 11,320 sajtótermék.

Tagadhatatlan dolog, hogy ma a sajtó irányít minden kérdést, csinál közvéleményt, terjeszti a műveltséget (jót és rosszat egyaránt) és szinte hipnotizálja az embereket. Csodálkozunk sokszor, ha itt is, ott is halljuk szidni, mocskolni az egyházat, a papokat; halljuk, hogyan fenyegetik a hitigazságokat s csodálkozva kérdezzük, hol szedte össze ez az ember ezeket a vad gyűlölködéseket? Hol? A rossz újságokból! *Hol van az a katolikus újság, regény, elbeszélés, a melyben a protestáns papok be lennének feketítve?* De vegyünk csak kezünkbe egy hazai lapot, csak úgy hemzseg benne a gyalázkodás, a rágalom. S mégis mi vagyunk a támadók! Nem; mi nem vagyunk a támadók, ellenkezőleg *mi vagyunk az előfizetők ezen lapokra*. Támogatjuk filléreinkkel az egyház ellenségeit, a zsidó és szabadkőműves vagy kétszínű sajtót. Szabad ez?... Katolikus sajtónk alig vegetál, az egyházellenes sajtó pedig kaczag, mert mi tartjuk fönn... Nem szabad engedni, hogy katolikus családokba és egyesületekbe zsidó, szabadkőműves vagy hitünket becsmérlő lap járjon. Ha ez ellen nem szólunk, bűnrészesei leszünk az erkölcsi romlásnak. Az mit sem változtat a dolgon, ha jár ugyan katolikus vagy keresztény újság (pro forma), a mit azonban nem olvasnak s mellette «Pesti Hírlap», «Budapesti Napló» stb. is szerepel.¹ Pedig az oly sajtótermékek olvasását, melyek a hitre vagy erkölcsre nézve veszélyesek, maga a *természeti erkölcsi törvény* tiltja. A katolikus keresztény embernek pedig azonkívül *szem előtt kell tartania Anyaszentegyháza parancsait is*, melyek az *Index*-ben foglalt, vagy az 1897 január 25-én kelt «*Officium ac munus*» kezdetű Constitutio §§-ai által tiltott könyvek olvasását is megtiltja s mely utóbbinak 21. pontja ép az újságok, hetilapok, folyóiratokra vonatkozik.

Szemere Miklós híres beszédében² feltüntette a lapok korrupcióját, az állami és egyéb szubvencziót, a megvesztegetéseket.

¹ *Krieg* i. m. 485. különösen: *Wetzel*, Cselekvő katolikus (Der praktische Katholik), ford. T. Pelikán Krizsó. Budapest, 1903. 21. 1. *Wetzel*, A hívek aposiolkodása (Das Laienapostolat). Budapest, 1901. 23. 1.

² Alkotmány, 1906 október 10.

S mivel kitűnt, milyen kevés a jellemes és független újság, ma még súlyosabb a katolikusok kötelessége pártolni a mi szegény, de becsületes katolikus sajtónkat. Az egyházellenes sajtó «magas» színvonalat, tartalmát, terjedelmét, cikkeinek változatosságát értehetővé teszik az *iparvállalatok, kormányok szubvenciói* az erkölcsstelen «*apróhirdetések*» üzlete, a család «reklám»-jai. Mindez mivel erkölcsstelen, katolikus lapnál nem lehet jövedelemforrás, azért csak az előfizetőkől és aránylag kevés segélyből él.¹

Mily egész más az ő szorgalmuk, áldozatkészségük és agitációjuk lapjaik mellett! Ismeretes, hogy a *szociáldemokraták* mily roppant nagy súlyt fektetnek a sajtójukra. Minden gyűlésükön erről tárgyalnak, de ennek köszönik elvük terjedését is.

A német szociáldemokrata lap 1903-ban 375.000 példányban jelent meg, a «Vorwärts»-nek 1902-ben 72.338 márka fölöslege volt. Bebelnek egy füzetét 155.000 példányban terjesztették. 1903-ban a «Vorwärts» kiadásában összesen 2½ millió példányban jelentek meg szociáldemokrata broszürök. A bevétel 628.247 Márka. (289.838 márkával több, mint az előző évben.) A berlini VI. ker. munkásai egyedül 63.659 márkát adtak. A vidéki pártsajtót 31.288 Márkával segítette a párt. 1000 Márkát kapott a Rómában megjelenő «Avanti». 1715 márkát a Krakóban megjelenő «Noprząd», a mienk 5000 márkát.² – Nálunk ma 9 vidéki szociáldemokrata lap van. A «*Népszava*»-t minden demokratának kötelessége jártni, már pedig csak vidéki szociáldemokrata van körülbelül 35.000. Hol van e szám mellett a katolikus lapok száma és olvasói?

A demokraták 1904-iki húsvéti kongresszusán képviselve volt 277 vidéki szociálista szervezet 666 kiküldöttel és 58 budapesti szervezet 92 kiküldöttel. 1903 végén a bevétel 137.000 K 75 fillér. Ugyanezen évben a párt főközlőnye a «*Népszava*» és a «*Volksstimme*» bevétele 67.071 K 63 fillér. A párt könyvereskedése 25 kiadványt 336.500 példányban terjesztett szét, köztük a «*Csuhások*» 30.000 példány; «*A jezsuita*» 5000 példányban; «*Kereszténység és szocializmus*» 20.000 példány stb. Az agitációs alapnak 35.838 K kiadása volt, miből a titkárság agitációjára 6810 K; a vidéki vándorszónokok költségére 18.289 K fordított.

Azoknak okoskodása, a kik a katolikus sajtót *azért nem pártolják, mert kevesebbet nyújt*, nem oly változatos, kimerítő stb.,³ nem

¹ Egyházi Közlöny, 1906, 41. sz.; A sajtó elzsidósodása, u. o. 1904, 31. sz.

² Havi Közlöny 1903, 1535 lap.

³ *Dr. Kováts*: Havi Közlöny, 1906, 119. 1. Természetes, hogy tisztán előfizetőkre támaszkodó lap nem áll biztos alapon. Itt a főpapok és főurak közösen eszközözendő nagy alapítványára volna szükség, mely életerős, megfelelően fizetett szerkesztőseget tudna tartani s a kitűnően szerkesztett lap bizonyonnyal kifizetné magát. A *sporadikus segély* célzt nem ér. Közös, nagy alaptökére van szükség.

más, mint *circulus vitiosus*, mert hisz azért nem nyújthat többet, mert nem pártolják eléggé.

Falu helyen napi újságnak teljesen elegendő az «Új Lap».¹ Ezt terjeszteni és a «Friss Újság»-ot kiszorítani lelkiismeretbeli kötelesség. Egyeseknél, családokban és egyletekben egyaránt.

Ezen lapok, nevezetesen az «Új Lap» érdekében beszélni kell a hívekkel, hogy mily nagy rombolást visz végbe a «Friss Újság» *erkölcstelen, hírhajhászó, nemtelen kíváncsiságot fölcsigázó* közleményei; hogy az ember az «Új Lap»-ból is értesül arról, a mi őt igazán érdekelheti, sok helyes dolgot tanulhat s végre *bűnös dolog az egyházat sértő lapokra pénzt adni*, mert ha egyes lapnál s egyes embernél az csak egy krajczár, ezer és ezer embernél tekintélyes pénzösszeg lesz stb. így megbeszélve a néppel (vagy egylettel) a dolgot (akár a szószékről is), hozzá kell fognunk a lap *terjesztéséhez*. ívet körözzünk, melyre a megrendelők neveiket fölírják. Posta és vasúti főnökkel a jó viszony ily esetben különösen elősegíti a dolgot, hogy az «Új Lap»-ot s egyéb katolikus lapot a *vasúti állomásokon* is árulhassák. A megfelelő számban érkező példányokat *idejekorán ki kell váltanunk*. Ha a Kör veszi kezébe s annak címére érkezik, a Kör szolgálja reggel már szét is hordhatja, ellenkező esetben egy pár fogadott rikkancs által hordatjuk szét. Mivel a megrendelő egyesület fél krajczárért kapja a lapot, még akkor is, ha fogadott rikkancsokat tart, buzgó terjesztés mellett, naponként néhány krajczár, egy hónap alatt már számbavehető jövedelemre tehet szert, mit egyéb lapokra, télen fűtésre, világításra stb. fordíthat.

Heti lapok közül (falun): a «Néppárt»;² «MagyarFöldművelő»³ és az «Igaz Szó».⁴

Városi helyeken napilapok: az «Alkotmány»;⁵ «MagyarÁllam»;⁶ «Új Lap». Hetilapok: «Religio»;⁷ «Egyházi Közlöny»;⁸ «Néppárt»;

¹ Szerk. Szentiványi Károly és Haller István (Negyedévre 1 kor. 80 fill.), Bpest, VIII., Szentkirályi-utca 28.

² Szerk. Huszár Károly (4 kor.) Bpest, VIII., Szentkirályi-u; 28.

³ Bodnár Gáspár, Szatmár (4 kor.).

⁴ Dr. Lakatos Géza és Szalánczy Andor, Szentkirályi-u. 28. (4 korona).

⁵ Túri Béla, Bpest, VIII., Szentkirályi-utca 28. (28 kor.).

⁶ Szemcz Emil, Bpest, VI., Nagymező-utca 12. (28 kor.).

⁷ Dr. Dudek János, Bpest, IX., Ferencz-körút 39. (12 kor.).

⁸ Gerely József, Bpest, VIII., Eszterházy-utca 15. (12 kor.).

«Magyar Földművelő»; havi folyóiratok: «Havi Közöny»;¹ «Katholikus Szemle»;² «Nemzeti Állam»;³ «Vasárnapi Újság»; «Nagyasszonyunk»;⁴ «Zászlónk».⁵ A többi lapok közül legföljebb a «Budapesti Hirlap»⁶ és a «Magyarország»⁷ bocsátható be. Az élcslapok közül a «Herkó Páter»-en kívül a «Bolond Istók». A többi újságot nem lehet nyugodt lélekkel jártni és arra előfizetni. Helyes, ha a lelkipásztor az elolvasott újságot tovább adja, körözteti.

Vendéglőben és kávéházakban pedig követeljük a katolikus újságokat!

Ne áltassa magát senki azzal, hogy azzal az egy krajczárral nem nagyobbítja az egyházellenes sajtó hatalmát. Mert sajnos, millió és millió ember gondolkozik így; ha sokan veszik, a sok krajczár sokra megy.

Ha a katolikus sajtót föl akarjuk lendíteni, szükséges, hogy mindenki, a ki csak teheti, cselekvőleg is hozzájáruljon, a mint a VI. katolikus nagygyűlés kimondta: 1. Tartson fönn mindenki kontaktust a katolikus sajtóval; 2. A ki a tudomány valamely ágát műveli, gazdagítsa a központot egyszer-kétszer évenként cikkeivel. Ha kérdések merülnek föl, melyek szakkörébe esnek, melyek érdekesek vagy szükségesek, akkor ezekről a kérdésekről világosítsa föl a sajtó útján a katolikus és nem katolikus közönséget.

2. Terjeszteni kell a jó könyveket! (Kolportage.)⁸ Az egyszerű nép nem tudja kiválogatni a neki való könyveket. A szép kiállítás, illusztráció, reklám igen könnyen megtéveszti.

Németországban a protestánsok a «Landesverein für innere Mission» által igyekeztek elnyomni a hitellenes és gyalázatos iratokat. Az egyesület elnöksége üzletvezetőt nevezett ki, kinek minden kerületben van buzgó ágense, ki a községeket bejárja és azok mindegyikében lelkes ágenst szerez a plébános, tanító, községi előljáró személyé-

¹ Patzner István, Temesvár-Gyárváros. (10 kor.)

² Dr. Mihályfi Ákos, Bpest, YIII, Szentkirályi-utca 28. (10 kor.)

³ Hódy Gyula képviselő (12 kor.), Bpest, VI., Bajza-utca 31.

⁴ Nitsch Árpád, Győr, püspök-vár (4 kor.).

⁵ Izsóf Alajos, Bpest, VIII. Damjanich-utca 40. (2 kor.).

⁶ Rákosi Jenő, Bpest, VIII. Röck-Szilárd-utca 4. (28 kor.).

⁷ Holló Lajos, Bpest, VI., Teréz-körút 19.

⁸ *Kohorst*, Kolportage (Pastor Bonus XIV, 580.); *Die geistige Bildung des Arbeiterstandes* (Soziale Tagesfragen 28. füz.); *Katholische Kolportage* (Soz. Tag.-Frag. 29.); *Die Einrichtung einer kath. Kolportage* (Pastor Bonus XV, 101.): Pastor Bonus 1905-6, 283. 1.

ben, a kik akár a központból, akár a kerületi ágenstől bizományban könyveket, iratokat, képeket kapnak, miket a házakhoz vitetnek és megvételre ajánlanak. 1901-ig kilencz ilyen kerületi agenturát szerveztek. Katholikus részről 1899-ben *Nürnberg*-ben alakult hasonló egylet, mely kizárólag katolikus sajtótermékek terjesztését tűzte ki főladatául. A *münchen-gladbachi* kerületre nézve a következő pontokban egyeztek meg (1902 szeptember): Katholikus kolportage szükséges: *a)* hogy a borzasztóan elterjedt szennyirodalom ellen küzdhessünk (Németországban évenként körülbelül húsz millió egyént lát el e sajtó termékeivel); *b)* hogy a katolikus népnek vallásos, politikai és gazdasági ügyeiben idejekorán és alapos fölvilágosítást, másrészt pedig nemes szellemi élvezetet nyújtson; *c)* hogy a katolikus sajtó a hasonló protestáns intézmények mögött ne maradjon. (Igen jól vezetett kolportageok vannak: Hannover, Hessen-Nassau, Baden, Württemberg és Berlinben.) Ily könyvterjesztő vállalatok létesítésére az egyes kerületekben vagy városokban egyletet alakítanak, a melynek ügyes, fizetett vagy perczentet élvező üzletvezetője van.

A belgiumi katolikus sajtó központi tudakozó irodájában apotologikus irodát is nyitottak «*Comité de défense contre la mauvaise presse*» czimen (székhelye Ougrée), melynek célja a liberális és szocziálista zugirodalom termékeiben gyakran előforduló rágalmazásokat az egyház és annak személyei és intézményei ellen megtorolni. Ugyanezt a célt szolgálja Németországban a «*Zentral-Aus-Jcunfstelle für Jcath. Presse*» (C. A.), mely «*Rechtsschutzstelle für Jcath. Gastlichkeit*» cím alatt a papok ellen intézett támadásokat veri vissza. A C. A. kiadója Dr. Kaufmann (*Koblenz*) 1905-ben ezen intézmény céljára kiadta a Twer-ben (Paulinus-nyomda) megjelenő »*Apologetische Rundschau*» című lapot. (Évi 3 M.)

A jogtalanul megtámadott egyházi férfiak és intézmények védelmét nálunk a «*Katholikus írók és Hírlapírók Országos Pázmány-Együletének Védőirodája*» vállalta magára. A becsmérlő hírlapi cikkekre az illető személyekhez fordult, kiknek őszinte igazolását a rágalmazó lapokban közzé tette. Eddig is igen üdvösen működött. Elnöke dr. Prohászka Ottokár, székesfehérvári püspök, alelnöke Cziklay Lajos. Az 1906. katolikus nagygyűlés alkalmából a Védő Iroda kimondotta, hogy jövőre a hitvédelmet nemcsak az egyházi személyekre és intézményekre, hanem az egyház alapvető tételei, erkölcsi szabályai (története), szóval a hittanítás anyagára is kiterjeszti. Eljárási módszere az lesz, hogy

a támadásra nézve a lapban röviden megjelenjék a védelem is. Oly támadásokra, melyek hosszabb fejtegetést igényelnek, külön füzetben fog választ adni s e füzeteket akár a Szent-István-Társulat, akár a Népszövetség adná ki.

A Szent-István-Társulat által kiadott népiratkák és egyéb kiadványok különösen alkalmasak arra, hogy vásárok és búcsúk alkalmával vasúti állomásokon és bazároknak, hol oly nagy számmal szerepelnek a ponyva- és szenyirodalom termékei, ezeket kiszorítva, a legszélesebb körökben is elterjesztessenek. Pártolni kell a *Szent-István-Társulat könyvkereskedését*. (IV, Kecskeméti-u. 2.) A külföldi könyveket nem a külföldről, hanem ezen könyvkereskedés útján kell meghozatni. Állandó vevők 5% engedményt kapnak, a Szent-István-Társulat tagjai a Társulat kiadványaiból 10%-ot kapnak. Hazafiúi kötelesség pártolni a magyar kereskedelmet!

10. §. 2. Olvasó-körök.

Tíz-tizenkét személy összeáll s egy kis olvasó-egyletté alakul. Mindegyik bizonyos pénzmennyiséggel, pl. havonta 50 fillérrel hozzájárul, hogy közösen járassanak különböző lapokat. Ezen lapokat körözik egymás között (védőtokban vagy kartonlapok közt) s az év végén azokat vagy egymás között kisorsolják vagy (a mi jobb) valamely egyletnek átadják.

Ily olvasó-köröket az egyes katolikus körök kebelében vagy gyárakban, kaszárnnyakban, munkás-otthonokban, sőt még az iskolában is szervezhetünk.

11. §. 3. Könyvtárak.

Önképzés céljából az volna ideális dolog, ha minden egyén a saját műveltségére szükséges könyvekkel rendelkezne. Mivel pedig ez gyakorlatilag lehetetlen, azért, de főleg az egyleti életben okvetlenül szükséges könyvtárat létesíteni tapintatosan összeválogatott könyvekből és folyóiratokból (és jó árjegyzékekből).

A *népkönyvtárak* intézményének első kezdeményezője Franklin Benjamin. Újabban a közművelődési egyesületek és a szociálisták igen sokat tettek e téren. Leginkább kifejlődött az angol-szász faj országaiban, a hol még Ausztráliát sem véve ki, csaknem minden községben vannak ily könyvtárak, olvasósobákkal összekapcsolva. Egyes helyeken, mint pl. Manchesterben, Bostonban a népi milliókra menő köteteket olvas el évenként. De más orszá-

sokban is, mint Svájc, Svédország, Németország szintén rohamosan terjednek a nyilvános könyvtárak. Magában Parisban már 1883-ban 26 nyilvános városi könyvtár volt, melyből egy év alatt 440.670 könyvet kölcsönöztek ki s a mellett ugyanott magánosok és társaságok által szervezett 14 nyilvános könyvtár volt berendezve olvasószobákkal.

Nálunk a 40.es években alakult *Jósika Miklós* báró és később *Eötvös József* báró elnöklete alatt egy népkönyvkiadóegyesület. Ugyanily célzattal alapította *Fagarast Mihály*, később erdélyi püspök, a *Szent-István-Társulatot*. A népoktatási ügy újjászervezése után (1868) lendül föl a népkönyvtárak intézménye, úgy hogy 1895-ben már 6413 iskola és 1523 tulajdonképeni népkönyvtár létezik. A keletkező kaszinók, polgári körök és egyesületek nagyban hozzájárultak a könyvtárak alapításához; egyes gyárak és részvénytársaságok a munkások számára szintén áldozatkész lélekkel szerveztek ily munkáskönyvtárakat. Ujabb időben pedig maga a földmivelésügyi minisztérium a nép számára igen hasznos könyveket adott ki, melyeket ingyen megküld a községeknek (valamint tanítók és papoknak is) községi népkönyvtár létesítése céljából.

1. Könyvszerzés. Egyes jobbmódúakat és egyesületeket (Szent Vincze-egylet) megkérnek, hogy valami pénzsegélylyel vagy ha könyvük van, könyvekkel járuljanak hozzá a könyvtár alapításához.¹

Németországban a Bonnban alakult *Borromaeoi szent Károly-egylet*, Berlinben (NW. Lübeckstr. 6.) a *κ Gesellschaft für Verbreitung von Volksbildung* stb. fáradoznak ily népkönyvtárak fölállításán. Ott az állam is tekintélyes pénzösszeggel járul e cél kivételéhez. Nálunk a *földművelésügyi minisztérium* minden község számára községi népkönyvtárt szervezett s kiadványait, melyek különösen földművelőknek igen becsesek, kérésre ingyen megküldi. Egyes gyári és bányatársulatok is pártolják e nemes ügyet. Így a *rima-murányi-salgótarjáni* vasművek igazgatósága 1904-ben 900 K-t utalványozott ki 9 népkönyvtár fölállítására.

A könyvszerzésnél tartsuk szem előtt: 1. *Semmi olyasmít, a mi a katholikus hitet vagy erkölcsöt sérti*, nem szabad a könyvtárban megtűrni. Azért szigorúan kell eljárni úgy a meglévő, mint az esetleg ajándékozott könyveket illetőleg is (ezeket a legkényesebb

¹ *Langthaler*, Wegweiser bei Einrichtung kath. Pfarrbibliotheken. Linz, 1895 (1.60 M.); *Kath. Volksbibliotheken*. Kurze Anleitung über Gründung und Erhaltung derselben. Linz-Urfahr, 1902. (0.20 M.); *Dr. Oberdörffer*, Verzeichniss geeigneter Bücher und Bühnenstücke für kath. Vereinsbibliotheken. Köln, Bachern (1 M.); Verzeichniss von *Jugend- und Volksschriften* nebst Beurteilung derselben. Verein der Breslauer Lehrer. 6 füzet à 1-20 M.; *Wetzel*, Die Lektüre. Bavorsburg (3 M.): *Dr. Pieper*, Präsidens-Korrespondenz. München--Gladbach, 1901. 7-8. füz.; *Honnef* Handbuch für kath. Jugendvereinigungen. Freiburg, 1906. 49. 1 *Heimbucher* i. m. 78. köv. – Ebben a dologban is München-Gladbach kitűnik. Az ottani munkásegylet nem rég 6000 M.-val olvasócsarnokot épített és népképzőesteket szervezett; mindkettő igen bevált.

dolog kiselejtezni). 2. A beszerzendő könyvekben az *olvasókat, azoknak állapotát* stb. tekintetbe kell venni. Így falun különösen a földművelés, mezőgazdaság, házi ipar köréből; ujaknak elbeszélések, utazások, találmányok (illusztrációk); iparosoknak Ipartörvény, Iparosok Olvasótára stb. Általában fősúlyt kell helyezni a vallásos, különösen apologetikus jellegű művekre. De egyéb, általános jellegű (szépirodalmi, sőt mulattató) művek, elbeszélések és regények is szükségesek (utóbbiakat az ifjak s a nők legszívesebben olvassák). Nagy gonddal kell tehát a könyveket összeválogatni.

A füzött könyveket tanácsos *használat előtt bekötetni*; mert különben teljesen tönkremennek. Kisebb füzetekből többet is kötetthetünk egybe.

Az említett jótékony pénzsegély és könyvadományok (valamint az egyleti célra fordítható pénz) képezi könyvtárunk alapját. Egyes szerzőket, kiadókat, kereskedőket is megkérhetünk e célra.

A Szent-István-Társulat, valamint egyéb jó könyvjegyzékek tájékoztatást nyújtanak az összeállításban. A *«Népiratkák»*, *«Családi Regénytár»*; továbbá az *«Olcsó Könyvtár»* (à 20 fillér), a *«Magyar Könyvtár»* (à 30 fillér) számaiban igen sok jó dolgot találunk. Ily ajánlatos könyvek:

Bodnár Gáspár, Az életből az életnek (2 K); A család apostola² (75 f.); Elbeszélések (2 K); Mesterlegények vándorkönyve (1'20 K); A családi tűzhely búban és örömben (1.20 K); Vallásosság és munkásság az iparoscsaládokban (20 f.); Az Isten nem halt meg! (1-2U K); A műhelyből (70 f.); A mi népünk² (1"40 K); Falusi tűzhelyek (1 K); Magyar Földi ni *velő*, I-V. (a 4, az egész 16 K); Téli esték, 11. köi. (à 2-40 K). Szatmár.

Népiratkák; kiadja a Szent-István-Társulat. Egy-egy füzet 4.40 fillér. Eddig 235 szám jelent meg.

A magyar nép könyvtára. Szent-István-Társulat. *Segur*, Vallási megfontolások (50 f.); és: Hit a modern hittudományokkal szemben (50 f.).

»Oktató népkönyvtár», Bpest, *Vil.*. Csömöri-út 16. P. Pelikán Krizsó kiadványai. Ugyanazon «Oktató népkönyvtár.» kitűnő kiadványai, *melyeket nagyon ajánlunk terjesztésre*:

Wetzel K. Ferenc: I. Az asszony (Die Frau); II. A férfi (Der Mann); III. A világiak apostolkodása (Lainenapostolat); IV. Miatyánk (Das Vaterunser); V. Nagy mondások (Schlagwörter); VI. Okoskodások (Phrasen); VII. Vezetőnk az életútján. Leányoknak. (Ein Führer auf dem Lebenswege); VIII. Cselekvő katolikus (Der praktische Katholik); IX. Egyesületi élet (Das Vereinsleben); X.-XL Vezérlőcsillagok az élet tengerén (Lebenssterne); XII. Otthon (Daheim); XIII. A szesz méreg (Das letzte Glas); XIV.-XV. Hajótörés után (Rettungsbrett); XVI. Ave Maria; XVII.-XVIII. Jézus Szíve könyve; XIX.-XXI. Credo (Hiszekegy). Füzetenkint 60 fillér: mind a 21 füzet egyszerre 10 K.

Ugyanazon kiadótól:

Stolz Albán: Nyolcz boldogság (60 f.); Hét hábvágás meg egy jó kívá-
nat (Kohlschwarz mit einem rothen Faden, 0.50); Az Isten nem siet, de nem
is felejt (Essig und Oel, 0.50); Derű és borű (Wetterleuchten, 0.50); Isten
ujja (Schreibende Hand auf Sand und Wand. 0.50); Az Isten képeskönyve
(0.50); ABC (0.40); Az ember (0.50); Paulai szent Vincze (0.60): Egy darab
kenyér (0.60); Magyarországi szent Erzsébet élete (Die gekreuzigte Barmher-
zigkeit (0.80); Szegénység és gazdagság (Armuth und Geldsachen, 0.60); A halál
patikája (Mixtur gegen Todesangst, 0.60); A malterkanalas vitézek (Mörtel und
Freimaurerei, 0.50); A legméltóságosabb Oltáriszentség (Diamant und Glas, 0.50);
Szabadság, fölvilágosodás, haladás (Der papierene Fels, 030); Spanyol út
(Spanisches für die gebildete Welt, 2.60).

P. *Abel Henrik* S. L., Missióbeszédék (2.): Böjti szentbeszédék (1.60);
Szavak és tettek. Ecce homo (Γ60).

P. *Boone* J. S. L., A keresztény nő (0.50). E művek az « Oktató könyv-
tár» kiadványai.

Továbbá: *Baudon-Pesch*, Keresztény élet vagy kisebb tökéletlenségeink.
Temesvár, 1898 (2.).

Bolanden Konrád regényei.

Családi Regénytár. Szent-István-Társulat. Egy-egy kötet 1 K. Eddig meg-
jelent: I-II. Montai Mária, *Germaine eszménye*, 2 köt.; III. Cyprián, *Utak az
életben*; IV. De Lamirandie, *Filemon ezredes*; V.-VI. *Eszter*, 2 köt.; VII.-VIII.
Craven Ágostné, *Éliane*, 2 köt.; IX. Kincs István, *Rajzok a kuruczvilágból*;
X.-XII. Filo Károly, *A vértanú szelleme*; XIII. G. Büttner Julia, *Úgy a mint volt*;
XIV. Andor József, *Anyaföldön*; XVI.-XVII. *Louis Coloma* elbeszélései; XVIII.
Csapodi Istvánné, *A kékruhás asszony*; XIX. Franko Iván, *Tiriez és az úrfi*;
XX.-XXIII. Kincs István, *A leánymamák fia*.

Keresztény család könyve. Szatmár. Reizer János (1.).

Kannengieser, *A német katolikusok* (2.).

Pesch T. S. L., *Az istenes élet*. 3 Csanádi növ. pap. Temesvár, 1901 (3.P).

Rusчек Antal, *A keresztény nő*. Hirsch Nelli rajzaival. Bpest, 1898 (3).

Tóth Mike S. L., *Erénygyöngyök nők életéből*. Kalocsa, 1901 (2-3).

Huttkey Lipót, *A nő társadalmunkban és az örök ember*. Eger, 1899.

A német irodalom rendkívül gazdag olcsó füzetes kiadványokban. Volks-
aufklärung (Warnsdorf), eddig 98 füz.; Kath. Flugschriften zur Wehr und Lehr,
eddig 154 füz. (Berlin. Germania); Münchener Volksschriften 30 füz. (à 15 Pf.);
Aus Vergangenheit und Gegenwart (Kavelaer. Butzon und Bercker), 60 füz.
(à 30 Pf.); Steyler Unterhaltungsbibliothek. Missionsdruckerei Steyl (à 10 Pf.);
Volksbücherei. Styria, Grác, 48 füz. (à 20 Pf.); Nimm und lies! Freiburg,
202 füz. (à 10 Pf.).

Népiratok: A Szent-István-Társulat által kiadott «A magyar nép
könyvtára».

I.-IV. *Vincze Alajos*, Elbeszélések a magyar nép számára, à 60 fillér
(240 korona).

V. *Bodnár Gáspár*, *A műhelyből* (60 fillér).

VI. *Kincs István*, *Tanulmányos Történetek* (60 f.).

VII-VIII. *Bodnár Gáspár*, A magyar nemzet története (1.20 K).

IX-X. *Sziklay János*, A magyar föld (120 K).

XI. *Nagy János*, Mit ígér és mit ad a szociáldemokrácia. (A magyar nép könyvtára, XI.) Bpest, 1903.

Továbbá a «Népiratkák» füzetei a szocializmus ellen: 126, 134, 141, 142, 151, 158, 182, 195. számai.

Szociális irányú füzetek:

Dr. *Velics Antal*, Keresztényszocialis irányeszmék. Budapest, Stephaneum, 1906.

Dr. *Velics Antal*, Szózat a magyar néphez! Keresztényszocialis irányeszmék. Bpest., Stephaneum, 1906.

Holler István, Le az álarcczul vagy: a szociáldemokrácia tükre. Bpest, Stephaneum, 1905 (30 fillér).

Dercsényi Béla, A megtért elvtárs. Kolozsvár, 1905 (6 fillér).

Szálanczy Andor, Mi fáj és mi kell a keresztény munkásságnak? «Igaz Szó» szerkesztősége. Bpest, Szentkirályi-utca 28.

Huszár Károly, Zsidóméreg. Bpest, Szentkirályi-utca 28. (30 fillér).

Hérics Márton, Hogyan szervezték Németországban a szociális oktatást? Kannengieser után. (Kath. Körök Orsz. Szöv. Kiadv. I. 60 fillér).

2. Rendezés.¹ a) *Felosztás*. A könyveket csoportokba osztjuk tartalmuk szerint. Ilyen csoportok: hittudomány, szociális szépirodalom, természettudomány, szaktudomány, szociális kérdés. Minden egyes csoportot 1-gyel kezdünk számítani s külön polczra helyezük, helyet hagyva a jövőben beszerzendő könyvek számára. A könyveket belül megjelöljük az egyesületi pecséttel, kívül pedig kis czédulát ragasztunk rájuk, mely az illető csoport jegyét és számát mutatja.

b) *Katalógus*. Két példányban készítjük el. Tartalmazza a könyveket csoportok és az egyes csoportokban betűrend szerint. Minden betűnél helyet hagyunk az újabb szerzeményekre. Nagyobb, könyvtáraknál előbb elkészítjük a czédula-katalogust, minden könyvet, czímét és kiadási idejét lejegyezve, felül pedig a csoport-címét jegyezve.

3. Kezelés, A könyvtár kezelésére könyvtárrendezőt (könyvtárost) kell kinevezni, a ki leltár mellett veszi át a könyvtárt és így adja át azt utódjának. A könyvtárosnak kötelessége felügyelni arra, hogy a kölcsönadott könyveket ép állapotban hozzák vissza.

Minden héten meghatározott időben t. i. hétköznapon este pl. 7-8-ig vagy vasárnap 11-12-ig rendelkezésére áll a tagoknak. A könyv kivételéről és visszahozataláról jegyzék vezetendő, melybe a

¹ *Honnef* i. m. 52; Präsidcs-Korrespondenz 1901., 9-10. füz. 277. 1.

könyvkivevő nevét és a könyv címét, számát és a kivétel és behozatal napját be kell jegyezni.

Könyvet minden tag vehet ki (rendesen bizonyos biztosíték pl. 2 kor. letétele mellett). Használati díjul helyes bizonyos összeget (pl. kötetenkint 6 fill.-t fizettetni), mely összeget a könyvtár gyarapítására lehet fordítani.

A könyvtárra nézve bizonyos szabályokat kell megállapítani (*könyvtári rend*), a mely meghatározza a könyvkivevés napját, a kölcsön idejét és az esetleges büntetési pénzt stb.

Igen jól teszi a könyvtáros, ha az olvasott könyvekről *statisztikát* készít, mert ez irányító lehet a könyvek beszerzésében. Az év végén szükséges beszámolás a könyvtár használatáról és állapotáról. Minden esetre szigorú ellenőrzés föltétlenül szükséges.

12. §. 4. Kath. Lyceumok (felolvasások).

Tudományos és művészi előadásokra alakíthatunk egy különös egyesületet, akár az egyletekben, akár azokon kívül. Összehívjuk azon férfiakat, kiknek ker. gondolkozása és képzettsége előttünk ismeretes s megbeszélvén velők a népművelés fontosságát, megalakítják a lyceumi bizottságot, elnököt, titkárt és jegyzőt is választván. Megbeszélik a hely, idő, költségszerzés kérdéseit s a tagokat felkéri felolvasások tartására. Idő tekintetében legjobb a téli idő pl. nov.-márcz. hónapok. Ezen időben hetenkint v. kéthetenként tartják meg az előadásokat. Ezen szándékukról a közönséget helyi hírlap és meghívók által értesítik (melyeken a felolvasások programja is rajta van s egyúttal esetleg belépőjegy gyanánt is szolgálnak).¹

Az előadások tárgya és módja a hallgatók értelmi fokához alkalmazandó. Legjobb ily felolvasásokat magában a kath. egyletben (kör) rendezni s akkor külön lyceum nem szükséges. De szorosán véve a dolgot, a lyceumok célja az, hogy a tudományos művelést oly egyéneknek is hozzáférhetővé tegyék, kik a kath. körbe nem jönnek (más vallásúak, más állásúak stb.), kiket az elterjed-

¹ Székesfehérváron is van a mi Lyceumunknak megfelelő intézmény a *Nép-akadémia*» címén. Az előadások vegyítve vannak színdarabokkal (szavalat, jének). A téli hónapok vasárnapjain d. u. 6 órakor tartatnak. Hogy az intézmény annál biztosabb anyagi alapon álljon, az előadások belépti jegyek mellett tartatnak. És pedig az összes előadásokra számozott ülőhely 3 kor., egyes előadásokra 10 fill. (Jegyek előre is válthatók.)

tebb vallási tévelyek felől felvilágosítani (apologia), történelmi hazugságok megczáfolása által helyes útra vezetni törekszenek. Ezért, különösen városokban, indokolt az ily felolvasásokat a kath. egylet körén kívül tartani.

Kerülni kell azonban 1. a tisztán «felolvasó» előadásokat. A «szabad» előadás az igazi. (Röviden le kell jegyezni az eszmenetet, adatokat, számokat stb.; a többit «szabadon».) 2. Kerülni kell a száraz előadást v. túl magasan szárnyaló gondolkodást, kifejezést, szavakat. 2. A tisztán pathetikus előadás nem soka ér!

Az ideál marad a nyugodt *tanítás*. Ebből okul mindenki. *Tábla, kréta, szemléltetés* (vetített képek) a fő.

Példakép álljon itt a *váczi* kath. Lyceum (a Váczi kath. körnek a kör kebelében alakult Lyceumi Bizottság által rendezendő felolvasásokra vonatkozó) szabályzata:

1. A «Váczi Kath. Kör» a tudományoknak és közhasznú ismereteknek kath. szellemű népszerűsítése által akarván a közművelődés és vallás-erkölcsi szellem terjesztésében közre működni, népszerű Lyceumi felolvasásokat rendez.

2. E célból egy 20 tagból álló «Lyceumi Bizottság»-ot választ 3 évre, melynek feladata az említett felolvasások rendezése s mely kiegészíti magát azokkal, kik legalább egy felolvasást már tartottak.

3. A «Lyceumi Bizottság» a kath. kör által választott 20 tag közül választja elnökét és jegyzőjét; működéséről a Váczi Kath. Kör» igazgatóválasztmányának évenként jelentést tesz.

4. A felolvasások novembertől márcziusig minden kedden vagy minden második kedden este V2 6 órakor tartatnak. Alkalmas helyiségről és a szükséges költségek fedezéséről a bizottság gondoskodik. (Kuria-vendéglő nagy terme. A terem szerződészerűleg, mivel a káptalané az épület, ingyenes.)

5. A felolvasásokért belépő díj nem szedetik és a «Váczi Kath. Kör» azokon mindenkit szívesen lát. A fölmerülő költségek fedezésére azonban a Bizottság egy vagy két estét belépő díjjal is rendezhet.

6. Egy estén rendszerint két: egy komolyabb és egy szórakoztató felolvasás tartatik, melyek közül az első egy óránál, a második $\frac{1}{2}$ óránál tovább nem tarthat. Ha azonban ének- vagy zeneszám is kíséri a felolvasásokat, akkor a második felolvasás el is maradhat.

7. A felolvasások, melyeknek keresztény szelleme és a gyakorlati élettel való kapcsolata mindig szem előtt tartandó, a következő tudományzajok pöréből veendő: *a)* Valláserkölcsi tételek. Apologia, *b)* Egyetemes és magyar irodalomtörténet, a modern dráma és elbeszélő irodalom termékeinek ismeretése a keresztény világnézet szempontjából, *c)* Szociális, munkás, agrárkérdések; a kisiparosok helyzete stb. *d)* A magyar történelem ciklusok szedni A történelmi valótlanságok megvilágítása. Művelődéstörténelem. *e)* A sajtó és hírlapirodalom hatása, *j)* Neveléstudomány és iskola, *g)* Egészségügy. *h)* Tájékoztató jogi kérdések felől. Természettudományok. Újabb találmányok

ismertetése és bemutatása, *i)* Helyi érdekű dolgok,¹ városi műemlékek ismeretése, tanintézetek története, *j)* A művészet és vallás viszonya, *k)* Egyházzene- és művészettörténet.

8. Felolvasások lehetnek egy estére terjedők és ciklikusok. Utóbbi esetben azonban 3 esténél többre né terjedjenek és a ciklus minden egyes része önálló, befejezett egész legyen.

9. A felolvasások tárgya és a felolvasók személye az év elején jó előre kijelölendő és a felolvasók tartoznak felolvasásuk tartalmáról és irányáról a bizottságban két héttel előbb jelentést tenni, esetleg a bizottság kívánságára az egész felolvasást bemutatni.

A felolvasásokat kisimítva közölni kell a lapokban vagy a Szent István-Társulatnak vagy a népszövetségnek (VIII., Szentkirályi-utca 28. Szentiványi Károly) átadni kiadás végett.

De jegyezzük meg: Nem *szórakoztatás*, hanem oktatás a fő cél. És pedig oktatás különösen a férfiak számára.

Ide tartoznak a hasonló célú *népképző-esték* és *előadások*.

Általános irányelvek *Kolping* szerint a következők:³ 1. Az előadásokat mindig csak *megbízható egyének* tartásák. Az elnök vagy másodelnök szabály szerint hetenkint egy előadást tartson. Megbízható és szakképzett világiak szintén tarthatnak előadásokat, de csak világi tárgyra vonatkozó dolgokról: egyházi dolgokról csak egyháziak beszéljenek. Ha az egyesületi tagok iparukra vonatkozó kérdésekről óhajtanak előadást tartani, épügy az egyesület körén kívül álló egyének, az elnök beleegyezésével tarthatnak csak előadást.

¹ Ez különösen fontos. Ne messziről, hanem a *közvetlen közelből* vegyük az oktatás tárgyát. így pl. szemlélve községünket, építés, rendőrügy, iskolaügy, templom és intézetek, a helység története, népe, szóval a mit a nép nap-nap után lát, a miben él; valamely helyi gyár megtekintése, csatornázás stb. Ez neveli a lokal-patriotizmust is.

² Die geistige Bildung des Arbeiterstandes (Soziale Tagesfragen 28. M.-Gladbach 1902. 0.40 M.); Müller, Volksbildungsabende (Soz. Tag.-Frag. 27. M.-Gladbach 1906. 0.40 M.); Wie hält man Vorträge? (Arbeiterbibliothek 5. füz. M.-Gladb. 1906. 0.15 M.); Präsiden-Korrespondenz M.-Gladb. 1901.11-12. füz.: Die Veranstaltungen von Volksbildungsabenden; 1904., 1-6. füz.; Ein Zyklus von Volksbildungsabenden; 1905., 7-8. füz. 227. 1.: Einrichtung von Volksbildungsabenden. – Jó forrás előadásokra *A. Ender*, Die Geschichte der kath. Kirche in ausgearbeiteten Dispositionen² Einsiedeln, 1901. (15 M.); *Wetzel* művei (à 0.35 M.), melyekből T. Pelikán Krizsó sokat kiadott; *M. Fassbender*, Sammlung gemeinverständlicher Aufsätze als Stoffe zu Vorträgen für die Landbevölkerung, Neuwied 1896. (8 M.); Fr. *Kunze*, Vorträge für. kath. Vereine Breslau, 1902. Neue Folge u. o. 1901. (à 3 M.); *Vereinspräses* 8 füz. Paderborn í 1905. (à 0.50 M.); *Kolberg*, Vorträge für kath. Vereine, Paderb. 1904. (2 M.); *Der christliche Vereinsredner*, Linz-Urfahr (à 1 M.) több füzet: *Material für* *Beden*, Zentralstelle des Volkvereins M.-Gladbach stb.

³ *Erdösi*, Szocziális vezérkönyv, Budapest, 1904. 151 l.

2. Az előadások a tagokra nézve legalkalmasabb időben tartassanak. Ilyen a vasárnap d. e. v. d. u., hétköznap este 8-ValO vagy 10.ig.

3. Az előadásokban igen fontos a *rend*. Az elnök, t. i. jó előre megállapítja az *előadások sorrendjét* és erről értesíti a tagokat. Így pl. a heti előadási vagy tanrendet már októberben összeállítjuk; a résztvevők már előre feljegyzik nevüket.

4. Lehetőleg tartsunk mindig *szabad előadásokat*; ezek sokkal közvetlenebbek és nagyobb hatást idéznek elő, mint a felolvasások. Ez azonban nem jelent annyit, hogy az előadások rögtönzöttek legyenek, sőt ellenkezőleg: minden előadás jól átgondolt legyen. Stílusa legyen egyszerű és mind tárgyában, mind gondolatmenetében a hallgatók igényeihez alkalmazott.

5. Az előadó hangja a *bizalmas*, egyszerűen és közvetlenül *oktató* hang. Bár fölvilágosításért tett kérdés vagy ellenvetés megengedhető, de csak egy, a melyre az előadó megadja a fölvilágosítást, illetőleg czáfolatot.

6. Egy előadás tartalma csak ritkán terjedjen egy *félórán* túl.

7.-Előadások alatt tilos a ki és bejárás.

8. A *dohányzás* megengedése a helyi szokástól függ. Az egyesület dísztermében, valamint a tanteremben előadás alatt tilos a dohányzás. Ha azonban az előadások az egyesület társalgó termében, tehát családias körben tartatnak meg, akkor meg lehet a dohányzást engedni. Sokan ugyanis nehezen nélkülözik a vacsora utáni dohányzást. Németországban tényleg az összes tagok számára tartott előadásokon általánosan meg van engedve.

A *vallásos* tárgyú előadás legyen komoly, de *semmi esetre sem prédikáló* vagy *kathedrai*. A világi tárgyak hangja legyen élénk, derült, alkalmas történetekkel és anekdotákkal fűszerezve.

Ha azt akarjuk, hogy a nép bevallja hitét, a szerint éljen, ha kell, áldozatot hozzon érte: akkor oktatnunk kell a híveket a hit ismeretére. Más út nincs! A kit az ember nem ismer, azt nem is szeretheti, azért áldozni nem akar. A hitoktatásban, vasárnapi ker. tanításban – a mi végtelenül fontos és többet ér, mint a sablonszerű prédikáció – folyton *tanítani kell argumentumokkal*, példákkal stb. a hittant, a dogmákat. A dogma a fő! Ez az alapja az egész hitéletnek! – Már ezen tanításokban is alaposan kell argumentálni, nem feledkezve el a szokásos hitellenes megjegyzések, ellenvetések czáfolatáról, a miket gyárban, műhelyben hall a munkás, az iparos stb. ünnepeken magyarázza meg az ünnep jelentőségét, hogy a hallgatót belevonja az egyház szellemébe. – Ily természetű hittani oktatásokat végezzünk az együletben (különösen ifjúsági egyletekben) a vasárnapi v. ünnepnap tanítás alkalmával, mely tanítás természetesen ne legyen mindig vallásos thema, hanem más egyéb is. Mert bármely tárgynál, legyen az természettud. vagy történeti, tehetünk Istenre, a Gondviselésre, Isten igazságossága, szentsége, jósága, szeretetére vonatkozást. S ez is csak hitbéli megerősödést von maga után. *Theising-nél* Kölnben különben egész sorozata jelent meg az idevágó themaknak «*Stoffe und Stoffquellen*» czim alatt. (ü.40 M.)

Ha valamely együletben rendszeres *hitoktatás*¹ tartatik, akkor az anyagfelosztást már az előadások kezdete előtt jóval előre megcsináljuk. (Ha tem-

¹ Pastor Bonus XVII., 168; Honnef i. m. köv. Exercitiumokról u. o. 31. 1.

plpmban tartjuk a tagoknak – havonként 1-2-szer – közösen megbeszéljük a plébánossal.) Egy külön füzetbe jegyezzük, minden lapra külön jegyezve a témát (összesen kb. 20.30) és dátumot, a lap többi részét a vázlat számára hagyjuk fenn. Így egyszerismind becses gyűjteményre teszünk szert. Legjobb rövid (4-6 beszédből álló) cyclusokat tartani. A sorrendtől, ha a szükség úgy kívánja, eltérünk, de azután ismét visszatérünk hozzá.

Sok helyütt a hitoktatás rendje: 1. Ima (hit, remény, szeretet, erős fogadás, egy-két ima szűz Máriához, v. lelki olvasmány (5 percz); 2. rövid (10.15 perces) beszéd; 3. szentségi áldás.

Sok helyütt igen üdvös eredménnyel az egyes apologetikus v. szociális kérdések fölött, az előadás után szerény *vita* rendeztetik. A hallgatónak engedély adatik ellenvetéseik megtevésére. Az előadó ilyenkor a tagok egyike, de jelen van az elnök is. Miután az ellenvetéseket és arra a feleleteket meghallgatta, a vitát röviden összefoglalja és bezárja.

De egyéb előadások alkalmával is – melyekre alkalmasak a téli hét-köznap esték (vasárnap u. i. a nép inkább szórakozni akar) – előadás után felszólítja a tagokat, hogy a kinek kérdezni valója volna, írja egy papírra, melyet összegöngyöltve a *kérdező szekrénybe* dobjon be.

Az előadások, melyeket különösen a nép számára tartunk, *a szélesebb körök felvilágosítását és nemesítését* czélozzák, meg akarják akadályozni a terjedő élvezethajhászatot és durva mulatságot és szórakozásokat és komolyabb gondolkozásra és nemes szórakozásra akarják szoktatni a népet.¹

Jó hasznát vehetjük ilyen előadások alkalmával a *Skioptikon*-nak, a vetítőkészülékeknek. (Lichtbilder.)² Ily képek rendkívül élvezetessé teszik előadásunkat, legyen az akár a vallás, akár a tudományok, akár a művészet vagy végre ipar, mezőgazdaság stb. köréből.

Kölcsönként szerezni ily vetítő készüléket fizetés mellett nem igen érdemes, mert drága. Legjobb megrendelni Eduard *Liesegang*-nál Düsseldorf, Vollmerswerthstrasse 76. (Kérjünk onnan katalógust.) Vetítésre szükséges: 1. maga az apparátus a lencsékkel; 2. a fényforrás, a mely ezen apparátusba belehelyeztetik; 3. a képtartó, a melybe az üvegeképek helyeztetnek és 4. egy fehér vetítő fal (vászon). Acetylén-világítást véve, az összes költség a következő volna:

Skioptikon «Zela»	40 M.
3-szoros Acetylenégő	12 «
Acetylenfejlesztő («Löki»)	30 «
Ehhez 2 méter cső	3 «
Képtartó («Format»)	6 «
Összesen	91 M.

¹ Müller, Volksbildungs-Abende² 26.1. (Soziale Tages-Fragen 27.) M.-Gladbach 1906. 0.40 M.

² Müller, Volksbildungs-Abende 22. 1., Pastor Bonus XVI, 115.

A vászon (vetítésre) 3.10 m. magas és széles varratlan: 25 M. De lehet úgy is csinálni, hogy két à 1.60 m. széles vásznat összevarratunk és erős léczdarabot csináltunk hozzá egy asztalossal (úgy mint a földrajzi atlaszoknál szokás). Az egész költség tehát: 140.200 kor.¹

Jó szolgálatot fog tenni a «Skioptikon, Einführung in die Projectionskunst» Düsseldorf. (1 M.)

Nálunk az *Uránia* (Budapest, VIII., Rákóczi-út 21.) is kölcsönöz képsorozatot és vetítőkészüléket. A kölcsönvevő fedezi a szállítási költségeket és a csomagolást (56 fill.), továbbá:

a vetítő készülék használatáért egy hétre	à K	1.50 ²
4 db. izzóharisnya (a nem használtat visszafogadják)	« «	1.-
egy asbest-karika	« «	-20
a képsorozatért (színezetlen) egy-egy előadás után...	« «	1.-
szövegkönyvek (minden előadásnál) 50 pld kötelező	K	3-4.-

A költség alig 10 kor. – Úgy is tehetünk – mivel, sajnos, az *Uránia*-nak nincsenek vallásos képei – hogy a gépet az *Urániától*, a képsorozatot pedig a fent említett helyek egyikéről hozatjuk. Ha azonban van élet e helységben vagy a kath. egyeletben, legjobb magának a vetítógépnek a beszerzése.

Az «*Uránia*»-nál rendelkezésre áll felolvasások: Madách, Katona József, Zrínyi a költő, az Alduna, Babilon és a Biblia, Vörösmarty, a Magas Tátra, a gyümölcsművelés és értékesítés, Alpesek és a Rajna völgye, Délnémet városok, Középeurpai nagy városok, Budapest, Shakespeare, a fogak ápolása és gyógyítása, állattenyésztés, háziállataink egészsége, Pompeji és a római élet, az ősember élete, a tüdővész, az alkohol, a Föld, gyermekápolás és gyermekvédelem, Debreczen, a Balaton, románok, a Vág völgye, az első segély, a kelet-ázsiai világforgalom útvonala, a magyarföld zenéje, Egyiptom, Erdély története, tejjgazdaság, hadsereg és a honvédség, honfoglalás, első királyaink az Árpád-házból, szent László és utódai, tatárjárás és az Árpádház vége, az emberi test szerkezete, a beteg test, az Anjouk és utódaik, a Hunyadiak kora, államháztartás, a Tisza, a nemzeti sülyedés kora, a nemzeti visszahatás kora, hazai gyógyfürdők I. II. sorozat, Fiume, házi faipar, nőkirály és gyermeke, a homoki szőlő). Utóbbiak sajtó alatt.

Képeket, melyeket vetítünk, nem veszünk, mert igen drágák. Ugyanis egy ilyen üveg nem színezett 1-2 M., színezett pedig, kivitel szerint 2.50.3 M. és még drágább. Hanem *kikölcsönözzük*. Liesegangnál 50.000 kép van raktáron, melyekből csoportokat alkothatunk. (50 drb.-ig színezetlen 5 M., színezett 7.50 M., 50.en *felül* színezetlen 6 M., színezett 8.50 M.) A kölcsön ideje 8 nap.

¹ Ily skioptikont beszerez J. L. *Hafer* (M.-Gladbach, Sandstrasse 5.), *M. Neumeyer*. (München, Herrnstrasse 36.) Mindkettő a német kath. népszövegség hivatalnoka.

² Hozzáadják a *Mita*-lámpát és a használati utasítást is.

A másik hely, a mely a német népszövetség központja (Zentralstelle des Volksvereines) által kéretett fel jelzett célzra: I. M. *Höher*. München-Gladbach. (Sandstrasse 5.) Innen a legújabb képek jegyzéke (1906.) is megszerezhető.¹

Ilyen képsorozatok: Róma 85 kép, Földközi tenger 74, Palesztina 75, 81, Rajna 60, 50, az alkohol 70, a föld őstörténete 60 (természettudomány és természetstörténet), csillagászatban 45, Rafael képei 55, Babylonia és Assyria 50, Jézus élete 54, a majomelmélet 50, az ősemlék 50, a francia forradalom (1789.) 60, T. Napóleon 60, Lourdes 60, Európa fővárosai 50, tűzhányók és geizirek 70 stb.²

Meg kell azonban jegyeznünk, a mit *J. Tewes*² mond: az ily előadásoknál a kép legyen mellékes, a fő az előadás. Azért a ki ily képekkel illusztrált előadást akar tartani, annak hatalmában kell lenni az egész anyagnak.

Szükséges, hogy a gépet előbb kipróbáljuk. Mikor a kép megjelenik, a terem teljesen sötét legyen. Erős füst (pl. dohányfüst) zavarja a képek tisztaságát. Ne nyújtsunk igen sok (pl. 80) képet. És soha olyat, a mi az erkölcsöket vagy józólést sérthetné. Előadás és illusztrálás együttvéve ne tartson 1 vagy 1½ órán túl. Nem is jó az egész estélyt vetített képekkel tölteni. Sötét igen előnyös az előadást megfelelő szavalattal vagy zenével megszakítani s az egyes pontokat úgy szervezni, hogy az egész est *egy egységes előadást* nyújtson.

Legyen pl. a program *Jeruzsálem városa*.

Berendezés lehet:

1. Költemény,
2. *Előadás* I. rész: Jeruzsálem környéke.
3. Zongora és harmonium és hegedü-duett.
4. Karének.
5. *Előadás* II. rész: Jeruzsálem szent helyei.
6. Szavalt.
7. Ének.

Ép így rendezhetünk költő-, festő-, zenész-estélyeket stb. Mindenesetre ily előadás *mindig az oktatást tartsa főcéljának és ne a mulattatást*. Ha a belépti díj 20.30 fillér s mondjuk megjelennek vagy 100.án, akkor levonva a 12-13 kor. kölcsönzési költséget, még marad mindig 10.15 kor. S ha egy héten körülbelül 5-6 előadást rendezünk, a készüléknek a felét már kifizethetjük.

Igen fontosak az előadások természetrajz és természettan, csillagászat és egészségtan köréből. Nevezetesen üdvös dolog egyes korszerű kérdésekre kiterjeszkedni pl. a világ teremtése az ember teremtése, az állatok «szellemi» életére, az elektromosságra és a találmányokra.

¹ *Müller*, Volksbildungs-Abende 28 1.

² A dült számok színes képek.

³ *Bildungsverein* XXXIII. évf. 3. sz. 51. 1.

13. §. 5. Önképző oktatás.

A szavalat, ének ünnepélyek és színi előadások (kirándulások, táncmulatságok és társasjátékok) az egylet tagjainak összetartására, egyetértésére, a kedély ápolására megbecsülhetetlen eszközt képeznek. Másrészt pedig megadják a tagoknak a nyilvános föllépéshez oly szükséges határozottságot. De mégis csak eszközök. S azért czéllá tennünk nem szabad; idő- és erőpazarlás volna túlsókat foglalkoznunk velők.

1. Szavalat s beszédre való képzés. A demokratáknak egyik előnyük, hogy vannak embereik, a kik beszélni tudnak. Nekünk is kell képezni ilyen agitátorokat. De hogyan? A tanítás alatt (miről előbb szólottunk) kiterjeszkedünk a vallás, történelem (irodalom-, művészettörténelem) tantárgyaira. Különösen pedig a szónoklattanra is. Szavalatokul költeményeket is, de még inkább szónoklati prózát veszünk fel, megmagyarázva a taglejtést és hanghordozást. De nem ez a fő. A fő az, hogy megtanítsuk őket a beszéd készítésére. Módszerünk legyen a legegyszerűbb. Világosan kitűzendő a tárgy, a miről beszédet kell készíteni; és ez a legfőbb, hozzászoktatni őket arra, hogy megszokják szem előtt tartani a themát. Kezdetben az illető tárgyról szóló könyvből olvasunk vagy beszélünk nekik, a mit ők legalább vázlatosan leírnak, megjelölve az argumentumokat s azután előadják. Később önállóan dolgozzanak, megadva nekik a szükséges forrást.

Megmutatjuk, hogy kell előkészülni valamely beszédre.¹ Miként használják fel azt, a mit újságokban (ollózás, gyűjtés) vagy egyéb könyvekben olvasnak? Miként keressenek anyagot? Miként kell azt elrendezni (bevezetés, tárgyalás, befejezés).² Miként kell azt előadni? Miként kell vitatkozni?³

Így természetesen csak az intelligensebb tagokkal járhatunk el, a kiből képezhetjük azután az agitátorokat. Igaz, az ily fáradás nehéz, de annál több gyümölcsöt fog teremni. Segítségünkre lehetnek a tanítók és idővel (egypár év múlva) a már kiképzett tagok. De vigyáznunk kell. Csak megbízható, vallásos tagokkal

¹ Wie hält man Vorträge? (Arbeiterbibl. 5. füz. 15 Pf.) M.-Gladbach 1906.

² Példák: Wie hält man Vorträge? 12-16 l.

³ U. o. 18 l.

(iparossegédek és munkások) végezzük e kiképzést, mert különben a demokratáknak nevelünk agitátorokat.

Mindenesetre azonban e kiképzés rendkívül fontos. Hogyan ud pl. egy Szalánczy vagy Libits beszélni? Talentum persze föltlenül szükséges.

Segédkönyvek. Szaváláshoz: Éndrödi Sándor, A magyar költészet kincsesháza (10 K); Szász Károly, A versszaválás kézikönyve, Körösy L., Kath. költők anthológiája (3 K); Bán Aladár, Áhítat szárnyain (3 K); Babik L, Szászorszépek; Mindszenty Gedeon, Újabb költeményei, Legújabb költeményei (1 K); Babik József, Magyarok hazája költők dalaiban (7.20 K). – Monológok: Coppée monológjai (komoly), Magyar Könyvtár-ban (30 fill.); víg monológok gyűjteményéből: Kakasülön, Filippo, A légy, Loco, Az orr, Egy kedves ember, Teljes végeladás, Egy ideges ember, A tót tánczmester stb. Ott, a hol kell, a javítást nem szabad elfelejteni!

Komoly beszédekhez jó elővenni a nagygyűlések szónoklatait is (közölve az Alkotmányban).

2. Ének (*dalárda*) az egyesületi életben a vidámság ápolója. A tisztességes ének megóv a duhaj énektől. Megkülönböztetünk *a*) egyszólamú és *b*) több (2-4) szólamú éneket (kar, dalárda).

a) *Egyszólamú* ének az összes tagokat magában foglalja s így első sorban érdemel figyelmet. Itt mindenki énekelhet és lelkesedhet. Ez vonzani fogja a fáradt munkást is az egyletbe. De fölséges is az, mikor vagy száz férfitorok egy szólamon énekel! Az egyszólamú ének tanítása igen egyszerű. Előadások vagy a vasárnapi oktatás után a tagok együtt maradnak s megtanulnak egy-egy éneket. A tanításban talán szívesen segédkezni fog a kántor vagy a tanító. Ne feledkezzünk meg a kath. egyletekben egyházi énekekről sem.

Segédkönyvül használhatjuk *Kersch Mihály*, Kath. Legényegyesületi dalüzér (0.40 K) nagyobb megrendelésnél 50 drb 10, 100 drb. 30 tiszteletpéldány. Kath. Legényegyleti Központi titkári hivatala (Budapest, Rottenbiller-utca 20/22.); Mildner Ferencz könyvkereskedése, Kassa: *Dalra Társak* (-30 K).¹

Deák Gerő, É. M. K. É. Daloskönyv.² Budapest, 1896.; *Harmónia*, Eger, I. 1-20 kor., II. 1-20 kor.; *Egri dalnok*, Eger, 5 füzet, 0.60.1 korona; *Apolló-Férfi-énekkarok*, egy évfolyam 40 dal; vezérkönyv 3 korona, minden egyes szólam 3 kor. («Apolló» szerkesztősége Budapest, VI., Lázár-u. 18.)

¹ Freiburger Taschenliederbuch. Freiburg (kisérettel 1.50 M.); Liederbuch für Jugendvereine. Krefeld (0.10 M.); Liederkranz. Bocholt. Fiemming (0.40 kísérettel, 0.25 M. kíséret nélkül); Lustige Lieder, Duisburg, Stupperich (kis. nélk. 0.15 M.); Liederbuch für kath. Jugendvereine, Breslau, Görlich {Kis. .. 0.25 M.) Mein Liederschatz, Paderborn (0.20 M.); Liederbüchlein für kath. Jugendvereinigungen. Krefeld; Feierabend, Coesfeld. Hartmann (0.40.0.60 M.).

Blied, Sammlung mehrstimmiger Männerchöre. 2 füz. Düsseldorf, Schwann; *Lätitia*, 4 füz. Kiadta Waldmann von der Au. Strassburg, Schultz (1.20 M.); *Konen*, Vierstimmige Gesänge für alle Zeiten des Kirchenjahres. Köln, Tonger (0.75 M.); – Liederkranz zu Ehren der sei. Jungfrau Maria.² Regensburg, Pustet (0.75 M.); *Caecilia* évfolyamai. Regensburg (2.40 M.); - Katalog des Cäcilienvereins. Regensburg, 1897. (0.40 M.); «Musica Sacra». Havi folyóirat (3 M.) stb.; *Egyházi Zeneközlöny*. Az Országos Magyar Czeccilia-Egyesület hivatalos közlönye. Budapest, VIII.. Mária-Terézia-tér 9. (3'20 kor. tagoknak 2 kor.) stb.

b) *Többszólamú* ének (dalárda). Igaz, hogy a dalárda az egyesületi életet élénkíti ünnepeken nagyobb fény kifejtését teszi lehetővé s anyagilag is hasznot hajt, mégis azon nehézségekkel szemben, melyek a dalárda vezetésével össze vannak kötve, meggondolandó dolog annak szervezése. Óriási munkát és nagy türelmet igényel; nem kis veszélyt rejt magában a jobb hangúak kevélységére, ivásra, korcsmázásra nézve. Azért ha ezek daczára is dalárdát szerveznénk, szükséges szigorú rendszabályokat hozni.

Énekkari házi rend:

1. §. A ki a dalárda tagja kíván lenni, becsület szavát adja, hogy mindenben engedelmessékedik az énekkartatás vezetőjének, ellenesetben a dalárdából kizáratik.

2. §. A dalárda tagjai kötelesek az énekkartatáson pontosan megjelenni, ki saját hibájából késik vagy igazolatlanul elmarad, 10 fillér büntetést fizet. (Pl. a segélyalap javára.)

8. A dalárda tagjai közül nyilvános ünnepélyen csak az szerepelhet, kinek az énektanár megengedi.

4. §. Az énekkar tagjai önzetlenül működnek, azért semmi jutalomra számot nem tarthatnak.

8. §. Az énekkar az elnök tudta és beleegyezése nélkül sehol fel nem léphet.

6. §. Az énekkar élén az énekkrendező áll. Ő őrzi a hangversenyeket s ő az énekesek kívánságainak szószólója.

7. §. Az énekkar tagjainak törekedniök kell, hogy az egyesületi szellemet saját jó példájok által előmozdítsák.¹

3. *Ünnepélyek.* (Előadások, hangversenyek.) Mindenekelőtt meg kell jegyeznünk, hogy habár a nyilvános ünnepélyek nagyban hozzájárulnak az egyleti élet megkedveltetéséhez s az egyleti tagok nyilvános bizonyágot tesznek működésükről, a megjelenő vendégek

¹ Erdősi, Vezérkönyv 258. Honnefi. m. 122.

is megismerik az egyleti életet és így többen csatlakoznak hozzá, mégis *az ünnepélyek rendezése csak másodrangú és mellékes dolog, a fő az egyesületi belélet.*

A nyilvános ünnepélyek lehetnek vallásos vagy világi (szórazótató) jellegűek.

A vallásos ünnepélyekhez tartozik az egylet védőszentjének vagy alapítása évfordulójának megünneplése; továbbá a karácsonyi ünnepélyek és egyéb egyházi ünnepélyek (körmenetek, szentségimádás, püspöki, plébánosi beiktató).

Az első dolog ily ünnepélyek rendezésénél jóeleve megfelelő hangulatos *programról* gondoskodni. Tekintetbe kell venni mindig a létező erőket s a résztvevő publikum műveltségi fokát. Igen jó -- változatosság kedvéért is -- néha kiválóbb erőket fölkeríteni. (Persze, ha ingyen is elvállalják, még mindig számolni kell a költségekkel: terem, fűtés, világítás, fiakker, csokor, vacsora, meghívó és jegyek.)

A belépti díj mellett tartott ünnepélyek az *illetékes hatóság-nak* (városi kapitány, illetőleg főszolgabíró) bejelentendők. A bejelentésben főlemlítendő az ünnepély helye, ideje, jellege és a legmagasabb belépti díj. Formája lehet a következő:

Tekintetes Városi Kapitány (Főszolgabíró) Úr!

Bélyeg

A vácsi keresztény szociális építőmunkások szervezete 1907. év január hó 24. napján saját egyesületi helyiségében, Székesegyház-tér 2. sz. (v. a Kúria vendéglőben, Constantin-tór 24. sz.) nyilvános felolvasást (v. színelőadást vagy táncmulatságot) rendez. Belépti díj (2) korona. Vác, 1907. január 10.én.

(Egyesületi pecsét.)

elnök.

Az engedélyezésre rendszeren 2 koronás bélyeg fizetendő és esetleg két vagy több korona fizetendő a szegényalapra. Utóbbit azonban külön folyamodásra a hatóság esetleg elengedi. Ha nem tulajdonképeni belépti díj, hanem (20.30 fillér) ruhatári díj szedetik, akkor külön bejelentésre nincs szükség.

Általában véve a belépti díj ne legyen magas. Rendszeren a legnagyobb 1 korona; ülőhely pl. 60 f., állóhely 30 fillér. Felülfizetések eszközzésére a meghívóra kiteszszük: «Felülfizetéseket köszönettel fogadunk és hírlapilag nyugtázunk».

A tagok fizessék a fél árat, ha pedig díjtalanul engedjük őket résztvenni, csak azok vegyenek részt díjtalanul, a kik tagsági illeteiket rendszeresen fizetik.

A meghívó legyen egyszerű s komoly.

Külön megemlítést érdemel:

A karácsonyfa-ünnepély. A karácsonyi szent ünnepnek az egyesület kebelében azzal is adhatunk kifejezést, hogy ott egy kis karácsonyfát állítunk föl, egyszerűen földíszítjük és a tagok számára ajándékokat szerzünk. Természetes, az ajándékokra sok pénzt elkölteni nem lehet. Fővárosi játéknagykereskedők 15-20 koronáért 40.50 tag számára elég alkalmas ajándékokat szállítanak. Jegyezzük meg azonban, hogy a karácsonyfa-ünnepélyt sohase tartsuk karácsony estéjén, mert ez a családok ünnepe. Inkább karácsony első vagy másodnapján. A programra: karácsonyi ének, alkalmi beszéd, ének s az ajándékok kisorsolása. (Ajánlatos, ha az ünnepség előtt bekérjük a tagsági kártyákat s csak oly tagokat részesítünk ajándékokban, a kiknek tagsági kártyája rendben van s fizetésüket pontosan teljesítik.)

4. Színelőadások.¹ Az egyesületi életben igen kedvelt dolog a színelőadás. S nem is lehet tagadni hasznukat. A szereplők bátor föllépéshez szoknak s a hallgató tagok szívesebben vonzódnak az egyesülethez, anyagi hasznot is nyújtanak és ha a darabot jól választjuk meg, nagy erkölcsi haszonnal is járnak. Mindennek daczára teljesen el volna hibázva az egyesületi élet, ha tisztán ilyen előadásokkal foglalkoznák. Vannak hátrányai is a színelőadásoknak. Mindenekelőtt rontják az egyesület tekintélyét, mintha az egyesület színésztársaság volna. Rontják az egyesület szellemét is, ha t. i. a szereplők azon ürügy alatt, hogy próbáik vannak, fontosabb kötelmeiket elhanyagolják. Megzavarhatják az egyetértést is a szereposztás által támadható vetélykedések következtében. Nem is szólunk arról, hogyha a próbák késő estig tartatnak, mily sok erkölcsi veszélyt idézhet az elő. Ebből következik, hogy ebben a dologban nagy tapintattal kell eljárunk.

A legfőbb dolog a *színdarabok megválasztása*. Természetes, hogy csak oly darabot adhatunk elő, a mely a jó erkölcsökre előnyösen

¹ Erdösi, i. in. 261; Drammer, Vademecum für die Präses der kath. Jünglingsvereinigungen. Paderborn, 1902 (1.08 K) 70 1. Honnef i. m. 111 1. Ha nyilvános helyen történnek: *bejeientendök*.

hat, minek megítélése nem a szereplők, hanem az egyesületi elnök dolga. Ennek kötelessége az előadandó színművet előbb gondosan át-olvasni és az esetleges változtatásokat megtenni. A színmű megválasztásában tekintetbe kell venni a nézőközönséget és a szereplő személyeket. Ki kell zárni a vallástalan, erkölcstelen, hazafiatlan, de oly színműveket is, melyekben valami társadalmi osztály vagy állás (papság, tanítók stb.) nevetség tárgyává van téve. A magyar népszínművek, mivel tárgyuk rendszerint szerelmi történet s majdnem mindegyikben gyilkosság vagy öngyilkosság fordul elő, kevésbé alkalmasak. Már azért sem, mert a földműves nép egyszerű modorát utánozva, a szereplőket duhajkodásra ragadhatja.

Lehetőleg csak férfiszereplők működjenek (különösen az ifjúsági egyesület színpadján). A női szereplők mindig csak idősebb hozzátartozóik kíséretében jelenhetnek meg.

Az elnök legyen a próbákon jelen s ne engedjen meg semmi rendetlenséget.

Nagyon ügyes vezérkönyvet írt *Staff Károly*: «Műkedvelő színpadok vezérkönyve» czímen. Budapest Stephaneum 1906 (1.60 K), melynek végén a kath. egyletekben előadható színművek bő irodaimais feltalálható. Lásd még *Wetzel*, Egyesületi élet (Das Vereinsleben). Ford. T. Pelikán Krizsó. Bpest, 1903. 67 l. Egyeseket mégis felsorolunk.

Így *Karácsonyi színjátékok* bőven jelentek meg a Szent-István-Társulat *Népiratok* című kiadványaiban:¹

- 86. sz. *Mohi Adolf* Jézus születése. Bpest, 1903. (010 kor.)
- 101. sz. *Bartha István*, Karácsony.³ Bpest, 1903. (010 kor.)
- 123. sz. *Oppitz Sándor*, A bűn büntetése. Bpest, 1901. (0.08 kor.)
- 124. sz. - - A pogány megtérése.² Budapest, 1901. (006 kor.)
- 139. sz. - - Békesség az embernek.² Bpest, 1903. (0.06 kor.)
- 179. sz. *Bartha István*, Betlehem. Bpest, 1900. (012 kor.)
- 187. sz. *Szabó János*, Betlehemi bakter. Bpest, 1902. (0.24 kor.)
- 188. sz. *Pap Bácsi*, Karácsonyest. Bpest, 1902. (0.08 kor.)
- 189. sz. - - Itt a Miklós. Bpest, 1902. (0^o08 kor.)
- 190. sz. - - Betlehemi asszonyok. Bpest, 1902. (008 kor.)
- 191. sz. *Pap Bácsi*, Háromkirályok. Bpest, 1902. (010 kor.)
- 192. sz. - - Aprószentek. Bpest, 1902. (012 kor.)
- 200. sz. *Erdősi Károly*, Angyalszívek karácsonya. Bpest, 1903. (012 k.)
- 214. sz. *Herczegh Péter*, A bűnbánó fiú. Bpest, 1904. (010 kor.)
- 215. sz. *Domonkos István*, Pásztorjáték. Bpest, 1904. (0.20 kor.)
- 219. sz. *Szabó János*, A megkerült gyermek. Bpest, 1904. (0.24 kor.)

Ezen művecskékből a Szent-István-Társulat egy kötetnyit együtt is ki-

¹ Megrendelésnél elég a számot idézni.

adott ezen címmel: *Pásztorjátékok*, 1901. (1.40 kor.), t. i. a «Népiratkák 187., 188., 189., 190., 191., 192. számait.

Továbbá ugyanezen célra *Erdősi Károly* adott ki egy kedves füzetet: *Karácsonyi színjátékok* kiválóan katolikus egyesületek számára. Budapest, Stephaneum 1901. (0.80 kor.) I. A győzedelmes szeretet. II. Békét hozott a kis Jézus. III. A gyermek diadala.

Egyéb alkalmakra:

Erdősi K., A mi föntart minket. (0.50 kor.)

— - Ősi erények. Bpest, 1903. (0.60 kor.)

— - Az igazság felé. Bpest, 1904. (0.60 kor.)

Soós István, A rejtett gyémánt (szent Elek). Bpest, 1903.

Fr. V., *A győző bevonulása*. Tíz élőkép és magyarázat. Kassa, Mildner Ferencz. (Zene 1.60; rajzok az élőképekhez 0.40, szöveg 0.40 kor.)

Pokorny Emmanuel ford., *A padlásszobában*. («Irfjúsági szindarabok»). II. köt. Szent-István-Társulat. (1.60 kor.)

Fr. V. *A napkeleti bölcsék hódolata*. Szent-István-Társulat. (0.60 kor.)

Zámboj Béla, A tanácsos úr álma. Körmöcbányai Kath. Legényegyesület. (0.30 kor.)

Erdősi K., Karácsonyi pásztorjáték. Esztergom, Buzárovits. (0.30 kor.)

Német nyelven:

I. Leop. *Pauske*, Weihnachtsspiele. Kiadta C. Pöllath, Schrobenhausen. (1.30 kor.)

Spork, Die Geburt des Herrn. (Gráci Kath. Legényegylet.)

Ed. *Romani*, Das Verbrechen in der Christnacht. (Gráci Kath. Legényegylet.)

A. *Diebäcker*, Um Geld und Gut, oder: Die Versöhnung am Christfest. A. Heidelmann, Bonn, (0.90 K.)

5. Szólni kell még egypár szót az együletben előforduló táncmulatságok-, kirándulások- és társasjátékokról. Habár a katolikus egyesületi élet sokkal komolyabb célú tart szemé előtt s azért pl. Németországban az egyesületekben általánosságban tiltva van a táncmulatságok rendezése, mégis tekintettel arra, hogy különösen a fiatalság különben rosszabb helyekre téved, nem tartjuk egészen helytelennek, ha a tisztességes tánczra néha nekik alkalmat nyújtunk. Persze ez a táncz veszélyes jellegét azért nem semmisíti meg.

a) Mint szükséges rosszat, csak nagy ritkán engedjük meg a tánczot.¹ Talán elég egy tánczvizsga a farsangon és egy nyilvánosabb jellegű farsangi tánczmulatság. A mennyire lehet, az egyesületi házban, hogy így megmaradjon a mulatságnak családi jellege és a fiatalság is a szükséges ellenőrizet alatt maradjon. Legyen

¹ Erdősi, i. m. 271.

jelen az elnökség is, vagy legalább a világi elnök. Tiltott időben (adventvasárnaptól vízkeresztig s hamvazószerdától fehérvasárnapig) táncmulatságot rendezni nem szabad. De nem való pünkösdkor[^] valamint zászlószentelés napján és az alapítási évfordulón sem táncmulatságot rendezni, mert ez nem illik össze az egyesületi élet ezen emelkedett hangulatú mozzanataival.

Az ifjakat is meg kell tanítani arra, hogy multságukban mérsékletet tartsanak s hogy elégedjenek meg, ha reggeli 3-4 óráig táncoltak. Szombaton vagy ünnep előestéjén ne tartsunk táncmulatságot, mert ez által a résztvevők ki lesznek téve a kísértésnek, hogy a köteles szentmisét elmulasztják.

Még sokkal okadatoltabb a táncz tanításának az egyesület helyiségében való megtartása (vasárnap délután), melyen csak a fiatalság vesz részt s nem a különböző neműek. Az ellenőrzést és esetleg a vezetést valamely hozzáértő egyesületi tag gyakorolja. Az utolsó oktatási órán zártkörű kis tánczvizalom (tánczvizsga) fejezi be az oktatást az egyesület ismerősebb családjainak bevonásával.

Táncmulatságokra szóló meghívók mindig névre legyenek kiállítva, miről jegyzék vezetendő. Ha megtörténnék, hogy az egyesületbe oda nem illő vendég jönné, azt a rendezőség feltűnés nélkül, de haladéktalanul távolítsa el.¹

¹ Táncmulatságokra (ép úgy, mint a nyilvános felolvasásokra) nézve figyelembe veendő az J875:XXV. t.-cz. 7-13. §-a a *bélyegilletéket*, illetőleg, t. i. az engedélykérvényhez a legmagasabb belépti díj szerint bélyegjegyek melléklendők, melyek a hatósági engedély megadásakor hivatalból felragasztatnak (10. §.); és pedig Budapesten 40 fillértől 1 koronáig levő legmagasabb belépti jegy után 6 kor., 1-2 kor.-ig 12 kor., 2-4 kor.-ig 24 kor., 4-6 kor.-ig 36 korona, 6-8 koronáig 48 korona, 8-10 koronáig 60 korona, 10 koronától följebb 80 korona (7. §.); vidéken ennek a fele fizetendő (18. §.). Ha azonban az ily nyilvános előadások: táncmulatságok, hangversenyek, zene- és dalestélyek (színielőadások) legföljebb 40 fillér belépti díj melleit, vagy kizárólag közjótékonyági czélokra, egyletek vagy magánosok által oly módon rendeztetnek, hogy a bevételekből a társulati tagok vagy rendezők magánhasznára semmi sem fordítatik, azokra vonatkozó kérvények bélyegilletéke a fennálló szabályok szerint továbbra is 2 koronában állapittatik meg.» S az 1879: XL. t.ez. 76. §-a a kihágásokról így szól: «A ki nyilvános tánczvizalmat, álarczos menetet, hangversenyt, tűzijátékot, állatseregletet, kiállítást vagy hasonló látványt, a melyre fennálló miniszteri rendelet vagy szabályrendelet szerint a hatóság (a fővárosi rendőrség területén a rendőrség 1881: XXI. t.-cz. 11. §.) engedélye szükségeltetik, ennek engedélye nélkül vagy az engedély

b) A kirándulások,¹ bár sok gonddal járnak, de nem megvetendő eszközei az egyesületi életnek. Már maga a mozgás a szabad levegőn, az együtt tett út jó kedélyre hangolja a résztvevőket. Legjobb a kirándulás programját a tagokkal világosan megismertetni és pár szóval az ifjakat illedelmes magaviseletre kérni. A program pontjai pontosan betartandók.

c) Szóljunk végre még a társasjátékokról is.

A kedély ápolására s a test erősítésére, különösen az ifjaknak legjobb a szabad levegőn való társasjáték. Nevezetesen: *tornászati szabad gyakorlatok*, különböző *labdajátékok*. Az elnök talán jobban teszi, ha ő maga nem játszik, bár nagy iffúsági barátok: nerei szent Fülöp, Don Bosco, P. Doss nem átalották együtt játszani az ifjakkal. Rossz időben az egyesületi ház belsejére szorulnak a tagok, a hol *dominó*, *sakk*, *lóverseny*, *vár* stb. játékok által iparkodnak szórakozást szerezni maguknak. Felnőttek számára (de az ifjak számára is) kedves játék a *tekeasztal* (billiard) és a tekepálya (kugli) mindkettő előnyös mozgásba hozza a testet s visszatartja az egyesületi tagokat a korcsmába vagy kávéházba járástól. *Tekeasztalt legtanácsosabb kéz alatt venni* (200.300 korona). Az újak igen drágák. A tekeasztalt, valamint a hozzátartozó eszközöket egy külön egység kezeli, ki az időtartamról jegyzéket vezet, melyet az egyik játészó aláírásával őriz ellen. A vesztes fél fizeti az óradíjat (30.40 fillér). Egyéb, fizetés vagy fogadásra való játszás nincs megengedve.

A jegyzék rovatai:²

Nap	Órától óráig	Játészók nevei	Rendező aláírása	Ellenőrzés

megszegésével rendez, illetőleg tart, 200 koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő». E kihágást a közigazgatási hatóság hatáskörébe utalja az 1880: XXXVII. t.-cz. 41. §. 1. p.) Tekintetbe veendőkre végre az illető hely helyhatósági szabályrendeletei is, melyek a lefizetendő díjat s a bejelentési kötelezettséget körülírják.

¹ Erdősi, i. m. 275.; Drammer, i. m. 67.; Honnef, i. na. 100.

² Erdősi, i. m. 248.

A *tekepályánál* szabály legyen, hogy *hazardjáték* (pl. makaó) *tiltva van*. A fizetés abban áll, hogy a vesztes fél perselypénzt fizet, mit az állító fiú díjazására, részint a pálya fentartására fordítottunk. Ha a helyi viszonyok következtében rendes tekepályát nem építhetünk, csinálhatunk függő kuglijátékot.

Pessendorfer Ferencz (kath. czég) Budapest, V., József-tér 9. Bábuk 5-7 K, golyók 2-7 K.

Hermann, Batgeber zur Einführung der Volks- und Jugendspiele. Leipzig, Voigtländer, (ü-60 M.); *Wagner*, Spielbuch. Leipzig, Spamer (4. M.); Fr. *Stoker*, Jugendspiele für jede Jahreszeit. Regensburg (1.50 M.) stb.

Hasznos a játékok rendezése céljából játékrendet csinálni:

1. Az egyesületi társasjátékokat a játékrendező kezeli, ki leltár mellett veszi át a játékokat, azokat külön szekrényben őrzi s azokért felelős. 2. Azért azokat csak ő adhatja ki s a játék végén neki kell átadni. 3. Társasjátékok használata hétköznap este 7-9, vasárnap egész nap meg van engedve (helyi szokás szerint), de csak mikor előadás vagy tanítás nincs. 4. *Pénzre játszani tilos*. 5. A játékosok kötelesek a játékokat kímélni; a kárt megtéríteni tartoznak. 6. Játékozás közben környezetüket hangos megjegyzéseikkel ne zavarják.

A *kártyajáték* a katolikus egyesületekben *szigorúan eltiltandó*.¹

14. §. 6. Elemi oktatás.

A műveltségnek alapelemeiről van szó, a miket elsajátíttatni a népiskolának a feladata. A nép összes műveltsége az, a mit az elemi iskola nyújt, sőt, mivel idővel az is feledésbe megy, még azzal sem dicsekedhetik. S így akárhány földműves és iparos van, a kinek nagy szüksége volna az elemi ismeretek fölfrissítésére.

A felnőttek ezen oktatásánál nagy nehézséget okoz egyrészt az illetők szégyen érzete, hogy gyermek módjára ismét írni, olvasni, számolni tanuljanak, másrészt pedig az, hogy a napközben végzett erős testi munka kifárasztja őket s az esti tanulást nehezzé teszi.

Pedig daczára ennek, az ily «felnőttek oktatása» szükséges.

Egyletekben vagy azokon kívül tehát, ha őket ezen oktatásban részesíteni kívánjuk, az első teendő, *rábeszélni* őket s biztatni, lelkesíteni, eltávolítani a szégyenérzetet. Tanulni' ép úgy, mint dolgozni sohasem szégyen! Adhatunk e célból magának az oktatásnak is hangzatosabb címet: pl. «magasabb oktatás a nép számára», «a művelt magyar írás elsajátítására» (helyesírás) stb.

¹Erdősi, i. m. 250.

Tárgya ezen oktatásnak: írás-olvasás, helyesírás, ipari könyvvezetés, egyszerű könyvvitel, polgári ügyiratok (számlák, folyamodványok, kötelezvények, szerződések stb.) kiállítása, számolás (egész és törtekkel), kamatszámolás, hármasszabály, földrajz, természetrajz, történelem.

A fődolog ezen elemi oktatásoknál a *rend*, t. i. hogy a ki az előadásokat tartja, az mindig *pontosan* tartsa be az időt. Az ily tanulásokra alkalmasabb a *téli* időszak, t. i. november elejétől márczius végéig. Legjobb, ha a tanítást a hét középső napjaira tesszük, pl. kedden és pénteken 8-9-ig (este) és a lehetőség szerint minden tárgyat hetenkint vagy kéthetenként sorra veszünk. (Vasárnap 10.12 között tarthatjuk a rajzot.)

Segédkönyvek: Hoffmann, A magyar helyesírás (0.40 kor.); dr. Varga, A magyar helyesírás szabályai (0.30 kor.); Erdélyi Jenő, Egyszerű és kettős könyvvitel (1.60 kor.); Hanzély, Kereskedelmi irálytan és levelező (4.80 kor.); Zachár, Váltóisme és jogszokások (4. kor.); Jákó-Újházi, Földrajz. 3 köt. (5.60 kor.); Sziklai, A magyar föld. 2 köt. Szent-István-Társulat (1.20 kor.); Jaeobi, Reise-Handbuch. Aachen (Γ25 M.)¹ Különös tekintettel kell lenni a számtan oktatására, mely rendszeren nehézségekkel van összekötve. Azért változatosságról kell gondoskodni. Érdekes s a tanulók foglalkozásába vágó példák kidolgozásával kell élvezetessé tenni. A rajzból esetleg kiállítás is rendezhetünk, melyre szülőket és községi előljárókat is meghívhatunk és a szorgalmas tanulókat könyvekkel és egyéb hasznos tárgyakkal megajándékozhatjuk.

15. §. 7. Szakoktatás (továbbképző tanfolyamok.)

1. Továbbképző tanfolyamok. Az egész művelt világon megindult a mozgalom a nép fölvilágosítására s továbbképzésére, hogy iparosok és földművelők, sőt a napszámosok is, férfiak és nők egyaránt mindegyik a maga szakmájában és föladatában, de általános ismeretekben is előbbre haladjon.

A katolikus Münchenben már 1871-ben létrejött egy népképző egyesület (*Volksbildungsverein*) a mely a kormánytól és magától a várostól is támogatva, igen sokat tett a népművelődés emelésére. 1900 végén a tagok összege 2066, az évi tagsági díjak és adományok 8696 M. 63 Pf. Ezen egyesület 1873-ban a nők számára *női munkásiskolát*, 1879-ben és 1899-ben *kereskedő továbbképzőiskolát* nyitott, melyekben évi 40.50 márkáért oktatást nyújtanak; szegényeknek a tandíj elengedtetik. 1895-ben *háztartási iskolát* nyitott; melyeknek -tantárgyai: egészségügy, tápanyagok, házvezetés és gazdaság, egyszerű főzés, mosás, vasalás stb. Egy kurzus öt hónapig tart. 1900-ban asszonyok és 16 éven

¹ Erdősi, Szociális vezérkönyv. 187.

felüli leányok oktatására alapított *magasabb oktatási kurzusokat nők számára* (Höhere Unterrichtskursen), melyeknek tárgyai: német történet, irodalom, műtörténet; angol történet. Említett évben 216 nő (44 asszony) vett részt. A kurzus tart négy hónapig. Ezenkívül még *népies tudományos előadásokat* is rendezett. Sokan vannak, a kik az ily előadásokban a félműveltség veszedelmeit látják. Természetes, ezen veszelý meglehet, ha az előadás módja, tárgya nincs a fölfogásokhoz és azok gyakorlati szükségéihez mérve. A *Berlinben* alakult s már 83 év óta fönnálló «Gesellschaft für Verbreitung von Volksbildung», melynek első elnöke a híres dr. Schultze-Delitsch Hermann volt, működését egész Németországra kiterjeszti. 1892-1829-ig 760 népkönyvtárt létesített 46.257 könyvvel. A porosz kultusz költségvetéséből, mely 1899-ben könyvtárak létesítésére 50.000 márkát folyósított, az egylet 15.000 márkát kapott s a császári rendelkezési alaphól évenként 3000 márka segélyt kap. Ugyancsak *Berlinben* ezt a czélt szolgálja a *Comenius-társaság*, mely szintén lapokat terjeszt, előadásokat tart. Ugyanúgy a drezdai «*Verein Volkswohl.*»

*Ausztriában*¹ is már sokat tettek e czélra. Ott van a bécsi Volksbildungsverein, mely ma több mint 4000 tagot számlál. Magában Bécsben 30 nyilvános, mindenki számára hozzáférhető könyvtára van. Ugyanők létesítik a «Zentralstelle für Bildungsvermittlung», melynek tagjai azok számára, a kik magukat tovább akarják képezni, bármely kérdésben fölvilágosítást nyújtanak. Hasonló népképző egyletek vannak *Kremsben*, *Linzben*, stájer, német-cseh, sziléziai, észak-eseh egyletek *Prágában*, melyek közül azonban több egyházellenes s a «Los von Röm»-mozgalom okozója.

*Dánia*² A magasabb népoktatás bölcsője s *Grundtvig* püspök a meg-alapítója. Az első ilyen felső iskola 1844-ben létesült Böddingben (Észak-Schleswig). Az ötvenes években *Kold* alakított még rajta s hozzáférhetővé tette a szélesebb körökre nézve. Grundtvig és mások segítségével Fyenben iskolát épített. Ott lakott együtt tanítványaival. Az oktatás csak a téli hónapokra szorítkozott, hogy a növendékek nyáron a földmíveléssel foglalkozhassanak. 1861-ben a szolgálók számára is nyitott iskolát.

Dániát követte Svédország 1886 óta. Téli félévben ifjak, nyáron leányok.

Némelyek csak egyszer vesznek részt; mások kétszer is.

Ezen oktatásnak a haszna a fiatal földmívelő népnél nem épen az ismeret, mit ismét elfelejthetnek, hanem különösen hogy megtanulnak gondolkozni, tehetségeiket kiművelni; a nevelés főleg, a mi nálunk is nagyon szükséges lenne. Mert az ily felsőnépiskolákban a szükséges ismereteken kívül építést, gazdasági kertészetet, földmívelést, az asszonyok: házvezetést, egészségtant is tanulnak.

A dán, svéd és norvég iskolák együtt működnek. Közösen ünnepelték a «Volkshochschultag»-ot 1883-ban és 1885-ben.

A dán állam minden ily iskolát 1000 koronával, a svéd pedig általában 15.000 koronával segíti.

¹ *Fleischner*, Volksbildung und Volkswohlfahrt am Ausgange des XIX. Jahrhunderts.

² *Puder*, Die nordischen Volkshochschulen (Comenius-Blätter IX. 5. és 6. füzet. Berlin. 1906.

Az 1868: XXXVIII. t.-cz. a népiskolákon kívül *felső népiskolákat* szervezett. 1872-ben ezeket megtoldották egyéves gazdasági vagy ipari tanfolyammal, de 1882-ben a külön tanfolyamok megszüntették s a gazdasági, illetőleg ipari szakoktatást a törvényben (1872.) megállapított három évi tanfolyam keretébe vették. Ugyanazon 1868: XXXVIII. t.-cz. hozta létre a *polgári iskolákat*, (fiúk számára hat, leányok számára négy év). A mily életre valónak bizonyult az alsó négy év, mely gyakorlatibb irányban a középiskola alsóbb négy osztályának tantárgyait ölelte föl (kivéve a latin nyelvet), annál kevésbé mondható ez a felső két évről, mely 1884 óta tényleg a legtöbb helyen *kereskedelmi* iskolává alakult át.

2. Az iparoktatás. E téren *Anglia* viszi a vezérszerepet. Ott azonban nem az állam, hanem magánosok tevékenysége oldja meg a főadatot. Úgy hogy alig van néhány állami jellegű ipariskola, a többi mind magániskola. Franciaországban részint az állami, részint az egyes departementok tartanak fenn nagyobb szabású iparoktatási intézeteket.¹ A mi ipariskolánk intézménye *Belgiumból* ered, melynek rendszerét *Németország* különböző államai is elfogadták, majd Ausztria és Magyarország is. Nálunk a legutóbbi évekig az iparoktatás csak kísérletezés tárgya volt megállapodott alapelvek és rendszer nélkül. Csak a *kassai és budapesti középipariskolák* végeztek rendszeres munkát. Az ezeken kívül föllállított tanműhelyek, valamint a polgári és felső népiskolákkal kapcsolatos ipari tanműhelyek nem váltak be s tényleg meg is szűntek. 1892-ben nagyobb mozgalom indul meg e tekintetben, szabályozandó az egész iparoktatást. Az állam is évenként fokozódó költséggel iparkodik az ügyet elősegíteni, úgy hogy míg 1891-ben az iparoktatás fejlesztésére fordított költség körülbelül csak 65.000 forint, 1895-ben már 290.000 forint, 1902-ben (1902: XII. t.-cz.) az állam kiadása iparfejlesztésre 1,900.00 korona ipari és kereskedelmi szakoktatás céljából, személy-járandóságok 973.100 korona, dologi kiadások 500.300 korona, Országos ipari és kereskedelmi oktatási tanács 16.000 korona, egyéb ipari és kereskedelmi oktatási célok 93.400 korona. A mi a rendszert illeti, az iparoktatás nálunk nemcsak elméletet akar nyújtani, hanem az elméletet összeköti magával az iskolával, a gyakorlattal. Vannak *iparos- és kereskedő tanonciskoláink*, (1894-ben 345), továbbá felső nép- és polgári iskolákkal kapcsolatos

¹ *Szerényi József*, Az iparoktatás külföldön; u. a. *Iparoktatás*, Pallas-Lexikon IX., 67. 1.

ipari tanműhelyek (különösen a fa- és fémiparra, 1894-5-ben 23); *iparossegédeket továbbképző tanfolyamok*, melyek önkéntes jelentkezés alapján vannak szervezve, rendszeren más intézetekkel kapcsolatosan és végre *ipari szakiskolák*, melyek különösen 1892 óta szélesebb alapon és teljesen korszerűen vannak berendezve. Ezen ipari szakiskolák az iparoktatás legfontosabb tényezői.

Az 1905-6. tanévben következő állami iparoktatási intézeteink vannak: I. M. kir. állami felső ipariskolák: Budapest (alapítattott 1874.), Kassa (1872.), Felső Építő Ipariskola Budapest (1898.).

II. Technológiai Iparmúzeum Budapest (1882.).

III. Ipari szakiskolák. Fa- és Fémipari Szakiskola: Arad (1892.), Győr (1901.), Kolozsvár (1884.), Marosvásárhely (1892.), Szeged (1894.), Temesvár (1900.); Faipari Szakiskola: Brassó (1896.), Homonna (1877.), Igló (1899.), Újpest (1895.); Fémipari Szakiskola: Gölniczbánya (1893.), Pozsony (1903.); Mechanikai és órásipari Szakiskola Budapest (1898.); Kő- és Agyagipari Szakiskola Székelyudvarhely (1893.); Agyagipari Szakiskola Ungvár (1890.); Kőfaragó és Kőcsiszolóipari Szakiskola Zalatna (1894.); Szövőipari Szakiskola Késmárk (1880.).

IV. Nőiipariskolák: Budapest (1872.).

V. Kézművesiskolák: Kosárfonóiskola Bellus (1893.), Békés (1893.), Tokaj (1897.); Gyermekjátékszer-készítő-iskola Hegybánya-Szélakna (1886.); Csipkeverő-iskola Körömczbánya (1884.).¹

3. Gazdasági oktatás. A földműves nép művelése, továbbképzése nálunk különösen fontos. Ezen a téren is szükséges, hogy az elméleti és gyakorlati oktatás kapcsolatosan történjék. A legfelsőbb gazdasági tanintézet a *magyaróvári* gazdasági akadémia, valamint a *debreczeni, kassai, keszthelyi* és *kolozs-monostori* gazdasági tanintézetek, melyek újabban szintén akadémiaiakká emeltettek, középfokú gazdasági szakképzést adnak, főleg a gazdatiszti szükségletre, a közép- és nagybirtok kezelésére való tekintettel. Az erdészeket a Selmeczbányai Akadémia képezi ki. A szőlő és bortermelésre vonatkozó ismereteket a Vinczellér Iskolák adják, nagyobb kiképzést pedig a Budapesti Szőlő és Borgazdasági Tanfolyam. A kertészek részére Budapesten Kertészeti Tanintézet van, a mely az egyszerű gyakorlati ismeretektől kezdve, a legfelső elméleti és gyakorlati ismeretek megszerzéséig terjedő kiképzést nyújtja.

¹ Magyar Iparoktatás V. évf. 1905-6. 810. köv. 1.

A nép gazdasági oktatására különös fontossággal bírnak:

Az *alsófokú gazdasági iskolák*. Ilyenek: A földműves iskolák, a téli gazdasági iskolák s a folytatólagos gazdasági tanfolyamok.¹ A *földműves iskolák* kiscgazdák és majorosgazdák képzésére vannak berendezve. A tanulók elemi iskolai képzettséggel 17 éves korban vétetnek föl, bent laknak az intézetben s különösen a földművelés begyakorlására vezettetnek. A tanfolyam 2-3 éves. 1895-ben tíz állami költségen föntartott ilyen földműves iskola van,² (egy növendék tartási díja egy évre 300 korona³). A tanév október elején kezdődik. 1895 végén állami földműves iskolák: Debreczen (1867-ben keletkezett), Rimaszombat (1884.), Ada (Bácsm. 1884.), Szent-Imre (Somogym. 1886.), Gsákóvár (Temesm. 1886.), Nagy-Szent-Miklós (Torontálm. 1800.tól magániskola, 1887-től állami), Algyógy (Hunyadm. 1892.), Pápa (Veszprémin. 1893.), Kecskemét (1895.) és Lúgos. Továbbá Gsákváron (Fejérm.) Eszterházy Móricz gróf magántulajdona. Mint az Erdélyi Szászegyetem magánalapítványa jelenleg most is fönt áll Beszterczén, Földvárt és Medgyesen egy-egy földműves iskola és Nagy-Szebenben egy cselédszerző tangazdaság, melyben a tanítás nyelve német.

Téli gazdasági iskolák. Olyanok, melyekben a tanulók csak téli időben tartózkodnak, nyáron pedig az oktatás szünetel. A tanfolyam tartama rendszeren két télre terjed és az oktatás különösen elméleti. Ily gazdasági szakiskolák különösen Dél-Németországban vannak elterjedve.

Különleges gazdasági iskolák azok, melyek a mezőgazdaság valamely különleges ágában adnak teljesen gyakorlati oktatást, milyenek a len-, dohány-, komlótermelő, rét-öntöző, lótenyésztő, lópatkoló, tejgazdasági sajtkészítő, juhászati baromfitenyésztő, méhészeti, haltenyésztő, selyemhernyótenyésztő, szeszgyártási, kosárkötő iskolák és tanfolyamok. Ide tartoznak továbbá a háztartási és

¹ *Bálás Árpád*, Mezőgazdasági szakoktatás. Pallas-Lexikon, XII., 610. s köv. 1.

² Azóta Darányi miniszter ezeknek számát 18-ra emelte. Az ő általa rendszeresített földműves iskolai és egyéb időszaki tanfolyamok és előadások évenként 10.000 számra menő tömegeknek nyújtanak gazdasági oktatásokat. 1902-ben (1902: XII. t.-cz.) az állam kiadása gazdasági tanintézetek és mezőgazdasági ismeretek terjesztésére: személyjárandóságok 835.768 K., dologi kiadások 1,546.464 K.: ugyanazon évben gazdasági tanintézetek és mezőgazdasági ismeretek terjesztésére 63.630 K.

³ Szegényebb növendékek tandíj elengedésben is részesülnek.

gazdaasszonyi iskolák. Nálunk csak két ilyen különleges szakiskola áll fönn és pedig a *kassai rétmesteri* iskola (1879.) tulajdonképen alsó fokú technikai iskola, a kultúrmérnöki segédszemélyzetek képzésére s a *sárvári* m. kir. tejjgazdasági szakiskola (1890.) a tejjgazdaság elméleti és gyakorlati oktatására. (Minden évben két tanfolyam: január 15-től május 31-ig és augusztus 15-től december 31-ig. Üzletvezetői és kezelői tanfolyammal.)

A folytatólagos gazdasági tanfolyam, azon gazdasági rendszeres oktatás, melyet *felsőbb gazdasági népiskola, téli esti gazdasági iskola, vasárnapi gazdasági tanfolyam, gazdasági vándoroktatás* stb. czímen szakférfiak, vándortanítók vagy kellő szakképzettséggel bíró néptanítók, papok, gazdák, állatorvosok, kertészek stb. végeznek. Egyes megyék (pl. Komáromm.) alapítvány révén állandó gazdasági vándortanítót alkalmaz. Némely vidéki gazdasági egyesület titkára végez itt-ott ily vándoroktatást s némely földműves iskola (Szentimre) tanítószemélyzete fejt ki elismerésre méltó akcióit. De mindez a nagy szükséghez képest egyáltalában nem elegendő. Még legjobban van gondoskodva vándoroktatás útján az okszerű *méhészet* terjesztéséről. 1893-ban egy méhészeti felügyelő és hat kerületi vándortanító 236 községben, több tanítóképzőintézetben és földműves iskolában tartott előadásokat a méhészeti köréből. Hogy ezen a téren igazi eredményeket érjünk el, szükséges, hogy *a leendő papok és tanítók a mezőgazdaság terén is legalább alapvető oktatásban részesüljenek.*

Az a kérdés már most, mit tehetünk mi a mi egyleteinkben a szakoktatás terén? Mert, hogy ily oktatás nyújtása rendkívüli fontossággal bír, úgy az iparosok, mint a földművesekre nézve, azt mindenki belátja.

Tehát, a mennyire az a körülményekhez képest kivihető, szervezzünk továbbképző tanfolyamokat. Módja körülbelül következő:

Miután az elnök fölkelte a tagokban a továbbképzés fontosságát és vágyát és lát bennük kedvet és készséget a munkára, fölker egyes jó gazdát, vagy ha van, gazdatisztet, illetőleg az iparosokra nézve, valamely intelligensebb mestert, vagy tanítót (tanárt), a szakoktatás vezetésére. S azután minden héten egy vagy több nap, egy vagy egy és fél órai oktatást adunk, illetőleg adatunk a tagoknak. Ezen oktatásban az iparosoknál a szakrajzolás bír nagy jelentőséggel.

Városokban, a hol tudniillik többféle iparos van, ott az ipa-

rosokat szakok szerint rendezzük (*szakcsoport*). így például egy csoportot képezhetnek: *a)* A kőművesek és ácsok (építőiparosok); *b)* asztalosok, boltberendezők stb. (famunkások); *c)* lakatosok, bádgosok, kovácsok, szerelők, szerszámkészítők (vas- és fémmunkások); *d)* festők, kárpitos, nyergesek, (díszítő ipari) munkások szakosztályát. Ha kevés az iparos, akkor nem alkothatunk külön szakosztályokat.

Ha több szakosztály van, akkor figyelniük kell az *idő* beosztásra is. Így a cipészek és szabók szakoktatása okvetlen a hét elejére teendő, mert ezeknek a hét végén rendszeren sürgős munkájuk van. Vas- és fémmunkások a hét közepén. Fa- és díszítő munkások például pénteken, szombatra számítani nem lehet (esetleg dalárda).

A *würzburgi* 1890. évi legényegyesületi nagygyűlés a szakosztályoknak a következő szervezetet adta:¹

1. §. *A szakosztály célja.* 1. Az ugyanazon iparral foglalkozó társak között a kölcsönös egyezség kifejlesztése. 2. A szakmájukban való előhaladás. 3. Az egyesület céljainak előmozdítása.

2. §. *Eszközők a cél elérésére.* 1. Heti összejövetelek, melyeken eszmecsere folyik ipari kérdések fölött s különös súlyt fektetnek az ipartörvény magyarázatára. 2. Ugyanitt a tagok szakavatott vezetők részéről gyakorlati oktatást nyernek, vagy szakiratokat tanulmányoznak, azok alapján ítéletet formálnak s a szerint járnak el. 3. Hasonlóképpen megbeszélés tárgyává tehetők egyes visszaélések, melyeket a tagok másoknál úgy az iparcikk előállításában, mint néhány munkaadó körében tapasztalnak. Az egyesület vezetősége azonban gondosan őrökdi, hogy az eszmecserék szeretetteljesek s az egyesület színvonalához mértek legyenek. Ez ellen vétőkkel szemben az elnök teljes jogaival élhet. 4. Ahnden szakosztálynak kérdőszekrénye van, melybe a tagok kérdéseiket betehetik s az üléseken a vezető fölvilágosítása és irányítása mellett e kérdéseket megvitatják.

3. §. *Tagsági jogosultság.* Mindazon egyenlő iparral foglalkozók a szakosztály tagjai lehetnek, kik az illető legényegyesületnek tagjai. A belépés a fölvetetni kívánó mesterlegénynek a szakosztály tagjai közé való bejegyzés által történik s az új tag ekkor részvételi kártyát kap.

4. §. *A szakosztályok vezetése.* A tagok maguk körében választmányi alakítanak, mely az elnök (az előadást tartó mester), jegyző és két ellenőrből áll. A legényegyesület elnöke nemcsak tagja e választmányinak, de annak határozatai is csak az ő helybenhagyásával érvényesülhetnek.

5. §. *Évi közgyűlés.* A szakosztály tagjai minden egyes tevékenységben eltöltött év után évi közgyűlést tartanak. E közgyűlésre minden tag írásban hívandó meg. A választmány itt hivatalosan leszámol a szakosztály évi működéséről.

6. 6. §. *A szakosztály és az egyesület.* 1. A szakosztály vezetője tagja egy-

¹ Erdősi, Szociális vezérkönyv.

úttal a legényegyesületi választmányának is, melyben a szakosztály érdekeit képviseli. 2. A szakosztály beszerzési költségeit az egyesület fedezi, azonban a tagok szerszámairól, írószereiről stb. nem gondoskodik. 3. A szakosztály összes berendezése a legényegyesület tulajdonát képviseli.

Segédkönyvek szakosztályok vezetéséhez. A «Kolping» III. évf. IV. füzeté bővebb tanulmányt közöl a szakosztályok szervezéséről s egyben a használható német munkákról is. E tanulmány külön lenyomatban kapható a Legényegyesületek Országos Szövetségénél (Budapest, VII. Rottenbiller-utca 20.22.). *Az ipartörvény magyarázata*, Ballagi K. Ára 5 korona. *Ipartörvény*. 1854. Ára 80 fillér. *Iparoskáté*. 1907. Ára 2 korona. *Hasznos olvasmányok iparosok számára*. Öt füzet. Ára egy füzetnek 1 korona 20 fillér. *Közérdekű szakművek iparosok számára*. Egy füzet. Ára 60 fillér.

4. A női szakoktatás. *A nőegyletekben* egyik legfontosabb teendő szintén a szakoktatás. Nevezetesen a *női hivatással* együtt járó teendőkben való kiképzés, a mely roppant fontos szociális tényező; azért szükséges, hogy ezekkel kapcsolatosan előadások legyenek *ruhavarrás, fehérneműjavítás, főzés, vasalás, házvezetés* köréből, mert tagadhatatlan, hogy a takarékos gazdasszony, a gyermekeit jól nevelő anya, a főzéshez s egyéb szükséges munkához értő nő, igen fontos szerepet tölt be a társadalomban.¹

Néhol például *Badenben* a népiskola befejezése után leányok számára még kötelező továbbképző tanfolyam is be van hozva. Másutt például *Aachenben* a «Verein für Volk s Wohlfahrt» ingyenes oktatást nyújt főzés, varrás, vasalásban iskolavégzett munkásleányoknak. A tanfolyam két évig tart. És pedig (egyh. engedélylyel) vasárnap 10.12-ig. A vezetők részint tanítónők, részint szerzetesnők. A kézimunka iskola elvégzése után 3-3 hónapi főzési és vasalási tanítás van, ugyanazon időben mint a kézimunka tanulás.² Sok helyütt gyárosok szerveznek ilyen munkásnő, illetőleg háztartási iskolát, melylyel kapcsolatosan a munkásnők lakásai is szervezve vannak. Igen sok helyütt pedig szerzetesnők vezetik az efféle iskolákat. így például a *kölni* egyházmegyében körülbelül 37 ily iskola van s ugyanott mintegy 100 szerzetes nő működik. így olvassuk *Brandts* kimutatásában, hogy egy helyen (*Commeren*) egy évig állandóan tart a varró-, javító-, kézimunka-iskola, melyet szent Vincze szerzetesnői vezetnek. És pedig naponként délelőtt 8-¹/₂12-ig, délután 1-6-ig. A növendékek havonként 1.50 márkát fizetnek tanítási díjat, ebédért 0.20 márkát naponta, a vagyonosabbak ellátás és lakásért havonta 21 márkát. Kapcsolatban van kórházzal és árvaházzal.³ A legtöbb intézetben női kézimunkatanítás van. A hol háztartás, (főzés stb.) tanítás van, ott a kurzus egy évig tart.

¹ Sociale Praxis, VIII., 456. 1.

² «Charitas» 1901. 184.; Dr. W. Biese, Handbuch des Mädchenschutzes, Freiburg 1904. 102.

³ *Brandts*, Die kath. Wohlthätigkeits-Anstalten und Vereine – in der Erzdiocese Köln. Köln 1805. 233. 1. *Thissen*, Sociale Tätigkeit der Geweinden³ M. Gladbach 1906. 130. 1.

M. *Gladbachban* már 1867-ben szervezte a munkásnőket ily oktatásokra dr. *Liese*.¹ Az «Arbeiterwohlfahrt» 1881-től kezdve értekezéseket hozott, ezen tárgyhoz, melyekhez szabad hozzászólást engedett. Liesen «*Das häusliche Glück*» és »*Der Wegweiser zum häuslichen Glück*» című könyveket írta s így is előmozdította e kérdést. Sok helyütt, különösen faluhelyeken (különösen Badenben) az úgynevezett «*Wanderhaushaltung skurse*» és «*Wanderkochkurse*» név alatt 4-6 heti kurzus van divatban.² Ilyen *esti* kurzust létesített a *speyeri* nővédő-egyesület is. 1902-ben hat heti kettős főzési kurzust rendezett be 24 falusi leány számára és ép úgy egyéb helyeken is; a kiképzésért egyszerű leány 5 márka tandíjat és 30 pfenniget napi ellátásért, összesen 15 márkát; jobb módú 10 márka tandíjat és 60 pfennig ellátás díjat, összesen 20 márkát fizet.³

A nálunk szép lendületet vett «*Nővédelem*» szintén fáradozik e téren s az «*Othlon*»-okkal kapcsolatosan kézimunka-műhelyt, virágkészítő tanműhelyt kapcsol össze.

Az nehezen vihető ki, hogy a leányok uraságok konyháiban, vagy pláne vendéglők konyháiban tanulják a *főzést*. Azért legjobbak a külön e célra berendezett *tanfolyamok*. Mert alig lehet erre megfelelő családokat találni s másrészt a mit ilyen uraságoknál tanulnak, azt a szegény leányok az ő családjukban nem alkalmazhatják.

Itt különös megemlést érdemel a szent Orsolyarend vezetése alatt álló Női gazdasági iskola Kassán.

A női világ természetes hivatása és rendeltetése általában véve nem az, hogy a nő elméleti tudós, de hogy elsősorban jó feleség, jó anya s kiváló háziasszony legyen. Ennek szükségességét érzi mindjobban a társadalom.

A hazai nőnevelés abban a tekintetben, hogy a nőt, a leányt e természetes hivatására előkészítse – sajnos! – a régi idők óta nagy hiányt mutat. A nő elméleti kiképzésével nemcsak hogy lépést nem tartott, de azzal szemben teljesen háttérbe szorult a nő hivatásszerű gyakorlati kiképzése.

Ily ki nem elégitő viszonyok között a kassai szent Orsolyarend hazai nőnevelésünk hiányainak kipótlása végett nem habozott a feladat gyökeres megoldására vállalkozni. Evégből «Női gazdasági iskola» czimén tetemes áldozattal Kassán egy nagyszabású intézetet létesített, melyben a női világnak direkt természetes hivatására való előkészület, tehát a családi és közélet gyakorlati követelményei viszik a főszerepet.

E női gazdasági iskolát világi szaktanerők közreműködésével maguk a szent orsolyarendi apácák vezetik, kik arra törekzenek, hogy növendékeikben vallásérkölcös, hazafias irányú nevelés mellett egyrészt a női munkaképességgel és készséggel természetszerűen egyező női keresetképeséget fokozzák, másrészt, hogy növendékeiket az osztályrészükül jutó vagyonnak okos megtartásában és gyarapításában kioktassák. Evégből az intézet azon

¹ Brandts i. m. 218. 1.

² *Thissen* i. m. 131.; *Liese* i. m. 104.

³ «*Charitas*» 1902. 144. 1.; 1903., 240. 1.

van, hogy növendékei a háztartás és belső gazdaság keretébe tartozó valamennyi ismeretet gyakorlati utón alaposan és rendszeresen elsajátítsák, a családi, köz- és társadalmi élet követelményeivel megismerkedjenek s végül a kellő színvonalon álló műveltséget, a mennyiben ennek szükségessége fönnforogna, más rendbeli (zenei, nyelvi, művészi) ismereteik kibővítése által is megszerezzék.

Hogy az intézet törekvései az érdekelt társadalomra nézve mennél könnyebben és sikeresebben megvalósíthatók legyenek, a szent Orsolyarend az intézet kebelében mintegy 100 növendék számára bennlakást (internátust) létesített, melyben a növendékek az ott nyert gyakorlati ismereteiket mindjárt érvényesítik is s melyben, mint második otthonukban, szeretetteljes bánásmóddal a testi-lelki egészséges fejlődésüket illetőleg odaadó gondoskodással találkozhatnak.

A női gazdasági iskola fekvése, elrendezése és felszerelése. Az intézet Kassa északnak eső részén, a Csermelyvölgy torkolatánál, a szent Orsolyarend 15 holdas, nagyobbára parkszerűen gondozott kerti területén fekszik. A csermelyutczai főbejárat «Imádkozzál – Dolgozzál» feliratával már eleve figyelmeztet, hogy itt a reális élet követelményeit szemmel tartó komoly intézettel van dolgunk. E főbejárón belépve, csakhamar szemünk elé tűnik a Csermelypatak által átszelt park közepén az intézet impozáns főépülete. A 65 méter hosszú és 50 méter széles négyszögű, szabályos főépület közepét díszes kápolna foglalja el, a melyet jobbról és balról tágas udvar szegélyez. A kápolnát és a két udvart körülzáró építmény hármassal emelkedéssel – mélyföldszint (souterrain), magasföldszint és emelet – bír. A mélyföldszinten foglalnak helyet a főző- és mosókonyhák, éléstárak, étkezőterem, vasaló, kenyérsütő, hűsítőtűlő helyiségek, zöldségraktárak, liszt- és fászkamrák. A magasföldszinten vannak a fogadó- és társalgóterem, az apácák lakosztálya, vendégszobák, tanári szoba, tanterem, zenészek szobák, munkatermek, betegek szobája, fürdő- és öltöző-szobák, ruha-, könyv-, szertár stb. Az emeleten van a hatalmas díszterem, az apácák egyes szobái, fogadó-szobák, a bennlakó növendékek hálótermei, mosdóterem, a világi felügyelők (garde des dames) lakószobái, cselédszobák stb.

Megjegyzendő, hogy a főépület összes helyiségei, termei a célnak megfelelően izléses, modern berendezéssel s felszereléssel bírnak, továbbá vllamvilágítással, vízvezetékekkel s telefontal vannak ellátva.

A kerti terület többi részét a díszkert, veteményes kert, különféle nemes fajtájú fákkal beültetett gyümölcsös, szőlődomb, csemege-szőlő-ültetvény, rosarium stb. foglalja le. Itt nyertek helyet a gazdasági csűr, granarium, gazdasági s kerti szertárak, üvegházak, melegházak, rózsahajtató, méhes, uszoda, tennis-pálya, korcsolyapálya s lugások.

E 15 holdas területtel kapcsolatban külön 3 kataszt. holdnyi területen létesült az intézet majorja a kertész és férficselédség lakásaival, ló-, szarvasmarha- és sertésállókkal, baromfiólakokkal s egyéb majorsági épületekkel. A major szintén a szükségnek és célnak megfelelő felszereléssel bír.

A női gazdasági iskola szervezete és működése. A női gazdasági iskola a kassai szent Orsolyarend tulajdonát képezi s annak vezetése alatt áll. Földadatát részint a rendnek e célra kiképzett tagjaival, részint bejáró világi szak-

tanerők s előadók közreműködésével oldja meg. Az oktatás bár túlnyomó részben gyakorlat útján történik, mindazonáltal a gyakorlati oktatás sikerének biztosítására s a legszükségesebb általános elvek s ismeretek nyújtására elméleti előadások is tartanak.

1. A gyakorlati tárgyak. 1. *Háztartási teendők*. A lakás takarítása. A bútorok, szőnyegek, ruhaneműek gondozása s tisztántartása. Az elhasznált ruha czélszerű fölhasználása. Az éléstár, pincze berendezése s kezelése. A gyümölcsös- és tejkamrának, padlásnak stb. rendbentartása. Ágyneműek gondozása. Asztalterítés és felszolgálás. Az élelmiszereknek a piacon s üzletekben való takarékos bevásárlása stb.

2. *Sütés-főzés*. Kenyér- és kalácssütés. A polgári háztartás keretében mozgó, nemkülönbön a magasabb igényeket is kielégítő eledelek készítése. Szép és izletes tálalás. Italok kezelése. Betegeknak szánt ételek és italok készítése. Gyümölcsíz- s konzervkészítés. A sertés terméneinek, ú. m. hús, szalonna, kolbász, sonka stb. feldolgozása s eltartása stb.

3. *Házi czukraszat*. Különféle sütemények készítése. Gyümölcsitalok (liqueur) készítése. Gyümölcsbefőzés, aszálás, candirozás. Különféle czukorkák, czukorfátyol (croquambouche), torták, parfait-k, fagyaltok stb. készítése.

4. *Mosás-vasalás*. Mosás, mángorlás, egyszerű és finomabb vasalás. Cspike- és függönytisztítás. Gallér s kézelő fényezése stb.

5. *Női kézimunka és női' divatcikkek előállítása*. Fehérnemű jegyzése. A hímzés különböző nemei: árnyalt fehérhímzés, vászonhímzés, kalotaszegi -varrottasi point-lace munka, gobelin-, rátét-munka, árnyalt színes hímzés, tüffestés, aranyhímzés, géphímzés. A lakás és ruházat olcsó és izléses díszítésére szolgáló kézimunkák készítése. Kalapdíszítés és egyéb masamodemunkák.

6. *Fehérneművarrás*. Kézivarrás, foltozás, műbeszövés. Szabásrajz. Gépvarrás. Kelengyék készítése.

7. *Ruhavarrás*. Szabásminta rajzolása. Felsőruha mértékvétele, kiszabása, összeállítás, varrása és díszítése. A felsőruha átalakítása. Szabásmintakönyv készítése és a divatlapokban megjelenő legújabb szabások alkalmazása.

8. *Kertgazdaság*, a) Konyhakertészet. Talajművelés, vetés, palánták nevelése, ültetése s gondozása. Melegágyak készítése s gondozása. A konyhakerti termények feldolgozása és értékesítése.

b) Gyümölcs- és szőlőtermelés. A gyümölcsfa és szőlő ojtása, ültetése, gondozása. A gyümölcs és szőlő leszedése, feldolgozása, eltartása, értékesítése. Borfejtés és borkezelés.

c) Díszkertészet. Házikert berendezése. Díszkerti növények kezelése és szaporítása. Virágkötészet.

9. *Állattenyésztés*, a) Baromfitenyésztés. A tyúk-, lud-, kacs- és pulykafajok tenyésztése. A tenyészállatok s tojások kiválasztása, természetes és mesterséges keltetés; a csibék, libák, kacsafiókák, pulykacsibék fölnevelése. A baromfiak takarmányozása s gondozása. A baromfiudvar-, ól és ház berendezése. A baromfibegetések gyógyítása. A baromfiaknak piaci vagy konyhai czélokra való előkészítése. Kappanozás, hizlalás, kopasztás. Tojások, leölt és élő baromfiak csomagolása és szállítása.

b) Sertésenyésztés. Malacok fölnevelése. A takarmányozás, különös tekintettel a gazdasági és konyhai hulladékok értékesítésére. A sertések házi hizlalása. A sertés terményeinek mikénti földolgozása, gondozása, eltartása s értékesítése. A húsfüstölés. A sertéséi berendezése s gondozása. A sertés-betegségek gyógyítása.

c) Szarvasmarhatenyésztés. Tenyészállatok megválasztása. Vemhes állatok tartása, gondozása. A borjúk természetes és mesterséges fölnevelése. Növendékállatok fölnevelése. Takarmányozás, tekintettel a tejhozamra. A fejés s annak módozatai. A betegségek gyógyítása.

10. *Tejgazdaság.* A kifejt tej kezelése az istállóban s tejkamrában; a hűtés; a tejhibák és az ellenük való védekezés. A tejjvizsgálat egyszerűbb módjai, tekintettel a tej zsirtartalmára, hamisítására és feldolgozására. A nyers tej szállítása kocsin és vasúton. Tejpincze, sajtkamra berendezése. A főlözés különböző módjai és eszközei. Vajkészítés és eszközei; a vaj gyúrása, festése, mosása, csomagolása, eladása. Túró és néhány ismertebb sajtnem készítése. A tejgazdaság melléktermékeinek értékesítése.

Az említett gyakorlati tárgyakon kívül feloleli a gyakorlati oktatás még a következőket:

a) Méhtenyésztés. Rajzás. Méhkasok, kaptárak kezelése méznyerés céljából. A mőszürés és kezelés. A viasz és azzal való teendők. Beleteltetés.

b) Selyemhernyótenyésztés. Az eperfatenyésztés. A selyemhernyótenyésztéshez szükséges helyiségek gondozása. A pete kitöltése. Az eljárás, ápolás, táplálás a hernyók öt életszakaszában. A betegségek és ellenségek ellen való védekezés. A gubózás. A gubók beváltása.

c) Húsvizsgálat. A húsisme. A szarvasmarha-, sertés-, juh- és baromfi-hús élvezeti értékének meghatározása. Mindazon betegségek rövid ismertetése, melyek folytán az állati nyerstermények élvezete az emberi egészségre veszélyessé válik. Az ily nyerstermékek javítási módozatai. Hiányos eltartás vagy konzerválás folytán keletkezett húshibák.

Jegyzet. A mennyiben az idő s egyéb körülmények engedik, az oktatás kiterjed még a házinyúl- (lapin) tenyésztés gyakorlati ismertetésére is.

11. Elméleti tárgyak. 1. *Valláserkölcstan.* A növendékek megelőzőleg szerzett valláserkölcstani ismereteinek ismétlése és a gyakorlati életnek megfelelő kibővítése.

2. *Társadalmi illemtan.* Az erkölcsös társadalmi élet illemszabályainak ismertetése. A helyes modor s ildomos külső viselkedés másokkal való érintkezésben a magán-, családi és társadalmi élet különböző viszonyaiban.

3. *Háztartás.* A nő szerepe a házi gazdálkodásban. A háztartási javak értéke. A jövedelem nemei s azok felhasználása. A szükséges és szükség-telen kiadások. Költségvetés és háztartási napló. A lakás megválasztása és beosztása. A célszerű és ízletes lakásberendezés. A lakás rendbentartása. A világítás, fűtés. A táplálkozás. Az élelmiszerek táplálóértéke. A fűszerek. Ételek s italok ismertetése. Az élelmicikkék beszerzése. A piac és vásárcsarnokok. A ruházkodás és ruházati anyagok ismertetése. Az izlés és divat. A ruhaneműek gondozása. A szappanfőzés. A mosás, szárítás, mángorlás, keményítés, vasalás. A cselédek és a velük való bánásmód. A munkameg-

osztás a háztartásban. A gyermeknevelés. A nő, mint a családi élet közép-pontja. A házi tűzhely szentsége.

4. *Egészségtan.* Az egészség. A lakosság szaporodása s fogyása. Az emberi test. A mozgást és érzés. Az érzékszervek. A lélegzés. A beszéd szerve. Vérkeringés. Emésztés. Levegő. Táplálkozás. Az egyes tápszerek. A szeszes italokkal való visszaélés. A dohányzás. A test és testrészek s szervek ápolása.

A gyermek ápolása. A munka és pihenés. A jótékonyág. Az egyes fertőző betegségek s azok ellen való védekezés. A köztisztaság. A fertőtlenítés. Az oltás. Betegápolás. Az első segélynyújtás különböző baleseteknél.

5. *Háztartási számtan és könyvvitel.* A négy alapművelet begyakorlása a háztartásban előforduló gyakorlati példákkal. Háztartási napló szerkesztése. Háztartási költségvetés. A hármasszabály alkalmazása a konyhai receptek átalakításánál. Százalékszámítás. Nyereség-vesztés számítás. Kamatszámítás. Értékpapírok ismertetése és ezekre vonatkozó számítások. Az amortizáció.

Az egyszerű könyvvitel alapvonalai, alkalmazva a háztartási, kertgazdasági s majorsági számvitelre.

6. *Kertgazdaságtan.* A kertgazdaság gyakorlati részeihez szükséges alapismeretek nyújtása. (L. a gyakorlati tárgyak között.)

7. *Állattenyésztés.* Az állattenyésztés és tejgazdaság gyakorlati részeihez szükséges alapismeretek nyújtása. (L. a gyakorlati tárgyak között.)

Jegyzet. A felsorolt elméleti tárgyakon kívül az oktatás kiterjed még a hazai viszonyainknak megfelelő háziiparok ismertetésére is.

A gyakorlati és elméleti tárgyak az iskola tanfolyamainak rendes tananyagát képezik, tehát olyanok, melyekre az intézet rendes növendékei kötelezve vannak.

E rendes tantárgyakon kívül vannak még egyéb rendkívüli, tehát nem kötelező tárgyak.

Rendkívüli tantárgyak: 1. Angol nyelv. 2. Francia nyelv. 3. Német nyelv. 4. Zene (zongora, czimbalom, hegedű), 5. Ének. 6. Táncz. 7. Festészet.

Ezen női gazdasági iskola teljes tanfolyama két iskolai évre terjed ki, azaz négy félévből áll. A félévek végén colloquiumok, a tanévek végén rendes vizsgálatok tartanak.

*

A női gazdasági iskola növendékei s azok fölvétele. Az intézet növendékei kétfélék: rendes vagy rendkívüli növendékek.

Rendes növendékek azok, kik a tanév kezdetén azzal a szándékkal iratkoznak be, hogy a teljes két évi tanfolyamon át az intézet által nyújtandó elméleti és gyakorlati ismereteket elsajátítsák.

Rendkívüli növendékek azok, kik a teljes két évi tanfolyamnál kevesebb időre, vagy az intézet-nyújtotta ismereteknek csak egyik-másik ágára iratkoznak be.

Rendes növendékül csak az vétetik föl, ki életkora 14-ik évét betöltötte s lehetőleg a polgári vagy felsőbb leányiskola IV. osztályát elvégezte és erkölcsi tekintetben kifogás alá nem esik.

Rendkívüli növendékül, ha erkölcsi tekintetben nem kifogásolható, bárki és bármikor fölvétetik.

A fölvételnél vallásfelekezeti szempontok nem vétetnek figyelembe.

Fölvételre a szülők vagy gondviselő személyes vagy írásbeli érintkezése által a kellő időben kell jelentkezni.

A fölvétel és beiratás díjtalan.

A rendes növendékek minden félév kezdetén (október és márczius 1.) előzetesen 100 korona tandíjat fizetnek.

A rendkívüli növendékek, ha már a rendes tantárgyak közül keltőre (pl. főzés és varrás) iratkoznak be, félévre a rendes 100 korona tandíjai fizetik. Egy rendes tantárgy tandíja félévre 50 korona. Rendkívüli növendékek félévénél (öt hó) kevesebb időre föl nem vétetnek. A félévi tandíj előzetesen fizetendő.

Tandíjfizetési kedvezményre vagy tandíjmentességre-legalább egyelőre – nem nyújt kilátást az intézet.

Rendkívüli tárgyak tanításáért külön tandíj fizetendő, mely a fölvételkor a tárgyak szerint állapíttatik meg.

Minden megkezdett, habár teljesen ki nem töltött félév teljes félévnek vétetik s ennél fogva a félévre lefizetett tandíj a félévközben való kilépés esetén már részletileg sem térítettik vissza.

A bennlakás föltételei. Azon növendékeknek, kik a tanév folyamán az intézeti bennlakást és ellátást akarják igénybe venni, a föntebbi általános tudnivalókon kívül még a következőket kell szem előtt tartaniok:

Bennlakásra és ellátásra csak keresztény vallású növendékek vétetnek föl.

Rendes növendéknél a bennlakás előzetesen fizetendő havidíja: 50 korona, melyben az ételmezésen és lakáson kívül a mosás, fűtés és világítás díja, szóval az egész ellátás és gondozás értéke is bennfoglaltatik. Ezenkívül az egész évre az orvosi kezelés költségeire s az intézeti eszközök használata címén összesen még 20 koronát köteles minden növendék a belépéskor fizetni.

Rendkívüli növendék, ki az intézeti bennlakást és ellátást egy évnél kevesebb időre veszi igénybe, havonként 70 koronát és egyéb költségek címén egész tartózkodási idejére 12 koronát fizet.

A mely növendék az intézeti bennlakást és ellátást a nagy szünidőre is igénybe akarja venni, tápdíjúl a szünidő alatt havonként szintén 70 koronát fizet.

A bennlakó növendékek tartoznak magukkal hozni:

1. Fehérneműből: 6 nappali és 3 hálóinget, 3 hálókabátot, 6 nadrágot és alsósoknyát. 12 pár harisnyát, 12 zsebkendőt, 6 törülközőt, 2 ágyszőnyeget és 3 portörölt.

2. Agyneműből: tetszés szerint.

3. Asztalneműből: 3 asztalkendőt.

^J. Felsőruhák: felöltőt, kalapot, cipőt stb. tetszés szerint, kívánatos azonban, hogy a növendékek a legnagyobb egyszerűsége törekedjenek.

Szükséges továbbá: 1 kerti kalap, 1 nagykendő, 1 pár reggeli cipő, 1 pár sárcipő; azonkívül: ruha- és fogkefe, fésű, szappan, ócska keztyűk s kézitükör.

A háztartási munkálatok közben használandó fehér és színes kötényt s gazdasz-fejdziszt az intézet készítteti úgy a bennlakó, mint a bejáró növendékeinek, az előállítási ár megtérítése mellett.

Az intézet ugyan nem követeli, de a szórakozás és testedzés céljából ajánlatos, hogy a növendék egy tennisz-rakettet, egy pár korcsolyát s egy úszóruhát is hozzon magával.

Bennlakásra legkésőbb augusztus hó végéig kell jelentkezni.

*

Külön említést érdemel, hogy a női gazdasági iskola, mely feladatául tűzte ki a természetes hivatásukra, a reális élet követelményeire előkészíteni növendékeit – e célból nem elégszik meg a fent vázolt ismeretek nyújtásával, hanem, hogy növendékei az életet több oldalról megismerhessék s így hivatásuk helyes tudata s helyes életfölfogásuk kialakulhasson, szellemi látókörük mennél jobban kibővüljön – minden lehető alkalmat megragad s növendékeinek szabad, szünetelő vagy sétaidejét a lehetőséghez képest a kellő ellenőrzés mellett hasznos és kellemes kirándulásokra, közhasznú intézetek, gyárak, kórházak s egyéb jótékonyági s emberbaráti intézetek látogatására és tanulmányozására, szóval többoldalú hasznos tapasztalatszerzésre fordítja.

Megjegyzendő továbbá, hogy a szent Orsolyarend eme női gazdasági iskolán kívül Kassán a belvárosban (Fő-utca 72. sz.) fekvő nagy zárda-épületében ugyancsak bennlakással kapcsolatos 4 osztályú elemi és 4 osztályú polgári leányiskolát, nemkülönben 4 tanfolyamú tanítónőképzőt is tart fenn, mely intézetekről a tudnivalókat külön «Értesítő» részletezi, a melylyel kívánatra szívesen szolgál Lipcsey Viktória, főnöknő.

16. §. 8. Szociális oktatás.

Egyletekben és azonkívül fontos dolog kifejleszteni a szociális érzéket és oktatni úgy az ifjúságot, mint a felnőtteket arra, hogy egyrészt önmagok is behatoljanak a szociális kérdésbe, másrészt pedig előkészíttessenek a nyilvános föllépésre és a keresztény szociális mozgalomban való tevékeny részvételre.¹ A szociális érdeklődés létre fogja hozni a szociális tevékenységet.

1. Három pontot foglal tehát magában e szociális oktatás:

2. Alapos oktatás a szociális kérdésről;

3. Nyilvános föllépésre, beszédekre és vitatkozásokra való képzés; és

4. Szociális tevékenységre való gyakorlati útmutatás (szociális gyakorlat).

¹ *Soziale Unterrichtskurse*. M.-Gladbach, 1906. (Arbeiterbibliothek 5. füz. 0.15 M.)

1. Szociális tanfolyamok. Ezek magukban foglalják e szociális kérdést, melyet rendszeresen, népszerűen és gyakorlati módon kell a hallgatónak előadnunk. Szükséges kitérnünk a szociáldemokraták hangzatos szólamainak czáfolásaiba is, mint a melyek a vallás, állam, magánbirtok, házasság stb.-re vonatkoznak. A gazdasági elméleteket azonban hosszadalmasan ismertetni kárba vett dolog. Elméletből minél kevesebb!

Már ez magában véve is fontos vívmány lesz. De még nem elegendő.

2. Előharczosok (agitátorok) képzése. A szociális oktatási kurzusnak fő czélja, előharczosokat képezni, a kik teljes lelkesedéssel harczoznak a kereszténység ügyeiért. Ezért szükséges a kereszténység ellen intézni szokott támadásokat, miket úton-útfelén mindenki hallhat, visszaverni s a tagokat ezen támadások visszaverésére képezni. Főczélja a szociális oktatásnak a *beszédre és agitációra való kiképzés*, hogy a tagok saját érdekeiket képesek legyenek megvédeni.

Roppant fontos szociális tevékenység! De vigyáznunk kell. Ezen oktatást (a kurzust) megelőzőleg föltétlenül apologetikus kiképzésben kell részesíteni a tagokat, mert különben a demokratáknak nevelünk szónokokat és agitátorokat.

Nézzük tehát, hogyan szervezzük a szociális tanfolyamot?

Mindenekelőtt megjegyezzük, hogy ezen tanfolyamban csak az elnök által kiválasztott, *értelmesebb* és *ügyesebb* tagok vehetnek részt. Ezek tanítójukkal közvetlen érintkezésbe lépnek a tanulás révén, a tanító (munkás-elnök, praeses) mindegyikkel külön foglalkozik.

Ily kurzusok rendszeresen az egyetek kebelében alakulnak s bizonyára nem kis munkát adnak a lelkes elnöknek, kit lelkipásztori kötelességei is teljesen elfoglalnak. De ne sajnáljuk a fáradságot! Az oktatásnak ez a része az egész szociális tevékenységben a *legfontosabb* s egyszersmind igen fontos lelkipásztori föladat. Föltételez ugyan bizonyos fokú szociális ismeretet, de azt épen ezen tanítás által lehet majd jobban kibővíteni s az idevágó irodalommal könnyen lehet tökéletesíteni. Az azonban bizonyos, hogy az ily hitben (apologetikus) és szociális érzékben képzett tagok képezik a legbiztosabb alapját a pap lelkipásztori működésének.

1. *Előkészítés.* Sajtóban és községi előljárásság részéről, valamint személyes találkozás alkalmával is minden módon kell biz-

tatni a tagokat ily kurzusok látogatására. Az egyleti életben könnyebb lesz ennek a megalakítása.

2. *A szervezés.* Az elnök meghatározott időben (hetenkint, kéthetenkint) rendes tanfolyamot hirdet a meghatározott tagok számára, kik az előadás tárgyáról *jegyzeteket* készítenek, miután becsületszóval *kötelezték* magukat a kurzuson megjelenni.

Vezérfonalul használhatunk valamely kézikönyvet; így pl.: Dr. *Andor György.* Előadások a szociális kérdésről. (Kolping V., VI. évf.); *Cathrein,* A szocializmus: *Biederlack,* A társadalmi kérdés; *Mühlauer,* Előadások (Kolping III., IV., és V. évf.); Dr. *Giesswein,* Munkásvédelem és keresztény szocializmus. Győr stb.

Ilyen vezérfonalul fölvetett könyvet az elnök (előadó) átvehet velők kisebb részenkint; azt röviden megmagyarázza és aztán lejegyezteti. Majd egyes jobb tehetségű tag előadja. Az anyagot a jövő órán kikérdezi és a főpontokat közösen megvitatják, így kell eljárni az apotolegikus témáknál is. Ha a tagok beszerezhetik az illető könyvet, a haladás annál könnyebb. A következő estén t. i. a résztvevők egyike *szabad előadást* tart az előző estén tartott és megbeszélt tárgyról, melyhez saját véleményét is hozzáadja. Utána következik *a vita,* melyet az elnök bezár, röviden összefoglalja és tovább magyaráz.¹ Hogy a tanulási kedv élénküljön, időről-időre egyesek a többi tagok körében nyilvános előadást tartsanak. A legjobbakat pályadíjjal lehet jutalmazni.

Természetesen ki kell] térni itt az *előadás készítésének módjára* is.²

3. Szociális gyakorlat. A legfontosabb feladata a szociális oktatásnak az, hogy a mit e tanítványok a tanításban hallanak, azt az életben *megvalósítani igyekezzenek.* Mert mi természetesebb, mint hogy az ily tanítványok előtt önként fölmerül a kérdés: mit lehetne a tanultak alapján nekik tenni (mezőgazdaság, ipar, önségély, hitelszövetkezet, lakáskérdés stb. ügyében)? Természetesen a szociális kurzusnak nem célja és feladata közvetlenül intézkedni. Legfeljebb javaslattal léphet fel, kérelemmel fordulhat az intéző körökhöz.

¹ Soziale Unterrichtskurse. 16 1.

² Wie hält man Vorträge? (Arbeiterbibliothek 5. füz.) M.-Gladbach, 1906 (0.15 M.)

Vegyünk föl egy példát. A kurzusban szóba kerül a *lakáskérdés*. Az előadó megmagyarázza a kérdést és nemcsak általában, hanem megemlíti az egyes reformokat is, melyek a helytelen állapotok helyreállítására célba veendőek, nevezetesen azokat, melyeket a helységben kívánatos volna keresztülvinni. Láthatjuk, itt máig egészen a *gyakorlattal jövőnk érintkezésbe*. Egyszerre azonban mindent elérni nem lehet. Azért tisztába kell jönni azzal, hogy mely intézkedések a *legsürgősebbek*, hogy így mindenki tudhassa, hogy *hol* és *miként* kell a javításhoz fogni. Itt már statistice kell az egyes lakásviszonyokat tanulmányozni s az egész kérdést a községi előjárósággal egyetemben megbeszélni, a mivel már nem a kurzus, hanem a keresztény egylet vagy a keresztény munkás-szövetség van hivatva foglalkozni. Ennek megfelelően *bizottság* alakul, melyen a kurzus is képviselve van. Építő-bizottság, a község részéről segélyezett vagy legalább támogatott építési szövetkezetek alapítatnak stb.

Ugyanez az eljárás, ha pl. a kurzusban előfordul a *betegsegélyző* vagy *munkanélküliség* kérdése.¹

Valamint az egyes egyleteknél, hogy azok erőt nyerjenek, szükséges kerületenként s a kerületenként szervezett egyesületeket egyházmegyénként az egyházmegyei elnök alatt szervezni: úgy ezen szociális kurzusokat is néha (évenként egyszer) nagygyűlésre összegyűjteni.

Megelőzőleg íveket bocsájtnak az egyes kurzusokhoz, illetőleg az egyes (munkás-) egyletekhez, melynek kérdőpontjaira az egyes kurzusok vezetői feleletet adnak és így az egyházmegyei, illetőleg országos elnök tiszta képet nyer az egyházmegyében, illetőleg az országban vezetett kurzusokról.² Ne felejtjük el, hogy ezen szociális és különösen buzgó és lelkes képzett előharczosoknak és agitátoroknak képzése egyike a legfontosabb teendőeknek, a mit tennünk kell.

Nagyon helyes dolog az előadások sorába *gazdasági* tárgyakat is fölvennünk és különösen faluhelyen, *összefüggő gazdasági előadásokat* tartani, a melyek a téli időszakban a népet gazdaság, földművelés, állattenyésztésre stb. oktatóknak ki. Ép úgy a háziiparra és gazdasági mellékiparágak tanítására, a mi szép kereseti forrás is nyújtana a népnek.

Egy ily gazdaegylet vagy falusi egylet nagyon helyesen tenné, ha pl. bérbe venne egy darabka földet és azon faiskolát rendezne

¹ Soziale Unterrichtskurse, 44,

² Kérdőív-minta: Soziale Unterrichtskurse, 46. 1.

be tagjai részére, hogy előmozdítsa köztük a gyümölcsstenyészést, a mi igen sok helyen a pusztuló szőlők miatt igen nagy jelentőséggel bírna. Ép úgy nagy haszonnal állítanak föl ily egyetek betegsegélyző és temetkezési osztályokat, esetleg takarékmagtárakat stb. Ezek azonban a szakoktatás terére visznek át.

Előfordulhat, hogy a községben *szociáldemokrata kiküldött szeméhszen akar szerepelni*. Ha sem a hatóság, sem esetleg a vendéglősök tőle meg nem tagadták az engedélyt, nincs más hátra, mint az ily agitátorral szembeszállni és a népet fölvilágosítani.¹ Azonban ez igen kényes dolog s nagy körültekintést, okosságot és higgadságot igényel. Ha van a hi vek között, a ki eredményesen léphet föl ellene, akkor inkább arra kell a dolgot bízni. Mindenesetre azonban szükséges, hogy a lelkipásztor körül legyen véve hűséges és meggyőződéses férfiakról, kiknek segítségével megfelelő keresztény és értelmes embert választanak a gyűlés elnökéül. Az elnök ügyeljen arra, hogy az egyes beszédek egy óránál tovább ne tartsanak. A lelkipásztor jegyezze meg magának azon pontokat, melyekre győzedelmes választ képes adni. Egy-két jó könyvecskéből² lássa el magát találó feleletekkel.

Minden személyes támadást kerülve, *nyugodtan* és *tárgyilagosan* beszélve, beszéde végén pedig lelkesebben kiemelve a vallástalanság és hazátlanság vádját, sikerülni fog az ily vándorszónokot legyőzni. A fő: nem szabad megijedni! Nyugodtság fél győzelem. A beszéd után a szociálista agitátor természetesen legtöbbször ismét szót kér. Az elnök adja meg neki azon kijelentéssel, hogy a következő beszédekre csak 10.15 percet engedélyez. A szociálista beszédére a lelkipásztor felelhet, mire az elnök a gyűlést fölosztatja azon ünnepélyes kijelentéssel, hogy a szocializmushoz ők nem állnak, hanem hűségesen ragaszkodnak trónhoz és oltárhoz, hazához és egyházhoz egyaránt.

Hogy ez azonban így sikerüljön, a lelkipásztornak, mihelyt tudomása esik efféle gyűlésről, hűséges embereivel rögtön meg kell beszélni a do^ot, azokat nagy tömegben szállítani a gyűlés helyére és magával a választandó elnökkel is megbeszélni mindent. Természetes, ha maga a gyűlés teljesen szociálista jellegű és az illető helységben a szocializmus már nagyon elharpódzott, akkor a lelkipásztornak ilyen szereplése lehetetlen.³

¹ Dr. Max *Heimbucher*, Praktisch-soziale Tätigkeiten des Priesters.³ Paderborn, 1904. 92. köv.

² Nagyon ajánlom: *Nagy Józset*, Munkásvilág. Pécs, 1906; *H aller*, Le az az álarcczal! Bpest, 1905. Stephaneum (30 fill.); *Nagy János*, Mit ígér és mit ad a szociáldemokrácia? Bpest, 1903 (30 fill.); *Szalánczy Andor*, Mi fáj és mi kell a keresztény munkáságnak? Bpest, «Igaz Szó» (6 fill.); *Paddler-Huszár*, A szociáldemokrácia céljai. Székesfehérvár, 1894; *Petrássevich Géza*, Magyarország és a zsidóság. Bpest (3 K); igen jó, mélyenjáró és teljes: Dr. Engelbert *Käser*, Der Sozialdemokrat hat das Wort! Die Sozialdemokratie, beleuchtet durch die Aussprüche der Parteigenossen.³ Freiburg, 1905 (2-48 K).

³ L. *Petrássevich Géza*, Magyarország és a zsidóság. Budapest, 1899. (3 K). 160. l.

Egyesületi élet.

A) Általános rész.

17. §. 1. Az egyesületek fontossága, célja és föladata.¹

I. Az egyesületi élet fontossága: a) *Szociális szempontból.* Tapasztalati tény az, hogy csak egyesült erő képes nagy alkotásra. A társadalmi nagy bajokkal szemben csak az egyesületi erő képes jótékony reformot létrehozni.

b) *Lelkipásztori szempontból.* A modern kor férfiai más úton alig közelíthetők meg, hogy legmagasabb érdekeiknek megnyerjük őket, mint az egyesületekben. Különösen a munkásra vonatkozik ez, a kit nemcsak elfoglaltsága, munkásviszonyai, fáradtsága tart vissza, de a gyárak és műhelyek demokrata légköre is templomtól és paptól egyaránt elidegeníteni törekszik. Az egyesületekbe mégis eljön. Lehet, hogy anyagi, önző érdekből, talán tisztán csak szórakozásvágyból (színdarabok, előadások meghallgatása végett); de mégis eljön. Találkozhatunk vele. Személyi érintkezésünk körébe vonhatjuk őt. És észrevétlenül megragadhatjuk a lelkét, egész életünk föladata és célja, a megnyugvás, a béke, a Krisztus szeretetét lehelhetjük a küzdő ember lelkébe. Vájjon lehet-e fáradtság nagy, ha csak egyetlen szegény munkás lelkét megmenthetjük! ... De az egy megmentett, rendbe hozott lélek nem marad magában, az terjeszteni fogja környezetében megtisztult életfölfogását, hitét, békéjét.

c) *Hazai szempontból.* A keresztény Magyarország megmentéseért minden kereszténynek egyesülnie kell. A statisztika világosan mutatja a zsidó intelligenciának rohamos növekedését, a mi semmi esetre sem szolgál a kereszténység javára. Első tehát: a *keresztények egyesülése!* Ezenkívül: a *katholikusoknak is egymás közt föl-*

¹ *Wetzel* Ferencz. Egyesületi élet (Das Vereinsleben), ford. P. Pelikán Krizsó. Bpest, 1903 (60 fill.); E. C. *Karát*, Praktisches Vereinsleben. Graz, Moser, 1903 (40 fill.); Dr. *Krieg*, Wissenschaft der Seelenleitung. Freiburg, 1904. 536. köv.

tétlenül szervezkedniük kell. Meg kell érteniük egymást a papságnak s a világiaknak! Hisz nem támaszkodhatunk senkire, csak magunkra. A szoczialisták, liberálisok és zsidók kimondott és nyílt ellenségeink; a protestánsok, sajnos, tisztelet a kivételnek, nincsenek őszintén velünk, még a tisztán társadalmi és politikai akciókban is legtöbbször szemben találjuk magunkkal. Csak körül kell tekintenünk. A magyar katolikus egyháznak, daczára számbeli nagyságának, hazafias történeti múltjának, elenyésző társadalmi és politikai jelentősége van. Nézzük meg a közhatalokat, vármegyét, minisztériumi hivatalokat, tanári és orvosi, szolgabírói stb. állásokat. Múltból és jelenből egyenlőképp folyik a tanulság: *a katolikusoknak szerveződni kell s csak Istenben és önmagukban szabad bízniok!*

II. Az egyesületek célja és föladata. Az egyesületek célja *tömöríteni az egy célra törekedő embereket.* A tömörülésre való szükség, valamint az ahhoz való jog az ember természetében gyökerezik, ki önmagában ép úgy érzi gyöngeségét, mint az egyesülésre való jogát, S az egyház az embernek e természetszerű vágyát mindig a legalkalmasabb módon segítette elő. Hisz maga az egyház a legideálisabb egyesület, szervezve Krisztustól a legfelségebb célra, az örök boldogságra.

A különböző célok és állások különböző egyesületekbe tömörítik az embereket. Vannak *vallásos, jótékonyági, kulturális, társalgási és gazdasági* egyletek, melyek mindegyikének különleges céljai vannak. De *egyiknek sem szabad kizárni a végezett,* a legideálisabb és legfontosabb ez élt, melyre az ember rendeltetett: az örök üdvösséget és az erre vezető eszközt, a vallásos életet. *Meggyőződéses katolikus hitélet kifejllesztése és virágzása nélkül semmiféle egyesületi tevékenység az embereket boldogítani nem képes;*¹ mert semmiféle anyagi jólét, semmiféle kultúra sem képes a lélek megnyugvását és kielégítését létrehozni. Eléggé mutatja azt az élet tapasztalata, hogy anyagi jólét és szellemi műveltség mellett is gyakori a jellemtelen és boldogtalan ember, míg az Istenben hívő és vallásos ember megnyugodva és boldogan elégszik meg azzal a kevés-

¹ Gyönyörű szavak azok, a miket dr. Földes Béla mond: «A gazdasági jelenségek mélyebb fölfogása meg fogja mutatni, hogy az erkölcsi törvény a gazdasági élet legerősebb alapját képezi. Erkölcsi erő nélkül a gazdasági szavak végtelen mennyisége is csak eltakarja a szegénységet, mint a sírhant fölötti viráglepel az alatta végbement enyészetet». Dr. Földes Béla, Társadalmi gazdaságtan.⁴ Budapest, 1905. I., 7. 1.

sel is, a mit számára az élet nyújt. Az emberi *léleknek legmagasabb ambícióját a lélek javaiba*, nevezetesen *a lélek természetfölötti életébe kell helyeznie*. Ezen isteni élet nélkül sötét, hiú és meddő minden törekvés az emberiség boldogítására. Másrészt pedig az az emberi élet legnagyobb kincse, legdrágább gyümölcse, az élet értéke és igazi koronája, melyért egyedül érdemes teljes erőből, teljes önfeláldozással fáradozni...

1. Ebből következik, hogy egyedül a vallásos és vallásban elméletileg és gyakorlatilag képzett lélek lehet az, melyet az egyesületi élet mint ragyogó célzott tűz ki szemei elé. E nélkül hiábavaló minden fáradság, még az anyagiak terén sem fogunk semmit sem elérni! «Keressétek előbb az Isten országát és az ő igazságát és ezek mind hozzáadnak nektek!» Tapasztaljuk is, hogy ott, a hol az egyesületi élet és szociális tevékenység legjobban virágzik: Belgiumban, Németországban, az anyagi életet célzó egyetemek megalkotása előtt mindenütt megfelelő *hitbuzgalmi* társulatokba tömörültek a hívők, kiknek szelleme, úgy az intelligenciáé, mint az egyszerű munkásoké, teljesen korrekt katolikus gondolkodás. Azért: alapos hitoktatás, okos lelkipozítás, a vallásnak külső megvallása minden egyesületi életnek alapföltétele és legelső, legfőbb célja. Az tehát, hogy a társadalom minden rétegében és intézményében teljes erővel és étellel érvényesüljenek a kereszténységnek boldogító elvei. Akkor azután csak természetesen fog folyni s szinte mohón fog magának érvényesülést keresni az egyesületi élet

2. második célja, t. i. a keresztény szeretet (Charitas). Az a gyengéd szeretet, mely fölkeresi a beteget, ápolja a szegényeket, oltalmába veszi az elhagyottakat és az erkölcsi veszedelemben forgó lelkeket. Akkor azután a keresztény szeretet és igazság alapjaira álló lelkek ösztönzést nyernek arra, hogy

3. az anyagi jólét előmozdítására is minden lehető megtegyenek. És

4. meg fogja szentelni az együleti tagok társas örömeit is.

A liberalizmus önállóvá és függetlenné tette az egyént, de azt védtelenül az erősek hatalmának szolgáltatta ki. A szocializmus tömöríteni akarja az egyént, de megfosztja egyéniségétől, hadat üzen minden társadalmi osztálynak és tekintélynek. A kereszténység a középúton halad. Egyesíteni törekszik az együvé tartozó embereket, kik természetüknél fogva társulásra, egyesülésre törek-

szenek: de a nélkül, hogy a létező osztálykülönbséget s a tekintélyt megsemmisíteni akarná. Célja: 1. az egyedet legdrágább érdekeiben, vallásában és erkölcsében megmenteni és nagygyá nevelni; 2. az egyedeket természetüknek megfelelően egyesíteni hitben, ismeretekben, társas örömben és anyagi jólétben.

18. §. 2. Az egyesületi élet vallásos szelleme.

A szellem az, a mi elevenít. Szellem nélkül sivár és holt minden. Lehetetlen is egyesületi életről beszélnünk ott, hol a tagokat az egyesületi élet nem élteti. De szemünk előtt tartva azt, hogy az embernek törekvései különböző javakra irányulnak (természetfölötti s természetes javak; ezek ismét: értelmi, testi és anyagi javak) s hogy ezen javak bizonyos rangfokozatban vannak egymással, mely szerint az egyik felsőbb, mint a másik: következik, hogy az embernek törekvéseit is az elérni óhajtott javak rangja szerint kell rendeznie. S mivel az ember javai között a legfőbb az ember örök java és rendeltetése: következik, hogy ezen törekvésének minden egyéb törekvését szükségkép alá kell rendelnie; következik, hogy az egyesületi élet főtörekvésének kell lennie, a tagokat örök rendeltetésükben lehetőleg elősegíteni, vagyis őket vallásosakká tenni.

Tényleg, oly tagok, kikben az élet legdrágább kincsei iránt érdeklődés nincs, alkothatnak kaszinót, hol nyugodtan kártyáznak, szórakoznak; alkothatnak szövetkezeteket, a míg az érdek tart: de egyesületet, mely hivatva van a társadalmi életben számottevő tényezőként szerepelni, alkotni nem képesek. Arra vallásos szellem szükséges.¹

Minden szociális reformnak önmagunk reformálásával kell kezdődnie. Ez az alapelve, sarkköve minden szociális tevékenységnek.

Ha tehát az egyesületi élet szociális tényezőként akar szerepelni, az alap, melyen működést kifejtethet, más nem lehet, mint a tagok reformálása, lelki újjáalakítása. Ez egyszersmind a legfontosabb eszköz a szociális nyomor gyógyítására. Elsősorban javul-

¹ Dr. Gaál Jenő, Társadalmi béke a közgazdasági patriarchalizmus alapján. Bpest, Ibi»8. 14. köv.: Dr. Ziegler, Die soziale Frage eine sittliche Frage.⁴ Stuttgart 1891.

junk mi magunk és akkor megjavul a sorsunk is. Legyünk jámborabbak, istenfélők, szorgalmasabbak, józanabbak, igényeinkben elégedettebbek és akkor nehezebb helyzetben is könnyebben elviseljük földi sorsunkat. Megelégedettség nélkül, erényes, józan élet nélkül, melynek forrása pedig csak a vallásosság lehet, senki boldog nem lehet. *«Minden nyomornál, meg szüntető je a Krisztushoz való visszatérés magános és nyilvános életben egyaránt»*, mondja XIII. Leó. (1888.)¹

Ha azt akarjuk tehát, hogy az egyesület virágozzék, az első feladat megóvni a tagokat a hitetlenségtől és mindinkább bevezetni a *hitismeretbe* és a *hitéletbe*.

1. Be kell mutatni a szent igazságok fenségét és mélységét, szét kell osztalni azon ellenvetéseket és kételyeket, melyeket a tagok uton-utfélen hallanak. Az értelmesebbeknek megfelelő könyveket kell adni, melyekből fölvilágosítást szerezhetnek, a) *Fölvolasások* (még inkább egyszerű szabad előadások), b) *apologetikai kurzusok*, c) *kérdő-szekerény*, d) *vitaestélyek* által igyekezzünk a tagokban a hitismeretet mélyíteni.

2. De nemcsak elméletileg kell őket a vallásban kiképezni, hanem be kell vezetni őket a *gyakorlati* keresztény életbe is (erkölcstani oktatás és nevelés), a) Ápolnunk kell az imádság szellemét. Sok egyesületben dívik az a szép szokás, hogy szombaton este a tagok elimádkozzák a lorettói litániát, az «Úr Angyala»-ra közösen imádkoznak, a rendes havi gyülekezetet «Üdvözlőgy Mária»-val kezdik és fejezik be. Ép úgy ki kell térnünk a *lelkiismeretvizsgálat*, *elmélkedés* és *lelkiolvasmányra* is. Ne mulasztjuk el a napi imádságot, különösen a családi közös imát ajánlani.

b) Vasárnapi szentmise hallgatása. Sokszor az üzleti vagy egyéb viszonyok miatt kivihetetlen, de mindenesetre legideálisabb, ha az egyesületi tagok vásár- és ünnepnap a szentmisét *közösen* hallgatják. E célra a mestereket, helybeli ipartestületet, gyárosokat stb. jó szóval kell kérni, sürgetni s jó példaadásra ösztönözni. A tagokat pedig (különösen ifjúsági egyesületekben) lehetőleg ellen kell őrizni, a mulasztókat szeretettel, de komolyan meginteni, a pontos tagokat megdicsérni és esetleg megajándékozni (imakönyv).

Ha a mesterek visszatartanak a segédek (a mihez a munkaszünet révén joguk nincs), a mesterekkel szeretettel és komolyan

¹ *Wetzel*, Egyesületi élet, 14. 1.

kell beszélni. De természetes, mielőtt a vasárnapi templomlátogatást megkövetelnők, szükséges a szent mise hallgatási parancsot teljes komolysággal kifejteni, hogy ez a kötelesség a tagoknak véérébe menjen át. Beszelnünk kell a szentmise méltóságáról, hasznáról; megbeszélni a módozatokat azokkal, kik hétköznap is akarnak templomba menni, miként lehetne azt megvalósítani.

Vasárnap az Úr napja lévén, méltó, hogy a délutánból is áldozzunk valamit az Istennek. Azért nagyon helyes volna, ha minden katolikus egyletben d. e. és d. u. valami csekély ájtatosság volna (a templomban). Mondjuk egy 10.15 perces beszéd, ájtatossággal egybekötve, úgy hogy az egész egy félóráig tartana.¹ Egyes nevezetesebb napokon, mint a milyen az alapítási, patrónus-ünnep, ezt nagyobb ünnepélyességgel végezhetjük.²

A vasárnap *megszentelése* igen fontos tényező a társadalmi élet megjavítására. Ellenben a vasárnapi munka vagy a vasárnapi istentisztelet elhanyagolása szociális nyomort idéz elő. 1789-ben eltörölték Franciaországban a vasárnapi szünetet. A szegényeken akartak segíteni. S mi lett a haszon? Az, hogy rövid idő alatt a szegény emberek száma 4 millióról 7 millióra emelkedett!... «A vasárnap megszentelése vallásunk, hitünk alapköve, jele és alapföltétele» – mondta Montalembert, a francia katolikusok egykori vezére. Megtartásától függ a kereszténység élete. Azért ki kell irtani a kislelkűséget és emberfélelmet és föl kell neki áldozni egyes apró élvezetet. Mert sokan vannak, kiket könnyelmű barátkozás, másnap reggeli kirándulás, csipkedő beszéd a vasárnapi szentmisétől visszatart.

c) Körmenetek. A körmeneteken való részvétel által a kath. ember nyíltan megvallja hitét és azért ez különösen az ifjakkal szükséges jellemképző eszköz, hogy szívéből kiűzzék az emberfélelmet Ezen szereplésre különös felügyeletet kell gyakorolni. Hogy ezt elérhessük, szükséges a körmenetet megelőzőleg annak jelentőségéről és a hitvallás szépségéről s azon becsületről beszélni, melyet a keresztény férfi a jó katolikus emberek előtt szerez magának. Hogy mily dicsőség kísérni Krisztust, Isten fiát, a legnagyobb Urat és bevallani a testületnek hűségét hódolatát. Az egész község épül az ilyen férfiakon s hatalmas példát adnak az idősebbek a fiataloknak. Hogy kedvüket növeljük, megbízhatjuk az ifjakat a körmeneti rend vezetésével, megengedhetjük, hogy ők nyissák meg a körmenetet zászlójuk alatt, esetleg, hogy vigyék a menyegzést.

¹ *Drammer, Vademecum, 46.*

² *Drammer, u. o.; Erdősi i. m., 168.*

A hol lehet, ezt az idősebbeknek, mestereknek, sőt intelligens uraknak kell átadnunk.

d) Szentséglátogatás, szentségimádás. Rá kell venni a tagokat, hogy szentségimádásra jelentkezzenek.

A kitett ív, mely a szentségimádás idejét félórakra osztva tartalmazza, e célra a tagok rendelkezésére bocsátandó; írják oda a nevüket, hogy melyik félóra vállalkoznak. Nincs fölsége-sebb látvány, mintha a férfiaknak egész tömege imádja buzgón az Oltáriszentséget.

e) Szent áldozás. Ez a keresztény élet forrása! Szentségi élet nélkül nincs katolikus élet. Meddő munka a kath. tevékenység szentségi élet nélkül. A protestáns *Taine* H. megírta a francziák életét a XIX. században. E könyvben a gyakorlati katolikuskorról beszél. S vájjon kiket nevez ilyeneknek? Azokat, a kik legalább húsvétkor járulnak szent gyónáshoz és áldáshoz. «Azon két millió kath. közül – írja könyvében – kik Parisban laknak, 100.000 járul a húsvéti szent áldozáshoz. Ebből a férfiakra 5000 esik. Tulajdonképen 265.000-nek kellene ünnepelnie a húsvétot, de csak 5000 megy az Úr asztalához, tehát 53 közül – egy.» Ezért hiányzanak az erős, energikus férfiak! Németországban *általános*, hogy betartják a húsvéti parancsot, sőt a férfiak is évente többször gyónnak és áldoznak. *Mallinkrodt* Herman (f 1874), a centrum-párt rettegett, hatalmas eszű vezére, minden nagyobb parlamenti vita előtt gyönt és áldozott.¹ Nincs is máskép. A természetfölötti erőnek és életnek forrása az Oltáriszentség. A gyakori szent áldozás lassan, észrevétlenül alakítja át az embert s új gondolat-, új érzélemvilágot teremt szívébe.

Kezdetben elégedjünk meg, ha ritkábban is (de legalább húsvétkor) járulnak a tagok az Oltáriszentséghez; de lassan legyünk azon, hogy gyakrabban járuljanak a szentségekhez. És: egyes főnapokon – *közösen!* Előbb a jobbakat kell rábeszélni. Ezek a többiekre is fognak hatni. Erre vezető eszköz ismét csak az oktatás és

f) a szentgyakorlatok. Ezek a lelki megújodásnak a fürdői. Katolikus egyletekben nem szabad bevinni a megalkuvás, a látszatra dolgozás szellemét. «Nagyon is elég már azokból a «jó»

¹ *Wetzel*, Cselekvő katolikus. (Der praktische Katholik.) Ford. T. Pelikán Krizsó. Budapest, 1903. 49. 1.

katholikusokból. Torkig vagyunk velük. Ezek csak kerékkötők minden katolikus ébredésben, mozgalomban.»¹ Természetes, rendszeres szentgyakorlatról alig lehet szó. De legalább 3, 4, 5 estén összegyűjtjük őket a templomban (vagy az egyesületi házban) s ott (lehetőleg idegen pap, ha lehet: szerzetes) tart nekik egy-egy elmélkedést. A szentgyakorlatokat szent gyónás és közös áldozás fejezi be. Sok helyütt (különösen ifjagnál, inasok, segédeknel) a szent áldozás után visszamennek az egyesületi házba, ott közösen megreggeliznek s együtt töltik a délelőttöt. Nagy hatást gyakorol, ha ilyenkor az elnök összegyűjti a tagokat a díszterembe (vagy a templomba) s ott a kibontott zászló előtt újra megújítják tagfölvételkor tett ígéreteiket.²

Ezek az egyesületi életnek az alapjai. S. jól mondja P. *Bóta* Ernő S. J.: «A kik a katolikus megújódást nem ezen az alapon indítják meg, legalább is számításba nem veszik, azok zajt csinálhatnak, de katolikus társadalmat sem teremtenek és akkor fognak legkeservesebben csalódnai, mikor szerettek volna fáradozásaik gyümölcseivel előállani.»³

¹ P. *Bóta* S. J., Emléklapok a Tisztviselők Máriagyülekezetének I. évéről. Budapest, 1904. 19. 1.; P. *Bóta* értekezése a «Religio» 1907. évf.

² *Erdősi*, i. m. 163; *Drammer*. Vademecum 40; *Seiler* S. J., Arbeiterexeritien. Kavelaer (0.50 M).

Franciaországban kezdődött s onnan Belgiumba, majd Németországba is átment a *munkás-lelkigyakorlatok* üdvös intézménye. 1891 óta külön Exeritium-házakat emeltek. Belevonták a *munkásnőket* is. Fayt-Managerban (a hol az első ily intézet létesült) eddig 17.000, Genfben 16.872, Arlonban 8000, Lenében 16.000, Lüttichben 8000 munkás végzett szentgyakorlatot. A belga püspöki kar, valamint a Szentatya is a legnagyobb örömmel helyeslik az ügyet. Hogy a szentgyakorlatok üdvös hatása megmaradjon, a szentgyakorlatot végzett egyesületekben (liga) maradnak s ezeknek számára egy külön havi folyóirat alakult «*Le Cénacle*» címmel. A hol a munkás a költséget (utazás, élelem) viselni nem képes, ott urak és hölgyek adták össze a szükséges pénzüsszeget. Sőt *Belgiumban* minden esperességi kerület e fontos ügy előmozdítására külön bizottságot szervezett. Útmutatást nyújtanak ez ügyben a belgáknál: *Collection de la Bibliothèque des Exercices, évenként* egy-egy 320 oldalra terjedő sorozat jelenik meg; *Pie X. et les Oeuvres des Retraites; Les Confréries du S. Sacrement; Les Retraites d'hommes*. Mind kapható: M. *Debuchy*. Enghien, Belgique, Rue des Augustins. (Egyh. Közi. 1907. 5. sz.)

³ *Bóta* Ernő S. J., Emléklapok a Tisztviselők Máriagyülekezetének I. évéről. Budapest, 1904. 19. 1.

19. §. 3. Az egyesületi élet tevékenysége.

I. Valláserkölcsei tekintetben:

Teljesen ki van zárva, hogy azon egyesület, melyben a valóságosság szelleme él, elzárkózzék a külső tevékenységtől. Minden tagnak megvan a maga köre. Az atyához tartozik a család, az előljáróhoz az alattvaló, a tanítóhoz a tanítvány, a mesterhez a segéd, inas, a gyároshoz a munkás. A saját körében *mindenkinek apostolkodnia kell*. És azután még ott vannak a szegények, a betegek, a hitben tanulatlanok, a bűnösök és veszélyben forgók nagy sokasága. Mily tér a tevékenységére!

Vagy talán a világiaknak nem kötelességük megvédenie az egyházat? Nem kötelességük azt üdvös munkájában segíteni? Nem kötelességük gátat vetni az *erkölcstelenségnek*, a *rossz sajtónak*? Nem kötelességük pártolni a katolikus sajtót anyagilag s ha képesek rá, kezükben tollal is megvédelmezni? Elnézheti-e katolikus hívő, hogy egyházát, papjait, intézményeit, hitét gyalázzák és rágalmazzák!?... íme, nézzék a vértanúk korát! Azok a világiak készek meghalni hitükért! «Ha veszély fenyeget, minden polgárnak fegyvert kell ragadni» – mondja Tertullian. És pedig nemcsak az erős férfiak. Gyöngé asszonyok is: Priscilla, Maximilla, Lydia odaállnak az apostolfejedelmek oldala mellé, gyámolítják őket, lemondanak vagyonnukról s templommá szenteltetik lakásukat.¹ S az újabb időben is vannak ily világiak. Ott van a híres *de Mun* gróf, a bátor szónok, a ki a francia parlamentben mindenkor kész volt síkraszállni az egyház szabadságáért, Leon *Harmel*, a munkások atyja, *Oörres* József, kit Napoleon Európa öt nagyhatalma közé sorolt, *Mallin-hrodt*, *Windthorst*, *Schorleiner-Akt* – nálunk gróf *Zichy* Nándor. Ezek apostolok! A kik *csak* katolikus módon akarnak cselekedni és beszélni; a kik nem tekintik lealázónak rózsafüzérrel, égő gyertyával a körmeneteken résztvenni; a kik elsők a templomlátogatásban, szentmise – hallgatásban, a szentségekhez való járulásban, böjtölésben s minden vallásos ténykedésben.

Igen, az ily vallásos lélek megtermi gyümölcsseit. Mert hisz a lelki és testi *irgalmasság*, a jótékonyság cselekedetei nem egyebek, mint a vallásnak, a szeretetnek gyümölcssei. Megható valóban

¹ *Wetzel*, A hívek apostolkodása 10. 1.

az erénygyakorlatok lajstroma, melyeknek, a mennyiben a tagok számat tudtak azokról adni, kimutatását a P. Bóta Ernő S. J. által kiadott budapesti Mária-gyülekezet Emléklapjain olvashatjuk:

	Fisztviselők III. éve 1906.	Iparosok III. éve 1904.	Iparosok IV. éve 1905.	Iparos ifjak II. éve 1903.	Iparos ifjak III. éve 1904.	Ifjak IV. éve 1905.
	61 tag	98 tag	104 tag	87 tag	112 tag	107 tag
Hétköznapi szentmise	2035	4432	5020	933	1232	1698
Szentséglátogatás... ..	2282	2237	2790	889	884	1267
Szentáldozás (a közösen felül) ...	384	926	1229	350	295	349
Szentolvasó	2272	5252	5886	1811	1234	1302
Önmegtadás, önlgyőzés	396	643	1103	761	476	497
Nélkülözésben, bántalomban való béketűrés	214	580	843	443	254	158
Emberi félelem legyőzése... ..	96	380	415	339	112	192
Jótanács ügyes-bajos dologban ...	265	382	635	220	173	150
Botrányok, bűnök megakadályozása	41	213	175	108	50	76
Házi szegények segélyezése... ..	330	610	709	195	129	298
Különélők. ellenségeskedők kibé- kítése	3	51	66	28	42	17
Vallásoktatás teljesítése	111	619	733	252	208	222
Rég nem gyónót a gyónásra rá- venni	29	120	129	32	18	21
Betegeket látogatni	130	202	327	221	114	147
Nagybetegeket a gyónásra rávenni	5	30	30	13	8	3
Hit nélkül élőket az esküvőre segíteni	6	14	13	4	3	6
Visszatéréshez közreműködni ...	3	130	77	38	10	13
Egyházi ügyeket előmozdítani ...	92	218	156	128	85	57
Kath. lapokat és olvasmányokat terjesztetni	119	802	1252	492	391	189
Egyebek	5	—	—	27	—	46

Mily fölséges adatai ezek az apostolkodásnak! Mily szép gyümölcssei ezek a katolikus egyesületi életnek. De persze itt az alap: a tagok vallásos nevelése.

A tagoknak iparkodniuk kell bevinni a vallást családjaikba s mindenütt, a hol megfordulnak, a katolikus fölfogást kell hangoztatniuk. Törekedniük kell rávenni az ismerősöket a szentmese-hallgatásra, szent gyónásra; nem szabad restelniök a fáradságot, hogy az utcai gyermekeket magukhoz csalogatva, őket hitoktatás-

ban részesítsék; meg kell látogatniok a *szegényeket* s összeadott filléreikből segíteniök kell őket, épúgy a betegeket is, mire csoportokra osztva magukat, a csoportgondozó vállalkozik. Mily jó volna ily *beteglátogató* minden katolikus egyesületben, ki a betegről hirt hozna, nevét az egyesületi helyiségben kifüggesztené, hogy a többi tagok is meglátogathassák, segítsék vagy legalább imádkozzának érte.

Mik tehát az egyesületi tagok valláserkölcsei tevékenységének megnyilatkozásai?

1. Vallásos élet gyakorlása s annak terjesztése családjuk s hozzátartozóik körében.

2. Szegény- és betegápolás (Szent Vincze-egylet. Kórházak. Orvos és gyógyszer. Népkonyhák).

3. A katolikus sajtó és irodalom pártolása és küzdelem a rossz egyházellenes sajtó és irodalom ellen.

4. Gondoskodni az elhagyatottokról (menhelyek, otthonok).

5. A hitért áldozatot hozni.

Nincs máskép. A keresztény vallás *áldozatokat* követel az embertől. Először is áldozatul követeli *önmagunkat*. «A ki tanítványom akar lenni, tagadja meg magát, vegye föl keresztjét s kövessen engem.» A vértanúk vért áldoztak. Nekünk is kötelességünk áldozni. Áldozni *pénzt*, áldozni *földi üdvöt*, *földi előnyt*, *kényelmet és jólétet*.¹

a) Áldozunk pénzt. A zsidók, demokraták, szabadkőművesek nem sajnálják a pénzt céljaik elérésére. Amerikában láthatunk templomokat, zárdákat, árvaházakat, jótékony egyesületeket, iskolákat, kath. napilapokat. Számptalan millió dollár fordítatik ezen célokra. S mindebből az állam, a newyorki, philadelphiai, bostoni, chicagói milliomosok egy centet sem adtak. Egyedül a katolikus nép, a katolikus kereskedők, a katolikus iparosok, gyári munkások, katolikus földművelők, cselédek, gyári munkásnők-adták össze a kincset, nem ismerve fáradságot és áldozatot. Tehát nekünk is áldoznunk kell pénzt katolikus célokra. *Nem szívesség, hanem keresztény kötelesség ez.*

b) Áldoznunk kell időt. Vannak, kik eljárnak vasárnap a templomba, de katolikus gyűlésre vagy körbe «*nem érnek rá*» eljáráni, a betegeket otthonukban meglátogatni s az anyagi segélyen

¹ *Wetzel*, Cselekvő katolikus 22. 1.

kívül vigasztaló szót is mondani, családjukban gyermekeiket válásra oktatni stb. nincs idejük. Áldozatkészség nélkül nem sokat ér az egyéni ájtatoskodás, az egyén elvész az élet veszedelmes göröngyein, ha egymagában van. Az egyház ellenségeinek hatalma az ő erős szervezeteikben van. Ezt el kell tanulnunk, el kell sajátítanunk tőlük. Mi is csak úgy leszünk erősek, ha szervezkedünk, egyesületet alkotunk és az egyesületi szellemet ápoljuk.

c) Áldoznunk kell földi előnyt. A mi különösen a választásokra vonatkozik. Lelkiismereti kötelességünk csak *oly egyénre szavazni, kik nem egyéni hasznukat és érdekeiket keresik, hanem szemük előtt egyedül a vallást, egyházat, hazát és a nép érdekeit tartják*. S ezt meg kell tennünk, ha mindjárt e miatt anyagi kárt is kellene szenvednünk. Hány katolikus vétkezik e tekintetben súlyosan! Hány van, a ki azt sem tudja, hogy kicsoda az, a kire szavazott! Hány, a ki igaz meggyőződését részint gyávaságból, részint érdekből nem merj nyilvánítani! *Edelmann* badeni birodalmi képviselő Konstanzból Karlsruheba utazott szavazatát leadni. A mint odaérkezett, sürgőnyt kap nejétől: «Jöjj haza, gyermekünk halálosan megbetegedett». A képviselő nem utazott haza, ott maradt, hogy leadhassa szavazatát. *Gessmann* dr. osztrák képviselő St. Pöltenbe utazott, atyja halálos ágya mellől, szavazatát leadni.¹ Ez aztán férfias cselekedet! Sajnos, sokan panaszkodnak, mellüket verik, de mikor cselekedni kellene, akkor – félénken megalkuszak. Az asszonyoknak is követniök kellene azt a német grófnőt, ki Bismarcknak, ki őt arra akarta rábeszélni, hogy férjét egy törvényjavaslat megszavazására bírja, azt válaszolta a, vaskanczellárnak: «*Fenség! a ki meggyőződése ellen szavaz, az gyáva*».² S «a mint hajdan a wagenburgi asszonyok a csatából menekülő férfiakat visszakergették a harcba, úgy kell a jelenlegi küzdelemben az asszonyoknak a férfiakat kötelességükre emlékeztetni. *Ép az asszonyok a legjobb választási agitátorok és nem szabad azt egy asszonynak sem tűrni, hogy férje a választás napján odahaza maradjon*». Így beszélt *Windhorst* 1884-ben az Ambergben tartott német katolikus nagygyűlésen.

Miben áll tehát a tagok valláserkölcsi tevékenysége? Abban, hogy *életük teljesen következetes, hitükkel teljesen megegyező*. Úgy cselekszenek, a mint hisznek s hitüket mindenütt, mindenki előtt megvallják.

¹ *Wetzel*, Cselekvő katolikus 21. 1. ² U. o.

Napoleon szemlét tartott egyszer serege fölött. Éles szeme egy öreg katonán állt meg. Magához hívatta és kérdezi: «Jelen voltál te a rivoli ütközetben?» A katona röviden válaszolt: Jelen! – «És a piramisoknál?» – Jelen! – «És Marengónál?» – Jelen! «Az auszterliczi diadálnál is?» – «igen, jelen voltam» – válaszolt a katona. Napoleon ott helyben a közkatonát kapitányná nevezte ki és saját kezeivel tűzte mellére a becsületrendet.

Napóleonnál magasabb úr fog szemlét tartani egykor az emberiség fölött és kérdezni fogja: «Jelen voltál-e a szent áldozásnál? A vasárnapi szentmisén? A prédikáczió? A böjti asztalnál? Jelen voltál-e a választási urnánál? A katolikus gyűléseken? Jelen voltál-e mindenütt, a hol katolikus kötelességet kellett teljesítened?» S a kérdésre csak a tevékeny, hitvalló katolikus felelheti, hogy: «Jelen voltam». Csak a hite szerint élő katolikus ember fogja elnyerni a becsületrendet.

II. anyagi (gazdasági) tekintetben:

Anyagi segély tekintetében legajánlatosabb az egyesületben

1. Segélyalapot teremteni, melyet egyes ünnepélyek jövedelméből, a havi díjak egy részéből és «a *segélyalap javára*» fölirattal ellátott persely jövedelméből fejleszthetünk.

A segélyügy szervezésénél következő szabályokat tarthatjuk szemünk előtt: 1. A segélyalapot az egyesületi pénztáros kezeli és arról évenként a közgyűlésen elszámol. 1. A segélyezéseket az elnök, pénztáros, egy választmányi és egy rendező-bizottsági tagból alakult bizottság szavazza meg és osztja ki. 8. De csak olyanoknak, kik legalább hat hónap óta rendes tagjai az egyesületnek és tagsági díjakat pontosan fizetik. 4. Segélyben részesülhetnek a betegek, a munkanélküliek, az utazók, kölcsönben (törv. kamatláb mellett) azok, a kik magukat önállósítani akarják.¹

2. Egyesületi takarékpénztár,² melyet vagy a fentebb előadott mód szerint (6. §. 3.) alkotunk meg, vagy a következőképen: Az elnök a hét egy meghatározott napján (szombat vagy vasárnap este) beszedi a betéteire szánt összeget s azt (talán mindjárt a legközelebbi hétfői napon) az illető betevők nevére külön-külön a takarékpénztárban elhelyezi, vagy egy közös pénztári könyvből könyvelteti («A X-i legényegyesület tagjainak takarékbetételei»), mely utóbbi esetben az illető tagoknak elismerés gyanánt ideiglenes

¹ Erdősi, Vezérkönyv 246.

² *Drammer*, Vademecum für die Präses der kath. Jünglings Vereinigungen. Paderborn, 1902. 92. J.; *Honnef*, Handbuch für kath. Jugendvereinigungen. Freiburg, 1906. 59. köv.; Thérèse *Rak*, Die Sparsamkeit. Stuttgart-Wien; *Wetzel*, Sparen macht reich. Einsiedeln, 1892 (0.80 M); *Das Sparkassenwesen in seiner Bedeutung für die Arbeiterwohlfahrt*. Berlin, Heymann (3 M); *Auffenberg*, Des kleinen Mannes Sparpfennig. Paderborn (0.40 M); *Thissen*, Soziale Tätigkeit der Gemeinden. M.-Gladb., 1906. 47. köv. *Hitze*, Arbeiterfrage.. M.-Gladb., 1905. 196.

könyvet ad; a kivételnél a kamatot sajátjából lődözheti mert ez az ő számára úgysis megtérül a takarékpénztárban gyümölcsöző tőke kamataiból.

Okos dolog úgy a betevő, mint a kivevő nevét és a kérdéses összeget a többi tag előtt titokban tartani.

A másik mód az, midőn a takaréknak egyszersmind *hitelnyújtással* is van összekapcsolva. Szervezete általánosan a következő:

1. §. A legényegyesületi takaréknak és hitelnyújtó pénztár célja a tagok anyagi jólétét a takarékoság érzékének fölkeltése által előmozdítani s (az iparoslegényt) szükség esetén hitelnyújtásban részesíteni.

2. §. A pénztárt az egyesület választmánya által választott pénztáros kezeli, ki a választmány által kijelölt bizottság ellenőrzése alatt áll, melynek helybenhagyása nélkül kölcsönt nem utalványozhat ki.

3. §. A takarékpénztár tagja lehet mindazon egyesületi tag, ki belépése alkalmából 1 kor. biztosítékot tett le, mely összeg azonban tulajdona marad s csakis akkor veszti el, ha a takarékpénztárból ok nélkül lép ki.

4. §. A betéti összegek a tagok tehetőségétől függenek s a betétet követő hónap elejétől a rendes kamatláb szerint kamatoznak. (Rendszeren 3-4%.)

5. §. Minden tag szükség esetén az elnöknel való jelentkezés után 5% mellett kölcsönt vehet föl. A kölcsön összege, valamint a visszafizetési határidő fölött az ellenőrző-bizottság dönt. Az ekként befolyó haszon a pénztár tulajdona, mely azt szükség szerint vagy segélyezésre vagy az egyesület céljaira fordítja.

6. §. Minden tag 14 napi fölmondás után betétjét visszakövetelheti. Elutazó tagok pénzüket fölmondás nélkül megkaphatják.

7. §. Ha egy tag az egyesületből kizáratik, úgy betétjét minden további igény föntartása nélkül visszakapja.

8. §. Az elnökség, valamint a pénztáros és az ellenőrző-bizottság a betevő vagy adós nevét köteles titokban tartani.

9. §. Minden évben a közgyűlésen a pénztár állapotáról nyilvános számadás történik.

10. §. Betegség vagy szükség esetén a kölcsönösszeg pótlása vagy a fizetési határidő meghosszabbítása az ellenőrző-bizottságtól függ.

Más módszert 1. *Honnef*, Handbuch für kath. Jugendvereinigungen. Freiburg, 1906. 60.72. 1.: *Thissen*, Soziale Tätigkeiten der Gemeinden. M.-Gladbach, 1906. 47. köv.

3. Munkaközvetítés.¹ Az egyesületen kívül szervezett munkaközvetítéssel később fogunk foglalkozni; de magában az egyesületben is lehet e kérdésben valamit tenni, nevezetesen az elnök

¹ *Thissen*, i. m. 32. köv.; *Betzbach*, Leitfaden für soziale Praxis. M.-Gladbach, 1907, 135; *Hiitze*, Arbeiterfrage 1905, 93; *Herkner*, Die Arbeiterfrage.⁴ Berlin, 1905, 452. köv.

fölkérheti a munkaadókat egy körlevél útján, hogy üresedés vagy munkásszükséglet esetén szíveskedjenek hozzá fordulni. Sokkal jobb természetesen, ha nálunk is úgy volnának szervezve a munkaközvetítő-helyek, irodák, mint Németországban, a hol úgyszólván minden városban községileg rendezve vannak. Ez esetben a legény- vagy munkásegylet ezen közvetítő központhoz csatlakozik. Nálunk azt lehet csinálni, hogy az illető egyletben e célra szolgáló külön tábla legyen kifüggesztve, melynek egyik felére a munkát keresők, másik felére a munkaadók nevei vannak följegyezve.¹

4. Betegsegélyezés. E czélból vannak ugyan nálunk a szak-egyesületekben is betegsegélyző-pénztárak, de ezek a demokrata szakegyesületekéi. Ajánlhatók az állam felügyelete és szervezése alatt álló *kerületi betegsegélyző-pénztárak*-ba való belépés.

5. Nyugdíj segély. Az inas-, legény- és munkásegylet tagjainak fölülte ajánlatos a « *Magyarországi munkások rokkant- és nyugdíj-egyesület*-be való belépés.

20. §. 4. Az egyesületi élet veszélyei.

Katholikus egyesületekre manapság föltétlenül szükség van. Maguk a pápák, IX. Pius, XIII. Leo, X. Pius, a püspökök ismételtlen hangoztatják ezt. Mindamellett lehetetlen elhallgatnunk azon veszélyeket, melyeket az egyesületi élet esetleg létrehozhat.

1. A vezető lelkipásztorra nézve: a) A tulajdonképeni lelkipásztorkodás *elhanyagolása*. Hiba, ha hajlamát követve, teljesen az egyesületi életnek adja magát s prédikáció, gyóntatás, hitelemzés, beteglátogatás másodrangú dolgokká lesznek. Az első egyesület a plébánia. Annak kell szentelni egész erejét. Azért óvakodjék hamis buzgóságból egyletek alakítására szentelni magát, ha arra ereje, ideje és tehetsége nincs.

Az egyletekre vonatkozólag is áll az, hogy a *csoportosításban van az erő és nem szaporításában*. Sok helyütt csak egy pap van, a ki nem képes annyi sok egyletet egymaga vezetni, azért az *egyesületi házban bonyolítandó le lehetőleg az egész egyesületi tevékenység*. Külön szobákban helyet foglalnak itt a katolikus kör, a

¹ Budapesten is van *ipari és kereskedelmi munkaközvetítő-intézet* VIII. kerület, József-körút 36. 1906 december 28-iki kimutatása szerint 3739 munkás-keresett foglalkozást.

legényegylet, tanonczotthon és munkásegylet. Egy ilyen egyesületi ház a férfiak és egy a nők számára. A legények foglalkoznak az inasokkal, a gazdák a cselédekkel, ugyanott virágozik köztük a Mária-kongregáció. Egy kis kápolna. A művelt elem vezet és tanít, így egyesül a világi elem.

b) *Elvilágiasodás.* Különösen az egyszerűbb egyletekben törekedvén népszerűsége, könnyen elsajátíthatja a nép durvább beszédmodorát. Az egylet könnyen lehet pletykafészek. Nagy vigyázatra van szükség nyilatkozataiban, egyes személyekről tett megjegyzéseiben. A tagok (egyelőre) szívesen látják benne a jókedvű, tréfás, joviális embert (a ki együtt iszik a tagokkal), de azzal egyszersemind tekintélyének legkönyebben vége van. Legyen tartózkodó, szerény multságában is; őt ebben is példaként tekintik. Az egyleti élet sok helyütt alkalom lehet arra is, hogy esetleg az alkoholizmus rabja lesz. A bányász, a gyári munkás többet is bír el, de meg meg is várja elnökétől, hogy az tartózkodóbb legyen. Az egyesületi gyűlések, színházi próbák sok helyütt sokszor késő éjjelig tartanak. A fiatal elnököt könnyen megcsalja a hangversenyek, színelőadások diadala. Másnap korán már az oltárnál kell lennie. Alig lesz ideje végezni imát, még kevésbbé szent elmélkedést. Az újabb és újabb multságok rendezése alig hagynak időt neki a komoly stúdiumra, lelki olvasmányra, mihez, ha hozzászokik ezen folytonos rendezésekhez, kedve sem lesz már többé. S így lassan a szigorú és lelkes aszkétából, ki ideális gondolkozással hagyta el a szeminárium szent falait, igen jó és serény gazda, buzgó és ügyes elnök és rendező lett, de más semmi. A papi lelkület elveszett!... Azért végtelenül fontos elv az, hogy *minél többet foglalkozunk a külvilággal, annál többet foglalkozunk lelkünkkel. Csak az intenzív lelki élet egyedül biztos alapja, a külső tevékenységnek.*

2. A tagokra nézve: a) *Hibás fölfogás.* Sokan azt hiszik, hogy keresztény kötelességüknek eleget tesznek, ha vasárnap az egyletet meglátogatják, ha ott (vagy a gyűléseken) nagy tüzzel reformálnak, kritizálnak mindent és mindenkit (püspököket, papokat) s pápábbak akarnak lenni a pápánál. De azért vasárnap minden ok nélkül elmaradnak a szentmiséről, nem böjtölnek, nem gyónnak ... A beszéd elhangzik. Sokat beszélnek azon fontos kötelességről hogy ha képviselőt választunk, jót választszunk; hogy pártolni kell a katolikus sajtót, s mi a gyakorlat? A katolikus nagygyűlések sokakban ébresztenek üdvös föltételeket. De meddig tartanak? Ezen

változtatni kell! Egyedül a gyűlések, az egyletek látogatásával s az undoríg unalmas üres lelkesedéssel, hangos «éljen»-nel semmire sem jutunk! Tenni kell! Az igazi egyleti tag imádkozik és dolgozik.

b) *Sok egyletnek* nincs értelme. Némely helyen sokféle egylet van, sokfélét alkotnak egymásután. És nincs bátorsága némely embernek, hogy a haszontalan egyletekből kilépjen. Pedig az *olyan egyesületeket, melyek csak mulatozásra, eszem-iszomra, kártyázásra szolgálnak, minden további megfontolás nélkül föl kellene oszlatni.* Hiba, ha meggondolatlanul, nem számítva az anyagi és erkölcsi erővel, megyünk az egylet-alapításba; ha nagy tüzzel kezdjük s mihamar elcsüggedve elhagyjuk az egyesületet. Hol az erős akarat? Kevés, de életerős egyesület: ez legyen elvünk. Oly tagok, kik sok egyletnek tagjai, azon veszélyben vannak, hogy elhanyagolják egyéb kötelességeiket, nevezetesen családjukat. Pedig rájuk nézve ez az első egylet! És éppen a legtehetségesebb férfiak és nők vannak e veszélyben. Ennek eredménye lehet azután a családi élet fölbomlása, a gyermekek elvadulása; az, hogy az ily egyesületi tag nem érzi jól magát családjá körében, nem talál örömet hitvestársában, gyermekei ártatlan játékában s a sok egyleti multság (ruha, vacsora) anyagilag is nehéz helyzetbe sodorhatja; megszokhatja az alkoholt – kész a legnagyobb baj. Azért elv: *nem szabad sok egyletbe beiratkozni, elég néhány igazán jó és hasznos egyletben résztvenni s annak lelkiismeretesen eleget tenni.*

c) *Alkohol, multság, gyakori és későig tartó összejövetelek, fényűzés.* A mi egyesületeinknek komoly jellegűeknek kell lenniök. A szórakozás csak másodrangú kérdés lehet; de semmiesetre sem cél. Helytelen tehát, ha sok a multság, színielőadás; ha késő éjjelig tartanak; ha azt hiszik, hogy föltétlen kellék egy drága zászló s hogy ennek fölszentelése föltétlenül csak bankettel történhetik; ha esti színielőadásokon gyermekeket is szerepeltetnek (kik korán tanulják a fényűzést s élvezeteket); ha drága lakomákat rendeznek (4 fogás, háromféle bor stb.). Azon legyünk, hogy *a gyűlések rövidek* legyenek. Az este a családé.¹ Ünnepelet, kirándulást multságot *szombaton* vagy *ünnepelet előtt ne tartsunk!*

¹ A híres *Getty*, mühlhauseni plébános jelentésében (1694) így ír az egyesületi életről: «Hét óraker este minden csendes és nyugodt. A férfiak elhagyják az egyleti helyiséget, hogy családjuknak szenteljék a nap utolsó óráit.»

21. §. 5. Az egyesületek belső szervezete.¹

Minden egyesületnek ereje az összetartás és azon energia nagyságától függ, melylyel a tagok közös céljukra törekcszenek. A közös cél elérésére alkalmas egység a tagok közt: a *szerveset*. Valamint az élő test különböző funkciókat végző szervei az egységes test fölépítésére és megerősítésére szolgálnak, úgy egyesülnék a különböző funkciókat végző tagok is az egyesületekben az illető szervezet egységes céljának elérésére. Munkafelosztás és munkaegyesítés tehát itt is a jelszó. A munkaegyesítést képviseli az *elnök*.

1. Elnök, védnökök, pártoló tagok. Mivel katolikus egyesületekről van szó, melyeknek katolikus szellemben kell működniök; azért az egyesületek elnöke a katolikus szellemnek személyesítője, a *lelkipásztor*. *Fővédnöke*: a megyés püspök, a ki az elnököt is kinevezi. A püspök mellett egyes kiváló egyének is választhatók fővédnököknek.

Illó, hogy az egyesület a főpásztor iránt minden alkalommal kifejezze tiszteletét. Azért őt az egyesületi élet fontosabb mozzanatairól értesíti, évi jelentéseit, nagyobb ünnepélyek alkalmával meghívóit neki megküldi. Püspök-váltás esetén pedig az új püspököt a fővédnökségre ünnepélyesen fölkérni. *Védnökükül* föl szoktak kérni olyanokat, a kik társadalmi állásuk és jótékony-ságuknál fogva az egyesület érdekeit előmozdíthatják; a kik az egyesület céljaira bizonyos összeggel (50-100 K) az alapszabály szerint hozzájárulnak. Ép úgy szoktak *pártoló tagokat* is fölvenni az egyesület tagjai közé, a kik kötelezik magukat, hogy az egyesületet bizonyos évi segélyben (a mint azt az alapszabályok határozzák) részesítik. A pártoló tagok résztvehetnek az egyesület nyilvános ünnepélyein, mikről az egyesület őket kötelességszerűleg tudósítja. Joguk van az egyesületet bármikor meglátogatni és az évi közgyűlésen jogikat gyakorolni. Az ő körükből kerül ki a választmány nagyobb része is. Mielőtt azonban egy pártoló tag fölvételnek, azt egy másik pártoló tag ajánlata alapján a választmány (véleménymegosztás esetén titkos szavazással) megválasztja és erről az illető pártoló tagot értesíti (aláírva elnök, alelnök, jegyző). Azokat pedig, a kik az egyesület iránt jó indulattal viseltetnek, a választmány *tiszteleti tagjaivá* választja (a mi fizetési kötelezettséggel nem jár).

Az elnököt tisztségének elfogadására a választmány kéri föl (tehát nem a tagok választják) s a választmány kéri a megyés püspöktől az új elnök megerősítését.

Azért, ha *új elnök választásáról* van szó, a kijelölő választmányi gyűlést a lelépő elnök hívja össze. Megteszi előterjesztését az új elnök személyére

¹ Erdösi i. m. alapján. Szocziális Vezérkönyv. Budapest, 1904. 24-145. l.

nézve s a választmány eldönti, hogy kit akar elnöknek fölkérni. Ha halálozás miatt kellene új elnököt választani, vagy az elnök más okok miatt nem hívhatja össze a gyűlést, akkor a másodelnök vagy az alelnök kötelessége a választmányt összehívni. Miután az elnök személyében döntöttek, a választmány köréből bizottság alakul, mely az új elnököt ünnepélyesen fölkéri. Ha elfogadja, akkor a régi elnök, illetőleg ennek hiányában a választmány kérelmezi a püspöki kinevezést. A püspöki kinevezés megérkezése után a meghívókat a választmány eszközli, a bemutató gyűlésen pedig a bemutatást a volt elnök, vagy ennek hiányában az alelnök végezi.

Az új elnök pedig megfontolván föladatát, melyre vállalkozott, ne felejtse el kifejezni köszönetét püspökének, kegyeletes megemlékezését az előbbi elnöknek, hangsúlyozni azt, hogy a választmány e bizalmát nagy megtiszteltetésnek veszi s hogy a választmány segítő munkálkodásától sokat vár. Biztosítsa az egyület szeretetéről és lelkesítse a rendezőket, mint a kiknek bizalmától és együttmunkálkodásától a legtöbbet vár.

Másodelnök. A hol a vezető elnök lelkipásztori teendőkkal annyira el van foglalva (plébános, káplán, hitoktató stb.), hogy az egyület vezetésére kellő időt nem fordíthat, ott e munkát meg kell osztani. Ezen munkamegosztás által történik, hogy az elnök választásához hasonló módon (tehát főpásztori megerősítéssel) másodelnököt választanak.

Általában (az alapszabályok szerint) a másodelnök hatásköre a következő: *a)* Az elnököt távollétében helyettesíti és ez esetben annak minden jogát gyakorolja, de minden felelősségét is viseli; *b)* munkabeosztás céljából egyes hatásköröket az elnök megbízásából állandóan gyakorol, különösen melyek az egyesület beléletére vonatkoznak. Úgy hogy az elnök örökdió ugyan az egyesület egész tevékenysége fölött és vezeti s kormányozza azt, a másodelnök pedig az egyesületi működés egyes ágainak szenteli magát; pl. ellenőrzi a rendezőket, vezeti és rendezi az üléseket, szorgoskodik a nyilvános ünnepélyek rendezése körül stb. az elnök, illetőleg az alapszabály rendelete és intézkedése szerint; *c)* az elnök tudta nélkül és akarata ellenére semmit sem tehet; a rendező-ülés határozatai, az ünnepélyek megtartásának módozatai is csak az elnök hozzájárulásával érvényesek. Sokszor kényes a helyzete, különösen, ha az elnök kevésbé tevékeny vagy hatalmára féltékeny. Ilyenkor legjobb úgy tüntetni föl a dolgot, mintha az az elnöktől származnék; hadd kezdeményezze az elnök, az igazi érdem azért az övé lesz.

Alelnök. (Világi elnök.) Az alelnök mint világi férfiú az egyesületben az összekötő kapcsolatot képviseli. Egyrészt az elnök és a tagok, másrészt az egyesület és a társadalom között. Tehát e szerepre alkalmas egyéniséggel és tekintélyvel kell bírnia.

Mint a tagoknak megbízottja, szabályszerűen az évi rendes közgyűlésen a pártoló és rendes tagok által választatik s megbízatása, mint általában a választmányé, rendszeren egy évre terjed. Hatáskörét a helyi viszonyok hatá-

rozzák meg (alapszabály), de általában elv az, hogy az elnök és másodelnök távolléte esetén azoknak jogait gyakorolja, de viseli kötelességeiket is. Alkalmasköre az egyesület anyagi szükségleteiről gondoskodni, annak lakásvizonyai! szolgatartását, étel s ital kiszolgáltatását rendezni. Ép úgy másoknak érdeklődését megnyerni, azokat az egyesületbe vezetni, azoknak jóindulatát biztosítani s a tagokat az elnök iránti odaadásra buzdítani.

Nagyobb egyesületekben, hol több az anyagi gond, az alelnök hatásköre egy részét átadja az egyesület *igazgatójánál* vagy *gondnokánál*, kit a választmány választ meg s hatáskörét ideiglenes *ügyrenddel* szabályozza.

Az elnöknek az alelnök iránt bizalommal kell viseltetnie s nem szabad féltékenykednie.

2. Választmány. Tagjai az elnökségen kívül a jegyző, pénztáros, titkár, számvizsgáló-bizottság (ellenőrök), a dékán (a rendezők leje) és a pártoló és rendes tagok közül választott választmányi tagok kisebb-nagyobb számban.

a) A jegyző kötelessége a jegyzőkönyvet rendesen vezetni.

Röviden kitérve minden előadó és felszólaló beszédére, tömören és világosan összegezi a választmányi gyűlések lefolyását. A jegyzőkönyv írásánál a lap oldalát kétszre osztjuk, baloldalon a beszédek és felszólalások jobboldalon az elfogadott határozatok foglalnak helyet. Ő értesíti a nyilvánoságot is (sajtó útján) az egyesület életéről. Ő készíti el az egyesület évi jelentését a közgyűlés számára. Ezen feladatainál fogva szükséges, hogy a jegyző értelmiségével kiemelkedjék s azért gyakran e tisztségre valamely tanítót kérünk fel. Az évi jelentésben fel kell tüntetni a lefolyt eseményeket: az oktatás eredményeit: az ünnepélyeket. Elismerést kell kifejezni a közreműködőknek (a legtevékenyebbeket névleg megemlítve); köszönetet a jötevőknek {névleg}: megemlékezni az év közben elhunytakról: főlemlíteni, bár tapintatosan, de őszintén a fogyatkozásokat s végre buzdítani további működésre.

Az elnök mindenben segítse a jegyzőt, de különösen az évi jelentés elkészítésében. Illő a jegyző tekintélye szempontjából, hogy az a választmányi üléseken az elnökség után üljön.

b) Dékán. A fiatalság vezére és szószólója (feje a rendezőknek), sok egyesületben (különösen e réven) nem szerepel külön s teendőit a titkár vagy a jegyző végzi. A hol van, ő írja be az új tagokat, miről nekik nyomtatott elismerést ad; az új tagoktól a beiratási díjat átveszi, a *többiektől* a havi vagy negyedévi tagsági díjakat, mikről a pénztárosnak elszámol (másutt ez utóbbit maga a pénztáros végzi).

c) A pénztárnok. Az egyesület pénztárát kezeli, az elnökség és a választmány ellenőrzésével.

Minden hét vagy legalább is minden hónap bizonyos napján az elnök,

alelnök, dékán leszámolnak a hozzájuk érkező pénzekről s egyszersmind a kiadásokról is, melyekről mindig az elnök aláírásával jegyzett számlát kell benyújtani. A pénztáros a bevételeket és kiadásokat bejegyzi a pénztárkönyvbe; a pénzt pedig, ha kevés, a házipénztárba helyezi el, ha pedig több, takaréka teszi s a takarékkönyvet a házipénztárban helyezi el. Az elnök lehetőleg ne tartson soha magánál egyesületi pénzt. A házipénztár pedig kettős kulccsal legyen ellátva, egyik az elnöknel, másik a pénztárosnál; így egyik a másik nélkül a pénztárhoz nem férhet. A pénztárkönyv vezetése mellett a pénztáros kötelessége az évi mérleg elkészítése is, melyet, valamint az egyéb havonként vagy legalább félévenként történő kimutatást, melyet a választmányi gyűlésen bemutat, a számvizsgálók (ellenőrök) hitelesítenek; az évi mérleget e záradékkal: «E zárszámadást tételenként megvizsgálván, helyesnek találtuk és a közgyűlésnek fölmentésre ajánljuk».

d) A titkár. Sok helyütt a jegyzői teendőket is végzi.

e) A számvizsgáló-bizottság (ellenőrök) feladata a pénztár és az évi mérleg ellenőrzése, melynek helyességeért felelőséggel tartozik.

Sok helyütt állandóan szerepelnek, másutt a közgyűlést megelőző választmányi ülésen választatnak meg. Kötelességük a pénztárkönyv és évi mérleg minden tételét egyenként átvenni, a számlákat átnézni s az évi mérleget hitelesíteni.

A *választmány* határozza meg az oktatás módját, az ünnepélyek rendezését, a költségvetést. Az dönt vitás ügyekben, az választja a jegyzőt, a pénztárost stb., az veszi fel a jelentkező új pártoló tagokat is.

Üléseit rendszeren *havonként* tartja, miről a választmány tagjai előbb értesítendők.

Az üléseket az elnök (ennek távollétében a másodelnök, illetőleg alelnök) vezeti. Az ülés a múlt ülés jegyzőkönyvének felolvasásával kezdődik, mit az elnök felszólítására két tag aláír. Sok helyütt a gyűlés előtt az elnök ívet köröztet, melyre a jelenlevők neveiket írják, s a kinek indítványa vagy felszólalása van, az a nevet aláhúzza. Először az elnök terjeszti elő jelentéseit s azután sorban azok, kik beszédre jelentkeztek. A fölvetett indítványhoz mások is hozzászólhatnak, miután az elnöktől arra engedélyt kértek. Ha valamely indítvány felett szavazásra kerül a sor, a határozat érvényességéhez az egyszerű szótöbbség elegendő.

3. Az évi rendes közgyűlés, mely mindig az év elején tartandó és ünnepélyesebb színezettel bír, nem egyéb, mint az egyesületnek nyilvános leszámolása egyévi működéséről. Erre az egyesület valamennyi tagja meghívandó. A pártoló tagok meghívóval, a rendes tagok pedig az egyesületben legalább egy hét előtt kifüggesztett értesítéssel. A közgyűlés határozatképességéhez szükséges az összes tagok $\frac{1}{3}$ -ának megjelenése. Ha ennyien nem jönnek

össze, a közgyűlést egy hónap múlva újra össze kell hívni, s akkor a jelenlevők, tekintet nélkül számukra, határozatképességgel bírnak.

4. Vigalmi-bizottság. Sok egyesületben a választmány és a rendező-bizottság a saját kebeléből külön úgynevezett vigalmi-bizottságot választ, melynek feladata az ünnepélyek, hangversenyek és multságok rendezése. De egyszersmind kötelessége működéséről elszámolni.

5. Rendező-bizottság. Nem az egyes ünnepélyek és multságok rendezőit értjük itt, hanem a rendes tagok által saját kebelükből választott állandó bizottságot, melynek feladata az egyesület előírt rendjének betartása fölött őrködni. Ők teljesen magukévá teszik az alapszabályok, ügyrend minden kivonatát, az elnök rendeleteit és óhajait, lelkesítik, buzdítják a tagokat s nem nyugszanak, míg csak a rend teljesen meg nem tartatik.

Általában rendezőnek választható és választó az, ki legalább három hónap óta rendes tag s tagdíjait pontosan befizette. A választás előtti utolsó rendező-gyűlés háromtagú jelölő-bizottságot választ, kik a dékánal együtt megállapodnak a jelölendők személyében. (Az elnök nem vesz tevékeny részt a jelölésben, de átnézi a jelölendők névsorát s esetleg a nagy kifogás alá esőket törli.) A választó-gyűlést az elnök vezeti. Háromtagú szavazatszedő-bizottság alakul (élén a dékánal). A szavazás idejére az elnök a gyűlést felfüggeszti. A jelölendők kifüggesztett, illetőleg körözött névsorából a tagok kiválasztják azokat, a kikre szavazni akarnak s névalírás nélkül ráírják a szavazó-czédulájokra. Összegyűjtetvén, minden jelölt neve mellé odairják, hogy hány szavazatot kaptak. A szavazásról és választásról a szavazatszedő-bizottság jegyzőkönyvet vesz föl.¹

Ezen rendezők (kiknek száma több vagy kevesebb) különösen a rendező-bizottság jegyzője, a beteglátogató, ruhatáros, játékrendező, teaóra-rendező, könyvtáros, színpad-, szálloda-, ének- és újságrendező. Kisebb egyletekben: beteglátogató, könyvtáros, játékrendező.

Ezen szervezete az egyesületnek² már nagyobb tagozódású s ezért tökéletesebb. Egyszerűbb, faluhelyen lévő egyesületek szervezetének egyszerűbbnek kell lenni. Ily helyeken is meg kell tartani az *elnökség* (elnök) mellett a *választmányt*, mely a *jegyző* (titkár), *pénztáros*, *hét ellenőr* s a *rendező* (gondnok) s vagy 10.12 *választmány tag* testülete. Nem szabad elfelejtenünk a betegek, szegények (elsősorban ilyen tagok) gondozását, melyet valamely arra alkalmas egyénre bízhatunk, hogy azután magunk nézzünk utána.

¹ Erdősi i. ni. 87. 2 Honnef i. m. 172. köv.

6. Az ügyvezetésre vonatkozólag legfontosabb elv: *minél kevesebb irodai munkai* Szükséges mégis föltétlenül: *tagsági könyv, jegyzőkönyv és pénztárkönyv.*

<p style="text-align: center;">Ellenőrzés</p> <table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="width: 33%; text-align: center;">Szent áldozás</td> <td style="width: 33%; text-align: center;">Körménét</td> <td style="width: 33%; text-align: center;">Választás</td> </tr> <tr> <td style="height: 100px;"></td> <td></td> <td></td> </tr> </table> <p style="text-align: center;">1-eső lap</p>	Szent áldozás	Körménét	Választás				<p style="text-align: center;">Név</p> <p style="text-align: center;">az Jegyzőegyesület rendes tagja.</p> <p style="text-align: center;">Főlvételelt ünnepélyesen Kelt ...-év hó n. élnök.</p> <p style="text-align: center;">2-ik</p>
Szent áldozás	Körménét	Választás					
<p style="text-align: center;">3-ik</p>	<p style="text-align: center;">4-ik, 5-ik stb.</p>						

Néve ..	Fizetett: belvétel, díjat.	
Valósa ..	kerék-díjat	
Foglalkozása ..	Elutazott	
Lakása ..	Mint vándorját	
	Folyosán	

Január	40 Ft.
Február	40 Ft.
Márcz.	
Április	
Május	
Június	
Július	
Augusz.	
Szept.	
Októn.	
Novem.	
Decz.	

A hétfői (v. vasárnap) előadásokat hallgatta:

--	--

¹ Erdösi i. m. 96. l. Honnefi. m. 175-183.

Ily módon megvan az ellenőrzés is, a tagsági díjak nyugtázása is.

A tagok *ellenőrzésére* néhol (Mária-Kongregációk) a falra kifüggesztett *tábla* szolgál, melyen a tagok nevei fel vannak jegyezve, a nevek mellett pedig vagy egy benyomható és kihúzható *gomb*, melyet a megérkezett tag kihúz vagy egy szög van s rajta egy karika, melyet a megérkezett tag levesz., s mikor eltávozik, azt ismét visszatesszi. A rend ellenőrzésével egy külön egyén (ajtónálló, gondnok vagy rendező) van megbízva.

7. Ünnepeles tagfölvétel.¹ Sok egyesületben a rendes tagsági fölvétel ünnepeles módon történik. Ünnepelesen azért, hogy a tagok emlékezetében állandóan megmaradjon. Hogy az ünnepele legyen megszokott; ezért 1. történetik ritkábban, pl. kétszer (legfölbjebb négyszer: Kisasszony, újév, szent József, szent Péter és Pál ünnepe). Külföldön ugyan minden hónap első vasárnapján; de ritkábban jobb). 2. A tagfölvétel napján az új tagok közös szent áldozáshoz járulnak (esetleg a többiekkel). 3. Utána az egyesületi házban közös reggelire gyűlnek a tagok (ha lehet; különben jóakarattal sikerül) s egy ideig együtt vannak. 4. Délután (ünnepele vagy vasárnap) *ünnepeles gyűlés* a díszteremben (vagy a kápolnában), mely alkalomra valamely tekintélyes egyént (püspök, apát stb.) kérünk fel.

Az új tagok az első sorban ülnek, háttérben a régiek, elől a kibontott zászló; az asztal az elnökség számára leterítve. A dalárda éneke mellett bevonul az elnökség. Az ének elhangzása után beszédre emelkedik az elnök s az előtte álló fölveendő tagokhoz szívből eredő szavakat intéz. Erre az összes tagok felállnak s az új tagok valamely rendező (dékán) előmondása mellett becsületszavakra ígéretet tesznek, hogy az egyesületnek derék tagjai lesznek. Miután ezt együtt elmondták, mindegyikük külön az elnök elé lép, a ki átadja neki a rendes tagsági jegyet könyvecskét), a másodelnök (vagy alelnök; de végezheti az: egészet maga az elnök is) mellére tűzi az egyesületi *jelvényt* és átadja neki a tagsági *oklevelet* s elnök, alelnök és dékán (vagy a titkár, vagy jegyző) kezét fogják vele. Ezzel a jelentkező az egyesület rendes tagjává lett.²

Másutt a kápolnában vagy a templomban tartják az ünnepeles fölvétele. Programja a következő:

1. Jöjj el Szentlélekisten (Veni Sancte Spiritus).
2. Az elnök beszéde (az oltártól).
3. Az érmeke megáldása (az oltár leczke-oldalán).
4. Az elnök és a föfelügyelő ajánlása.
5. Közös hitvallás.
6. Közös följajlás.
7. Fölvétel.

¹ *Erdősi* i. m. 120.; *Honnef* i. m. 27; *Bóta E. S. J.*, A Mária-gyülekezet szabályai. Budapest, 1906. 74. köv.

² *Erdősi* i. m. 124. 1.

8. Jelvények s az okmány átadása.

9. Az elnök fölvételi imája.

10. Szentségkitétel és áldás. (Magnificat. Te Deum. Tantum ergo.)

Utóbbi különösen a Maria-Kongregációkban szokás, bár ott sem lényeges. (Lényeges az új tag bejegyzése a tagsági könyvbe.)

Ily szertartásos fölvétel ugyan nem vihető keresztül mindenütt, de sohasem engedje az elnök a tagfölvételt közönséggé válni. Legalább egy rövid beszédet intézzen az új tagokhoz, intvén őket vallásosságra és becsületre, munkás életre.

8. Egyesületi ház. *a) Saját ház.* Dr. Fischer Antal, kölni bíboros-érsek székfoglalása alkalmával körlevelet bocsátott lelkészeihez, mely körlevelet szociális tekintetben eléggé méltatni nem lehet. E körlevélben a templomok és plébánia-épületeknek külső és belső egyszerűségét hangsúlyozza. Mert korunkban valóban elhibázott dolog volna, ha minden templomból bazilikát és minden lelkész-lakásból palotát akarnánk építeni, mikor azon kell előbb fáradsunk, hogy a hívek, különösen az *intelligens férfiak* templomba járjanak. Azért aligha téved *Honnef* midőn azt mondja, hogy *minden templom és plébánia mellé egy egyesületi ház szükséges*, a melyben az egész egyesületi élet lefolyhat; a melyben tehát helye van a különböző egyleteknek; a mely különböző oldalról bejárattal lévén ellátva, mindkétnemű egyleteknek helyt adhat; sa melyben varró- hímző-iskola, népkonyha, különböző oktatási tanfolyam, olvasó-termek, szövetkezetek, irodák, tanoncz-otthon, legényegylet, katolikus kör (gazda-kör), munkásegyletek, szakszervezetek stb. helyet foglalhatnak.

Az egyesületi ház föltétlenül szükséges. Mert: *a)* az adja meg az *állandóságot* az egyesületi életnek. Bérelt helyiségben különféle viszontagságoknak van kitéve az ember. Könnyen felmondják a bérletet, s ha más alkalmas bérlet nincs, széthull az egész egyesület. Ugyanaz fordul elő, ha a tagok nem tudják fizetni a tagsági díjat, s így az egyesület nem képes házbért fizetni. *b)* *Nagyobb szabadságot biztosít* az egyesület működésének, mert saját otthonában az egylet szabadon cselekedhetik, nem kénytelen minduntalan jelentést tenni a szolgabírónak, a csendőrségnek. *c)* *Előmozdítja az egyesületi élet fejlődését.* Az újonnan alakítandó intézmények (fogyasztási szövetkezet, népkonyha, szegényház, gyermek-menedékhely, árvaház stb.) könnyen találhatnak otthonra.

¹ *Honnef* i. m. 193.; *Dammer*, i. m. 87. köv.

Természetes, ily nagy épület építésére nagy tőke kell. Elsősorban is szükséges a megfelelő telek. Ez természetesen a község középpontján, illetőleg alkalmasabb helyen igen drága (pedig különösen a fogyasztási szövetkezethél szükséges, hogy az üzlet jó helyen legyen). Az is ritkán történik, hogy más meglevő házat lehessen átalakítani célunkra, különösen falun, a hol az ily átalakítás úgyszólván annyiba kerülne, mint egy új ház építése. De azután az egyesületi háznak már külsejénél fogva is kimagaslónak kell lennie, szobáinak magasabbaknak, ablakainak nagyobbaknak kell lenniök, mert több ember hosszabb ideig tartózkodván bennök, több levegőre van szükség. Mindezt egyszerű átalakítással alig lehet elérni. Új épület építésénél az alapot s a főfalazatot oly erőre kell építtetnünk, hogy azok később 1, esetleg 2 emeletet is elbírnak, ha t. i. az egyesületi élet fejlődésével az egyesületi házban más intézményeket is akarunk központosítani.

λ Ha csak egy egyesületről van szó, szükségünk van legalább egy olvasó- s egy játékszobára, egy nagyteremre s megfelelő udvarra, a hol kuglizót állíthatunk.

Az építkezésbe *az egész községet bele kell vonni*. Érezze mindenki, hogy nagyfontosságú ügyről van szó, s azért boldog lehet, ha csak egy téglával is járulhat az egyesületi házhoz. Járjuk be a patrónust, birtokosokat, jobbmóduakat és kérjünk, gyűjtünk.

A gyűjtésre vonatkozólag jegyezzük meg, az 1897. évi 35.100. sz. belügyminiszteri rendelet, mely szerint az egyesületek által emberbaráti vagy más közérdekű (pl. templom-, iskolaépítés, szoborállítás stb.) célra való nyilvános, az egyesületi tagok körén kívül való gyűjtésre hatósági engedély kell. És pedig ha a gyűjtés az egész ország területére terjesztetik ki, a belügyminisztertől, ha csak valamely törvényhatóság területére, akkor az illető törvényhatóság első tisztviselőjétől (Budapesten a polgármestertől, vármegyékben az alispántól, egyes városokban a kapitánytól) E rendelet minden nyilvános jellegű adomány-gyűjtésre kiterjed, történjék az akár hírlapokban közzétett, akár postán szétküldött, akár egyéb úton terjesztett általános felhívások útján. Engedély nélkül gyűjtött pénz elkoboztatik. Az engedély iránti kérvényben, valamint a felhívásban legalább két erkölcsileg és vagyoniilag megbízható · személy nevezendő meg. kik az adományok átvételére együttesen vannak jogosítva s azokért

¹ Dr. Vita Emil, Egyesületi jog. Budapest, 1907. 104. 1.

8. Jelvények s az okmány átadása.

9. Az elnök fölvételi imája.

10. Szentségkítétel és áldás. (Magnificat. Te Deum. Tantum ergo.)

Utóbbi különösen a Maria-Kongregációkban szokás, bár ott sem lényeges. (Lényeges az új tag bejegyzése a tagsági könyvbe.)

Ily szertartásos fölvétel ugyan nem vihető keresztül mindenütt, de sohasem engedje az elnök a tagfölvételt közönséggé válni. Legalább egy rövid beszédet intézzen az új tagokhoz, intvén őket vallásosságra és becsületes, munkás éleire.

8. Egyesületi ház. *a) Saját ház.* Dr. Fischer Antal, kölni bíboros-érsek székfoglalása alkalmával körlevelet bocsátott lelkészeihez, mely körlevelet szociális tekintetben eléggé méltatni nem lehet. E körlevélben a templomok és plébánia-épületeknek külső és belső egyszerűségét hangsúlyozza. Mert korunkban valóban elhibázott dolog volna, ha minden templomból bazilikát és minden lelkész-lakásból palotát akarnánk építeni, mikor azon kell előbb fáradsunk, hogy a hívek, különösen az *intelligens férfiak* templomba járjanak. Azért aligha téved *Honnef*^d midőn azt mondja, hogy *minden templom és plébánia mellé egy egyesületi ház szükséges*, a melyben az egész egyesületi élet lefolyhat; a melyben tehát helye van a különböző egyleteknek; a mely különböző oldalról bejárattal lévén ellátva, mindkétnemű egyleteknek helyt adhat; s a melyben varró- híző-iskola, népkonyha, különböző oktatási tanfolyam, olvasó-termek, szövetkezetek, irodák, tanoncz-otthon, legényegylet, katolikus kör (gazda-kör), munkásegyletek, szakszervezetek stb. helyet foglalhatnak.

Az egyesületi ház föltétlenül szükséges. Mert: *a)* az adja meg az *állandóságot* az egyesületi életnek. Bérelt helyiségben különféle viszontagságoknak van kitéve az ember. Könnyen felmondják a bérletet, s ha más alkalmas bérlet nincs, széthull az egész egyesület. Ugyanaz fordul elő, ha a tagok nem tudják fizetni a tagsági díjat, s így az egyesület nem képes házbért fizetni.

b) *Nagyobb szabadságot biztosít* az egyesület működésének, mert saját otthonában az egylet szabadon cselekedhetik, nem kénytelen minduntalan jelentést tenni a szolgabírónak, a csendőrségnek.

c) *Előmozdítja az egyesületi élet fejlődését.* Az újonnan alakítandó intézmények (fogyasztási szövetkezet, népkonyha, szegényház, gyermek-menedékhely, árvaház stb.) könnyen találhatnak otthonra.

^d *Honnef* i. m. 193.; *Dammer*, i. m. 87. köv.

Természetes, ily nagy épület építésére nagy tőke kell. Elsősorban is szükséges a megfelelő telek. Ez természetesen a község középpontján, illetőleg alkalmasabb helyen igen drága (pedig különösen a fogyasztási szövetkezethél szükséges, hogy az üzlet jó helyen legyen). Az is ritkán történik, hogy más meglevő házat lehessen átalakítani célunkra, különösen falun, a hol az ily átalakítás úgyszólván annyiba kerülne, mint egy új ház építése. De azután az egyesületi háznak már külsejénél fogva is kimagaslónak kell lennie, szobáinak magasabbaknak, ablakainak nagyobbaknak kell lenniök, mert több ember hosszabb ideig tartózkodván bennök, több levegőre van szükség. Mindezt egyszerű átalakítással alig lehet elérni. Új épület építésénél az alapot s a főfalazatot oly erőre kell építtetnünk, hogy azok később 1, esetleg 2 emeletet is elbírnak, ha t. i. az egyesületi élet fejlődésével az egyesületi házban más intézményeket is akarunk központosítani.

Ha csak egy egyesületről van szó, szükségünk van legalább egy olvasó- s egy játékszobára, egy nagyteremre s megfelelő udvarra, a hol kuglizót állíthatunk.

Az építkezésbe *az egész községet bele kell vonni*. Érezze mindenki, hogy nagyfontosságú ügyről van szó, s azért boldog lehet, ha csak egy téglával is járulhat az egyesületi házhoz. Járjuk be a patrónust, birtokosokat, jobbmódúakat és kérjünk, gyűjtsünk.

A gyűjtésre vonatkozólag¹ jegyezzük meg, az 1897. évi 35.100. sz. belügyminiszteri rendelet, mely szerint az egyesületek által emberbaráti vagy más közérdekű (pl. templom-, iskolaépítés, szoborállítás stb.) célra való nyilvános, az egyesületi tagok körén kívül való gyűjtésre hatósági engedély kell. És pedig ha a gyűjtés az egész ország területére terjesztetik ki, a belügyminisztertől, ha csak valamely törvényhatóság területére, akkor az illető törvényhatóság első tisztviselőjétől (Budapesten a polgármestertől, vármegyékben az alispántól, egyes városokban a kapitánytól) E rendelet minden nyilvános jellegű adomány-gyűjtésre kiterjed, történjék az akár hírlapokban közzétett, akár postán szétküldött, akár egyéb utón terjesztett általános felhívások útján. Engedély nélkül gyűjtött pénz elkoboztatik. Az engedély iránti kérvényben, valamint a felhívásban legalább két erkölcsileg és vagyoniilag megbízható – személy nevezendő meg, kik az adományok átvételére együttesen vannak jogosítva s azokért

¹ Dr. Vita Emil, Egyesületi jog. Budapest, 1907. 101. 1.

egyetemlegesen felelősek. A begyűjtött pénzről pontos jegyzék vezetendő. Azok a gyűjtés befejezése után is még legalább egy évig megőrizendők.

Esetleg telket kapunk a községtől is e célra. Már magára a telekre is lehet amortizációs kölcsönt fölvenni. Jóformán maga az összeg, melyet az egyesület házbérért fizetne, elegendő az évi részletek törlesztésére; különösen ha több egyesület tömörül egy közös egyesületi ház építésére. Székeskáptalanoktól, vagy a hol hitelszövetkezetek vannak, esetleg olcsóbb kölcsönt kaphatunk.

A felépített egyesületi házat az *egyesületre*, vagy a mi jobb, a *hitközség* vagy a római katolikus *plébánia* nevére *telekkönyv vettjük* S hogy eleve kizárjuk a házat megterhelő adósságcsinálást, az alapszabályokban is iparkodunk kellőleg biztosítani az egyesületi ház jövőjét. Kimondjuk pl. az alapszabályokban, hogy az építési kölcsön letörlesztése után az ingatlant *újabb kölcsönnel megterhelni nem szabad*, vagy hogy ehhez az egyházi hatóság vagy az illető hitközség beleegyezése szükséges. Ép úgy egész pontosan meghatározzuk azt is, hogy az egyesület *felozslása esetén* az egyesület ingó és ingatlan vagyona" a hitközséget vagy a katolikus iskolát illeti meg, vagy hogy az a hitközség kezelése alatt marad, míg új katolikus hitközség nem alakul.

Mindenesetre arra kell törekednünk, hogy az egyesületnek saját háza legyen.

b) *Bérlet*, Ha azonban lehetetlen ily egyesületi ház szerzése és addig is, a míg az fölépül (illetőleg az egyesületi ház építésére félretett, folytonosan gyűjtendő összeg annyira nő), bérletre vagyunk utalva. Nagyobb helyeken könnyű a válogatás, kisebb helyeken sokszor kevésbé megfelelővel kell megelégednünk. De minden esetben biztosítanunk kell a bérletet és e célból lehetőleg hosszú időre szóló írásbeli *szerződést* kell kötnünk. E szerződésben ki kell határozottan kötnünk: 1. az *időt* (pl. 3-4 év), melyre a helyiséget bérebe vesszük s azon körülményt is, hogy ezen idő előtt a bérbeadó fel nem mondhat; 2. hogy ezen idő alatt a kikötött bért fel nem emelheti; 3. mindazon átalakítást és változtatást, a mire szükség van. Ha ily szerződést nem kötünk, igen könnyen felsülhetünk az egész egyesülettel. Mikor ugyanis már szépen kezd fejlődni az egyesületi élet s a tagok lassankint el-elmaradnak a korcsmáktól, a korcsmáros esetleg rábeszéli a bérbeadót, hogy ő (tekintve érdekét) sokkal magasabb áron veszi majd bérbe a lakást s azért mondjon

fel az egyesületnek. Így, ha más alkalmas helyiséget nem találunk, az egyesület kénytelen feloszolni.

c) *Iskola.* A hol sem egyesületi házat építeni, sem alkalmas helyiséget találni nem lehet, *egyelőre* az iskolában adunk neki ott-hont. Egy osztályt, ha lehet, átadunk s kitéve a padokat, elhelyezne néhány asztalt és széket (padot), megvan a helyiség. Ez azonban csak ideiglenesen történhetik; a lakás-kérdésnek ez teljes és végleges megoldása nem lehet. És ebben az esetben is azt csak az iskolaszék engedélyével tehetjük. Az iskolának szent és komoly jelentősége azonban nem engedi, hogy ott mulatságot, zajos vacsorát, különösen pedig kizárja, hogy ott táncmulatságot rendezzünk. Felolvasásokra, komoly előadásokra azonban abban az esetben is felhasználhatjuk, ha van ugyan külön helyiségünk, de nagyobb összejövetelre alkalmas termünk nincsen.

9. Az egyesületi helyiségek berendezése. A helyiség kérdésével még az egyesület megalakítása előtt tisztában kell lennünk. Megalakítás és helyiség megszerzése után a főgond a helyiségek berendezése. Az alakuló gyűlés után, miután fölterjesztettük az alapszabályokat a belügyminisztériumhoz, rögtön hozzáfogunk a berendezéshez, nehogy várván az alapszabályok visszaérkezését, a lelkesedés és érdeklődés, mi rendesen az alakuló gyűlésen nyilatkozik meg legjobban, lelohadjon. Pedig a helyiség megszerzésénél s a berendezésnél is szükségünk van erre a lelkesedésre. Az alapszabályok jóváhagyása sokszor 4 hónapig is elhúzódik. A legszükségesebb berendezés is eltart vagy két hónapig. Ha tehát várunk, elmúlik egy félesztendő. Ezalatt pedig ugyancsak megcsappan az érdeklődés. Hiszen az 1875. belügyminiszteri rendelet értelmében az egyesület, ha az alapszabályoknak a belügyminisztériumba való beérkezése óta 40 nap letelt (habár azokra még semmi válasz sem érkezett is), az egyület megkezdheti működését, annál inkább a berendezkedést, mely csupán csak előkészület a működésre.

Mik legyenek irányelveink a berendezésnél?

1. A főelv: az egyesület berendezése *legyen megfelelő a tagok igényeinek, társadalmi állásának.* Egészen más berendezésre van szükség városi (intelligens), mint falusi vagy munkás-egyesületekben. Itt egy pár asztal, néhány szék, padok (lőczák), egy-két egyszerű lámpa, néhány újság, s megvan a berendezés. Nem lehet célja a kath. egyesületeknek terjeszteni a fényűzést.

2. Lelkesítenünk kell a *tagokat*, hogy ki-ki tehetségéhez mér-

ten járuljon hozzá az egyesület berendezéséhez. Egy-egy széket, asztalt stb. nem oly nagy áldozat a szent célra ajándékozni. Esetleg jótékony egyéneket is fogunk találni, kik egyetmást ajándékozni fognak az egyesületnek.

3. Ha pénzen kell vennünk a tárgyakat, akkor vegyük meg azt *helyben*, helybeli iparosoknál, *lehetőleg a tagoknál* vagy olyan egyéneknél, kiket tagokul megnyerhetünk.

Biliárd, kuglizó beszerzéséről 1. 13. §.

22. §. 6. Az elnök és segítőtársai.

I. Az elnök. Minden egyesületben a legfontosabb személy annak vezetője: az elnök. A mi a szív a szervezetben, az az elnök az egyesületben. Belőle ered s hozzá visszatér minden ér, mely táplálni van hivatva az egyület tagjait.

Feladata a legnemesebb: vallást és hazát egyenlő fokban érdeklő *apostolkodás*. De mint minden nemes munka, az egyesületi elnöki tiszt is fáradsággal és önfeláldozással van összekötve, mire valóban csak az képes, a kinek arra *hivatása* van. E hivatás pedig, bár tágabb értelemben összeesik a lelkipásztori hivatással, mégis tulajdonképen annak egy speciális alakja, mely megnyilatkozik azon kedvben és hajlamban, melylyel valaki az egyesületi élet iránt viseltetik. (E hajlam alatt azonban nem a fellobanó lelkesedést, hanem az egyesületi élet előrevitelére, kiépítésére, céljainak elérésére *állandóan törekvő lelkületet* értjük.) Ezen kedv és törekvő lelkület azonban kell, hogy kialakuljon bennünk, ha gyakran megfontoljuk korunk társadalmának helyzetét, bajait, nyomorúságát s ha belátjuk, mennyire szükséges dolog az egyesületi ügy, mely egyedül képes e bajokon segíteni. Mégis, hogy megrajzoljuk a jó elnöknek képét, szükséges szólnunk azon kiváló kellékekről, melyek egy jó elnökben sem hiányozhatnak.

1. A legfőbb az egyéni *vallásos* (s a papi-elnökben a korrekt papi) lélek. Ez, természetesen, inkább általános vonás, mely a következő kellékeket már eleve magában foglalja. De külön is megemlítjük, mert csak ezen az alapon vezethetjük a tagokat a legmagasabb szociális célra: a vallásos, istenfélő életre. Ebből a tulajdonságból fakad azután a többi s mindenekelőtt

2. *a szeretet*. És pedig különösen a vezetése alatt levő egyület s annak tagjai iránt. Mert lehet, hogy valaki örömmel vezet vala-

mely komoly egyesületet (férfiakat, munkásokat), de inasok, segédek egyletének vezetését nem bírja; elviselhetetlen neki az ifjak zajgása stb. Pedig nagy szeretetre van szükség, úgy, hogy *Kolping* szavai-ként: «szívét is ajándékozza oda egyletének» Csak a szeretet képes túrni, elviselni az egyleteknek sokszor nehéz levegőjét, a nyersséget, a kerges munkáskezet, az ugrádozó inasgyereket. Csak a szeretetből fakad az önzetlenség, áldozatkészség és állhatatosság.

3. *Szelidség*, mely különösen az intésekben és a tagokkal való bánásmódban nyilatkozik meg s egyaránt távol tartja az elnököt a merev hivatalos és rideg előjárói modortól, a durvaságtól, de másrészt a túlságos engedékenységtől is. Neki, mivel felelős mindenért, a rendtelenségei túrnie nem szabad, de nem is kell minden csekélységért szólni. A szeretet vidám kedélyt ad, mely különösen fontos az egyleti elnökben. Míg ez bizalmat kelt, addig másrészt vigyázni kell, hogy tekintélyét a bizalmas érintkezés következtében el ne veszítse. A túlbizalmas, túludvarias bánásmód soha sincs az elnök javára. Ép úgy, ha túlságosan elvegyül a tagok közé, ha ott van minden mulatságban, ha magát az egylet mulattatójává teszi: elveszti tekintélyét és tisztelet helyett csak félvállról beszélgetnek vele. Másrészt túlkomoly, mogorva természetű ember megközelíthetetlen lesz a tagokra nézve; nem lesznek iránta bizalommal. S habár távol kell lennie bánásmódjában minden durvaságnak, másrészt nem szabad elnéznie mindent. Fel kell emelnie szavát, ha tényleg megróvandót talál, sőt a rossz viseletű tagot ki is kell zárnia, nehogy az a többieket elrontsa. Nevezetesen nem szabad túrnie a káromkodást, helytelen beszédet, veszekedést, szeretetlenséget, részegséget stb. De ha valakit meg kell rónia, sohasem tegye azt ridegen és parancsoló hangon, hanem szeretetből, atyailag, úgy, hogy az illető érezze, hogy magának az elnöknek is fáj, hogy intenie kell valakit. Távol kell lenni minden szeszélynek és idegességnek, s meg kell fontolnia, mielőtt valakit rendreutasít.

4. *Önzetlenség*. Az egylet vezetőjének el kell készülnie lenni sok önmegtagadásra. Fel kell áldoznia idejét, melyet pihenésre, kellemes olvasásra, szórakozásra fordíthatna. Az egyesületi tagok, különösen az inasok, munkások, földművesek nem is rossz akaratból, mint inkább nevetlenségből és meggondolatlanságból eredő nyersséget és durvaságot árulnak el. Önzést és anyagiasságot gondolkodást. Az elnöknek magasabb szempontból kell mindezt megítélnie és semmi más egyebet nem keresnie, mint csupán a rábizott lel-

kéknél nevelését és művelését. Az egyesület érdekei sokszor pénztárczáját is igénybe veszik, de ez nem egyéb, mint az alamizsnának egy fajtája, melylyel nemcsak magának szerez érdemet, hanem a tagokat is jó cselekedetre és áldozatkészségre indítja. Jóságáért, áldozataiért azonban végkép ne számítson hálára sem a tagok részéről, sem a hitközség részéről, sem előljárói részéről.

5. *Állhatatosság.* Egyike a legfontosabb kellékeknek, hogy türe és szenvedve kitartóan dolgozzék. Sokan buzgón hozzáfognak az egyetek vezetéséhez, abban a hiszemben, hogy ott csak öröm és szép eredmények gyors megvalósulása vár rájuk. Azt hiszik, hogy elég egyesületet alkotni és azt a bizonyos lelki megújodást rövid idő alatt elérik. Mily keservesen fognak csalódni. Az egyleti működés, ép úgy, mint a lelkek vezetése, csak lassan hozza meg gyümölcseit. Tövissel és bojtortjával benőtt terület az, melyet veritékes munkával kell megművelni. S nem egy évnek, de sokszor egész életnek munkája sem elég arra, hogy azt a kört, mely ránk van bízva, teljesen Krisztus szelleme szerint való igaz emberré alakítsuk át.

A ki gyors munkát akar, az hamar otthagyja az egyletet és talán újat keres, hogy jobb eredményeket, több örömet érjen. Az ily lobbanékony lelkek kétségbeesnek, ha működésüket rögtön eredmény nem koronázza, elszomorodnak és feladják a küzdelmet. Nincs bennük elég erő, így egyesületeket alkotni s egyesületeket vezetni nem lehet. Másrészt azt sem lehet remélni, hogy az ember minden tagot megmentsen. Persze meg kell lenni bennünk a jó szándéknak, hogy mindegyikből, kivétel nélkül hasznos embert és jó keresztényt neveljünk. De ha ez nem sikerül, ha egyik-másikban, kiben teljes bizalmunkat helyeztük, csalódnunk kell: ne essünk kétségbe; a mag, melyet elvetettünk s melyet szeretettel ápolgattunk, idővel meghozza gyümölcseit. Az esetleg kizárt tagot se tartsuk elveszettnek; tudakozódjunk utána, keressük fel szeretettel és iparkodjunk őt jó pástorként a jó útra terelni.

6. *Ima.* Ne feledjük el a szeretet kötelességét; imádkozunk egyesületünk tagjaiért, foglaljuk be őket mindennapi szentmisénkbe, szolozsmánkba, jó cselekedeteinkbe.

A Legényegyleteknek apostola, *Kolping*, e tekintetben azt tanácsolja, hogy az összes egyesületi elnökök ima-testvérületet alkossanak. Meg is határozta a közös ájtatosságot:¹

¹ *Erdősi, Vezérkönyv* 86.

a) Naponta mondják el a «Sub tuum praesidium»-ot a megfelelő versiculus, responsorium és oratio-val, valamint a Szent Józsefről szóló Versiculust, Responsoriumot és Oratiót;

b) minden hétfőn, mint a mely nap a mesterlegényekre nézve a legveszélyesebbek egyike, a «Miserere» zsolnárt;

c) minden vasárnap az élő és elhunyt elnökökért és tagokért a «De profundis» zsolnárt;

d) karácsonykor a második szentmisét a legényegyesületért s annak jótévedőjéért ajánlják fel.

A gyűlések és jegyzőkönyvek vezetése. A gyűlések vezetésében igen fontos dolog, hogy az elnöknek teljesen hatalmában legyen az a bizonyos parlamenti módszer, melylyel a gyűléseket vezetni szoktuk. Az egyesületektől független gyűléseken az összehívó nyitja meg a gyűlést és fölhívja a jelenlevőket, hogy elnököt és jegyzőt válasszanak. A dolognak úgy kell előkészítve lenni, hogy a kívánt elnök választassék meg. Az elnök fölszólítja a megválasztott jegyzőt, hogy vezesse a jegyzőkönyvet, melynek hitelesítésére két jelenlevőt kér fel. A jegyzőkönyv alakja a következő:

Jegyzőkönyv.

Fölvétetett 1907 május 1-én a *Vácson alakítandó munkás-otthon ügyében.*

1. Elnök üdvözlőlvén a jelenlevőket, megnyitja a gyűlést.

2. _____ : _____ .-

3. stb. (A gyűlés pontjai.)

Elnök megköszönvén s jelenlevők érdeklődését, a gyűlést bezárja.

K. m. f.

N. N.

jegyző.

mint hitelesítő.

Határozat

N. N.

elnök.

mint hitelesítő.

A gyűlés vezetése nagy okosságot, higgadtságot, önuralmat és tapintatosságot követel. Mindenekelőtt nem szabad megengedni, hogy ki-ki akkor beszéljen, a mikor akar, hanem csak ha az elnöktől szót kér, illetőleg a szólásra engedélyt nyer, mit a beszélni akaró úgy fejez ki: «Elnök úr, szót kérek» Mire az elnök azt megadva, így szól: «Tessék! A beszélőt zavarni engedni nem szabad: «Kérem most ne tessék beszélni!» «Kérem a szónokot ne tessék zavarni!» «Kérem tessék meghallgatni az elnököt! Rendezettebb helyen, hol a gyűlés tárgya előre közöltetik és az kifüggesztetik, vagy külön

könyvben foglal helyet, a hozzászólani akarók előre bejegyzik a nevüket, mely esetben őket a szólás joga sorrendben illeti meg.

Ha valamely fölvetett tárgyhoz több hozzászóló már nincs, akkor fölveti az elnök a kérdést: «*Kíván még valaki hozzászólani a tárgyhoz?*» Ha senki sem jelentkezik, vagy több föl szólalni akaró följegyezve nincs, akkor az elnök: «*Mivel több felszólaló nincs, a vitát ezennel bezárom.*». S akkor röviden összefoglalva a vitát, megteszi indítványát, melyet vagy elfogadnak, vagy szavazás alá bocsátanak és a szerint: «*Elnöki jogommal élve, kimondom a gyűlés (vagy szervezet) határozatát, hogy...*» stb. Egyéb indítványoknál is ez az eljárás, melyet akár az elnök, akár más. tag jelent be; ahhoz elnöki engedménnyel hozzászólhatnak, s miután a vita befejeztetett, az elnök a határozatot kimondja.

II. Az elnök segítőtársai. Mivel a lelkipásztor egymaga nem képes mindent végezni s nagy elfoglaltsága miatt arra ideje sincs, de meg nem is ez a főhivatása, azért szükséges, hogy pap-társai s a világiak közül szerezzén magának oly egyéneket, kiket az egyesület vezetésében kiképezve, segítőtársakként alkalmazhat. Természetesen a legelső segítőtársakat megadja már az egyesület szervezete, de arra kell is törekedni, hogy különösen a világiak oly irányban nevelődjenek, hogy (különösen a szövetkezeteknél) teljesen jó szellemben, de önállóan képesek legyenek az ügyeket vezetni és rendezni. Még az ily ideális körülmények között sem lesz az elnöki állás tiszteletbeli állás, hanem mindig tevékeny munkát fog követelni.

És épen, mint segítőtárs, méltán várható a *tanítóktól*, hogy ezen a téren is jobbkézét képezendik a lelkipásztornak. Ép úgy nagyon jól felhasználhatók azok is, a kik egykor tagjai voltak az egyesületnek (mesterek). Az ilyenek jól ismerik az egyesület szokásait, igényeit, kívánságait, a tagok természetét, tulajdonságait. De, természetesen, meg kell válogatni az embereket.

Végre jegyezzük még meg:

1. Oly egyesületeket, a melyeknek igen nagy számú taguk van (különösen a hivatásszerű egyesületeket), legjobb szakcsoportokba osztani; esetleg, ha valamely városban több plébánia van, több egyesületbe osztani. így a vezetés is könnyebb és az összetartás nagyobb.

2. Ha a plébániához tartozó egyének (tánoncok, segédek munkások, cselédek) idegen helyre távoznak, a lelkipásztor az illető

melyen létező kath. egylethez *tudósítást küldjön*, megadva az illetőnek lakáscímét. Különösen jó az illetet előre küldeni, hogy ha az illető tag az ott létező, megfelelő kath. egyletbe beiratkozik, az egyletnek már előre tudomása legyen róla.

23. §. 7. Az egyesületi élet külső szervezete. (Országos szervezkedés.)

Valamint az egyénnek, hogy célját hathatósabban elérje, a vele ugyanazon célra törekvőkkel kell egyesülnie: úgy az egyes egyesületeknek, hogy céljukat annál jobban elérjék, az ugyanazon célú egyletekkel egyesülniök kell. Ezt értjük az egyesületek külső szervezkedése alatt. Csakis úgy érhetünk el igazi eredményeket, ha az ugyanazon célra törekvő egyesületek, pl. munkás-egyletek, szövetségekké (Verband) és pedig Országos Szövetségekké alakulnak.

Az egyesülésnek e módja a következő:

1. Ha valamely városban (Budapest) több egynemű egylet (pl. munkás-egylet) van, azok az illető városban közösen egy helyi egyesületet, vagyis *helyi szövetséget* alkotnak; 2. az egyes esperesi kerületben vagy járásban lévő összes egyesületek, pl. munkás-egylet, (esperes-) *kerületi szövetséget* alkotnak, melynek feje (elnöke) az esperes, vagy a megyés püspöktől az illető egyesület Országos Szövetségének ajánlására kinevezett kerületi elnök; 3. az egyes egyházmegyékben lévő összes egynemű egyesületek *egyházmegyei szövetséget* (Diözesan-Verband) alkotnak, melynek feje a megyés püspök által kinevezett egyházmegyei (pl. munkás-egyesületi) elnök; 4. végre az egész országban lévő egynemű egyesületek *országos (pl. munkás-) szövetséget* alkossanak.

Németországban csodálattal tanulmányozhatjuk a szervezkedésnek ezen módját.

1. Ifjúsági egyletek (inas-, ifjú munkások, legények és kereskedőségek) szövetsége. Az 1897. évi kölni nagygyűlésen alakult meg. Elnöke lett dr. *Drammer*. (Az egyházmegyei igazgatók állásuknál fogva tagjai a központi bizottságnak.) 1904-ben 2200 egyletet foglalt magában 220.000 taggal.¹ Lapja a *«Präsides-Korrespondenz»*; szerk.: Mgr. dr. *Pieper* Ágoston, a német kath. népszövetség igazgatója (Generaldirektor des Volksvereins für das kath. Deutschland, M.-Gladbach); évenként 12 füzet (3 M.). 1905 júl. Kölnben a németorsz. kath. ifj. egyletek központi bizottságának (Zentralkomitee) titkára is kinevezett (dr. Pirnay, St. Joseph-Kölnben a tanonczotthon igazgatója).² Másik

¹ *Heimbucher* 212. ² *Honnet* i. m. 258. köv. 259. Az ifjúsági egyletek szövetségének a kölni egyházmegye számára kiadott *alapszabályait*, 1. u. o. 263.

lapja: *Korrespondenzblatt für die Präsidien der katholischen Jugendvereinigungen*, Köln, Bachern (3 M.). Ép úgy egyesültek 1893. a svájci ifjúsági egyletek elnökei is szövetséggé.¹ A *kath. kereskedők* egyesületeinek szövetsége külön is létezik, 150 egyletet foglal magában 15.000 taggal. Az evangélikus ifjúsági egyletek szintén nagy szövetséget alkotnak: a «*l' eltbund*»-ot, mely az egész világon el van terjedve s jelenleg több mint 6300 egyesületet foglal magában több mint 550.000 taggal. Alapított 1855. évben Parisban. 3-évenként nagygyűlést tart (Weltkonferenz), tízen szövetséghez jön meg a «*Studenteniveltbund*», 1700 egylet szövetsége körülbelül 100.000 taggal. Továbbá a «*Deutscher Nationalbund*», mely 1800 egyletet egyesít körülbelül 100.000 taggal; Németországnak megfelelően 9 «Landesbündnis»-re van tagozódva.²

2. A *kath. munkásegyletek*. 3 központi szövetséget alkottak. 1904-ben a délnémet szövetség 630, a nyugoti német 311, az északi és keleti. 300 egylettel; a körülbelül 60 hesseni egylet egy külön szövetséget alkotott. 1904-ben 1700 munkás-egyesület képezte a szövetségeket, körülbelül 220.000 taggal. Ide tartozik az «*Arbeiterwohl*» név alatt a *kath. iparosok és munkásbarátok* szövetsége is (székhelye: M.-Gladbach). Alapított 1879. Több mint 1200 tagja van. Évi tagsági díj 5 M., egyesületi elnököknek 2 M. Lapja az «*Arbeitern-ohl*»; szerk.: Dr. Hitze. Kitűnő lap különösen a munkáskérdésre vonatkozólag.

3. «*Internationaler Verband Katholischer Mädchenschutzvereine*». 1897-ben alakult Freiburgban (Svájcz), ahol központja, nemzetközi irodája van (Peterstrasse 22.). Lapja: «*Monatsbericht des internationalen kath. Mädchenschutzvereines*». Évi tagsági díj 1 M.³ 1902. jun. kimondták a nemzetközi leányvédelem-szövetség III. kongresszusán Münchenben, hogy szervezni kell ezen ügyet német nemzeti alapon is (Verband der deutschen Mädchenschutzvereine). *Kath. kereskedőnői* alkalmazottak szövetsége (Verband kath. kaufmännischer Gehilfinnen) 1901. alakult;⁴ székhelye: Köln. 1904-ig 17 egyletet egyesített 2200 taggal; betegsegélyzőpénztára és állásközvetítője van.

4. Szövetség a nyilvános erkölcstelenség ellen. Leixner Otto által alapítva, «*Volksbund zum Kampf gegen den Schmutz in Wort u. Bild*». (Berlin NW. 87., Beusselbrücke.) s

5. Szent Rafael-egylet.⁶ A kivándorlók védelmére. 1871. alakult Mainzban. Jelenleg kiterjed már az egész Európára.

A legnevezetesebb 3 szövetség: a Windthorstbund, a Charitasverband és a Volksverein.

6. Windthorstbund⁷ *kath. ifjú emberek* (21. évtől kezdve) egyesítésére, hogy *kath. meggyőződésüket bátran megvallják s hogy képesíttessenek arra, hogy*

¹ *Alapszabályokat* 1. Heimbucher, 212.

² *Honnef*, 308. köv.

³ *Liese*, Handbuch d. Mädchenschutzes. Freibg., 1904. 188.

⁴ *Liese*, Mädchenschutz 153.

⁵ *Marx*, Der Kampf gegen die öffentliche Unsittlichkeit. Freibg, 1907, 47.

⁶ *Cahensly*, St. Raphaelverein zum Schutze kath. deutscher Auswanderer. Freiburg, 1900.

⁷ *Heimb.* 271.

népgyűléseken is szónokolhassanak. *Agitátor-képzés* a szó nemes értelmében, a jó ügy mellett! A Windthorstbund-ok szövetséget (Verband) alkotnak. 1904-ben 90 Windthorstbund létezett 8000 taggal. A szövetség lapja a *«Windthorstblätter»*

7. Charitasverband¹ für das katholische Deutschland (C. V.) 1897. alakult Kölnben. Székhelye Freiburg i. B. Célja: a jólékonyság tervszerű előmozdítása, szervezése elméletben és gyakorlatban; tömöríteni az egyesüeket, egyesületeket és intézményeket. Évi tagsági díj 6 M. (tanítók, papnövendékek 3 M.); egyszeri 150 M. lefizetése állal egész életre való tagsági jog. A tagok megkapják a kitűnő «Charitas» zöld külsejű füzeteit. (Különben évi 3 M.) Ezen a téren is (a mint később látni fogjuk) bámulatos a németeknél az organizáció. Az összes helyi jótékonyági egyesületek közt helyi szövetségek vannak, egymással folytonos érintkezésben (helyi titkárságokkal, Charitassekretariát): ugyancsak egyházmegyénként vannak egyházmegyei szövetségek is; sőt a Charitasverband tevékenységét még a külföldre is kiterjeszti (1900., 1903. bécsi, 1903. zugi (Svájcz), 1901. brüsseli gyűlések)² s ott is szervezi e végtelenül fontos ügyet. Freiburgban van még *tudakozódó-helye* (Auskunftsstelle) is (1. alább). Gyermekevédelem, ifjúságvédelem, népképzés, gazdasági önszegély, szegény- és betegügy, nővédelem és kivándorlók ügye – ez a Charitasverband missiója!³

8. Volksverein.⁴ Utóljára említjük a legfontosabbat. Ez az egylet, mely az *egész német katolikus népet* magában foglalja és egy egységes, bámulatosan Szervezett egyesületbe tömöríti, a halhatatlan emlékü nagy *dr. Windthorst* Lajos végrendelete és öröksége. E nagyszellemű és vallásos férfiú látván a szociáldemokraták terjeszkedését, egész lelkével csüggött a nagy eszmén, hogy ezen működésében oly kimondhatatlan fontos szövetséget megalakítsa. 1890 november 20.án hosszú tanácskozások után kibocsátotta híres kiáltványát «An das Katholische Deutsche Volk» a német katolikus népszövetség megalakítására. Daczára bámulatos parlamenti tevékenységének és egyéb társadalmi elfoglaltságának, minden erejét ezen egyesület megalakítására fordította. Mint nagybeteg, hideg tél közepén utazott el 1890.ban Kölnbe az alakuló gyűlésre s kitörő örömmel fogadta, midőn halálos ágyán az első 100.000 tagot jelentették neki († 1891). Windthorst mellett az egylet élén *Brandts* Ferencz, m.-gladbachi gyáros állott. Másodelnök lett *Trimbörn* Károly, jegyző pedig *dr. Hitze* Ferencz (jelenleg münsteri tanár, akkor még Gladbachban). Az ügyvezetést *dr. Drammer* József (jelenleg acheni plébános) vállalta el, kit 1892-ben *dr. Pieper* Ágoston (M.-Gladbach) mint főtítkár követett. Ezen és egyéb kiváló férfiak alakították meg a Volksverein előljáróságát. A Volksverein-nek 1890 végén még csak 108.000 tagja volt, 1903-ban 300.000, a következő egy év alatt 100.000-rel nőtt s 1904-ben már – 400.000.

¹ *Trimbörn*, Die Pflichten der höheren Stände auf sozialem u. charitativem Gebiet² Freib., 1906. *Alapszabályok* 41. köv.; «*Chantas*», VIII., 271. köv.; Dr. *Werthmann* (a Charitasverband elnöke), Die Ziele des Charitasverbandes für d. kath. Deutschland, Freib., 1899.

² *Heimb.* 131.

³ Részletesebb ismertetését, alapszabályait és működését lásd alább.

⁴ *Bammerstein*, Winfried.⁴ Trier, 1895. 396. köv.; *Heimbucher* i. m. 247.

Főereje a népszövetségnek a *szervezkedésben* van, melylyel az egész német birodalmat valósággal behálózza és *tevékenységét központosítja*. A leg-részletesebb kimutatások érkeznek folyton a központba, melyek segítségével folyton nyilvántartják a szükségleteket, hogy hol mit kell tenni; s ebben a fontos munkában nagy segélyére van a központnak az ügyvezetők (Geschäftsführer), a bizalmi férfiak (Vertrauensmänner) és az egyházmegyei képviselők (Diözesanvertreter) intézménye. Az egyes plébániákban és esperességi kerületekben *ügyvezetők* vannak. Ezek oldala mellett a szükséghez képest egy vagy két *bizalmi férfit* áll. Ezek gyűjtik a tagokat, osztják szét az egyleti iratokat és tartják a gyűléseket. Ezeknek élén az egyes egyházmegyékben *egyházmegyei képviselők* vannak s valamint időről-időre a bizalmi férfiak az egyházmegyei képviselőkkel, úgy a különböző egyházi képviselők az orsz. központtal közös tanácskozásra jönnek össze.

1. A «Volksverein» működésének irányai a következők:

2. *Népgyűlések*. Helyről-helyre mennek a bizalmi férfiak; tanítják, lelkesítik a tömegeket. Fölvilágosítják a népet a demokrácia veszedelméről, a ker. szocialis reform-mozgalmakról a helyi körülményekre való tekintettel s ösztönöznek, irányt adnak a gyakorlati tevékenységre.

3. *Iratok terjesztése*. Évenként 8-szor jelenik meg «*Der Volksverein*» az évi 1 M. tagsági díj fejében. Egyéb röpiratokat is pár fillérért, sőt ingyen is terjeszt a Volksverein 100.000.nyi példányban; úgy hogy csak 1895-ig 7 és V2 millió, eddig pedig több mint 25 millió példányban osztott szét röpiratot és füzetet. 1904-ben 1900 népgyűlést tartott. Kiválóan megemléstésre méltók a központ által (*Zentralstelle des Volksvereins für das katholische Deutschland in M.-Gladbach*) kiadott «*Sozial-politische Flugblätter*», «*Apologetische Flugblätter*», «*Apologetische Tagesfragen*» és a «*Soziale Tagesfragen*» (a berlini «*Soziale Praxis*»-t pedig tagjainak olcsóbban küldi).

3. *Könyvtár*. M.-Gladbachban nemzetgazdaságiam és apologetikus könyvtárt szervezett, melyből 1904-ben minden díj nélkül (és portofrei) 3367 számot kölcsönzött az egylet tagjainak.

4. *Kurzusok*. Nemzetgazdasági és (1902 óta) apologetikus tanfolyamokat tart minden évben. Így 1903 aug.-okt.-ig M.-Gladbachban 2¹/₂ hónapig tartó tanfolyamot. Ugyancsak képez és küld szónokokat a különféle gyűlésekre.

5. *Népirodákat* (Volksbureau) létesített 1904-ig már 33 helyen, melyek jogi ügyekben tanácsokat nyújtanak. 14 katolikus *munkástitkárság* (Arbeitersekretariat) működött a Volksverein terjesztésére külön bizottság alatt a munkás-egyletekben. Oly helyekre nézve, a hol népiroda nem volt, maga a központi tudakozóhely (Soziale Auskunftsstelle, M.-Gladbach) állott ingyen a földművelők, iparosok, munkások, kereskedők stb. rendelkezésére.

A Volksverem *alapszabályai* a következők:

1. §. Az egylet *czélja* a társadalmi téren létező tévedések és fölforgató törekvések ellen küzdeni s a társadalmi téren a ker. rendet védeni.

2. §. E czélt az egylet az egyes tagok személyes működése, oktató előadások és jó iratok terjesztése által iparkodik elérni.

3. §. Szavazati joggal bíró *tagja* az egyletnek minden nagykorú katolikus német, ki évenként 1 M.-át az egyleti pénztárba befizet.

4. §. Az egylet vezetése az elnökség (Vorstand) kezében van, mely leg-

alább is hét tagból áll, kik a nagygyűlés által egy évre megújítatnak, illetőleg újból megválasztatnak. Az 1. és 24k elnököt szintén a nagygyűlés választja, de a jegyzőt és pénztárost a megválasztott elnökség választja a saját kebeléből. Az elnökségnek megvan a kooptáció joga.

6. §. Az elnökség viszi az egész *ügyvezetést*; nevezetesen a nagygyűléseket s a különgyűléseket s alkalmas irodalmi erők bevonásával a szétosztásra szánt egyleti illetmények s egyéb röpiratok kiválasztását, illetőleg megíratását s azoknak terjesztését, valamint a pénz járulékok beszédését és hovaíordítását, miről évenként a nagygyűlésnek köteles elszámolni.

6. §. Az elnökség az egyleti ügyek vezetésévei az egyes egyház m egyekben vagy országrészekben *ügyvivőket* bízhat meg.

7. §. Az egylet törvényes lakhelye *Mainz*. Az egylet esetleges *főloszlásáról* a nagygyűlés határozhat. Főloszlás esetén az elnökség joga meghatározni, hogy az egylet vagyona mire fordíttassék. Az egylet azonban valamely tag kilépése vagy halála, valamint valamely tagnak csödbe jutása által föl nem oszlik. Kilépő tagok az egyleti vagyona semmi igényt sem tarthatnak.¹

9. Szakszervezetek, munkásszövetségek (Gewerkvereine) terén az elsők és leghatalmasabbak az angol *trade-union-ok*. 1902-ben *Angliában* volt 1183 munkásszövetség 1,915.507 taggal s 88,491.920 M. vagyonnal. *Németországban a)* a szabad munkásegysületek (Freie Gewerkschaften) 63 központi szövetséggel (Zentralverband) s több mint 1,000.000 taggal; *b)* a Hirsch-Duncker-féle munkásegysületek kb. 116.000 taggal; *c)* a keresztény munkásegysületek kb. 265.000 taggal.²

Nálunk Magyarországon csak a legújabb időben szerveződnek az egész országra kiható szövetségek. De hisz az egész ker. szociális akció nálunk még csak 11 éves múltra tekinthet vissza; nem csoda, ha még csak gyermekkorát éli. A *társadalom reformátusa* pedig a legnagyobb buzgalom mellett is *csak lassan, lépésről-lépésre vihető előre*. Mindamellett már is igen szép eredményeket értünk el.

1. A magyarországi katolikus egyesületek Országos Szövetsége (Verband).

Az elnökség tagjai: *Elnök*: Ifj. Zichy János gróf (Budapest, VIII., Vas-utca 10). *Aelnökök*: Boromisza Tibor püspök (Szatmár). Esterházy MórícZ gróf (Csákvár). Giesswein Sándor dr. ügyvivő-

¹ Egyéb nagyobb egyletek még: 1. a katolikus legényegylet (Gesellenverein; Kolping Adolf által alapítva), az egész világon elterjedve. Több mint 1018 egylet 110.000 taggal (iparoslegények); Rajnai földművesszövetség (Rheinischer Bauernbund) 35.000 taggal 830 helyiszövetkezetben: 3. Trieri földművesszövetség kb. 12.000 taggal 12 helyiegyletekben stb.

² *Retzbach*, Leitfaden f. soziale Praxis. Freiburg, 1907. 157.; *Hitze*, Die Arbeiterfrage.⁴ M.-Gladbach, 1905. 79. köv.: *Hirkner*, Die Arbeiterfrage.⁴ Berlin, 1905. 479.

alelnök (Budapest, VIII., Szentkirályi-utca 28). Kápter Károly apát (Budapest, I., Kir. vár). Lovag Mattyasovszky Lajos (Esztergom). Zlinszky János dr. (Budapest, VIII., József-körút 31). *Igazgató*: Szentiványi Károly. *Titkár*: Haller István. Iroda: Budapest, VIII., Szentkirályi-u. 28.

A németeknek kipróbált módszerére támaszkodva mihamar beláttuk azt, hogy az egyesületek egyesülése és szövetkezése az egyedüli út az egységes tevékenység kifejtésére. A vezető férfiaknak, mint az egyes egyesületek képviselőinek az egész országra kiható egységes szövetségre kell lépniük. Csak ettől várható eredmény. Ezen eszmék alapján alakult ki az Országos Szövetség az 1896. nagygyűlés hatása alatt. De szorosabb szerveződés céljából szükségesnek mutatkozott minden egyházmegye, minden esperességi kerületében a megyés püspök megerősítésével és kinevezésével bíró megbízottat, bizalmi férfiút állítani. Az esperes-kerületi képviselők minden egyházmegyében megyei szervezetet (Diözesanverband) alkotnak. így is alakította meg a Szövetség 1906 jan. 1-én az egyhm. képviselő szervezetét.

a) A magyarorsz. kath. egyesületek Országos Szövetségének *alapszabályai*:

I. A Szövetség czime. 1. §. A szövetség czíme: «A Magyarországi Katholikus Egyesületek Országos Szövetsége». Székhelye: Budapest.

II. A Szövetség célja. 2. §. A Szövetség célja: A magyarországi katolikus egyesületek között állandó kapcsolat és szoros összeköttetés létesítése, a katolikus egyesületek működésének egységes irányítása, országos társadalmi mozgalmak kezdeményezése és vezetése; a katolikus egyesületek kifelé való képviseltetése, védelme és ügyeik előmozdítása.

III. A Szövetség tagjai. 3. §. a) *Rendes tagok*: A Szövetség rendes tagjai azon Magyarországon létező, a belügyminisztérium által jóváhagyott alapszabályokkal bíró katolikus egyletek, melyek választmányi ülések határozata alapján az elnök és jegyző aláírásával s a hivatalos pecséttel ellátott nyilatkozattal a Szövetségbe belépnek s az alapszabályok megtartására magukat kötelezik, b) *Pártfogó tagok*: A Szövetség pártfogó tagjai egyes személyek, testületek, erkölcsi intézmények, a kik a Szövetség föntartására évenként legalább 200 koronát fizetnek, c) *Pártoló tagok*: A Szövetség pártoló tágjai egyesek, testületek, intézmények, a kik a Szövetség föntartására évenként legalább 10 koronát fizetnek.

IV. A tagok jogai. 4. §. 1. Minden a Szövetségbe belépett egyesületnek joga van: a) a Szövetség évi közgyűlésére tetszés szerinti tagokat küldeni. Ezenkívül minden a Szövetségbe belépett egyesület az évi közgyűlésre szavazatra jogosított, fölhatalmazott tagokat is küldhet, kik a közgyűlésen az egyesületet képviselik. És pedig: a) azok az egyesületek, melyeknél a tagok száma az 500-at meg nem haladja, két meghatalmazott tagot küldenek

g) azok az egyesületek, melyeknél a tagok száma 500.1000 között van, négy meghatalmazott tagot; γ) azok az egyesületek, melyeknél a tagok száma az 1000-et meghaladja, hat meghatalmazott tagok küldenek; b) ügyeikben útmutatásért, tanácsért, esetleg közbenjárásért a Szövetséghez fordulni, annak pártfogását, védelmét igénybe venni. 2. A pártfogó tagok a Szövetség évi közgyűlésein megjelenhetnek s tanácskozási, indítványozási és szavazati joggal bírnak. 3. A pártoló tagok a Szövetség évi közgyűlésein megjelenhetnek, tanácskozási, indítványozási joggal bírnak, de szavazati joggal nem bírnak. 4. A pártfogó és pártoló tagokul belépett erkölcsi testületek jogaikat szabályszerű meghatalmazással jogosított megbízottak által gyakorolhatják.

V. A tagok kötelességei. 5. §. A Szövetségbe belépett egyesületek kötelezik magukat, a szövetségi közgyűlés határozatainak saját körükben lehetőleg érvényt szerezni s a Szövetség céljait előmozdítani. Kötelesek továbbá a hozott határozatok végrehajtásáról és évi működésükről, a Szövetség közgyűlését legalább egy hónappal megelőzőleg, jelentésüket a központi irodának megküldeni. A pártfogó és pártoló tagok évi díjaikat tartoznak minden polgári év végéig beküldeni. A tagsági kötelezettség három évig tart. A ki ezen idő leteltével kilépni akar, tartozik kilépési szándékát az Igazgató-tanácsnak bejelenteni, ellenkező esetben hallgatagon további három évre kötelezettséget vállal.

VI. A Szövetség szervezete. Elnökség és tisztikar. 6. §. A Szövetség élén egy elnök áll, kit az évi közgyűlés három évre választ. Az elnök mellett van hat alelnök, kiket az évi közgyűlés három évre választ. Az alelnököknek egyike lehetőleg budapesti legyen. A Szövetség tisztviselői: a titkár, pénztárnok, jegyző, kiket az Igazgató-tanács három évre választ s a kiknek működési körét az ügyrend határozza meg. Az Igazgató-tanácsnak jogában van a szükséghez képest új tisztviselői állásokat is létesíteni. Tartozik azonban ezt a legközelebbi közgyűlésnek bejelenteni. 7. §. A Szövetség elnöke, akadályoztatása esetén az alelnökök elnökölnek a szövetségi közgyűléseken és az Igazgató-tanács gyűlésein, összehívják ezeket a gyűléseket, aláírják a jegyzőkönyveket és fontosabb okiratokat s vezetik a Szövetség működését és képviselik a Szövetséget kifelé.

Igazgató-tanács. 8. §. A Szövetség évi közgyűlése a Szövetségbe lépett egyesületek kiküldött képviselői közül 60 igazgató-tanácsost választ. Az Igazgató-tanács tagjai közül minden évben húsz tag kilép és pedig az első két évben sorshúzás útján, később megválasztásuk sorrendje szerint. A kilépett tagok újból megválaszthatók. 9. §. Az Igazgató-tanács évnegyedenként legalább egyszer ülést tart, de szükséghez képest többször is tarthat üléseket. Határozathozataira az elnökön kívül tíz tag jelenléte szükséges, kik szótöbbséggel határoznak. Személyes ügyekben a szavazás mindig titkos. Az Igazgató-tanács üléseit az elnök hívja össze s tartozik az Igazgató-tanácsot összehívni akkor is, ha azt nyolcz igazgató-tanácsos kívánja. Az Igazgató-tanács üléseiről jegyzőkönyv vezetetik, mely az ülés után nyolcz nap alatt az elnök s a jegyzőkönyv vezetésére fölkért jegyző s az elnök által kijelölt két jelenvolt igazgató-tanácsos által hitelesítetik. 10. §. Az Igazgató-tanács veszi föl a Szövetségbe belépni kívánó rendes, pártfogó és pártoló tagokat, intézi el az év közben fölmerült fontosabb ügyeket, melyek a Szövetséget s általában az egyesü-

leti életet érintik, tanácskozik az évi közgyűlés határozatainak megvalósításáról, végrehajtója a közgyűlésnek s működéséről jelentést tesz az évi közgyűlés előtt.

A szakosztályok. 11. §. Az Igazgató-tanács részint kebeléből, részint kivüle álló szakférfiakból a szükséghez képest szakosztályokat alakít. Legalább is következő szakosztályok alakítandók: 1. *Irodalmi* szakosztály. 2. *Társadalmi* szakosztály. 3. *Kharitatív* szakosztály. 4. *Szociális* szakosztály. 5. *A fővárosi* katolikus egyesületi ügy szakosztálya. Minden szakosztály önmaga választ szakelődöt. A szakelődök résztvesznek az Igazgató-tanács ülésein, ott előterjesztik javaslataikat, melyek fölött az Igazgató-tanács határoz.

Közgyűlés. 12. §. A Szövetség minden év második felében közgyűlést tart. A közgyűlés rendszeren a Szövetség székhelyén, Budapesten tartatik, időről-időre azonban nagyobb vidéki városokban is tartható, hol valamely a Szövetségbe belépett egyesület létezik. Mindenütt, a hol gyűlés tartatik, a közgyűlés az illető főpásztornak bejelentetik. A szavazásra jogosított képviselők a közgyűlést megelőzőleg megbízó-levelüket a Szövetség irodájának bemutatni tartoznak. A szavazás személyi ügyekben titkos, minden más esetben nyilvános. A közgyűlést az elnökség hívja össze, úgyszintén tartozik rendkívüli közgyűlést összehívni, ha ezt a Szövetségbe lépett egyesületek Vs-e kívánja, vagy ha azt az Igazgató-tanács elhatározza. A közgyűlésről vezetendő jegyzőkönyvet az elnök, a jegyzőkönyv vezetésére fölkért jegyző s a közgyűlés elnöke által a jegyzőkönyv hitelesítésére kijelölt két tag írja alá. 13. §. Az évi közgyűlésen szavazati joggal bírnak: *a)* a Szövetségbe lépett egyesületek szavazati joggal fölrüházott képviselői; *b)* a pártfogó tagok; *c)* az Igazgató-tanács tagjai; *d)* az elnökség és tisztikar. 14. §. A közgyűlés hatáskörébe tartozik *a)* az elnök, a hat alelnök megválasztása; *b)* a 60 igazgató-tanácsos megválasztása; *c)* az Igazgató-tanács évi jelentésének tárgyalása; *d)* a titkár évi jelentésének tárgyalása; *e)* a Szövetség pénztáráról szóló évi jelentés felülvizsgálása s az évi költségvetés megállapítása; *f)* a katolikus egyesületi ügyet illető kérdésekre vonatkozó határozatok; *g)* az alapszabályok módosítása, lő. §. Az előbbi szakasz *f)* pontját illetőleg az Igazgató-tanács állapítja meg a közgyűlés programját, a mennyiben egyes fontosabb kérdéseket tárgyalásra tűz ki, azok előadására előadót kér föl s ezek határozati javaslatait megvitatás és határozathozatal végett a közgyűlés elé terjeszti. 16. §. Minden a Szövetségbe belépett egyesületnek joga van a közgyűlés elé terjesztendő kérdések sorába egy vagy több tárgynak fölvételét ajánlani, tartozik azonban ezen ajánlatot (az esetleges előadók megnevezésével) legkésőbb egy hónappal a közgyűlés előtt az Igazgató-tanácsnál írásban beadni. Ha az Igazgató-tanács valamely ily ajánlott tétel tárgyalását nem tartaná időszerűnek, ezt évi jelentésében a közgyűlésnek bejelenti.

VII. A Szövetség hivatalos közlönye. 17. §. A Szövetség hivatalos közlönyéül a «Társulati Értesítő» szolgál. E lapban tétetnek közzé az összes egyesületeket érdeklő határozatok, utasítások.¹

VIII. Egyéb határozatok. 18. §. A szövetség föloszlik, ha ezt a Szövetségbe lépett egyesületeknek legalább kétharmada a rendes közgyűlésen elhatározza. 19. §. A Szövetség föloszlatása esetén a Szövetség vagyonának kizáró-

¹ Ezen lap azonban már megszűnt. Pótolja az Alkotmány, Új Lap.

lag katolikus jótékony célra fordítása iránt a feloszlatast kimondó közgyűlés határoz. 20. §. Mindazon közgyűlési határozatok, melyek az alapszabályok módosítását vagy a Szövetség fölloszlatast s ez esetben vagyonának hováfordítását czélozzák, foganatosítás előtt a magy. kir. belügyminisztérium elé térj esz تندők. 21. §. Azon esetben, ha a Szövetség az alapszabályokban meghatározott czélt és eljárást, illetve hatáskörét meg nem tartja, a mennyiben további működése által az állam vagy tagjainak vagyoni érdeke veszélyeztetnék, a magy. kir. kormány által haladéktalanul fölfüggeszhető s a felfüggesztés útján elrendelendő szabályos vizsgálat eredményéhez képest végleg föl is Osztható, vagy esetleg az alapszabályok legpontosabb megtartására – különbeni feloszlatast terhe alatt – kötelezhető.

Az Igazgató-tanács 1905-ben 59 tagból állt. A Szövetségnek volt 15 *pártfogó*, 226 *pártoló* és 269 *rendes* tagja (t. i. egyesület). *Résztvevő* tagjai:¹ a) Népszövetség 1183 taggal, b) az espereskerületi képviselők (502 esperességből) 187.

Ezen országos szövetségnek *végtelenül fontos jelentősége van*. Míg ugyanis az egyes egyletek csak a saját céljukat tartják szemök előtt, az országos központnak kötelessége és hivatása a különböző szociális törekvéseket egymással összhangba hozni s az összes szociális tényezőket a közjóra irányítani. Ezért szükséges, hogy *minden egyesület föltétlenül tagja legyen a szövetségnek*; s valamint az egyes egyleti igazgatók a kerületi képviselőnek, ezek az egyházmegyei főigazgatónak: úgy az egyházmegyei képviselők (egyesületi főigazgatók) a központi vezetőségnek számoljanak be tevékenységökről.

a) Az egyházmegyei képviselők alapszabályai a következők:

1. *A Katolikus Egyesületek Országos Szövetsége egyházmegyei képviselőknek szervezeti szabályzata*. 1. Az egyházmegyei espereskerületek egy-egy papot választanak az Országos Katolikus Szövetség képviselőjére; az így megválasztott képviselőt az Országos Katolikus Szövetség központi szervezete ezen állásban megerősíti és a megyés főpásztornak bemutatja jóváhagyás, megbízás és körlevélben való közlés végett.

2. A képviselő hivatása az Országos Szövetség célját képező katolikus restauráció ügyét saját kerületében minden előzetes külön megbízás nélkül képviselni hivatalából kifolyólag; a hitbuzgalmi, egyleti, szövetkezeti, szervezeti és minden más keresztény társadalmi mozgalmak élére állani, a mennyiben a helyi plébános igényli vagy legalább nem ellenzi.

A központtal bármikor közvetlenül is érintkezhetik, annak tanácsát, utasításait és támogatását kikéri. A kerületi mozgalmakat, azok eredményeit nyilvántartja s gondoskodik, hogy azokról a központ legalább évenként egyszer hiteles jelentést nyerjen.

¹ A résztvevő tagság megalkotása a katolikus Népszövetség létesítésére vált szükségessé.

3. Az egyházmegye szövetségi képviselői megyei szervezetben egyesülnek. Maguk közül elnököt és titkárt választanak, működésüket ügyrenddel szabályozzák. Szervezetüket és ügyrendjüket a megyés püspök által jóváhagyatják és úgy közös, mint egyenként való működésükre főpásztori megbízást kérnek ki.

Ha a megyei szervezet megalakítása- bármely okból késnék, vagy kielégítő munkát nem fejtene ki, a ker. képviselő annak megalakítását, illetőleg tevékenységét minden jóakaratóval szorgalmazza és addig is mindent elkövet, hogy a Szövetség társadalmi munkájában odaadó munkatárssal bírjon.

II. A Katolikus Egyesületek Országos Szövetsége egyházmegyei képviseletének ügyrendje. 1. Elnök vagy ennek megbízásából a titkár összehívására az egyházmegyei espereskerületi képviselők lehetőleg évnegyedenként egyszer összeülnek. Arra az Országos Központot is meghívják. Sürgős esetekben rendkívüli gyűlés tartandó vagy körív alakjában közlendő az irányítás.

2. Értekezletük több tárgyainak sorozatát az előző ülésen állapítják meg, azokra előadót kérnek fel.

3. Az értekezlet jegyzőkönyvét teljes szövegében a főpásztornak, legalább kivonatban pedig az Országos Szövetségnek megküldik.

4. A képviselők elmaradásukat igazolni tartoznak. Ha valamely espereskerület az ülésen képviselet nélkül marad, az ülés határozatainak rövid kivonatát a ker. esperesének azon értesítéssel küldik meg, hogy képviselőjük távol volt.

5. Az értekezlet oly terveket és kívánalmakat, melyek országos jellegűek, külön, szélesebb indokolás mellett az Országos Szövetséghez küldi, hogy az azt általános jellegének megállapítása után az összes megyei szervezetekkel közölhesse és végrehajtását sürgethesse. Viszont szükséges, hogy a szervezet a hozzá érkező ilyen indítványokat vagy utasításokat készséggel letárgyalja és hatáskörében érvényesítse.

6. Minthogy a kerületi képviselő a Népszövetségnek is kerületi vezetője, a megyei szervezet az egész egyházmegye népszövetségi mozgalmát kezében tartja.

7. A megyei képviselet helyesen cselekszik, ha legalább háromévenként felhívja az espereskerületeket, hogy képviselőjüket újból válasszák meg. Személyi változás esetén pedig a három év előtt is szorgalmazza ezt.

8. Ha a szervezet egységes ereje úgy kívánja, a bármely okból alkalmatlanná vált kerületi képviselő helyébe új választás megejtését kérheti a kerülettől.

9. A személyváltozások az Országos Központnak haladéktalanul bejelentendők.

10. A képviselők a kerületi koronákon a megyei szervezet működéséről beszámolnak, a végzetek foganatosítását sürgetik, a teendőkről tárgyalást kezdenek, a kerület kívánalmait a képviseleti ülésen viszont előterjesztik.

11. A koronákon lefolyt tárgyalás a kerület hivatalos jegyzőkönyvébe is fölvéttetik, hogy arról a főpásztor tudomást szerezhessen.

12. A képviselő a nyert főpásztori megbízás alapján a községet személyesen is fölkeresheti és a katolikus társadalmi mozgalmak megindításában és vezetésében a helybeli lelkésznek tanácsal. közreműködéssel, sőt önálló eljárással is támogatására siet.

A megyei képviselet jelen ügyrendet, ha a megyei viszonyok kívánnák, egy vagy több ponttal kibővítheti és az egész ügyrendre a megye főpásztorának jóváhagyását kikéri. Kelt Budapesten. 1906 január 1-én. *Szentiványi Károly*, szövetségi igazgató.

Érdekes lesz ezen rendkívül fontos tényezőnek, melytől egyedül várhatjuk a mélyebbrenthető eredményeket, az *országos szövetségi képviseletnek általános képét* megtekinteni: ¹

Esztergomi egyházmegye	46	esperességéből képviselve van	24
Besztercebányai egyhm.	12	«	«
Eperjesi (g.)	«	23	«
Győri	«	22	«
Munkácsi (g.)	«	48	«
Nyitrai	«	24	«
Pécsi ²	«	22	«
Szombathelyi	«	21	«
Székesfehérvári ²	«	12	«
Váczi	«	19	«
Veszprémi	«	29	«
Kalocsai	«	16	«
Csanádi	«	23	«
Erdélyi	«	16	«
Nagyvárad	«	12	«
Egri	«	23	«
Kassai	«	18	«
Rozsnyói	«	14	«
Szatmári	«	12	«
Szepesi	«	14	«
Gyulafehérvári (g.)	«	32	«
Nagyvárad	«	19	«
Szamosújvári (g.)	«	43	«

Összesen: 502 esperességből képviselve van 187.

b) A Népszövetség célja teljesen megfelel a német Volksvereineknek.

Alapszabályai 1905 márciusban szerveztettek. Vannak *pártfogó* tagjai, kik évenként 100 koronát és *pártoló* tagjai, kik évenként 10 koronát fizetnek tagdíjban. Vannak rendes tagjai: a katolikus vagy keresztény egyletek, melyek tagdíjat nem fizetnek. Vannak végre *résztevő* tagjai, kik évenként egy korona tagsági díjat fizetnek. Ezen résztvevő tagok képezik a Katholikus Népszövetség taborát.

¹ A Magyarországi Kath. Egyesületek Orsz. Szövetségének Évkönyve. 1905. Budapest. 1906.

³ Látjuk, hogy a *pécsi* és *székesfehérvári* egyházmegyékben teljesen keresztülvitték az egyházmegyei esperességi képviseletet.

Szövetségi tag lehet minden keresztény katolikus férfi és nő. akár tagja valamely keresztény együletnek, akár nem. Belépésükkel arra vállalkoznak, hogy a keresztény restauráció nagy munkájának résztvevői lesznek, magukat az országosan kiadott utasításhoz tartják s azon kívül is szóval és tettel arra törekszenek, hogy a keresztény elvek minden téren győzedelmeskedjenek.

Községenként is szervezkednek, sőt utczánként is csoportosulhatnak s maguk közül biztosokat választanak, hogy a cselekvéskor késedelem ne történjék.

A *megeyi szervezet* az espereskerületi képviselők kezében van. Az Országos Katolikus Szövetségnek ma 187 kerületi képviselője van, kik rövid idő alatt megeyi központokban fognak egyesülni a nagyobb egység kedvéért.

A *községi szervezet* természetes vezére a lelkész, vagy annak hiányában arra alkalmas világi katolikus értelmesebb férfi. A szövetségi tag évi díjban egy koronát fizet (a német katolikusok egy márkát, azaz 1 korona 20 fillért fizetnek). A tagdíj az év első hónapjában fizetetik be. Ha a tag bármely hónapban lép szövetségbe, arra az évre egy koronát fizet, még pedig belépése havában.

A katolikus egyletek tagjai, ha szövetségbe lépnek, leghelyesebben abban állapodhatnak még, hogy *díjukat a helyi katolikus vagy keresztény egyesület tagdíjaival együtt róják le* s az elnökség a tagok után egyszerre fizeti be azt a szövetséghez.

Követendő példaként fölemlítünk két katolikus kört, melyek a következő tervet fogadták el: A tagok eddig fizettek két korona tagsági díjat. Most minden tag járhatja az «Új Lap»-ot, melyre a krajczáros vétel mellett eddig 365 krajczárt áldoztak. Ezután fizetnek a körnek 35 krajczárral többet, vagyis négy forintot. Ezzel megkapják «Új Lap»-ot házhoz vive, kifizették a Katolikus Kör tagdíját és kifizették a Katolikus Szövetség egy koronáját is. A tagok csak 70 fillérral fizetnek többet és ezzel 2 korona 50 fillért egyenlítenek ki, tehát 1 kor. 80 fillért nyerne. A kör is nyer, mert 365 darab «Új Lap» neki négy koronába kerül. Ehhez adva a kör 2 kor. tagdíját és a Szövetség egy koronáját, egy tag után kiad 7 koronát, kap pedig egy tagtól 8 koronát. A kör tehát 100 tagnál 100 koronát takarít meg, melyből eltartja a lapkihordót. Haszna azonfölül az, hogy minden tagja lapot olvas, melyben a kör meghívóit is közölni és a meghívás költségeit megtakarítani lehet.

A Népszövetség által nyújtott előnyök.

A Népszövetség 1. a résztvevő szövetségi tagokat ingyenes *jogvédelemben* részesíti. A szövetség jogvédő osztálya lelkes és tapasztalt katolikus jogászokból, gazdaságokból, ipari, kereskedelmi és más szakban járatos emberekből alakul, kik időnként üléseket tartanak s fölváltva közszolgálatot teljesítenek. A tanácsra vagy védelemre szoruló szövetségi tag a Katolikus Szövetséghez beadja ügyének leírását (személyesen is előadhatja), melyet az osztály megtárgyal s a féllel közli az utasítást.

Ha a szövetséges tagok fölszaporodása lehetővé teszi, arról is gondoskodni kell, hogy megyénként, sőt minél több bírósági székhelyen szövetségi kötelékben levő ügyvéd védje a fél ügyét. Az előnyöket elgondolhatja mindenki, a ki ismeri a közéletet.

2. Hasonló, de óriási értéket képvisel az, hogy maga a szövetség oly helyzetbe jut, hogy tagjai közt ingyenes *röpiratokat* oszthat szét a nép erkölcsi és anyagi védelmére.

3. A szövetségi tag úgy a Szövetség, mint annak közelben lakó tagjai részéről *testvéri támogatásban*, bajtársi köteles védelemben részesül (összetartás).

4. A Népszövetség *megalakításának és szervezésének módja*.

1. Ha az illető helységben keresztény egyesület, kör, legényegylet, szövetkezet) van, fejtsük ki a tagok előtt a Népszövetség jelentőségét. Mondjuk meg: *a)* mily nagy *szükség* van arra, hogy a katolikusok szerveződjenek s hogy mily kevéssé lehet a számszerinti többségben bízni. (Combes a «N. Fr. Pr.» 1907 január 6-iki számában azt állítja, hogy Franciaország számszerinti 35-36 millió katolikusa közt alig van 5-6 millió lélekszerinti katolikus.) *h)* Kötelessége és joga a keresztény embernek az *önvédelem* Istene, egyháza és hazájáért, *c)* A katolikusok nem bírnak érvényesülni, mert nincs köztük *összetartás*. Mutassa be a Szövetség *előnyeit*: jogvédelem, röpiratok, támogatás.

2. A községet utcánként *csoportokra* osztjuk s minden csoport élére egy *csoportvezetőt* állítunk. Ezeknek feladata az agitáció. Katolikus férfit és nőt rá kell beszélni arra, hogy beálljanak a Szövetségbe. Álljon talpra mindenki, a ki katolikus! Az összes magyar katolikusok érdekéről van szó. Előnyös természetesen, ha a lelkipásztor a község értelmes elemeit (tanító, jegyző, jobbmódú gazdák) megnyeri az ügynek. Kimondhatatlan haszna van e szövetségnek egyházi, társadalmi és hazafiúi szempontból.

3. A jelentkezőket rövid időközönként (havonként) *be kell iratni* az Országos Szövetségnél (Bpest, VIII., Szentkirályi-utca 28).

4. *Összejövetelek*. A lelkipásztor, mint elnöke és fő vezetője a helyi Népszövetségnek, lehetőleg gyakran, mondjuk kéthetenként vagy havonként összehívja a tagokat, hogy tanácskozzanak a helyi és közérdekű dolgok fölött. Hit- és erkölcssérelemek, nagyobb templomi rend, szegényügy, jótékonyosság, botrányok eltávolítása, továbbá a községi, hitközségi, megyei ügyek, katolikus érdekek, választások ügye. De szakadatlanul kell dolgoznia. Választás előtt az elnök a

csoportvezetőkkel, ezek ismét a tagokkal beszéljék meg részletesen a teendőket. Ebben a pontban a legerősebb akcióra és agitációra van szükség! Habár a politikai meggyőződés szabad, de egyházellenes emberre szavazni nem szabad (még akkor sem, ha az katolikus).

Az összejöveteleket az egyesületi házban tarthatjuk. Előadások, felolvasások (néha, nagy ritkán, egy-egy zene- vagy színelőadás, táncmulatság) élénkítik az életet s az érdeklődést fokozzák.

Ha egy helyen több plébánia van, mindegyik alkosson külön központot, külön elnök (plébános) alatt.

Meg kell ismertetni a tagokkal az Országos Szövetség s az esperességi kerületi képviselő szervezetét is.

S valamint a pécsi, székesfehérvári stb. egyházmegyékben, úgy az egész Magyarországon is a *megyés püspökök* fognak élére állani a mozgalomnak, lévén ők Istentől hivatott fővezérei a katolikus népnek.

5. A bejelentettek tagsági *okmányt* kapnak a központtól, mely addig bír érvényességgel, míg szabályszerű kilépés nem történik. Az alapszabályok 5. §-a szerint: «A résztvevő tagok kötelezettsége egy éves, de mindaddig fennáll, míg a kilépést be nem jelentik az igazgatóságának».

6. A *tagdíjak* (egy korona) lehetőség szerint *közösen küldesenek be*. először a belépés hónapjában, azután mindig januárban. A befizetett tagdíjról a központ névre szóló elismervényt küld, mely azon évre igazoló-jegyül szolgál.

7. Az egész Katolikus Szövetség közügyeit az anyaegyesület: a Magyarországi Katolikus Egyesületek Országos Szövetségének *60 tagú igazgatósága* és közgyűlései intézik, melyeken minden szövetségi tag megjelenthet.¹

2. A Katolikus Legényegyesületek Országos Szövetsége.² Célja: az összes magyarországi katolikus legényegyesületek egyöntetű vezetése, ezen egyesületek között szoros kapocs létesítése, kölcsönös támogatás. E célra a legényegyesületek egyházmegyék szerint osztatnak be a lehetőleg egyházmegyei székhelyen lakó egyházmegyei elnök felügyelete alatt, kit a megyés püspök nevez ki. Az egyleti elnökök az egyházmegyei legényegyesületi elnökkel³

¹Felhívás a Katolikus Népszövetség szervezésére. Budapest, 1906.

²Erdősi, Vezérkönyv. 340.

³Normal-Statut des Verbandes der Vereinigungen für die männliche Jugend in der Erzdiözese Köln; 1. dr. *Drammer*, Vademecum 99 köv.

többször értekezletet tartanak. Hivatalos lapja az Országos Legényegyleti Szövetségnek a *Kolping* (évenként 8-10.szer jelenik meg; Budapest, VII., Rottenbiller-utca 20.22.). A beiratkozott egyesület *Szövetségi Egyesület* nevet visel. Évi tagsági díj 10 korona, mely összeg a hivatalos lap fentartására s egyéb szövetségi szükségleteknek fedezésére fordítatik. Alapszabályai Kassán 1898-ban egyházilag, 1899 márczius 18-án a primástól s ugyanazon év május 30.án a belügyminisztertől jóváhagyattak.

3. A Keresztény Szövetkezetek Központja, mint szövetkezet, 1901-ben alakult. Alapszabályai 1902 január 20.án jegyeztettek be a budapesti kir. kereskedelmi és váltótörvényszéknél. Célja a szövetkezetnek: *a)* tagjait jóminőségű árukkal ellátni és őket a nagyban való vásárlás előnyeiben részesíteni; *b)* a keresztény szövetkezeteket egy érdekkörbe vonni, őket a megalakulásban kiküldöttjei által támogatni; *c)* a keresztény hitel- és értékesítő-szövetkezetnek központot szolgálni, üzleteiket közvetíteni. Lapja a *Szövetkezzünk*. (Budapest, IX., Bakács-tér 1. Egy évre 5 kor.) Jelenleg az Új Lap-pal egyesült.

Az 1905. év végével a szövetkezet kötelékéhez tartozik 287 fogyasztási szövetkezet 56.740 taggal, 80.895 üzletrésszel, 976.899 korona befizetett tőkével. 1906-ban 48 új szövetkezetet vett föl kötelékébe s forgalma 1,800.000 koronát tett ki.

A központ (IX., Bakács-tér 1., saját palota) *a)* igazgatósági tagjai: gróf *Zichy Aladár*, elnök, dr. Boromissza Tibor, szatmári püspök, dr. Giesswein Sándor, kanonok, gróf Somsich Béla, gróf Majláth Géza, gróf Majláth György, dr. *Wildfeuer Károly*, vezérigazgató, dr., Nagy Sándor, gróf Wilczek Frigyes, Szentiványi Károly, ifj. gróf Zichy János, dr. Zlinszky János; *h)* a felügyelő-bizottság tagjai: Kirschaneck Ödön, elnök, Gsöngedy Gyula, dr. Natter Antal, Posits Mihály, dr. Szébeny Antal.

4. A Magyar Gazdaszövetség. Gróf *Károlyi Sándor* lelkes kezdeményezésére alakult 1896-ban a támogatásra szorult «kisemberek» (kisbirtokosok) megvédésére. Ezen egyesület a legfontosabb középpontja a magyar szövetkezeti életnek. Neki köszöni eredetét (1898) az *Országos Központi Hitelszövetkezet*, a Magyar Gazdaszövetség Fogyasztó és Értékesítő Szövetkezete, a *Hangya* és a *Gazdák Biztosító Szövetkezete*. A gróf Károlyi Sándor által 1901 őszén kibocsátott és országos hírnévre vergődött *gönczi levél* felrázta a magyar gazdák jobbjaikat s jelszavá lett: *Magyarország legyen a magyaroké!* Az 1902. szövetségi nagygyűlés után, az ekkor

megállapított mintaalapszabályok szerint, mindenütt alakítandó *falusi gazdaszövetségek* szervezéséhez fogtak. Ezen falusi gazdaszövetségeknek *célja:*

1. Nevelni a népet a *haza földjének*, a földművelésnek, a falusi életnek megkedvelésére (homestead); gyarapítani a gazdálkodás *jövedelmét*, javítani a kisgazdák nehéz helyzetét, melybe azok akár a válságos viszonyok folytán, akár saját hibáikon kívül kerültek; előmozdítani a *földvásárlás* lehetőségét felkarolni a *mezőgazdasági munkások* érdekeit; gondoskodni arról, hogy *betegség* esetén jó ápolásban részesüljenek és *munkaképtelenség* esetén is megélhetésük biztosítva legyen;

2. terjeszteni a mezőgazdasági *ismereteket* és előmozdítani az okszerű gazdálkodást;

3. meghonosítani a *háziipart*, hogy a földműveseknek télen is legyen keresetük;

4. lehetővé tenni, hogy a tagok a Szövetség támogatásával a gazdasági és háztartási cikkeket jó minőségben és jutányosan *szerezhessék be*;

5. gondoskodni a gazdasági termények, házi iparcikkek, a községbeli kisiparosok készítményeinek *közös értékesítéséről*;

6. létesíteni hitel-, fogyasztási-, termelő- és értékesítő *szövetkezeteket*;

7. fejleszteni a községbeli mezőgazdasági termények és ipari készítmények jó hírét és keresetét;

8. jó *tenyészállatokat* és *vetőmagvakat* szerezni be a község és a tagok részére;

9. ismertetni a törvényhozás és a kormány mindazon intézkedéseit, melyek a kisgazdák és a mezeimunkások javát és érdekeinek előmozdítását *célozzák*.

Ezekből kitűnik, hogy a falusi gazdaszövetség minden irányban kiterjeszti működését. A tervezet kibocsátása óta körülbelül 600 falusi szövetség alakult meg, mint a Magyar Gazdaszövetség rendes tagja. A központ látja el őket a szükséges útmutatásokkal és jó olvasni valókkal (ingyen); kieszközöl, ha még nem volna a községben, egy ingyenes *könyvtárt* is. Följogosítja tagjait arra, hogy a *Hangya* szövetkezeti központnál árúkat rendelhessenek addig is, míg a községben fogyasztási és értékesítő szövetkezet alakul. Gondoskodik arról, hogy a falusi gazdák jó nevű magyar gyárnál nagy kedvezménnyel rendelhessék meg a szükséges *gazdasági gépeket*. Küzd, tanácskozásokat folytat az uzoratorvény dolgában, szövetkezeti *gabonaraktárakat* szervez. Szociális tanfolyamokat rendez, melyre nézve 1905-ben a már 200 taggal bíró, egyetemi ifjabból alakult *Országos Széchenyi-Szövetség* a legszebb reményekre jogosít.¹

Ezen nemes törekvésű Szövetség helyisége (Budapest, VIII., Szentkirályi-utca 40. sz.); tiszteletbeli elnöke dr. *Bernát* István, a Gazdaszövetség-igazgatója, helyettese dr. *Czettler* Jenő miniszteri fogalmazó, közigazgatási író. Három osztálya van: Közigazgatási, munkásjóléti és irodalmi osztály. Munkás-előadásokat és szociális kurzusokat rendez. (*Toynbee-rendszer*.) Hasonló

¹ A magyar ifjúság a magyar népért! Az Országos Széchenyi-Szövetség programja. Budapest Stephaneum, 1906.

Széchenyi-szövetségek szervezésére hívja föl a vidéki akadémiákat is, melyek az Országos Széchenyi-Szövetséggel szoros összeköttetésben lesznek. Részt akarnak venni a falusi gazdakörök és fogyasztási szövetkezetek alapításában is. *Rendes tag* lehet minden érettségizett és kifogástalan előéletű magyar ifjú, a ki felső tanulmányokat folytat és valami titkos társulatnak nem tagja. Belépés a szövetsége helyiségében való jelentkezéssel történik, a hol két ajánló előbb belépő-nyilatkozatot ír alá s 2 korona beiratási-díjat fizet. Tagdíj 4 korona. Szervezeti életük társasköri alapon van rendezve. (Olvasóasztal, szórakoztató játékok. és zene.)

A Gazdaszövetség irodája Budapest, VIII., Szentkirályi-utca 50. Tagjai: a) *örökös* tagok, kik legalább 500 koronát, b) *alapítók*, kik legalább 300 koronát fizetnek be, c) *rendes* tagok, kik 12 korona évi tagdíjat fizetnek s 6 évi kötelezettséggel lépnek be, d) *évdíjas* tagok, kik magukat évi 2 korona díj fizetésére kötelezik. Tagsági illetmény gyanánt jár a *Magyar Gazdák Szemléje*; másik lapja, a «Hangyá»-nak orgánuma, a *Szövetkezés* (10 K).

Megemlítésre méltók azon kitűnő füzetek, melyeket a Magyar Gazdaszövetség kiad s melyeket mindazon tanítók és lelkészek ingyen megkapnak, kik a népnek fölolvadni akarnak és indokolt kérelmükkel a Szövetséghez fordulnak.¹

A szövetkezeti ügy fejlődése Magyarországon; gróf Mailáth József (50 fill.); *A hitelszövetkezetekről*, Ónody Zsigmond (50 fill.); *A szövetkezeti gabonaraktárak*, dr. Horváth János; *A megrendelések gyűjtéséről*, Z. J.; *Mi a gazdák biztosító-szövetkezete?* János Deák; *Az üzleti szellem*, dr. Horváth János; *A falusi gazda állami tanácsadói és segítői*, Imre Károly; *Mi az állam kötelessége a szövetkezeti eszmével szemben?* De Rocquigny gróf; *Gazd' uram kölcsönügyei*, dr. Bálint Béla; *A szövetkezeti ügy fejlődése Magyarországon*, gróf Mailáth József; *Hogyan öröklődjék a földbirtok?* dr. Baross János; *Falusi és községi fogyasztószövetkezetek szervezése és működése*, dr. Müller Hans; *Szeretet a faluban*, György Endre; *Társadalmi föladatok*; *A magyar állam mezőgazdasági szociálpolitikája*, Czettler Jenő dr.; *A szövetkezetek helyzete különböző országokban*; III. Viktor Emmanuel olasz király fölhívása a Nemzetközi Mezőgazdasági Kamara ügyében s az erre vonatkozó okiratok, Szabó László; *A szövetkezeti hitel központosítása a központi bankok útján*; *A szövetkezetek állami támogatása Nyugat-Európa államaiban*, Németh József; *A szövetkezetek hivatása a munkásosztály körében*, Szántó Menyhért; *Szövetkezeti nevelés*; *Hogy lettem én szociálistává?* Dr. Gidófalvy István; *Igazságtalanságok az igazságügy terén*, dr. Nagy Emil; *Jönnek a szociálisták!* Adár Deák; *Tájékoztató fogyasztási szövetkezetek szervezéséről*, Balogh Elemér; *közigazdasági föladatok*, dr. Koffler Károly; *A gazdatársadalom szociális föladata*, gróf Mailáth József; *A magyar gazdaszövetségről*, Cs. E.

Ezeken kívül ugyanott kaphatók:

Vissza a faluba. Írta Jules Meline. (Fordította Mauks Gyula. A fordítást átnézte és bevezetéssel ellátta gróf Mailáth József (5 kor.); Szociálista pro-

¹ A kiadványok mind Budapest, Stephaneum nyomattak.

grammok, Bernát István (2 kor. 50 fill.); Agrárpolitika, Bernát István (2 kor.); A magyar földbirtok tehermentesítése, Bernát István (3 kor.); A magyar demokrácia múltja, jelene és jövője, Bernát István (2 kor.); Bismarck mint szociálpolitikus, gróf Mailáth József (1 kor.)

5. Országos Központi Hitelszövetkezet (az 1898: XXIII. t.-cz. alapján; Budapest, VIII., Baross-utca 13.) egyesíti az országban levő s az ő kötelékébe tartozó hitelszövetkezeteket. Az 1886-ban alakult Pestvármegyei Hitelszövetkezetből fejlődött 1898-ban. Alaptökéjéhez az állam, nagy pénzintézetek, gyárak, főurak és magánosok eddig több mint 4,300.000 koronával, a központ kebelébe tartozó szövetkezetek pedig több mint 1,200.000 koronával járultak. Működését¹ eléggé jellemzi, hogy 1899 végén 712 szövetkezetet létesített 141.623 taggal, melynek működése 2124 községre terjed ki, 1906 végén a kebelébe tartozó szövetkezetek száma 1956, 498.379 taggal, 908.014 üzletrésszel 45,278.534 korona értékben. E szövetkezetek működése 5002 községre terjed. 1899 márcziusában alakította az első *ipari* szövetkezetet, 1906 végén az említett 1956 szövetkezet között 92 ipari, 26 ipari és gazdasági vegyesen, 8 vegyesen gazdasági és ipari szövetkezet, 60 ipari szakcsoport; ezen szövetkezetekben kerek számmal 28.000 iparos tag van. A többi *gazdasági* szövetkezet (de ezekben is 1906 végén körülbelül 22.000 iparos tag van s így az iparos szövetkezeti tagok száma: 50.000).

A gazdasági szövetkezeteknél, melyek létesítésében e szövetkezet fírad, elsősorban megemlítendők: *a)* szövetkezeti *gabonarak-tárah*, melyeknél a fő elv, hogy a raktárak nem üzérkedésre valók, hanem arra, hogy a kisgazdát képesítsék gabonáját a nagy piacok számára piaczképesé tenni s előlegek nyújtása által megszabadítani őt attól a kényszerűségtől, hogy gabonáját a legközelebbi szükség pillanatában a piacra dobja.² 1906-ig 31 szövetkezeti gabonarak-tár állított föl.³ A hitelszövetkezetek keretében sok helyütt a gazdák szükségleteik nagyban való közös beszerzése céljából alkalmi egyesületekké alakultak, melyek a közösen megrendelt árúk megérkezése és szétosztása után ismét föloszlottak.

¹ Országos Központi Hitelszövetkezet Igazgatóságának jelentése az 1906. üzletévről. Budapest, Pátria, 1907.

² *Seidl* Ambrus, Rövid visszapillantás az Orsz. Közp. Hitelszöv. első öt évi működésére. (1899-1903.) Budapest, Lipinszky 1904. 12. 1.

³ Dr. *Horváth* János, A hazai szöv. gabonarak-tárak.² Budapest, Pátria 1906. (2 K.)

S így sem kezelési költséget, sem állandó felügyeletet és ellenőrzést nem igényeltek, h) Az önálló kisiparost az által törekszik megmenteni attól, hogy gyári munkássá váljék, hogy olcsó pénzhitel, nyersanyag és félkészítmények által azon helyzetbe juttatja, hogy az iparát önállóan képes legyen folytatni. Nagyobb szállítókra és vállalkozásokra, melyeket egyes kisiparos a tőke vagy az elismert megbízhatóság hiányában eddig el nem vállalhatott, a szövetkezet megbízható vezetők alatt iparkodik tömöríteni a kisiparosokat, kik ezáltal a vállalkozásra és szállításra képesekké válnak a közös nyereségben részesülnek.

Az Országos Központi Hitelszövetkezet vezérkara:

a) *Igazgatóság*: Elnök: Gróf *Széchenyi* Sándor, v. b. t. t., a magyar főrendiház alelnöke. Alelnökök: Dr. *Hajós* József, cs. és kir. kamarás, *Burchard-Bélaváry* Konrád, főrendiházi tag.

b) *Igazgatósági tagok*: Gróf *Bánffy* György, v. b. t. t., *Hevesi* Ödön, a Pesti hazai első tkpt. vezérigazgatója, *Ottlik* Iván, miniszteri tanácsos, dr. *Bernát* István, közgazdasági író, örgróf *Pallavicini* Ede, v. b. t. t., *Eisclé* József, gyáros, *Kléh* István, m. kir. udvari tanácsos, *Seidl* Ambrus, miniszt. tanácsos, ügyvezető-igazgató, dr. *Förster* Aurél, földbirtokos, gróf *Mailáth* József, főrendiházi tag, dr. *Unkelhäusser* Károly, miniszteri tanácsos.

c) *Kormánybiztos*: Dr. *Popovics* Sándor, államtitkár.

d) *Felügyelő-bizottság*: *Thék* Endre gyáros, elnök, *Bíró* Zsigmond, a Pesli hazai első tkpt. igazgatója, dr. *Gidófalvy* István, kir. közjegyző, gróf *Keglevich* Gábor, főrendiházi tag, földbirtokos, *Szobovics* Lajos, miniszt. tanácsos. *Vikár* Béla, cs. és kir. udv. szállító, iparos.

6. A «Hangya», a Magyar Gazdaszövetség fogyasztó és értékesítő szövetkezete.¹ Célja a falusi népet az áruúzsorától, eladósdástól és annak kapcsán a végpusztulástól megmenteni. Alapította gróf Károlyi Sándor 1898-ban. Fogyasztási szövetkezeteket alapít, azokat berendezi és állandóan ellenőrzi. Tagjai számára jó minőségű és aránylag olcsó árúkat szerez be, őket takarékosághoz és készpénzvásárláshoz szoktatja. A fogyasztási központ az árubeszerzést és közvetítést eszközölvén, a tőle beszerző tagokat a nagyban való bevásárlás anyagi előnyében részesíti. Ma már saját díszes és czélszerű berendezésű palotájából (Budapest, IX. ker., Boráros-tér 1.) intézi a szövetkezeti ügyeket és 1906 végén a központ kebelébe tartozik 676 szövetkezet 852 taggal, 1998 rendes és 508 alapítványi üzletrészszel. 1906-ban forgalma 9,605.993 korona.

¹ A «Hangya» igazgatóságának és felügyelő-bizottságának közgyűlési Mentése az 1906. zárszámadásokról. Budapest, Stephaneum 1907.

A «Hangya» vezérkara:

a) *Igazgatóság*: Örggróf Pallavicini Ede elnök, Ivánka Oszkár alelnök, Balogh Elemér ügyvezető-igazgató, dr. Bernát István, Bujanovics Gyula, Emödy József, gróf Károlyi Mihály, Meskó Pál, Németh Gábor.

b) *Felügyelő-bizottság*: Rubinek Gyula elnök, Kallivoda Ferencz, Nérey Ödön, Telegdy Károly, Végli Jenő, Zalesky Jenő.

7. A Gazdák Biztosító Szövetkezete.¹ (Budapest, VIII., Baross-utca 10.) Azon részvénytársaságokkal szemben, a melyek haszonra létesültek (*idegen* biztosító vállalatok), alakult a kölcsönösségen alapuló Biztosító Szövetkezet a gazdák életének, terményeinek, hajlékának biztosítására.

Nálunk a biztosításnak ez a módja még teljesen új. Németországban (s a legtöbb nyugati államban) a biztosított értékek legnagyobbbrészt kölcsönösségen alapuló szövetkezeteknél vannak biztosítva. Egy-egy kis tartomány székhelyén, pl. *Góthában*, levő biztosító szövetkezet már 85 éve áll fönn s csak tartalékai (melyek a biztosított tagoké) *több száz millióra* megy s több mint 30 éve évi 70 százalékgig terjedő díj visszatérít nyújt a biztosítónak (vagyis ennyivel fizet kevesebbet most, mint a belépéskor). A különbség az, hogy a kölcsönösségen alapuló biztosításnál minden haszon a biztosítottaké, a részvénytársaságon alapulónál pedig a részvényeseké, kik természetesen a saját hasznukra dolgoznak (s nagyobbbrészt *idegenek*). *A biztosítási haszonnal ezen nagyobbbrészt idegeneket gazdagítjuk*. S hogy mily vagyont képvisel ez a biztosítási haszon, arra elég legyen az, hogy 1904-ben Magyarországon elemi (tűz, jég) biztosított érték 9.292 millió korona; díjbevétel az összes társulatoknál a) tűz 302 millió, b) jég 61 millió, élet- és baleset biztosításnál 517 millió, összesen: *88 millió korona!*

A kapzsi részvénytársaságok ellen egy magyar s a kölcsönösségen alapuló biztosítóintézet megalakítása a szegedi V. Orsz. Gazdakongresszus alkalmával a Magyar Gazdasági Egyesület kezdeményezésére határozottatott el és 1900-ban meg is alakították 1,600.000 korona alapítványi üzletrész jegyzésével. Maga a földművelési miniszter is, óriási közgazdasági fontosságot tulajdonítván ez intézménynek, 460.000 korona alapítványt tett. Az 1905. év végén szereplő 449 *alapító* közt (1 alapítvány 1000 korona, összesen 1610 alapítvány 1,610.000 korona értékben) ott találjuk az 0 felsége családi és magánuradalmait, Frigyes főherceget, József főherceget. Esterházy Miklós herceget, Pálffy Miklós herceget, az összes Pálffy grófokat, Dessewffy, Mailáth, Esterházy, Széchenyi, Almásy, Zichy, Apponyi, Batthyányi, Csáky, Festetich, Hunyady,

¹ *Paur* Ödön, *A biztosítás* (Fejérmegyei Napló 1906. aug. 28.); *A Gazdák Biztosító Szövetkezetének ismertetője*. Budapest. Pátria 1906.; János Deák, *Mi a gazdák biztosító szövetkezete?* (Magy. Gazdaszöv. kiadv.) Budapest, 1903.; *A Gazdák Biztosító Szövetkezete igazgatóságának és felügyelőbizottságának jelentése az 1907 márcz. 7-én tartandó VI. évi rendes közgyűléshez*. Budapest, Pátria 1907.

Pongrácz, stb. grófokat, a katolikus főpapság igen sok tagját, mint Vaszary hercegprímást, Samassa bíbornokot, báró Hornig, gróf Széchenyi, gróf Mailáth, Bende Imre, Szmrecsányi Pál. Dessewffy Sándor stb. megyés püspököket, a pannonhalmi főpátság, veszprémi, pécsi, egri, esztergomi, nagyvárad, gyulafehérvári stb. káptalant, ezenkívül a törvényhatóságokat és gazdasági egyesületeket majdnem kivétel nélkül, úgyszintén a kiszáradtak, a kik mint egyszerű üzletrészes tagok (1 üzletrész 20 korona; összesen 647 részvényes tag 2212 üzletrészszel 44.240 korona értékben) váltak alapítóivá ezen intézménynek. Az *életosztályi* alapítók, számszerint 22 (1 alapítvány 500 korona), 600 darab alapítvánnyal 300.000 korona értékben. Vagyis összesen: 1.954.240 korona.¹

Hivatalos lapja: A Gazdák Biztosító Szövetkezete *Közleményei*. (1906-ban IV. évi. Megjelenik minden hó 15-én. Érdeklődőknek s a szövetkezet képviselőinek ingyen küldetik szét. Felelős szerk.: Nerei Ödön igazgató.)

Igazgatósági tagjai:

a) *Igazgatóság*: Elnök: Gróf Zselénski Róbert, v. b. t. t., főrendiházi tag, OMGE alelnöke, földbirtokos. Alelnökök: *Esterházy* Miklós herceg, főrendiházi tag, földbirtokos, Szentiványi Árpád, földbirtokos. Igazgatósági tagok: Dr. Almásy Imre gróf, földbirtokos, dr. Bernát István, a Magyar Gazdaszövetség igazgatója, Emödy József, földbirtokos, Kammerer Ernő, az Országos Képtár igazgatója, Latinovits Géza, főrendiházi tag, nyűg. államtitkár, földbirtokos, Miklós Ödön, *földbirtokos*, Pallavicini Ede örgróf, v. b. t. t. főrendiházi tag, földbirtokos, báró Petrichevich-Horváth Artúr, országgyűlési képviselő, földbirtokos, Rubinek Gyula, az OMGE ügyvezető titkárja, gróf Széchenyi Viktor, főrendiházi tag, földbirtokos, gróf Teleki József, főrendiházi tag, földbirtokos, dr. Várady L. Árpád, czím. püspök, min. tanácsos.

b) *Felügyelő-bizottság*: Elnök: Ráthonyi-Reusz Henrik, földbirtokos. Tagok: Balogh Elemér, a «Hangya» fogy. és ért. szövetkezet vezérigazgatója, Hertelendy Ierencz, főrendiházi tag, földbirtokos, Kövér János, földbirtokos, Ragály Béla, földbirtokos, Szilassy Zoltán, az OMGE titkára, Végh Jenő, az Orsz. Közp. Hitelszövetkezet czégvezetője. Üzletvezető igazgatók: Nerei Ödön, az elemi-osztály részére, Láng József, az élet-osztály részére.

8. Magyarországi Munkások Rokkant- és Nyugdíj egylete.²

A munkások és kisiparosokra, kiknek egyedüli keresetforrásuk munkaerejük, munkaképtelenség, aggkoruk esetén, midőn már dolgozni többé nem képesek, csak nyomor vár; árvaik, özvegyeik inségbe jutnak. Ezen a nyomoron óhajt nemeslelküleg segíteni a Magyarországi Munkások Rokkant- és Nyugdíj egylete. (Központ: VIII., József-utca 23. Elnök: pákai *Kälber* Alajos; igazgató: *Katus* Antal; titkár: *Pethő* Sándor.) Az egylet 1893-ban alakult, de csak 1903 márcziusában kezdte el a tényleges segélyezést. Az egyletet

¹ Gazdák Biztosító Szövetkezete alapító és üzletrészes tagjainak névjegyzéke. Budapest, Pátria 1906.

² Hivatalos lapja: Magyarországi Munkások Rokkant- és Nyugdíjegyletének Hivatalos Közlönye. Havi lap. Fe⁷elős szerkesztő: Pethő Sándor. (1.20 K.)

bőkezű adományokkal segítették: Vaszary Kolos hercegprímás, báró Hornig Károly, gróf Csáky Károly, Hettyey Sámuel, István Vilmos, dr. Prohászka Ottokár püspökök, Pellet József, Venezel Antal, dr. Surányi János, Sujánszky Antal, Graeffel János, Katinszky Gyula, kanonokok, Kristóf József, dr. Gaál Sándor, Matuskovich Márton plébánosok; a kormány csupán egy esetben 200 korona segélylyel s a központi telek átíratási-díj felének elengedésével járult a valóban nemes célú egylet előmozdításához. Több világi derék egyéneken kívül, kik között az első maga az önfeláldozó elnök, Kölber Alajos (2000 kor.), sok helyütt maga a gyár is belépett az alapító-tagok sorába (200 kor.) vagy munkásait rábeszélte, hogy lépjenek be az egyletbe s érettek az illetéket vagy egészen vagy részben fizeti. Valóban nemes cselekedet! 1907 év első felében 10.200 új tag iratkozott be, a kikkel a rendes fizető tagok száma az 50.000-re felülhaladta. Az egylet vagyona 1907 július elején 2.675.000 korona, mely vagyon folyvást emelkedik. Az egylet kiváló jótékonyágának bizonyítására fölemlítjük, hogy jelenleg 210 rokkant és elaggott munkást lát el az egylet heti 8.40-től 12.58 koronáig terjedő állandó segítséggel, ezenkívül 57 árvát részesít neveltetési járuléokban. A segélyezésre kifizetett összeg a 145 ezer koronát meghaladja. Az egylet ötezer korona évi állami támogatást kap. Legközelebb Kőbányán, Baglyasalja-bányatelepen, Ráczmiakesen és Adonyban alakulnak fiókpénztárak s ezek száma 166-ra emelkedett. Az egylet központi irodája Budapesten, VIII., József-utca 23. számú saját házában van.

9. Keresztény Szociális Egyesületek és Szakszervezetek. Legújabb keletűek. A Keresztény Szociális *Országos Szakszervezet* alapszabályzata 1906 november 3-án kapta meg a belügyminiszteri jóváhagyást. A kezeim közt volt 33 keresztény szociális egyesület kimutatása szerint tagjainak száma alig egy év alatt: 11.800. 1907. év elején 20.000-en felül. Jelenleg azonban már sokkal több.

10. Szociáldemokrata Szakegyesületek.¹ 1890 decemberében Budapesten tartott szociáldemokratapárt-kongresszus alapján hozzáálltak a szervezkedéshez, elfogadván az osztrák testvérpárt hainfeldi programját.² A «Népszava» erélyesen lelkesített. Munkás-

¹ *Weltner* Jakab, A szakszervezkedésről; *Jászai* S., A szakegyesületi mozgalom Magyarországon. Budapest, Népszava (20 fillér).

² L. XIV. pártgyűlés jegyzőkönyve. Budapest, 1907. (0.50) 3 s köv.: szervezeti szabályzata u. o. 7. s köv. 1.

szaklapok alakultak. A nyomdászoknak már régebben meg volt a «Typographia». Utána elsőnek jelent meg a «Kőfaragó», később a «Czipész», «Asztalosok Szaklapja», «Szabók Szaklapja», «Vas- és Fémmunkás», «Építőmunkás» stb. 1906 november 8-ika óta pedig Garami Ernő szerkesztésében havonként kétszer jelenik meg a «Szociáldemokráta» ez. lap. (7'20 K.) Ezek hatalmasan terjesztették a szociáldemokrata eszméket s a szakszervezkedést. 1893-ban személyes okokból pártviszály támadt, mely behatott a szakegyesületekbe is s azok fejlődését némileg megbénította. Még inkább az 1898-tól kezdő időszak. Az erélyes Bánffy-kormány egyáltalán nem kedvezett nekik. De ép ez újra fölélesztette a munkások elkeseredését. A szakmozgalom ismét föllendült, úgy hogy 1899 május 21-én meg lehetett tartani az első országos szakegyeleti és szakszervezeti kongresszust, melyen 37 budapesti és 24 vidéki szakszervezet 104 kiküldött által volt képviselve. Akkor 126 munkásszakegyelet létezését alapították meg, melyekben 23.603 tag volt szervezve. Ezen számítás azonban, a mint megvallják,¹ nem lehetett pontos, mert az 1901-iki szigorú statisztika szerint a szakegyesületeknek csak 8066 tagja volt. 1901 december 25-27-ig tartották a II. szakegyesületi kongresszust, melyen 79 budapesti és 42 vidéki kiküldött vett részt. E kongresszus foglalkozott a munkásvédelem és munkásbiztosítási ügyekkel; megbízta a szakszervezeti tanács végrehajtó-bizottságát, hogy memorandumot intézzen a kereskedelmi miniszterhez az ipartörvénynek a kongresszus által elfogadott javaslatok értelmében való revíziója ügyében. Ez meg is történt. 1902-3-ban a sztrájkok révén (1903-ban több mint 800) rendkívüli módon fejlődött a demokrácia. 1902 január 1-én a szakszervezeteknek összesen tagja volt: 9255 férfi, 744 nő; 1903 január 1-én 14.330 férfi, 940 nő; 1904 január 1-én 39.315 férfi, 1823 nő (összesen 41.188 tag). *Kézpénze*: 1902 december 31-én 68.31.1.37 K; 1903 december 31-én 141.002'59 K volt az összes szakszervezeteknek. Az 1903-ik évben kiadott a) *munkanélküli segély*: 37.944.21 K; b) *utas-segély*: 3145'54 K; c) *jogvédelem*: 2035'32 K; d) *oldatás*: 11.92701 K. *Könyvtára*: Az összes szervezeteknek könyvtáraiban Összesen volt 1903 végén: 32.827 kötet (24.341 kötet magyar, 8486 kötet német könyv).²

¹ Jászai S., i. m. 16. 1.

² Az adatok nem egészen pontosak. Az itt kimutatott adatok inkább kisebbek a valónál; mert sok egyesület vagy nem, vagy csak hiányosan küldötte

A szervezett szociálista *munkások* száma 1907 áprilisig 140.000-re emelkedett. A *Földmunkások Országos Szövetségének* (melynek alapszabályait 1905 december 9-én hagyta jóvá a belügyminiszter) most közzétett jelentése szerint (II. év, 1907 első fele) a kormány terrorizmusa mit sem ártott a szervezetnek, mert bár *egy esztendő alatt 196 csoportját oszlatták föl*, 1906 márczius 31-től 1907 június 30-ig 167 csoportról 587 csoportra emelkedett, a csoportok száma (de ezek közül a fölfüggesztések miatt csak 391 működik). Ugyanily rohamos a taglétszám emelkedése is. 1906. év első negyedében 15.814 volt a tagok száma, 1907 második negyedében 72.562. A szövetség bevétele 1907. év első felében 59.572 korona volt, a melyből a következő nagyobb kiadásokat fedezték: segélyezésre 3582 korona 28 fillér, oktatásra 534 korona 82 fillér, személyi és dologi kiadások 11.259 korona 54 fillér, leltári beszerzésre 1012 korona 98 fillér, szervezési költségre 10.516 korona 78 fillér, nyomtatvány, posta, ügykezelés, befektetés, ellenőrzés stb.-re 32.593 korona, adósságfizetés 4903 korona. A szövetség másfél millió példány röpiratot osztatott szét a munkások között magyar, német, román, szerb és tót nyelven. A demokratáknak van 13 újságuk az 1906-7-ik évben. A szaklapok példányszáma az 1906. évben mintegy 145.900.

Szervezett szociálista munkások. Ácsmunkások: 85 helyi csoport, 50 0 tag. Bőrmunkások (szücsök, sapkások): 3000 tag. Bőröndösök, szíjgyártók: 478 tag. Élelmezési ipari munkások: 1200-ra növekedtek. Építőmunkások: 9 szakosztály és 278 helyi csoport; ezekhez csatlakoztak az állványozók 860 taggal. Kőfaragók: 950 taggal; pala- és cserépfecflők: 60 taggal; 1906-ban új csoport: 80. Évi tagforgalom: 47.900. Famunkások: 132 helyi csoport, 13.915 tag. Könyvkötők: 2000 tag. Molnárok és malommunkások: 6000 tag. Szabók: 104 csoport. 5000 tag.

A pénztári jelentés is a párt anyagi megerősödését mutatja.

A központi *pártlapok bevételei* a múlt évi 198 ezer koronáról ez évben 274 ezer koronára emelkedtek. *A könyvkereskedés bevétele 60 ezerről 87 ezer koronára emelkedett.*

A párttitkárságnál a múlt évben pártadóbevételekből befolyt összeg 13 ezer korona volt. Ez évben az összeg 27 ezer koro-

be adatait. A külföldi szociálista viszonyokra nézve 1. Werner *Gombart*, Sozialismus und soziale Bewegung. Jena, Fischer 1905. (2 M.); Dr. Robert *Brittnhuber*, Die heutige Sozialdemokratie. Jena, Fischer 1906. (2 M.); K. *Schwechler*, Die österreichische Sozialdemokratie. Graz, 1907. (2 K.)

nára, tehát több mint kétszeresére emelkedett. A titkárság összevétele ez évben 84.120 korona volt, a Hadas ellenben 87.218 korona.

A párttitkárság 1906 április 1. – 1907 márczius 15. maga 14.669'74 koronába került; segélyre kiadatott 7617.29 korona; vidéki titkárságoknak 8790 korona; agitációra 42.791 korona.¹

24. §. 8. Egyesületek alakítása. Egyesületi és gyülekezési jog.²

1. Előkészítés. Mielőtt valamely egyesület alakításához fog-nánk, szükséges okosan megfontolni a helyi viszonyokat s alapo-san mérlegelni, vajjon községünkben a helyi körülményekhez és a létező erőkhöz képest szükséges-e, tanácsos-e megalakítani az illető egyesületet, melynek rendeltetésével és társadalmi jelentőségével már eleve tisztában kell lennünk. Ismernünk kell a község szük-ségleteit és ismernünk kell az eszközt, mely azon szükségeken segíteni képes.

Ha magából a község köréből indulna meg a mozgalom (pl. oly egyének részéről, a kik valamikor legényegyesületi tagok vol-tak) valamely egyesület megalakítására, barátságos beszélgetés köz-ben tudjuk ki, hogy minő szándék vezeti az illetőket? Az egyesü-let komoly céljának megvalósítása-e vagy csupán (társalgási egyletekben dívó) szórakozások, színdarabok stb.? Ha mi kezdemé-nyezzük az egyesületet, első dolgunk a község befolyásosabb fér-fiaival értekezni, buzdítani őket és pedig oly módon, hogy az egye-sület megalakításának vágya mintegy ő belőlük támadjon. Ha már elegendő tag nyilvánítja öhaját, hozzáfogunk az anyagi nehézségek rendezéséhez.

Egyesület alakítása rendesen oly mérvű *anyagi költségekbe* kerül, melyeket csupán az egyesületi tagdíjából fedezni alig lehet s ha azt akarjuk, hogy egyesületünk szilárdan álljon, azt reális

¹ L. XIV. kongresszus jegyzőkönyve. Budapest, 1907. 76. és 117. 1.

² Dr. Vita Emi], Egyesületi jog. Budapest, 1907 (2 K.); dr. Nagy Ernő, Magyarország közjoga.³ Budapest, 1897.14.1.; Csiky Kálmán, Magyar közigaz-gatási jog kézikönyve.³ Budapest, 1899. 334. 1.; Bényi József, a Közgazdasági Lexikon. III. Budapest, 1901.170. 1.; Erdősi, Vezérkönyv 281. s köv. Gyűrky Ödön, Útmutatás katolikus egyesületek alakítására és berendezésére. Buda-Pest, 1905.

alapra kell fektetnünk és nem szabad túlságosan bízunk az első lelkesedés ígéréteiben. Katholikus egyesületeknél mindenekelőtt bizalommal forduljunk püspökünkhöz, kinek helybenhagyása nélkül úgy sem foghatunk érdemleges munkához, azután gyűjtsünk tagokat, kéregezzünk. Természetesen mindenkit nem nyerhetünk meg mindjárt eleinte. Sokan csak akkor óhajtanak anyagilag támogatni, ha látják, hogy az egyesület szépen működik. Azért kezdetben inkább csak ott kérjünk, a hol biztosabban remélhetünk segílyt. Ha a kezdet anyagi nehézségeit valamennyire biztosítva látjuk, hozzáfogunk az alapszabályok elkészítésére.

2. Az alapszabályok elkészítése. Hogy az alapszabályok belügyminiszteri jóváhagyása sikerüljön, legjobb minta-alapszabályokat vagyis olyanokat venni alapul, melyek már miniszteri jóváhagyást nyertek. Ha pedig önálló alapszabályokat készítünk, tekintetbe kell vennünk az egyesületi jogot szabályozó belügyminiszteri rendeleteket.

A mint az egyesülés az elszigetelten álló egyén erejét fokozza s jó irányban egyénre s társadalomra s így a közérdekre nézve is hasznos, úgy, ha tilalmas célú tűz maga elé vagy bevallott feladatától eltér veszélyessé válhatik.

Ezért az állam feladatainak körébe tartozik az egyesületeket ellenőrizni, figyelemmel kísérni s a társadalmi rendet az esetleg azokból származható bajoktól megóvni. Alkotmányunkban azonban sem az egyesületi, sem a gyülekezeti jog törvény által szabályozva nincs, bár e jog nemcsak elvben van elismerve, hanem tényleg gyakoroltatik is. A polgári jog és szabadság e fontos tényezőjére vonatkozó szabályok csak belügyminiszteri kormányrendeletek s ezek által kifejlődött egyes szokások az irányadók.

Nevezetesen ide vonatkoznak az 1873. április 29. 1394. sz. (gr. Szapáry), 1874. márczius 1. 773. sz., 1875. május 2. 1508. sz. (Tisza), 1897. június 17. 35.100. és 1898. január 5. 59. sz., az engedély nélküli gyűjtésről, 1898. február 26. 1136. sz. (Perczel), 1898. április 17. 2.219. sz., 1901. február 16. 18.705. sz. V. (Széli), 1901. április 3. 6933. sz., 1904. augusztus 11. 81.936. sz. és 1905. augusztus 15. 11.773. sz. asztaltársaságok és baráti körben legfeljebb egy évre terjedő szövetkezésről; 1904. november 17. 109.183. sz. a bérmozgalom céljából vagy érdekében történő szervezkedésről, 1906. április 27. 119.196. sz. III. (a közigazgatási hatóság vizsgálati jogköréről). Hozzájárul még, hogy a rendeletek egy része csak papiroson van meg, de nem lett végrehajtva, pl. 1878-ból létezik egy miniszteri rendelet, mely a népgyűlés megengedésének föltételévé teszi, hogy 6-10 tekintélyes polgár jóállást vállaljon az iránt, hogy a gyűlés rendezés nélkül meggyegbe. L. dr. Nagy Ernő, Közjog³ 141. 1.) Másrészt nem egy tekintetben szabad tért nyújt a végrehajtó közegeknek az önkényes értelmezésre. (Pl. az 1875. évi 1508. sz. miniszteri rendelet előírja, hogy «idegen állam polgárai is lehetnek tiszteletbeli tagok, ha meg-

választásuk a kir. kormány által jóváhagyatik». Az azonban nincs előírva, hogy a rendelet e része az alapszabályokba külön beveendő; mégis a minisztérium több alapszabályt visszaküldött azon megjegyzéssel, hogy vegyék be az alapszabályokba azt is, hogy külföldi csakis a belügyminisztérium engedélyével választható meg tiszteletbeli tagnak. (Ezért sürgetően szükséges az egyesületi törvény megalkotása, mint a mely a polgári jogok és szabadság első biztosítékát képezi.)

Az alapszabályokban a következőket kell világosan kifejezni:

1. Mi az egyesület neve, czélja, feladata? Elöljárósága.
2. Kik lehetnek tagjai? Mennyi díjat fizetnek? (Itt kitéendő az is, hogy idegen állam polgárai csak a kir. kormány jóváhagyása mellett választhatók meg.)

3. A vagyonnevelés módozatai; a felelősség.

A belügyminisztérium 1892. évi márczius 11-én kelt 18.552. számú rendelete szerint meghatározandó továbbá az alapszabályokban:

4. Az egyletbe való felvétel és kizárás feltételei és módozatai.
5. A tagok jogai és kötelességei.
6. A közgyűlés és választmányi ülés hatásköre.
4. Az ezen gyűléseken vezetendő jegyzőkönyvek mikénti hitelesítése.
7. Kik és mennyi időre választják az egyesület tisztviselőit.
8. Az egyesület fölloszlatása.

Az 1875. évi 1508. számú belügyminiszteri rendelet elrendeli továbbá, hogy minden alapszabályba föl kell venni azt a záradékot is, melyben az egylet elismeri az állam felügyeleti jogát s magát annak aláveti s mely a következőképen hangzik:

«Azon esetben, ha a kör (vagy egylet) az alapszabályokban meghatározott czélt és eljárást, illetve hatáskörét meg nem tartja, a mennyiben további működése által az állam vagy a kör tagjainak vagyoni érdeke veszélyeztetnék, a magyar királyi kormány által haladéktalanul fölfüggeszhető s a fölfüggesztés után elrendelendő szabályos vizsgálat eredményéhez képest végleg föl is osztható vagy esetleg az alapszabályok legpontosabb megtartására - különbeni fölloszlatás terhe alatt kötelezhető».

Nehogy esetleges bővítések miatt (szakosztályok fölállítása stb.) az alapszabályokat újra kelljen fölterjeszteni a minisztériumhoz, a változtatás jóváhagyása végett, legokosabb dolog az ily dolgokat mindjárt az alapszabályban megemlíteni.

Pl. «az egyesület elnöksége a választmányi ülésen elfogadott *ügyrend* (házirend, házszabályok) keretében esetről-esetre bővebben kifejti az egyes tisztviselők hatáskörét, szakosztályok szervezetét és egyéb fölmerülő kívánalmakat.»

Nem teendő azonban be az alapszabályokba, hogy *hol*, melyik házban lesz az egyesület székhelye. Azt sem, hogy pl. az egyesület elnöke mindenkor a helybeli plébános, jegyzője mindig a katolikus tanító stb. Az ily alapszabályokat nem hagyja jóvá a minisztérium. Katolikus egyesületekben azonban azt be lehet tenni, hogy elnök csak fölszentelt s a megyés püspöktől ez állásában megerősített pap lehet.

3. Alakuló közgyűlés. Ha az alapszabályokkal készen vagyunk, és elegendő tagot gyűjtöttünk s a leendő tagok kedélyét az egyület, megalakítására eléggé előkészítettük, összehívjuk az alakuló közgyűlést.

A gyülekezési jog ép úgy, mint az egyesületi jog elvileg ugyan el van ismerve, de törvény által szabályozva nincs. Irányadóul csupán néhány kormány-rendeletre szorult gyakorlat szolgál. (1848. április 20., 1848. április 28. 216. sz. rend. Arad és Kassa városokhoz intézve, továbbá 1868. évi 128. sz. és 1898. évi 6037. sz. min. rend.) Megkíváncsítatik, hogy a gyűlés ideje, helye és célja falvakon a járási szolgabíróságnak, városban a kapitányságnak a gyűlés rendezői által a gyűlés megtartása előtt legalább 24 órával *bejelentessék*. (1848. évi 216. sz.) A hatóság azonban tulajdonképen nem *engedélyezi*, mert a gyülekezési jog polgárjog, hanem csak *tudomásul veszi* a gyűlést (ugyanígy 1902. Széli K. rendelete); de megakadályozhatja, ha a gyűlés által a közbékét és rendet veszélyeztetve látja. E kötelező bejelentés tehát nem engedélykérés jellegű.

Be nem jelentett nyilvános gyűlések a hatóság által megakadályozhatók. A bejelentés történhetik szóval is, de mivel a hatóságoknak joguk van írásos bejelentést követelni, legjobb azt mindjárt a rendezők által aláírva írásban eszközölni.

A bejelentő értesítésre kétkoronás bélyeg kell, de mivel nincs szó engedélykérésről, azért a választ nem kell megvárni.

Az 1874: XXXIII. t.-cz. értelmében a ki be nem jelentett nyilvános pártgyűlést, körmenetet, pártünnepélyt rendezett, a közigazgatási hatóság által rendőri úton 100 forintig terjedhető bírsaggal vagy 20 napig terjedhető fogházzal büntetendő.

A bejelentés kötelezettsége azonban a jóváhagyott egyleti alapszabályban jelzett gyűlésekre nem vonatkozik. Mivel a hatóságoknak joguk van ugyan a törvény által nem tiltott célra rendezendő és szabályszerűen bejelentett gyűlés megtartását is

megtagadni, de csak «ha a közrend vagy közbiztonság föntartásának érdeke kívánja ezt»: azért az esetleg tiltó határozat ellen a gyűlés rendezői a belügyminiszterhez föllebbezhetnek. (Közvetlenül a belügyminiszterhez intézett beadványban; sürgős esetben pedig távirati úton; de a miniszteri határozat előtt, a gyűlés meg nem tartható.

A nyilvános gyűlés alkalmából a hatóság a közbiztonság és közrend föntartása végett rendőri intézkedést tehet. S a gyűlésre egy képviselőjét, mint hatósági biztost kirendelheti; de ennek nincs joga a gyűlekezeti ténykedéseibe közvetlenül beavatkozni, hanem csupán a gyűlés vezetői vagy rendezői útján. Ha azonban ezek a hatósági biztos utasításait teljesíteni vonakodnak, akkor jogában áll beavatkozni s a közbiztonság és közrend föntartása céljából saját felelősségére intézkedni.

A miniszteri rendeletek csak a *nyilvános* gyűlésekre vonatkoznak. A jogszokás és felfogás szerint nyilvános a gyűlés: ha nyilvános helyiségben tartatik, melyre a nagy közönség (tehát mindenki) nyilvános úton (falragaszok, újságcikkek által) hivatik meg.

Magánlakásban (saját lakás, plébánia, iskola) s levél vagy élőszóval történt meghívás által tartott gyűlés nem nyilvános jellegű és így sem be nem jelentendő, sem a hatóságnak nincs joga ott szerepelni. (Mit ha mégis megtenne, hivatalos hatalommal való visszaélés és magánlaksértés címén bűn fenyítő eljárást lehet indítani.)

A közgyűlés összehívásánál *a*) ha azt magánlakáson tartjuk, levél útján (köröztetett ívvel, melyre aláírják a nevüket azok, a kik az egyesületbe be akarnak lépni) vagy élőszóval összehívjuk azokat, a kik az alakítandó egyesületbe beiratkozni akarnak; *b*) ha nyilvános gyűlést tartunk (a mi a politikai párt vagy népgyűlés tartására is vonatkozik), akkor azt bejelentjük a hatóságnak. A bejelentést a gyűlés összehívója egymaga írja alá (nagyobb népgyűlésnél a rendező vagy végrehajtóbizottság). Ha a hatóságtól, jólehet a bejelentés idejekorán történt, a gyűlés megtartásának kitűzött idejéig válasz nem érkezett, a gyűlést azért megtarthatjuk (mert engedélyre nincs szükség). Ha a hatóság kifogásokat tenne, fellebbezhetünk a belügyminiszterhez. Ha a hatósági biztos (még ha maga a szolgabíró is) közvetlenül akarna beleavatkozni a gyűlés ténykedéseibe, a gyűlést vezető elnök tisz-

telettel figyelmeztetheti a miniszteri rendeletek betartására és fölkerhethi, hogy észrevételeit vele közölje.

A bejelentés alakja a következő lehet:

Tekintetes Járási Főszolgabírói Hivatalnak

Monor.

Alulírott egy katolikus kör (egylet) alakítása céljából f. évi márczius hó 24-én délután 4 órára a helybeli római katolikus plébánia udvarán (vagy Szentés-téle vendéglőben) tartandó alakuló közgyűlést hívtam össze.

Tárgysorozata: 1. Megnyitó beszéd. 2. Az egyesület megalakítása. 3. Az alapszabályok tárgyalása. 4. A tisztikar megválasztása.

Tisztelettel kérem a tek. Főszolgabírói Hivaltat, hogy a gyűlés megtartására vonatkozó eme bejelentésemet az 1868. évi 128. sz. belügyminiszteri rendelet értelmében tudomásul venni méltóztassék.

Uri, 1907. márcz. 20.

Holló István,
róm. kath. plébános.

Az alakuló közgyűlés lefolyása a következő. A gyűlés összehívója és ügyvezetője megnyitja az ülést s *a)* üdvözli a jelenlevőket, felhívja a figyelmet a tárgy fontosságára s arra, hogy a gyűlés vezetésére jegyzőt és elnököt válasszanak. (Miről a dolog intézőjének már a gyűlés előtt megállapodásra kell jutniok.) *b)* A megválasztott elnök megköszöni a választást s a jegyzőkönyv hitelesítésére két egyént névleg kijelöl, *c)* A jegyzővel fölolvastatja a már előre elkészített alapszabályokat, a miket a közgyűlés pontról-pontra letárgyal, azokat elfogadja, illetőleg az esetleges módosításokat megteszi, *d)* Az alapszabályok elfogadása után az elnök az egyesületet megalakultnak jelenti ki s határozatként kimondja, hogy az alapszabályok megerősítés céljából a belügyminisztériumba tért esztendőök föl.

Ezek után megválasztják az alapszabályban előirt tisztviselőket. Sok helyütt az alakuló közgyűlésen csak ideiglenes elnököt és jegyzőt választanak, a többi tisztviselőket és választmányi tagokat pedig csak az alapszabályok jóváhagyása után választják meg. De helyesebb minden tisztviselőt már az alakuló közgyűlésen megválasztani. Ezek u. i. csak közgyűlésen választhatók, s az említett esetben az alapszabályok jóváhagyása után ismét kellene új gyűlést tartani.

A közgyűlésről fölveendő jegyzőkönyv alakja lehet a következő:

Jegyzőkönyv.

Fölvétetett az n.,i katolikus egylet 1897. január hó 15-én tartott alakuló közgyűléséről. Jelen voltak: N. N., N. N. (20.30 név elég.)

NN. megnyitja a közgyűlést, előadja a tárgy fontosságát s felhívja a közgyűlést, hogy a közgyűlés vezetésére elnököt s jegyzőt válasszanak.

A közgyűlés elnöknek NN.-t, jegyzőnek pedig NN.-t választja meg.

NN. elnök elfoglalván az elnöki széket, megköszöni a közgyűlés bizalmát s a jegyzőkönyv vezetésére a megválasztott jegyzőt, annak hitelesítésére N. N. urakat kérve föl, ismerteti az alakítandó egyletet s fölolvastatja annak alapszabályait.

A közgyűlés az alapszabályokat pontról-pontra meghallgatván és letárgyalván, azokat egyhangúlag elfogadja. NN. elnök kéri a közgyűlést, hogy az alapszabályok elfogadása után mondja ki az egylet megalakulását.

A közgyűlés az elfogadott alapszabályok alapján az egyletet nagy lelkesedéssel megalakítottnak jelenti ki s az alapszabályoknak a m. kir. kormányhoz leendő fölterjesztését határozza el.

NN. elnök fölkeri a közgyűlést, hogy az alapszabályokban előírt választásokat ejtse meg. (Ha szavazásra van szükség, szavazatszedő-bizottságot küld ki.)

A közgyűlés erre elnöknek _____ alelnöknek _____, választmányi tagoknak _____ urakat választja meg.

Kelt mint főt.

Jegyezte:

N. N.,
elnök.

N. N.,
jegyző.

Hitelesítjük:

N. N.

N. N.

4. Az alapszabályok fölterjesztése. Az alapszabályokat letisztázva az alakuló gyűlés és jegyző aláírásával ellátva, ha az egylet célja olyan, hogy abban a kereskedelemügyi, földművelésügyi vagy más minisztériumnak is van hatásköre, négy példányban (1875. április 24. 388. sz. min. rend.)¹ különben három példányban, az alakuló gyűlésről fölvett jegyzőkönyvvel is felszerelve, a következő beadvány kapcsán mutatja be:

Nagyméltóságú M. Kir. Belügyminiszter Úr!

Alulírottak megbízatásunk folytán bejelentjük, hogy -----
rczím alatt egyesületet kívánunk alapítani. A /- alatt 3 (4) példányban ide csa-

¹ A negyedik példány mindig *bélyegtelen*.

tolt alapszabálytervezetet, melyet az alakuló közgyűlés egyhangúlag elfogadott, azon kérelemmel vagyunk szerencsések Nagyméltóságodnak bemutatni, hogy ezen alapszabályzatot kegyesen jóváhagyni s a (törvényes jóváhagyási) bemutatási záradékkal ellátni kegyeskedjék.

Csongrád, 1906 márczius 28.

Koch János
tanító, mint jegyző.

Holló István
r. k. plébános, mint (ideiglenes) elnök.

Az ívet kettéhajtva, külső felzetére ráírjuk:

Nagyméltóságú

N. N.

m. kir. belügyminiszter úrnak

Budapest.

Tiszteletteljes kérvénye N. N. plébá-
nos, _____ i lakosnak, mint az ott meg-
alakult kath. kör elnökének,

melyben a _____ i
kath. kör alapszabá-
lyainak jóváhagyá-
sáért esedezik.

3 (4) drb melléklettel.

Bélyegzés (átírás nélkül), a) A kérvényre (ívenkint) 1 koronás bélyeg ragasztandó és pedig a külső felzetre, a cím fölé. (Illetéki Díjjegyzék, 13. tétel III. pont); b) a jegyzőkönyvre (a külső oldalra) és c) az alapszabályzatra (az ív első lapjára) annyi 30 filléres bélyeg, a hány ívből áll (111. Díjj. 73. tétel; 72.066/95. sz. pénzügyminiszteri rendelet.)

Ennél magasabb bélyegilleték követelése ellen első sorban felebbezni lehet a m. kir. *pénzügyigazgatóság*hoz, hivatkozva az Illetéki Díjjegyzék idézett tétéleire s kérve a lelet törlését. Az ily kérvény 30 napon belül a fizetési meghagyás kézhez vételétől azon hivatalnál nyújtandó be, mely a leletet ki-
rótta s ezen esetben a kirótt összeget nem kell addig megfizetnünk, míg ügyünk el nem dől. Ha a 30 napot elmulasztjuk, akkor a kirótt összeget meg kell fizetnünk, de jogunk van 60 napon belül fölebbezni s ha a pénzügyigazgatóság nekünk ad igazat, akkor a pénzünket visszafizetik. Ha felebbezésünket a pénzügyigazgatóság is elutasítaná, akkor ezen határozat kézhezvételétől számított 15 nap alatt még felebbezhetünk a *budapesti pénzügyi közigazgatási bíróság*hoz. A kérvény az előbbi pénzügyigazgatóságnál adandó be. A pénzügyi közigazgatási bíróság határozata ellen azonban nincs felebbezés. A felebbezési kérvény a pénzügyigazgatósághoz bélyegmentes (III. Díjj. 14. tétel p. pontja):

de a pénzügyi közigazgatási bírósághoz beadott felebbezési kérvényre bélyeg kel] (t. i. ha a tartozás 100 koronát meg nem halad, ívenkint 30 fillér, különben 72 fillér: u. o.).

«Mindennemű egyeslet megalakulásának főkelléke», mondja az 1875. évi 1508. sz. belügymin. rend. «hogy alapszabálytervezetét a m. kir. kormánynak (t. i. a belügyminisztériumnak) *illetékes törvényhatósága útján* láttamozás végett fölterjeszsze». Ezen illetékes törvényhatóság városokban a *polgármester*, kis- és nagyközségekben a járási *főszolgabíró* (utóbbinak a községi elöljáróság útján is benyújtható).

5. Ideiglenes működés. Az 1875. évi 1508. sz. a. kelt belügymin. rend. azt mondja: «Ha az ilyképen (vagyis a saját törvényhatóság útján) alapszabálytervezet iránt a kir. kormányhoz lett tettelegesen beérkezésétől fogva 40 nap leforgása alatt határozat vagy észrevétel nem tétetett, működését ideiglenesen megkezdheti; véglegesen megalakítottnak azonban minden egyeslet csak akkor tekintetik, ha szabályosan fölterjesztett alapszabályai a kir. kormány láttamozásával elláttatnak». Ezen 40 nap tehát azon időponttól számítandó, a mikor az alapszabályzat a belügyminisztériumba beérkezett. Azért mindenekelőtt azt kell szorgoznunk, hogy az illetékes törvényhatóság az alapszabályokat fölterjeszsze. (Túlságos huzavona miatt jelentést tehetünk a belügyminisztériumhoz.) Ha fölterjesztette, akkor a belügymin. iktatóban megtudhatjuk beadványunk beérkezésének idejét és számát. Az ettől számított 40 nap múlva az egyesület ideiglenesen már megkezdheti működését. Perczel Dezső belügyminiszter 1898. febr. 26. 1136. sz. a. kiadott rendeletében valamely egyesletnek a fönntemlített szabályok ellenére való alakulását, illetve alakítását s az ekkép alakult vagy szabályszerűen létrejött, de jogérvényes határozattal föllosztatott vagy fölfüggesztett egyeslet vezetésében, gyűléseiben vagy bármiféle működésében való részvételt kihágásnak minősítette s 15 napig terjedhető elzárással és 200 koronáig terjedhető pénzbüntetéssel megbüntetendőnek rendelte el.

Ha a minisztérium visszaküldené az alapszabályokat, mert egyik-másik pontja ellen kifogása van, akkor *a)* ha a változtatások lényegtelenek, azokat új közgyűlés nélkül magunk is kijavíthatjuk (közgyűlési jegyzőkönyv és kérvény maradhat a régi), de az alapszabályokat újból leírva és újra lebélyegezve, küldjük vissza az előbbi utón; *b)* ha pedig a minisztérium által kívánt változtatás lényeges, az egyesület életébe vágó, akkor új közgyűlést kell összehívunk,

a módosításokat elfogadtatnunk s az alapszabályokat újból leírva, új kérvény és jegyzőkönyvvel (újból mindegyiket lebélyegezve) terjesztjük föl.

Ha már az egyesület végleg megalakult s alapszabályai miniszterileg jóváhagyattak, az alapszabályokban előírt, illetőleg azok szerint összehívott rendes vagy rendkívüli (köz-)gyűléseket nem kell bejelenteni; mert azok megtartására az alapszabályok kötelezik az egyesületet. Ha azonban ily gyűlések vagy előadások nem a saját helyiségben, hanem más nyilvános helyiségben (pl. egy szálloda nagytermében) tartatnának, akkor az 1903 február 3. 15.587. sz. a. kelt belügymin. rend. szerint rendőrhatalósági engedély is kell; azokat tehát be kell jelenteni (már azért is, hogy a rendőrség a rendfenntartása céljából intézkedhessek; pl. hogy arra nem jogosított személyek a helyiségbe ne hatolhassanak).

A kérvény lehet a következő:

Tekintetes Főszolgabírói (Kapitányi) Hivatal!

A kiskunmajsai katolikus kör elnöksége tisztelettel jelenti, hogy a «Baranyai» vendéglő nagytermében f. é. december 26-án karácsonyi pásztorjátékot (vagy N. N. úr, egyesületi tag közreműködésével nyilvános fölolvasást) tart. A fölolvasás címe: Keresztény feminizmus.) Kiskunmajsa, 1907 december 23.

Marschall Endre
egyesületi titkár.

Horváth Dénes
egyesületi elnök.

Ha népgyűlések nyilvános *felvonulásokkal* vannak összekötve (a városon keresztül) vagy fáklyásmenetet akarunk rendezni valakinek a tiszteletére, arra a rendőrség *engedélye* szükséges (1879:XL. törv.-cikk).

Ide tartozik még az ipartörvény (1884: XVII. t.-cz.) 162. §. azon rendelete, mely szerint: «Összebeszélések, melyekkel az iparosok azt célozzák, hogy üzletük félbeszakítása vagy a munkások, illetőleg segédek elbocsátása által, ezeknek terhesebb munkaföltételeket szabjanak, különösen azoknak bérüket leszállítsák; végy melyekkel a munkások, illetőleg segédek oda törekszenek, hogy közös munkaszünetelés¹ által a munkaadókat magasabb bér megadására kényszerítsék s általában tőlük jobb munkaföltételeket csikarjanak ki, jogérvénnyel nem bírnak». S ha a munkaszünetelés zavargá-

¹ Sztrájk.

sokkal volna összekötve, akkor, mint bármely népmozgalomnál, a rendőrség tényleges beavatkozása foglal helyet.

6. Az egyleti működés megnyitása. A 40 nap leteltével vagy az iratoknak visszaérkezéssel a helyiségeket átadjuk rendeltetésüknek.

Ha az alakulógyűlésen a tisztikart és a választmányt nem választottuk meg, akkor a megnyitást közgyűléssel kezdjük, melyen a választásokat megejthetjük. Ha a választások már megtörténtek, akkor közgyűlésre nincs szükség.

A *megnyitás* katolikus egyletekben vallásos szellemben történik. Veni Sancte, szentmise, a helyiségek fölszentelése, buzdító beszéd.

A tisztikar s a választmány lehetőleg még az nap megtartja *első választmányi gyűlését*, melyen

1. megállapítja a «*Házirend*»-et vagy «*Házi rendszabályok*»-at, melyek az egyleti élet, belső rend stb.-re vonatkoznak. Ezt több példányban leírva kifüggesztjük az egyesület helyiségében, hogy minden tag lássa, olvassa, mihez kell tartania magát;

2. elkészíti a *könyvtár-szabályzatot* is. A könyvtár minden kath. egylet tényleges kellékei közé tartozik;

3. az *ügyrendet*, melyben minden tisztviselő ügyköre, teendője meg van pontosan határozva.

Szükséges beszereznie az *irodai fölszerelést* is, t. i. a *tagok névjegyzékét*, a *beszedett tagsági díjak nyugtatványozását* (tagsági jegyek), a *pénztári könyvet* s a pecsétet. Általában az irodai munka a minimumra szorítandó s legyen megkönnyítve. Ne a bürokratizmus, hanem a buzgalom legyen a fő. Kiváló gonddal s pontosan vezető a *pénztárkönyv*, mert a tagok vagyoni érdekének veszélyeztetése czimén vizsgálat rendelhető el (hiányos vagy könnyelmű pénzkezelés czimén följelentés tehető). A *jegyzőkönyveket* rendes ív papirosra írjuk; ha több ívből áll, összevarrjuk; az év végén pedig bekötjük és megőrizzük. Hatósági vizsgálat esetén ezek bizonyítékokat képeznek.

A választmányi, közgyűlési jegyzőkönyvekre bélyeg nem kell s nem is kötelesek az egyletek azokat semmiféle hatósághoz fölterjeszteni; az évi számadások szintén bélyegmentesek; bemutatás itt sem szükséges. A tagsági jegyek bélyegmentesek. Csupán a Pénztári könyvet czélszerű lebélyegeztetni az illető hatóságnál. Ha az egylet valamely ügyben a hatóságot hivatalosan megkeresi: be-

adványára 1 kor. bélyeg, mellékleteire pedig ívenként 30 filléres bélyeg ragasztandó.

7. Hatósági felügyelet. A felügyelet egyrészt arra vonatkozik, hogy az egyesületek közveszélyesekké ne váljanak, másrészt, hogy alapszabályaik korláton túl ne menjenek. De a felügyeleti jog nem szolgálhat az egyesület autonómiájának korlátozására, nem ad a hatóságnak pozitív befolyást az egylet működésébe, annak ügyeiben őt sem kezdeményezési, sem jóváhagyási jog nem illeti meg. A felügyelet és ellenőrzés rendszeresítése is csak újabb dolog a kormányhatóság részéről, azelőtt csak panasz esetén tarthattak vizsgálatot. A szociálisták által létesített szakegyletek adtak erre alkalmat s így jött létre az 1898 április 17-i 2219. sz. (Perczel) belügymin. rendelet, mely megköveteli (mivel az említett szociálista egyesületek céluktól eltérve, a jogrend megzavarását, osztálygyűlés fölédését célozták), az alapszabályokba annak fölvetését, hogy a hatóság a gyűlésekre bármikor szabadon bemehet, az egyesület (szakegylet) jegyzőkönyveibe s összes irataiba bármikor betekinhet. A szakegyletek félévenként megvizsgálandók, ép úgy ezeknek fiókjai, helycsoportjai és szakosztályai. (L. 1906 nov. 9. 122.000. III. belügymin. rend.)

A már említett 1898. évi 1136. sz. min. rend. büntetést szab az egyesületeknek a rendeletek ellenére való alakulása esetére. Az I. fokú hatóság *a)* megyékben (kis- és nagyközség) a főszolgabírók, *b)* városokban a rendőrkapitány, *c)* Budapesten a kerületi kapitány. II. fokú hatóságok *a)* megyékben az alispán, *b)* törvényhatósági joggal fölruházott városokban a tanács, *c)* Budapesten a főkapitány. III. fokú bíróság a m. kir. belügyminiszter (1. még az 1901: XX. törvénycíkket). A vizsgálat csak arra vonatkozhatik, hogy az egyesület egész működése tekintetében alkalmazkodik-e az alapszabályokhoz. Az egyesületi ügyekből kifolyólag támadt teljesen magánjogi vonatkozású ügyekre nézve a rendes bíróságok illetékesek. (1906 ápr. 27-i 119.296/1905. sz. belügymin. leirat.)

8. Egyletek föléléstése, átalakítása. 1. Ha valahol rendszeren megalakult s helybenhagyott egylet egyideig működve, *megszűnik* a nélkül, hogy a fölöslzást kimondották volna: ott az egyesület valamely volt hivatalnoka (elnöke, alelnöke vagy valamely választmányi tag) *közgyűlésre* hívja össze az egylet volt tagjait, melyen kimondják, hogy a szünetelő, de föl nem oszlott egylet *újából megkezd* működéséi jóváhagyott alapszabályai alapján. Mivel pedig az

1873. évi 1394. sz. belügymin. rend. alapján a hatóságok (szolgabíró, polgármesteri hivatal) félévenként kimutatást tartoznak készíteni az egyletekben történt változásokról: *egy ezen hivatalhoz intézett I koronás bélyeggel ellátott beadványban bejelentjük, hogy ezen egyesület, melynek alapszabályai ekkor lettek megerősítve s mely ez időpont óta, nem működött ugyan, de föl sem oszlott, most újból megkezdí működését s hivatkozva a fenti min. rendeletre, kérjük ennek tudomásvételét s az egyletek jegyzékében való kiigazítást.*

A közgyűlésileg fölosztott egylet már föl nem éleszthető. Ott egészen újból kell kezdeni az alakítást.

2. A hol *polgári olvasókör* van s a község egészen katolikus, fölösleges külön egyletet alakítani, hanem ez átalakítandó kath. körre vagy abba beolvasztandó. Ez esetben az egyesület leszámol, vagyonszámlát készít s a *leszámoló gyűlés*, valamint a más egyesületbe való beolvadást s az így történő *fölöslást kimondó közgyűlés* határozatát (jegyzőkönyvét), tagjainak jegyzékét, a másik egyesület fölvevő határozatát s mindkét egyesület alapszabályát beterjesztjük. Az *alapszabályok* rendes vagy rendkívüli *közgyűlést* írhatnak elő, mely kimondja, hogy átalakul kath. körre. Ugyanezen közgyűlés elkészíti az *új alapszabályokat* is, melyek a miniszterhez úgy terjesztendők föl, mintha új egylet alakulna. Míg azok vissza nem érkeznek, az egylet a régi alapon folytatja működését. A már *meglevő vagyont* illetőleg, ha úgy van határozva, hogy fölöslás esetén arról a fölöslást kimondó közgyűlés határoz: ez kimondhatja, hogy az a kath. egyleté (de ehhez a minisztérium beleegyezése szükséges); ha úgy van határozva, hogy fölöslás esetére pl. a községé vagy hogy arról községi vagy megyei hatóság rendelkezik, akkor ettől kell kérni annak átengedését.

9. Fiókegyesületek alakítása. Nagyobb kiterjedésű községekben és városokban, ha az egyesületi élet föllendült, az egyesületi helyiségből távolabb lakók részére gyakran szükségessé válik fiókhelyiséget nyitni, fiókegyesületet alakítani. Az 1875. évi 1508. sz. belügyminiszteri rendelet a következőket mondja: «Politikai és munkásegyleteknél fiókegyesületek alakítása meg nem engedtetik. Másnemű egyleteknél az egyletek célja, hivatása és természetére való tekintettel fog az alapszabályok minőségéhez képest határozat hozatni». A jelenlegi szokás szerint azonban fiókegyesületek alakítása meg nem engedtetik, ha csak nincsen az benne határozottan az alapszabályban. A hol tehát ennek szüksége fölmerül, nincs más

mód, mint módosítani az alapszabályokat, avagy pedig egész önálló külön egyesületeket alakítani. Az újonnan alakuló egyesületek tehát jól teszik, hogy a hol kilátás van arra, hogy fiókegyesületek nyitására szükség lehet, ott már eleve intézkednek erre nézve alapszabályainkban.

Ily esetben az alapszabályzatba ez a pont tétetik: «Ha valamely helység területen a szövetség (vagy egyesület) székhelyén kívül több tag lakik, ott a vezetőség helyi csoportot vagy befizető helyet létesíthet». Az említett 1508/75. sz. min. rend. korlátozása (hogy t. i. a munkásegysületek fiókokat nem alakíthatnak), magának a belügyminisztériumnak gyakorlata által idő folyamán az országos jellegű munkásegysületek, szakszervezetek alapszabályainak láttamozásával elenyészett. Ezen fiókok a miniszter engedélyével számos vidéken működnek (csoport). Legújában az 1906. november 9-ig 122.000. sz. III. belügymin. rend. a helyi csoportok bejelentése körüli eljárást szabályozza. (Teljes szövege, Dr. *Vita*, Egyesületi jog. Bpest, 1907, 107. köv.)

10. Az egyesületek megszűnése. Az egyesület vagy természetes (nem külső), vagy államjogi (hatóság) vagy magánjogi okból szűnhetik meg. 1. *Természetes* okból föloszlik, *a*) ha az összes tagok meghaltak, *b*) ha a közgyűlés föloszlató határozatot hozott, *c*) ha az egyesülésre meghatározott idő elmúlt vagy a kitűzött cél (templomépítési egyesület) eléretett. 2. Államjogi okból. megszűnik a hatóság megszüntetése által, ha t. i. az egyesület törvényellenes határozatokat hoz vagy ilyen eljárást tanúsít, ha az alapszabályban kitűzött céltől eltér vagy hatáskörét túllépve, a tagok érdekeit veszélyezteti. 3. Magánjogi ok miatt; ha t. i. az egyesület anyagiilag tönkre megy.

A természetes megszűnést a közgyűlés mondja ki az alapszabályok értelmében e célra szükséges számú tagok jelenlétében meghatározván azt is, hogy a meglévő vagyon mire fordíttassék. A közgyűlés jegyzőkönyvét a lezárt számadások s egy alapszabálypéldány kapcsán a főszolgabírónak, illetőleg polgármesternek (Budapesten a ker. előljárásának) bemutatja.

Tekintetes Főszolgabírói Hivatalnak

Monor.

Alulírottak tisztelettel jelentjük, hogy az (urii katolikus körnek) f. évi augusztus hó 29-én tartott közgyűlése az alapszabályokban megállapított szó-

¹ L. *Vita* i. m. 123.

többséggel az egyesület föloszlatását határozta el. A vonatkozó közgyűlési jegyzőkönyvet s az egyesületi leltárt, számadásait tisztelettel bemutatjuk. Az egyesületi vagyon tekintetében a közgyűlés úgy határozott, hogy az (urii róm. kath. templom építésére) lesz fordítandó.

Uri, 1907 augusztus hó 30.

Kovács Ödön
volt egyesületi jegyző.

Bán Frigyes
volt egyesületi elnök.

Jegyzet, 1. Italmérési és dohányelárusítási jog. Az egyesületi élet sokszor szükségessé teszi, hogy az egyesület megszerezze magának az *italmérési és sivarelárusítási* jogot (dohánytőzsde). Különösen vonatkozik ez a társalgási egyletekre, melyekben sokkal okosabb megszerezni a jogot s így a tagokat visszatartani a korcsmától, mintsem minden pohár italért vagy minden szivarért külön küldeni. Így jobb és olcsóbb bort adhatunk.

Az italmérési jogért azon *Mr. pénzügyigazgatóság*hoz kell folyamodni, melyhez az illető város tartozik. Az engedély iránti folyamodványra az első ívre 2 K-ás, minden további ívre 1 K-ás bélyeg ragasztandó s az engedélyokmányra szükséges 2 K-ás bélyeg is melléklendő.¹

Minta lehet:

Tekintetes Kír. Pénzügyigazgatóság!

Alulírott Almásy Péter, losonczy, Gácsi-utca 34. szám alatti lakos és ügyvéd a % alatt tisztelettel ide csatolt (mellékel) községi bizonyítvány tanúsága szerint nagykorú magyar állampolgár és erkölcsi magaviselemre nézve kifogástalan előéletű egyén, ki csempészkedésért vagy jövedéki kihágásért soha büntetve nem voltam, azon tiszteletteljes kéréssel járulok a Tekintetes Kír. Pénzügyigazgatósághoz, hogy a losonczyi kath. kör Gácsi-utca 34. számú házában a bor, sör és szeszes italok kis mértékben való kiméréséhez és elárusításához, valamint kincstári belföldi dohány árulásához szükséges italmérési és dohányelárusítási engedélyt részemre kiadni méltóztassék.

Az engedélyre szükséges 2-2 K-ás bélyegjegyet tisztelettel melékelem.

A bor-, sör- és szeszesital-készletemet a nevezett kath. kör pincze-

¹ Italmérési jog 1888: XXXV. t.-cz., 1899: XXV. t.-cz. és az 1899. évi 64-758. sz. pénzügmin. Utasítás. Dohányjövédék 1868: XIV., 1876: IV.; 1887: XLIV. t.-cz. L. *Dobozi István*, A községi közigazgatás kézikönyve.⁵ Budapest, 1898, II., 176. köv., 222. köv.

helyiségében, a dohánykészletet ugyanazon kör helyiségében fogom rak-táron tartani.

A Tek. Kir. Pénzügyigazgatóságnak
Losoncz, 1907 február 20.

alázatos szolgálja.
Almásy Peter
losonczy ügyvéd.

A mellékletre (erkölcsi bizonyítvány) 30 filléres bélyeg.

Mivel az italmérési jogot csak határozott névre állítják ki, legjobb ezt a jogot a világi elnök vagy ha az egyesületnek megbízható házmestere vagy szolgálja van, annak a nevére kérni.

Ide mellékeljük mindjárt a *fogyasztási szövethetek* számára beszerzendő italmérési és dohányárúsítási engedélyhez beadandó kérvény mintáját is.

a) Italmérésért:

Tekintetes m. kir. Pénzügyigazgatóság!

Tisztelettel alulírott igazgatóság azon kérelemmel járul a tekintetes kir. Pénzügyigazgatósághoz, miszerint szövethetekünknek ----- községben I _____ évi _____ hó _____ naptól kezdve szeszes italoknak *korlátlan* (korlátolt) *kimérésére* (kismértékben való elárúsítására, égetett szeszes italoknak nagyban való eladására) szükséges engedélyt megadni méltóztassék. Az 1899. évi XXV. t.-cz. végrehajtásához kiadott 1899. évi 64.758. számú pénzügyminiszteri Utasítás 6. §-ának rendelkezéséhez képest, van szerencsénk a következő adatokat sorolni elő:

a) *Czégünk*: _____! _____ semminemű italmérési engedély-lyel nem bír;

b) a szeszes italok *korlátlan* (korlátolt) *kimérése* (kismértékben való elárúsítására, égetett szeszes italoknak nagyban való eladására) szolgáló üzlet-helyiségünk van _____ községben, _____ utca _____ házsza-ny _____ ajtószám; kérjük azonban megengedni, hogy üzlethelyiségünkön kívül a kimérést az 1899. évi XXV. t.-cz. értelmében a községi *vásárok*, *búcsúk* és egyéb sokadalmak alkalmával a vásártéren vagy búcsú színhelyén is gyakorolhassuk:

c) *kimérni* (kismértékben elárúsítani) *szándékozunk*: bort, sört, szeszt, pálinkát, likőröket, továbbá cognacot, rumot és arrakot stb., melyeket fönt-nevezett üzleti helyiségünkben és az alatta levő pinczékben fogunk tartani;

d) az engedélyt a felsorolt italoknak *korlátlan* (korlátolt) *kimérése* (kis-mértékben való elárúsítására, vagy nagyban való eladására) kérjük;

e) az üzletet _____ nevű megbízottunk útján fogjuk gyakorolni;

e) az engedélyt *határozatlan*, vagy _____ időre kérjük:

f) a törvény 13. §-a _____ pontja értelmében a kimérési engedélyre *elsőb-bégi igényünk* van, a mennyiben _____ ..

Üzletvezetőnk (megbízottunk) magyar állampolgárságát, nagykorúságát, teljes megbízhatóságát szintén -/- alatti helyhatósági bizonyítvánnyal igazoljuk.

Vége van szerencsénk szövetkezetünk czégjegyzéseire vonatkozó bírósági határozatot s a kiállítandó engedélyre szükséges kétkoronás bélyeget ide mellékelni.

(Külső felzet) :

2 K bélyeg

Tekintetes

Magy. kir. Pénzügyigazgatósághoz

Kérvénye

n.----- i fogyasztási szövetkezetnek
(N.-----, -----uteza ---- házszám),

melyben italmérési
engedélyt kér.

Mellékelve :

- 1 drb községi bizonyítvány.
- 1 drb kétkoronás bélyeg.

b) Dohányelárusításért:

Tekintetes m. kir. Pénzügyigazgatóság!

Tisztelettel alulírott, mint a _____ i fogyasztási és értékesítő szövetkezet elnöke, szövetkezetünk igazgatósága nevében azon kérelemmel járul a tekintetes kir. Pénzügyigazgatósághoz, miszerint a fogyasztási szövetkezetünk részére _____ községben _____ év. _____ hó -----naptól kezdve dohánygyártmányok kisárusítására szükséges engedélyt megadni méltóztassék.

Az engedély megadásához szükséges föltételeket a következőkben van szerencsénk előadni és bizonyítani:

- a) megbízottunk, illetve üzletvezetőnk neve _____
----- i lakos;
- b) dohánygyártmányok elárusítására szolgáló üzlethelyiség van -----
---- _____ községben _____ utcza ----- házszám,
-- .ajtószám.

Az a) alatt becsatolt községi bizonyítvány szerint üzletvezetőnk a _____ i lakos, teljeskorú, *teljesen megbízható, feddhetlen előéletű, magyar állampolgár.*

Végre van szerencsénk a kiállítandó engedélyre szükséges kétkoronás bélyeget ide mellékelni.

Kelt _____ 19 __ év... ____-hó-, nap.

Tisztelettel

N. N.

fogyasztási és
értékesítő szövetkezet elnöke.

-----i fogyasztási és
értékesítő szövetkezet elnöke.

(Külső fel-et) :

Tekintetes

Magy. kir. Pénzügyigazgatósághoz

Kérvénye

N. N. lakosnak, mint a n-----i
fogyasztási (és értékesítő) szövetkezet
elnökének,

melyben a fogyasztási és értékesítő szövetkezet részére dohányelárusítási engedélyt kér.

Mellékelve :

- 1 db községi bizonyítvány.
- 1 db kétkoronás bélyeg.

2. Bélyeg- és illetékkötelezettség.¹ Az egyesületek általában véve nincsenek fölmentve a bélyeg- és illetékkötelezettség alól. A pénzügyintézetek, részvénytársulatok, vállalatok és egyletek, valamint annak fiókinstitúciói jogügyleteik és jogérvényes okirataik után bélyeg és illeték lerovására vannak kötelezve (1869: XVI. t.-cz. 1. §. és 24. §.). Ép úgy a pénzkölcsönző és biztosító társulatok.

¹ Lasitz Pál, a bélyeg és illetékek iránti törvények és szabályok magyarázata.³ Budapest, 1896. 535. köv.

Bélyegmentességben részesülnek az 1869: XVI. t.-cz. 3., 4., 5. §§. értelmében:

a) Tudományos, művészeti, gazdasági, kegyeleti és jótékony egyletek, a mennyiben céljuk nem pénzbeli nyereségre van irányozva, a közhatóságokhoz és hivatalokhoz intézendő beadványokra és iratokra nézve a peres eljárás kivételével. (1869: XVI. t.-cz. 3. §.)

b) Bölcsőde, kiseddóvó, árvák nevelésére keletkezett egyletek, társulatok és intézetek működése a fő célon túl menő nyere-ményre nem terjed ki, üzletükre nézve. (1869. XVI. t.-cz. 4. §.)

c) Élelmezési előlegezési és egyáltalában önszegélyzési társulatok, egyletek és népbankok, ha üzletük a társulatoknak nyújtott segélyezésen, élelmezésen vagy előlegezésen túl más nyere-ményre és kereseti ágra nem terjed ki, az üzleti és betéti könyvekre a társulat irányában maguk a tagok által az alapszabályok értelmében kiállított kötvényekre, valamint a betétekről vagy a visszafizetett kölcsön-előlegekről kiállított vétbizonyítványokra nézve is. (1869: XVI. t.-cz. 5. §.)

Illetéki díjjegyzék 31. tétele: Előlegezési, fogyasztási és más segélyző-egyletek, beadványaik, mellékleteik és okirataik tekintetében nem részesülnek illetékmentességben (sem a cég és cég-vezetők bejegyzése pénzügymin. 1198/88., sem az általuk nyújtott kölcsönök telekkönyvi biztosítása 2011/94).

A társulatok és egyleteknek nyugtája a tagok által az egyesület fönntartása céljából befizetett tagsági díjakról az Illetéki Díjjegyzék 89. tétel 12. K. pontja értelmében bélyegmentesek (pénzügymin. 82050/94).

Mindazon egyesületek alakításánál, melyek az említett §§-ok alá tartoznak, az alapszabályokra sem kell bélyeget használnunk, hanem úgy azokra, mint a mellékletekre csak azt írjuk: «Mint jótékonycélú egylet az 1869: XVI. t.-cz. 3. §. értelmében bélyegmentes» és pedig jól feltűnő betűkkel, nehogy bélyeghiány miatt megleletezzenek.

A (katholikus) körök, olvasó-egyletek, legényegyletek, ifjúsági- és munkásegyletek *nem élvezik a bélyegmentességet.*

B) KÜLÖNÖS RÉSZ.

25. §. Az egyesületek fölosztása.

Az egyesületek mindmégannyi szociális tényezők, melyek az egyén javát akarják előmozdítani és pedig sokkal erőteljesebben, mint azt az elszigetelten álló egyén elérni képes. Említettük, hogy az egyén javai bizonyos rangfokozatot képeznek és egymásnak bizonyos tekintetben alá vannak rendelve. Nevezetesen szem előtt tartva az embernek örök rendeltetését s az erre vezető értelmi és akaratbeli képesítését, egyéni, de szociális szempontból is első helyet foglalnak el a *vallásos társulatok*, melyeknek célja a hit ismeretének s az erkölcsös életnek szervezkedés útján való megerősítése és terjesztése. Az igazi, mélységes vallásos lélek életcélja: az Isten dicsőítése s embertársainak szeretete, mely a lelki és testi jótékonyosság gyakorlásában nyer kifejezést. Ezen jótékonyosság eredményesebb gyakorlására szintén szervezkedésre van szükség és így létesülnek: a *jótékonyági egyesületek*, melyeknek különösen korunkban a nagy nyomor miatt végtelenül fontos szociális feladatuk van. Ugyanazon keresztény vallás a szeretet sugarával bearanyozza az egyének közös örömeit és szórakozásait is s létre hozza: a *társalgási egyesületeket*. És mivel az egész társadalmi rendnek alapja a szeretet és az igazságosság, a kereszténység fölkarolja és védelmezi a szeretet és igazságosság nevében a földi érdekek céljából alakuló: *gazdasági egyesületeket* is; programjába veszi mindazon üdvös intézkedéseket, melyek által a nemzetgazdasági élet rendezése (mezőgazdaság-, ipar-, kereskedelem-, munkás- és nőkérdés terén) elérhető.

Mivel azonban a vallásos egyesületek szociális jelentőségéről és szervezéséről másutt fogunk szólni, e munka keretében ismertetnünk kell: I. a *társalgási*, II. a *jótékonyági*, III. a *gazdasági* egyesületeket.

Az egyesületeket más szempontból három csoportba oszthatjuk a rájuk vonatkozó jog szerint. T. i.: *a) Társasági* egyesületek, melyek külső kényszer nélkül s nem üzleti célok elérésére alakulnak. Az előbb (145. köv. 1.) előadott miniszteri rendeletek ezekre vonatkoznak; *b) Részvénytársaságok*, szövetkezetek, vagyis melyek nyereszkesedési célból alakulnak; ezekről a kereskedelmi törvény intézkedik; *c) Betegsegélyzőpénztárak*, bányatársulások, ipartársulatok és ipartestületek, melyek külön törvény által szabályoztatnak.

Oly tisztán magánjellegű baráti egyesületek, melyeknek működése csupán az illető baráti körre vonatkozik s tulajdonképeni kötelező alapszabályaik nincsenek, az 1901 április 3. 6933. sz. elvi jelentőségű belügymin. rend. szerint sem kormányhatóságilag láttamozott alapszabályokra, sem hatósági ellenőrzésre nem kötelezendők. így az ú. n. *asztaltársaságok*, melyek korlátozott számú baráti körben létesülnek, hogy heti rendes befizetések kötelezettsége mellett takarékoságra szorítsák magukat s a befizetett díjakból évközben kölcsönt vehessenek, az év végén pedig a befizetéseket az esetleges kamatokkal együtt egyszerre fölvegyék, nem tekintendők egyesületeknek s azért sem alapszabályok láttamoztatására nincs szükségük, sem felügyelet alá nem vonandók (1904 augusztus 11. 81.936. sz., 1905 augusztus 15. 11793. sz. min._x rend.) Ugyanaz vonatkozik azon egyesületekre is, melyek szintén baráti körben bizonyos időre, de legfőljebb egy évre terjedőleg alakulnak (pl. szórakozás, jótékonyosság gyakorlása, jótékony célra való gyűjtés végett). Ezekre tehát a min. rendeletek nem vonatkoznak.

Az egyesületeknek első csoportja lehet ismét: *a) politikai*, *b) humanisztikus*, *c) közművelődési*, *d) gazdasági*. (A nyereszkesedési egyletek, mivel szövetkezeti alapon való szervezkedésre utasítatnak, a harmadik csoportba tartoznak.)

Meg kell azonban jegyeznünk, hogy: lényegesen *különböző célú* egyletek (humanisztikus, politikai, gazdasági, közművelődési egyletek) csak külön alapszabályokkal és külön cím alatt alakulhatnak meg: vagyis valamely egyesületnek nem lehetnek egymástól lényegesen különböző (pl. közművelődési, szervezkedési, gazdasági) céljai.

Nemzetiségi egyletek csakis mint irodalmi és közművelődési egyletek alakulhatnak; az ilyeneknek tiszteletbeli tagjaivá idegen állam polgárai is lehetnek, ha választásukat a belügyminisztérium jóváhagyja. A «nemzeti» cím használata egyleteknek nem engedtetik meg. *Idegen állam czimerét*, színeit és jelvényeit hazai egyletek nem használhatják. Községek, testületek tagokul beléphetnek ugyan, de szavazási jog (részvénytársaságok kivételével) részükre nem engedélyeztetik.

I. Társalgási egyesületek.

26. §. A társalgási egyesületek fölosztása és föladata.

Ide tartoznak: 1. a katolikus-körök, olvasó-egyletek, gazdasági-körök, 2. ifjúsági-, 3. legény-, 4. munkás- és munkásnő-egyesületek.

Ezen egyesületeknek azonban nem kizárólagosan «társalgás» és szórakozás a feladatuk. Ezért kár lenne egyet is alakítani. Főadatuk: megvalósítani mindazt, a mit az egyesületi életéről és tevékenységéről eddig elmondottunk; feladatuk *minden katolikus szociális irányú mozgalomnak és törekvésnek gyűjtőpontjául szolgálni.*

Így fölfogva a dolgot, az ú. n. «társalgási» egyesületek jelentősége és működése a szociális tevékenység egyik leghatalmasabb tényezője, s mint ilyen, *minden egyes plébánia területén föltétlenül szervezendő*, ha a katolikus férfiakat megerősíteni s jelleme-sekké képezni akarjuk. És elsősorban a *férfiakról* van itt szó.

A katolikus egyleteknek (köröknek) négy czélt kell megvalósítaniuk: t. i. tagjainak 1. *szórakozást*, 2. *oktatást* és *nevelést* kell nyújtaniok, szervezniök kell 3. a *jótekonyság* és 4. az *anyagi önszegély* ügyét.¹

1. A tagok szórakoztatására szolgálnak a katolikus és egyéb (nem egyházellenes) hírlapok,² jó könyvek és folyóiratok, továbbá az önképzés eszközei: szavalat, ének, ünnepélyek (karácsonyfa-ünnepély), egyesületi védőszent (szent József) vagy évfordulati ünnepély), néha színielőadások, táncmultságok, hangversenyek és kirándulások. Ezt mozdítják elő a társasjátékok is.³ Az együtt-lét előmozdítására gondoskodnak tiszta ital és dohányról is.⁴

2. Oktatás-nevelés czéljára szolgálnak a hírlapok, füzetek és a könyvtár⁵ mellett az előadások,⁶ beszéd készítésére és előadására való oktatás, valamint egyéb önképző eszközök; lényeges és mélyreható módon eszközlik az oktatás ügyét: az elemi oktatás,⁷ szakoktatás (továbbképző tanfolyamok),⁸ szociális oktatás-nevelés⁹ és végre, a mi legfőbb: a vallásos oktatás-nevelés.¹⁰

3. A jótekonyság (Charitas) gyakorlását szervezniök kell: a szegény- és betegápolás, az elhagyatottak gondviselése, az alkoholizmus és erkölcstelenség (prostituczió) ellen való küzdelem s a nővédelem terén.¹¹

4. Az anyagi önszegély ügyét szervezniök kell: segélyalap, egyesületi takaréknak-, (és segély) pénztár-, hitel- és fogyasztási szövet-

¹ A részleges célok elérésének módjait már tárgyaltuk. Most csupán utalunk rájuk, idézve a §-okat.

² L. fent 9. §. 3 13. §. 4 24. §. s n. §. o 12. §. 7 14. g.

³ 15. §. β 16. §.. io is. §.

⁴ A következőkben tárgyaljuk.

kezetek, temetkezési egyletek, gabonaraktárak, árubeszerzési és értékesítő szervezetek stb., munkaközvetítés, betegsegélyzés és nyugdíjsegélyzés szervezése által.¹

Íme! a katolikus körök, mint a szociális mozgalom gyűjtő-pontjai. Lássuk egyenként! Főlöszleges lesz azonban itt elmondani a megalakítás és vezetésre vonatkozó dolgokat. Azok minden egyesületre vonatkoznak s fönt (11-16, 18, 19, 21, 22 és 24. §§.) részletesen vannak tárgyalva. Itt csupán egy pár megjegyzést füzünk az egyes egyletfajokhoz.

27. §. 1. Katolikus körök.

(Olvasó-körök, gazda-körök.)

A városi nép különböző elemei (urak, iparosok, munkások), nein igen egyesíthetők egy egyesületbe. Hisz még a Mária-Kongregációknál is azt mutatja a 300 éves tapasztalat, hogy «csak oly egyletek érik el nemes rendeltetésüket s azok vezethetők könnyen, melyek szigorúan kor, nem és állás (foglalkozás) szerint csoportosulnak.»² Itt tehát különböző egyletek alakítandók. Falun azonban a kisiparos-, gazda- és napszámos-osztály tagjait egyesítenünk kell. Egyesítésüket megindokolja 1. azon közvetlen vonatkozás, a melyben egymással szemben vannak. A kisiparos (bognár, kovács, asztalos stb.) segítőtársa a gazdának (az iparostanonczok is többnyire a gazdák gyermekeiből kerülnek ki), a napszámos pedig a gazdának jobb keze. Nem lehet s *nem szabad tehát ezek közt az elkülönzés által alkalmat adni az érdekharczra.* 2. Az az egy lelkész és tanító *nem is képes* külön katolikus-kört, gazda-kört (iparos-kört, munkás-kört), ifjúsági egyletet, hitel-, fogyasztási-szövetkezetet stb. vezetni a sokszor önmagában is igen terhes lelkipásztorkodás mellett. Azért a munkaerőt lehetőleg egyesíteni kell. Azt azonban már gyakorlati szempontból is ajánljuk, hogy az egységes katolikus egyesületben legalább két osztályt létesítsünk: az egyiket a *felnőttek*, a másikat az *ifjak* számára.

A különösen földműves-gazdák számára alakítandó egylet működéséről később fogunk beszélni.

¹ A következőkben tárgyaljuk.

² P. Bóta Ernő S. J., A Mária-gyülekezet szabályai. Budapest, 1906. 10. 1.

A katolikus körök alapszabályzata lehet a következő:^x

1. Általános rész. 1. §. Az egyesület neve: «N-i Katolikus kör»). Pecsétje ugyané körirattal hirt. Székhelye: N-.

2. §. A katolikus kör célja a N-ben s vidékén lakó katolikusok szellemi, társadalmi, anyagi érdekeinek előmozdítása a vallás-erkölcsi szellem, a közművelődés és az összetartás fejlesztése által, a politika mellőzésével.

3. §. A kör, mint tisztán társadalmi és erkölcsi intézmény, csak társadalmi és erkölcsi eszközökkel törekszik emberbaráti célját elérni. Ez alapon hat a katolikus vallás alapját képező szeretet ébresztésére, az erkölcs fejlesztésére és társas összejövetelek által az együvértartozás és társulás ápolására, anyagilag pedig feladatául tűzi ki a földművelési és gazdasági ismeretek terjesztését, elszegényedett katolikus egyének felkarolását, emberbaráti célok előmozdítását, végre a körhöz fordulóknak tanácsot és ügyekben támogatással és közbenjárással szolgál.

4. §. A kör *helyisége* tagjainak állandó találkozási helye s kaszinói minőséggel bír. Mint ilyen, a szükséges eszközökkel (könyvtárral, folyóiratokkal, hírlapokkal, szórakozási eszközökkel) rendelkezik.

5. §. A kör fönntartásához szükséges eszközök: *a)* felvételi díjak, *b)* rendes tagdíjak, *c)* az alapítványok évi kamatai, *d)* egyéb bevételek és ajándékok.

II. A tagok jogai, kötelességei, kilépése és kizárása. 6. §. Minden katolikus vallású, feddhetlen jellemű egyén tagja lehet a körnek. A tagok *a)* rendesek, *b)* pártolók, *c)* alapítók, *d)* tiszteletbeliek.

Rendes tagok csak férfiak lehetnek, kik a 8. §. értelmében meghatározott tagdíjat és illetéket lefizetik.

Pártoló tagok férfiak és nők is lehetnek, kik tetszés szerinti, de legalább ... korona évi összeggel járulnak a kör céljainak előmozdításához.

Alapító tagok tagok férfiak és nők is lehetnek, kik a meghatározott, illeték helyett, a 8. §-ban megállapított tőkeösszeget befizetik.

Tiszteletbeli tagok férfiak és nők is lehetnek, kiket ilyenekül érdemeikért és a kör érdekeinek anyagi vagy erkölcsi előmozdításáért a közgyűlés megválaszt. Külföldi egyének tiszteletbeli tagoknak csak a nagymélt. magy. kir. belügyminisztérium engedélyével választhatók meg.

7. §. A közgyűlésen minden alapító, rendes és tiszteletbeli tagnak indítványozó, szavazó és választó joga van.

8. §. Minden rendes tag *felvételi díj*ul... koronát fizet. A rendes *tagsági díj* 1 évre ... korona.

Alapító tagok azok, a kik egyszersmindenkorra legalább ... koronát fizetnek.

9. §. Minden újonnan belépő tag kötelezettsége három évre szól. A ki ez idő leteltével ki akar lépni a körből, tartozik kilépési szándékát három

¹ Katolikus Egyesületek Orsz. Szöv. kiadv. IX. Budapest, 1903. A földműves-gazdakörre vonatkozólag 1. *Szentiványi* Károly, a katolikus körök, mint gazdakörök (Katolikus körök Orsz. Szöv. kiadv. 6. füzet). Budapest. (30 fill.)

hónappal előbb az igazgató-választmánynak írásbelileg bejelenteni, ellenkező esetben hallgatagon további három évre kötelezettséget vállal el.

Azon helybeli rendes tagok kötelezettsége, a kik a szabályszerű három év letelte előtt a kör székhelyéről lakásukat más helyre teszik át, a következő negyedétől kezdve megszűnik, mikor ezt az igazgató-választmánynak bejelentik.

10. §. A kör hasonló czélra törekvő és másutt föllállított vagy föllállítandó körökkel a kapcsolatot fönttartani kívánja.

11. §. A ki a körbe be akar lépni, az egy (vagy két) tag ajánlatával jelentkezik. A belépni kívánó neve az ajánlók neveivel együtt a kör helyiségében e czélra szolgáló táblán nyolcz napon át kifüggesztendő. A fölvétel fölött, az igazgató-választmány titkosan szavaz, a fölvételhez a szavazatok $\frac{2}{3}$ -da szükséges. A fölvételről vagy a fölvétel megtagadásáról az ajánlottat a titkár értesíti.

12. §. Becsületbe és jó erkölcsökbe ütköző cselekvények által a köz-erkölcsiséget vagy a kör tekintélyét, czélját és érdekeit csorbító tagok az igazgató-választmány által kizárathatnak, szükséges azonban, hogy azon a gyűlésen, a melyen a kizárás kimondatik, az elnökön és alelnökön kívül -választmányi tag legyen jelen és a kizárási határozat titkos szavazat útján abszolút többséggel hozassék.

Azon tagok, kik nem teljesítik fizetési kötelezettségüket, ennek teljesítésére *sommás úton szoríthatók*.

Ezenkívül jogában áll az igazgató-választmánynak a fizetést nem teljesítő tagokat – neveik és hátrálékjaiknak a kör helyiségében való előleges kiírása és a fizetésre való fölhívás mellett – a kör tagjainak sorából *kitörülni*.

III. A kör szervezete. *A) A közgyűlés.* 13. §. Évenként, lehetőleg január havában vagy az év első negyedében, az igazgató-választmány által meghatározandó napon, rendes közgyűlés tartatik. A közgyűlés megtartásának ideje, a kitűzendő tárgyakkal együtt, 15 nappal előbb kihirdetendő.

14. §. Rendkívüli közgyűlések tarthatók és tartandók: *a)* ha az elnök azt összehívja, *b)* ha azt az igazgató-választmánynak $\frac{2}{3}$ -da, *c)* vagy ha a kör tagjainak V3-da szükségesnek találja.

15. §. A rendes közgyűlés hatáskörét képezi: *a)* az évi jelentés tárgyalása, továbbá a számvizsgálók kiküldése, a megvizsgált számadás jóváhagyása, a fölmentvény és a költségelőirányzat megállapítása, *b)* az igazgató-választmány határozatai ellen beadott fölebbezés az évi rendes közgyűléshez legalább 15 nappal előbb beadatik, *c)* az alapszabályok netáni módosítása, *d)* a tagok által tett indítványok fölötti határozathozatal, ha azok legalább nyolcz nappal a közgyűlés megtartása előtt az igazgató-választmányhoz írásban beküldettek, *e)* az elnök, alelnök, igazgató-választmány és a póttagok megválasztása, *f)* a tiszteletbeli tagok megválasztása s esetleg a tiszteletbeli állások betöltése.

16. §. Az alapszabályok változtatásához a jelenlevők szavazatainak $\frac{2}{3}$ többsége szükséges. A kör föloszlatására vonatkozó határozathozatalra a korbeli tagok $\frac{2}{3}$ részének jelenléte kívántatik meg.

17. §. Szavazási és választási jogaikat a tagok csak személyesen gyakorolhatják. A közgyűlésen minden egy tag csak egy szavazattal bír.

18. §. A közgyűlésről vezetendő jegyzőkönyvet az elnök, a titkár és a közgyűlés elnöke által a jegyzőkönyv hitelesítésére kijelölt két tag írja alá.

Személyes ügyekben a szavazás titkos, minden más ügyben nyilvános. A szavazatszedő bizottságot az elnök nevezi ki.

19. §. A közgyűlés határozathozatali képességéhez legalább 24 rendes tag jelenléte kívánatik meg.

Ha azonban a jelen és a 16. §-ban meghatározott száma a tagoknak a kellően kihirdetett közgyűlésre meg nem jelennék, az elnök 14 nap elteltével új közgyűlést hív össze, a mely, tekintet nélkül a tagok számára, jogérvényesen határoz.

B) Az igazgató-választmány. 20. §. Az igazgató-választmány az összes ügyeket intézi, a mennyiben azok a közgyűlésnek fönntartva nincsenek.

Az igazgató-választmánynak van fönntartva a kör igazgatójának, titkárnak, pénztárnokának s egyéb tisztviselőjének megválasztása is.

Az elnök és alelnök távollétében egy ezek valamelyike által kijelölt igazgató-választmányi tag elnököl. Rendkívüli esetben, midőn a távollevő elnök vagy alelnök e jelölésre föl nem kérhető, az igazgató-választmány kebeléből választ elnököt.

Határozathozatalra az elnökön kívül legalább négy igazgató-választmányi tag jelenléte szükséges.

Az igazgató-választmány, a mutatkozó szükséghez képest, alakíthat kebeléből, illetve a kör tagjai közül bizottságokat.

Minden hóban rendes választmányi ülés tartandó.

Az elnökség szükséghez képest, rövidebb időközben is hívhat össze ülést, úgyszintén tartozik a választmányt összehívni akkor, ha azt az igazgató-választmányi tagoknak $\frac{1}{3}$ -da kívánja. A választmány összehívásáról az elnök gondoskodik.

21. §. Az igazgatóválasztmány üléseiről jegyzőkönyv vezetetik, mely az ülés után nyolcz nap alatt az elnök, titkár és az elnök által kijelölt két jelenvolt igazgató-választmányi tag által hitelesítetik.

22. §. Az igazgató-választmány az elnökön és alelnökön kívül 12 tagból áll. Az esetleg hiányzó igazgató-választmányi tagok pótlására négy póttag választatik.

Az igazgató-választmányi tagok közül minden évben négy tag kilép és pedig megválasztásuk sorrendje szerint. A kilépett tagok újból megválaszthatók.

C) Az elnökség és a tisztikar. 23. §. A kör élén egy elnök és egy alelnök áll.

Az elnök képviselője a körnek minden más harmadik személy (bíróságok és hatóságok) irányában. O elnököl a közgyűlési és igazgató-választmányi üléseken, ő hajtja végre a közgyűlés és igazgató-választmány határozatait, ő van jogosítva az alelnökkel együtt a pénztár állapotát megvizsgálni, köt köteles azt negyedévenként egyszer megtenni és az eredményt az igazgató-választmánynak bejelenteni.

24. §. Az elnököt távollétében az alelnök helyettesíti. Az elnök és alelnök három évre választanak.

25. §. A kör tisztviselői: titkár, a pénztárnok, az ügyész, igazgató, kiket az igazgató-választmány három évre választ, kiknek működési körét az ügyrend határozza meg.

IV. A kör feloszlata. 26. §. A kör fölöszlata esetén a kör vagyona *kizárólag katolikus jótékonycézra* fordítandó. A kör fölöszlását a közgyűlés mondja ki s egyúttal kijelöli tüzetesen a katolikus célt, a melyre a kör vagyona fordítandó.

27. §. Mindazon közgyűlési határozatok, melyek az *alapszabályok módosítását vagy a kör feloszlataát s ez esetben vagyonának hováförditását czélozák*, foganatóság előtt a m. kir. *belügyminisztériumhoz* térj esztendőök.

28. §. Azon esetben, ha a kör az alapszabályokban meghatározott ezélt és eljárást, illetve hatáskörét meg nem tartja, a mennyiben további működése által az állam vagy a kör tagjainak vagyoni érdeke veszélyeztetnék, az a magyar királyi kormány által haladéktalanul felfüggeszthető s a felfüggesztés után elrendelendő szabályos vizsgálat eredményéhez képest végleg föl is oszlatható, vagy esetleg az alapszabályok legpontosabb megtartására különbeni feloszlata terhe alatt kötelezhető.

28. §. 2. Ifjúsági egyesületek (földmívesifjak köre).

Ezen névvel különösen a földmívesifjak egyesületét jelöljük.

Míg a kath. körök feladata a felnötteket tömöríteni és nevelni, addig az ifjúsági egyesületeknek hivatása a földmíves-, a «legény»-egyleteknek pedig az iparosítják lelkét megneemesíteni és kiképezni. Hogy ezen ifjak nevelése társadalmi szempontból mily fontos, azt magyaráznunk sem kell. Hisz az ifjúkor a szenvedélyek ébredésének kora, mely tehát sokkal inkább szorul bölcs, atyai vezetésre, mint a kifejlődött férfikor. Röviden jeleztük már (6. §.) a módokat, miként kell az iskolás ifjakat nevelnünk. Ezek oktatásáról és neveléséről a törvény is gondoskodik. De annál elhagyatottabb az inasok s még inkább a legénykorban levők gondozása.¹ Pedig minden későbbi hitetlenség, jellemgyengesség és gonoszság ebben a korban fejlődik (korcsmázás, verekedések, erkölcstelenség). És mégis ezeknek nevelése kiesett kezünkből s közvetlen befolyást csak úgy gyakorolhatunk rajok, ha öket a vezetésünk alatt levő egyesületekbe tömörítjük. Mert ha mi nem neveljük öket, akkor minden tekintélyt félredobva, duhajokká és erkölcstelennékké lesznek, azok, a kiknek kezében lesz egykor a jövő! Isten pedig majd a mi kezeinkből fogja visszakövetelni az ő lelküket...

A földmívesifjak egyesülete az «ifjúsági egylet», az iparosifjaké a «legényegyesület», a lányoké a nővédőegyletek «otthon»-a.

¹ Dr. Krieg, Wissenschaft der Seelenleitung. Freiburg, 1904. 119. s köv., 502. s köv.

Ifjúsági egyletei: A fent említett négyes célta az ifjúsági egyletek vezetésénél is szemünk előtt kell tartanunk.

1. *A szórakozást* az arra szolgáló eszközök használata által mozdítjuk elő. Nyáron kuglizás, kirándulás. Az ital mérsékelt használata (pl. ½ literig) is megengedhető, hogy a korcsmától viszsztatartsuk őket.

2. Az oktatás itt (épúgy mint a gazdák körében) főleg a föld szeretetére és a földművelés, mezőgazdaság oktatására vonatkozik.

Segédkönyvek. *Mezőgazdasági Lexikon* (35 K); *Jatka I.*, Burgonyatermesztés (2.60 K); *Kenessey Kálmán*, A búzavetőmag nemesítéséről (0.50 K); *Csanády István*, Gyakorlati útmutatás a dinnyetermesztésre (1 K)! *Nyáry F.*, A dohánytermelés és kezelés kézikönyve (1 K); *Domokos K.*, Az építkező gazda (1 K); *Hilgard-Tveitz*, Szikes talajok öntözése és alagsövezése (1 K); *Molnár L.*, A fatenyésztés (1.50 K); Tanulmányi jelentés Dánia, Svédország, Norvégia és Németországban tett hivatalos útról (1 K); *Rombay D.*, Gazda könyve (4 K); *Galgóczy K.*, Mezei gazda népszerű vezérkönyve (5 K); *Kiss K.*, Utmutató a gazdasági ismétlőiskolák szervezéséhez és fejlesztéséhez (2 K); *Sporzon*, A kiscgazda mezőgazdasági gépei (1.50 K); *Horváth L.*, Gyümölcsfatenyésztés (1 K); Gyümölcsértékesítés és termelés külföldön (földm. miniszt. 0.60 K); Cs. E., A gyümölcs termelése és értékesítése (0.30); A mezei gazdaságra nézve hasznos, valamint kártékony állatok képei (I.-VI. 28 K vászonra húzva, rudakkal); *Gyürky Ant.*, Gazdasági mellékiparágak és a' gazd. háziipar ismertetése (1.20 K); *Keller Gy.*, A mezőgazdasági háziipar (0.50 K); *Gaul K.*, Hazánk házi faipara (2 K); *Dvihalli Em.*, A háziipar kézikönyve (2.80 K); *Monostory K.*, A juhtenyésztés alapvonalai (1 K); *Mentzel-Sporzon*, Az okszerű juhtenyésztés elvei (4 K); *Rodiczky*, A kecske tenyésztése és haszonvétele (1.50 K); Kendertermelési útmutató (földm. miniszt. 0.50 K); *Bodola L.*, A kender jövője Magyarországon (2.40 K); *Zórád Istv.*, Kendertermelő szövetkezetek (1 K); *Farkas M.*, Magyar kertészkönyv³ (4 K); *Galgóczy*, Kertészet kézikönyve[^] (2 K); *Morvay*, Virágkertészet kézikönyve (4 K); *Baranyai Istv.*, Konyhakertészet (3.40 K); *Bouché*, A zöldségtermelés (0.50); *Limbacher*, A korai főzelék és zöldségfélék termelése (1 K); *L'Huillier Istv.*, A káposztafélék termesztése (0.40 K); *Csérer L.* Komlóművelés (1 K); *Szántó Menyh.*, Köztárházak (2 K); *Milhoffter S.*, A közraktárakról (1 K); *Füredy*, A len termesztése, kikészítése és értékesítése (3 K); *Ásványi*, A luczernatermesztésről (0.40 K); *Monostori K.*, A ló és tenyésztése³ (12 K); A lótenyésztés és gondozás alapvonalai (2 K¹); *Ambrózy B.*, A méh² (8 K); *Rodiczky*, A gyakorlati répatermesztő (2 K); *Károly R.*, Rét- és legelőművelés (3.40 K); *Viszkoocsil*, Gyak. útmut. a selyemhernyótenyésztés és eperfaültetés okszerű kezeléséhez (1.60 K); *Kovácsy*, Sertéstenyésztés (4.80 K); *Monostori*, A sertéstenyésztés alapvonalai (1.60 K); *Tormay B.*, A szarvasmarha és tenyésztése³ (12 K); *Monostori*, A szarvasmarhatenyésztés alapvonalai (1.60 K); *Szilárd Gy.*, Szőlőművelés és borkezelés könyve (4 K); *Szilágyi I.*, A szőlőművelés és borkezelés alapvonalai (3 K);

Cselkó-Kosutány, Takarmányozás (4 K); *Scrbán-Koerfer*, Tejgazdaság (4 K); *Nyári F.*, Gazdasági trágyaisme (1 K); *Réti L.*, A trágjáról (0.60 K) stb.¹

Bizonyosan segítségünkre lesznek a tanítók s a hol vannak, a gazdatisztek s ügyes, tanulni akaró gazdák.

A mezőgazdasági oktatáson kívül (szakoktatás) nem szabad elfelednünk a vallási, elemi, önképző és szociális oktatást. (9-16. §§.)

3. A *jótekonyság* gyakorlása a beteg- és szegényügy terén első sorban a segélyre szoruló *tagolón* gyakorlandó. Itt is szükség van *beteglátogatóra*, ki a beteg nevét bejelenti s a táblára kiírja.

4. Anyagi önségély céljából szervezzünk takarékpénztárt. *Alapszabályzata* lehet a következő:

1. Az egyesület céljáról. 1. §. Az egyesület célja: a fölművesítségnek vallásérvkölsős és hazafias szellemben való képzése, közhasznú, főleg a földművelés körébe vágó ismeretek terjesztése és tisztességes szórakozás szerzése, a politika teljes kizárásával.

2. §. Az ezen célhoz vezető eszközök: a) példaadás, épületes társalgás, a vallási és polgári kötelességek lelkiismeretes teljesítése; b) népies felolvasások, oktatás a hit- és erkölcsstan, történelem, gazdaság és elemi tanulmányokból; c) tisztességes játékok és mulatságok.

3. §. Az egyesület védőszentje: Szent Izidor, kinek ünnepén – május 15-én – mindig társulati szentmise fog tartatni az egyesület jövendői, élő és holt tagjaiért.

4. §. Az egyesület címe: «a.....i katolikus ifjúsági egyesület».

5. §. Az egyesület fővédnöke a i egyházmegye időszerinti főpásztor. illetve a káptalani helynök.

6. Az egyesület tagjairól. 6. §. Az egyesület tagjai ötfélek: alapító, tiszteletbeli, pártoló, rendes és rendkívüli tagok.

7. §. Alapító tag: ki az egyesület alaptökéjét egyszersmindenkor legalább negyven (40) koronával gyarapítja.

8. §. Tiszteletbeli taggá azon katolikus honpolgár választható, ki az egyleti ügy fejlesztése körül magának kiváló érdemeket szerez.

9. §. Pártoló taggá lesz rang és illetőség különbsége nélkül mindazon keresztény vallású egyén, ki magát 3 évi időtartamra két (2) korona tagdíj fizetésére kötelezi. A pártoló tagok a harmadik év végén kiléphetnek, ebbeli szándékukat azonban két hónappal előbb bejelenteni tartoznak, mert különben a következő három évre is tagoknak tekintetnek.

10. §. Rendes tag lehet minden feddhetlen előéletű, helyben lakó katolikus vallású ifjú, ki iskolakötelezettségének eleget tett.

11. §. Rendkívüli tagok lehetnek, a szabályszerű díjak lefizetése mellett, minden más keresztény vallású helyben lakó ifjak, kik azonban sem választói, sem választhatói jogot nem gyakorolhatnak.

¹ «*Pátria*» (Budapest, IX., Üllői-út 25.), A magyar gazdasági szakirodalom könyvtárjegyzéke. 1906.

12. §. A felvétetni kívánó rendes és rendkívüli tagok a szeniornál személyesen jelentkeznek s ott a 80 filléryi felvételi díjat lefizetik.

13. §. Ha a jelentkező felvétele ellen négy hét alatt kifogás nem tétetik, az elnök vagy annak helyettese által a tagok jelenlétében felvétetik és neve a törzskönyvbé iktattatik. Ha pedig alapos kifogás tétetett ellene, akkor felvételi díjat visszakapja és többé az egylet helyiségét nem látogathatja.

14. §. A jelentkezés napjától köteles minden rendes és rendkívüli tag havonként előre negyven (40) fillért fizetni az egyesület pénztárába. Ha megintés daczára három hónapon túl ezzel adós marad, a tagok sorából kitörültek s ellene, ezen szabályzat alapján, bírói eljárás foganatosítottik.

15. §. A jó hírnevet beszennyező egyetlen nyilvános erkölcstelenség és feslettség elegendő arra, hogy az elnök az illetőt az egyesületből minden felebbezés nélkül rögtön kirekeszse s ellene, ha még hátralékban is volna és azt nyolcz nap alatt le nem fizetné, a bírói eljárást megindítsa.

16. §. Az egyszer kizártak legfölebbkét hónap múlva jelentkezhetnek újra s ha ekkor gyökeres javulást ígérnek, a 12. és 13. §§. értelmében újra felvehetök.

17. §. A rendes és rendkívüli tagok minden év végén – december 31-én – önként is kiléphetnek az egyesületből, de azt 14 nappal előbb az elnöknel jelenteni kötelesek, mert különben a következő félévre tagdíjat fizetni tartoznak. A kilépett és kirekesztett tag semmi igényt nem tarthat az egyesület vagyonára, sem tagdíjait vissza nem követelheti.

18. Az összejöveletek és tanításokról. 18. §. Az egyesület helyiségei ünnep- és vasárnapon reggeli 8 órától $\frac{3}{4}$ 10.ig, délután 1 órától az istentiszteleti idő kivételével, esti 10 óráig; köznapokon pedig: kedden, csütörtökön és szombaton esti 7 órától 10.ig rendelkezésre állanak a tagoknak.

19. §. Az egyesület helyiségei hasznos szórakozásra, olvasás- és tanulásra szolgálnak; illedelmes mulatságok, ének- és szavalati estélyek is rendezhetők. Politizálás és czívódó vitatkozások, a vallásos és erkölesi érzést sértő beszédek és tréfák, úgyszintén a kártyajáték a legszigorúbban tiltatnak.

20. §. A ki ezen alapszabályok és házszabályok ellen vét. rendreutasítatik s esetleg az elnök által kizáratik.

21. §. Oktatás adatik: *a)* hittanból, *b)* énekből, *c)* olvasás-, írás- és számadásból, *d)* földleírás- és történelemből, *e)* természetrajz- és természettanból, kiváló tekintettel a földmivesek életviszonyaira, mely oktatásban, az éneket kivéve, minden egyleti tag tartozik résztvenni.

IV. A tisztviselők jogairól és teendőiről. 22. §. Az egyesület tisztviselői: elnök, alelnök, titkár, pénztárnok, tanítók, szenior és több rendező, kik közül az elnöknek mindenkor helybeli katolikus lelkésznek kell lennie.

23. §. Az elnököt mindig a fővédnök nevezi ki bizonytalan időre. A többi tisztviselőket a közgyűlés választja egy évi időtartamra. A volt tisztviselők újból is megválaszthatok. Múkedésüket az ügyrend írja körül.

V. A választmányi és közgyűlésekről. 24. §. Az egyesület ügyeinek vezetése a választmányi és évi közgyűléseket illeti.

25. §. A választmány az előjáráságból, a közgyűlés által a pártolótagok sorából három évre választott 4 (5 vagy 6) tagból és ugyanannyi egyleti rendezőből áll. Érvényes határozathoz a jelenlevők többsége szükséges. Üllet minden negyedévben tart.

26. §. A választmány feladata: az alapszabályok, a házirend és egyesületi vagyon felett őrködni: az évi költségvetést előkészíteni, a lakást kibérelni, ünnepélyeket rendezni s mindenben intézkedni, a mi közgyűlésnek fenntartva nincs.

27. §. A választmányi ülésről jegyzőkönyv vezetetik, melyet az elnök, a titkár s az elnök által e czélra kijelölt két választmányi tag hitelesítenek. A jegyzőkönyvet a titkár az ülés után legalább nyolcz nap alatt előkészíteni és hitelesíteni köteles.

28. §. Az évi rendes közgyűlés lehetőleg január hóban tartatik, melyre a tagok az elnök által kivétel nélkül meghivatnak. Rendkívüli közgyűlést az elnök bármikor összehívhat. Érvényes határozathoz az összes tagok egyharmada és ezek szótöbbsége kívánatik. Tárgyai: az alelnök kijelölése, a titkár, pénztárnok és választmányi tagok, nemkülönb a tiszteletbeli tagok megválasztása, az elnök, pénz- és könyvtárnok jelentéseinek tudomásul vétele, az alapszabályok módosítása, indítványok tétele, melyek azonban az elnöknek nyolcz nappal előbb bejelentendők, hogy a választmány megtehesse javaslatait.

29. §. A közgyűlésről szintén jegyzőkönyv vezetetik, melyet az elnök, a titkár s a közgyűlésen mindvégig jelenlevő két tag hitelesít, kiket az elnök e azéla felkér. A jegyzőkönyv a közgyűlés után 12 napra elkészítendő és hitelesítendő.

VI. Vagyonkezelés. 30. §. Az egyesület jövedelmi forrásai: 1. az alapító tagok alapítványai és ezek kamatai. 2. Egyesek és testületek adakozásai, segélyezései és hagyományai. 3. Egyesületi ünnepélyek tiszta jövedelmei. 4. A pártoló, rendes és rendkívüli tagok évi és havi járuléka.

31. §. Az összes jövedelmek egy része lehetőleg évenként tőkésítetik s mint alaptőke kezeletik; a többi az évi kiadások fedezésére fordítatik. A kiadások csak az elnök utalványozására történhetnek.

32. §. Az évi számadások egy hiteles másolata évenként bemutatatik a fővédnöknek, kinek utasításai és észrevételei a jövőben irányadóul szolgálnak.

VII Az alapszabályok módosítása és az egylet feloszlásáról. 33. §. Az alapszabályok módosítását, az egyesület feloszlását csak a választmány hozhatja a közgyűlésnél és fővédnöknél javaslatba. A feloszlás kimondásához a tagok felének megjelenése és a megjelentek szavazatának kétharmada szükséges, a fővédnöktől függvén ekkor is a feloszlás kimondását elfogadni vagy megemmisíteni. Ha a fővédnök hozzájárul a módosítás vagy feloszláshoz, végrehajtása előtt ezen határozat felterjesztetik a m. kir. belügyminiszterhez.

34. §. Feloszlás esetében az egyesület vagyona «a _____ i kath. ifjúsági egylet» czíme alatt a helybeli kath. hitközség által a fővédnök felügyelete alatt mindaddig kamatoztatik, míg idővel hasonló szellemű és czéllal bíró kath. egylet alakul., _____ ben.
Ha azonban. 16 év lefolyása után sem alakult volna ilyen egylet, akkor az összes vagyon a _____ i kath. hitközség tulajdonába megy át, mely azt kath. iskolai czélokra fordíthatja.

35. §. Ha az egyesület és annak előljárósága az ezen alapszabályokban meghatározott hatáskörét meg nem tartja, az 1875. május 2-áról 1515. sz. a. kelt belügyminiszteri rendelet értelmében a magyar királyi kormány, úgyszintén az egyházmegyei hatóság által ezek megtartására utasítatik; a mennyiben pedig további működésének folytatása által az állam vagy az egyesületi tagok vagyoni

érdeke veszélyeztetnék, a haladéktalan felfüggesztés után elrendelendő szabályos vizsgálat eredményéhez képest feloszlatatik, vagy esetleg az alapszabályok pontos megtartására különbeni felosztás terhe alatt köteleztetik.

29. §. 3. Legényegyletek.¹

A mint az ifjúsági egyletek a földművesifjakat, úgy a legényegyletek az iparossegédeket és azok érdekeit tartják szemök előtt. Mivel pedig napjainkban épen az iparos segédek vannak leginkább kitéve azon veszedelemnek, hogy a demokraták csábító beszédei által eltántorítottatnak, föltétlenül szükséges, különösen városokban az iparossegédek egylete.

Egy egyszerű káplán, *Kolping Adolf* (szül. 1813., előbb czipépszegéd; 1845. pappá szenteltetett; 1846. elberfeldi káplán, † 1865.) alapította meg az első kath. legényegyletet. Halálakor már 600 legényegylet létezett, ma pedig már el van terjedve az egész világon s 1130 egyesület 74,000 taggal és 11U.000 rendkívüli taggal tartozik a kath. legényegyletbe (1905. májusban). Az egyletnek anyaháza *Kölnben* van. (Breitestrasse 108.)

Nálunk a legényegyletnek első harciosa volt dr. Zalka János, a későbbi győri püspök, ki a «Religió»-ban (1853. jan. 13., «A társadalmi élet nem legkisebbik baja» czim alatt írt cikkében) csinált propagandát a legényegylet eszméjének. Számos cikk jelent meg e tárgyban a «Kath. Christ» s a «Kath. Néplap»-ban Kőnek Benedek, Danielik János, Haas Mihály és Szabóky Adolftól. Az első magyar kath. legényegylet tulaj donképeni megalkotója azonban dr. Gruscha Antal, a későbbi bécsi bíboros érsek, kit maga Kolping lelkesített előbb a bécsi legényegylet

¹ *Erdősi*, Vezérkönyv; *Rusчек* Antal, I. Kolping Adolf élete, II. A kath. legényegyesület magyar földön, Budapest, Szent-István-Társulat 1887. A hazai legényegyesületek szövetségének közlönye a «Kolping». *Gellért Mór*, Legényegylet (Közzgazd. lexikon II., Budapest, 1900., 606. lap), *Honnef*, Handbuch der Jugendvereinigungen. Freiburg, 1906; *Brandts*, Wohltätigkeitsanstalten in der Erzdiözese Köln. 1895., 146. 1.; A kath. legényegyletekről (Kath. Körök Orsz. Szöv. kiadv. VII. Budapest, 1901.): *Hammerstein*, Winfried. Trier, 1895, 361.1.; A német legényegyesületek hivatalos közlönye a «*Mitteilungen für die Vorsteher*; *Krönes*, Theoretische Präsesschule.² Paderborn, 1893. (1.60 M.); *Schäfer* A. Kolping.³ Paderborn. 1894. (4 M.); *Wenzel*, Kolpings soziale Tätigkeiten (a «*Flugschriften zur Wehr u. Lehr*», 106. és 111. sz.); «*Kolpingsblatt*», a német legényegyleti tagok hetilapja (2 M.); *Vosen*, Kolpings Gesellenverein in seiner sozialen Bedeutung. Frankfurt. (Broschürenverein II. évf. 4. sz.); Historisch-polit. Blätter 130. évf. 519. köv.; Sozialpolit. Flugblatt (des Vereines für das kath. Deutschland). 29. sz.

Nagyon érdemes elolvasni *Kolpingnak* az általa 1848-ban készített *alapszabályzathoz csatolt szavait* (*Flugschriften*, Berlin 106. sz. 37. 1.) valamint az 1863. készített «*elki végrendeletét*» (*Flugschrift*. 110., 111. sz., 72. 1.), s a legények számára adott atyai tanításai (u. o. 87., 89. 1.).

megalakítására. 1855. évben alakult a zágrábi, J 856-ban a pest-budai (első elnöke Haas Mihály prépost és főigazgató, alelnöke Szabóky Adolf, reáliskolai igazgató). Szabóky lett később a magyar kath. legényegyleteknek a lelke, 1856. a pozsonyi, 1858. nagyszombati, óbudai, deési, temesvári és egri legényegylet alakult meg. Mindnek támasza pedig Scitovszky primás személyes buzdítása. Az 50.60.as években: esztergomi; váci; gyulafehérvári, székesfehérvári, vespérmi, kismartoni, győri és pécsi egyletek. 1863-1880. tartó bizonyos fokú stagnálás után ismét nagyobb lendületet vett e nemes ügy, újabb időben a kath. szellem ébredésével mind nagyobb buzgalommal terjed a legényegyletek ügye.

Az 50.es években keletkezett bpesti református legényegylet (melynek lelke Győri Vilmos volt) szép fejlődésnek indult (1898. avatta fel házát). A vidéken azonban prot. legényegylet tudunkkal nem alakult.

A fővárosban 1895-ben alakult *zsidó* legényegylet nem tudott megerősödni.

A legényegyletek mintájára (vallásos jelleg nélkül) alakultak 1876 óta az «*iparos ifjúsági legényegylet*»-ek *Gelléri Mór* kezdeményezésére (Szeged). A szegedi mintaszerű ily egylet élén *Ivánkovits János*, szegedi apát-plebános, a későbbi rozsnói püspök, állott, ki e téren valóban nagy buzgalmat fejtett ki. Önképzés és a társas szellem fejlesztése volt céljuk ezen egyleteknek; de működési körükbe felvették a segédeknek betegség esetén való segélyezését is; létesítettek utas-fogadókat az átutazó segédek számára, kiket szükség esetén anyagi segélyben is részesítettek s az általuk berendezett munkaközvetítés révén helyet is kerestek számukra. Tanfolyamokat szerveztek a könyvvitel, üzleti ismeretek előmozdítására, a szorgalmasabbakat utazási s egyéb ösztön-díjjal jutalmazták s alapját vetették a segédek és tanoncok munkái kiállításának (munkakiállítás). Meghonosították több helyen a «fillér-takarékpénztárak»-at s két évenként országos vándorgyűléseket rendeztek, melyekre meghívták az iparos mesterek testületeit is. 1900-ban a szakmák szerint alakult egyesületekkel együtt 112 ily társadalmi legényegylet állt fenn.

Ezek azonban, bár nemes törekvések, mégis nélkülözvén a vallásos nevelést, nem felelhetnek meg a mi felfogásunknak. *Nekünk vallásos, kath. legényegyletek kellene*, melyek az «iparos ifj. egyletek» minden jó tulajdonságát a vallásos lélek nemességével egyesíti s így azokat fölülmúlja.

A szórakozás, önképzés, elemi és szakoktatásnak¹ ez egylet-ekben erőteljesen kell folynia (L 13-16. §§.). Jótékonyág terén speciális a legényegyletekben 1. a *szállásadás* éjszakára.² Kegyes adományokból, tagsági díjakból lassan egypár ágyat veszünk, azt

¹ 1904-ben a legényegyletek oktatási célokra 133.000 M.-át fordítottak (daczára annak, hogy a tanítás a legtöbb esetben ingyenes).

² Vándorokra és szállodai rendre nézve 1. *Erdősi*, Vezérkönyv 131-1451. Csak 1904-ben 102.000 vándorló iparossegédet láttak el így a legényegyletek. Az erre fordított költség 61.000 M. 345 egylet képes volt nekik a saját helyiségében éjjeli szállást adni, a többi legalább is megfelelő helyről gondoskodott s nagyobb részt a költséget az egylet viselte.

fehérneművel látjuk el és szükség esetén vándorló, helyetkereső (vagy helyben dolgozó szegény tagoknak) iparossegédeknek átengedjük ingyen vagy valami csekély fizetségért. 2. Épügy, ha állandó házuk van, a (családos) szolga által készítettünk olcsó ebédet. (Pl. 20 fül. éjjeli szállás, 1 kor. étkezés.) Anyagi önségély céljából szerveznünk kell 1. a takaré- és betegsegélyző-pénztárat,¹ 2. a munkaközvetítést.

Kölnben (Breitestrasse 108), az anyaegyletben, mely 1849-ben alakult, az 1895. év képe ez: elnök Schlick. Van 2 szálló 260 ágygyal, melyekből tagok naponta kb. 190, átutazók 50 ágyat foglalnak el. Lakás egy éjszakára 20.25 Pfennig, étkezés egy napra 90 Pf. Az egyletnek 800 rendes tagja van, beleszámítva a 350 nős legényt és mestert. Van betegsegélyző, hitel- és takarékpénztára. Évenként körülbelül 3000 esetben közvetített munkát. Kilencz iparág szakszervezetbe van csoportosítva.²

A munkaközvetítés ezen egyletekben könnyen foganatosítható (a tagok számára), mert az egyletek jótállnak az ajánlott tagokért, azok becsületességeért és szorgalmáért.³

A legényegylet *alapszabályzata* lehet a következő:⁴

1. §. Az egyesület neve: N-i kathoikus legényegyesület. Pecsétje ugyanezen körirattal bír.

Az egyesület célja: az n-i kath. mesterlegények továbbképzése, erőteljes vallási és polgári érületnek és életnek fölgerjesztése és ápolása által, hogy így derék és tiszt mesteri testület képeztessék.

E cél elérésére szolgálnak: nyilvános előadások, vallás és egyéb szükséges vagy hasznos ismeretekben való oktatás, ének, alkalmas folyóiratok olvasása, kölcsönös beszélgetés és társalgás, épületes példaadás, kath. keresztyenekhez illő viselkedés, időszaki munkakiállításokban való részvétel.

2. §. Az egylet székkelye: N.

3. §. Az egylet szervezete: *a)* védnökség, *b)* elnökség, *c)* választmány, *d)* rendező-bizottság.

Az egyesület védőszentje. 4. §. Az egyesület védőszentje: szent József, Urunk és Megváltónk nevelőatyja, kinek oltalma ünnepén (húsvét utáni III. vasárnap) az egyesületi tagok a jötevőkört mondandó szent misén testületileg részt vesznek, a szent gyónáshoz járulnak s az Oltáriszentséget magukhoz veszik.

¹ 1904-ben a létező 540 egyleti takarékpénztár bevétele $1\frac{3}{4}$ millió márka s takaréktökéje 4 millió márka. 257 betegsegélyző pénztár van 1904-ben. Ugyanezen évjul. 1-én alakult meg a halál esetén segélyző pénztár, melynek 1905. májusig 2000 tagja volt (60 fizető helylyel).

² Lásd *Brandts Wohltätigkeits-Anstalten*. 158. 1.

³ A legényegyleti lap befolyására nézve *Flugschrift*, Berlin 110/111. sz., 79. 1. *Kolping* elveiről *Flugschrift* 106. sz. 47. 1.

⁴ Kath. Egyes. Orsz. Szövetségének kiadása. X. sz. és *Erdösi* Vezérkönyv 307. s köv.

I. Szervezet, a) *Védnökség*, 8. §. Az egyesület fővédnöke a mindenkori n-i megyés püspök, a mennyiben a védnökséget kegyes lesz elfogadni. Szék-változás esetén az egylet felíratilag kéri föl a főpásztort a fővédnökség elfogadására.

6. §. Védnökök: az alapító tagok, kik egyszer s mindenkorra 100 koronát adnak az egyesület céljainak megvalósítására, továbbá oly jóltevők, kik évenként 10 koronával, végre azok, kik évenként legalább 4 koronával járulnak az egylet szükségleteinek fedezésére.

7. §. A fővédnök és a védnökök hivatva vannak az egyletet céljai elérésében a társadalomban támogatni s az egylet fentartását biztosítani. Joguk van az egyletet bármikor meglátogatni, működéséről minden irányban tudomást szerezni, az egylet működésében s a közgyűlésen részt venni. Ilyen alkalommal díszhelylyel tiszteltetnek meg.

8. b) Elnökség. 8. §. Az elnökség áll: elnök, másodelnök és alelnökből.

9. §. Az elnök, ki csak kath. pap lehet, az elnöki tisztség elfogadására a választmány által felkéretik, s ezen tisztségben a megyei főpásztor által megerősítetik; minek következtében a tisztség alóli fölmentés csakis a fővédnök joga. Az elnök az egylet atya, következésképp tagja a választmánynak, melynek ülésein elnököl. Az ő tiszte atyai éber figyelemmel az alapszabályoknak az egylet szelleme szerinti megtartása fölött őrködni, s miután az egyletben minden intézkedésért az elnököt terheli a felelősség, azért bármintemű intézkedés csak az ő előleges engedelmel mellett történhetik.

Az egyletet képviseli hatóságokkal és más egyénnel szemben. Az elnök hívja össze a közgyűléseket, a választmányi és rendező-bizottsági üléseket s azokon elnököl, illetőleg a határozatokat helybenhagyja, a szavazatok egyenlősége esetén döntő szavazattal bír. A jegyzőkönyveket a jegyző és két választmányi taggal hitelesíti, a tagok ünnepélyes felvételét eszközli. A felvételi jegyeket aláírja, az utasok vándorkönyveit kiállítja, az alapszabály ellen vétőkkel szemben a kizárás jogát korlátlanul gyakorolja, az egylet pénztárából esetről-esetre a választmány utólagos jóváhagyása mellett 100 koronáig utalványoz, a pénztári bevételeket és kiadásokat ellenőrzi, a pénztár egyik ellenzár-kulcsát őrzi, vezeti a vallás-erkölcsi oktatást. Akadályoztatása esetén a másodelnök, illetőleg az alelnök helyettesíti, kik ez esetben az elnök minden jogát gyakorolják, de egyúttal a felelősség terhét is viselik.

10. §. A másodelnök az elnök felterjesztésére a választmány által felkéretik s kinevezetése ugyancsak a megyés püspök által eszközöltetik. Ő vezeti a rendezőbizottsági gyűléseket, melynek határozatait az elnöknek jóváhagyás végett előterjeszti. A másodelnök tisztséghez tartoznak mindama ünnepélyek és vigalmak rendezése, melyek az egylet istápolására rendeztetnek, de kötelessége azoknak rendezésére eleve az elnök hozzájárulását kikérni.

11. §. Az alelnök mindig világi egyének közül a közgyűlés által egy évre választatik s újra választható. Jogai, illetőleg kötelességéhez tartozik az egylet bármi anyagi szükségleteiről gondoskodni, az ünnepélyek alkalmával a szükséges beruházásokat az elnök előleges beleegyezésével eszközöltetni.

c) *Választmány*. 12. §. A választmány áll: a) az elnök, b) másodelnök, c) alelnök, d) pénztárnok, e) jegyző, f) a védnökök részéről közgyűlésileg megválasztott 48 tag, g) a két dékán, h) a rendes tagok közül választott 5 tagból.

13. §. A jegyző a választmány által határozatlan időre választatik, ő vezeti a közgyűlések, választmányi és rendező-bizottsági gyűlések jegyzőkönyveit s az egylet levelezéseit az elnök utasításai szerint végzi.

14. §. A pénztárnok a választmány által választatik. A pénztár kezelését és ellenőrzését, illetőleg a választmány által megállapított vagyon- és pénztárkezelési szabályzat szolgál zsinórmértékül.

15. §. A két dékán a rendes tagok által szótöbbséggel határozatlan időre választatik s csak az esetben nyer érvényt a választás, ha az elnök őket tisztükben megerősíti. Jogában áll az elnöknek szabálytalan viselkedése esetén a dékánokat bármikor viselt állásukból elmozdítani. A két dékán kötelessége a havi járulékokat a rendes tagoktól beszedni s a beszedett járulékokat részletes kimutatás mellett a pénztárnoknak beszolgáltatni. Ők öröködnék a rend fölött és hogy a rendezők az elvállalt kötelességeiknek megfeleljenek, mivégből a dékánok elsősorban is kötelesek jó példával előljárni és a rendes tagokat így a rend megtartására szeretettel szoktatni. Megkívántatik a dékánoktól, hogy mindenkor kellő tisztelettel adják elő tagtársaik kívánalmait.

d) *Rendező-bizottság.* 16. §. A rendező-bizottság tagjai: az elnökség, a jegyző, a két dékán, a tisztviselő rendezők, kik a rendes tagok által bizonytalan időre választatnak, az elnök megerősítése mellett és működnek, míg tisztségükben lelkiismeretesen járnak el, ezek: két beteglátogató, két (magyar könyvtárnok, két német) könyvtárnok, három ruhatárnok, három tekeasztal-rendező, két játékrendező, egy rajzrendező, egy színpadrendező, egy szállodarendező, egy énekrendező és egy újságrendező.

Azonkívül van még 14 rendező és 7 pótrendező, kik a rendes tagok által félévenként választatnak s az elnök által állásukban megerősítettnek.

E 14 rendező kötelessége ügyelni, hogy az egyleti rendes tagok az alapszabályoknak megfelelően járjanak el, továbbá a rend főtartására öröködnék. E cél elérésére mindennap legalább egy rendező köteles az egyletben tartózkodni. Vasár- és ünnepnap óránként fölváltva teljesítik kötelességüket. Akilépők ismét választhatók, ha csak hanyagság vagy a tagok bizalmát sértő ok fönn nem marad.

A rendezők, mint az egyleti rendes tagok képviselői, azok kívánalmait az elnöknek bejelentik.

A tagokat szeretettel s szelídséggel figyelmeztetik a rendre. Csak a bejelentési, illetőleg fölvételi jegy előmutatása mellett bocsájthatják be a tagokat. Az újonnan jelentkezőket csak tag ajánlatára vagy ajánló levél előmutatása mellett bocsájthatják be és mutatják be az elnök, illetőleg dékánnak. A rendező-bizottsági gyűléseken joga van minden rendezőnek véleményét nyilvánítani, ha azonban személyeskedésig élne vissza jogával vagy oly kifejezéseket használna, melyek az egylet szellemével ellenkeznek, akkor az elnök által tőle a szólás joga megvonatik. Ez üléseken szavazati joggal is bir minden rendező. Ha valamely rendező hivatali idejének lejáratá előtt kénytelenítették tisztségétől megválni, vagy ha valamely rendező tisztségét elhanyagolja, úgy az elnök mindkét esetben helyettesítésről gondoskodik.

II. A tagokról. 1. *A tagok fölvétele.* 17. §. Egyleti tag lehet minden n-ien nőtlen mestérlegény, ki feddhetlen életet él. Kétes hírű, továbbá az egyház és í:Z állam törvényeivel ellenkezők az egylettől távol tartatnak. A fölvétetni

kívánó valamelyik dékánál jelentkezik. E jelentkezés után neve és foglalkozása a fővételre jelentkezők táblájára íratik s jelentkezési jegyet kap, melyért egy koronát fizet s melylyel nyolcz nap leforgása alatt magát az elnöknel bemutatni tartozik. Ha két hét alatt fővétele ellen alapos kifogás nem tétetik, úgy joga van a fővételre. Ha azonban ellene kifogás merül föl, mi az elnöknek bejelentendő, akkor neve a fölveendő nevei közül töröltetik.

A ki fontos ok miatt az ünnepélyes fővételre meg nem jelenhet, az a dékánál azt bejelenteni köteles, különben egy korona fővételi díját elveszti és újból jelentkezni és újabb fővételi díjat fizetni köteles.

Minden hó első vasárnap délutánján az elnök ténylegesen fölveszi azon jelölteket az egyletbe, kik a lefolyt hónapban jelentkeztek s a fővételre maguknak jogot szereztek. A fővett tag a tagok törzskönyvébe jegyeztetik, neve, vallása, mestersége és kora följegyzése mellett.

A tagok fővételi igazolványt kapnak, melylyel tagságukat igazolják. Ez igazolvány a tagok lajstromának folyószámával. az elnök aláírásával s az egyleti pecséttel van ellátva. Az egyleti tagok kötelesek az igazolványt magukkal hordani, hogy ezáltal igazolhassák fővételüket ; a lakóhely változtatása a dékánál bejelentendő.

Kinek rendes tagsági joga azért szűnik meg, mert elmulasztotta havi járulékait ismételt fölszólításra befizetni, nem vehető föl újra, csak ha járulékait az új fővétel napjáig lefizette.

2. *A tagok jogai.* 18. §. Az egyesület minden rendes tagját a következő jogok illetik meg :

1. Tagja egyszersmind valamennyi katolikus legényegyesületnek.

2. A különböző tanórákon hajlama és képessége szerint részt vehet.

3. Minden rendes tag jelen lehet az egyesületi, összejöveteleken : az egyesületi helyiséget a házirendben előírt záróórán belül meglátogathatja s minden egyesületi ünnepélyen, vagy mulatságon a házszabályok keretében részt vehet.

4. Jogában van az egyesületi könyvtárt, valamint a folyóiratokat és hírlapokat a fönnálló föltételek mellett igénybe venni.

5. Ha tagdíjkötelezettségének pontosan eleget tett és legalább három hónapon át már rendes tag, szavazati joggal bír és elutazásakor 40 fillér lefizetése ellenében az egyesületi vándor könyvre igényt tarthat.

6. A közgyűlésen a tárgyi sorrendhez hozzászólhat, szavazhat és indítványt nyújthat be. a mi azonban 24 órával előbb írásbelileg az elnökséghez beterjesztendő.

7. §. A közgyűlésen kívül esetleges indítványát vagy panaszát az egyesületi helyiségben e célra kitett indítvány- és panaszkönyvbe vezetheti. Ezen könyveket minden rendező-bizottsági gyűlés megvizsgálja s a bennük foglalt indítványokat, panaszokat sorrendben tárgyalás alá veszi.

8. A kik tagságra jelentkeznek, azon naptól fogva, midőn nevük a jelöltek táblájára íratott, a jelentkezési-jegy fölmutatása mellett az egyesület minden összejövetelén megjelenhetnek s minden oktatásban résztvehetnek. A tényleges fővétel előtt azonban semmiféle ügyben szavazati joggal nem bírnak.

3. *A tagok kötelezettségei.* 19. §. 1. Az egyesület minden rendes tagja köteles havonként 40 fillérműi illetékkel járulni az egyesület kiadásainak fedezéséhez.

2. Tagsági jegyét mindenki köteles magával hozni az egyesületbe és azt kívánatra az elnöknek, a megbízott dékánnak, vagy a rendezőnek megmutatni.

3. A katolikus legényegyesület minden tagja kötelezi magát erkölcsileg fedhetetlen életmódra, a vallásoktatás meghallgatására, rendes templomlátogatásra, a szétszégekhez való járulásra, a húsvéti keresztény katolikus kötelesség teljesítésére.

4. Magára vállalja, hogy vasár-és ünnepnapokon lehetőleg nem dolgozik, hanem annál szorgalmasabban végzi el munkáját hétköznapokon.

5. A munkaadó és más előljárók iránt mindig tiszteletet tanúsít az egyesületi tag. Segéd társai iránt barátságos és előzékeny. A tanonczt szeretettel és komolysággal rendre oktatja, a nélkül azonban, hogy a mesternek, mint a tanoncok tulajdonképeni nevelőjének, jogaiba avatkoznék.

6. Erkölcstelen házak látogatását helytelen szerelmeskedések ápolását, haszontalan, munkakerülő személyekkel való társalkodást, káromkodást, éjjeli esatangelést és más efféle tisztességes egyesületi tag kerülni tartozik.

7. Egyszersmind kötelezik magukat a tagok, hogy erejükhez képest egymást a rossztól megóvják az egyesület gyarapodását a saját és az egyesület érdekében előmozdítják.

8. A tagoknak nem szabad az egyesület kebelében külön egyesületet alakítaniuk, melyben nem vehetne részt minden tag.

9. Nem szabad a tagoknak oly egyesületbe, vagy társulatba lépniük, mely a katolikus legény egyesület céljával ellenkező, vagy akadályozó elvet vall.

10. Az egyesületben vallási, vagy politikai dolgok fölött vitatkozni elvileg meg van tiltva.

11. Tagok, kik dalárdában részt vesznek, kötelesek minden próbán megjelenni, az énektanár utasításait híven követni s az előadásokon közreműködni.

12. A szavalatokat és más nyilvánosan előadandó darabokat előbb a/ elnökségnek minden tag bemutatni köteles.

13. Szórakozások, multságok, melyek a jó hírnevet beszenyvezik, mások nyugalma s békességét zavarják, az egészség rovására vannak, vagy oly költségeket és eszközöket igényelnek, melyek a tagok állását és hivatalát fölműlják, minden körülmények között kerüendő.

14.. A kártyajátékok és a pénzre való fogadás az egyesület helyiségeiben föltétlenül meg van tiltva. Az engedett játékokban az illem, erkölcsösség és szeretet szabályai, valamint az időtartamra nézve a mértékesség megkívántatik.

Az elnökség rendeleteinek magát minden tag alávetni tartozik.

15. Minden nyilvános, a jó hírnevet beszenyező büntett, valamint az előljáróság ellen elkövetett nagyfokú tiszteletlenség és az alapszabályokkal ellenkező bármely rosszakaratú cselekedet, vagy az ahhoz való hozzájárulás elegendő, hogy az elnök az illetőt, a választmány meghallgatásával az egyesületből kizárja

16. A ki havi járulékával három hónapig adós marad, az nem választhat s nem választható, sőt ha ezen kötelezettségének hat hónapig sem tesz eleget, az egyesületi tagok sorából törlendő.

18. Kizárandó azon tag is, ki az egyesület kebelében pártot képez, mely az egyesület céljával és törekvésével ellenkezik, vagy ki társait erkölcs-telen utakra csábítja s maga is ilyen utakon jár.

19. Ha, a kizárandó tag bünténye vagy eltévelyedése folytán az összes egyesületnek becsülete forog kockán, mi a katolikus legényegyesületek iránt a tagok bizalmatlanságát vonhatja maga után, akkor az illetőnek neve s kizáratásának oka tudomásvétel céljából valamennyi katolikus legényegyesülettel közöltetik.

20. Ha valamely tag az egyesületből kizáratott, újból csak akkor vétetheti föl magát, ha kizáratásának okát megszüntette.

21. Végre iparkodjanak a tagok magukévá tenni a dicséretre méltó szokást, hogy az egyesületbe érkezésük és távozásukhoz, egymással s az előjárókkal való találkozásuk alkalmával «Isten áldja a tisztas ipart!» üdvözllet használják, mire a felelet: «Isten áldja!»

20. §. Az egyleti tagok, a mennyire tőlük telik, kötelesek egymást az egylet által célbavett törekvések elérésében támogatni s az ellenkező irányú törekvéseket az elnöknek bejelenteni, hogy azt legalább az egyletre nézve ártalmatlanná tenni lehessen. Az utazó egyleti tagok vándorkönyvvvel láttatnak el, melyek előmutatása mellett az egész világra elterjedt egyletekben mint társak fogadtatnak és a körülményekhez képest, segítézetnek is. E vándorkönyvbe tovább utazás alkalmával az illető egyletek elnökei által, hol az utas tag tartózkodott vagy is ideig meglepedett, magaviseletéről bizonyítvány állíttatik ki, valamint az is megjegyeztetik, hogy mennyi ideig tartózkodott ott.

21. §. A segítézetek szívességből történnek, nem pedig kötelességből. Segélyre csak oly tag számíthat, ki legalább három hónapon át buzgó tagja az egyletnek s kifogástalan viseletű.

III. Az egyleti öszejöveleek. 22. §. Az egylet helyiségei vasár- és ünnepnapokon reggel 9 órától a törvényes kapuzárási időig, köznapokon pedig az esti szünórákban ugyanazon törvényes időig minden egyleti tag előtt nyitva állanak. Figyelmeztetnek az egyleti tagok, hogy az egyletből záróra utáni távozásukkor más nyilvános helyek látogatásától tartózkodjanak.

23. §. Az elnökség minden félévben meghatározza az oktatás rendjét s az órarend az egyletnek egyik, erre legalkalmasabb helyiségében, kifüggesztetik.

Oktatás a következő tárgyakból adatik: hittan, könyvvitel, egyházi és világi ének, számtan, magyar nyelv, fogalmazás, földrajz, történelem, természet-tan, különösen a mesterségekre való tekintettel.

24. §. A tanítók, kik díjmentesen működnek, az elnök által e szívességre fölkéretnek s az önként elvállalt tantárgyakból hétköznap az esti órákban előadást tartanak.

Ki valamely meghatározott oktatásban résztvenni kíván, tartozik magát az illető tanárnál bejelenteni s annak rendelkezéseihez híven alkalmazkodni.

Vasárnap vagy hétfőn este az egylet összes tagjai a hittanban oktattatnak, továbbá hallgatják a különféle ismereteket közlő előadásokat.

25. §. A meghatározott oktatások- és előadásoktól ment idő szórakozásra s az egylet könyvtárából kivett könyvek olvasására fordítandó.

26. §. Színi előadásokat az egyleti tagok csakis az elnök előleges engedelmé mellett tarthatnak.

27. §. Minthogy az egylet a vallásos élet ápolását czélozza, e tekintetből kötelességük a tagoknak a szent gyónás és áldozáshoz járulni, annnyival is inkább, mivel ez úgy is kötelessége minden katolikus kereszténynek.

IV. Az ülésekről. 28. §. A választmányi ülések rendszerint minden hó második hétfőjén tartatnak. Ez ülésre a választmány minden egyes tagja legalább két nappal előbb külön meghívandó.

29. §. A választmány hatásköréhez tartozik: az egylet bel- és külügye, bárminemű ünnepélyek rendezése, az egylet vagyona fölötti örködés, a tagok között fölmerült vitás kérdésekben dönteni, a jegyző s pénztárnok választása, a közgyűlés elé terjesztendő évi költségvetés előirányzása, szükséghez képest ügyrendek készítése.

30. §. A rendes bizottsági ülések minden hó utolsó keddjén tartatnak, melyre a tagok legalább nyolcz nappal előbb meghivatnak a hirdetések táblájára kifüggesztett meghívó útján.

A jegyzőkönyvet az elnök, a jegyző és két tag hitelesíti.

31. §. A rendező ülés hatásköréhez tartozik:

Minden az egylet belrendjét érintő ügy megbeszélése, a tagok kívánalmainak meghallgatása, új tagok fölvétele és elutasítása, a rendező hivatalok, valamint a havi felügyeleti rend megállapítása.

32. §. A közgyűlés rendszeren minden évben egyszer tartatik. Ide az egylet minden tagja meghívandó és pedig a fővédnök, tiszteletbeli tagok és polgári védnökök külön meghívóval, legalább egy héttel a közgyűlés előtt, a rendes tagok pedig az egyletben kifüggesztett hirdetési táblára illesztett meghívó útján.

A közgyűlés határozatképességéhez a tagok egy harmada szükséges. Ha a tagok egyharmada meg nem jelenik, úgy az egy hóval később hívandó össze, a mikor tekintet nélkül a tagok számára, a közgyűlés napirendjére tűzött tárgyak fölött határoznak.

33. §. A közgyűlés tudomásul veszi: *a)* az elnök évi jelentését, *b)* megválasztja az alelnököt, továbbá a választmányi tagokat és pedig a védnökök sorából választandókat a védnökök által, a rendes tagok közül választandókat a rendes tagok által; *c)* vizsgáló-bizottságot nevez ki a pénztári számadások felülvizsgálására; *d)* megadja a pénztárnoknak a fölmentvényt; *e)* a választmány által előterjesztett évi költségvetés felől határoz; *f)* a netáni fölmerülő és legalább nyolcz nappal előbb az elnökségnek írásban beterjesztett indítványok fölött határoz; *g)* az alapszabály módosításáról és az egylet föloszlása felől határoz.

V. Az egylet ióloszlásáról. 34. §. Az egylet föloszlásáról csak akkor lehet szó, ha a rendes tagok száma 20-ra szállott alá.

Ez esetben az elnök tudósítja a védnökséget és rendkívüli közgyűlésre hívja. E rendkívüli ülésre az elnök legalább egy héttel előbb küldi szét a meghívókat, melyeken az ülés tárgya megjelölendő.

E rendkívüli közgyűlés az esetben határozatképes, ha az összes tagok fele jelenik meg az ülésen és annak egyharmada a föloszlás mellett szavaz.

35. §. Az egylet föloszlása esetén, az egylet vagyona csakis katolikus czélokra fordítható. Ezt közelebről a föloszlást kimondó hözgyűlés határozza

meg. A fölosztást kimondó közgyűlési határozatra a fővédnök beleegyezése is kikérendő.

36. §. Az egyesület föloszlása esetén vagyoniának hova fordítása tárgyában hozott határozat foganatosítás előtt a kir. belügyminisztériumhoz előterjesztendő.

37. §. Azon esetben, ha az egyesület az alapszabályokban meghatározott célját és eljárást meg nem tartja, az 1875 május hó 2-án 1508. sz. a. kelt belügyminisztériumi rendelet mellékletének IX. pontja értelmében, a kir. kormány által, a mennyiben tovább működése által az állam vagy az egyesületi tagok vagyoni érdeke veszélyeztetnék, haladéktalan fölfüggesztés után elrendelendő szabályos vizsgálat eredményéhez képest, végleg föl is oszlathatják vagy esetleg az alapszabályok pontos megtartására, különbeni fölosztás terhe alatt, kötelezhetik.

30. §. 4. Munkásegyletek.¹

A mint a kath. legényegyleteket Kolping, úgy a kath. munkásegyleteket maga XIII. Leo pápa kezdeményezte «*Humánus genus*» kezdetű körleveleivel. Ennek nyomán ugyanis az 1884 júl. 31. ambergi német kath. nagygyűlés határozatilag kimondta ezen egyesületek megalakításának szükségét. s meg is alkotta az alapvonalakat ezek számára.² E szerint: I. *Szervezet*. 1. Felnőtt és ifjú (18 éven aluli) munkások számára szabály szerint külön egyesületek alakítandók. 2. Az egyesület élén a püspöktől kinevezett pap áll, kinek oldala mellett a tiszteletbeli tagokból alakult választmány s egy szűkebbkörű tanács áll. II. *Cél*: 1. a vallásosság és erkölcsösség védelme és előmozdítása; 2. az állapotbeli erények: szorgalom, hűség, józanság, takarékoság, családi érzék előmozdítása; 3. a társaság és rendes szórakozás; 4. szellemi és szakképzettség (politika kizárva.) III. *Eszközök*: 1. a szentségek rendes fölvétele; egyházi ünnepegeken való részvét; 2. rendes gyűlések előadásokkal (vita, kérdezőszekrény stb.); 3. könyvtár; olvasóterem.

A szocialistákkal szemben, kik minden igyekezetüket megfeszítik, hogy a munkásokat táborukba csalják, a mi részünkről szintén mindent meg kell tennünk, hogy a kereszt szent jele alatt munkásaink javán közös erővel dolgozzunk. XIII. Leo kiadta a jelszót!

Míg a legényegylet szervezete az elnöknek inkább atyai szereplésre nyújt alkalmat (patriarchális), addig a munkásegylet szervezete, a tagok korának megfelelően, a tagok közreműködését kívánja (konstitucionális). Tagok a különböző foglalkozású munkások. Az egyesület élén áll a megyés püspök által kinevezett egyházi elnök,

¹ Müller, Die christlichen Gewerkschaften, ihre Entstehung und Entwicklung. Karlsruhe. 1905; 0. Müller, Katholische Arbeitsvereine.² M.-Gladbach, 1904 (0.40 M); Ketzbach, Leitfaden für soziale Praxis. Freiburg, 1907, 136.1.; Biesenberger, Treten Sie dem kath. Arbeitervereine bei!² Linz a. D. 1906.

² Kammerstein. Winfried 382.

mellette a tagok által választott választmány. Külső szervezetre nézve fontos itt, hogy az elnökök *egyházmegyei munkásszövetséget* alkotnak (Diozesanverband), melynek élén a munkásegyletek egyházmegyei igazgatója (Diozesanpräses) áll. Az összes egyházmegyéék pedig alkotják az *országos munkásszövetséget*.

Németországban 3 nagy munkásszövetségi központ létezik. *München* a délnémet (Bajor, Württemberg, Baden, *Hohenzollern* és Elzász) egyletek, *München-Gladbach* a nyugotnémet, *Berlin* az észak- és keletnémet egyletek középpontja. Egy közös pont nincsen. Lapjaik: «Der Arbeiter» (München és Berlin) és a «Westdeutsche Arbeiterzeitung» (M.-Gladbach).

Az egyleti működés négyes célja itt is megvalósítandó.

1. A *szórakozás* megnevesítése a munkásoknál igen fontos, mert a nehéz munkától elfáradva, érzik az üdülés szükségességét. Azért okos dolog még a komoly egyesületi munkát (előadásokat, tanításokat) is egy-egy ének- vagy szavalat-számmal vegyíteni. De a szórakoztató és önképző foglalkozásnak is legyen mindig nemestítő oldala.

2. *Oktatás*; úgy vallási, mint elemi és különösen szociális és szakoktatás.

Az oktatás menetét és programját sok helyen igen ügyesen az év elején (illetőleg szeptemberben) kis füzet («Vereinskalender») alakjában izlésesen kiállítva osztják szét a tagoknak. Pl. a m.-gladbachi «*Konkordia*» munkásegyletnek *1903/4-ih téli munkarendje* a következő volt:

Okt. 4. közös szent áldozás. D. u. alapítási ünnepély a díszteremben; tartja N. A kereszténység, a munkás világnézlete. Zenei előadások. Családok is meghívottak.

Okt. 11. D. u. '24 ó. kerületi gyűlés. 6 ó. egyesületi gyűlés vetítőképekkel Nansen északarkai utazásáról. Családok is meghívottak.

Okt. 18. A. központi betegsegélyző-pénztár közgyűlése.

Okt. 25. Rendkívüli közgyűlés a szövetségi lap kötelezővé tétele tárgyában. Az énekkar előadása.

Nov. 15. Gyűlés x. vendéglő helyiségében. Dr. N. orvos előadása: A gyermekápolásról.

Nov. 22. Népképző-est.

Decz. 6. Előadás: Kereszténység és műveltség. 1. Egyház és tudomány. Kérdések kielégítése. Szavalatok költők műveiből.

Decz. 13. Előadás: Kereszténység és egyház. 2. Folytatás. Énekkar.

Decz. 20. Előadás: Kereszténység és egyház. 3. B^olytatás. Szavalatok.

Decz. 26. Karácsonyfa-ünnepély. N. úr beszéde. Karácsonyi énekek. Szétosztása az ajándékoknak.

Jan. 3. Közös szent áldozás. Pásztorjáték. Dalárda.

Jan. 10. Előadás : Németország és Anglia gazdasági vonatkozásai.

Jan. 17. Közgyűlés.

Jan. 31. Előadás : Nevelési földataink.

Febr. 7. Népképző-est.

Febr. 21. Előadás : Egészségtan.

Febr. 28. Előadás : Vájjon akadályozza-e a kereszténység a munkások törekvéseit ?

Márcz. 6. Előadás : A föld részei.

Márcz. 13. A m.-gladbachi vagy vidéki kath. egyetek szövetségének elnökeinek közgyűlése.

Márcz. 20. Közös szent áldozás. D. u. Jézus élete ; vetített képekkel. Záróí oadás.

Az *oktatási tanfolyam* gyűlései (az illető napokon este 9-11-ig x. vendéglő helyiségében).

Okt. 7. 1. Szellemi és gazdasági haladás egymással való összefüggése : 2. Földadataink a jövő télen.

Okt. 21. A közvetett adók magyarázata és megítélése.

Nov. 4. Előadás : Sombart «Dennoch») ez. munkájáról I. rész.

Nov. 18. « « « « II. rész.

Deez. 2. « « « « III. rész.

Decz. 18. A francia forradalom okai és következményei.

Decz. 30. Németország és Oroszország gazdasági vonatkozásai.

Jan. 13. Mit tartunk a szentírásról s miként használjuk azt?

Febr. 3. A szentírásra vonatkozó néhány időszerű kérdés fejtegetése.

Febr. 17. Valamely föllállítandó kérdés megvitatása.

Márcz. 2. Az idej parlamenti működésre való visszatekintés.

Márcz. 16. A bank- és börzeügy.

Márcz. 23. A nagyhét szertartásai.

Változtatások fentartva.¹ Az előadások rendes helye a kath. legényegylet.

3. *Jótekonyság* gyakorlása, különösen a szegény és beteg egyesületi tagokon és azok hozzátartozóin. Küzdelem az alkoholizmus ellen, mely ezen osztályban oly borzasztóan dühöng. Munkásotthonok, levesosztó-helyek, népkonyhák stb. alkotása. Beteg vagy átutazó munkások segítése.

4. *Anyagi önségely*. Takarékpénztárak, betegsegélyző stb., fogyasztási szövetkezetek szervezése, melyek által a tagok a szükséges dolgokat (szén, fa stb.) olcsóbban szerezhetik be. Ingyenes jogvédelem, tudakozóiroda, munkaközvetítés.

Míg egyrészt a munkásokat műveljük, addig a társadalmat is meg kell tanítanunk arra, hogy a munkásembert megbecsülje; hogy az is szerepelhessen a többi társadalmi osztályokkal a nyilvános

¹ Müller, Arbeitervereine 80. Ott egyéb évekből is találhatunk munkarendet.

tevékenységben (községi testületekben stb.). Ez az idő azonban nálunk még messze van. A munkásokat előbb nevelnünk kell. Nyerségek, a jóra való restségek és nehézkességük az elnöktől igen nagy szeretetet, türelmet, önzetlenséget és önfeláldozást igényel.

Újabbán a munkásegyletek körében vagy *azokon kívül* (tekintet nélkül a politikai meggyőződésre s hogy mely keresztény valláshoz tartozik az illető);¹ a munkások védelmére az ugyanazon foglalkozásúak csoportokká, *szakszervezetekké* alakulnak (Gewerkvereine), melyeknek célja:

a) a szakképzettség előmozdítása. Ennek eszközei: 1. az oktatás, előadások, kiállítások (minták) stb., 2. szakkönyvtár, 3. a munkaközvetítés;

b) a létező szociális törvények ismertetése és az iparosok kioktatása aziránt, hogy azok végrehajtásában mily föladatak haramiának rájuk;

c) a munkásviszonyok ismertetése, az iparososztály mizériáinak ismertetése és a segítség módozatai;

d) azon közegek segítségül hívása, melyeknek a munkásviszonyok javítása tekintetében szerep jut. Ezek: a betegsegélyzőpénztárak, az ipar- és kereskedelmi kamarák, az iparfelügyelők, a hatóságok, a munkaadók, a közvélemény és a törvényhozás.

A szakszervezet önálló vezetéssel bír. Az egyesület elnöke azonban tagja a szakszervezet vezetőségének. Működési köre *kizárólagosan az anyagi érdekek fölkarolására terjed ki*. A társas szórakozásnak ott nincs helyük. A szakszervezet egyik föladata végre, megtanítani a munkásokat arra, hogy örökös panaszaikkal nem boldogulnak; jobb jövőt csak úgy remélhetnek, ha a létező törvényes rend keretein belül törekszenek érdekeik öntudatos fölkarolására. Céljaik elérését nem a szociális zavarok, hanem a társadalmi béke mozdítja elő.

Ez a szervezet tette a német katolikus munkásegysületeket azokká, a mik: a keresztény munka váraivá.²

A munkásegysületek terjesztése és szervezete. Értenünk kell ahhoz, hogy magánbeszélgetés és ujsági cikkek, valamint egyesüle-

¹ Ellentétben a *berlini katolikus* szakszervezetekkel, melyekbe csupán katolikus vallású munkásokat vesznek föl (I. *Retzhach*, i. m. 161. köv.; Dr. Müller, Arbeiterinnenvereine 7. 1.).

² *Kirschaneck* Ödön, Keresztény munkás-egyesületek. (Kath. Körök Orsz. Szöv. Kiadv. V. füz.) Budapest, 1901, 19. 1.

tünk működéséről közölt hírek által az érdeklődést ez ügy iránt terjeszszük. Ha már van egypár jó, megbízható emberünk (*«bizalmi-férfiak»*, «titkárok»), osszszuk föl a községet részekre s lelkesítsük őket, hogy agítaljanak! Az agitáció a fő! E nélkül semmire sem megyünk. Mondják el, hogy mi is azt akarjuk, a mit a szociálisták, segíteni a szegény munkásokon; de Istennel és hazával ajkunkon!... A kerületi elnök jöjjön érintkezésbe a helyi elnökökkel (félévi gyűlés) s komolyan (dikciók nélkül) beszéljék meg a munkásügyeket. Fontos, hogy minden kerületi elnök pontos tudósítást küldjön az egyházmegyei igazgatónak egylete életéről. Valamint az újonnan érkezett munkásokról az elnöknek jelentést tesznek a bizalmiemberek, úgy ha az egylet valamely tagja más helyre távozik, írjon az elnök pár ajánló sort az ottani elnöknek, a távozó tagot pedig utasítsa az illető hely kath. munkásegyletéhez. Németországban van a Volksverein által kiadott «Soziales Adressbuch», melyben föllehető minden hely kath. egylete; nálunk a Budapestre vonatkozó «katholikus Budapest»-en kívül még nem is tudunk az egyes városok szociális intézményeiről.

Alapszabályuk lehet a következő:¹

1. Az egylet célja. 1. §. Az egylet neve: «N i katolikus munkásegylet». Az egylet szent Józsefnek, a munkások védőszentjének égi pártfogása alá helyezi magát.

2. §. Az egylet célja: a) a katolikus munkások vallás erkölcsi és gazdasági érdekeinek védelme és előmozdítása; b) a hivatalos kötelesség kívánta erényeknek, ú. m. a szorgalom, hűség, józanság, takarékoság és a családi-érzék fejlesztése, valamint a kötelességtudatnak emelése; c) az igaz barátság ápolása; szívet, lelket nemesítő szórakozás; d) a szellem és szakműveltség előmozdítása – politika kizárásával.

II. Ezen célok elérésének eszközei. 3. §. Az egylet kitűzött céljának elérésére a következő eszközök szolgálnak: a) a katolikus vallásbeli kötelességek pontos teljesítése; különösen a vásár- és ünnepnap munkaszünet és az istentiszteleten (szentmise és szentbeszéd) való részvétel; valamint 3 meghatározandó napon közös szent áldozás; b) gyakori összejövetelek: időnként vallásos és egyéb közhasznú dolgokról tartandó fölolvadások, gazdasági és szociális kérdésekről szóló előadások, kérdőlevelek számára gyűjtőszekrény fölállítás;

c) ipari szakosztályok szervezése, melyek a különböző iparágak érdekeit előmozdítják, vitás esetekben a munkás és munkaadók között közvetítés útján az ellentéteket kiegyenlítik, a munkások védelmére szolgáló rendszabályok fölállítására törekuszenek;

¹ Kath. Körök Orsz. Szöv. Kiadv. X. sz.; Dr. Müller, Kath. Arbeitsvereine 74. 1.; Heimbucher, i. m. 253-257.

d) a katoúikus szellemú olvasmányok, könyvek, hírlapok és szaklapok terjesztése, a kárhuzatos olvasmányok kikúszóbúlése; e) kedélyes ússzejúve-telek, kúlcsonús érintkezés és szúrakozás célújából, ú. m. ének. szavalás, szini előadások, kirándulások, egyleti únnepek, hangversenyek rendezése, táncz-mulatsúg kizárásával; f) takaré-, halálozási, betegetek és elaggottakat segélyzú pénzútar alapítása; munkaképtelen tagok segélyezése: gondoskodás az elhagytott munkágyermekek neveltetésérúl és a munkások úzvegyeirúl; az egyesúlet foglalkozik továbbá a munkaközvetítússel, de csak saját tagjai részére, minden díjfúzetés nélkúl; g) csatlakozás és ússzekúttetés hasonlú irányú keresztény egyesúletekkel (egyházmegyei és országos szúvetség); h) a magyar haza és apostoli királyunk iránt való húségnek, szeretetnek ápolása.

III. Tagok fúlvételének fúltételei és módozatai. 4. §. Az egyesúlet rendes, tiszteletbeli és pártoló tagokból áll.

ú. §. Rendes tag lehet minden nús vagy núetlen, legalább 18 éves életkört betúltútt, N-ben vagy kúrnnyékén lakó tisztességes, feddhetetlen életú katoúikus munkás, ki semminemú egyházzellenes egyesúletnek nem tagja és nem húdol vallásellenes elveknek. Más vallású keresztény munkások csak az illetók kúllönús kérelmére és az elnúség jóváhagyasával vehetók fúl. – Ezek a túbbi taggal egyenlú elúnyúket élveznek, de sem választói, sem szavazati joggal nem bírnak.

6. §. Tiszteletbeli tag minden katoúikus egyén lehet, a ki az egyesúlet úgyei kúrúl érdemeket szerzett. Azonkúvúl a ki évente legalább 6 koronát, vagy egyeszerre s mindenkorra 100 koronát fizet. Az 1875. évi 1508. számú belúgyminiszteri rendelet mellékletének III-ik pontja szerint tiszteletbeli tagul kúllfúldiek nem választthatók meg.

7. §. Pártoló tagok lehetnek, kik az egyesúletet pénzbeli vagy más anyagi segélylyel támogatújk.

8. §. A tagok fúlvétele az elnúség által túrténik. A fúlvételhez 2 tag ajánlása szúkséges. A fúlveendú neve és állása legalább két héttel a választmányi gyúlés elútt a tagajánló-könyvbe vezetendú. A fúlvétel iránti úvás a tagok által titokban, csak az elnúknél emelhetú, ki a fúlvétel megtagadása esetén errúl senkinek számot adni nem tartozik.

9. §. Elúterjesztésre vagy ajánlásra a tagoknak fúlvételók után csak húrom hónap múlva van joga.

10. §. Az olyan tag, ki az egyesúlet alapszabályai és határozatai ellen szúval vagy írásban izgat, vagy a ki becsúletbe útkúzó cselekményt követett el: az egyesúletből a választmány határozata fúlytán kizárható, úgyszintén az is, a ki túbb mint 6 havi tagsági díjjal hútralékban van. Az egyszer kizárt tag csak akkor vehetú fúl újra, ha a hútralékos ússzeget befúzeti, illetúleg ha magát teljesen megjavította. A befúzetett ússzeget az egyesúlet semmi kúrnnyémények kúzt vissza nem fizeti.

11. §. Minden tag az egyesúletbe való fúlvételkor egy az elnúk vagy annak helyettese és az illetú szakosztály elúljároi által aláírt tagsági jegyet kap.

IV. A tagok joga. 12. §. Minden rendes tagnak jogában áll a gyúléseken fúlszólalni, indítványt tenni és határozathozatalnál, valamint választások alkalmával szavazatának beadásával kúzremúkúdni.

13. §. Az egyesület által életbeléptetendő segélyzönpénztárakba minden tag beléphet.

14. §. Minden tag az egyleti ünnepélyeken résztvehet.

V. A tagok kötelességei. 15. §. Minden tag köteles az egyesület céljait a törvény által megengedett eszközök által előmozdítani, különösen az egyesület alapelveit barátjai körében ismertetni és új tagokat szerezni.

16. §. A tagoknak a munkáskérdésekben, az egyesület céljának megfelelőleg, a keresztény alapelvekhez tántoríthatlanul kell ragaszkodniuk és az egyesület tekintélyét erkölcsös magaviselte által kötelesek megóvni.

17. §. Tagsági díj fejében minden tag heti 10 fillért fizet, a fölvetelnél pedig beiratás, tagsági jegy és alapszabályért 40 fillér jár.

18. §. Fontos ok nélkül a gyűlésről és az egyesület által meghatározott, különösen egyházi ünnepekről távolmaradni, vagy katolikus vallásos kötelességeket elmulasztani nem szabad.

Az egyesület a maga kebelében a szükségletekhez képest *szakosztályokat* állít föl, melyekbe lehetőleg egynemű foglalkozású tagok csoportosulnak. Egy-egy szakosztály alakításához legalább 5 egyesületi tag csoportosulása szükséges. Minden szakosztály a maga kebeléből *előljárót* választ. A szakosztályok célja: *a)* a szakképzés előmozdítása tanítás, szakszerű előadás, minták kiállítása talál stb.; *b)* előterjesztések az ipar emelésére teendő lépések és a tapasztalt hibák eltávolítása iránt. A szakosztályokba az elnökség beleegyezésével fölvehetők vendégképen olyanok, kik nem tagjai a munkásegyesületnek. Rendes tagdíját nem fizetnek, de a szakosztályok külön költségeihez hozzájárulnak és ott szavazati és aktív választói joggal bírnak, de az egyesület közgyűlésén sem szavazati, sem választói joggal nem bírnak s így sem mint szakosztályi előljárók, sem másképp a választmány tagjai nem lehetnek. Joguk van azonban az egyesület fölolvásásain, előadásain, ünnepélyein megjelenni és az egyesület könyvtárát használni.

A 10. §. szabványai különben e vendégekre nézve is teljes érvényben főtartandók.

A szakosztályoknak határozata jóváhagyás végett az elnökség útján a választmányhoz térj esztendő be.

VI. Az egyesület vezetése. 19. §. Az egyesület élén az elnök áll. Az elnök mindig a helybeli kath. papság közül választandó s hivatalában az egyházmegyei hatóság által megerősítendő.

Az elnök hosszabb akadályoztatása esetén maga mellé a választmány beleegyezésével elnökhelyettest vehet a helybeli katolikus papság köréből.

Az elnök mellett van a tisztikar, ú. m. alelnök, jegyző, másodjegyző, gondnok, pénztáros, könyvtáros, másodkönyvtáros és ellenőr és a választmány. A tisztikart és 6 választmányi tagot az évi közgyűlés közfelkiáltással, vagy szavazattöbbséggel választja, a választmány többi tagjait, a szakosztályok előljárói és esetleges képviselői képezik olyképen, hogy minden szakosztály, mely húsznál több taggal bír, az előljárón kívül minden 20 tag után egy-egy képviselőt küld a választmányba, a ki azonban csak egyesületi tag lehet s a többi választmányi tagokkal egyenlő jogokkal bír. A tisztikarnak és választmánynak megbízatása egy évre terjed, melynek leteltével tagjai újból megválaszthatók.

A szakosztályok előljáróit és esetleges képviselőiket a közgyűlés előtt saját kebelükből választják, akár közfelkiáltással, akár szavazattöbbséggel s e

választást három nappal a közgyűlés előtt bejelentik a választmánynál, mely azt jóváhagyás végett a közgyűlés tudomására hozza.

20. §. A választmány hatáskörébe tartozik a belső ügyek elintézése, a tagok főlvétele és kizárása, a közgyűlés által hozott határozatok végrehajtása, az egyesületi vagyon kezelése, betegek, munkaképtelenek, munkások özvegyeinek és árváinak segélyezése és mindazon ügyek, melyek a közgyűlésnek főntartva nincsenek.

21. §. Mindezen ügyek elintézése végett a választmány minden hónapban ülést tart.

Az üléseket az elnök hívja össze s azokon elnököl. Akadályoztatása esetén az előljáró.

Érvényes határozathoz az elnökön kívül legalább négy választmányi tag-jelenléte szükséges.

22. §. A választmány üléseiről jegyzőkönyv vezetetik, mely az ülés után nyolcz nap alatt az elnök, a jegyző s az elnök által kijelölt két jelenvolt választmányi tag által hitelesítettik.

23. §. Az elnök szükség esetén rendkívüli választmányi ülést is hívhat össze és tartozik összehívni, ha azt a választmányi tagok fele kívánja.

VII. A közgyűlés. 24. §. Minden évben egyszer, december havában rendes közgyűlés tartatik, a melynek napja két héttel előbb az egyesület helyiségében nyilvánossá tétetik.

25. §. A közgyűlést az elnök hívja össze s azokon az elnök, ennek akadályoztatása esetén az előljáró elnököl. A közgyűlés, kivéve a következő §. 4. és 5. pontjait, tekintet nélkül a jelenlévő tagok számára, határozatképes s határozatait általános szavazattöbbséggel mondja ki.

26. §. A közgyűlés hatáskörébe tartozik:

1. A tisztikar és választmány megalakítása és megválasztása.
2. Határozathozatal mindazon ügyekben, melyek a választmányhoz nem tartoznak, vagy melyeket a választmány terjeszt a közgyűlés elé.
3. A számadások fölülvizsgálása. E célból öt fölülvizsgáló választatot; kettő a választmányból, három a többi tagok közül.
4. Az alapszabályok módosítása.
5. Az egyesület fölosztása.

27. §. Azon határozatok érvényességéhez, melyek az alapszabályok módosítását, vagy az egyesület föloszlását célozzák, megkívántatik, hogy az összes tagoknak legalább fele jelen legyen a közgyűlésen s az így megjelent tagok legalább is kétharmad többséggel hozzanak határozatot.

Ha azonban ily esetekben ennyien a közgyűlésen meg nem jelennek, az elnök 14 nap elteltével új közgyűlést hív össze, mely tekintet nélkül a tagok számára, jogérvényesen határoz.

28. §. A közgyűlésről vezetendő jegyzőkönyvet az elnök, a jegyző s az elnök által e célra fölkért két jelenvolt tag írja alá.

VIII. Az egyleti pénztár. 29. §. Az egyleti pénztárnak következő ezéljai vannak: *a)* az egyleti kiadások fedezése, ú. m. egyleti helyiség bére, hírlapok és szakművek megrendelése, továbbá a könyvtár részére könyvek beszerzése stb.: *b)* beteg egyleti tagok, valamint inségben levő tagok s azoknak özvegyei és árvái segélyezése, a mennyiben azt az egyleti vagyon megengedi; *c)* lehe-

tőség szerint a tagok útiköltséggel ellátása és egyéb katolikus munkás-egylethez tartozó utazó tagok segélyezése.

30. §. A segélyezés az elnökség által az egyleti vagyionhoz mérten határozandó meg; betegség esetén a tag rendes bérért meg nem haladhatja. Ezen segélyezések lehetőség szerint azon napokon fizetendők ki, a melyeken az illető betegsegélyező-pénztár betegnek pénzt nem fizet.

31. §. A segélyek utvályozásáról az üzleti szabályzat intézkedik. A többi segélyezések kifizetésének módozatai fölött az elnökség esetről- esetre határoz. Szükség esetén segély-pénztárakat is állíthat az egylet.

32. §. Minden szakosztály külön bizalmiférfiakat választ, kik a tagoktól nyugta ellenében a díjakat hetenként beszedik és azokat mentül hamarább két példányban szerkesztendő kimutatással az illető pénztárnoknak beszolgáltatják. Ezen kimutatásnak tartalmaznia kell a tagok nevét és a beszedett díjak összegét. Mind a két kimutatás úgy a beszedő, mint a pénztárnok által aláírandó. Az egyik példányt megőrzés végett a beszedő, a másik példányt elszámolás végett a pénztárnok őrzi.

33. §. A pénztárnok havonta tartozik a beszedett pénzokról, a kiadásokról és a megmaradt pénzkészletről a vezetőségnek egy sommás kimutatást bemutatni.

34. §. Az ellenőrök kötelessége a pénztárt időről-időre megrovancsolni.

35. §. Év végével a vezetőség két, esetleg több vizsgálot választ, olyat, ki a pénztárnál érdekelve nincs. Ezek tartoznak a számadásokat megvizsgálni és a pénztárt megrovancsolni.

A rovincsolásról jegyzőkönyvet kell fölvenni és a közgyűlésnek a fölmentvény megadása végett előterjeszteni.

IX. Egyéb határozatok. 86. §. Az egyesület fölöslása esetén annak vagyona a helybeli róm. kath. plébániának adatik át kezelés végett s ha három év alatt új keresztény munkás-egylet nem keletkezik, melynek a vagyon átadandó volna, akkor a vagyon azon munkaképtelen egyesületi tagok fölsegítésére fordítatik kik az egyesület tagjai voltak. Ilyenek nemlétében az elhagyott munkás- gyermekek neveltetésére fordítandók.

37. §. Az egyesület a vidéki helyeken a szükségletekhez képest fiókokat állít.

38. §. Mindazon közgyűlési határozatok, melyek az alapszabályok módosítását, vagy az egyesület fölöslását s ezen esetben vagyionának hováfördítését czélozzák, foganatosítás előtt a m. kir. belügyminisztériumhoz terjesztendők.

39. §. Azon esetben, ha a kör az alapszabályokban meghatározott czélt és eljárást, illetve hatáskörét meg nem tartja, a mennyiben további működése által az állam, vagy az egyesület tagjainak érdeke veszélyeztetnek, az 1875 május 2-án 1508. sz. a. kelt belügyminiszteri rendelet mellékletének IX. pontja értelmében, a kir. kormány által haladéktanul felfüggeszhető s a felfüggesztés után elrendelendő szabályos vizsgálat eredményéhez képest végleg föl is oszlatható, vagy esetleg az alapszabályok legpontosabb megtartására, különbeni fölöszlatás terhe alatt, kötelezhető.

31. §. 5. Munkásnő-egyletek.¹

Ezen a téren *München-Gladbaché* a kezdet dicsősége. Itt már 1867-ben alakult ily egylet (Liesen káplán alapította, † 1896), melyet azután a többiek követtek. Sok helyen kezdetben szerzetesnők álltak 'élükön (Belgium hatása alatt), de mivel a munkásnők gondozása lelkipásztori föladat s mivel ezen egyleteknek nem csupán vallásos, hanem gazdasági czélokra, a munkásnők helyzetének javítására is kell törekedniük, azért a 80-as években ily irányban fejlődnek, egyházi elnökkel az élükön. 1881-ben adja ki *Liesen* hires, gyakorlati műveit: *Das häusliche Glück*, melyet *Wegweiser zum häuslichen Glück für Mädchen és Krone des häuslichen Glückes* követtek. Mindannak daczára a munkásnők egyesülése csak igen lassan haladt előre. Pedig az erfurti gyűlés óta (1891) a *szocialisták* erősen kezdték szervezni a nőket. 1893-ban az *evangelikus-szociális* kongresszus szintén női csoportot alakít; a *Hirsch-Duncker*-féle szakszervezetek is elhatározták a nők fölvételét (1896). Katholikus részen a nő érdekében eddig nagyobbára csupán *patronage*-szerűen működnek. Az első ily *patronage* a müncheni (1898) s bár 1904 elején már 82 munkásnő-egylet létezik (70.000 taggal), mivel, ép úgy mint a munkásegyletek a munkások érdekeivel, ezek is csak korlátolt mértékben foglalkoztak a munkásnők gazdasági érdekeivel, szükségessé vált a munkásnők *szakszervezeti* csoportosítása.

A munkásnő-egyleteiből ép úgy, mint a munkásokéiból, három nagy szövetség létesült Németországban: *Berlin*, *München* és *M.-Gladbach* központokkal. Mindegyiknek van külön szaklapja is: «Die iVrbeiterin» (München), «Die christliche Arbeiterin» (M.-Gladbach) és «Frauenarbeit» (Berlin).

A munkásnő-egyletek ép úgy, mint a munkásegyletek közvetlen föladata: 1. a *tagok vallás-erkölcsi nevelése* s ebben különböznek a szakszervezetektől, melyek tisztán gazdasági (nevezetesen munkásvédelem és bérrendezés) czélból alakulnak. Mivel pedig a munkásnőkre nézve a vallást és erkölcsöt fenyegető veszélyek ép az ő társadalmi helyzetökből erednek, azért föladatukká teszik a munkásnőknek ezen veszélyekkel (hitetlen, erkölcstelen beszédek, túlmunkaidó, éjjeli, munka stb.) szemben való megvédelmezését. Továbbá gondoskodni kívánnak arról, hogy a *munkásnő elsajátítsa a neki szükséges ismereteket* úgy a vallás és erkölcsi élet, mint az elemi ismeretek,

¹ Dr. O. Müller, Kath. Arbeiterinnen-Vereine. M.-Gladbach, 1905 (Soziale Tagesfragen 32. füz. 0.50 M.); Elisabeth *Gnauck-Kühne*, Arbeiterinnenfrage. M.-Gladbach, 1906 (2 M.); Dr. W. Liese, Handbuch des Mädchenschutzes. Freiburg, 1904, 268. köv. (3 K). Továbbá: *Gnauck-Kühne*, Die deutsche Frau um die Jahrhundertwende. Berlin, 1904; P. Roesler G. S. R., Die Frauenfrage.² Freibg, 1907; Wahre und falsche Frauen-Emancipation. Stuttgart, 1899; *Máday Andor*, A női munka. Budapest, 1900; A bérmunkásnők sorsa. (Közgazd. Szemle 1897, VI.)

szakismeret és házvezetés, főzés, nevelés stb. terén. 2. *Jótekönyv intézményeket* törekszenek életbeléptetni munkásnő-otthonok, lakás, éjjelt szállás, népkonyha stb. által. 3. Előmozdítani óhajtják az ő *gazdasági* érdekeiket is egyesületi takaré- és hitelpénztár, betegsegélyző- és nyugdíj szervezése által. Végre 4. gondoskodni akarnak arról is, hogy a munka után megfelelő, tisztességes *szórakozásban* részesüljenek s meg legyenek mentve az erkölcsi elzúllás veszedelmétől.

A négyes czél lebeg tehát itt is szemeink előtt. A veszedelmek, melyekben e szegény teremtéseknek különben el kell pusztulniuk, arra intenek, hogy ily egyletek megalkotását mi is előmozdítsuk. E tér azonban, természeténél fogva, kényesebb. Vezetése idősebb, tapasztaltabb egyént kíván, a kiben él a természetfölötti, ideális gondolat, megmenteni a halhatatlan lelkeket, de a ki elég szigorú és komoly is arra, hogy minden rendetlenséget kizárjon.

Ne feledjük el azonban, hogy itt milliók érdekéről van szó.¹ A munkásnők szervezésére nézve *Oettingen-Spielberg* herczegnő Münchenben a fokozatos fejlesztést hozta életbe (1905). Az iskolát végzett és gyárba járó leányok e szerint *patronage*-okra a gyűjtetnek; ezekből a felnőttek a *katholikus munkásnő-egyletek*be lépnek, melyek ismét előiskolái a *keresztény szakszervezetek*-nek. Mindenesetre a munkásnő-egyletek nem tisztán leányvédő-egyletek, se nem Mária-kongregációk, bár arra kell törekednünk, hogy az egyesületek kebelében a tagok javából ily kongregációt alakítsunk. Gyakorlatilag az sem igen vihető keresztül, hogy a munkásnőkkel együtt a cselédek is egyesíttessenek.² De a katolikus munkásnő-egyletnek minden munkásnőt 14 éves korától férjhezmenetelig magába kell zárnia. Csupán az legyen kizárva, a ki jó hírnevét teljesen elvesztette s nincs remény arra, hogy megjavuljon; az azonban, ki valamikor talán nem egészen jó életet élt ugyan, de már megjavult, fölveendő.

¹ 1891-ben Magyarországon 8,796.000 nő közül 1,921.000 önálló keresettel foglalkozott, 353.000 pedig mint cseléd volt alkalmazva s az összes nőnépségnek 25.8% kereső (vagyis nem a férj vagy család tartja el). Maga a földművelés a kereső nőnek több mint felét (54%) juttatja keresethez. (Közgazdasági Lexikon III., (10 l.)

² *Norrenberg*, Handbüchlein zur Gründung und Leitung von Arbeiterinnenvereinen. Mainz, 1881. 5. 1.

Az egyesület nagyszélesítése, új tagok szerzése¹ céljából már az iskolában hivatkozni kell az iskolát elhagyó leányoknál ezen egyesületek fontosságára; lapok, évi jelentések és röpiratok útján szintén előnyösen lehet az egyesület ügyét előmozdítani és maguk a tagok is, nevezetesen a «bizalmi személyek» örömmel fognak új tagokat szerezni és a belépésre rábeszélni.

Az elnöknek,² ki, mint a munkás egyesületeknél, itt is a *püspöktől kinevezett egyházi férfiú*, komoly, türelmes, atyai jóakarattal kell viseltetnie az egyesület szegény, pártolásra szoruló tagjai iránt. A kölni katolikus nagygyűlés szerint is az elnöknek egyesítenie kell a munkás egyesületekben a legény- és munkás egyesületek által igényelt vezetést, vagyis szükséges, hogy legyen atyai (mint a legény egyesületben) és másrészt a munkásnok érdekeit szem előtt tartsa. Az elnök oldala mellett van az *előjáróság*, mely idősebb tagokból választatik (jegyző, pénztáros), a *bizalmi személyek* (mesternök vagy rendezőnök), kik szintén idősebb tagok. Ezen utóbbiak a gyárak és műhelyek rossz (illetőleg törvényellenes) viszonyait tudatják az elnökkel, de másrészt a tagok erkölcsi viseletére is felügyelnek; jó példájuk és barátságos, szeretetteljes rábeszélésük által iparkodnak őket a jó úton vezetni (és csak kivételes esetben tesznek jelentést az elnöknek egyes tagokról).

Az elnök az előjáróságot s a bizalmi személyeket bizonyos alkalmakkor összehívja az egyesület ügyeinek megbeszélésére.

A *bizalmi személyek* főadata ugyanaz, mint a munkás egyesületekben a bizalmiférfiaké. A helység, utcák vagy kerületek szerint osztályokra osztatnak s minden osztály élére egy *mesternő* nevezetik ki (Norrenherg «Vertrauensperson», bizalmi személynek nevezi). Egy-egy osztályba 10-nél több tag nem veendő; ha több van benne, több mesternő gondjaira bízandó. A mesternőknek azonban már megállapodott komoly leányoknak kell lenniök, a kik tiszteletnek örvendenek s a kik lelkesednek az egyesület előmozdításáért, öntudatában kell lenniök fontos főadatuknak.

Tizen mesternőktől külön van a *hét előjáró*, a kik a szűkebb körű elnökséget képezik. Ezek az egyesületi élet mozgató elemei. Az elnöknek, bár nem könnyű a főadata, de mindenesetre oda kell

¹ Liese, i. m. 276.

² Az elnök azonban semmiesetre sincs mindig jelen az összejöveteleknél s a gyűléseken. Az elnöklést inkább a választmányi tagok végzik, kik között tekintélyes *asszonyok* is helyet foglalnak s ezek *pótolják az édes anyát*, a mi leglényegesebb főadata a választmányi hölgyeknek. (Liese, i. m. 269.)

törekednie, hogy ezen előjárók egyöntetűleg és minden vetélkedés nélkül buzgólkodjanak az egylet javán.

A vallás-erkölcsi oktatás ugyanaz, mint a munkásegyleteknél. A vallásos élet gyakorlatai szintén ugyanazok: szent áldozás, körmeneteken való részvét, szentségimádás stb.¹

Az oktatás többi részeiről főntebb (14-16. §.) szólottunk. Rendkívüli fontossággal bír ezen egyletekben a *háztartás, főzés, varrás és egyéb női foglalkozások alapos oktatása*. Ezekre nézve kitűnő könyv a már említett «*Wegweiser zum häuslichen Glück für Mädchen*», München-Gladbach (0.75 M.). A tananyag beosztása Dr. Müller, Kath. Arbeiterinnenvereine 70.77. 1. található, a hol az egyes női foglalkozási tanfolyam rendje is meg van adva.²

Igen fontos úgy erkölcsi, mint társadalmi szempontból, hogy a munkásnő-egylettel kapcsolatosan *munkásnő-otthon*³ is alapítsunk, a hol a munkásnők olcsó pénzért lakást, éjjeli szállást és ellátást nyerhetnek.

Alapszabályai lehetnek a következők:⁴

1. Általában. 1. §. Az n-i róm. kath. munkásnők «Katholikus Munkásnők Egylete» cím alatt egyesületet alkotnak s magukat a boldogságos szűz Mária oltalma alá helyezik.

2. §. Az egyesület a megyés püspök felügyelete alá van rendelve. Egyébként az egyházmegyei munkásnő-egyletek szövetsége s az országos szövetséghez csatlakozik.

II. Céljai. 1. *Általában*: 3. §. A munkásnő vallásosságának és erkölcsösségének, szellemi és gazdasági érdekeit védeni és előmozdítani, különösen pedig őt jövő hivatására előkészíteni.

2. *Részletesen*: 4. §. a) a tagoknak vallásos oktatást nyújtani s a valóságellenes törekvések ellen küzdeni; b) őket vallásos gyakorlati ételre nevelni; c) a szociális tévelyekről, valamint a keresztény szociális reform törekvéseiről, különösen pedig a jogos érdekeknek törvényhozás és szövetkezeti önségély

¹ Szentgyakorlatokra nézve 1. Müller, Kath. Arbeiterinnenvereine 44. 1.

² Az összejövetelek idejére nézve legjobb a *vasárnap délután* (litánia után), oktatási célokra a vasárnap délelőttnek egy része (a hol kivihető).

Néhol d. u. 2 óraker, többnyire 3-5 óraker kezdődnek s tartanak este 7 óráig, legfőljebb 8 óráig, összesen tehát 3-5 órán keresztül. Legtöbb helyen minden vasárnap, néhol csak minden második vasárnap. (1. Liese) i. m. 273. l.

³ Az ily otthonnak építési és berendezési módjára nézve 1. Müller, Lm. 80.86. 1.: Liese, i. m. 271. 1., 112. köv.; *Arbeiterivohl* 1885. évfolyam 22. köv.

⁴ A közölt alapszabályzat ugyanaz, melyet 1905 elején a *kölni* munkásegyletek szövetségének egyházmegyei vezetősége több munkásnő-egyleti elnökkel együtt alkotott. Tehát kipróbált és mintaszerű. (1. Müller, i. m. 87. Liese, i. m. 301.)

útján elérendő megvalósításáról fölvilágosítani; *d*) gondoskodni a tagok jogvédelméről; *e*) képezni őket arra, hogy saját érdekeiket és állásukat emelve *f*) előmozdítsák ismereteik, különösen szakismereteik, házvezetési és jövő feladataikra vonatkozó ismeretek fejlesztését; végre *g*) őszinte barátság s nemesítő szórakozás.

III. Eszközei. 5. §. *a*) Meghatározott napokon közös szent áldozás, közös vallásos gyakorlatok (szent gyakorlatok, egyesületi ájtatosságok, körmenetek, szentségimádások); *b*) vallásos, általános, szociális előadások, háztartási tanfolyamok (főzési, vasalási, varrási tanfolyamok); *c*) könyvtár létesítése (vagy egy más már létezőhöz való csatlakozás), jó könyvek terjesztése: *d*) jóléti intézmények: takaré-, halálózási, betegsegélyező-pénztár létesítése.

IV. A tagokról. 1. *Tagsági jog megszerzése.* 6. §. Tagok lehetnek a plébánia oly feddhetetlen életű katolikus munkásnői, kik az iskolai kötelezettségnek eleget tettek. Fölvételre bármelyik mesternőnél (bizalmi személynél) lehet jelentkezni, ki azt az elnökkel közölni tartozik. A fölvétel ügyében az elnök dönt, az előjáróság meghallgatásával.

2. *A tagok kötelességei.* 7. §. Belépti-díjul a jelentkezésnél 40 fillér fizetendő, miert a tényleges fölvétel után tagsági jegy és alapszabályzat adatik.

8. §. Az évi tagsági díj 1 K 20 fill., mely havi 10 fill.-ként szedetik be. (Ha majd létezik a munkásnők számára szaklap, annak megfelelően emelendő.)

9. §. A tagok kötelessége a szabályokat pontosan megtartani, nevezetesen a közös szent áldozásokon résztvenni s a gyűléseken pontosan megjelenni. Kötelességek az egylet szellemében működni, törekvéseit magukéivá tenni, úgy a saját, mint állásuk vallás-erkölcsi, szellemi és anyagi tökéletesítésén, valamint a keresztény családi élet ápolásán fáradozni.

10. §. A 17. életévet betöltött tagoknak joguk van a választmány tagjait választani s kötelességek a külön rajok vonatkozó megbeszélések és gyűléseken résztvenni.

3. *A tagsági jog elvesztése.* 11. §. A tagsági jog megszűnik: *a*) halál, *b*) önkéntes kilépés, *c*) a választmány részéről történt kizárás által.

12. §. A választmány által kizárható: *a*) a ki egy félévén túl tagsági díjával hátralékban van; *b*) a ki az egylet szabályszerű rendeletei vagy vezetőségével szemben ellenállást tanúsít.; *c*) a ki magaviseletével magát a tagságra méltatlanná teszi; *d*) a ki az egylet békéjét zavarja.

13. §. A kilépett vagy kizárt tag elveszti jogát az egyleti vagyonhoz. A tagsági díjak visszaadására semmi igényt nem tarthat.

4. *Tiszteletbeli tagok.* 14. §. Tiszteletbeli (inaktív) tagokul a választmánynak joga van megválasztani oly férfiakat (és nőket), kik az egylet ügyei körül érdemeket szereztek. Azonkívül ilyenekül megválaszthat oly katolikus egyéneket, kik évi 6 K vagy egyszeri 100 K-val az egyletet segítézik. A tiszteletbeli tagokat az elnök az egyleti gyűlésekre és előadásokra (ünnepélyekre) meghívhatja. Az 1875. évi 1508. sz. belügymin. rend. mellékletének III. pontja értelmében külföldiek tiszteletbeli tagokul nem választhatók meg.

V. Szervezet. 1. *Az egylet vezetése.* 15. §. Az egyletet mint elnök a megyés püspöktől kinevezett egyházi férfiú vezeti.

2. *Választmány.* (Elöljáróság, elnökség, Vorstand.) 16. §. Az elnökséget az elnökön kívül még hat tag képezi, kik a legalább 18 éves rendes tagok

által választatnak. Az elnökséget az elnök hívja össze. Az elnököt segíteniök kell azáltal, hogy *a)* a tagok helyzetéről őt értesítik, *b)* hogy a rendeleteket s az egyes intézményeit az egyesület érdekében célzóra segítik.

17. §. Az elnökségből az elnök évenként kinevez egy pénztárost és egy rendezőt.

18. §. A pénztáros a bizalmi személyektől havonként átveszi a tagsági díjakat, azokat elkönyveli és nyugtázza és átadja az elnöknek. Az elnök ebből fedezi az egyesület költségeit. A fennmaradó összeget pedig gyümölcsöző kamatozás céljából elhelyezi.

19. §. A rendező őrzi az egyesület tárgyait (zászló, könyvtár stb.), mikről jegyzéket vezet, mely helyesség tekintetében minden év végén az elnök által átvizsgálandó.

3. *A bizalmi személyek* (mesternők). 20. §. Minden 20-30 tag (osztály) számára az elnök egy mesternőt nevez ki. Az osztályok utcák szerint vannak beosztva s magukban foglalják az ott lakó tagokat.

21. §. A mesternők veszik föl a jelentkezőt, a belépési díjat s a tagsági díjakat nyugta ellenében. Földadatuk a rajok bizott osztály munkásnőit az egyesület számára megnyerni s az egyesület működését velök e célból megismertetni. Kötelességök utánanézni annak, hogy az egyesület céljai a rajok bizott osztály tagjaiban megvalósuljanak s a tagoknak esetleg előforduló nehézségeit ép úgy, mint kívánságait, az elnökségi tagnak föltárni.

22. §. A tagsági díjakat minden hó végén nyugta ellenében a pénztárosnak átadják.

VI. Gyűlések. 23. §. Minden vasárnap a meghatározott időben gyűlés tartafik. 17 éven felül levőknek azonkívül időnként (havonként) külön gyűlés tartatik, a mikor is a fiatalabbak csak ezen gyűlés befejezése után jelenhetnek meg.

24. §. Minden év végén az elnök elszámol az év folyamán, begyűlt pénzről, az egyesületi vagyon és ingóságok állapotáról.

25-28. §§. Ugyanazok, mint a munkásegyleteknél. (Főnt 31. §. Alapszab. 36-39. §§.) Részletesebb kidolgozásul is ugyanazon minta vehető. A betegségyelző-pénztárra nézve l. *Liese*, i. m. 302.

II. Jótékonyági egyesületek. (Keresztény Charitas.)

32. §. A keresztény jótékonyág általában.

1. Az emberi szívbe mélyen beoltotta Isten a *részvétet* ember-társaink nyomora iránt. Mi sem természetesebb, mint megindulni a szenvedés és nyomor láttára. Minél magasztosabb azonban föl-fogásunk az emberről, annál nemesebb és tartalmasabb lesz a részvétnek ezen különben természetszerű érzelme. A csupán ösztön-szerű részvét, mit a pogány klasszikus római mint gyengeséget

megvetett,¹ csupán az ember vallásos fölfogásától nyerhetett tartalmat. A materialista világnézet csak az önzés etikáját engedheti meg, melyből ki van zárva a megindokolható jótékonyság.

Főntebb kimondottuk az elvet, hogy *a kereszténység minden intézkedése az anyagi élet terén is boldogságot teremt*. Most hozzá kell azt is tennünk, hogy *a kereszténység egyszersmind teljesen megfelel az ember igazi és nemes természetes vágyainak és érzelmeinek is*. A részvét érzelme, mely önmagában véve csak természetes, a kereszténység által nyeri meg igazi bensőségét és mélységét. A szenvedő emberben nem állattársat, hanem embert, halhatatlan lélekkel, örök rendeltetéssel bíró embert, nem idegent, hanem: *testvért, sőt magát Krisztust* állítja elének *«Ti pedig mindnyájan testvérek vagytok»* (Máté 23, 8.) s *«a mit cselekesztek egynek... azt Nekem cselekedtétek»*. A Krisztus küldetése, élete és önfeláldozása a legeszményibb altruizmus, a szeretet isteni magaslata. Ő a szeretet. Ő a jóság. S ezt a szeretetet és jóságot lehelte belé tanításába és egyházába. A *testvéri szeretet* lett alapja és forrása a jótékonyagnak. E nélkül nincs kereszténység. De ez a testvéri szeretet nem szimpátiából, nem részvétből ered, hanem Krisztus isteni tanításából, a *természetfölötti*, isteni *hiből*, mely szerint: minden ember testvérünk, mert mindenkiért meghalt Krisztus; *mindenkit szeretnünk kell*, mert Ő mindenkit szeretett, mert Ő minden szegényhez, beteghez, szomorúhoz és küzködőhöz egyaránt – nem zárva ki egyetlen egyet sem – így szól: *«Jöjjetek hozzám mindnyájan, kik fáradtok és terhelve vagytok és én megenyhítlek titeket»*, így lett a keresztény szeretetnek és irgalmasságnak isteni forrása: Jézus irgalmas szíve. S a mit a kereszténység e téren létrehozott, a mit túrt és szenvedett, fáradt és áldozott a szenvedő és segélyre szorult emberiségért, az mind-mind az Ő szívéből fakadt...

Kezdetben tényleg a jótékonyság teljesen az *egyház* kezében volt. A szerep (diaconus), később a lelkipásztor a szegényügy

¹ *Vergilius* bölcsnek azt tartja ... «deos qui novit, agrestis

Ilium non populí fascés, non purpura reguin

Flexit...

Non res Romanae, perituraque régna: neque ille

Aut *doluit miserans inopem* aut invidet habenti». (Georgie. II. 499.) *Quintilianus* azt kérdi: «Possis tu fortasse hucusque descendere, ut non *fastidias pauper es?* » (Declamatio 301.)

kezelője s a főfelügyeletet a püspök gyakorolja. Csak a reformációtól kezdve vitetik át ezen ügy részben a politikai községre s csak később indulnak meg világi részről az egyháztól függetlenül mozgalmak a szegényügy rendezésére. S valóban katolikus részről ép úgy, mint protestáns részről, egyháziak ép úgy, mint világiak vállalva serénykednek e téren. A szerep főadatát később szerzetesrendek vállalják magukra, kik egész életüket a keresztyén testvérszeretet oltárán áldozzák föl. Hogy mit tettek és mit tesznek tényleg a *szerzetesrendek*, arról csak annak van fogalma, ki az ő tevékenységüket tanulmányozza.¹

A szerzetesrendek a tanításon és vallásos nevelésen kívül, a mi máimagában véve is elsőrangú szociális tevékenység, betegápolással, szegények gondozásával, nőotthonok, gyermekmenhelyek, elaggottak otthonainak vezetésével foglalkoznak; szegény cselédleányoknak és gyári munkásnőknek otthont és oktatást nyújtanak, árvaházakat, népkonyhákat, levesosztóhelyeket vezetnek. Csak egy példát hozunk föl. A kölni cselédházban 1894-ben 2770 szolgáló nyert fölvételt és ellátást, midőn hely nélkül voltak. Ép ily helyek vannak Aachen, Düsseldorf, Koblenz, Mainz, Essenben. Bécsben (Fünfhaus, Teilgasse 7.) a P. Schwartz által alapított «Kalasantinum»-ban inasok találnak szerető otthonra, kiknek nincsenek szülei. A házat a «Congregatio piorum operariorum» vezeti. (*Hammerstein*, Winfried 145-155. 1.)

A szerzetesrendeknek működését a jótékonyosság terén úgyszólván alig lehet még vázlatosan is feltüntetni, oly bámulatosan gazdagok jótékony cselekedetekben. Miből egyszersmind következik az is, hogy mily elhamarkodott és felületes sok embernek a gondolkozása a szerzetesrendek jótékonyosságáról.

Újabban a ker. szeretet ténykedéseit egyházmegyék szerint iparkodnak kimutatni. Ezek közt a legnevezetesebb: *Brandts*, Die Kath. Wohlthätigkeits-Anstalten in der Erzdiözese Köln. 1895 (4.20 K) és P. H. *Pesch* S. J., Die Wohlthätigkeitsanstalten der christl. Barmherzigkeit in Wien. Freiburg, 1891. (Ergänzungsheft zu den «Stimmen aus Maria-Laach». LI.) Külföldiek közül továbbá: *Girard*, La charité à Nancy. Nancy, Pierron et Hozó 1890.² Nálunk

¹ *Ratzinger*, Az egyh. szegényápolás története. Bpest növ.-papság (3-4 K); P. O. *Braunsberger* S. J., Rückblick auf das Ordenswesen im 19. Jahrhundert, Freiburg, 1901. szerzetesstatistikával, mely valóban csodálkozást kelthet az olvasóban. *Brandts* i. m. 55 jegyz. *Hammerstein*, Winfried.⁴ Trier, 1895. 126. 1., 138. 1.

² Hasonlók vannak a *paderborni* (Kath Wohlthät.-Anstalt. Liese-től. Freiburg, 1906), *würzburgi*, *acheni*, *strassburgi*, *ermlandi*, *limburgi*, *salzburgi*, *gurki*, *séckau*, *st.-pölteni*, *budweisi*, *königgrätzi*, *leümerüzi* és *prágai* egyházmegyék részéről. *Mi még ilyenekkel nem dicsekedhetünk.* Egypár adatunk van csupán: *Kőnek* Sándor, Köz- és magánjótékonyosság. Pest, 1869; *Rózsay* József, Bpest főváros jótékony intézetei és egyletei. Bpest, 1879; A közjótékonyság- statisztikája. «Közgazdasági Szemle» 1897, IX.; A polgári jótékonyági egyletek Aradon. Arad, 1856; Vidéki philantrop mozgalmak. Magyar Gazda, V. 2. 1346.

az egy «Katholikus Budapest» tárja elő a budapesti katolikus jótékonyági intézeteknek czímeit.

Bizonyára szép és lélekemelő, a mit *Roscher*¹ ír az evangélikus *diakonisszák* működéséről:

«Az 1836 óta alapított 63 anyaház 1891-ben 8478 működő diakonisszát számlál. Évi bevételük 7¹/₂ millió márka. A nővérek 780 kórházban, 168 szegényházban, 1017 községi betegnél, 125 árvaházban, 451 óvodában, 48 bölcsődében, 20 leleczházban, 50 cselédházban, 39 Magdolnamenhelyen, 16 ipariskolában, 23 hülye- és epileptikus-intézethez stb. voltak alkalmazva».

A diakonisszák intézményében azonban a katolikus szerzetesnőknek réges-régi intézménye nyer kifejezést. S e szerzetesnői intézmény valóban csodálatraméltó. Ha tevékenységüket tanulmányozzuk, nemcsak önfeláldozásuk lep meg minket, de foglalkozásuknak sokfélesége is. Az, általános emberszeretet és jótékonyágon kívül minden rendnek vagy testvérületnek megvan a maga speciális célja, a társadalmi nyomor valamely nemének a gyógyítása. *Jules Simon*, tehát egy legkevésbé «ultramontán» egyén így ír 1891-ben a Tempsban pauli szent Vincze leányairól: «A nővéreknek jelenleg (1891) Franciaországban és Európában van 2434 házuk, melyekben ők 185.000 gyermeket nevelnek, a kórházakban 45.635 bejegyzett beteget, eltekintve a számtalan betegről, kiket magánházakban ápolnak... Ázsiában és Amerikában van 328 házuk. Mindenféle nemzetiségű és vallású gyermeket nevelnek összesen 32.978-at. Kórházaikban 75.950 beteget ápolnak s 2,947.000-et látnak el gyógy-szerekkel...»²

A katholicizmus szociális tevékenységének ismertetése *egyház-megyei kimutatások* alakjában igen fontos. Hisz még a művelt emberek sem ismerik az egyház jótékonyágát; ne csodálkozzunk tehát, ha szidják és rágalmazzák azt, a mit nem ismernek. De hasznos az ily kimutatás magukra a katolikusokra nézve is, hogy megismerjék a helyeket, hova szükségükben bizalommal fordulhatnak. Azután pedig: nemes versenyre buzdít. A szocialistákkal és szabdközművesekkel szemben megmutatja, mit tesz az egyház a szenvedő emberiségért. Ha oly pontosan igyekeznek összeállítani a gonoszság, a bűnösök (büntettesek) szomorú statisztikáját (lopás, gyilkosság stb.): kevésbé fontos talán a jónak erkölcsnemesítő statisztikája?

A németeknél általában be van hozva, hogy az egyházmegyei *schematismusban* közöltetnek az egyházmegyei jótékony intézmények (Előbb a *megyés püspök kérdőíveket* küld az egyes plébániákra.) s külön könyvekben is a világ szeméi elé állítják a szociális (karitatív) működést. *Az ily kimutatások nálunk is föltétlenül behozandók.*

¹ *W. Roscher*, System der Volkswirtschaft. V. köt.: System der Armenpflege und Armenpolitik. Stuttgart, Cotta, 1890, köv. 54. 1.

² *Hammerstein*, Winfried 144. 1.

Így pl. a *kölni* egyházmegyében, mely 10.929 km²-en 2,062.617 katolikus hívővel bír, 1894-ben a következő jótékonyági intézmények vannak:¹

1. 47 nevelőintézet, körülbelül 2200 szegény gyermek számára; vezet 200 férfi- és nőszertes;

2. 99 gyermekmenhely körülbelül 11.000 gyermek számára (138 szerzetesnő);

3. 162 szent Vincze-egylet, melynek 2787 tagja van, mely 40.985 szegény családot 167.855 M.-val segélyezett;

4. 78 Erzsébet-egylet 1148 taggal, mely 2400 családot 93.000 M.-val segélyezett:

5. 500.600 irgalmas nővér, kik 125 helyen letelepedve ápolták a betegeket és szegényeket. (Az ápolott betegek és szegények száma sajnos, nincs megadva; de elképzelhetjük, ha csak egy helyen [Wissen-ben], a hol négy nővér volt, kikre 1894-ben 370.380 ápolási nap s körülbelül 300 ápolási éj esett naponta és éjente átlag 30 beteg mellett).

6. 7 egylet foglalkozott szegény szülők ápolásával: ápolott körülbelül 800 nőt 7000 M.-val, feherneművel, a családot élelemmel;

7. 1 egylet az elbocsátott fegyenczeket gondozta (Düsseldorf); 33-nak állást, 97-nek segélyt nyújtott;

8. 23 egylet a szegényeknek levesről, ebédről, ruháról gondoskodott; kiadása körülbelül 29.000 M.:

9. 156 kórházban 1440 férfi- és nőszertes ápolta a betegeket (9500 ágy);

10. 10 elmeógyógyintézetben 1350 elmebajost ápolott 127 férfi- és 88 nőszertes;

11. 1 epileptikus és 1 idióta-intézetben 45 nővér ápolott 400 beteget.

2. Bár a karitatív és szoros értelemben vett szociális tevékenység különböző, mert az a már létező társadalmi bajokon segíteni, ez pedig azokat megelőzni törekszik: mégis közös mindkettőnek *forrása*, t. i. az önfeláldozó lélek s *végcélja* t. i. a társadalmi ellentétek kisimítása, a társadalmi béke megteremtése. Mindkettő kulturális munka.

A vagyonnak épügy, mint a műveltségnek, nemcsak jogai, de kötelességei is vannak. Mindkettőnek elő kell mozdítani a közjót; annak az anyagi segély; ennek a tanítás által. És ne higyük, hogy a jótékonyág gyakorlása kegy. Nem. *A jótékonyág gyakorlása vallásos és hazafiúi kötelesség.* Vallásos kötelesség; a szeretet parancsa, mely adott körülmények között súlyos bűn terhe alatt kötelez. Hazafiúi kötelesség; mert egy hazának gyermekei lévén

¹ *Brandts*, Die kath. Wohltätigkeits-Anstalten u. Vereine in der Erzdiözese Köln. Köln, Rächern, 1895. (4"20 K.)

egymás közt így is testvérek vagyunk, kik nem lehetünk különbösek az egymás nyomora iránt.

De a jótékonyásznak is megvan a maga *pedagógiája*.¹

Már a *gyermeket* is ily irányban kell nevelnünk. Hozzá kell szoktatnunk, hogy a szegénynek alamizsnát adjon. Az ő kezei által ossza ki a szülő a szegénynek szánt alamizsnát.

Azon családokban, hol cselédek is vannak, a gyermek az első társadalmi ellentétet a cselédeknél veszi észre. Itt a szülők földadata megkövetelni, hogy a gyermek jól bánják a cseléddel s bevésni jól a lelkébe, hogy a cseléd állása, ha kötelességét teljesíti, tiszteletet érdemel s erényével Isten előtt sokszor magasabban állhat, mint kit kiszolgál.

Az *ifjú* részt vehet a szent Vincze-egyletben, hol fogékony lelke megtanulja, miként kell érdeklődni a szegények iránt.

A *felnőtt leánynak*, ki elvégezte már iskoláit, a helyett, hogy a mint sajnos, igen gyakran történik, életét regényolvasással s banális mulatságokkal meríti ki, szintén tevékenynek kell lennie a jótékonyaság terén. Van a városban bizonyára ily irányú intézmény: népkönyha, gyermekmenhely, munkásnőotthon. Kölnben pl. a karitatív-hölgyek buzgólkodásából alakult egy *varróegylet*, melynek tagjai magasabb állású ifjú hölgyek, kik minden pénteken összejönnek s szegény gyermekek (különösen első áldozók) számára, kiket a tanítónők megjelölnek, ruhákat varrnak. A varrási időt nem töltik el pusztá csevegéssel, hanem mindig van egy rövid lelkiolvasmány. Mások ismét a patronage-okban működnek. Nem kíván senki tőlük valami nagy munkát. Eljönnek a szegény munkásnők közé, beszélgetnek velük, oktatják őket vallásra, olvasásra, írásra, varrásra stb. Faluhelyen a lelkipásztor megmondja nekik, mit tegyenek. Mindenütt van szegény család, elhagyatott gyermekek, betegek.²

Az *asszony* az Erzsébet-egyletben, anyák egyletében működhetik. S ha a nő nem megy férjhez, még intenzívebben gyakorolhatja a jótékonyaságot. Ott van a *nővédő*-egylet. Épúgy működhetik a *férfi* a szent Vincze-egyletben, valamint a többi társalgási és gazdasági egyletekben, hol tanítás által emeli föl a szegényebb néposztályt, melynek első sorban nevelésre van szüksége.

S a jótékony szeretetet ápolja bennünk a gyakori *elmélkedés* Krisztus életéről, ki egész életét áldozatul hozta az emberiségnek; ápolja különösen a *szent áldozás*, melyben 0 vele egyesülünk, ki mindnyájunk Atyja, ki fölséges Úr lévén, nem veti meg a mi szegénységünket...

A nyomornak három nagy iránya igényli a mi jótékonyaságunkat: 1. az *anyagi* nyomor (a szegénység), 2. a *testi* nyomor,

¹ K. Trimborn, Die Pflichten der höheren Stände auf sozialem u. charitativem Gebiet? Freiburg, 1906. (0.72 K.)

² Hogy miként lehet a szent Ferencz III. rendjét faluhelyen is behozni s általa áldásosan működni, arról gyönyörűen ír egy német plébános, a «Deutsche Reichszeitung»-ban (Bonn.) 1. Hammerstein, Winfried 189. A falusi jótékony intézmények létesítésére kitűnő könyv J. Pemsel, Ländliche Wohlfahrtspflege. Regensburg, 1898. (0.20 M.)

a betegség) s 3. a lelki vagy erkölcsi nyomor (a nevelés hiánya s a bűn: prostitúció, alkoholizmus). Ezeket a bajokat kell segítenünk.

3. *A jótékonyság fölosztása.* A jótékonyság lehet *magán-* és *közjótékonyság*, a mint azt egyesek vagy pedig községek, illetőleg maga az állam gyakorolja, Mindkettő ismét vagy a segélyreszorultak egy nemére vagy többre is fordítja figyelmét. így pl. a legtöbb jótékony nőegyesület árvaházat vagy menedékházat tart fenn, de e mellett házi szegényeket is segélyez, sőt azon kívül még népkonyhák, levesosztó helyek, melegedő szobák fölállítását betegek^ szegény szülők, baleset által sújtottak támogatását, utazás, munkahiány, lakbérfizetés, esküvő, téliruhahiány, haláleset miatt szűkölködők segélyezését is eszközli. Egyes kiváló emberbarátok is képesek a jótékonyság egy bizonyos ágának népszerűségezt szerezni. Így *Howard* a rabok sorsát, *Owen* a gyári munkásokét, *Schultze-Delitsch* a kisiparosokét, *Bernardo* a csavargó gyermekekét, *Bon Bosco* az inasokét, *Kolping* az iparossegédekét, *Peabody* a lakásviszonyokat, *Toynbee* a népoktatás ügyét tűzve maga elé; ezeket nyertek meg az általuk előszeretettel művelt tér művelőiül.³

A lelki vagy erkölcsi nyomor megszüntetésére kettős tevékenység szükséges: *a)* a nevelés, a nevelésre szoruló egyének *gondozása*, (gyermekek és ifjúság védelmezése) és *b)* a lelki (erkölcsi) *veszélyek elhárítása* (növédelem, küzdelem az alkoholizmus ellen, kivándorlók gondozása).

Minden téren azonban elv: *Ne gyakorolj jótékonyságot lelki-gondozás nélkül!* (Keine Wohlthätigkeit mehr ohne Seelsorge) s a lelkipásztor elve: *Ne gyakorold a lelkigondozást jótékonyság nélkül!* (Keine Seelsorge mehr ohne Wohlthätigkeit.)

33. §. 1. Szegényápolás.²

1. Alig volt idő, a mely a pauperizmus veszedelmeit oly fokban mutatta volna, mint korunk. A változott viszonyok, a tudatlanság, balesetek és könnyelmű élet, másrészt a zsarolás, kiszípolozás annyira vitte a dolgot, hogy egész osztályok alig képesek

¹ György Aladár, Jótékonyság (Közgazd. Lexikon II. 243.).

² *Közgazgatási Lexikon.* III, 385.; *Ratzinger*, Az egyházi szegényápolás története. Budapesti növendékpapság (3-4 K); *Schriften des deutschen Vereins für Annenpflege u. Wohlthätigkeit.* Duncker u. Huniblot 1-67. füzet; A «Charitasverband» iratai (*Charitas-Schriften*) Freiburg: *Münsterberg*, Die Armen-

fönmaradni a puszta létért való küzdelemben. Bár maga a szegénység a *lélekre* nézve üdvös lehet, mert önmegtagadásra, önuralomra és türelemre ad alkalmat, Istenre utal, megóv a kevélységtől és alázatossá tesz; sőt üdvös lehet a *testre* nézve is, mert hisz tudvalévőleg a nagy jólét, túlságos evés és ivás a szervezetnek is romlására szolgál: mégis *«paupertas maxima meretrix»*.¹ Ha a szegénynek lelkében nincs meg az erős hit, a gondviselő és végtelenül bölcs Isten iránt, akkor a szegény emberben elkeseredés, lázongás, hazugság, lopás, paráznaság, részegség stb. bűnei keletkeznek s képes elaljasodni, elzülleni, elvadulni. A nő is elaljasodik, odadobja magát a bűnnek, keresetesközzé teszi a saját testét (prostitució). A lelketlen gazdagok és hazátlan izgatók kétségbeesésbe űzik a szegény proletárt, annak lelkéből kitépik a vallást, az Istenben való hitet és megnyugvást.

A lelkipásztor nem nézheti tétlenül a pauperizmus égbe-kiáltó bajait.

Az anyagi segítség mindenesetre igen fontos, de ne felejtjük el *Boschernak* gyönyörű szavait: *«A szegény ápolás lelke, a szegények lelkének ápolása»*, vagyis: hogy az anyagi emelés üdvös legyen, szükséges annak a lelki emeléssel együtt járnia. Ez volt mindig az egyháznak elve is. A fő mindig a lélek üdve; e nélkül a legnagyobb anyagi segítség sem éri el társadalmi ideális jelentőségét. Nem szül megalégedést, de igenis újabb igényekre, újabb követelésekre nyújt alkalmat. Teljesen igaz, a mit oly szépen mond Elisabeth Fey: *«Charity to the soul is the soul of charity»*), a lélek szeretete a szeretet lelke. (Ratzinger, Armenpflege, Freiburg, 1884. 540.).

2. Az egyház mindjárt kezdetben szervezte a szegényügyet, melynek gondozója: a diaconus. A nagy szent atyák² s ezek között

pflege. Berlin, Liebmann. 1897. *Bibliographie des Annenwesens*. Berlin. Heymann 1900; *Röscher*, System der Volkswirtschaft. V. kötet: *System der Armenpflege u.~Armenpolitik*. Stuttgart, Cotta, 1894.; *Uhlhorn*, Die christliche Liebesthätigkeiten, 3 kötet. Stuttgart, Gundeld, 1882-90. *Wetzer-Welte*, Kirchenlexikon², I., 1354.; *Ehrle*, Beiträge u. Reform der Armenpflege. Freiburg, 1881.; *Handivörterbuch der Staatswissenschaften*. I. 1052-1231. (Armenwesen.); *Mihályfi* Ákos dr., Katholikus jótékonyosság a nagy városokban. Budapest, 1901. (Kath. Körök Orsz. Szöv. kiadv. 8.)

¹ *Hausner*, Das menschliche Elend. Wien, 1879.

² *Lactant*. Instit. áiv. 5, c. 6; *Ambros.*, De Officiis 2, c. 15. és 16; *Chrysost.*, De elemosyna (Opp. Mont'aucon) III, 265. köv. és De viduis III. 335.

különösen *aranyszájú szent János*, szünet nélkül sürgetik az alamiználkodás szent kötelességét, mely első sorban kötelessége a papnak: «*Facultates ecclesiasticorum patrimonia pauperum*» s a trienti zsinat¹ megparancsolja, hogy «*res ecclesiasticas, quae Dei sunt, pauperibus distribuunt* (episcopi)»; és látjuk, a mint a különböző szerzetházak és plébániák egymásután szervezik a szegényeket segítő intézményeket (szegényházak, kórházak, árvaházak stb.). Megmérhetetlen az, a mit az egyház a szegényügy terén úgy a múltban, mint a jelenben véghez vitt. (L. Ratzinger i. m.) *Földes Béla* is elismeri,² hogy: «*legnagyobb tökélyre jutott a szegény ügy a kereszténységben, sőt mondhatni, hogy a kereszténység tanainál máig sem jutottunk tovább.* Az egyházatyákat egyáltalában az első társadalom politikai íróknak tekinthetjük, a kik a gazdagság és szegénység kérdéseit elsőkül mélyebben kutatták. Maga a kereszténység pedig, mint a szegények küldetése lépett föl és főleg a hit-sorsosok anyagi érdekeinek ápolásával sokat foglalkozott». S ha talán a kritika hiánya itt-ott méltatlanoknak juttatott alamiznát,, a katolikus egyház szegényügyének szervezete és módja oly kitűnő volt, hogy az újabb törekvés, az úgynevezett *elberfeldi* rendszer árépi egyházi szegénysegélyzés módját vette mintaképül. A szegényápolásnak ugyanis alapja a szegénynek fölkeresése hajlékában, hogy a segélyző személyesen tapasztalja a szegénynek nyomorúságát, viszonyait s ne csak pénzzel segítse, de jó szóval is vigasztalja.

Az ily módon gyakorolt szegényápolás lehetőleg el fogja találni a helyes módot és eszközöket, mert saját tapasztalatából ismeri meg a szükségnek fokát és minőségét. És ez a legfőbb. Nem minden segélyezés helyes, csak az, a mely az okosság elvei szerint történik.

Maxime du Camp, hitetlen francia író 1883-ban a liberális *Revue de deux Mondes*ban adatokat közölt a szegények kis nővérei (*Petites soeurs*) tevékenységéről. S még a *Hamack* és *Schürer* által kiadott protestáns «*Theologische Litteraturzeitung*» is hálás köszönetet mondott hogy a üsztetetreméltó intézménnyel megismertette őket. «Nem iehet a kereszténységnek szebb apológiája, mint e mű – írja a bíráló *Schlosser* – «mely egy szegény szolgáló padláskamrájában kezdődött (1889. Jeanne Dugan, St. Servan-ban, Bretagne) minden nyilvános segély, sőt egy ellenséges korszellem ellenére,

¹ Conc. *Trid.* XXV. de ref. c. 1.

² *Földes Béla*, Társadalmi gazdaságtan.³ Budapest. 1903. II, 514.].

ma 217 házban 3400 nővér vezetése alatt 25.000 segélytelen embert ápol». ¹1888-ban 242 házban 4000 nővér 27.000 öreg embert és öreg asszonyt ápol.

Nálunk ugyanezen nővérek ily öregek, elaggottak menhelyét vezetik *Rákospalotán* (István-telek).

A keresztény szegényügy elvei a következők:

1. Minden adománynak magán kell viselnie a *keresztény szeretet jellegét*. A szegényügy állami kezelése, a «humanitás» nevében gyakorolt segélyezés, a mint azt a tapasztalat is bizonyítja, soha sem képes elérni azt az ideális magaslatot, melyet a keresztény szeretet tanúsít. ²

A nyomor s vele karöltve a vallástalanság borzasztóan szomorú aratást végez a mai társadalomban. S az ember természetében levő részvét még a vallástalan emberek szívét is megindítja e nyomor láttára. Iparkodnak ők is a «humanizmus» jelszava alatt segíteni pénzzel, kenyérrrel, ruhával stb., de *a lelket megnyihíteni, vigasztalni s a szív békéjét megadni egyedül csak a vallás és a vallásos felebaráti szeretetben tevékeny lélek képes*.

Az állami szegényügyi kényszer kioltja egyrészt az irgalmat, másrészt a hálát; a szegényben az adományhoz való jog keletkezik; de legkevésbé képes elérni azt, hogy a szegény helyzetével megbékülve, megelégedjék.

2. Az adománynak a szükséghez és egyénhez kell mérve lennie úgy a mennyiség, mint az adás alakjára nézve, vagyis *individuílisnak, egyéninek kell lennie*. Más az eljárás a testileg, más a lelkileg, más a csupán anyagilag nyomorultakkal szemben; másféleképp kell segíteni a nőket, a felnőtteket, mint a gyermekeket, másképp az egészségeseket, mint a betegeket. Okosabb segíteni élelemmel, ruhával, főleg pedig munkaszerzéssel vagy csupán kölcsönrel, mint pénzzel, mivel sok szegény visszaél. Tanítás, bátorítás, vigasztalás is kell az adományhoz. S valóban csak önfeláldozó, vallásos szív segíthet a sok bajon, a mi a pauperizmussal össze van kötve, mint a milyen az iszákosság, prostitúció, renyhesség, vasámpszegés, stb. A segélyezettek megfelelően foglalkoztassanak, de nem úgy, mint a fegyenczek, mert így a jótékonyosság gyűlöletessé válik. A segélyezés úgy adassék, hogy a segélyben részesülőnek önérzete a szükségén túl sértve ne legyen.

A legjobb módja a szegények segélyezésének a *személyes segélyezés*. Az adományt a lelkipásztor vagy az egyes tagok (szent Vincze-egylet) személyesen viszik az illető szegényhez. Az ily látogatás fontos pasztorális eszköz arra nézve, hogy a lelkipásztor az illető szegénynek lelkéhez férközhessen. Saját szemével látja a szükségét, a nyomort, de jó oktatás ez a világi segélyzőknek is. S jól esik a szegénynek is az osztálykülömbések ilyen ki-egyenlítése.

3. A szegényügy rendszerei különbözők. Van: 1. Önkéntes vagy kötelező, 2. egyházi, községi vagy állami, 3. házi vagy intézeti, 4. föltétlen vagy föltételes, 5. megelőző vagy utólagos, 6. keresetképtelenek vagy keresetképesek számára, 7. állandó vagy ideiglenes. Az önkéntes szegénysegélyezés nem képes fedezni az igényeket s azért újabban szegény-adó útján és általában közjövödelmekből is iparkodnak fedezni a költségeket. De ha az állam gondoskodik is arról, hogy közegai humánus módon bánjanak a szegényekkel, *«kellően gyakorolva, kétségkívül az egyházi a legtökéletesebb, mert mélyebb hatást keres, mint a községi vagy állami; nemcsak anyagilag akar segíteni, hanem a lelket is föl akarja emelni és a testvéri érzületet az emberek között ápolni. A szegény ügy legerősebb rugója kétségkívül a részvét, az irgalmasság, a felebaráti szeretet, melyeket az egyház lelki eszközeivel inkább megnyerhet, mint az állam külső eszközeivel.»*¹

A reformáció ideje óta a szegényügy legalább részben a község és később az állami teendői közé soroztatott. Egyéb okokon kívül azért is, mert az egyház a szükséges eszközök hiányában ezen óriási földadat megoldani alig képes, másrészt pedig, mert a szegényteher elvállalására kötelezett egyént másképp megállapítani igen nehéz. De még az állami szervezése a szegényügynek is csak átmeneti alak; a cél az, hogy mindenki attól nyerje a segélyt, a kinek dolgozott, vagyis *a segélyzésnek lehetőleg hivatás szerint való szervezése*. Másrészt fontosabb a megelőző segély, vagyis a szegényügy megelőzése, az okoknak (betegség, tudatlanság, alkoholizmus, erkölcstelenség, stb.) eltávolítása, mint az utólagos, a már létező szegénység segélyezése. S azért nem elegendő csak a keresetképtelenek segélyezése, hanem szükséges a keresetképes, de munkátlan egyének főtartása is.

Az *állami szegényügykezelés* irányában a legnevezetesebb törekvés *Angliában* mutatkozott, bár sajnos, nem épen a társadalmi fejlődés előnyére. 1349. Statute of labourers a csavargók ügyét, 1601. Erzsébet-féle szegénytörvény a szabad munkás elszegényedését tárgyalja, mely utóbbi a XVIII. századi angol szegényügy alapját képezi. Az 1834. újabb szegény törvény következté-

¹ *Földes* i. m. 512.

ben a munkaképes szegények a dologházon (door-relief) ¹ kívül segélyben nem részesülnek. «A dologházak belső fegyelme és kezelése változik, de a legtöbb esetben az, a ki a menhelyen helyet kap, e falak közt keservesebb időt él át, mint sok rab a börtönben».² A szegénységélyzés bár állami kötelességnek van elismerve s az angol és walesi dologházi szegényekre 1883-ban 8,358.000 font, a dologházon kívül lévőkre (out-door relief) pedig 975.000 iomt sterling fordítatott, mégis úgy tűnik föl, hogy a szegényápolás e módja nem éri el a kitűzött czélt, mert nélkülöző a szegényápolás lelkét: a szeretetet és a gyöngédséget.

Franciaországban a szegénységélyzés fakultatív jellegű községi ügy. A hatóságok sem itt, sem Olaszországban nincsenek kötelezve a szegények gondozására. Annál kiterjedtebb az egyházi szegényápolás. Jelentékeny alapítványok vannak e célra. A községi szegénységélyzést a szegényügyi hivatalok (bureaux de bienfaisance), a megyeit a dépôts de mendicité végzi. Minden arrondissement-ban egy vagy több ilyen iroda működik (36.117 községi szegényei javára 14.768 bureau).³

Németországban nincs egységes rendszer. (Bajorország és Elzasz-Lotharingia külön állást foglalnak el.) A szegényügy alapját képezi itt az 1870 június 6. birodalmi törvény, mely a segélyezési lakhely kérdését (Über den Unterstützungswohnsitz) szabályozza. Ide tartozik az 1894. márczius 12. novella is.⁴ Nagy fontosságú dolog itt, hogy a munkásbiztosítás összes ága szabályozva van, valamint hogy egyéb intézmények is (ápoló-, szegény- és dologházak, munkástelepek, Arbeiterkolonien) hozzájárulnak a szegényügy megoldásához. A törvényes szegényügyi teherviselésére kötelek (Armenverbände) léteznek (helyi és országos kötelek, Orts- u. Landarmenverbände).⁵ A legtöbb városban a szegényügy helyesebb kezelésére az u. n. *elberfeldi-r end szer* (Elberfelder Systeme) divik. Ez, mint említettük, lényegében a régi egyházi szegénységélyzés elvét követi, t. i. nem elégzik meg a pénzáldozattal, hanem a segélyző lelki működését is igénybe veszi, kinek a szegénnyel érintkeznie, ennek viszonyait megfigyelnie, az egyéni szükségletek és körülményekhez képest intézkednie s bizonyos állandó fegyelmet is kell gyakorolnia. Ez tehát szeretetet, önfeláldozást és bölcseséget követel. *Elberfeld* városa 18 szegény-kerületre (Bezirk) osztatik s minden kerület 14 szegény-negyedre (Distrikt), de úgy, hogy egy-egy negyedre négynél több segélyzendő család ne essék ; minden kerület élén áll egy kerületi előljáró (Bezirksvorsteher, kinek oldala mellett vannak az egyes negyedek szegényápolói, Armenpfleger). Ezen kerületi előljárók legalább is minden két héten szegényeiket meglátogatni s az ugyanily időközökben tartott szegénykerületi gyűlésen arról referálni tartoznak. Ezeken a gyűléseken döntenek el az adandó segélyt is. A legfőbb igazgatás egy választmány kezében van, melynek feje a polgármester. (A mint látni fogjuk, e rendszer a szent Vincze-egyesület rendszerében teljesen befoglaltatik.

¹ A dologházakról *Escott*, A mai Anglia, ford. György Endre. Budapest, 1905. I., 318.

² U. o. 320.

³ Dr. *Gaál* Jenő, A nemzetgazdaságtan rendszere. Budapest, 1899. II., 481.

⁴ *Retzbach* i. m. 313 ; *Das deutsche Armenrecht* (Charitas-Schriften I. sz.j.

⁵ *Retzbach* 314.

Magyarországon a szegényügy eddig törvénynyel szabályozva nincs s így annak gyakorlása a társadalmat terheli (egyének, egyesületek). Szegényügygyei csupán három törvényünk foglalja, t. i. 1872: XXXVI. a főváros szegényügyére, 1886: XXII. a községekre s 1898: XXI. t.-cz. a nyilvános betegápolási költségekre vonatkozik.

1872: XXXVII. t.-cz. 105. §. szerint, a mennyiben a jótékony intézetek segélye és egyesek könyöradománya a főváros szegényeinek ellátására elegendő nem volna, a főváros gondoskodni tartozik a fővárosban illetékes mindazon szegények ellátásáról, kik magukat községely nélkül föntartani egyáltalán nem képesek.

1886: XXII. t.-cz. 21. §. g) pontja a szegényügy kezelését a községi teendőkhöz sorozza.

145. §: «A mennyiben a jótékony intézetek segélye és egyesek könyöradománya a község szegényeinek ellátására elegendő nem volna; a község a helyi viszonyokhoz képest, gondoskodni tartozik a községben illetékes mindazon szegények ellátásáról, kik magukat községely nélkül föntartani egyáltalán nem képesek.

Ha az ellátás csak a községi lakosok rendkívül súlyos túlterhelésével eszközölhető, a község kivételesen, a törvényhatóságnak s ha ez nem bírná, az államnak veheti igénybe segélyét.

Minden község a szegények létszámáról s a szegényügyre vonatkozó intézkedéseiről, az illető törvényhatóságnak minden év végével tüzetes jelentést tesz.

Az ugyanazon törvényhatóság kebelében levő több község a szegények ellátása céljából a törvényhatóság jóváhagyása mellett egyesülhet, sőt a törvényhatóság azt is elrendelheti, hogy a területén fekvő összes községek ezen célból egy egységes szegényalapot létesítsenek.

Az ezt elrendelő határozat ellen a belügyminiszterhez föllebezésnek van helye s ilyenek nem létében is annak jóváhagyása szükséges.

146. §. Minden község köteles az általa föntartott jótékony és közművelődési intézetek igazgatására rendszeres fölügynelni s azoknak számadásait évenkénti a tavaszi rendes közgyűlésen pontosan megvizsgálni.

147. §. Kötelesek a községek a kezelésük alatt levő alapítványokat is rendeltetésüknek megfelelői eg ugyanolyan gondnal kezelni, mint saját vagyonukat.

Ezekről évenkénti rendes kimutatás és számadás terjesztendő a közgyűlés elé.

Ide tartoznak még az idevágó belügyminiszteri rendeletek: 1872. július 6. 8803. sz. rend. a szegénység rendezése tárgyában; 1872. augusztus 30. a szegényügyben követendő eljárásról: 1887. évi 61.557. sz. rendelet stb.

Ezekből kitűnik, hogy a szegényügy elsősorban a községek kötelessége, melyek azonban, mivel nem képesek összes szegényeiket ellátni, azért a megyének, sőt az államnak támogatását is

igénybe vehetik. Sajnos, az anyagi eszközök és intézmények hiányában a szegények ellátása nagyobbára abból áll, hogy nekik megadják a koldulási engedélyt, mi által a koldusok és csavargók száma szaporodik. Pedig a nyilvános koldulás sok veszélyt foglal magában. Ugyanis egyrészt gyakran érdemtelnek részesülnek a segélyben a valódi szűkölködők megrövidítésével, másrészt sokszor undorító nyavalyák és testi fogyatkozásoknak mintegy közlátványra szánt kiállításával egészség- és erkölcsellenes hatást okoznak; de meg alkalmat szolgálhat a munkakerülésre, csavargásra és vagyon elleni kihágásra: miért is a közrendészetnek egyik főadata ellenőrizni a koldulási ügyet, a dologkerülő koldusokat illetőségi helyükre eltolonczolni vagy kényszerdologházba küldeni, vagy a község területén szabályrendelettel megtiltani a koldulást. Ezért az 1879: XL. t.-cz. (a kihágásokról szóló büntető-törvénykönyv) 62-68. §§. a koldulással való visszaélést s a csavargást bünteti.

Ügy magánosok, mint egyesületek iparkodnak a szegénysegélyezést előmozdítani. Mindkettővel szemben az államnak kötelessége a működésnek ez irányban lehetőleg szabad tért engedni, az ily egyesületek létesítését előmozdítani előnyök biztosítása vagy rendszeres segélyadás útján.

34. §. Szent Vincze-egyesület.¹

1. 1833-ban Parisban nyolcz fiatal tanuló állott össze Ozanam Frigyes vezetése alatt (f 1854), kik főadatul tűzték ki maguk elé a felebaráti szeretet gyakorlását a szegények ápolása és segélyezése által. Védőszentül a nagy szegény- és beteg-barátot, pauli szent Vinczét (élt 1576-1660.) választották. Elvük volt a szegények látogatása. Pártfogásukba vették az árva gyermekeket, iparos inasokat, sőt a fiatal fegyenczeket is és bámulatos kitartással iparkodtak ezeken segíteni. Az egyesület mihamar elterjedt. 1838-ban

¹ *Beringer*, Ablässe,¹² Paderborn, 1900. 718. J.; *Hilgers*, Kleines Abiassbuch,² Paderborn, 1903. 311: *Handbuch* des Vereins vom hl. Vinzenz von Paul.⁵ Köln, Bachern, 1886: *Jahrbücher* des Vereins v. hl. Vinzenz v. Paul. Köln, Bachern; *Statuten*,¹ Köln. Ezen és hasonló iratokat «Oberverwaltungs-rath des Vereines v. hl. Vinzenz v. Paul, Köln, Sternfelderstrasse 15» lehet megkapni. Továbbá Albán *Stolz*, «Unterricht über den Männer-Vinzenzverein». Freiburg, 1903 (0.30 M). Az egyesület ülésein használatba vehető megfelelő olvasmányok jegyzékét a *Charitas* VII. 264. és VIII. 239. lehet olvasni.

már Rómában is alkottak egy szent Vincze-egyletet. 1891-ben már körülbelül 5000 konferencia (fiók-egylet) volt s magában 1897-ben 10,335.536 frankot osztottak szét a szegények között. Jelenleg több, mint 6000 konferencia van, melyekben több, mint 100.000 tag gyakorolja a szegénységélyzést. Ezen egyletet nemcsak jóváhagyta a Szentszék, hanem XIII. Leo «Humánus genus» körlevelében kifejezetten ajánlotta és dicséretekkel halmozta el.

2. Szervezete. A szent Vincze-egyesület csak férfi tagokból áll és csupán csak férfi-szegényekkel foglalkozik; elvileg kizárták a nőket, kikkel elég sok, különösen női társulat foglalkozik.¹ A helyi egylet (konferencia) a vezetőség, ha pedig egy plébánia területén több egylet van, a helyi vezetőtanács (Verwaltungsath) alá van rendelve; egyes egyházmegye összes konferenciáit az egyházmegyei tanács (Diözesanath), egy vagy több országra szóló egyletek összegét a fővezetőtanács (Oberverwaltungsath) vezeti; a világon levő összes konferenciák pedig alá vannak rendelve a párisi generális tanácsnak (Generalath, 1839. július; Paris, Rue Furstemberg 6.).

Minden konferenciának van elnöke, egy vagy több alelnöke-titkára és pénztárosa. Ezek képezik a választmányt.

Ha valahol egylet alakul, azt a párisi főegyletellel kell tudatni, illetőleg, ha már egyházmegyei vagy fővezetőtanács létezik valahol, akkor ennek útján. A kérvényben ki kell tenni a tagok névsorát, az alapítás idejét, valamint azon határozatot is, hogy a tagok az egylet szabályai és szokásaihoz hiven akarják a jótékonyt gyakorolni. A generális tanács, ha alkalmasnak látja, kimondja a csatlakozás és bekebelezés tényét, melylyel a szabályszerű fölvétel megtörténik s az új konferencia e tény pillanatától kezdve részt vesz az egyesület minden búcsúiban. Új tagnak fölvétel céljából a helyi egyesület elnökéhez vagy valamely tagjához kell fordulnia.

Az egylet az elnök vezetése alatt hetenként (vagy kéthetenként vagy hónaponként) gyűléseket² tart, melyeken a segélyezett családokra vonatkozó ügyeket tárgyalják; rövid lelkiolvasmányt végeznek; a tagok között gyűjtést rendeznek az egylet céljaira s

¹ A nők csak mint *adakozók* szerepelhetnek; de ezek hasonló ezébra a szent *Erzsébet-egyletbe* szerveződtek, 1. *Regeln* u. Gebete des Vereins der h. Elisabeth für die Diözese Paderborn.

² *Brandts*, Wohltätigkeits-Anstalten in der Erzdiözese Köln, 46. 1.

a tagok között szétosztják az adományokat, miket nekik a szegények közt kell kiosztaniok.

A *rendes* (tevékeny) tagokon kívül vannak még: résztvevő (jótevő), levelező és tiszteletbeli tagok is. 1. A *résztvevők* pénzbeli adományaikkal, imáikkal és befolyásukkal támogatják az egyület, közvetve járulván hozzá az egylet céljához, mint a kik a segélyek személyes kiosztásában meg vannak akadályozva. Ezek nem rendes tagjai ugyan az egyesületnek, de azért részesülnek annak imáiban és egyes búcsúiban. 2. *Levelező tagok* azok, a kik lakást változtatván, jelenleg oly helyen laknak, a hol ily egylet nincs. Ezek azért tagok maradnak, ha levélben a legközelebbi egyletnél magukat bejelentik. 3. *Tiszteletbeli* tagok azok, kik évenként bizonyos adománnyal járulnak az egylet céljaihoz. Ezek, bár a rendes gyűléseken nem jelenhetnek meg, a rendkívüli gyűlésekre meghívandók.

A Szent Vincze-egyletek újabb időben úgynevezett *védőegyletekkel* (patronage) vannak összekötve, melyeknek tagjai különösen a következő nemes cselekedetekre vállalkoznak: 1. vásár- és ünnepnap a gyermekeket templomba vezetik (a francia viszonyokat tartva szem előtt); 2. vasárnapi iskolát tartanak; 3. a keresztény iskolákban ünnepélyek tartásával és jutalmak osztásával működnek közre; az állami iskolákba járó növendékeket pedig (a mennyiben az szükséges) keresztény oktatásban részesítik; 4. az inasoknak vallásos helyet szereznek s gondoskodnak arról, hogy árva fiúgyermek megfelelő vallásos intézetben helyeztessenek el. Mindezeknek XIII. Leo S. C. Ind. 1890. rescriptuma értelmében különböző búcsúkat engedélyezett s helybenhagyta, hogy ily jámbor védőegyletek, ha az egyes egyházmegyékben megalakulva a generális tanács határozata által a Szent Vincze-Egylettel összekötetnek, minden további nélkül a Szent Vincze-Egylet egyéb búcsúinak is részeseivé lesznek.

A Szent Vincze-Egyesületek nem sok taggal dolgoznak; húsznál többet nem is kívánnak, mert különben a tagok működésükről nem képesek jól beszámolni. Nem is annyira maguk között gyűjtenek; mint inkább *szent Antal-perselyekből*,¹ vagy más jótevőktől kapott ruhaneműek, anyag, pénzádományból. A heti szegénylátogatásnál sem az alamizsna a fő, hanem a szeretetből eredő vigasztalás, oktatás és javítás. A szegény és szenvedő is jobban megbékül sorsával s megnyugszik Isten akaratán, ha látja, hogy műveltebb

¹ *Lechner*, Das Antoniusbrot. Innsbruck, 1899. (0.10K.)

emberek fölkeresik őt nyomorában, nem önérdékből, nem hiúságból, hanem egyedül az Isten- és emberbaráti szeretetből.

3. Működése. A főelv: a *személyes szegénylátogatás*.

Bármennyi intézet alakuljon is az emberi nyomor enyhítésére, az *intézeti szegényápolás sohasem fogja pótolni a házi szegényápolást*, vagyis a szegénynek saját otthonában való fölkeresését. Ezen mód ugyanis megismerteti a segélyzőt a szegénynek nyomorával, nehéz helyzetével és viszonyaival, a nyomort előidéző okokkal, meghagyja a szegényt családjá körében (míg az intézeti szegény segélyezés attól őt megfosztja), érintkezésbe lépnek a segíteni képes és segélyre szorult osztályok s a szeretet, az irgalom, az Istenbe vetett bizodalom és megnyugvás ezen az utón létrehozza az emberiség legnemesebb szociális kérdésének eredményét: áthidalja az űrt a gazdagok és szegények között.

Alakjai: élelmiszerek, tüzelőanyag, házbérsegély, gyermekek fölnevelésére juttatott eszközök. A tagok szegény tanulók közt kenyeret osztanak ki s ez által elejét veszik a gyermekkoldulásnak; gyermekmenhelyeket állítanak föl, szegény gyermekeket (különösen első áldozókat) ruháznak fel; szegény jegyeseket házasságra segítenek; vadházasságokat orvosolnak (beszerezvén a szükséges okmányokat, elhárítván az akadályokat); küzdenek az alkohol veszedelme ellen; népmisziókat tartatnak stb. Nagy fontossággal bírnak az *egyetemek és főiskolákkal* kapcsolatos Szent Vincze-Egyletek, melyek a művelt ifjúságot a jótékonyág rendszeres és okszerű gyakorlatába vezetik be. *A különböző irányú jótékonyág*, melyet a különböző szükségletek támasztanak s melyek gyakorlására újabb időben különböző egyesületek alakultak, *mind megoldható a Szent Vincze-Egyesület által*, melynek kebelében újabban speciális osztályokat alakítanak. Ilyen pl, mely az ifjúság gondozását tűzi ki feladatául, hogy a szülői gondozást nélkülöző gyermekek el ne hanyagoltassanak, az árva gyermekek pedig vagy megfelelő családokban helyeztessenek el, vagy megfelelő korig iskoláztassanak s azután valamely hasznos pályára adassanak.¹

A mint említettük, a Szent Vincze-Egylet csak férfitagokból áll. A nők számára hasonló czállal bíró egyletek: a Szent Erzsébet- és Szent Anna-Egyletek, melyek csak női tagokból állanak

¹ A gyermek- és ifjúsági védelemre vonatkozólag a *Charitas* IX, 92. közli a *durmundi* Szent Vincze-Egylet szabályait.

és csak szegény nőekkel foglalkoznak. Ezen egyesületek legfontosabb teendője: *a leány védelem*. Működésük szociális szempontból nem kevésbé fontos, mint a Szent Vincze-Egyletéké. Leányotthonokat, varróniskolákat állítanak fel, a szolgálólányokat és a munkásnőket patronageokba gyűjtik össze; gondoskodnak jó cselédhelyezésről; védelmükbe veszik a javítóintézetekből kibocsátott nőket, azoknak helyet szereznek s figyelemmel kísérik magaviseletüket.

A Szent Vincze – Egylet és a *szabadkőművesség*: mindkettő a jótékonyság, társulás és nemzetközi testvérülés jelszavait írja zászlajára. De alapjukban véve homlokegyenest ellenkeznek egymással. A Szent Vincze-Egylet Krisztuson és az ő egyházán alapul, a szabadkőművességnek alapja az indifferentizmus, az egyház gyűlölete s legalább részben az atheizmus. Ennek megfelelőleg, különböző a működésük is. A Szent Vincze-Egylet Krisztus iránt való szeretetből, személyes nagy áldozatok árán keresi fel a szegények kunyhóit: a szabadkőművesek jótékonyága nagyobbára kölcsönös protekció és alkalmi pénzadakozásokban játszódik le. A szabadkőműves jótékonyággal szembe kell helyezni XIII. Leo «Humánus genus» körlevele szerint a keresztény szeretetet s meg kell mutatni, hogy ha valaki jótékonyágot akar gyakorolni, főleg azért a szabadkőművesek kétes, homályos táborába menni. Lord *Bipon* szintén szabadkőműves, még pedig az angol páholyok nagymestere volt, később azonban kilépett a titkos társulattól s a Szent Vincze-Egylet buzgó tagja lőn.

A jótékony pénzadományokból úgy egyesületek, mint szerzetes-rendek ingyen vagy igen csekély árért levelet (*levesosztó-intézetek*), vagy egyszerű ebédet (*népkonyhák*)¹ nyújtanak a szegényeknek.

A Szent Vincze-Egyletnek a keresztény nők között testvéregylete a Szent Erzsébet-Egylet. A budapesti Mária-Erzsébet-Egylet² *Klotild* főhercegnő védnöksége alatt áll. Alapítója b. *Apponyi Györgyné* grófné, gróf *Apponyi Albert* édesanyja, kinek magasztos szellemében vezeti az egyesületet jelenlegi elnöknője, *Győry Teréz* grófnő. Lelki igazgató dr. *Metzker József*. Az egyesület 1901 április 1-től 1906 márczius 31-ig 348 tagból álló 72 szegény családot

¹ *Thissen*, Soziale Tätigkeiten der Gemeinden. ³ M.-Gladbach, 1906. 115. 1.

² Első Budapest-Pesti Mária-Erzsébet-Egylet *Évi* kimutatása az 1905-6. évről. Budapest.

segélyezett, kiket a működő tagok 1163-szor kerestek föl lakásaikban és a kórházban. A szegény betegek irgalmas szívé kezelője dr. Tuszkay Ödön. Az apostoli lelkű hölgyek nemcsak a szegényeket s betegeket látogatják szent Erzsébet szellemében, hanem a «gyermekmű» által vasár- s ünnepnapokon a barakkokban összegyűjtik a gyermekeket és azokat, keresztény oktatásban részesítik. 865 gyermek járt ily vallásos oktatásra. Azonkívül Nagytétényben (illetőleg legújabbban Fóthon) 105 gyermek üdült 3 hónapon át. A szegények közt kiosztott mindenféle élelmiczik s ruházaton kívül az egyletnek szegényei ápolására 1905/6-ban következő kiadása volt:

	Kor.	fill.
5346 kenyér	2415	28
Élelemre	1175	77
Ruhára és kelmére	634	14
137 pár czipő és javítás... ..	711	90
Neveltetés és iskolakönyvekre	1155	—
Zálogkiváltás	91	—
Házbér-részletek	1077	—
Betegek segélyezése és temetési költség	291	20
Fa és szén	373	—
Rendkívüli segély és különfélére... ..	212	—
Betegek ápolása a kórházban	506	80
Szegény gyermekek élelmezése	2075	24
116 pár czipő és ruhaneműre	1046	82
Házasítások, házbér, otthonok takarítása	202	50
Szegény gyermekek nyaralása Nagy-Tétényben	972	—
Összesen	12939	65

A másik hasonló egylet a Mária Dorothea-Egyesület,¹ melynek elnöknője gróf *Csáky Albinné*; működését a «Tanítónők Otthona» és a czemétei üdülőház fentartása által különösen a *tanítónőkkel* érezteti. Az Otthon 1899-ben nyílt meg s az egyesület tanítással s neveléssel foglalkozó rendes tagjai állandóan vagy ideiglenesen az Otthonban lakhatnak. Állandó lakónak tekintetik, ki legalább egy évig ott lakik.

Állandó lakók a rendes nagyságú szobákban 840, a nagyobbakban 1080 korona évi tartásdíjat fizetnek tíz vagy tizenkét havi részletben. Ideiglenes vagy átutazó lakók számára külön szobában egynapi tartásdíj 3 korona, kétszemélyes szobában 2 kor. 40 fillér, a közös teremben 2 korona.

Az Otthonba csak azok vétetnek föl állandó vagy ideiglenes bentlakóknak, a kik folyó évi tagsági díjukat kiegyenlítették.

¹ A Mária Dorothea-Egyesület XXII. évi Jelentése. 1907.

Az egyesületi év január 1-én kezdődik s tart december 31-ig. Az év-közben belépő új tagok befizetett 4 korona tagsági díja is csak december 31-ig érvényes.

Vidéki körei: 1. az Erdélyrészi kör, 2. Fiumei kör, 3. Győrvidéki kör, 4. Délvidéki kör.

Elhelyező irodájában az 1906. évben 437 tanítással foglalkozó nő keresett állást és 453 család keresett nevelőnőt.

A tagok számára fürdői kedvezményeket is eszközölt ki az egylet.

Dr. Bárczy István védelme alatt létezik az egylet kebelében az «*Erzsébet királyné*» *betegsegítő alapítvány*, melynek személyi járuléka 20 korona.

Az egyesület titkári hivatala: Budapest, VIII. ker., Orczy-út 6.; a Tanító-nők Otthona: ugyanott.

35. §. 2. Betegápolás.

1. A szegény- és betegápolás szorosan összefüggnek egymással s az egyház kezdettől fogva követte isteni Üdvözítőjének tanítását, ki *a betegek látogatását azon cselekedetek közé számítja, melyekért a mennyországot adja jutalmul.* (Máté 25, 36.) A keresztények kezdettől fogva kötelességüknek tartották meglátogatni és ápolni a betegeket, minek bizonyosságát nemcsak szent Jusztin vértanú I. apológiájában találjuk, ki e tevékenységet a keresztény lélek legszebb megnyilatkozásának tartja, hanem a III. században Karthágóban dúló pestis idejében is megtaláljuk. A IV. században keletkeznek az első kórházak (nosocomia), melyek között a leghíresebb volt a nagy szent Vazul által építtetett kórház (372), a melyet nagyságra nézve egy egész várossal hasonlítottak össze. Vele versenyzett Aranyszájú szent János kórháza is. A középkor pedig egymásután alakítja meg azon szerzetes-rendeket, melyeknek tagjai egész életüket a betegek szolgálatára szentelik: antoniták, jezuiták, istenes Jánosnak irgalmas rendje, szent Kamill (de Lellis) jó halálról nevezett atyái, pauli szent Vincze irgalmas nővérei, borromei szent Károlyról nevezett irgalmas nővérek stb., kik kórházakban, házi betegápolásban és háborúban egyformán elsőrangú s még *az ellenségek által is elismert* ügyességű ápolónók, ép úgy az assiszi szent Ferencz III. rendjének szerzetesnői¹ stb. Ezek azon angyalai a földnek, kik még a bélpoklosok és egyéb ragályos betegek között is vidáman, a betegeket vigasztalva áldozzák föl életüket.²

¹ Hammerstein, Winfried 102-170.

² U. o. 169.

2. A lelkipásztornak kötelessége a beteg látogatása és lelki gondozása. Őt csak másodsorban illeti a testi, illetőleg anyagi gondoskodás. Az ily beteglátogatást «*ea, quae sacerdotis Domini decet honestate et gravitate*» (Rit. Rom.) végezze. A fő reá nézve az, hogy a beteg *lelkét megismerje s azt rendbehozza*. És e czélból «*non semel tantum, sed saepius, quatenus opus fuerit*» (Rit. Rom.) látogassa meg a beteget idejekorán, *leosztott rend szerint, előkészülve*, vigasztalását, szavait a beteg *egyéniségéhez mérve és röviden*. Különösen pedig ne felejtse el a betegnél *imádkozni*. Egy régi figyelmeztetés így foglalja ezeket össze: «*Ne sis nimis familiaris, ne sedili accretus, ne garrulus, neve insipidus, ne iocularis.*¹ De egyébként is gondoskodhatik a betegekről. Nézzon utána, vajjon részesülnek-e a betegek megfelelő táplálék, őrizet, tisztaságban. Az egyszerű nép végkép nem ért a betegápoláshoz. Városban könnyebben akadnak betegápoló nővérek; falukon úgy lehet e tekintetben gondoskodni, ha a világiak, különösen idősebb nők közül egypárat a község kiképeztet a betegápolásban, kik azután csekély díjért rendelkezésre állnak még a szegényebbek ápolására is.² (Asszisi szent Ferencz III. rendje.) A beteglátogatással való foglalkozás (kórházakban, gyógyintézetekben, tébolydákban vagy magánúton) nálunk különös képesítéshez nincs kötve. A Magyar Vöröskereszt-Egylet Erzsébet kórházában évenként tanfolyamok vannak betegápoló nők képzésére rendszeresítve. Különösen két dolog fontos a falusi betegügyre nézve, t. i. a betegápolók kiképzése és hirtelen balesetnél való segélynyújtás. A betegápoló nők kiképzése valamely kórházban ügyes orvosok vezetése alatt történik, hol azok úgy az elméleti, mint a gyakorlati betegápolásban oktatást nyernek. Rizonyára fog akadni nem egy oly egészséges, erős, feddhetetlen életű nő, ki e feladatra vállalkozik.³

3. Az államnak egyik fontos feladata a közegészségügy gondozása.⁴ A magyar közegészségügy rendezésével, mint külön fel-

¹ Dr. Krieg, Wissenschaft der Seelenleitung. Freiburg, 1904, 200 1.

² Hammerstein, i. m. 139 köv.; Kinn, Elisabeth, die Krankenbesucherin des Charitasverbundes.² Freiburg, 1902; Matthias, Krankenbüchlein des Krankenbesuches. Trier, 1887. igen jó útmutatást ad a falusi betegápolásra és testvérületalapításra nézve.

³ Heimbucher, Die praktisch-soziale Tätigkeit des Priesters.³ Paderborn, 1904, 143. köv.

⁴ Chyzer Kornél: Közegészségügyi viszonyaink. Budapest. 1896; Farkas I.:

adattal először az 1870: XIV. t.-cz. foglalkozott, melyet némi részben az 1887:XXII. t.-cz. módosított és kiegészített; ide tartozik az 1898: XXL t.-cz. is. Ezen törvények alapján és végrehajtásuk tárgyában igen sok belügyminiszteri rendelet, valamint az illetékes hatóságok által alkotott szabályrendelet létezik. Ide tartoznak végre a büntetőtörvénykönyveknek a közegészség ellen elkövetett cselekményekre vonatkozó határozatai is. (1878: V. t.-cz. 314-316. §§.; 1879: XL. t.-cz. 92-125. §§; 1876: XIV. t.-cz. 7., 8., 20, 21., 26., 28., 31, 33, 35. §§.)

a) *Szervezet.* A közegészségügy a *belügyminiszter* felügyelete alatt áll; ellenőrző és felügyelő kezei pedig a közigazgatás kezei. A belügyminisztériumban erre különösen hivatott a *közegészségi osztály*, melynek kötelemébe tartoznak a *közegészségi felügyelők* (10) is, kiknek feladata kerületeik törvényhatóságaiban s az oda tartozó községekben és városokban meggyőződést szerezni arról, hogy a közegészségügyi intézkedések pontosan végrehajthatnak-e. A közegészségügy tudományos tárgyalására *országos közegészségügyi tanács* van felállítva. A közegészségügyi teendőket a megyei és városi *törvényhatóságok* végzik (törvényhatósági közgyűlés, törvényhatósági első tisztviselő – alispán vagy polgármester – és a szolgabírák, illetőleg rend. tan. városokban polgármester). A közegészségügyi *rendőri bíráskodást* pedig gyakorolják: I. fokúlag a) kis- és nagyközségekben a főszolgabíró; b) rendezett tanácsú városokban a polgármester vagy a tanács által e célra kijelölt helyettes; c) törvényhatósági joggal felruházott városokban a rendőrkapitány vagy a rendőrség kijelölt tagja; d) Budapesten a ker. előljárók.- II.fokúlag a) megyékben az alispán; b) törvényhatósági joggal felruházott városokban (és Budapesten) a városi tanács. – III. fokúlag a belügyminiszter.

A vidék egészségügye (Köztelek V. 1698); *Farkas K.*: Fővárosi egészségügyi viszonyainkról (Munkás heti krónika III. 31 köv.); *Gerlóczy Gy.*: A közegészségügy szerepe a nemzetgazdaságban. Budapest, 1891; *Raffy Pál*: Közegészségügyi politikánkról (Magyar Közigazgatás XI, 18); *Veszelszky K.*: Közegészségügyi állapotaink. (Nemzetgazdasági Szemle 10, u. o. X, 8.) Közgazdasági Lexikon I. 360, II. 454, III. 386; *Thissen*: Soziale Tätigkeit der Gemeinden.⁵ M.-Gladbach, 1906, 103. köv.; *Hugo*: Die Deutsche Städteverwaltung. Ihre Aufgaben auf den Gebieten der Volkshygiene. Stuttgart; 1901; *Hoffmann* und *Simon*: Wohlfahrtspflege in den Provinzen, Rheinland, Westfalen etc. Düsseldorf, 1902; *Liese*: Gesundheit und Krankheit auf dem Lande. Soziale Kultur 1906, 1. 3. 5. füz.

Az államnak a közegészségügy terén gyakorlandó tevékenységre kiterjed a lakóhelyek levegőjének tisztántartására, az újonnan épített házak lakhatóságának engedélyezésére, a házi- (levágandó) és vadállatok által okozható veszélyek elhárítására, az élelmiszereknek, valamint a mérgek és mérges anyagok kezelésének ellenőrzésére, a gyermekek egészségének gondozására, az iskolák, fegyházak és börtönök (utóbbiak az igazságügyminiszterhez tartoznak) egészségügyi, felügyeletére, balesetek alkalmával teljesítendő segélynyújtásra, a vasúti, hajózási és ipari egészségügyre s a temetési rendtartásra.¹ Járvány esetén gondoskodik járványkórházak felállításáról. Az 1887: XXII. t.-cz. gondoskodik a védő-himlőoltás-nak állami és kényszereszközökkel is foganatosítandó eszközzéséről. Ép úgy intézkedik a bujakor és szemcsés köthártyalob (trachoma 1886: V. t.-cz.) gyógyításáról.

b) Kórházak. Az állam ép úgy, mint a törvényhatóságok, községek, felekezetek és magánosok kórházakat állíthatnak föl.² De a törvényhatóság meghallgatása mellett csak belügyminiszteri engedélylyel.

Az 1898: XXI t.-cz. gondoskodik a nyilvános betegápolásról. Mint általában ugyanis a szegényügy, úgy a nyilvános betegápolás is azon esetben, midőn nincs senki, a ki a beteg ápolására köteles volna, községi terhet képez. Az így fölmerülő nagy községi terhek könnyítésére alakult az 1875: III. t.-cz., mely az egyes megyék keretén belül egyesítette a községeket a törvényhatósági betegápolási alap intézményével, melynek céljaira az egyenes állami adók után külön betegápolási pótdadó vehető ki. Midőn azonban ezen intézkedés sem érte el a kívánt eredményt - lévén az északibb szegény megyék jobban terhelve - az 1898: XXI. t.-cz. a törvényhatósági betegápolási alapokat megszüntette

¹ Csiky Kálmán: Magyar Közigazgatási Jog kézikönyve.² Budapest, 1899, 205. 1.

² És e szerint vannak: állami, törvényhatósági, járási, községi, felekezeti, egyesületi és magántulajdonban levő kórházak, melyek ismét jellegük szerint lehetnek köz- vagy magánkórházak. Állami: a pozsonyi, marosvásárhelyi és kolozsvári «Karolina» országos, továbbá a budapesti rendőri és rabkórház. 8 szem- és trachomakórház, valamint az egyetemi klinikák. Közkórházak, melyeket a belügyminiszter ily jelleggel felruház s nemcsak helybeli, hanem míg hely van. minden jelenlevő, még idegen illetőségű beteget is kötelesek fölvenni; összesen van: 74. Nyilvános joggal felruházott magánkórházak száma: 29. Magánkórházak száma: 146, (Közgazdasági Lexikon II., 456.)

s országos betegápolási alapot létesített,¹ melyre az egyenes állami adók 3%-át meg nem haladható (országos betegápolási) pótdó van kivetve.

Téboly dák szintén vagy az állam, vagy magánosok. által tartatnak fön s a szerint vagy államiak (országosak), vagy magán-ellegüek.²

c) *Betegsegélyezés.*³ Az állam ép úgy, mint az egyesületek, sokat fáradoznak a betegsegélyezés biztosításán.

Első lépés volt a betegsegélyző pénztárak alakítása. 1870.ben alakult az «Általános Munkás- és Rokkant-Betegsegélyző Pénztár». 1879-ben a vasutasok külön segélyegyletet alakítottak munkásaik számára. (1890 végén már 13 ily vasúti segélypénztár létezik.) Az 1884. ipartörvény gondoskodik a munkások betegsegélyezéséről az ipartestületi segélypénztárak által, de csak az 1891: XIV. t.-cz. hozta meg az *ipari* és *gyári* alkalmazottaknak betegség esetén való *hoteles segélyezését*, mely a legújabb időben a kor szükségleteihez képest átdolgozást nyert.⁴ (Erről másutt fogunk szólni.)

A betegek ápolásával lelkesen foglalkozik a budapesti Szamaritánus-Egyesület.⁵

Az Országos Közegészségügyi Egyesület kebelében a kórházban ápolt és a kórházból távozó szegény betegek sorsának javítására 1880.ban Országos Közegészségügyi Egyesület Szamaritánus Bizottsága alakult meg, mely 1891-ben az anyaegyesülettől megválván, «Szamaritánus-Egyesület» nevet vette föl.

A Szamaritánus-Egyesület alapszabályait a magy. kir. belügy-miniszter 37.607. sz. a. 1891 május 25-én a bemutatási záradékkal ellátta. Az egyesület élén mint elnök *Szapáry Gézané* grófnő, mint elnök Müller Kálmán dr. állottak, kik ezen tisztséget 1895-ig viselték. 1896-ban a közgyűlés az elnökői tisztséget egyelőre betöltetlenül hagyta, elnöké pedig *Böke Gyula* dr.-t választotta meg,

¹ *Csiky*, i. m. 312.

² *Országos tébolydánk* van 4; a budapest-lipótmizei, a nagyszebeni és nagykállói gyógyítható, a budapest-angyalföldi gyógyíthatatlan és közveszélyes elmebetegek részére.

³ *Közgazdasági Lexikon*, I. BB0.

⁴ *Törvényjavaslat* az ipari, gyári és kereskedelmi alkalmazottaknál betegség és baleset esetére való biztosításáról; *A munkás-betegsegélyezési törvény módosítása*. 2 köt. Budapest, 1905. Kiadja a kereskedelemügyi m. kir. miniszter.

⁵ Szamaritánus-Egyesület 1906. Évkönyve. Szerk. dr. Vali Ernő titkár. Bpest, Stephaneum, 1907.

1898-ban *Wenckheim Frigyesné*, Wenckheim Krisztina grófnő választott meg elnöknővé.

1904-ben ő cs. és kir. Fensége *Augusztia főhercegasszony* vállalta el a védnöknői tisztséget.

Az egyesület vagyonát, mely tagdíjak- és adományokból gyűlt össze, leghatalmasabban növelte ő Felségének legmagasabb kegye, mely a Szamaritánus-Egyesületnek az *államsorsjátékban* való részesülését megengedte és a *kórházak vasárnapja (Hospital Sunday)*, a mely az egyházhatóságok engedélyezése folytán először 1891 április 12-én tartatott meg, a mely napon a főváros összes templomaiban és imaházaiban gyűjtöttek pénzádományt az egyesület részére. A kórházak vasárnapját azóta 1892-ben, 1896-ban és újabban 1898-tól minden évben megtartották.

Az egyesület tagjai az ügy iránt érdeklődő hölgyek és férfiak, kik:

1. alapítók, kik az egyesület céljainak előmozdítására egyszer s mindenkorra legalább 50 forintot vagy ennél nagyobb alapítványi összeget fizetnek;

2. rendes tagok, kik három évre, évenkénti 3 forint fizetésére kötelezik magukat;

3. pártoló tagok, kik három évre, évenkénti 1 forint fizetésére kötelezik magukat;

4. tiszteletbeli tagok, kiket a választmány javaslata alapján a közgyűlés választ, elismerésül azon támogatásért, melyben az egyesületet céljainak előmozdításában részesítették. (Alapszabályok 6. §.)

Az 1906. évben kórházi lábbadozó betegek segélyezésére kiadott 11.924'30 koronát, karácsonyi ünnepi segélyezés címén: ,2.636"30 koronát, 16 évi működése alatt (1891-1906) pedig 172.83048 koronával támogatta a kórházból távozó betegeket.

Titkári iroda: Budapest, VIII. ker., Eszterházy-utca 2., I. era.

Legújabban (1907 május) alakult gr. *Batthyány Lajosné* elnöklelete alatt a «Gondviselés» Ápolónőket Képző Egyesület, melynek célja egyrészt képzett, értelmes és hivatásukért lelkesedő ápolókat képezni, másrészt tisztet, nemes hivatást adni pályát és függetlenséget kereső leányoknak.

Ez az intézmény Németországban, Angliában fényesen bevált.

Közös otthon, a melyben szakképzett ápolónők nevelődnek. Az otthon minden tagja teljes ellátást, egyenruhát, fizetést, közös nevelést kap. Ezzel szemben mindössze is csak az a föltétel, hogy az otthon tagja szeretettel, igaz hajlammal válaszsza ezt a pályát, tekintse azt komoly kenyérkereső pályának, becsülésre méltó hivatásnak. Ellátást, fizetést, sőt öreg korára nyugdíjat s így biztosított létet ad neki az otthon; tehát működésében független lesz, munkájában egyesegyedül hivatásának szeretete fogja vezetni és az egész társadalomban tisztelet fogja környékezni egyenruháját, az egészséges katonáinak uniformisát!

A «Gondviselés» Ápolónöket Képző Egyesület tagja lehet:

1. Alapító, a ki az egyesület céljaira egyszer s mindenkorra 1000 (egyezer) koronát ad.
2. Pártoló tag, a ki egyszer s mindenkorra 100 (egyszáz) koronát fizet.
3. Rendes tag, aki három évi kötelezettséggel évenként 10 (tíz) koronát fizet.
4. Tetszés szerinti adományokat vagy felülfizetéseket az egyesület céljaira hirlapilag nyugtáz az egyesület pénztárosa.

Érdeklődők forduljanak az egyesület pénztárosához, Elischer Gyula dr., egyet, tanárhoz, Budapest, IV. ker., Petőfi-tér 1.

36. §. 3. Gyermekevédelem.¹

A szegény, árva, szüleitől elhagyott gyermekek gondozása több mint másfél ezreden át *tisztán az egyház kezében állott*. A rendes eljárás az volt,

¹ *Közgazdasági Lexikon*, I. 256.: *György A.*, Embertan és nevelőintézeink. Bpest, 1896; *Fekete Gy.*, A csavargó és koldusgyermek neveléséről. «Budapesti Szemle» 1896, 8.; «Politikai Hetiszemle» 1894, 14.; A dologház és lakói. (Magy. Jogászegyl. értekezések, LXV.); *Dr. Finály*, Gyermekepolás és gyermekevédelem. Bpest, 1905 («Uránia» 22. füzet); *Szuszai Antal*, A nagy mesterség. Bpest, 1905.

Ide tartozik az 1901: VIII. t.-cz. az állami gyermekmenhelyekről, továbbá az 1901: XXL. t.-cz. a közsegélyre szoruló 7 éven felüli gyermekek gondozásáról. De sajnos, ezen állami jóakarát megtört a közönség nemtörődömségén s a közigazgatási hatóságok hanyagságán. A *Szell Kálmán* által megkezdett nemes akciózt az erkölcsi romlásnak kitett s züllésnek indult gyermekek védelmére érelyesen folytatja gróf *Andrássy Gyula* belügyminiszter legújabb bölcs és tapintatos rendeleteivel, melyek 1907 oki 1-én lépnek életbe. Miután a miniszter hangsúlyozza, hogy az állami gyermekevédelemnek a társadalmi gyermekevédelemmel (nevezetesen az *Országos Gyermekevédő Ligá-vaA*) -egyöntetűen kell történni, elrendeli: hogy a hatóságok nemcsak az erkölcsi züllésnek indult gyermekeket kötelesek 12 éven alul, illetve 12-15 éves kor között azonnal a legközelebbi állami gyermekmenhelynek átadni, hanem azokat a hasonló korú gyermekeket is, a kik bár szülői vagy családi körben élnek is, de ez a kör veszélyeztető romlásnak teszi ki a gyermek erkölcsét. Ha ilyen esetben a törvényes gyámúságra jogosult az eljárás ellen tiltakoznék, az árvaszék köteles oly gyámot kirendelni, a ki az állami gyermekevédelmi menhelybe való fölvételt kéri. Megjegyzi itt a rendelet, hogy a gyermekmenhelybe való elhelyezés sem gyermekre, sem hozzátartozóira nem megbélyegző.

Külön dicséretet érdemel e rendelet azon figyelemért, melylyel a hatóságokat arra figyelmezteti, hogy azok a törvényt ne szolgálati ridegséggel, hanem érző szívvel, szociális érzékkel hajtsák végre. De egyszersmind komolyan inti gr. Andrássy a törvényhatóságokat és árvaszékeket, hogy rendeleteinek végrehajtását szigorúan fogja ellenőrizni s a mulasztókkal szemben érelyesen fogja a törvény szigorát alkalmazni. (Alkotmány 1907 augusztus 9.)

Csak azután arra is legyen figyelem, hogy a gyermekek az állami gyermekmenhelyeken kellő *vallás-erkölcsi oktatásban is részesüljenek*.

hogy jó családokban helyezték el őket s ha ilyet nem lááltak, a püspököknek volt föladata a gyermekeket átvenni és fölnevelni. Így alakultak az V. század óta a xenodochiumok, menhelyek, melyekben a keresztény szeretet művei voltak egybekapcsolva egy nagy épületben, csoportosítva a betegek, szegények, elhagyatott gyermekek gondozását. És e téren látjuk nevezetesen a diakónusok és a diakonisszák csodás működését. Ezen intézetek mellett azonban mindig a családi nevelés s a családokban való elhelyezés volt az elhagyatott gyermekek gondozásának főelve.

A kérdés, hogy *melyik nevelésmód jobb: a családi-e vagy az intézeti* az ily elhagyatott gyermekekre nézve, nagyon régi; mióta csak árvanevelés létezik, mindig vita tárgya volt. Annyi bizonyos, hogy minden a *vezetők egyéniségétől függ*, hogy vajjon ők értelmesen és odaadóan viselik-e hivatásukat. Annyi bizonyos, hogy a családi nevelés természetesebb, mint a lelencz- vagy árvaházaké, melyeknek kaszárnyszerű intézete és sablonos rendszere, de különösen a rossz gyermekekkel való közös élet sok erkölcsi veszedelmet rejthet magában. De másrészt az ily szegény gyermekek, ha magáncsaládokhoz adatnak nevelésbe, sokszor nyereszkezők áldozatai lesznek (angyalcsinálók). Azért a legjobb a *vegyes módszer*, mely szerint az intézeti vezető egyes gyermekeket családokban helyez el, tartásdíjat fizet, de egyszersmind felügyelet alatt tartja a gyermek nevelését, illetőleg az intézetben magában valószínűleg meg a családrendszert, mely szerint 8-15 gyermek egy-egy családfő és neje felügyelete alatt van elkülönítve s így a gyermekek valóságos családi kört találnak, mely nevelésnek, mint általában a gyermeknevelésnek, föltétlenül vallásosnak kell lennie. Azért sok helyütt a gyermekvédelem nagyjából szerzetesnőkre van bízva.

1. Lelenczházak. Nálunk 1870 április 12-én id. gróf *Károlyi Istvánné* és gróf *Károlyi Komis Klarissza* megalapították a «Buda-pesti első országos gyermekmenedékhely-egyesület»-el. A belügyminisztérium pedig az 1876: XII. t.-cz. alapján szintén hozzáfogott e fontos ügy szervezéséhez. Voltak ugyan már ezelőtt is árvaházak, de a csecsemők védelme meglehetősen el volt hanyagolva. 1851-ben a kolozsvári szülőintézetből ú. n. kincstári ápolásra adtak ki bizonyos számú gyermeket, kikért 12 éves korukig a kincstár az ápoló szülőnek havonta 3'70 forintot fizetett. 1886-ban megalakult a «Fehérkereszt országos lelenczházegyesület». Óriási reklámmal kezdve a dolgot, 12 év múlva már 250.000 K-át érő hatalmas palotát emeltek. E két egyesület látta el 1899-ig a szegény elhagyatott gyermekeket. 1899-ben a kormány megadta a jogot, hogy egy éven aluli csecsemőket fölvehetnek a kincstár terhére, kikért az aljam havonként 20.20 K-át fizet.¹ A minisztériumban az állami gyer-

¹ Ha tekintetbe vesszük, hogy a falusi asszonyokhoz dajkaságba kiadott gyermekekért az egyesületek havonta 12-14 koronát fizettek (6-8 koronával

mekvédelem ügyének előkészítése ezalatt tovább folyt s a közegészségi osztály dr. *Eröss* Gyula egyet, tanár, gyermekorvost bizta meg az ügy megoldásával, ki 12 évi munka után 1898-ban munkálataival elkészült, midőn a minisztérium Ruffy Pál képviselőt kinevezte gyermekvédelmi kormánybiztosnak. Az ügy is a gyámügyi osztályba tétetett át s végre 1902 május 1-én Budapesten megnyílt az első állami menhely.¹ 1899 óta állami gyermekmenhelyek egyebütt is emelkedtek; jelenleg 16 van az országban s körülbelül 30.000 gyermekről gondoskodik.²

A budapesti orsz. első gyermekmenedékhely-egyesület 1905. évi működése a következő:³

1870.1904. év végéig	5383	fiú,	4956	leány,	együtt	10.339	gyermek
1905. évben	19	«	22	«	«	41	«
összesen:	5402	fiú,	4978	leány,	együtt	10.380	gyermek

és pedig: intézeti 1639, hatósági 8741, együtt 10.380 gyermek; ezekből Menez 997, vagyis 9.6%; árva, továbbá oly gyermekek, kiket szülőik nem ápolhatnak 9383, vagyis 90%4%. Kor szerint: egy éven alul 6177, 1-2 évig 820, két éven felül 3383.

1904. év végéig ingyenes ellátás, illetve örökbefogadásban részesült: 403, 1905. évben 12, összesen 415 gyermek.

Az intézet helye egész a múlt évig a rákospalotai István-telek volt, összekötve kertészeti iskolával, mely azonban két évvel ezelőtt megszűnt. A gyermekeknek (csecsemőknek) csak igen kis részét ápolják az intézetben, a legnagyobb részét dajkaságba adják, rendszeren falusi asszonyoknak, kik az ottani falusi orvosnál egészségükre, erkölcsükre s arra nézve, hogy az elvállalt gyermek nevelésére föl tudnak ügyelni, bizonyítványt kapnak. Az ily dajkaságban lévő gyermeket (*pesti gyerek*) az illető orvos hetenként meg-

kevesebbet, mint a mennyit az államtól kaptak), beláthatjuk, hogy a Fehérkereszt – különben szabadkőműves intézmény – mely 2-3 év alatt a vidéken is fiókokat teremtve, országossá lett. 10.000-re emelvén ápoltságainak számát, szép jövedelemre tett szert. Természetes, hogy ennek megfelelően hivatalnokait is kitűnően honorálta.

¹ Ügy, hogy a Fehérkereszt átváltozott állami menhelylyé.

² Dr. *Finely*, i. m. 17.; *Nóvák* Lajos, A budapesti első gyermekmenhely-egyesület 25 éves működésének története. Budapest, 1896; *Értesítés* a budapesti országos első gyermekmenhely-egyesület 1905. évi működéséről. Budapest, 1905.

³ Idézett értesítés 12. 1.; Ügyrend a budapesti Országos Első Gyermekmenedékhely-Egyesület fiókindézetei számára.

vizsgálja, a gyermekmenhely ellenőrző orvosa pedig havonként meglátogatja, hogy meggyőződjék a gyermek megfelelő gondozásáról.

Ide tartozik az «Országos Gyermekvédő Liga», melynek elnöke gróf Edelsheim-Gyulai Lipót.¹

2. Bölcsődék. Gzéljuk a munkakereső nők csecsemőinek ápolása a nappali órákban, midőn anyjuknak gyárban vagy műhelyekben kell lenniök. Alapítója *Marbeau* F. francia katolikus pap volt, ki 1844 november 4-én nyitotta meg Parisban az első bölcsődét, a melyet Krisztus Urunk jászoláról «La Crèche»-nek nevezett el.² Franciaországon kívül legelőször *Belgiumban* találkozunk bölcsődékkal, de csakhamar elterjednek Angol-, Olasz-, Dán- és Németországban is. *Bécsben* 1849 november 4-én nyitott meg az első ily intézet. S a bécsi katolikus nőegylet egymaga húsz bölcsődét alapított és tart fenn (valamennyi apácák vezetése alatt), melyekben 4300 gyermeket őriznek az utca veszélyeitől, tanítanak és nevelnek. Ezenkívül még 19 óvoda van apácák kezében a különböző gyárnegyedekben, nem számítva ide a többi községi, vagy felekezeti jótékonyaságból főtartott óvodákat.³ *Berlinben* a 61 kisdédóv közül 12-öt a katolikus jótékonyaság alapított, valamennyi apácákra van bízva, kik a 2-6 éves gyermekeket egész napon át anyai gondozásban részesítik.⁴

Magyarországon *Mayer István* esztergommegeyi áldozópap, későbbi ez. püspök, *dr. Tormay Károly* főorvos és *Rozmanith Antal* községi tanácsos alapították és nyitották meg Pesten 1852-ben az első ilynemű intézetet. Az egyesület első védőasszonya *Hildegarde* cs. és kir. főhercegnő, elnöke pedig *Forray* szül. *Brunswick* Julia grófnő volt. Jelenleg ezen egyesületnek, melynek czime «Pesti első bölcsőde-egylet», bölcsődéje van a Józsefvárosban (VIII. ker.) és Tabánban (II. ker.); mindkettő a szürkenének gondozása alatt.

¹ Ezen egyesületnek az a híre volt, hogy vezetése szabadkőműves kezekbe jutott. Úgy látszik, e tekintetben szerencsés változás állott be.

² *Marbeau-i* ugyan e téren megelőzte *Oberlin in Bans de la Roche*, a Vogesekben protestáns lelkész, a ki 1773-ben alapított ilyen gyermekőrző iskolát. De úgy látszik, hogy ezen intézmény tovább nem terjedt. Angliában *Owen* Róbert (1810 körül), Parisban *de Pastoret* marquise kezdeményezésére kezdtek terjedni. Franciaországban 1890-ben 40.000 ily bölcsőde létezett, melyben körülbelül *öt millió* gyermek talált otthont. (*Girard*, La Charité à Nancy, 47. 1.)

³ *Pesch*, Die Wohltätigkeits-Anstalten der. christl. Barmherzigkeit in -Wien. Freiburg, 1891, 136. 1.

⁴ *Tournelle*, Die kath. Caritas in Berlin. Berlin. 1901, 104. 1.

1905 április 1-től 1906 márczius 31-ig az egyesület a két bölcsődében 501 gyermeket ápolt és pedig 67.127 napon át (összesen). E bölcsődékbe hat éves korig veszik föl a gyermekeket, kiket a szülők reggel visznek be az intézetbe s kik egész nap az irgalmas nővérek felügyelete alatt maradnak.

Annál több azon gyermekmenhelyek száma, melyeknek fölállítást az 1891: XV. t.-cz. minden községnek köteletségévé tette. Ezeknek szervezete hasonlít a bölcsődékhez, azonban nagyobb gyermekek számára szolgálnak (3-6 év) s rendeltetésüktől eltérően, rendszeren nincsenek egész nap nyitva. Ezek a *kiseddóvók* (*Brunswick* Teréz létesítette), melyek iskolai szervezetükkel inkább nevelő, mint gyermekvédő intézetek. A 4-6 éves gyermekek reggel bevettettek az intézetbe, napközben ott maradnak s az óvónő, v agy sok helyütt szerzetesnők gondjaira bíznak, kik őket ioglalkoztatják. *A lekipásztornak gondja legyen, hogy a gyermekek már e zsenge kori an is vallásos nevelésben részesüljenek.*¹

Mivel azonban az állami gyermekmenhelyekbe csak olyanokat vesznek föl, kik az elhagyatottság paragrafusok szerint megszábot fogalmának felelnek meg, azért az állami gyermekmenhelyek mellett nagy szükség van a magánjótékonyok által föntartott ilyen műintézményekre. A fővárosban e célra alakult a «Gyermekvédő egyesület», mely különösen a csavargó gyermekeket veszi pártfogásába, kiket azután menedékházaikban taníttat és munkára szoktat: továbbá a «Szeretet» gyámolító egyesület és sok hatósági, megyei, községi, felekezeti *árvaház*, mely Magyarországon is száznál több van s melyekben 5000.nél több gyermeket gondoznak. Egy árva évi ellátási költsége átlag 400 koronába kerül.

Meg kell emlékeznünk még egy újabb, a gyermekvédelemmel összefüggő intézményről, mely csak három éve nyílt meg Budapesten. Ez intézmény az *«Ingyen tej»*. Ezen intézmény a szegény asszonyok gyermekeinek, kik nem képesek kis gyermekeiknek táp-

¹ C. Krieg, i. m. 106. köv. Ajánlatos munkák: *F. Gutbrod*, Die Kinderbewahranstalt in ihrem Zwecke und in den Mitteln, zur Erreichung dieses Zweckes dargestellt. Augsburg, 1884 (2 M.); *Handbüchlein der Jugendspiele*. Salzburg, 1890; *Martha*, Winke für Leiterinnen von Bewahranstalten. Donauwörth, 1902 (0"25); *Schwester Athanasia u. Eusebia*, Nützliche Beschäftigungen für die Kleinen.⁴ Mainz, 1903 (3-60); *In der Kinderstube*. Augsburg, 1892 (1 M.). Cselédeknek: *Alb. Stolz*, Lehrbüchlein für Kindsmädchen, zugleich für Mütter. Freiburg, 1891 (0.30).

lálékot szerezni, megfelelő táplálékot ad (minden jelentkező ingyen kap egy adag tejet).

3. Iskolaköteles gyermekek gondozása. A gyermekek sokszor felügyelet nélkül csavarognak az utczákon iskolaidőn kívül és a szünidőben s a legnagyobb erkölcsi veszélynek vannak kitéve. Különösen a gyárakban, műhelyekben dolgozó szülők gyermekeinek az iskolaidőn kívül, valamint a szünidőben való gondozására fiú- és leánymenhelyek alakulnak. 1828-ban alakult *Darmstadtban* az első ilyen intézet. Azóta ennek mintájára sok helyen szervezettek ilyenmű menhelyek. A fiúgyermekek kerésszel, szalmafonással stb. foglalkoztatnak, a leányokat a Gharítás-hölgyek gondozzák, kötés, horgolásra oktatják, együttes játék és sétájukban résztvesznek s köztük a szent Vincze- és szent Erzsébet-egylettől, valamint egyes jótévedőktől nyert adományokból kenyeret, gyümölcsöt, tejet stb. osztanak ki. A bécsi «*Kinderschutzstationen*»-egylet a nappali menhelyek mellett éjjeli menhelyeket is létesített.¹ Sok helyütt iskolákkal kapcsolatosan léteznek ily iskolai segítőegyesületek, konviktusok és tápintézetek, melyekben ingyenes, vagy legalább igen olcsó ellátást nyernek a tanulóifjak. Másutt azt is el tudják érni, hogy a gyenge gyermekeknek szünidőben falusi tartózkodást biztosítanak «*Feriencolonien-Vereine*». Ez utóbbi eszmét 1876-ban *Bion* zürichi lelkész valósította meg. Nálunk a fővárosi szegény tanulók számára alakult a «Szünidei gyermektelep-egyesület». A zebegényi telepen kívül még tizenhárom telepe van az egyesületnek, hol a gyermekek 30 napig tartózkodnak kellő felügyelet mellett. Az egyesület fönnállása óta 10.000-nél több gyermeket részesített e jótévedményben. Ezenkívül a külföldön már régóta divatos gyermek tengeri fürdőhelyek mintájára nálunk is létesült a József főherceg által kezdeményezett cirkvenicai *László-otthon*.

A Magyar Gazdasszonyok Országos Egylete (Megalakult 1862.) Özv. gróf *Batthyány Gézané* védnöksége alatt áll. Elnöke: özv. *Damjanich Jánosné*. (Budapest, IX., Üllői-út 21.) Az egylet *czélja* a szegény leányokat erkölcsös, ügyes háziasszonyokká s lelkes honleányokká nevelni. Czéljának elérésére iparkodik fölhasználni minden eszközt, minden magánvállalatkép vagy társulati úton fölláll-

¹ *Die christliche Frau*, I., 58. köv.; 104. köv.; *Passauer Monatschrift*, XIV., 308. köv.

tandó oly intézetet, mely céljának eléréséhez vezet, vagy azt megkönnyíti; ily célul tekinti jelesen a szegény árvaleányok számára föllállítandó nevelő-, kiseddóv-, cseléd- és gazdasszonyképző-intézetek, cselédmenhelyek, nőket foglalkoztató intézetek, gazdaszoni iparsarnokok stb. létesítését. Ezeket pártolni, föllállításait tetteleg vagy pénzzel elősegíteni, azokat igazgatni vagy vezetni, az egyesület a maga föladatai közé sorolja. (Alapszab. 2. §.)

A egyesület *tagja* lehet minden feddhetetlen jellemű nő és férfi, vallás- és nemzetiségi különbség nélkül, ki a kitűzött cél előmozdítására alapítványt tesz, vagy a rendes díj lefizetésére magát kötelezi.

Az egyesület tagjai háromfélék, ú. m.:

a) Alapítók. Alapító tag kétféle:

1. Ki 4000 frtot vagy többet készpénzben, vagy 5°/o kamatot biztosító kötelezvényben letesz. (Ágyalapító.)

2. Ki 100 frtot vagy többet készpénzben, vagy 5°/o kamatos kötvényben az egyesület pénztárába letesz. Az elsőbbek rendkívüli, az utóbbiak rendes alapítókká válnak.

Az első pont alatti rendkívüli alapítók jogosítva vannak ágyalapítványokra az egyesület árvaházába ellátás és kiképzés végett minden további fizetés nélkül egy leánynövendéket beküldeni, egyszersmind állandó tagjai lesznek az igazgatóválasztmányoknak.

A második pont alatti rendes alapítók ellenben a rendes tagsági jogok élvezetén kívül egyedül minősítvék megválasztás által a választmányi tagságra.

b) Rendes tagok, kik három egymásután következő évre magukat kötelezik, hogy évenként 5 frtot az egyesület pénztárába befizetnek.

c) Pártoló tagok, kik három egymásután következő évre magukat kötelezik, évenként 3 frtot az egyesület pénztárába befizetni.

Minden osztályú tagsági díjak, valamint az alapítványok kamatai az évelején előre fizetendők. (Alapszab. 4. §.)

A régi Damjanich-utezai s a czinkotai új árvaházban árvaleányoknak ad menhelyet és nevelést. A czinkotai új intézetnek, mely az 1906-7. évben kezdte meg működését, 6 osztályú elemi, 4 osztályú polgári iskolája s e mellett két szakra osztott továbbképző háztartási és háziipari tanfolyama is van.¹

A mi a gyermekek gondozását illeti, a lelkipásztornak nem szabad elhanyagolnia falun és tanyákon a *bojtár-* és *kanászgyerekeket* sem. Ezek nálunk, sajnos, teljesen vadak.²

¹ Az intézet, fölvétel stb. rendet 1. A Magyar Gazdasszonyok Országos Egyletének Évkönyve 1905-6. évről. Budapest, 1906. Nagy S. könyvnyomdája. 39. köv.

² «*Slutzengel-Brief*» N. 105.: Al. *Hacker*, An alle Hüt Kinder, gross und klein. Donauwörth (0.06): J. G. *Eschenmoser*, Der gute Paskai. U. o. 1901 (0.50).

4. Gyermekkorházak.¹ A beteg gyermekek speciális védelme is csak újabb eredetű. Hisz az orvosok is csak újabban ismerték föl, hogy a kis gyermekek ápolása külön tanulmányokat igényel. A gyermekkorházak különös célja a beteg, főleg szegény beteg gyermekek gyógyítása, kik otthon megfelelő ápolásban nem részesülhetnek. A XIX. század első felében kezdtek ez ügyről gondoskodni. A Budapesten 1839-ben megnyílt *«Gyermekkorház»*, melyet *Schoepf-Mérey* Ágoston létesített és vezetett 1849-ig, egész Európában a negyedik ilyen intézmény volt. Schoepf-Mérey után a kórház vezetését id. *Bókay* János tanár vette át s vezette 1883-ban bekövetkezett haláláig. Ő alatta a kórház fölvette a *«Stefánia budapesti szegénygyermekkorház»* címet s 1883-ban fölépült az Üllői-úton a jelenlegi nagyszerű épület, A beteg gyermekeket az igazgató-főorvos, négy osztályorvos, egy egyetemi tanársegéd és öt segédorvos kezeli. Az ápolást pedig irgalmas nővérek végzik. A kórházban évenként átlag 2000-et kezelnek; járó betegek (kiket a szülők behoznak megvizsgálás céljából) körülbelül 18.000. A kórházat a budapesti *«Stefánia szegénygyermekkorház-egyesület»* tartja fenn, részint adományokból, részint a betegektől fizetett ápolási díjakból.

A másik a pesti izraelita hitközség tulajdona, a *Bródy Adél-kórház*. Beosztása körülbelül olyan, mint a Stefánia-kórházé. Évenként körülbelül 12.000 beteget kezelnek benne.

A harmadik a székesfőváros által 1895-ben építtetett új *Szent János-kórház*, melyben egy nagy pavillon kizárólag beteg gyermekek számára van berendezve. Eddig az első hatósági gyermekkorház. Évente 3000 beteget kezel.

Ezenkívül van még *Pozsonyban* a *«Ferencz József»* gyermekkorház és *Nagyváradon* a *Staroveszky-féle* városi gyermekkorház.

5. Gyámság és gondnokság.² Azokról, kik szülőik gondoskodását nélkülözni kénytelenek s még kiskorúak (vagyis életük 24-ik évét még el nem érték), vagy bármi más okból saját ügyeik kezelésére képtelenek, a törvény (az 1877: XX. s az ezt módosító 1885: VI. és 1894: XVI. t. cz.-ek) különös oltalmában részesülnek azáltal, hogy részükre gyám vagy gondnok rendeltetik. Így minden

¹ *Dr. Finály* György, *Gyermekápolás és gyermekvédelem*. Bpest, 1905 (*«Uránia»* népszerű tudományos fölolvadások. 22. sz.), 21. 1.

² *Csiky*, i. m. 380. köv.

kiskorú, ki atyai hatalom alatt nem áll, gyámság alá helyeztetik s ügyeiket a törvényhatóságok s rendezett tanácsú városok, kivételkép a (nagy-) községek árvaszékei; másodsorban: a közigazgatási bizottság, melynek tagjai közé tartozik az árvaszéki elnök is; harmadsorban: a törvényhatósági bizottság végezi. Legfelsőbb fórum: a belügyminisztérium.

37. §. 4. Ifjúságvédelem.¹

Az iskolát végzett ifjakkak gondozása és nevelése egyik legfontosabb ága a lelkipásztorkodásnak. Ebben a korban fejlődik vagy romlásnak, elzüllésnek indul az ifjú ember; ebben a korban van legtöbb kísértésnek kitéve a tapasztalatlan leány. Utóbbiaknak gondozását külön tárgyaljuk; a fiúk gondozása különben az *«Inas-vagy Tanonc-otthony»-ok* feladata.

Tanonc-otthon. Tapasztalati tény az, hogy az iparostanonczoknak alig van alkalmuk helyes szórakozásra, mire pedig folytonos elfoglaltságuk miatt okvetlenül szükségük van; a mesterek nem részesítik nevelésben, sőt a műhelyek igen sok esetben csak elrontják az ifjakat.

Másrészt az inasok még gyermek, nevelésre szorulnak. Künn az életben, benn a műhelyben igen sok veszély fenyegeti őket. Istentelen, erkölcstelen beszédekert hallanak. Tanítani kell őket tekintélytiszteletre, vallásosságra és hazaszeretetre. A demokraták is iparkodnak megszerezni őket. Felvonulásaik is mutatják, hogy 18-30 év közt levők alkotják köztük a tömeget. De meg ha becsületes embereket, legényeket és mestereket akarunk kapni, *az inasok képezik a jövő alapját.* Ők a legény-munkásegyletek jövő tagjai, az egyház és haza reményei! *Egyházra, hazára, egyaránt elsórangú feladat: az inasok ügyének fölkarolása.*

Az ipartörvény 1884: XVII. t.-cz. 62. §-a ugyan azt parancsolja, hogy: «Az iparos köteles időt engedni és felügyelni arra, hogy a tanonc vallása ünnepnapjain az istentiszteletet látogassa», mégis sok helyütt (mint pl. Buda-

¹ *Krieg*, Wissenschaft d. Seelsorge 502. köv.; *Heimbucher*, i. m. 203. köv.: *Suck*, Fürsorge für die schulentlassen Jugend. Jena 1904; *Honnef*, i. m.: *Forschner*, Fürsorge für die schulenti. Jugend. Mainz, 1906 és a német Zentralverein für Jugendfürsorge kiadásában Berlinben megjelenő folyóirat ' *Die Jugendfürsorge: J. Auffenberg*, Das Lehrlingswesen.² Padernhorn, 1901. *Bodnár Gáspár*, Az iparos-tanoncok vallásoktatásáról I. II. Szatmár.

pesten) ez úgyszólván alig lebeteséges.8-12-ig a fővárosban rajztanításra kell járniok, 8-ig pedig a műhelyben és üzletekben van dolguk. Gróf Csáky Albin 1894 május 4. 13.038. sz. a kötelezően elrendelte, hogy az 1894/5. tanévtől kezdve «az összes iparos és kereskedelmi tanoncz, továbbá a középkereskedelmi iskolák heti rendjébe 1-1 óra a hit- és erkölcstannak kötelező tanulására fölvétessék»:¹ a «Katholikus Tanoncokat Védő Egyesület» 1898 július 8. memorandumot is intézett a hitoktatás ügyében a vallásminiszteriumhoz, melyben kéri, hogy az inasfiúknak az istentiszteleten való megjelenhetése ügyében intézkedés történjék s hogy a hitoktatás ne déli 12 és 8 óra között, vagyis a legalkalmatlanabb időben eszközöltessék: előnyös intézkedés egyik téren sem történt.

Hogy az inasfiúk egyrészt váltásos oktatásban és nevelésben, másrészt a szükséges nemes szórakozásban részesüljenek, alakult 1893-ban a

«Katholikus Tanoncokat Védő Egyesület», mely elsősorban a fővárosi iparos- és kereskedő-tanulók testi-lelki ápolása végett az ú. n. «Katholikus Tanoncz-Otthon»-okat szervezi és fönntartja. Az Egyesület központi helyisége Budapest, II., Toldy Ferencz-utca 30. sz. *Otthonai*: II., Toldy Ferencz-utca 30., III., Kiskorona-utca 39., VII., István-út 71., VIII., József-utca 28., összesen: 358 inassal.²

Kivonat az egyesület alapszabályaiból:

2. §. *Az egyesület célja.* Az egyesület célja: a katolikus iparos- és kereskedő-tanonezok katolikus és hazafias szellemben való testi-lelki gondozása.

3. §. *Az egyesület eszközei.* Az egyesület céljának elérésére a következő eszközök szolgálnak:

a) alkalmas *gyülekező helyek*, a hol a tanoncok szabad idejükben vallás-erkölcsi oktatásban részesülnek, továbbá más hasznos ismeretek elsajátításával, olvasással, társas szórakozással foglalkozhatnak;³

b) ifjúsági *könyvtárali*, rendszerint a gyülekező helyeken kapcsolatban;

c) menedékházak, a melyben, a tanoncok szükség esetében lehetőleg olcsó, vagy ingyenes *szállást*⁴ és ellátást kaphatnak;

cl) a tanoncoknak derék mestereknél és kereskedőknél való ingyenes elhelyezése:

¹ A hitoktatás t. i. az iparos és kereskedő tanoncz-iskolák föllállításakor a nem kötelező tantárgyak közé soroztatott és azért több város késlekedett annak behozatalával.

² X. évi *Jelentés* a Katholikus Tanoncokat Védő Egyesület működéséről Budapest, Stephaneum 1908.

³ Kedvező időben kirándulásokat tesznek stb. Az év folyamán körülbelül háromszor előadásokat rendeznek. Karácsonykor karácsonyfa-tünnepély melyet pásztorjátékkal, alkalmi beszéddel és tombolával kapcsolnak össze Egyébként is gyakorolják magukat az énekben. Néha van bűvész-előadás, díjtekvés. Másutt meg az Otthon keretében foot-ball társaság is alakul, mi nagyban emeli a tanulók jókedvét és nagyban szaporítja a, tanulók számát. Az előadások stb. jövedelmét nagyobbára az *uzsona-pénztár* javára fordítják.¹

⁴ Előre fizetendő havi 3 kor. díj mellett a Tanoncz-Otthon szükség esetén szállást is nyújt a tanoncznak.

e) a szegénysorsú tanoncok. *anyagi segélyezése.*¹

4. §. *Az egyesület tagjai.* Az egyesület tagjai alapítók, rendesek és pártolók.

Alapító tagok oly katolikus (férfiak és nők), a kik legalább 40 koronás összeget adnak az egyesületnek akár egyszerre, akár négy évi (10 koronás) részletben.

Rendes tagok oly katolikus (férfiak és nők), a kik évi tagdíjul 1 K 20 fillért fizetnek akár egyszerre, akár havonként való 10 filléres részletekben.

Pártoló tagok oly katolikus (férfiak és nők), a kik évenként bizonyos összeget adnak az egyesületnek.

Az egyesület *jóltevője* valláskülönbőség nélkül mindaz, a ki tetszése szerinti pénzüsszeggel vagy más adományval járul hozzá az egyesület céljaihoz.

A tanulók az *Otthon*-ba vasárnap (és ünnepnap) délután 3 (vagy 4) órakor jönnek s olvasgatással vagy játékkal foglalkoznak, míg az elnök (vagy igazgató) a takarékpénztári betéteket bejegyzí és lebélyegzi. (K. T. 0.) Ezután (4 órakor) az igazgató rövid hitoktató-beszédet tart közvetlen, társalgó modorban, utánna (½ 5) uzsonna,² melyet játék követ. Hét óra előtt valamivel litánia s 7-kor hazamennek. Vasárnap és ünnepnap lehetőleg bejönnek a reggeli szentmisére.

Az év folyamán körülbelül háromszor (karácsony, húsvét, pünkösd), testületileg a szentségekhez járulnak. Ilyenkor, ha csak lehet, a templomból az Otthonba mennek s ott közösen reggeliznek.

A tanoncok, kik *fölvételn*i óhajtanak, szüleik, illetőleg mesterök beleegyezése után vasárnap d. u. 3 órakor jelentkezhetnek az illető intézet igazgatójánál, kitől *jelenthező-lap-ot* és *ideiglenes tagkönyvet* kapnak.

Jelentkező-lap.

A Kath. Tanoncz-Otthonba fölvételt kérő tanoncz					
neve	vallása	kora	kinél és hol lakik?	mestersége	mióta tanoncz?

Ezennel megadom beleegyezésemet a nevezett tanoncznak a Katholikus Tanoncz-Otthonba való belépéséhez:

apa (vagy helyettese).

mester.

¹ Ruhával, pénzadományval.

² Gyümölcs, kenyér, melyre nemeslelkű adakozók jótékonyága veendő igénybe. Farsang alkalmával a rendes uzsonán kívül egyebet is kapnak (virsli stb.): italt (sört, bort) azonban nem jó megengedni nekik, ép úgy a cigarettát sem.

Egyelőre rendszerint *kezdő tanoncok* vétetnek föl. Nem katolikus tanoncok csak szülei, vagy azok helyetteseik írásbeli kérelmére nyerhetnek fölvételt. *A tanulók semmit sem fizetnek*; teljesen ingyenesen történik a gondozás. Közöljük a Katolikus Tanoncok Otthonának *házi szabályait* is:

2. A Katolikus Tanoncok Otthonát csak oly tanoncok látogathatják, a kiknek magaviselete komoly kifogás alá nem esik.

3. Fölvételre rendszerint kezdő tanoncok jelentkezhetnek. Nem katolikus tanoncok csak szülei vagy azok helyettesének írásbeli kérelmére vehetők föl

3. Minden tanoncz tartozik az ideiglenes fölvétel tartama alatt összesen 50 fillért betenni az Otthon takarékpénztárába. Ez összeget csak fölszabadulásakor veheti ki ismét az, a ki addig az Otthon tagja volt. A többi, betét időközben is kivethető, de a kamatot csak a felszabadulásakor lehet fölvenni.

5. A *végleges fölvétel* akkor történik, ha a tanoncz jelentkezése után már legalább öt ízben jelent meg a Katolikus Tanoncok Otthonában.

6. Ideiglenesen fölvett tanoncz rovatos lapot, a véglegesen fölvett pedig könyvecskét kap, a melyet minden megjelenése alkalmával lebélyegzés végett magával hozni tartozik.

7. A tanoncok rendszeren minden vasárnap délután 3 óraker jelennek meg és 7 óraker távoznak haza.

8. Ha valaki a megjelenésben akadályozva van, a távolmaradás okát a «Megjegyzések» rovatába bejegyezteti és aláírata szállásadóival (a szülővel vagy gazdával), hogy magát legközelebb igazolhassa.

9. A ki két hónap tartama alatt négy ízben igazolás nélkül elmaradt, vagy hat ízben a vallásoktatás után jött, megszűnik a Katolikus Tanoncok Otthonának tagja lenni.

10. Az intézet a katolikus növendékektől okvetetlenül kívánja, hogy a húsvéti időben a szentségekhez (szentgyónás és áldozás) járuljanak és vallási kötelességeiket egyebekben is (főleg a vasárnapi és ünnepi szentmise hallgatását) saját hibájukból el ne mulasztják; azonkívül ajánlja, hogy a szentségeket máskor is buzgón használják.

11. A Katolikus Tanoncok Otthonának tagjai fölszabadulásukkor, midőn az intézetből távoznak, ajánló bizonyítványt kapnak.

<i>Borsos Ferencz</i> tanoncz, ideiglenesen fölvétetett 19. <i>07. január 20-án.</i> 19. <i>07. február</i> hava.		
Vasárnapok	Lebélyegzés	Megjegyzések
1.	K. T. O.	<i>I/20. törzsbetét: ötven fillér.</i> <i>I/20—II/10. betett egy korona kilenczven fillért.</i> <i>Horváth Elemér, elnök.</i>

38. §. 5. Leány (nő) védelem.¹

Valamint az iskolát végzett fiúknak védelme fontos szociális feladat, úgy nem kevésbé fontos a leányok gondozása is. Hisz az ő kezökben lesz egykor letéve a férfi boldogsága s a gyermek nevelése s ezért az ő jó vagy rossz működésök előnyösen vagy kártékonyán, de nemzedékre kihat. Másrészt pedig még több veszélynek, csábításnak vannak kitéve, mint a fiúk. Elhagyva az iskolát, egy részök ugyan a szülői ház biztos védelmét élvezzi, legnagyobb részök azonban szolgálatot vagy állást foglal el, mint cseléd, munkásnő, kereskedelmi alkalmazott, pénztáros, hivatalnok, tanítónő stb. s önmagára hagyatva kell küzdenie a borzasztó kísértésekkel.

A leányok védelmére irányuló intézmények: a Mária-Kongregációk, leány-, cseléd-egyletek, nővédő-, vasúti pályaudvari misszió-, a kivándorlók védelmére alakult szent Rafael-egylet, menhelyek, otthonok stb.

Mivel pedig az egész társadalmat érdeklő kérdésről van szó, semmi esetre sem elegendő egyedül a lelkipásztornak tevékenysége: az ő feladata, *buzgó hölgyeket nyerni meg e szent ügynek*, kik egy-két órát nem sajnálnak a szeretet oltárán feláldozni; de az ő feladata figyelemmel kísérni a működést, hogy minden versengést, érzélgést, hiúságot és féltékenységet félretéve, komolyan és kitartóan folyjon a nemes munka, mely e három dologra irányul különösen: vallásos és szakszerű *oktatás, nevelés és ellenőrzés*. A vallásos oktatás nélkül az egész nővédelem hiábavaló; ez az alapja az egész dolognak. A szakszerű oktatás t. i. a gazdálkodásban, házvezetésben, gyermeknevelésben, betegápolásban a leányokat jövő hivatásukra készíti elő. Az ellenőrzés egészséges helyen, hol szórakoztató, önképző oktatás által felüdülést nyernek, úgy testi, mint erkölcsi tekintetben föltétlenül szükséges.

1. Cselédek.² A tapasztalat három ténytet mutat e téren:

¹ Katholikus Nővédő-Egyesület jelentése 1905 évről. Budapest 1906: Dr. Wilhelm *Liese*, Handbuch des Mädchenschutzes. Freiburg, 1904, *kitűny munka. Wegweiser der Jugendrettung*, Verein kath. deutscher Lehrerinnen.² Freiburg, 1905. 114. köv.; *Krieg*, i. m. 527-532; *Betzbach*, i. m. 280. kür. - *Hammerstein*, i. m. 96.

² *Lang-Bäumer*, Handbuch der Frauenbewegung IV. Berlin, 1902; *Liese*, i. in. 14. köv.; *Köszgazd. Lexik.* I. 477. köv. irodalommal. *Miskolczy Kálmán*, szolgáló leányok könyve. Szerzőnél Szegszárd (1 K).

1. a képzett, megbízható, vallásos és erkölcsös cselédek számának napról-napra való kevesbedését; 2. daczára a mindig növekedő béreknek, a növekvő elégedetlenséget s 3. gyors helyváltásokat.

Nálunk az 1876: XIII. t.-cz. szól a cseléd és gazda közötti viszony szabályozásáról, bevonva a gazdasági munkások és napszamosokra vonatkozó intézkedéseket is. K mellett fönmarad a törvényhatóságok joga, hogy a cselédügynek a törvény által nem érintett pontjaiban a belügyminiszter által jóváhagyandó *szabályrendeletekkel* intézkedhessenek. (1. Közg. Lex. I, 477.)

a) *Cselédközvetítés.* A baj kezdete ott van, hogy a cselédek nem képesek közvetlenül szolgálatba jutni, hanem e czélból igénybe kell venniök a cselédközvetítő (cselédszerző) helyeket

A cselédszerző üzlet az engedélyhez kötött iparokhoz tartozik jelenleg s körét az ipartörvény, 1884: XVII. t. cz. szabályozza. Daczára ennek, mégis forrásai a cselédmizériának. Ugyanis a cselédszerzők (majdnem kivétel nélkül zsidók) hogy annál több pénzhez jussanak, oly helyeket iparkodnak ajánlani, a hol a cseléd sokáig nem marad; másrészt igen sok állást hirdetnek, mi által a cselédekben azt a gondolatot ébresztik, hogy könnyen kaphatnak más helyet. Pedig a gyakori helyváltztatás a cseléd kedvét is, de meg a családok nevelőhatását, is lehetetlenné teszi. Legborzasztóbb azonban, ha az ily közvetítők bordélyházakkal vannak összeköttetésben. Némely ily közvetítő visszaél az állásnélküli, helyet kereső leányokkal; azoknak vagy ő, vagy más megbízhatatlan helyen lakást ad és a leányok néha napokon keresztül üres ígéretekkel tartatnak, míg minden türelmüket elvesztik és annál könnyebben tévednek rossz útra, a szükség kényszerítő hatása alatt. Azért tehát *az ily magánközvetítők föltétlenül eltöröndők* s az egész ügyet községileg kell kezelni és törvényileg védeni és körvonal özni.¹

E bajon úgy segíthetünk, lia más fajta – akár magán, akár községi - cselédközvetítőket szervezünk.

A magán cselédközvetítő létesítése a cseléd- vagy növődő-egyletek föladata. De hogy e téren eredményes munkát végezzünk, a czél csakis a kommunális állasközvetítő lehet, mely állást (munkát) keresőkből és munkaadókból állván, a kölcsönös bizalom alapján épül föl. A közvetítés pedig ingyenes.

A bajor Mária-leányvédő-egylet évenként 3-4000 cselédleányt és nevelőnőt helyez el és pedig teljesen ingyen. A mi különben a közvetítőnek jutott volna, az az egylet alapítása óta (1897) felülmúlja a 100.000 márkát s mindez a cselédek birtokában maradt.²

¹ A német törvényhozást I. *Liese*, Handbuch des Mädchenschutzes. Freiburg. 1904. 21. 1. *Reitzenstein*, Der Arbeitnachweis. Berlin, 1897; *Ludwig*, Gesindevermittlung in Deutschland. Tübingen 1903.

² Bericht über den 3. Kongress des internationalen Verbandes der kath. Mädchenschutzvereine. 1902. 13. 1.: *Liese*, i. m. 26.

A kommunális közvetítés terén Németországban Frankfurt a/M. és Stuttgart úttörő.¹ 1805-ben szerveztek ily intézményt. A fő, hogy 1. a felügyelő-bizottság *munkaadók- és munkásokból* álljon (paritätische Verwaltung), 2. a község fedezze a közvetítő-hivatal költségeit s 3. a közvetítés legyen ingyenes? Tagadhatatlan, hogy bár a munkaközvetítésnek ily rendezése igen üdvös, a cselédeknek ily nyilvános közvetítése s annak igénybevétele iránt a külföldön is egyenlőre nagy ellenszenv uralkodik az uraságok részéről. Kitűnő a cseléd-közvetítés, pl. *Münchenben*. A müncheni városi munkahivatal (Arbeitsamt) női osztálya egy előljárónó és több segítő munkásnő alá van rendelve: 1898 óta pedig egy asszonyi bizottság (Frauenkommission) is szervezetett, melynek tagjai: hét asszony, hét helyettes, két tanácsosnő a vendéglősi állásból és két szolgálóleány, mint az álláskeresőknek képviselője.³

Bámulatos *Dél-Németországban* a munkaközvetítés központosítása, (Bajorország, Württemberg, Baden, Elzász-Lotharingia), a hol a munkás- és munkátkeresők névsorának körözése nemcsak az egyes városok között, hanem egyes államok között is megtörténik. Egész Dél-Németországban a munkairódk közt e czélból szükséges telefonérinkezés költségeit az állam viseli. Továbbá a munkátkeresők előnyre 25 kilométeren túl való távolságoknak az összes vasutak 50% engednek.⁴

Természetes, ott, a hol a városi, illetőleg községi előljáróság veszi kezeibe a munkaközvetítés ügyét, ott a privát közvetítők minden eszközt megragadnak ellene.

b) *Cselédgondozás*. Vonatkozik a cselédek nevelésére, oktatására és őrizetére. Általában igen fontos, de lelkiismeretben' kötelességük is a cselédtartóknak (IV. parancs), hogy cselédjeiket jó bánásmódban részesítsék, számukra megfelelő ételről és italról gondoskodjanak. Továbbá gondoskodjanak arról is, hogy őket pihenő idejükben jó olvasmánynyal ellássák, veszélyes mulatságoktól távoltartsák s némi üdülésben is részesítsék. A módokat csak a jóság részletezheti tökéletesen. *A cselédeket nevelni hell és pedig a nevelés egyedül biztos alapján t. i. vallásos-erkölcsös alapon*. Ezen cél elérésére törekszenek a *nő-egyletek és otthonok*.

A múlt század második felében kezdődik a mozgalom, hogy a cselédek rendszeres gondban részesíttessenek. Miután *Parisban* 1847-ben az első otthonok alakultak, Németországban is kezdtek utánuk érdeklődni. Az első kezdeményezés itt *Ketteler* püspököt illeti meg, a ki 1859 február 23. kelt főpásztori levelében vetette föl a cselédgondozás eszméjét. 1861-ben megalapította a *«Maria-Hilf-Verein»*-t, melynek szabályait a szöszékről parancsolta

¹ *Thiessen*, Soziale Tätigkeiten der Gemeinden.³ M. Gladbach. 1906. 33.

² *Thiessen*, i. h. irodalom.

³ *Jasirow*, «Arbeitsmarkt». Organ des Verbandes deutscher Arbeitsnachweise III. 29; *Thiessen*, i. m. 34.

⁴ *Soziale Praxis* XIV. 761.

felolvasatni, hogy ez egyeslet más plébániákba is bevittessék. 1864-ben már 54 plébánián van megalakítva s 20 évi fönnállás után az egyesletnek 36.093 márka vagyona volt, melyből a cselédgondozó ház (Versorgungshaus) alapítására 10.872 márkát fordítottak.

Hasonlóan üdvösen működött ezen a téren *Weiss János* müncheni pap is, a cselédek igazi atyja. 1856-ban kezdte meg ezirányú működését egy bérelt házban (Marienanstalt); négy öreg cseléd, kik ingyen ellátásban részesültek, két fiatal leány, kik a szolgálatra neveltettek s három lakásnélküli leány, kiknek a kezdetleges intézet lakást s később állást nyújtott, voltak a szerény intézet lakói. De 1859-ben már külön házat vett Weiss, 1882-ben egy másikat: majd a kettőt egy nagy intézetté egyesítette, hol 70 leánynövendék, 70 állatkereső leány s 54 öreg cseléd nyert ellátást. Röviden, mikor Weiss meghalt (1895. nov. 13), az intézet körülbelül 70.000 egyénnek nyújtott hosszabb vagy rövidebb időre menedéket.²

A cselédeket védő egyesletek föladata a) *a cselédek vallásos nevelése, fölűdítése és felügyelete.*

A cselédtartó, sajnos, nem törődik ma sokat a felügyelettel, a neveléssel, helyes szórakozással; ő csak munkát követel. Ennek eredménye, hogy a cseléd rossz útra téved, az utcán keresve szórakozást. Az egyesletek célja pótolni az otthon hiányát. Ott helyes felügyelet mellett egymás közt kedélyesen érezhetik magukat. Vallásos oktatásban részesülvén, kezdik megbecsülni állásukat, Krisztus példájából tanulnak engedelmisséget és türelmet.

(3) *Állásközvetítés s az állásnélkülieknek otthon biztosítása.*
4) *Munkaképtelen és öreg cselédeknek menhely nyújtása s* 5) *állásbéli szolgálatukat illető oktatás (szakoktatás).*³

Budapesten (IX. Soroksári-u. 36.) a IX., Knézsits-u. 7. alatt levő szent Margit leánynevelő-intézettel úgyszólván egy fedél alatt van a Mária-intézet {1872 óta) az «Isteni Szeretet leányai»-nak vezetése alatt álló leány-árvaház és cseléd-otthon. Ezen *árvaházba* a betöltött 12 évvel vétetnek föl szegény, elárvult leányok oly célból, hogy tisztességes cselédekké képeztessenek, Ellátásuk teljesen ingyenes. Számuk körülbelül 24. Gyűjtésből és jólelkű adományokból tartják fönn őket. A főnöknő vezetése alatt áll a *cseléd-otthon*, melyben ingyenes ellátást kapnak a cselédek, míg helyhez jutnak. Helyeket maga az intézet iparkodik tisztességes katolikus családoknál szerezni. Mikor helyben vannak, akkor is bejárhatnak szentgyónásra. Minden vasárnap 2-6 szentáldás és hitoktatás. (Kath. Budapest, 1904. 110. 1.)

Legújabb s nagy reménnyel kecsegtető lépés e téren a Háziasszonyok Szövetsége. 1907 jun. 18. alakult meg, mint a Katolikus Növédő-Egyesület alosztálya.

Ezen szövetségnek három célja van: tisztességes megbízható leányokat hozni a háziasszonyok számára, ezeket elhelyezésükig

¹ *Pfűlf*, Bischof von Ketteier. Mainz. 1899. II. 176. *Liese* i. m. 48.

² *Liese*, i. m. 48. köv. ³ *Liese*, i. m. 52. köv.

egy cseléd-otthonban helyezni el és a már elszerződött leányokat azután is óvni, művelni és segíteni. Ezen hármass célját úgy akarja megvalósítani, hogy vidéki megbízottjai segélyeivel a fővárosba hívott cselédeknek mindjárt a vasútnál gondjai alá veszi, elhelyezésükig a cselédotthonban helyezi el őket és azután a patronázsokban, vagy más alkalmas helyen állandó szórakozó és találkozó helyet nyújt nekik. A kik a háziasszonyok szövetségéből vesznek cselédet, közvetítési díj gyanánt a bér tíz perzentjét fizetik, kötelesek cselédjeiket a cselédbiztosító intézeteknél biztosítani és alkalmas eszközökkel rábírní cselédjeiket, hogy pénzükkel takarékosan bánva, a fizetésükből maradó fölösleget a postatakarékban helyezék el. A Háziasszonyok Szövetsége által fölhozott cselédek nem szerződhetnek el más, a szövetségbe nem tartozó egyénekhez és vidéki hozzátartozóik bármikor tudomást szerezhetnek a plébános útján a cselédek hol és hogylétéről. Gróf *Károlyi Sándorné* késznek nyilatkozott helyiséget és más szükségesekeket nyújtani a Szövetségnek addig, míg a sajátjából nem fedezheti az anyagi áldozatokat.

2. Nevelőnök. Ezeknek helyzete valóban szomorú. Igen sokan vannak s hogy megélhessenek, daczára a leggyengébb fizetésnek, sokszor a legveszedelmesebb helyzetekbe sodortatnak. Ezért szükséges az ő számukra is megfelelő egyesületek és otthonok alakítása.

Németországban a «*Verein Kath. deutscher Lehrerinnen*» (központ: Marienheim, Boppard a Rh.; évi tagsági díj 6 M.) azon nevelőnök számára, kik idegen nyelvekben akarják magukat tökéletesíteni. Más egyletekkel egyesülve Paris- és Londonban otthonokat létesített. Ilyenek: Paris (Rue Vanneau 45) London (szent Erzsébet-kolostor: College 57. The Drive, Walthamslow, London NE); külföldi nevelőnök számára a müncheni «*Marianischer Mädchenschutzverein*» nyújt megfelelő intézetet a «Cercle des institutrices étrangères»-baiK Ép úgy a Verein Kath. Erzieherinnen Bayerns (München, Augustenstrasse oo.). A «Charitas» havonkint hoz megbízható állásokat, melyben sokat segít a «Internationales Mädchenschutz-Verband», Freiburg in der Schweiz. Németországban a nevelőnök nyugdíjáról is van gondoskodva. Berlinben 1875 óta külön nyugdíjintézet van tanítók és nevelőnök számára. A nevelőnök az állami agkori és munkaképtelenségi biztosítás alá tartoznak.

Teljesen új Ince Éva polgári iskolai tanítónő kezdeményezése: a «*Nevelőnök és gyermekleány oh Szentlélekről nevezett otthona és képzőintézete*» (Budapest, IV., Váci-utca 18.). Esméi a következők:

1. Tény az, hogy a *közvetítő irodák* csak anyagi haszonra néznek s lelkiismeretlenségük és kapzsiságuknál fogva sok tapasztalatlan leány pórul jár. Oltalom és támasz hiányában elvesznek; megfelelő otthonaik vagy nincsenek vagy pedig vannak ugyan, de azok túl világias és rideg szelleme, valamin! drágasága rajtok nem segít.

2. *Gyermekleány oknak* rendszerint szegényebb, nevelés tekintetében elhanyagolt leányok mennek, kik egyáltalában nem értenek a kisdedekkel való bánáshoz. Az intézet míg egyrészt vallásos nevelést nyújtana az ily leendő gyermekgondozóknak, addig másrészt különösen oktathá őket: a csecsemők testi ápolására, a kisdedek keresztény nevelési módszerére, a gyermek-regék-játékok- és dalokra. Föltételek: 10 kor. beíratási díj s a tanfolyam ideje alatt havi 30 kor. A szolgálatban lévők, mint egyesületi tagok évi 7 kor. tagsági díjat fizetnek s ennek fejében az intézetben találhatnak otthont és álláshiány idején 4-5 heti ingyen ellátást.

3. *Nevelőnő-képző intézet.* Magyarországon sokkal több irányú képzettséget kíván a közönség a nevelőnőtől, mint a külföldön, mint a polgári iskola s a tanítónőképző nem képes megadni (idegen nyelvek). A magyar tanítók és nevelőnők díjazása (20-30 kor.) a külföldiekkel (120-160 kor.) szemben igen csekély; igen sokan állás nélkül nyomorognak, míg az idegenek nem magasabb képzettség, hanem csupán az idegen nyelvek miatt nálunk jólétnek örvendenek s a családok dédelgetett kedvenczei. Pedig sokszor oklevél nélkül, alig bírva a szükséges elemi ismeretekkel, az idegen nyelveket is csak tájszólásban és nem irodalmilag beszélnek. S e mellett erkölcsileg is sokszor nem állanak valami magas fokon. Mindenesetre Ince Évának *nemzeti szempontból* is s a *nőkérdést* tekintve is megfontolandó azon terve, hogy létesüljön intézet, melyben a mi leányaink német, francia és angol nyelvben, valamint a nőnevelés módszerében képesítsék magukat. Mert az tény, hogy a magyar képes teljesen elsajátítani az idegen nyelveket; és mindenesetre jobban, mint azok az észak-német nevelőnők, kik francziául s mint azok a cseh lányok, kik nálunk németül tanítanak.

Az intézet úgy van kontemplálva, hogy az egy árvaintézettel, továbbá háztartási, ipari és kereskedelmi iskolával volna egybekapcsolva s ez volna az intézet gyakorló-iskolája. Ezen intézetből tehát nem elméleti, hanem vallásosan nevelt és kitűnő gyakorlati érzéssel bíró nevelőnők léphetnének az életbe. Állásközvetítésről, munkanélküliség és akkor esetére való biztosításról maga az intézet gondoskodnék, (Egyebekben útbaigazítást nyújt Ince Éva, polgári iskolai tanárnő, Budapest, IV., Váci-utca 18.).

Az intézetnek egyelőre csak az *«Otthon»*-a nyílt meg, melyben keresztény nevelőnők, tanítónők, egyetemi hallgatónők, gimnazista deákleányok, hivatalnoknők, sőt átutazóban lévő vagy Budapesten rövid ideig időző hölgyek teljes ellátást találnak. Már ennél fogva is ezen intézetet, mely már egyházhatósági jóváhagyást is nyert, sőt legújabbán Augusztia főhercegeasszony fővédnökségét is megnyerte, minden érdeklődőnek melegen ajánljuk.

3. Gyári munkásnők.¹ A munkásnőkre vonatkozó *törvényes védelemről* később beszélünk.

Az ő védelmükre szintén alakultak *egyesületek*, melyeknek föladata: 1. a munkásnők *valláserkölcsi oktatása*, 2. *házvezetés*,

gazdaság, kézimunka és gyermeknevelésben való oktatása, 3. otthonok létesítése, melyekben a családi kört nélkülözők és munkanélküliek otthont találnak. Ezen intézmények mindegyike rendkívül fontos. Mert habár a lelkipásztor foglalkozik is egy-egy külön az ő számukra tartott oktatásban, a munkásnők nehéz helyzetén segíteni csupán csak a nővédelmi egyesületek által lehetséges. Ezen nővédegyesületeknek ki kell terjeszteni gondjaikat; a) *a munkásleányok hazakísérésére*; hogy t. i. lehetőleg csoportonként fölosztva a vezetőnők felügyelete alatt rendben térjenek haza; b) *a munkásünetekre*. Oda kell hatni ok, hogy a munkaadók a leányok számára egy külön szobát engedjenek át, a hol a férfiaktól elkülönítve tölthessék a pihenésre szánt időt s ha ez nem volna lehetséges, a keresztény szeretet dolga az illető gyár közelében ily helyiségről gondoskodni; c) *a lakás-kérdésre*. Az a lakásbiztosítás, a mely különösen a fővárosban és gyárhelyeken tapasztalható, hogy férfiak és nők zsúfolva foglalják el a legrosszabb lakásokat, minden nővédelmi mozgalmat sikertelenné tesz. A nők csekély bérfizetésük miatt (mely rendesen a férfiak fizetésének majdnem a fele), kényszerítve vannak olcsó lakást keresni. A menhelyek nem képesek minden munkásnőt befogadni, szükséges tehát egyéb becsületes lakásról gondoskodni. Legtöbbet segíthet e téren maga a törvény s a hivatalos lakásvizsgálat; d) *háztartási oktatásra*. A munkáscsaládok nyomorának nagyrésze ép ezen ismeretek hiányából származik. A jó főzés, a ház gondozása megelégedetté teszi a munkást s az egész családot.

Franciaországban és Belgiumban már régóta maga az állam vette kezeibe e dolgot, nálunk, az egypár budapesti főzőiskolát kivéve, alig történt valami e téren. Németországban szintén az egyleti tevékenységre van utalva. Csak itt-ott állít némely gyáros háztartási iskolát, mely munkásnői otthonnal van egyúttal összekötve (pl. Brandts gyáros M.-Gladbachban). A német ily irányú egyesületek között az első az *Aachener Verein für Volkswohlfahrt*.¹ Ezen egyesület 1896-ban négy *kézimunka-iskolát* alapított, melyhez 1901-ben még más kettőt csatolt. Ezen hat iskolában 1901-ben 720 nő teljesen ingyen részesült varrás-, szabás-, foltzásoktatásban. A kurzus két évig tart. A ta-

frage IV.; *Kamp*, Die lohnarbeitenden Mädchen in Arbeit, Unterricht und Musestunde. Leipzig, 1902; *Gnauck-Kühne*, Die deutsche Frau. Harry Smidt, Frauenbewegung und Mädchenschulreform Berlin, 1902; *Frankenstein*, Die Lage der Arbeiterinnen in den deutschen Grosstädten. Leipzig, 1888; *Thissen*, i. m. 98; *Gaál* Jenő, Társadalmi béke, 53-62.

¹ *Charitas* folyóirat 1901, 181. s. köv.

nulók lehetőleg otthonról hoznak magukkal javításra szoruló ruhadarabokat. Az oktatás (egyházi engedélylyel) vasárnap 10-12 óráig tart s azt vizsgázott elemi iskolai tanítónők, részben pedig szerzetesnők végzik. E kézimunka-iskolákhoz két *főzési* és két *vasalási-kurzus* van csatolva, melyek 3-3 hónapig tartanak s melyeket azok végzik, a kik a kézimunka-kurzust egészen elvégezték. A faluhelyeken létesítendő ily kurzusok szervezésére ajánljatik *Schepp* módszere.¹

Ezen módszer szerint a kurzus *nyolcz hétig* tart, de *egész napon* át a háztartási iskolában vannak a leányok. Egy napra 20 Pf.-et fizetnek és ezért nemcsak oktatást, de ételmezést is kapnak az általuk főzött ételekből. Ennyit már a szegény földműves is költhet; ós ha mégsem volna képes rá, akkor a *nőegylet* ezt elengedi. Az *állam*, a *község* és egyéb egyletek is segédkezett nyújtanak. Egy erre kiképzett tanítónő vezeti az iskolát, *ki az államtól rendes fizetést kap*. Az iskola háza elvihető (barakk), melyet helyről-helyre visznek (vándorfőzőiskola). Azon helység, a melybe ezt az építményt átviszik, viseli a szállítási költséget és valamivel hozzájárul az anyag beszerzési költséghez.

A konyhaberendezést a járás vette 600 M-ért; a tanterem a kőre. Reggel főzés, d. u. főzés elmélete, beszámítva a beteg-ételek, vasalás, *foltzás* (kézimunka). Tankönyv: «Wegweiser zum häuslichen Glück» (Arbeiterwohl kiadványa, M.-Gladbach, 0.75-1 M).² A kurzus végén a 20-24 tanítványt nyolcgyak. és elm. vizsgát tartanak és mindegyik bizonyítványt kap. Így évenként a járásban 100.120 leány nyer kiképzést.

Az *elemi iskolákban* a kézimunka már eddig is szerepelt. Újabb időben Németországban kísérletet tesznek a gyakorlati házvezetési oktatás behozatalával. Néhol az elemi iskolával kapcsolatosan, de legtöbb helyen külön iskolai konyhák emeltettek. A költség egyletektől és nyilvános segélyből fedeztetik, így pl. *Neuss*-ban a szent Anna-munkásnőegylet a várostól évi 2000 M segélyben részesül, de ennek fejében az egyleti ház konyhájában az elemi iskola felső növendékei számára hetenkint egyszer 10.2-ig az összes házi munkákban oktatást ad.³

Nálunk Magyarországon katolikus részről a nővédelmi ügyet az 1897-ben részesült Katolikus Nővédő-Egyesület vette kezébe, mely egyesületnek célja a társadalomnak kenyérkeresettel foglalkozó nőtagjaiban a vallás-erkölcsi szellemet föntartani és fejleszteni s a védenczeket úgy erkölcsileg, mint anyagilag támogatni. Hogy e célját elérje, *otthonokat*, *patronage-okat* és *közjótékonyági osztály* tart fönn. Rendes tagsági díj: 20 K.

¹ *Basse*, Leitfaden für die weibliche Jugendpflege.² Berlin, 1903, III., 48. s köv.; *Liese*, i. m. 165.

² Ajánlatos mű: *Das häusliche Glück*, mely minden asszonynak szükséges tudnivalót magában foglal. M.-Gladbach (0.70.1 M).

³ Ezen oktatás berendezése az összes költségekkel olvasható *Christlich-Soziale Blätter* 1898, 103. s köv.

Az egyletnek védnökei: *Vaszary Kolos* hercegprímás és *Mária Jozefa* főnő. Elnök: *Özv. Pálffy Pálné* grótné. Alelnök: *Özv. Korniss Miklósné* grófné. Szakosztály elnökök: *Zichy Livia Klára* grófnő és *Pálffy Anna* grófnő. Szak-

kásságra is szoktatja a leányokat. Sokszor azonban a fáradozás eredményeit a szülők kapzsisága tönkre teszi.

Az otthonokkal szoros kapcsolatban van *kézimunka-műhely* (varró-, gépkötő- és hímezőiskola), úgyszintén *művirágkészítő-ipartelep*, melyek úgy vidéki, mint helybeli rendeléseknek pontosan és jutányos áron tesznek eleget. A kézimunkaműhely célja különböző munkaszakokban oktatást nyújtani, hogy a leányok kilépve az életbe, tisztességes kenyérkeresettel tartsák föl magukét. Tanulási díjat a szegény munkásnők nem fizetnek. Az iskola munkaköre szabóságra, foltozásra, hímezésre és gépkötésre terjed ki; felszerelése kilencz fehérnemű-varrógép, két szabógép és négy kötőgép.

A *Hermina-otthon*-ban 1905-ben 32 bennlakó volt. A bennlakók lakásért és teljes ellátásért havi 30 kor A fizetnek. Az otthonnal kapcsolatos *kézimunka-iskolában* a leányok varrást, gép- és kézi hímezést és csipkeverést tanulnak. A tanulás ingyenes. A tanulólányok három hónapig díjat nem kapnak; ezen idő után tehetség szerint díjaztatnak. Egy év után havi 10.15 kor.-t s fehérvarrónők az első évben 6-8, a másodikban 20, a harmadikban 36 kor.-t is keresnek.

2. Munkásnőket védő egyesületet (patronage).¹ Alapjait még *Nerei szent Fülöp* rakta le, ki vásár- és ünnepnapokon maga köré gyűjtötte az ifjúságot, hogy azt a veszélyektől távoltartsa. Az ő művét a XIX. század első felében Franciaországban *Rosalie* irgalmas nővér elevenítette föl s alkalmazta a szegény leányokkal szemben. Ez volt az első patronage. Hasonló intéz-

¹ *Mi a patronage?* Kiadja a patronage elnöksége. Budapest, Stephaneum, 1907 (1 K). Minden e tárgyra vonatkozó dolog kitűnően és kedves modorban van leírva. Tájékozást nyújt: *Farkas Edith* alelnök Budapest, I. ker., Dísz-tér 10.

menyek alakultak úgy 15 évvel ezelőtt Bécsben «Nerei szent Fülöp műve» név alatt s azóta ezek egész Ausztriában, Bajorországban elterjedtek.

Nálunk 1897-ben lépnek föl a patronage-ok a fővárosban s azóta szép fejlődésnek indultak az egész országban.

Célja: *Vasárnap d. u. a munkásleányokat egybegyűjteni* s távoltartva őket az anyagi és erkölcsi veszélyektől, hasznos ismereteket, ártatlan szórakozásokat, erkölcsi vezetést és támogatást nyújtani nekik. A tanulást és a velők való foglalkozást részint *hitoktatók*, részint a *védőnők* (patronesse) végzik. A leányok tömegesen jelentkeznek, de még mindig kevés a védőnők száma. Kívánatos egy *védőnőket előkészítő tanfolyam*, mely a védőnőket földadatukra szellemileg és lelkileg kiképezze és a patronage célját velők megismertesse.

A földadat megoldásával az egyesület *Farkas Edithet* bizta meg, a ki a védőnő-jelöltekkel kéthetenként összejevetelt tart, melyen a patronage működésének úgy lelki, mint gyakorlati eszközeit ismerteti.¹

Minden patronage élén *előljárónő* van, kinek segítségére vannak a buzgó *hitoktatók*, *patronessek* és *patronesse-jelöltek*. *Budapesten* nyolcz, *Újpesten Székesfehérvár, Szombathely, Pápa* egy-egy patronage. A vasárnapi összejevetelek berendezése hasonlít a tanonczotthonokéhoz. Az uzsonnák költségeit adakozásokból gyűjtik.

Szentségekhez évenként legalább háromszor járulnak a tagok: húsvétkor, júniusban és deczemberben. A védőnők vezetése mellett résztvesznek a böjti szentbeszédeken; társasjátékok, színielőadás, pásztorjáték, karácsonyfa-ünnepély szintén szerepelnek. *Férjhezmenő leányoknak*, kiknek esküvőjén az összes védőnők és védenczek résztvesznek, segélyt adnak, például egy szoba bútort (két szekrény, két ágy, ebédlő asztal, hat szék), melynek költségei az úriosztály gyermekeivel ezen célra rendezett műkedvelői előadás szerményéből (160 kor.) lett beszerezve, illetőleg: adakozásból.

Az *újpesti* patronage három munkaműhelylyel is rendelkezik. Az egyikben varrás és szabásban nyerneik teljes kiképezést, a másokban hímzés, harmadikban munkásingek elkészítésével foglalkoznak. E foglalkoztató-műhelyekben 12-15 év közt lévő leányok nyernek foglalkozást, kik sem a gyárakban, sem a varrodában nem tudnak alkalmazást találni.

A patronage föntartása, úgymint uzsona, fűtés, világítás költsége például *Székesfehérvárott* 51 védencz számára (14-18 év közt), vasárnaponként 3 kor.-t számítva, gyűjtés útján szerzetetik be. A védenczek tartanak közös szentségimádást; megalkották maguk között az élő rózsafüzér-társulatot stb. *Szombathelyt* a leányvédő-egyesület két intézetet tart fönn: a katolikus leányotthont és a keresztény munkásnők szakosztályát.

A Nővédő-Egyesület egyházi felügyelősége. 1. A Nővédő-Egyesület minden, úgy a fővárosi, mint vidéki egyesületeiben a legnagyobb egyöntetűséggel, az .alapítónő által megkezdett irányban, teljes katolikus szellemben óhajtk nemes emberbaráti hivatását teljesíteni.

Ezen egyöntetűség, irány és szellem föntartására és megóvására szolgál a Nővédő-Egyesület egyházi felügyelete, melyet a felügyelőségi tanács gyakorol.

¹ *Katolikus Nővédő-Egyesület Jelentése*. Bpest, Stephaneum, 1906, 16. 1.

2. Ezen egyházi felügyelet egy elnökből és két igazgató-tanácsosból áll, a kik mindig egyházi férfiak, világi papok vagy szerzetesek.

3. Az elnököt és egyház-felügyeleti tanácsosokat az egyesület alapító-nője életében maga az alapító nő választja és a hercegprimás a választást megerősíti.

Az alapító nő halála után pedig a megüresedett hely előléptetés által, az ekként megüresedendő utolsó hely pedig az egyházi tanács közös megállapodása útján az elnök nő megkérdezésével és a hercegprimás jóváhagyásával töltetik be.

4. Az egyházi elnök és a felügyelési tanácsosok hivatása csak a felügyelet, hogy az egyesület teljesen katolikus szellemben s az alapító nő által megkezdett irányban működjék. Miért is

a) a fentebb jelzett fontos dolgokat leszámítva, sem az egyházi elnök, sem a felügyelési tanácsosok az egyesület belső vezetésébe be nem avatkozhatnak. Ennélfogva

b) a tanácsosok sem a havi, sem a heti konferenciákon részt nem vesznek; de bizonyára készek lesznek tanácssal szolgálni az egyesületet érdeklő minden ügyben, ha arra fölkéretnek.

c) A felügyelési tanácsosok kiváló gondját fogja ezenkívül oly alkalmas egyházi férfiak kiszemelése képezni, kikben a vidéken alakuló fiókegyesületek hivatásos lelki vezetőket nyerhetnének. Előforduló esetben az ekként kiszemelt és vállalkozni kész egyházi férfiúnak az illető vidéki fiókegyesület lelki vezetőjévé való kineveztetését az egyházi elnök fogja az illetékes egyházmegyei hatóságnál tiszteletteljesen kérelmezni.

Joguk van azonban a Növédő-Egyesület működését figyelemmel kísérni s ez okból az egyesület helyiségeiben esetről-esetre megjelenhetnek, a vidéki egyesületeket is meglátogathatják és ez alkalmakkor szerzett esetleges észrevételeiket a központi elnökségnek s- nem közvetlenül az egyeseknek teszik meg.

5. Joguk van arra is, egyenkint is, hogy az egyesület könyvtárát átnézzék s abból a katolikus hitet vagy erkölcsöt sértő vagy veszélyeztető könyvek eltávolítására az elnököt fölszólítsák.

6. Az egyesületben semmi új imádság, lelkigyakorlat, ájtatosság be nem hozható az egyházi felügyelés engedélye nélkül.

7. Az egyesület alapszabályaitól semmi lényeges eltérés, azokon semmi változtatás vagy újítás nem engedhető meg az igazgató-tanács beleegyezése nélkül. Kétséges esetben az elnök dönt.

8. Mindenemű esetleges viszályok, melyek a védőnök, előljárónok s elnök között főforognak: a felügyelési tanácshoz térj esztendő, mint legfőbb fórumhoz. Ép így, akár a heti, akár a havi konferenciákon valamely kérdésben nem tudnának érvényes határozatot hozni: az igazgató-tanácshoz fordulnak döntés végett.

9. Ha esetleg egy védőnök kizárása vagy egy elnök nő hivatalból való elmozdítása válnék szükségessé: ez is az igazgató-tanács elé tartozik. Kétséges esetben az elnök dönt.

10. Az évi nagygyűlésen az egyházi felügyelés képviselve legyen és egyik tagja előadást tartson.

11. A vidéken alakuló egyesületek egyházi vezetéséről az egyházi felügyelőség határoz.

3354

1906 sz.

Jóváhagyom. Balatonfüred, 1906. évi július hó 2-án Vaszary Kolos mp. bíbornok, herczegprimás, esztergomi érsek.

« – sz.

Megerősítem egyszersmind azon választást, melylyel az alapítónó özv. Pálffy Pálné grófnő Öméltósága a szervezeti szabályzat 3 pontjában biztosítani óhajtott jogánál fogva egyházfelügyeleti tanácsosoknak dr. Várossy Gyula kalocsai érsek és dr. Prohászka Ottokár székesfehérvári püspök és Szentiványi Károly kath. szövets. igazgató urakat kérte föl. Balatonfüred, 1906. évi július hó 2-án. Vaszary Kolos sk. bíbornok, herczegprimás, esztergomi érsek.

3. Jótékonyági osztály. Németországban már 1877-ben protestáns részről fiatal leányok védelmére megalakult egy nemzetközi egyesület: *Freundinnen junger Mädchen*, melynek 1901-ben különböző országokban már 9000 tagja volt. Ezen egylet Németországban 60 állásközvetítő-irodát, több mint 1QP Otthon-t s mint. *Deutsche Bahnhofmission* körülbelül 30 városban pályaudvari-missziót tartott. Európa különböző országaiban és Argentiniában országos bizottságok vannak központi vezetés alatt. (Központ: Neuenberg i. Sch.)

Ezen protestáns egyletnek serény működése ösztönözte a német katolikusokat is arra, hogy a katolikus leányvédelmet *nemzetközileg* szervezzék s 1897-ben tényleg meg is alakítottak Freiburgban (Svájc) egy nemzetközi katolikus leányvédő szövetséget, melynek jelenlegi neve: *Internationaler Verband der katholischen Mädchenschutzvereine*,¹ melynek közlönye: «*Monatsbericht des internationalen Verbandes der katholischen Mädchenschutzvereine*» (Freiburg i. Schw., évi 1'50 frank, külföldieknek 210 frank).

39. §. 6. A kivándorlók gondozása.² Szent Rafael-egylet.

1. Kivándorlás Amerikába. Nagyobb tömegű kivándorlások *Amerikába* nálunk különösen a múlt század 70-es éveitől kezdődnek. Az Észak-Amerikában ez időtájt kiütött tömeges sztrájkok adták meg erre az alkalmat, midőn élelmes *ügynökök* olcsóbb mun-

¹ *Liese*, i. m. 188. 1.

² *Közgazd. Lexikon* III., 672. s köv.; *Thirring Gusztáv*, A magyarok kivándorlása Amerikába. Budapest, 1896 és Felolvasás a Közgazd. Társaságban 1907 ápr.; gr. *Majláth József*, A kivándorlásról (Kath. Szemle 1907, 653. köv.); Értekezése a Budap. Hírlap 1905 jun.; *Simon Péter*, A székely kivándorlás. Budapest, 1903; *György Endre*, Szeretet a faluban. (Magyar Gazdaszöv. kiadv.) Budapest, 1904; *Jules Méline*, Vissza a faluba, fordította: Mauks Gyula. Budapest, 1906; *A kivándorlásról* 1. Szövetkezés II., 2, 12; Magyar Nemzet-

kászek megszerzésére törekedtek. 1877-ben érkezett meg az első tömeges szállítmány. Az ügynököknek különösen a felvidéken kifejtett serény tevékenysége folytán kivándorlóink száma gyorsan felszokott. 1880-ban 6668, 1882-ben 11.602, 1886-ban 18.110, 1890-ban 24.994, 1896-ban 25.879, 1897-ben 13.791, 1898-ban 20.920, 1899-ben 26.515-re. A m. kir. statisztikai hivatal 1905. évkönyvének adatai szerint 5 esztendő, évi átlagában 1836-1890: 25.723; 1891-1895: 25.006; 1896-1900: 32.056; 1901-1905: 110.187; 1905: 170.430¹ magyar vándorolt ki s míg 1906 jan. és febr.-ban 24.922 ember vándorolt ki, addig 1907 jan. és februárban 29.848.

Évenként 100.000-nél több magyar vándorol ki Amerikába.² És az arányok fenyegetően nőnek, úgy hogy immár odajutottunk, hogy a kivándorlás nagyobb, mint a népesedési szaporulat. Míg ugyanis népességünk természetes szaporulata 1905-ben $7.6^{00}/_{00}$ (ezer lélek után), addig a kivándorlók száma: $7.9^{00}/_{00}$! Ezzel már az ország néptelenedése (depuláció) kezdődik...

gazda I., 142; III., 265; V., 283; VII., 289; XI., 8; *Cahensly*, St. Raphael-verein zum Schutze kath. deutscher Auswanderer. Freiburg, 1900 (1.44 K); *Vay Péter* gr. előadása a VI. katolikus nagygyűlésen. («Alkotmány» 1906 szeptember 26, 8. 1.); *Fürsorge für die Abwanderer vom Lande*. (Soz. Tag.-Fragen 31. füz.) M.-Gladbach, 1905. (0.30 M). *Boscher a. Jannasch*, Kolonialpolitik und Auswanderung. Leipzig, 1885; *Philippovich*, Auswanderung und Auswanderungspolitik. Leipzig, 1892; *Fircks*, Bevölkerungslehre und Bevölkerungspolitik. Leipzig, 1898; *Budapesti Szemle* 1900, *Hegedűs Lorant* tanulmánya.

¹ Ebből 43.000 magyar, 27.000 német, 38.000 tót, 17.000 oláh, 7000 rutén és 2500 szerb hazánkfia.

² S ha hozzávesszük az Ausztriába, Horvát-Szlavonországba kivándorlók számát, évenkénti veszteségünk kb. 200.000! Az egész ország lakosságára $8^{00}/_{00}$ (pro mille), a kivándorlás főfészke, a Tisza jobbpartján fekvő 8 vármegyére $23^{00}/_{00}$ esik. Számszerint *legtöbb* a kivándorló Zemplén (8923), Torontál (7456), Szepes (6051), Sáros (5961), Temes (5265), Bács (5233), Abauj (5179), Ung (4875), Nagyküküllő (4628), Veszprém (4558), Vas (4309), Nyitra (4264). – $^{00}/_{00}$ (pro mille, ezer lélek) után a *legtöbb*: Szepes ($34^{00}/_{00}$), Sáros (33), Abauj (32), Nagyküküllő (31), Ung (30), Turócz (27), Zemplén (26), Liptó (24), Árva (23), Kisküküllő (21), Fogaras és Veszprém (20). – *Legkevesebb*: Csanád (368), Komárom (286), Marostorda (280), Bars (257), Máramaros (235), Hajdú (134), Csongrád (64), Szolnok (63). – *Ellenállóképességet* csak: Bihar, Csongrád, Szolnok vármegyék, továbbá Győr, Hódmezővásárhely, Kecskemét, Marosvásárhely, Sopron, Szabadka és Szeged város tanúsítottak:

A kivándorló államok sorában a 4-ik helyen vagyunk. Ausztria 1904-ig előttünk volt; 1905 óta már elhagytuk. Oroszország 1906-ban megelőzött minket száma nézve, de nem %-ra nézve.

Tagadhatatlan tény, hogy külföldön lévő elszakadt honfitársaink száma fölülhaladja az egy milliót!

Fontos körülmény, hogy az amerikai kivándorlók 77% *földműves* (östermelő) s közte nem kevesebb mint 62.732 mezei munkás (gazdasági munkás és napszámos). Értelmiségi és kereskedő csak 72%. És pedig, míg 1899-ben a kivándorló mezőgazdaságiaknak csak 56.7%-a volt napszámos és csak 18% östermelő (kisgazda), két év múlva a kivándorló östermelők száma kétszeresre emelkedett. Ezen körülmény tekintettel hazánk földművelő jellegére végtettes lehet.

A tény pedig szomorúbb a statisztikánál, mely nem adja a teljes számot. Sokan nem kerülnek nyilvántartásba; kivándorolnak útleveél nélkül.

Ezelőtt inkább csak a Felföld szállította a kivándorlókat újabban a *Dunántúl* is (különösen Vas [7309] és Veszprém [20⁰⁰/₀₀]), de már az *Alföld* faj magyar lakossága is kezd kivándorolni, mely pedig eddig nemcsak a saját népét tartotta el, hanem egész nyáron kenyeret adott a Felvidék munkás népének is.

Mit tett az állam? Hirtelenében megalkotott egy törvényt, mely az ügyet pusztán rendőri és kereskedelmi szempontból tekintette s nem munkásvédelmi szempontból. A kivándorlókat s a kivándorlásra csábítókat szigorú ellenőrzés alá vette; de csak a papiroson. Néha sikerül egy ügynököt megcsípni, de a többi nyugodtan garázdálkodhat. A közigazgatás nem jár el elég erélylyel. A kormány szerződést kötött a Cunard-Line angol hajóstársasággal; kötelezővé tette a fiume-newyorki utat; de a német hajóstársaságok olyan tarifaháborút indítottak ellene, hogy ez őket nem követhette s az eredmény az lett, hogy a kivándorlók $\frac{4}{5}$ tovább is a német kikötőkben szállott hajóra. És a Cunard épügy, mint a Norddeutscher Lloyd vagy a Hamburg-Amerika-Linie ügynököket járat szertesztét. Pedig ez lett volna a legfőbb törvényes intézkedés: *eltörölni az ügynökséget* s csak az állam közegeinek engedni meg, hogy a néppel ez irányban érintkezessenek.

Az alábbi táblázatot *Benyács* István közli az «Igaz Szó» 1907 jun. 16. számában a *chicagói főkonzulátus jelentéséből* és az *Österr.-Ungar. Export-Revue* eme cikkéből: «Die amerikanische Kriese und die Österr.-ungarische Einwanderung». Az első 1887-től szolgáltatja az adatokat 1902-ig:

Évben	Németország	<i>Magyarország-</i>		Orosz- Lengyelország
		Ausztria	Olaszország	
1887	106.865	40.265	47.622	30.766
1888... ..	109.717	45.811	51.558	38.487
1889	99.238	34.174	25.307	39.916
1890... ..	99.427	53.195	52.003	35.597
1891	113.554	71.012	76.655	47.426
1892... ..	130.758	80.136	62.127	84.393
1893	96.361	59.633	72.916	43.828
1894... ..	59.386	37.505	43.967	38.094
1895	36.351	33.462	36.961	34.490
1896... ..	31.885	65.103	68.060	51.415
1897	22.583	33.031	59.431	25.836
1898... ..	17.111	39.997	58.613	28.828
1899	17.476	62.494	77.419	69.982
1900... ..	18.507	114.847	100.135	90.787
1901	21.651	113.300	135.996	85.257
1902... ..	28.304	171.989	178.375	167.317

Az *Export-Revue* alábbi táblázata mutatja a kivándorlást 1871-1900.ig évtizedek szerint:

	1871—1880	1881—1890	1890—1900
Kanada	383.269	392.802	3.064
Németország	718.182	1,452.970	505.152
Angolország	548.043	807.357	270.019
Irland	436.871	655.482	390.179
Skandinávia	243.016	656.494	371.512
Összesen	2,329.381	3,965.105	1,539.926
<i>Magyarország-Ausztria</i> ...	72.069	353.719	592.707
Olaszország... ..	55.759	307.309	651.800
Orosz-Lengyelország	52.254	265.188	602.109
Összesen	180.082	926.116	1,846.616
Más országai	301.818	355.392	301.022
Együttesen	2,812.191	5,246.613	3,687.564

Ezen két táblázatot egybevetve, azt látjuk, hogy az 1893-iki pénzügyi válság után a bevándorlás 3%-kal csökkent: 300.000-re apadt. A kedvezőtlen üzleti viszonyok folytán a következő évben a bevándorlók száma: 229.000 volt. Az 1899. évben, az üzleti helyzet javulásával a bevándorlók száma 311.719-re, az 1890.ik évben 448.272-re, az 1901. évben pedig 487.918-ra emelkedett; 1902. évi június 30.ig a bevándorlók száma 648.743 volt. Ugyanily arányokat mutat az 1873. év; ebben az időben ugyanis a bevándorlók száma 460.000-ról 313.000-re csökkent. A következő években a bevándorlók száma 138.000 volt; 1878 után ismét fokozatosan emelkedett.

A mint a kimutatásokból kiveszszük, *a német bevándorlók száma folyton apad*, e körülmény pedig a német klérus egyesületi és szövetkezeti akciójának, a nemzetgazdászati viszonyok rendezésének és az iparfejlesztésnek tudandó be. Az 1902. év bevándorlóinak csak 3V2%-a volt német honos, míg 20 évvel ezelőtt a kivándorlók 25-30% volt részükön. A germán államokból a kivándorlók száma apadóban van, ellenben emelkedik a magyarok, románok és szlávok között.

Magyarországra, Ausztriára, Olaszországra, Orosz-Lengyelországra a kivándorlók 75%-a esik. ezelőtt 15 évvel csak 24% esett. Szomorú jelenség!

Amerikában a bevándorlási törvény előkészítése óta rendkívüli agitáció folyik a magyar munkások beözönlése ellen. Ennek a mozgalomnak már most is az az eredménye, hogy egy amerikai gyár és mezőgazdasági üzem sem fogadja föl őket s nem kevesebb mint 4000 teljesen elcsigázott magyar munkás kénytelen volt elhagyni hazájába visszatérni; bizvást föl lehet tenni, hogy a 4000 magyar emberen kívül még nagyobb számban vannak Amerikában olyan magyarok, a kik munka nélkül tengetik életüket, de haza nem jöhetnek, mert nincsen a hazautazásra pénzük.»

A kivándorlás ügyében a belügyminiszter a következő rendeletet adta ki:

«A szerzett tapasztalatok azt igazolják, hogy úgy az útlevel-lapokat, mint az útleveleket kiállított hatóságok az 1903. évi IV. törvénycikk 2. szakaszának e) pontjában foglalt ama rendelkezést nem veszik figyelembe, miszerint a 15 éven aluli férfiszemélyek és kiskorú nők csak az esetben vándorolhatnak ki, ha rendeltetési helyükön elhelyezésükről gondoskodva van. Fölhívom czimedet, nyomatékosan figyelmeztesse az útlevel-lapokat kiállító hatóságot, hogy a kivándorlás céljából útlevelet kérő, fönt megjelölt egyéneknél a most hivatkozott törvényes föltétel hiteles igazolásához felelősség terhe alatt alkalmazkodjanak. Budapestén. 1907. évi márczius hó 26-án. *Andrássá/ s. k.*»

Egy másik rendeletet *Hadik* államtitkár adott ki ugyanezzel a dátummal az útirányt illetőleg.

a) Okai. 1. Elsősorban *gazdasági ok*; a súlyos anyagi helyzet (nehéz megélhetés), szőlőpusztulás, a sok törpebirtok¹ bányászat és ipar hanyatlása, a rossz közigazgatás s a Felföldön a nagy népsűrűség; 2. a nagy uzsora, idegen bevándorlók (kazárok) lelketlen *üzérkedése*; 3. az *ügynökök* csábítgatása; 4. a hirtelen *meggazdagodás* reménye.

A kivándorlók legnagyobb részét a legszegényebb elem szolgáltatja és az egyelőre csak Észak-Amerikába, az Egyesült-Államok felé irányul. De félő, hogy ha földművelő népünk hallani fog Dél-Amerika gazdag területéről és a felette magas *argentiniái* napszá-

¹ 55%-a a magyar földbirtoknak vagyis a mindössze 15.717 millió értékű magyar földből 5212 millió kor. érték, üzemszámra pedig 2,770.111 darab.

mokról, ha megtudja, hogy *Kanadában* minden férfinak 120 hold földet ajándékoz az állam, mely csaknem adómentes, hozzá katonakötelezettség nincs és hogy már eddig is több magyar család telepedett le, majd oda jutunk, mint Írországban, *nem marad munkás-kéz a haza földjét bevetni.*¹

b) Következmenyei. 1. Mindenekelőtt *gazdasági* kár; t. i. a munkáskéz hiánya; 2. *nemzeti* veszedelem; mert az Amerikába kivándoroltaknak gyermekei vagy unokái már amerikaiak lesznek s így elvesztek a magyarságra nézve. S ne mondja senki, hogy ezeket pótolják majd a bevándorlók. A bevándorlók nagy része (kazárok, orosz zsidók) a beolvadásra képtelenek a nagy faji ellentétek miatt; 3. *erkölcsi* veszedelem. A legnagyobb rész erkölcsileg-tönkretéve jön vissza. Családi köteléket nem ismer, gyermekeit elhanyagolja, a vallás előtte fölösleges; pap, törvény, hatóság iránt minden tiszteletérzéke megszűnt; ócsárolja a hazai intézményeket, ellenök izgat; telítve van a *pánszláv propaganda* elveivel...

Egy jó oldala van talán mégis a kivándorlásnak. Jó nagyrészüik ugyanis mégis csak *visszatér* a hazai földre s a szorgalmas munkás, ki itthon megélni nem tudott, küld vagy hoz magával sok-szor szép összeg pénzét.

Így pl. 1903 január 1-től december 31-ig az Amerikába kivándorolt állampolgárok 135 millió koronát küldtek haza, mely természetes hazai közgazdasági bevételt képez s ép a legszegényebb embereket segíti talpra. (Ott van pl. Ocsadnicza község, melynek lélekszáma 4124 (1903-ban) s melynek termőföldje oly csekély, hogy egy családra átlag csak egy hold föld esik. Ebből természetesen a nép nem élhet meg; de egyéb keresete nincs. Ezen faluból eddig 795-en vándoroltak ki Amerikába, kik 1903-ban 195.000 koronát küldtek haza postán s ezen kívül, a kik hazajöttek, azok magukkal is hoztak valamit. Tény, hogy ez az amerikai keresmény tartja fenn sok felföldi községben az életet, úgy hogy ebből fizeti meg a nép még az adóját is.

De ez tekintve az elveszített értéktermelő életerőt szóba se jöhet. A mi veszteségünk évenként 100 millió koronán felül becsülendő!

A kivándorlók gondozásának hiánya tapasztalható: a) az elindulásnál, β) a tengeri utón s a kikötőkben, λ) az Amerikába való megérkezéskor.

¹ Gr. Vay Péter előadása a VI. katolikus nagygyűlésen. («Alkotmány» 1906 szeptember 26., 8. 1.) Igen érdekes azon gyűlés, melyet a kivándorlás ügyében a *Gyáripárosok Országos Szövetsége* Budapesten, 1907 június 19-én tartott. («Alkotmány» 1907 június 20., 10. 1.)

α) A kikötővárosok közt e tekintetben majdnem *Fiume* áll az utolsó helyen, a mint az esseni katolikus nagygyűlésen azt ki is mutatták. A legutóbbi időkhöz végkép nem gondoskodtak arról, hogy a kivándorlók, mielőtt életveszélyes tengeri útjukra kelnének, vallásos kötelességüknek is eleget tehesse. Igaz, a buzgó lelkipásztor iparkodni fog a távozni akarót békés szóval fölvilágosítani az utazás veszedelméről, iparkodni fog őt visszatartani a haza s a család szeretetével s ha nem tudja őt visszatartani, nem engedi a távoztól szent gyónás nélkül a messze útra. A kormány tervbe vette Fiúméban egy szálloda építését. 1903-ban megalkottatott a kivándorlókra vonatkozó törvény. (1903: VI. t.-cz.) Végre gondoskodva lett a lelki szükségletről is. A Katolikus Egyesületek Országos Szövetsége 1904 januárban megalkotván a kivándorlási szakosztályt, *Simhen* Albert, fiumei állami hitoktatót fölkerlte bizalmi férfiúnak, ki e tisztséget el is vállalta. (Lakása: *Fiume, Casa del Capitolio Collegiato II. p.*) A Fiúmén keresztül kivándorlók igénybe vehetik. Reggel a templomban készségesen gyóntat, a délutáni órákban pedig rendelkezésre áll a hozzá forduló kivándorlóknak.

β) A tengeri út telve van erkölcsi veszedelmekkel.¹

γ) A Newyorkba való megérkezés a tapasztalatlan utasokra nézve szintén sok kellemetlenséggel jár. A németeknek Newyorkban van a megérkezők számára menedékhelyük, a *Leo-ház* (St. Leo-Haus), mely eddig is ezer ezer kivándorlónak nyújtott menedéket, segélyt és útbaigazítást. 1904. júniusban a newyorki osztrák-magyar főkonzul utasítást kapott a magyar kormánytól, hogy egy menedékház föllállítására tegye meg a szükséges intézkedéseket s hogy a magyar kormány 6000 dollárral szubvencionálja azt és 2000 dollárt ad annak berendezésére.

Nem érdektelen az az eljárás, a mely a Newyorkba megérkező kivándorlókkal végbe megy.

A Newyorkba megérkezőket egy kis hajó szállítja a *bevándorlási hivatal* elé, hol a hivatalnokok egész serege várja őket. Céljuk és állapotukról kikérdezik őket s ha nincs elég pénzük, vagy nincs meg a pontos cím, a hová igyekeznek vagy egészségi állapotuk gyanúsnak látszik, a *szigeti hivatal* elé utasítják s míg ez sorsuk fölött dönt, addig a «Függőben levők» lakosztályába küldik őket. A ki nem esik gyanú vagy kifogás alá, annak megengedik a partra szállást. Ismét egy kis hajóra kerülnek, mely őket a városba viszi. A partron ezer ezer előzőeken ember várja őket, kik magukat a bevándorlók védőiül és oltalmazóiül tüntetik föl.

Sok bevándorló csak akkor látja, hogy csaló kezébe került, mikor késő.

A bevándorlási hatóság engedélyével a Newyorkban létesült *misszió-házak* állandó *megbízottjai* is ott vannak a szigeten. A misszió-házak (menhelyek) vagy felekezeti vagy nemzetiségi jelleggel bírnak. Ezen megbízottak, ha a bevándorlók előbb a menhely vezetőségének írnak, elkísérik őket a

¹ *Liese* i. m. 192. A magyar munkások szomorú sorsáról Alexander Irvine hírlapíró részletesen írt a Newyorkban megjelenő *Appleton's Magazine* havi folyóirat 1907 júliusi számában. (1. «Pesti Hírlap» 1907 július 14., 7. l.)

partra, eligazítják a vasúthoz, sőt elhelyezik őket a menházba, s a mi a legfontosabb, ezen megbízottak kiterjesztik gondjaikat azokra is, a kiknek a szíge-
ten bizonyos ok miatt vissza kellett maradniok. Ugyanis vagy kitudakolják a
helyes czímet vagy pedig, ha a bevándorlók kevés pénzzel érkeztek meg,
de különben munkabíróknak látszanak, azon jótállás mellett, hogy az illetők-
nek munkát szereznek, igen gyakran képesek kieszközölni a partraszállási
engedélyt.

e) Eszközök. *Szent Rafael-egylet.*¹ A kivándorlók gondozására alakult.
Cahensly Péter, német képviselő (Limburg) saját tapasztalatából ismerve a
kivándorlók erkölcsi veszedelmeit, az 1865. trieri, németországi katolikus
nagygyűlésen fölhívta a közfigyelmet a keresztény szociális tevékenység e
terére. Az eredmény az lett, hogy 1871-ben megalakult a *szent Rafael-egylet*.
Az egyes kikötővárosokban bizalmi férfiakat kértek föl, kik arra vállalkoztak,
hogy a kivándorlókat pártfogásukba veszik s megmentik a lelketlen ágensek
körmei közül.

Az 1903. magyar katolikus nagygyűlés alkalmával itt voltak: *Cahensly*.
gróf *Oppersdorf-* s az osztrák *szent Rafael-egylet* lelke, *Közlik Ottó* lelkész.
(Wien, X. Kundratstrasse 3.) Ennek s a rákövetkező 1903 október 18. tartott
bécsi közgyűlésnek volt eredménye, hogy nálunk is megalakult a kivándorlási
szakosztály.

A szent Rafael-egylet alapszabályai? Az egylet *szent Rafael* főangyal
védelme alatt áll s főadata a kivándorlók szükségleteiről, különösen vallás-
erkölcsi tekintetben gondoskodni, azok számára a kikötőkben állandó lelkész-
ségeket alakítani.

1. §. Az egylet tagjai ezen célra ima és pénzadomány által működ-
nek közre.

2. §. A tagok kétfélék: valóságos és tiszteletbeli tagok, a) A valóságos
tagok egy évre legalább is egy márkát fizetnek: b) a tiszteletbeli tagok éven-
kint hat márkát vagy egyszer s mindenkorra 24 márkát.

3. §. Tíz valóságos tag egy egyesületet alkot. Ezen tagok egyike össze-
gyűjti a pénzt és azt az illető plébánosnak vagy előljáró tagnak beküldi.

4. §. Minden valóságos tag naponként az egylet céljára a következő
imát végzi: «Hallgasd meg Uram a mi kérésünket s kisérő áldásoddal a te
szolgáid útját, hogy az utazás és az élet minden veszélyében a Te állandó
oltalmaznak örülhessenek. Amen.» És: «Szűz Mária, tengeren evezők oltal-
mazója, *szent Rafael* könyörögj érettünk»; vagy egy *Miatyánk* és *Üdvözlégy-et*
ezen röpimával: «*Szent Rafael* arkangyal, könyörögj érettünk!»

5. §. Azon helyeken, a hol legalább két egyesület van, az egylet éven-
kint *szent Rafael* ünnepén (október 24.) vagy a reá következő vasárnap a
kivándorlókért és egyleti tagokért egy szentmisét mondat s fölkéri egyszersmind
a tagokat, hogy a szegény kivándorlókért egy szent áldozást ajánljanak föl.

Ha valamely kivándorló a *Katolikus Egyletek Országos Szövetségéhez*
fordul, attól «*ajánlati lap*»-ot kap, melyet kiszálláskor szembeötölő helyen kell

¹ *Cahensly*, St. Raphaelverein zum Schutz kath. deutscher Auswan-
derer. Freiburg, 1900 (1-44 K).

² *Cahensly* i. m. 65.

a ruhára tűzve viselni, hogy a bizalmi férfiak, kiknek ismertető jele a *keresztel diszített arany-horgony*, könnyen ráismerhessenek.

A bizalmi férfiak *ingyen* nyújtanak útbaigazítást az elszállásolásra, bevásárlásokra, pénzváltásra, isentiszteletre, a hajón való elkelyezkedésre nézve.

Ilyen *bizalmi férfiak*: Bréma: Tiszt. Prachar F., Falkenstrasse 49. Bremerhaven: Tiszt. Querl, Grünestrasse 27. Hamburg: Meynberg, Gr. Reichenstrasse 52. Antwerpen: Wollersheim, Rue du jardin 9. Rotterdam: H. Pott, Burgermeester, Hofmansplein 41. (Feyenoord.) Amsterdam: Eduard Huf, Nieuwendyk 215. London: Rev. Father B. Schäfer, 47 Union Street; (Whitechapel). Liverpool N.: Rev. Father Huyhes, Bishops-House. Genua: Pater Joseph Jansen S. J., Piazza Mania, Via della Crocetta 3. int. 6. New-York (City): Tiszt. Ü. C. Nageleisen, 6 State Street (Leo-Mz). Philadelphia: L. M. Kieffer, 5-ik (es Girard Avenue). Milwaukee (Wisconsin): Anton Bickel, Chestnutstreet 411. Calgary (Alberta N. W. T. Canada): Pater J. Seitmann, St. Mary's Church. Montreal (Canada): Pater Strubbe C. SS. R., St. Annatemplom. St. Bonifac-Winnipeg (Monitoba, Canada): Tiszt. Cloutier, Palais Archiéiscopal. *Ausztriában*: Bécs: Közlik Ottó, X. Kundratstrasse 3. és X. Columbusgasse 20. (Levelez magyarul is.) *Csehország*: Halek Patriczius plébános, Libotz (Prága mellett). *Galiczia*: Dutkievicz Szaniszló kanonok, Tarnow. *Krajnai* Kalan János plébános, Zapoge (Laibach mellett).

Magyarországon a Katholikus Egyesületek Szövetségének bizalmi férfai: Budapest: Dr. Giesswein Sándor kanonok, VIII., Szentkirályi-utca 28. A Magyarországi Katholikus Egyesületek Országos Szövetségének irodája, VIII., Szentkirályi-utca 28. Csacza: Benyács István plébános. Kalocsa: Dr. Révay Tibor érseki titkár. Fiume: Simhen Albert, hitoktató, Casa del Capitolo Collegiato II. p.

Legújabbán lehetővé van téve, hogy alkalmas egyének miszsiói utakra vállalkozhatnak az Oczeánon túl lakó honfitársak között és már a kivándorlók hajóin is. Sajnos, míg Méray, Horváth stb. elméleti szociológiai tanulmányutaikra százezer koronákat kapnak, addig az Országos Katholikus Szövetség a kereskedelemügyi minisztériumtól még csak bélyegsegélyt sem tudott nyerni. A *Cunard* gőzhajózási társaság a szövetség által ajánlott (vagy kiküldött) egy-egy lelkésznek Fiúméből Newyorkba és vissza 50% *menetdíj-mérsékletet* engedélyez. Az ily célból Amerikába utazó lelkészek, ha egyházmegyei hatóságuk útján a kultuszminisztériumhoz fordulnak, attól is segélyben részesülnek s így legalább az útiköltségek az ellátással együtt alig kerülnek költségbe. A vállalkozónak tehát a Katholikus Szövetséghez kell fordulnia. (*Szentiványi* Károly, az Országos Katholikus Szövetség igazgatója Budapest, VIII., Szentkirályi-utca 28. L. «Alkotmány» 1907 augusztus 3.)

A kivándorlást csökkentő eszközök inkább közvetett intézkedések, melyek arra szolgálnak, hogy a kivándorlás okait (az itthon-

lét kedvezőtlen körülményeit) megszüntessék. Ilyenek: a kedvező kereseti, adózási, egészségügyi, politikai, nemzetiségi viszonyok, a biztosítás terjesztése és olcsóbbá tétele, közjótékonyági intézmények, hitel- és fogyasztási szövetkezetek létesítése, új iparágak, háziipar terjesztése stb.¹

2. Székely kivándorlás Romániába.² A Székelyföldön uralkodó munkahiány és inség hozta létre a múlt század második felében a kivándorlást Moldvába és Oláhországba. Kralovánszky György budapesti ügyvédnek 10.000 forintnyi alapítványa, a Csík-Tusnádi Székely Kongresszus 1902 augusztus 28-30. munkája után, melyben az OMGE,³ EMKE,⁴ EKE, a marosvásárhelyi ipar- és kereskedelmi kamara vezérférfiain kívül, különösen dr. Bedő Albert, a Székely-Egyesület elnöke és Borszéki Soma szereztek nagy érdemeket, végre a kormány is kezdett érdeklődni e fontos ügy iránt s ezen ügy tanulmányozására székely kormánybiztost küldött ki. Dr. Simon Péter *A székely kivándorlás* című kitűnő munkájában föltárja az egész kérdés nagy jelentőségét s minden oldalról megvilágítja azt.

A székelyek kivándorlása, lassú beszívárgása Moldva- és Oláhországba már évszázadok óta tart. Az átköltözötteknek csak elenyésző csekély része tartja meg vallását és magyarságát, *a legnagyobb rész oláh és schizmatikus* lesz. a) A kivándorlásnak legközelebbi oka gazdasági; t. i. a megélhetés hiánya; távolabbi okai,⁵ melyek t. i. ezen nyomorúságos állapotot létrehozták: az abszolutizmus, a romániai vámháború, a székelyföldi «arányosítás» (tagosítás, 1871: LV. t.-cz.),⁶ az uzsorakamatra dolgozó bankok és pénzüintézetek. Egyik szomorú tünete még: *a leány-kivándorlás* is.⁷

b) Következménye: a székelység pusztulása, erkölcsi megromlása s az oláhok térfoglalása. Az oláhokká lett elpusztult szé-

¹ Sárady Emil, A felvidéki kivándorlás ellensúlyozása. («Alkotmány» 1907 jul. 16.); Gr. Majláth József, A kivándorlásról (Kath. Szemle 1907, 670. 1.)

² Dr. Simon Péter, A székely kivándorlás. Budapest, 1903.: *Székely kongresszus*, Csík-Tusnád. Budapest, 1902. (Pátria); gróf Majláth József, Szociálpolitikai tanulmányai és beszédei. Budapest, 1903, -50. 1.; BT. K., Hogy pusztítják a székelyeket? («Új Lap» 1903 február 6.); Gr. Majláth József id. ért. Kath. Szemle 1907, 656.

³ Országos Magyar Gazdasági Egyesület.

⁴ Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület.

⁵ L. Simon i. m. 56. s köv.

⁶ U. o. 64. s köv.

⁷ U. u. 75.

kelyek száma százezrekre megy. Tehetetlenül nézni a pusztulást bűn a hazafiság, bűn a vallás ellen.

c) Az eszközök, melyekkel e nagy bajon segíteni lehet, azok, melyekkel a kivándorlás okait lehetőleg megszüntetni, a kivándorlókról gondoskodni s azoknak visszatérését megkönnyíteni lehet.

A kivándorlást hiába törekszenek mesterséges úton megakasztani; az célhoz nem vezet. Inkább azon kell fáradozni, 1. hogy a kivándorlási ügy országos felügyeletére és vezetésére *kivándorlási országos tanács* szerveztessek; a kivándorlók útbaigazítására, irányítására és közvetítésére, továbbá az ügynöki csábítások és visszaélések ellenőrzésére *kivándorlási irodák* állíttassanak föl; 2. a kivándorlásra üzletszerűen *csábítók* szigorúan büntetessenek, különösen a leány-kereskedők; 3. szerveztessek a kivándorlottak *érdekképviselete* a külföldön s e célból szaporítani kell a romániai konzulátusok számát, melyekben magyarul tudó egyéneket is kell alkalmazni;¹ 4. terjeszteni kell a székelyek közt a *konyhakertészeiben* való kiképzést a bolgár kertészek módjára (kik pl. 1903-ban a «Periodiceski Spisanje» szerint tisztán megmaradt egy évi keresménykép *hatodfél millió* frankot küldtek haza).² Ép úgy kiképzést adni nekik a marhatenyésztés, gyümölcsfatenyésztés, méhészet, sajt- és turókészítésben, valamint a selyemtenyésztésben.

Az algyógyi és egyéb földművesiskolában ki lehetne képezteni évenként 100.120 fiatal székelyt, azután szerződtetni 1-2 évre nagyobb kertészetbe, hogy gyakorlatilag is tőketelesítsék magukat. Az ily képzett székely kertészeknek utólag fizethető bérért egyes birtokosok, városok, nagyobb községek veteményesnek alkalmas löldeket adnának bérbé: sok, sok nyomor volna megszüntethető. Az ily helyeket alapítványokkal kellene a földművesiskolákban létesíteni s a kezdő önálló lépésnél szinte gyámolítólag közreműködni. 5. A székely fiúkat *mesterségre* kell tanítani, inasokul elvállalni, épúgy a leányokat *cseléd-Mi* s nevelni mind. A cseh *Cesko-slovanská Jednota*» prágai egyesület évente sok magyarországi tót fiút visz el, iskoláztatja a pánszlávizmus érdekében s mi ezt nem tudjuk megtenni a saját fajunk érdekében? 6. A székelyföldön van különösen helye az *állami iskolák* emelésének, illetőleg a katolikus, református és unitárius *iskolák állami segélyezésének* Mert a templom és iskola feiánya a legnagyobb oka az oláhság terjedésének nyelvben, viseletben egyaránt. 7. Fontos továbbá: jó *utak, vasúti* vonalak fölállítása, a székely *fürdők* pártolása, földparcellázás, *hitel- és fogyasztási* szövetkezetek létesítése s bár eddig is szépen fejlődött a hitelszövetkezetek ügye, szükséges volna mind a 432 községet belevonni ez üdvös akcióba s végre a vitéz székelyeknek: *katonaság* és katonai intézetek kellene.

Míg a «Tribuna» az összes románság egyesülését hirdeti, míg Gradis-tenau Péter úgy köszönti föl Károly királyt, hogy: «Felsőged koronájának leg-

¹ *Székely kongresszus* 77.1. A Romániába kivándorlottak száma 200,000-re tehető. Simon szerint körülbelül negyedmillió magyarul tudó székely és csángó él Romániában. (Simon, 149.)

² *Simon* i. m. 88.

szébb drágaköve, Erdély, hiányzik; de hiszszük, hogy nem sokáig. . . » és hogy «senki se veszítse el hitét a Dnjesztertől a Tiszáig terjedő hatalmas román birodalom megvalósítását illetőleg»:¹ addig mi a saját fajunknak védelmére alig teszünk valamit . . .

Nem szabad szem elől tévesztenünk a *délvidéki* németiségnek mozgalmát a német birodalom felé (Schleswig, Württemberg). Azt hittük, hogy ezen mozgalom célja csak a munkakeresés; mert tényleg a délvidéki sváb visszajön a munka végeztével. Csak-hogy ezen mozgalom is káros és veszedelmes. Káros *gazdaságilag?* mert ép a legerősebb munkaidőben apasztja meg a munkaeerőt (s azért a gazdasági válság Délmagyarországban is kezd akuttá válni). Káros *nemzeti* szempontból is, mert a visszatért svábok az «alldeutsch» politikának lesznek agitátorai...

3. A falusi lakosságnak beözönlése a városokba.² *a) Okai:*³
 1. a mezőgazdaság alapja, a föld nem szaporítható s a folyton növekvő népességet eltartani nem képes, különösen ha még maga föld (a talaj) is rossz; 2. a föld a rossz gazdálkodás folytán idegenek kezébe jut (nagybirtokok kevés kézben); 3. a terhek, adók növekednek, az élelem, ruházkodás drága; 4. a gépek behozatala a földművelő nép keresetét is megapasztja; 5. nagy különbség van a városi és falusi napszám között; 6. az ipari és mezőgazdasági munkának a gépek következtében való teljes átalakulása; 7. úgy-szólván minden körülmény: törvények, intézmények, szokások összejátszanak, hogy a vidék elnéptelenedése mind nagyobb mérveket öltön. Az örökösödési törvény, a természetben való osztály a föld-

¹ *Simon* i. m. 143. *Barabás* Endre, A székely kivándorlás és a Romániában élő magyarok helyzete; *Gidófalvy* István, A székely akció és a hitel-szövetkezetek; *Hegedűs* Lőránt, A magyarok kivándorlása Amerikába; A székelyek kivándorlása Romániába; *Incze* István, A székely kivándorlás; *László* Gyula, Székely kivándorlás; Székely és csángó leányok sorsa; Székely leányok . és munkások sorsa; *Molnár* Józsiás, Székelyföldi arányosítás, stb.

² Jules *Méline*, Vissza a faluba. Budapest, 1906.; *György* Endre, Szeretet a faluban. Budapest, 1904.; gróf *Majláth* József, Szociálpolitikai tanulmányok. 94. s köv.; Társadalmi föladatok, Budapest, 1905. (M. Gazdaszöv. kiad.) 83. s köv.; De *Nadaillac*, Les agglomérations urbaines. (Correspondant. 10. Juni. 1898.); L. *Delalande*, La depopulation des campagnes et le bien de famille. (L'association catholique. Revue des questions sociales et ouvrières. 15. Febr. 1898.); M. *Meuriot*, Les agglomérations urbaines dans l'Europe contemporaine. Paris, 1897. (Gróf Majláthnál idézve.) Fürsorge für die Abwanderer vom Lande. M.-Gladb., 1905 (0.30 M).

³ L. gróf *Majláth* kitűnő tanulmányát i. m.

birtok eldarabolását eredményezi. A mezei gazdálkodásnak nincs meg a régi becse. A gyári munkát többre becsülik. A katonai szolgálatból hazatérő fiatalember nem akarja a várost s annak szokásait, kényelmét, szórakozásait elhagyni. A vasutak, a közlekedés megkönnyítése szintén hozzájárul ahhoz, hogy a falusi nép könnyen rászánja magát a városba való utazásra. Újság, iratok a falvakon is könnyen elterjednek s felcsigázzák a falusiak képzeletét. A falusi iskola sem tanít oly dolgokat, miknek a falusi ember, mint földművelő hasznát venné s megkedveltetné vele a földet, a szabad természetben való életet. A hatóságok nem érintkeznek a néppel; a nép semmi jó oldalukat nem ismeri. Közjótékonyági intézmények alig alakulnak (kórház, gyermekmenhely stb.). 8. Végre a túlhosszú munkaidő, a jó bánásmód hiánya, az őszi és téli esték kellemes eltöltésének nélkülözése, megfelelő üdülés és szórakozás hiánya.

d) Következmények: a mezőgazdasági munkások hiánya, a városban levő vallási és erkölcsi veszedelmek (különösen a leányokra nézve).

c) Eszközök: alaptételnek kell tartanunk, hogy habár a városok a szellemi erőket kifejlődésre ösztönzik is és a kultúra góczpontjait képezik is, melyek a gazdagságot, kényelmet, finomabb élvezeteket (és e célra a legnagyobb találmányokat) hozzák létre: de *a fizikai és szellemi erő állandó alapja a falusi népességben van.* Bár munkája nehezebb, az élelmet, az élet nélkülözhetetlen szükségleteit a földből előteremteni, de életmódja, munka-beosztása rendes körülmények között az emberiség fizikai erejének is forrásává teszik. A legfontosabb eszköz: 1. *a falusi otthont kellemessé tenni.* 2. *Biztosítani neki a földjét* (az örökösödési törvény módosítása), mely szerint az ne legyen elidegeníthető, felosztható, végrehajtás alá eshető s csak egy gyermekre szálljon át örökségképen. 3. Az amerikai *homestead* s a német *Hoeforelle* példájára törvénnyel kell *a tűzhely védelméről, SL* birtokminimum védelméről gondoskodni, mely t. i. elegendő egy középszáma családot fönntartani. 4. Ki kell a népet *oktatni* a földművelés előnyös, egészséges és poétikus voltáról,¹ a város ideges életéről, veszélyeiről, fásult világaról stb. 5. Gondoskodni kell a nép *anyagi és erkölcsi jólétének* emeléséről (hitel-, fogyasztási-, értékesítő szövetkezetek).

¹ Krieg i. m. 335.

«Épen azért, ha a tűzhelyt megvédjük, a hitelszövetkezetekkel a paraszt hiteligenyeit fedezzük, személyes hitelt adván neki, fogyasztási szövetkezetek által szükségleteit közvetítők kizárásával, olcsón kielégíthetjük: akkor szoktatni fogjuk őt a munkára, az összetartozandóság érzetére és takarékosagra. Az a szorgalmas, takarékos ember, kit szomszédja becsul, kinek még hozzá oly birtoka van, melyet ő sajátjának nevezhet s melyet ötle semmiféle körülmények közt sem vehetnek el: mindenesetre hasznos tagja a társadalomnak...»¹

Mivel pedig *hazánk jövője a mezőgazdaságon nyugszik*, mindaz, a ki a földműves osztály s a falusi nép jólétét előmozdítja: *hazafíú cselekedetet* visz véghez.

Ha mégis a lelkipásztor értesül olyanokról, kik a városba akarnak menni dolgozni vagy szolgálni, intse őket, hogy a jó úton megmaradjanak s az erre vezető eszközöket használják. Szentbeszédben és keresztény tanításban s az egyes távozónak is beszéljen a közeli városokban létező ifjúsági egyletekről (külföldön a Schematismusokban is megtalálható vagy a Directoriumban), társadalmi intézményekről s beszélje rá a távozókat, hogy ily egyletekbe beiratkozzanak, írjon egy levelezőlapon az illető egylet elnökségének, hogy egyik hive odautazóban van. *Limburgban* e célra, t. i. az iparoskerületekbe utazó munkások felvilágosítására és gyűjtésére periodikus munkástükkárság szervezetett. (Der Volksverein. 1904, 17. 1. Der Volksverein folyóiratban megjeleni: Die gefährliche Reise. 1896, 17. és 35.; Wie schützen wir die vom Lande in die Städte ziehende Jugend? U. o. 1897, 50.) A németországi munkás-, legény-, ifjúsági-, munkásnő- és szolgált-egyletekről és menhelyekről: *Soziales Adressbuch*, kiadja a Volksverein. Kavelaer, 1904 (0.50 M). Ugyanaz megtalálható: *Arbeiter-Taschenbuch* für 1904. Berlin (0.40). A Volksverein-nak központja München-Gladbachban a németországi katolikus ifjúsági egyesületek névmutatóját (Verzeichniss der kath. Junglingsvereinigungen in Deutschland), illetőleg németországi és külföldi katolikus szolgáltók, cselédek házainak mutatóját (Verzeichn. der kath. Mägdehäuser in Deutschland u. im Auslande) ingyen megküldi.

40. §. 7. Küzdelem az iszákosság (alkoholizmus) ellen.²

Minden szociális reform alapjává tettük a saját magunk reformálását. Ebből indultunk ki. Ezt kell hangoztatnunk különösen azon borzasztó ellenség ellen való küzdelmünkben, mely korunknak minden kultúráját képes megbénítani, minden szociális tevékenységet megghiúsítani s az egész emberiséget a legszomorúbb következmények rabjává tenni. Ezért az alkoholkérdés elsőrangú kulturkérdés.

¹ Gr. *Majláth* József i. m. 103.

² A roppant nagy irodalomból csak néhányat idézünk: *Csillag* Gy., Az iszákosság korlátozásáról. Budapest, 1894; *Fekete* Gyula, Az alkohol és mezőgazdasági népesség (Budapesti Szemle 1895. III., 93.); Az iszákosság, annak befolyása a társadalom életrendjére és az ellene való védelem irányelvei. Ara-

1. Elterjedettsége. Legjobban van elterjedve Dániában, hol minden lakosra $7\frac{1}{2}$ l. tiszta szesz esik. Németországban 1900-ban 2,450.000 hl. abszolút alkoholt fogyasztottak el és pedig 3,697.000 hl. bort, 69,443.000 hl. sört és 7,350.000 hl. ($33\frac{1}{2}\%$ -os) pálinkát. (Vagyis 1 l. bort 1 M.; 1 l. sört 30 Pfennig, 1 l. pálinkát 1 M.-ba számítva: borért 397,900.000; sörért 2.083,400.000 és pálinkáért 735,000.000 M.-t; összesen 3.216,300.000 M.) Magyarországon átlag 2,325.000 hl. bort, 2,700.000 hl. pálinkát és 1,600.000 hl. sört fogyasztanak el úgy, hogy évenként és fejenként 5.3 l. a tiszta szesz-fogyasztás; vagyis *Dánia után – e téren – Magyarország az első!* (Maga Budapest, az 1901-iki 745.000.nyi lakosságot véve, 88 l. szeszest italt fogyaszt évenként és fejenként. 1892. évi 517.000 hl.-ről 1901-ben 656.000 hl.-re emelkedett a fogyasztás, úgy hogy 1897-1901-ig az emelkedés 75%.) A szeszfogyasztásra fordított költség 1905-ben (bor 174,967.500 K, sör 45,567.878 K, pálinka 186,923.183 K) összesen 407,458.553 K, vagyis kerek 20 millió lakosságot számítva (nőket, gyermekeket, betegeket), fejenként évi 20 K.

2. Az alkohol élvezetét védő és előidéző okok. a) Az alkoholélvezők mindenféle ürügyet kitalálnak a szeszélvezet védelmére. Mindez azonban vagy nem elegendő ok vagy csak tévedés. Ugyanis az alkohol:

1. Nem *melegít*. Növeli ugyan a hőérzést, azonban magát a test hőmérsékét tényleg leszállítja. Tehát csak a *hőérzést* fokozza. Fokozza ugyanis a bőr alatt levő erek vérmennyiségét, a mennyiben kitágítja a bőr véredényeit (megbénítva a bőr és -gyomorfallal véredényeinek körizmait), melyekbe így több vér áramlik, de a kisu-

nyosmaróth 1891; *Kirschanek* Ödön, Az alkoholizmus káros hatásáról és következményeiről. Budapest, 1904. (050 K); *A keresztény mértékletesség társulata*. -Nagyszombat, 1899: *Máday* Izidor, Adatok az alkoholizmus kérdésének ismeretetéséhez. Budapest, 1905 (2 K); *Katholikus Szemle* 1900: 311, 410., 531.; 1905: 791.; *Havi Közlöny* 1895, 1149-59.; *Neumann*, Der Seelsorger und der Alkoholizmus. Paderborn, 1900 (Γ44 K); *Cajetanus* O. C. Mathew, der irische Apostel der Massigkeit. Regensburg, 1900; *Halenius*, Die Alkoholfrage. Jena, 1903 (7 M.); dr. *Pieper*, Mässigkeitsbestrebungen. Gladbach, 1906 (0.50 M.); çtr. *Adolf Baer*, Die Trunksucht und ihre Abwehr. Wien, 1890 (2.50 M.); Der Alkoholizmus Berlin, 1878 (16 M.); dr. *Moppe*, Die Tatsachen über den Alkohol.³ Berlin, 1904 (7 M.); *Kraepelin*, Psychiatrie. Leipzig; *Bunge*, Alkoholvergiftung u. Degeneration. Leipzig, 1904; *Ziehen*, Über den Einfluss des Alkohols auf aas Nervensystem. Berlin, 1904. (Mässigkeits-Yerlag des Deutschen Vereins gegen den Missbrauch geistiger Getränke. Berlin, W 15., Fasanenstrasse 59.) *Stehr*, Alkoholgenuss u. wirtschaftliche Arbeit. Jena, 1904. Továbbá: *Egger*, *Saw* (König Alkohol. Essen, 1905), *Müllendorf*, *Kapitza*, *Koch*, *Delbrück*, *Bode*, *botjaim* (Alkoholmissbrauch. Leipzig, 1898. 6 M.) stb. iratai.

gárgás révén a felületre jutott vér melegéből annál több elvész. (Bunge.) A hőcsökkenés ma már pontosan vezetett hőmérések következtében minden kétséget kizár.

2. Nem *üdit*. A tropikus égélj alatt a forróság s ennek következtében föllépő lázak ellen csak a teljes megtartóztatás segít.

3. Nem *oltja a szomjat*, sőt ellenkezőleg még égetőbb szomjat okoz; a víz a legideálisabb ital.

4. Nem *táplál*. Egyesek (pl. Duclaux) arra támaszkodva, hogy szervezeteink elemei, miket a chemia kimutat, hasonlók a czukor képletéhez (már pedig az alkohol átváltoztatható czukorrá), azt állították, hogy az alkohol táplál és erősít. De ha ez igaz volna is, a bizonytalan értékkel szemben ott vannak a borzasztó következmények, melyek miatt a józan ész követeli, hogy elvessük az ily veszélyes táplálékot. Az bizonyos, hogy a jelenleg tápanyagoknak nevezett dolgokból neveléségesen kevés van a szeszies italokban. Ha pedig fölveszszük, hogy egy embernek napi táplálékanyaga: 120 gr. fehérsnye, 90 gr. zsír, 500 gr. szénhydrát és 2½ liter víz (melyet azonban a legtöbb ételben magunkhoz is veszünk) s hogy a szeszies italok közül egyedül a sör – többiben végkép semmi táplálóerő sincs – tartalmaz legfőljebb 0.5% fehérsnyét és 3-5% szénhydrátot, zsíradékot semmit sem: a napi szénhydrátszükséglet beszerzésére lü-15 L, a szükséges fehérsnyéhez pedig 24 l. sör volna szükséges (à 30 fill. = 7.20 K). Azért *Meynert* szerint 1 korsó legjobb bajor sörben (mely 25 Pf.-be kerül) nincs több tápláló erő, mint egy fillér értékű sajtban. *Liebig* szerint pedig egy késhegynyi lisztben több táplálóerő van, mint 4 pohár kitűnő bajor sörben. Dr. *Wlassak* (Bécs) számításai szerint a bécsi könnyű sörnél (Lagerbier) a benne *főlvett* táplálékégségnek ára 10.szer magasabb, mint a lisztben *tényleg* meglévő táplálékégségnek ára. *Égsi hőegység* (kalória) alapján hasonlítva össze a sört és a zsirt, azt találjuk, hogy a gyöngé sörben (Schenkbier) 1 kalória 0.000.899 Pf., 1 kal. zsír 0.000.132, tehát a *söré 6-szor drágább; az Exportbier pláne 10.szer drágább*. De nem is *erősít*, csupán csak izgatja az idegeket, az erő *érzetét*, látszatát hozza létre, de rövid izgatás után fáradtságot idéz elő; úgy hat, mint az ostorcsapás. A leghíresebb alpesi vezetők, az atléták mind egyhangúlag a megtartóztatást tartják helyesnek s vallják, hogy a szesz ellankasztja az izomerőt.¹

5. Nem *élénkíti a szellemet*; a lélek alsóbb működéseit emeli (fantázia), de csak egy időre, később a lelki működésekben bénulási tünetek mutatkoznak.²

b) Az *alkoholizmusnak okai*. Az szeszies italok élvezetének erős elterjedettsége mellett lehetetlen, hogy a szesz iránt a *hajlandóság* az egész nemzedékre át ne terjedjen. Ezt neveli az a megbocsát-hatatlan könnyelműség, hogy szülők 16 éven aluli *gyermekeiknek* szeszies italt adnak, sőt azokat a korcsmákba, kávéházakba maguk-

¹ Dr. *Frey*, Über den Einfluss des Alkohols auf die Muskelermüdung. Bern, 1896.

² Dr. *Ziehen*, Über den Einfluss des Alkohols auf das Nervensystem² Berlin, 1904; Dr. *Seifert*, Der Alkoholgenuss und seine Folgen. Beuthen O. S., 1903, 10. 1. *Kraepelin* megfigyeléseit 1. *Hoppe*, Die Tatsachen.

kai viszik. A munkásember a *nehéz munka* után természetesen üdülést keres; a pillanatnyi üdülést tapasztalván az alkoholban, ahhoz fordul. Alkoholhál akarja elűzni az *éhségét* is.¹ Hozzájárul, különösen nálunk magyaroknál a kocczintás, az egészségre ivás, a kvaterkázás rossz szokása (Trinkzwang).

3. Az iszákosság következményei röviden e három szóba foglalhatók össze: *betegség, szegénység és bűn.*

a) *Betegség.* Ha a kórházak statisztikáit nézzük, igazat kell adnunk *Gladstone*-nak, a ki 1880. ban az angol parlamentben így szól: *Az alkohol manapság nagyobb pusztítást visz végbe, mint az éhség, ragály és háború!* Hogy mi minden kárt okoz az alk. a szervezetben, röviden alig lehet elsorolni. Torokra, gyomorra, szívre, vesére, májra és tüdőre, de legkártékonyabban hat a központi idegrendszerre, az *agyra*. Egész sorozata a betegségeknek.² Az alkoholisták – általában – jobban inklinál a betegségre (tüdővész stb.); a sebek, operációk és betegségek mind *rosszabb lefolyásúak*, hosszabb ideig tartók. Statistice (% szerint)¹ még a szeszszel foglalkozók, a szeszt mértékletesen élvezők is rövidebb ideig élnek, mint a teljesen absztinensek. A *szfigmograf* ütőér működésének mérője) szerint egy 30 éves krónikus alkoholista ütőereinek intenzitása s ebből kifolyólag egészségi állapota megfelel egy 70.80 éves emberének. Tehát az alkoholizmus gyöngíti az *életképességet*, az energiát, a *jellemet*, az *akaraterőt*. Fokozza a fantázia s ennek következtében az indulatok erejét és átkos vége a *delirium tremens!* Az alkoholizmussal lépést tart az *őrültség* terjedése. A százalék folyton növekszik. Parisban az örültek 27-32%-a férfi-, és 9-11%-a nő-alkoholista. Berlinben 1893-ban az örültek 50%-a ismert iszákos. Ugyancsak be van bizonyítva, hogy az általános *agylágyulás* (paralysis) is egyenes arányban áll az alkoholizmus terjedésével. Az iszákosságra való nagyobb hajlandóság s a szülőkben az iszákosság következtében kifejlődött betegségek az utódokra is *átörököltnek*; 2-4 *ivadékon át* észlelhető a rettenetes hatás.⁴ Épúgy iszákos szülőknek elmebajos, epileptikus, gyengeelméjű és beteges gyermekeik vannak. (Korai halál).

b) *Szegénység.* Az alkoholra borzasztó sokat költ az emberiség, a mi különösen a munkásosztálynál tapasztalható. Innen nagyrészt a folytonos elégedetlenség és folytonos béremelés követelése. *Guillemet* szerint a francia

¹ *Rosenthal*, erlangeni fiziologus azt mondja: *Λ míg az alkohol a gyomorban van, az emésztés szünetel. Az étel órákon át változatlanul fekszik a gyomorban.* *Seifert* i. m. 14. 1.

² *Dr. Hoppe*, Die Tatsachen.³ 120.168.

³ *Salgó*, Az emberkór tan tankönyve. Budapest, 1890 194. s köv. Sajátságos *szimptomái* e betegségnek: a beteg, különösen éjjel, ébren szikrákat, tüzet, ravaltat, halottakat, pókot, egereket, patkányokat, bogarakat, ördögöket lát maga előtt; izzad ós reszket; irtózatoss nyugtalanosság kínozza; néha vidám-hangulata van, legtöbbsnyire dühös; üldöztetési eszméi vannak; dühöng.

⁴ *Demme* (Bern., Über den Einfluss des Alkohols auf der Organismus des Kindes. Stuttgart, 1891.

munkások évente körülbelül 900 millió frankot, az angolok a munkásbéreknek körülbelül egyharmadrészét költik alkoholra. Ezért éheznek a gyermekek és pusztulnak a családok. *Peltnan* tanár, a mennyire utána lehetett járni, az angol kormány adatai nyomán megállapította, hogy egy 1740. ben született alkoholista, Jurke Ida 709 utódjára az állam 6 millió koronát költött. Ezen 709 egyén közül 106 törvénytelen, 181 prostituált, 142 koldus, 64 szegényházban élő és 76 gonosztévő (köztük 7 gyilkos) volt. Ezen család 116 évet töltött börtönben és 734 éven keresztül vették igénybe a nyilvános támogatást. Az 5. ivadékbán majdnem minden nő prostituált és majdnem minden férfi gonosztévő. A 6. ivadékbán a legöregebb csak 7 éves, de már 6-ot szegényházban kellett elhelyezni.¹

c) *A bűn*. El sem lehet gondolni a büntettek számát, melyek az alkoholizmussal állanak kapcsolatban.

Említettük, hogy az alkohol gyengíti az akaratot, tüzezi a fantáziát s az indulatokat. Valóban, az alkohol képes a szerencsétlen áldozatot az összes erkölcsi parancsolatok ellen vétessé tenni. Az ily ember káromkodó, templomkerülő, vasárnap-szentségtelenítő, szülei ellen tiszteetlen, verekedő, izgága, gyilkos, parázna, megszóló, hazug, henye, munkakerülő, lázító, egyszóval erkölcsileg tönkrement ember. A bűnügyi statisztika ijesztő adatokat közöl.² Még a hét napjai között is a vasárnap (és különösen *szombat és vasárnap közti éjjel*) az, a melyen a legtöbb bűntény történik. (Majdnem annyi, mint az egész héten összesen.)³ Az *ifjak* $\frac{9}{10}$ része is az alkoholnak köszönheti *erkölcsi bukását* (Dr. Bonne). Az *öngyilkosoknak* is nagy százalékját az alkohollal való visszaélés szolgáltatja. Ugyancsak az alkohol az oka a legtöbb *családi veszekedésnek, balesetnek, hajótörés és vasúti szerencsétlenségnek* is.

4. Védekezés az alkohol ellen. Mindenekelőtt adjuk a) a vezérelveket s a társadalmi intézményekről szólunk.

a) *Vezérelve*. 1. Gyermekeknél (legalább a 16. évig) a *teljes megtartóztatás* szükséges. Nekik az alkohol valóságos méreg. *Kraepelin* tanár, ki ezen a téren elsőrangú európai tekintély, «rendszeres mérgezés»-nek nevezi azon szülők eljárását, kik gyermekeiknek szeszes italt szoktak adni.⁴ Ugyanazon teljes megtartóztatás szükséges az iszákosoknak, a nőknek szülés előtt és után, ideges, gyenge szervezetű, beteges, szélütött, iszákos szülőktől származó, erős szellemi megerőltetést igénylő munkával foglalkozó s mindazon egyéneknek, kik az iszákosok megmentésén fáradoznak, tehát első sorban szükséges a pap és tanító jó példája.

2. Mivel a megtartóztatás a szeszes italok káros voltának megismerésén alapszik, ki kell *oktatni* a népet, elkezdve már az iskolá-

¹ I. *Haw*, König Alkohol² Essen-Ruhr, 1905 47. 1.

² *Katholikus Szemle* i. h. 414.; *Máday* 17.

³ *Haw* 51.; *Katholikus Szemle* i. h. 426.

⁴ *Haw* i. m. 59.

tól,¹ arra, hogy mily káros a szeszes italok élvezése, de különösei a pálinkáé; hogy azt kerülni kötelesség Isten, a haza, a család éi önmaga iránt.

3. *Terjeszteni* kell a tiszteletet az abstinentia iránt; ki kell irtani az alkoholizmust ápoló rossz *társadalmi szokásokat* (ivással való kínálást, unszolást, gyakori koczcintást, vkinek az egészségére való ivást stb.), azon kell lennünk, hogy az abstinens egyéneket ne engedjük különcöknek tartani, nevetség tárgyává tenni; ellene kell dolgozni az ivási kényszernek, a kvaterkázásnak, a más «egészségére» «fenéig» való ivásnak stb. Ne tartsunk a vendégek számára sem pálinkát (likört).

4. Azon kell fáradoznunk, hogy *törvény- és törvényhatósági intézkedések* is az alkoholizmusnak gátat vessenek; hogy a *gyermek*ek kitiltassanak a korcsmahelyiségekből; a korcsmák száma s az italmérési jog korlátoztassék, sőt *szombat estétől hétfő reggelig betiltasék*; az alkoholizmus távolabbi okai: *keresethiány, rossz táplálék, rossz lakás* stb. megszüntessenek.

A szesznek megadóztatása csak vigyázat mellett érheti el üdös célját. Mert míg egyrészt a pálinka csekély megadóztatása az iszákosságot nagyban előmozdítja, addig túlságos megadóztatása csempészeteket és jövedéki sikkasztásokat eredményez. A fődolog hogy az adóztatással a szeszfogyasztás *tényleg* csökkenjen. Az 1887. német törvény következtében eddig $\frac{1}{3}$ -ával csökkent a szeszfogyasztás. Fontos továbbá, hogy a *csékélyebb szesztartalmú italok* (bor, sör) *fogyasztási adója leszállítandó. Az italmérő helyek akasztása* szintén csak egyéb intézkedéssel kapcsolatban (oktatás, egyletek, szellemi és testi felüdülés, szórakozás) érhet el eredményt. Az italmérési engedélynél a pénzügyi és közigazgatási hatóságok előtt különösen az erkölcsi szempontnak kell kiválóan kidomborodni. *Gothenburg városában* (Svédország) 1857-ben 35.000 lakos mellett 136 pálinkamérő volt. A városi hatóság fölsismervén az alkohol veszedelmét, a város által adott italmérési engedélyeket magához váltotta. Engedélyezett ugyan tiszta pálinka kimérésre jogot, de az illető helyeken egyszersmind tápláló ételek és ártalmatlan italok darusítása is kötelező volt s a korcsmárosnak csupán csak az utóbbiakból volt

¹ *Bode*, Schule u. Alkoholfrage (2 M.); *Merth*, Die Trunksucht und ihre Bekämpfung durch die Schule. Wien und Leipzig. (3 M.) *Szemléltető falikép*. Kiadta a *Glóbus-intézet*, Budapest.

haszna, míg a pálinka után befolyó pénzt a társaságnak volt köteles beszolgáltatni. Természetes, így nem volt érdekében a korcsmárosnak a pálinka minél nagyobb fogyasztása. Ez a *gothenburgi rendszer*. – Továbbá az eddig hozott *törvények betartása* sürgetendő. Ide vonatkoznak a közegészségügy rendezéséről szóló 1876: XIV. t.-cz. §§-ai, a kihágásokról szóló büntető törvénykönyv 1879: XL. t.-cz. 74., 84., 85., 89. §§., az uzoráról és káros hitelügyletekről 1883: XXV. t.-cz. 22-26. §§., a betegségyéről 1891: XIV. t.-cz. 9. §., az állami italmérési jövedékről 1899: XXIV. t.-cz. 12., 15. §§., a földmív. és keresked. min. 1886 jan. 13. 25.900. sz., a belügyminiszt. 1899. évi 78.543/V.-C. sz. rend.

b) *Társadalmi intézmények*. Mivel minden erkölcsnek és kultúrának egyik legnagyobb ellenségével van dolgunk: e téren is együttes erőre van szükség. Ezt célozzák a *mértékletességi egyletek*.¹ A kiindulóhely Amerika (Newyork államban levő Moreau), hol 1808-ban alakult meg az első abstinens-egylet. Nagyobb sikereket ért el az 1826-ban Bostonban alakult *American Temperance Soaety*. Ezen egyletet *Baird* Robert Angliában (1829-31), majd 1835. Németországban terjesztette, hol III. Frigyes Vilmos pártfogása mellett annyira elterjedt, hogy az 1845. berlini kongresszus jelentése szerint már 1072 egyesületben 1,650.000 tagja volt. Rendkívül sokat tett Island apostola, *P. Matthew?* ki 1838-ban kezdve működését, 1844-ig 5V2 millió hivet szerzett áldásos ügyének. Egymásután keletkeztek azután a különböző név alatt szereplő mértékletességi egyesületek, melyek között ránk nézve a legfontosabb a *Kath. Keresztiszövetség* (Kreuzbündniss) és a *Papi megtartózkodások egylete* (Priesterabstinentenbund: P. A. B.)

1. A «Keresztiszövetség.» 1899-ben alakult s 1904-ben nyert püspöki jóváhagyást, 1905-ben pedig X. Pius különböző búcsúkká tüntette ki. Egyházmegyék szerint van beosztva; központi igazgatósága az egyházmegyei igazgatók testületéből áll. Közlönye a «Volksfreund». (Camillushaus in Werden, Ruhr; havi folyóirat, 0.80 M.) Alapszabályzatát I. *Neumann* Der Seelsorger und der Alkoholismus. Paderborn, 1906, 146. s köv.

¹ *Bergmann*, Geschichte der Antialkoholbestrebungen. Hamburg, 1904 (8 M.); *Bode*, Kurze Geschichte der Trinksitten und Mässigkeitsbestrebungen in Deutschland (2.40 M.); *Orvosok Lapja*, Fajegészségügy. 1907 jan. 17.

² *Caietanus*, *P. Matthew* (1 M.); *Jostes*, *P. Matthew*, Apostel Irlands (10 Pf.); *Hammerstein*, Winfried 51.

2. «Papi megtartózkodók egylete». Ezen egylet a papokat óhajtja tömöríteni, hogy jó példájuk és imáik által az iszákosság ellen küzdjenek. Alapszabályzatát l. *Neumann*, i. m. 150.

Az 1903. brémai nemzetközi alkoholelles kongresszus nyomán, melynek vallásellenes álláspontjáról, sajnos, nagyon is meggyőződhattünk, a katolikusok is nemzetközi egyesületet alkottak a már előbb (1897.) alakított nemzetközi bizottságból: *Internationale Kath. Vereinigung gegen Alkoholismus*. Szabályzatát lásd *Neumann* i. m. 152.

Ezen «Nemzetközi kath. alkoholelles egyesület» elnöksége az 1903 aug. 23. Kölnben tartott 50.ik kath. nagygyűlés alkalmából fölkérte az összes kath. püspököket, hogy egyházmegyénként *felügyelőket* nevezzenek ki, kik az egyházmegyében az ily irányú mozgalmat kezdeményezzék és irányítsák. S tényleg Besztercebánya, Csanád, Erdély, Esztergom, Győr, Kalocsa, Nyitra, Székesfehérvár, Szombathely és Veszprém meg is neveztek ily kiküldötteket. A szervezeti ülés megtartatott s a tanácskozásnak eredményeként:

1. Hódolattal fölkéri az egyházmegyék főpásztorait, hogy azon kiküldötteket, kik a kongresszuson megyéiket képviselték, vagy esetleg mást a további szervezéssel mint *egyházmegyei felügyelőket* megbízni kegyeskedjenek.

2. A Szövetség meggyőződven arról, hogy mértékletességi társulatok formái közt legeredményesebb a tisztán vallási alapon nyugvó mértékletességi társulat, mely a lelkipásztor erkölcsi és buzgalmi eszközeinek felhasználását lehetővé teszi, a Keresztény Mértékletesség Társulatának tagsági könyvecskéjét ezennel közrebocsájtja annál is inkább, mert az abban foglalt elmélekdedések és imák a társulat megalakításában is segédszerűül szolgálhatnak.

3. Helyesnek látja, ha a megyei felügyelő, egy vagy két buzgó társat véve maga mellé, más-más községben vállalkozik arra, hogy egy-, vagy inkább több-napi ájtatosság keretében a társulatot megalakítsa. Erre a Főpásztor engedélyét egyszer és mindenkorra, a helyi lelkipásztor engedelmét pedig esetről-esetre kikéri, illetőleg annak hathatós segítségére siet.

4. A megyei felügyelő összegyűjti évenként a felügyelete alatt álló társulatok kimutatását s azt a Katholikus Szövetségnek megküldi. Az orsz. kimutatás buzdításul fog szolgálni a további tevékenységre.

Budapest, 1905 október 20.

A Magyarországi Katholikus Egyesületek Országos Szövetsége.

A Kreuzbund 1905-ben, midőn Budapesten volt a X. nemzetközi alkoholelles kongresszus (1905 szept. 11-16.), nálunk is képviseltette magát. Kath. részről három ülésben vettek részt. (Dr. *Fischer-Colbrie* kassai püspök és dr. *Zlinszky* János).

3. «Independent Order of Good Templars» I. O. G. T. (Good-Templar-rend, olv. guttempler). 1852-ben alakult New-Yorkban. Tagjait melyeknél sem nemre, sem korra vagy fajra nem tekint, egész életükre a szeszes italok készítésétől, fogyasztásától vagy megkínálá.

sától való tartózkodásra kötelezi. Fősúlyt fektet a helyi szervekre; 10 tag egyesüléséből már egy «*páholy*» létesülhet, mely a tagok közti összetartást erősíti. Egy-egy ország páholyai együttvéve alkotják a *nagy páholy-t*; az egész rend pedig az *International Supreme Lodge-nak* van alárendelve. Tagjainak száma megközelíti az egy milliót. Magyarországon 1901. augusztusban alakította meg dr. Stein Fülöp. *Szabadkőműves szervezete miatt katolikusoknak e rendbe való lépés meg van tiltva.*

A Congregatio de Propaganda kérdésére a Congregatio S. Officii ezt felelte:

Romae, 17. Augusli 1903. In uteris datis 25-a Septembris 1891 No. 4166 ista S. Congregatio transmisit huic Congregationi literas Praefecti Apost. Norvégiáé, quibus enixe rogabat responsum circa dubia duo sequentia: 1-o. An Societas: Indépendant Order of Good Templars feriatu excommunicatione lata contra societates occultas per Constitutionem «Apostolicae Sedis» et in quantum negative. 2-o. An sub gravi prohibitum sit dari nomen isti societati.

Re discussa in Congregatione habita fer. IV. elapsa Emmi Patres Inquisitores générales, approbante SSmo Patre ederunt sequens decretum:

Ad 1-am: Dilata.

Ad 2-am: Affirmative seu *deterrendi fidèles a dando nomine huic societati.* Et Decretum communicetur Vicario Apóst. Norvégiáé et Eppis Americae Septentrionalis et regionis Canadianae et Archieppus Neo-Eboracénsis référât de hac et similibus societatibus.

4. A «Kék Kereszt-Szövetség». 1877-ben alakult meg Genfben Rochat lelkész kezdeményezésére. Főadatát különösen az iszákosok megtérítése és megmentése képezi. Az egyesületnek tagjai legalább egy évre terjedő fogadalmat tesznek, hogy mindennemű szeszestől tartózkodnak; de befogadnak pártoló tagokat is, a kik 3 hónapra terjedőleg tesznek hasonló fogadalmat. Nálunk kevés helyen van elterjedve.

A svájci *Kék kereszt*-nek sem politikai, sem vallási jellege nincsen, s. bár eredetileg protestáns, de őszintén és nem szabadkőműves képmutatással vallja, hogy csak Isten segítségével reméli az elbukottakat talpraállítani.

1904 nov. alakult meg Budapesten az Alkoholelles Mun-kásegyesület.

5. Gyermekek- és ifjúsági mértékletességi egyletek. Különösen *Angliában* virágznak az iskolás gyermekek között. Az ifjak közt a *Bands of Hope Unions* (remény hadserege) nevű egyletek. Svájcban a *Remény* iskolai egylet céljává teszi az iskolai oktatás előmozdítását az alkoholról.

6. Iszákosok menházai. Sok helyütt az egyletek állítanak fel oly menhelyeket, hol a részegeseket fél vagy egy esztendeig szoktatják a részleges v. teljes megtartóztatásra. (Itt is óvakodni kell a magánkezekben levő sokszor szédelgésre alapított ily menhelyektől.¹ Legjobban megfelelnek céljuknak a *svájci* iszákosmenhelyek. Ezekben ugyanis kötelező az ipari vagy földművesmunka. Csak önkényt jelentkezők vétetnek föl. *Amerikában* és *Angliában* bírói Ítélettel is lehet valakit ily intézetbe internálni. Angliában nagy számmal vannak ily intézetek; már 1886-ban 22 intézet volt csupán iszákos nők számára, de Közép- és Észak-Európa minden államában, kivéve Franciaországot és Magyarországot.

Legújabbán a papság és világiak körében is komoly lépések történnek az alkoholizmus ellen. így dr. *Vargha Dezső*, köhidgyarmati esperes felszólítást intézett az ország összes espereseihez, hogy csatlakozzék a papság s községeinek képviselőtestületében lehetőleg vigye ki, hogy *vasár- és ünnepnapon reggel 9 órától legalább d. u. 4 óráig a korcsmák tárva tartassanak.* (1861. t.-cz. revíziója.) Hasonló állásfoglalásra buzdít a *Magyar Szőlősgazdák Orsz. Egyesülete* is. (Borászati Lapok, 1907 július 7.) Ugyanezt Szabolcs-megye átirata kapcsán kimondotta Pest vármegye törvényhatósági bizottsága is. Valóban, ha Kanada törvényt hoz a Lords-Day megszentelésére s az atheus Franciaország most dolgozik ez irányban, mi magyarok sem maradhatunk tétlenek, különösen – az általános szavazati jog életbelépése előtt.

Érdekes itt még megjegyeznünk, hogy mikor egyes vidékeken a szentgyakorlatot végző szerzetesek a borzasztóan dúló iszákosság ellen a mértékletességi egyleteket kezdték megalapítani, pokoli dühvel keltek ellenök a zsidó korcsmárosok és mozgósítottak jegyzőt, szolgabírókat az «elmaradt» és «sötétlelkű» jezsuiták ellen, a kiknek pedig minden magyar ember ezen fáradósukért, mely nemcsak vallásos, hanem elsőrangú hazafiúi munka is, csak köszönettel tartozhat.

A hittérítőknél alkoholelles munkája nálunk már rég serényen folyt, mikor a szabadkőműves izű Good Templar-rend elkezdte működését. Igaz, hogy e jó atyák *vallásos alapon* végezték nép- és lélek-mentő munkájukat. Sokaknak talán ez fájt (szabadkőművesek), sokaknak meg az elmaradt haszon (zsidók). Annyi bizonyos, hogy a tisztán természetes érvelés, az iszákosság testi káros következményeinek bemutatása egyedül nem térít meg egy iszákost sem. De ha még van hit a lelkében s odatartjuk neki a Szentírás szavait (Izaiás 5., 11., 22.; 28., 1., 3.; Joel 1., 5.; Galatákhoz írt levél 5., 19. (köv.; különösen pedig a korinthusiakhoz írt 1. levél 6., 10. szavait), hogy:

¹ Dr. *Vethési*, Az alkoholizmusról. Kath. Szemle 1900, 434. L

«A részegesek Bem fogják bírni az Isten országát» s eléje tárjuk a halálos bűn borzasztó következményeit: Isten szava előtt meg kell hajolnia.

A szerzetesek (P. Daubner S. J. stb.) a Jézus szent Szíve társulatának alapján terjesztették e mértékletességi társulatokat, beleszöve a mértékletesség ígérését (melyet azonban nem bűn terhe alatt kötelező fogadalomként tesznek a tagok).

A fölvétel a templomban történik az oltár előtt, hol a lelkipásztor rövid beszédet intéz a fölveendő tagokhoz, kik azután a megfelelő (egész életre, három évre, egy deczi pálinkára vonatkozó) ígérőket elmondják. A fölvelt tagok beiratnak és kis könyvecskét (A ker. mértékletességi társulata) kapnak.

Hogy e szabályok mily szelídek (talán túlságosan is), itt közöljük:

A társulat szabályai. 1. A társulat tagjai tartózkodnak bármilyen részegítő italok mértékletlen használatától.

2. Azért fontos okok nélkül korcsmákat és más föltételokra nézve veszedelmes helyeket és társaságokat ne látogassanak. Ha pedig fontos okok miatt ily helyeken meg kell jelenniök, akkor a lehető legrövidebben végezzék el ügyeiket s imádság által szerezzenek erőt, hogy föltételüket meg ne szegjék. A társulat tagjainak kötelességei közé tartozik az is, hogy a férfiak egy és ugyanazon alkalommal fél liter bornál vagy két rendes söröspohár sörnél, többet soha és sehol se igyanak; az asszonyok pedig egy pohár borral vagy sörrel elégedjenek meg.

3. A pálinkától vagy bármilyen szeszes italtól, legyen az bármilyen módon készítve, vagy bármilyen neve is legyen, azon idő alatt, a melyre Ígéretet tettek, mindig, mindenütt és teljesen tartózkodni fognak, kivéve a betegséget vagy más hasonló elkerülhetetlen szükségét, de akkor is csak kis mértékben, az orvos vagy a lelkiismeret szava szerint. Thea egy evőkanál rummal keverve meg van engedve, mert thea a részegítő italok közé nem számíttatik, de a rum magában, mint a legerősebb részegítő italok egyike, mindig tiltva van.

4. A társulat tagjai tartózkodnak a szertelen haragtól, valamint a káromkodástól, átkozódástól és tisztátalan beszédektől is.

5. A társulat *háromféle* lemondást különböztet meg a szeszes italokról, úgymint:

a) Némelyek egész életükre lemondanak mindennemű szeszes ital használatáról, a már előbb fölsorolt szabályok szerint.

b) Mások csak három évre mondanak le a mindennemű sze-

szes italról; de nem azon szándékkal, hogy ezen idő leteltével ismét a mértékletlenségnek adják át magukat, hanem, hogy az ígélet ne essék oly nehezükre és azt azért annál nagyobb örömmel megtartásák és miután belátták, hogy annak megtartása nem lehetetlen, Isten kegyelmével a három év letelte után azt ismét, ha akarják, megújítják.

c) Mások ismét azt ígérik, hogy egy és ugyanazon alkalommal a közönséges pálinkából egy deczinél többet sohasem isznak; mert az erősebb italokat, mint például a konyakot, rumot stb., sokkal kisebb mértékben szabad ezeknek használni.

A társulat ezen harmadik osztálya csak azok számára van, a kik bármennemű okból teljesen lemondani vagy nem képesek, vagy nem akarnak, de mégis az Isten kegyelmét megnyerni és magukat a mértékletlenség bűnétől megóvni akarják.

A felnőtteken kívül gyermekek is lehetnek a társulat tagjai életük tizenhatodik évéig, de csakis szülők vagy gyámjuk engedélyével.

A társulat ezen utolsó tagjai a szesz italról lemondanak teljesen, bort és sört pedig csak kis mértékben és csakis a szülők engedélyével isznak és pedig a társulat említett szabályai szerint.

A társulat követelményei bűn terhe alatt nem köteleznek, mert a társulatban tett föltétel sem nem eskü, sem nem fogadalom; de mégis oly ígélet, a mely az embert becsületében kötelezi, hogy azt, a mit oly ünnepélyesen a templomban, vagy máshol a pap előtt magában föltett, meg is tartsa és meg ne foszsa magát ama nagy kegyelmektől, a melyeket Isten a hű lelkeknek ígért.

Magától értetődik, hogy akár tagja valaki a társulatnak, akár nem, a részegség mindannyiszor halálos bűn, valahányszor valaki a részegség miatt eszméletét veszti, vagy ha nem is veszti el az eszméletét, de ezen állapotban káromkodik (átkozódik), rossz, illetlen beszédekot folytat; vagy általában akár otthon, akár máshol nagy botrányt okoz.

Jegyzetek: 1. A társulat tagjainak nem szabad spirituszt vásárolni, hogy így maguk készítsék a pálinkát, ne is tartsák azt a háznál, hogy így a kísértés alkalmait maguktól és öveiktől is távol tartsák. Kivételt csak azok képeznek, a kik a társulat harmadik osztályába tartoznak, vagyis csak egy deczire mondtak le és valahol a pusztán, vagy messze a határban laknak és így magukon másképp nem segíhetnek.

2. Előírva semmiféle imádság nincs, de mivel az Úr Isten akarja, hogy a jóban való állhatatosság kegyelmét tőle kérjük és

ezen kegyelem elnyerésére jobb eszköz nincs, mint az Úr Jézus legszentebb Szívével egyesülni, azért minden egyes tag külön beiratkozik az Úr Jézus legszentebb Szívének társulatába is és az ott előírt egy Miatyánkot, egy Üdvözlégyet, egy Hiszekegyet és ezen fohászt: «Jézusom édes Szíve, add, hogy téged mindig jobban és jobban szeresselek» naponként elvégzi, följajánlva azt egyszersmind a mértékletesség társulatában való állhatatosságért és a többi tagokért is.

3. Azonkívül minden tag törekedjék – a kötelező húsvéti gyónáson kívül – az Úr Jézus legszentebb Szívének ünnepe körül meggyónni és megáldozni, ha pedig ezt akkor nem tehetné, törekedjék azt a legközelebbi alkalommal pótolni.

41. §. 8. Küzdelem a prostitució ellen.

E küzdelem közvetlenül a «leánykereskedés» (White slaves traffic, fehér rabszolgakereskedés) név alatt ismert üzlet ellen irányul, de kiterjeszti működését az irodalmi szenny (képek, füzetek, pornográfia) kiirtására s a bukott nők védelmére.

1. Küzdelem a leánykereskedés ellen.¹ Sok nő, ki hazájától távol kénytelen állást keresni, e célból közvetítők vagy újsági hirdetések után indul. A fényes Ígéreték által elkábítva, megérkezik a kintűzött helyre, hol együgyűségében törbe esik, elvész. Ezen borzasztó tényeket tanulmányozva, a londoni *National Vigilance Association* (a nyilvános erkölcs emelése céljából alakult egyesület) titkára, *Coote*, 1900-ban bejárta az európai városokat (Berlin, Bécs, Budapest stb.), hogy e küzdelmet terjeszse és nemzetközileg is szervezze. Az ő erélyes fáradozására már 1899-ben Londonban az említett *National Vigilance Association* kongresszust tartott, melyen a világ minden részéből tekintélyes kiküldöttek vettek részt. Eredménye lett, hogy Londonban egy állandó *nemzetközi iroda* szerveztetett, az egyes országokban pedig *bizottságok* létesültek. Nálunk 1906-ban történt e téren nagyobb mozgalom, melynek élén dr. *Prohászka* Ottokár, székesfehérvári püspök áll. Meg is készítettett az alapszabályzat, azonban úgy tűnik föl, hogy a mi társadalmunk erkölcsi közfel-

¹ Der *Mädchenhandel* u. seine Bekämpfung. Denkschrift. Herausgeg. vom Deutschen Nationalcomitée zur internationalen Bekämpfung des Mädchenhandels. Berlin, 1902.; *Lepar Böhm*, Der Mädchenhandel. Soziale Revue 1904, 88. s köv.;, *Liese* i. m. 172. s köv., 199.; *Közgazdasági Lexikon* III., 254.

fogása még nagyon messze van ily nagyfontosságú, de kényes akció-
tól s a működés is azok kezeibe kerül, a kik erre méltók, a *nővédő-
egyesületek* kezébe. De így van az nagyobb részét Németországban is.

A *müncheni Mária-leányvédő-egylet* (1895-ben alakult) a leányvédelem intenzivebb művelésére feladatai közé sorozza: 1. az ingyenes közvetítést cselédek, nevelőnők, nőalkalmazottak számára úgy Németországban, mint a, külföldön; 2. hogy a szorult helyzetben lévő leányoknak tanácsot és segílyt nyújtson; 3. az utazó leányok védelmét. Ezen utóbbi célját a *pályaudvari misszió-egylet* megalakításával (1897) igyekszik elérni. Ötven nagyváros pályaudvarán s a vasúti kocsikban kiragasztott fölhívásokkal figyelmezteti az utazó leányokat, hogy megérkezvén, ő hozzájuk forduljanak. A pályaudvaron pedig ott várják a megérkezőket a sárga-fehér jelvénynyel ellátott apostolkodó hölgyek. E misszió nem sport, mert bizony az nem kis áldozatkészséget követel: órák hosszig várni (kétóránként váltják föl egymást reggel 10.től este 9-ig); magukra vonni a kíváncsi publikum figyelmét. *Köln*-ben 52 ily apostolkodó hölgy végzi e teendőt, kik 1902-ben 418 utazó leányt helyeztek el, 2400 esetben nyújtottak útbaigazítást, sokszor kétes személyek kezeiből ragadva ki védeneczeiket. A kölni hölgyek kérésére az érsek megengedte, hogy az egyházmegye minden plébániáján egy bizalmi hölgy jelöltessék ki e célra; ezek az egylettől jelentkezési kártyát kapnak, hogy az utazó leányokat azzal küldjék. Egerszersmind az utazó leányokról jegyzéket vezetnek.¹

A leány- és nővédelem kérdésében megindult mozgalomban igen sok dicséretes buzgóság mutatkozik. Épúgy közvetlen a prostituezió ellen megindult mozgalomban is (dr. Boda bpesti főkapitány intézkedései). De ha valahol, úgy e téren legveszedelmesebb a föllobbanó lelkesedés és a felületesség. A mint az alkohol ellen, úgy a prostituezió és erkölcstelenség ellen való küzdelemben is a tisztán természetes érvek sok esetben erőtlének a nagy szenvedély legyőzésére, másrészt különösen a jelen kérdés fölfogása igen elasztikus s az embert minden ideális gondolkozása mellett is igen könnyen megcsalja a saját érzékisége; azért nagyon helyesen mondja a frankfurti katolikus nagygyűlés, hogy a *prostituezió ellen való küzdelemben a legfontosabb az erkölcsi érzék emelése különösen a férfiaknál*. Míg a vallásosság, az erkölcsiség alapja a férfiakban nem lesz mélyebb, addig meddő minden mozgalom. Ezekre keli tehát elsősorban hatni. Továbbá *vallásos* és pedig a katolikusoknál: *katolikus alapon kell szervezni a leányvédelem fontos ügyét* s hogy a külföldre távozó magyar leányok se legyenek elhagyatva: *nemzetközi katolikus alapon*. Még a vegyes állású egyletekben is közömbösség fejlődik a hit s ennek révén közömbösség az erkölcs terén. De itt az mégsem

¹ Liese i. m. 198. A kölni pályaudvari misszió berendezését 1. Liese, i. m. 202.

oly veszélyes. De ezen túl – igen közeli a veszély, hogy az egész mozgalom karrikatúra lesz!... Végre, mivel e kérdés rendezése sok egyéb társadalmi kérdéssel kapcsolatos (pl. könyvek, füzetek, képek, szobrok, munkáslakások, közös alvóhelyek, műhelyek és gyárak, továbbá: az alkohol, a vasárnapi szünet eltöltése stb.): mindezen kérdések kapcsolatosan rendezendők, ha e téren eredményt akarunk elérni.

A büntető törvénykönyv is e tekintetben igen hiányos. Az 1879: XL. t.-cz. 81. §-a bünteti a hatósági szabályokat áthágó bukottakat, de zsákmányává teszi a lupanar tulajdonosának, úgy hogy az ilyen szerencsétlenek úgyszólván biztosan el vannak veszve testileg, lelkiileg és anyagilag. Az 1878:V. t.-cz. 247. §-a a prostitúcióra való csábítást, leánykereskedést teljesen figyelmen kívül hagyta, csupán csak a szülői és nevelői felügyeletre bízottakat védelmezi. Az idegenek iránt elkövetett ily büntényt csak helyhatósági rendeletek büntetik és sajnos, nagyon gyengén. (100 korona és 5 napi elzárás, pláne Pestmegyében 100 korona, elzárás nélkül!)

2. Küzdelem az irodalmi szenny ellen.¹ A prostitúciónak oka, a mint említettük, a *férfiak erkölcsi érzékének alacsony foka*, melyet a vallásos nevelés és oktatás elhanyagolásán kívül az egész modern idegizgalmakkal telített élet s közvetlenül az elterjedett erkölcsstelen füzetek, könyvek stb. hoznak létre. A prostitúció ellen küzdeni a nélkül, hogy a szennyirodalom ellen küzdenénk, hiábavaló fáradság.

Tapasztalati tény, hogy a nyilvános erkölcsstelenség ezen terjesztői, a férfiakat károsan izgató dolgok mennyire elszaporodtak. Füzetek, viccslapok, illusztrált regények, színházi előadások, mutatványok, villamos mozgófényképek, rossz házak stb. stb. mennyire elharapóztak a legutóbbi időben. Valóságos szellemi bujakór uralkodik mindenütt, mely mindent bepiszkol átkos miazmáival, megrontja az ifjúságot,² tönkretesz minden idealizmust, kiöli a hitet s a vallásosságot, beszennyezi a családi tisztaságot, a nő nemességét a sárba rántja és mindent beszennyez, bemocskol. A német irodalomban a *lex Heinze* óta csak nőtt a szennyiratok száma: Kleines Witzblatt, Satyr, Sekt, Feigenblatt, Auster, Punsch, Frou-Frou, Dieb, Luzifer stb., továbbá a Photos katalógusai,

¹ Marx, Der Kampf gegen die öffentl. Unsittlichkeit. Freiburg, 1907 (0.96 K). Roeren, Die öffentliche Unsittlichkeit und ihre Bekämpfung. Köln, Bachern; Leixner, Zum Kampfe gegen den Schmuiz in Wort und Bild. Leipzig, Dietrich; A «Volksbund» röpirata: Dr. Marcinoivsky (híres idegorvos), Krankhafte Richtungen geschlechtlicher Sinnlichkeit und ihre Entstehungsgesetze. (10.25 Pf.)

² Az orvosoknak 1902-ben München-ben tartott egy gyűlése konstata, hogy 40.000 orvosilag kezelt nemibeteg közül 10.000 a felsőiskolai ifjúságból került ki.

Hochinteressante Bücher, Der weibliche Akt stb. Nálunk: Figaro, Kis élelzap stb.; nemtelen cikkek, a sajnos már nálunk is divatos 1-2 gyermekrendszert terjedése – mindez egybefoglalva – még az alkoholizmusnál is borzasztóbb következményeket hoz vallásra, hazára egyaránt. Ezek ellen küzdeni tehát nemcsak vallásos, hanem elsőrendű hazafiúi kötelesség. S melyek e küzdelem eszközei?

a) *A vallásos hit- és erkölcsstani oktatás.* E nélkül e téren eredményt elérni nem lehet. A szenvedélyes ember mindig talál okokat a saját mentegetésére. De Isten szava nem alkoszik: «Baldogok a tisztaszívűek, mert ők meglátják az Istent» (Máté 5, 8.); «Ne csaljátok meg magatokat; sem a paráznák, sem a házasságtörők az Isten országát nem fogják bírni» (Kor. I. 6, 9, 10); Cf Kor. I. 6, 18-20; Gal. 5, 19; Efez. 5, 3, 5. stb.

Itt is érvényesül azon természeterkölcsi elv, hogy: *A mit nem kívánsz magadnak, te sem tedd embertársadnak!* Vagyis, hogy *a férfi úgy bánjék a nővel, a mint akarná, hogy más férfi bánjék az édesanyjával, feleségével vagy testvérével.*

b) *Az ifjúság* (korának megfelelő) *felvilágosítása a nemi életről.*¹ Ez a szülők (fiúknak az atya, a leányoknak az anya) és nevelők részéről történhetik. Ezt akarják a *feministák* is s ezzel semmi újságot nem mondanak. Sok helyütt a *felsőbb intézete!*» *utolsó éveiben* megbízható orvosok tartanak előadást a nemi életről, az erkölcsélet veszedelmeiről, a tiszta élet jelentőségéről, sőt a *feldkirchi* jezsuiták² intézetében már 20 évvel ezelőtt a legfelsőbb osztályokban a távozó növendékeknek (az év vége felé) a növény- és állatvilág szaporodásával kapcsolatosan anatómiai képek segítségével oktatás adatott az ember nemi életéről is. Hogy az ép oly erkölcsi komolysággal, mint tudományos alapossággal történt, az magától érthető és sohasem lehetett hallani, hogy ezen nemi fölvilágosítás

- káros lett volna. Természetesen, hogy *ezen nemi fölvilágosítás a legnagyobb erkölcsi romlást idézheti elő, ha azt meg nem előzi alapos vallásos, erkölcsi oktatás.* És ezért a vallásos alap nélküli fölvilágosítási (feminista) mozgalom veszélyes és elvetendő.

c) *Az ifjúság olvasmányának ellenőrzése* szülők és nevelők részéről.

d) *A büntető törvénykönyvnek* kiterjesztése és megszigorítása az erkölcsstelen irodalommal szemben, úgy hogy nemcsak a *pikáns*

¹ E tárgyra vonatkozólag rendkívül ügyesen és teljesen kimerítően lásd E. Ernst, *Eltermpflicht.*² Kevelaer, Butzon u. Bercker.

² *Kölnische Volkszeitung* 1906 március 5-én idézve Marx, *Der Kampf gegen die öffentliche Unsittlichkeit.* Freiburg, 1907, 24. 1.

könyvek és füzetek, hanem még az ilyen természetű *apróhirdetések* is szigorúan büntetessenek. Épen úgy a *színdarabok* is, a melyekben a közönség aljas szenvedélyei ébresztetnek föl.

c) *Megfelelő egyletek alakítása*, a) Németországban 1900. ban *Roeren* vezetése alatt Kölnben alakult a *Männerverein zur Bekämpfung der öffentlichen Unsittlichkeiten*. Ezen egyletnek körülbelül 14.000 tagja van 75 különböző egyletből, melyek között igen tekintélyes és a kereskedőkre nézve jelentőséges tagok (bevásárlók) vannak s a kirakatoknak illetlen iratok és képektől való megtisztítására törekszik, nevezetesen azon fölszólítással, hogyha az illető az ilyen iratokat szem elől el nem teszi, nem vásárolnak nála. (14.000 vevőnek ily nyilatkozata természetesen nyom valamit a latban.)

1. Helyes lesz ezen egylet *alapszabályait*¹ közzölni:

2. §. A kölni *Férfi-egylet a nyilvános erkölcstelenség ellen* való *küzdelenre föladatául* tűzte különösen a serdülő ifjúság megvédése czéljából a botrányt keltő s mind aljasabb módon megnyilatkozó, valamint a különösen nyilvános látványosságok, kirakatok s erkölcstelen képek, nyomtatványok terjesztésében megnyilatkozó erkölcstelenséget erőtől kitelhető módon kiküszöbölni.

3. §. *Eszközei*: Sajtó, büntető följelentések s az előbb említett (1. §.) intézmények pártolásának megvonása.

4. §. *Tagság* az elnöknél való jelentkezés által szerezetik meg. Az elnök a fölvételt megtagadhatja.

5. §. *Tagsági díj* évenként 4 márka.

5. §. Az egylet szervei az előljárásság s a tagok közgyűlése. Az előljárásság 20.30 tagból áll, kik a közgyűlés által választatnak. Az előljárásság képviseli az egyletet minden ügyében. Meghatározza az ügyek vezetésére a szükséges ügyvitelt.

6. §. Azon tagok, kik az egylet czéljával ellenkezőleg cselekszenek, megelőző intéz után az egyletből *kizáratnak*.

7. §. Az egylet föloszlása esetén vagyona a közgyűlés határozata szerint hasonló vagy jótékony célra fordítatik.

Nálunk is föltétlenül szükséges volna vagy hasonló irányú egylet alakítása, vagy az eddigi egyletek működésének ezen térre való kiterjesztése.

A kölni «Férfi-egylet» 1903 deczembertől 1906 júniusig a hatósághoz intézett 109 beadványában 174 különböző esetet tárgyalt.²

b) 1904 év végén *Leixner* író megalakította a *Volksbund zum Kampf gegen den Schmutz in Wort und Bild* (Berlin, NW 87., Beusselbrücke),³ mely ép úgy, mint az előbbi, *interkonfeszionális* alapon áll s a katolikusokat és protestánsokat e téren közös munkára akarja egyesíteni.

Ezen utóbbi egyletnek már több mint 100 tagja van. Egy röpírat, *Schmutz und Gift*, mely az olcsó utczaí füzetek és vicczlapoknak az ifjúságra való veszedelmességére mutat rá, csak magában Berlinben 20.000 példányban hozatott forgalomba és Berlin minden könyvkereskedésének megküldtetett.

A *Volksbund* alapszabályai következők:

1. §. A *Volksbund czélja* a német nép erkölcsi egészségének helyreállí-

¹ Marx i. m. 46. ² u. o. 44. ³ U. o. 47.

tása különösen szóban és képekben kifejezést nyerő erkölcstelenség kiirtása által. Felekezeti és pártpolitikai törekvések ki vannak zárva. A szövetség helye: Berlin.

2. §. *Eszközei:* a) Előadások, iratok, újságcikkek terjesztése stb. által az általános erkölcsi érzékre gyakorlandó jótékony hatás; b) írásbeli és szóbeli előterjesztések a hatóságoknál, parlamentben stb.

3. §. *Tagság.* Tag lehet minden nagykorú tisztességes férfi. Tagsági díj egy évre egy márka. Egész egyletek is lehetnek tagok, ha t. i. készek az 1. §-ban jelzett törekvéseket támogatni.

4. §. A szövetség szervei az elnökség és a közgyűlés.

5. §. Az elnökség képviseli a szövetséget minden ügyeiben.

6. §. A közgyűlés választja az elnökséget és a folyó ügyek vezetésére egy bizottságot, melynek tagjai lehetőleg Berlinben vagy környékén Jahnak és az elnökségben helyet foglalnak.

Hogy ezen egyletekből melyiket vezesse be a lelkipásztor, az a helyi körülményektől függ. A fő itt a cél elérése s ezen célt elérhetjük akkor is, ha már létező kath. egyletekben hasonló irányban működünk s a tagokat ily irányban neveljük.

3. A bukott nő védelme. (Jópásztor-intézmény.)

*Maxime du Camp*¹ azt a megjegyzést teszi, hogy 126 intézet közül, mely Parisban az elhagyott ifjúságot gondozza, csak 18 van fiúk, ellenben 108, a mely iskolaköteles és felnőtt leányok nevelésével és gondozásával foglalkozik. A férfi-ifjúságra nézve ugyanis inkább az egyleti élet, mint az intézeti élet való. Inas-, ifjú munkások, legények, kereskedőifjak egylete. Ezen egyletek célja a férfi-ifjúságot a csábításoktól megőrizni s a jóban megtartani.

Az erkölcsileg veszélyezett vagy elbukott női ifjúságot a keresztény szeretet kezdettől fogva oltalmába vette. Már *Justinian* császár alapított Konstantinápolyban egy töredelem-házat könnyelmű, de bűnbánó leányok számára. A XIII. században pedig léteznek a *fehér nők* kolostorai, kik maguk bűnbánó bukott nők voltak. Hasonlók a XIV. században a *Filles-Dieu* és a szent *Viktorról* nevezett nővérek, a kik Belgiumban egész a XVIII. századig szerepelnek. A XVI. században keletkeznek Rómában az úgynevezett *menedékházak*.² *Pauli szent Vincze*, ki a keresztény szeretet minden terén bámulatos tevékenységet fejtett ki, 1620 ily menedékházat alapít s annak vezetését szerzetesnőkre bizza (*Schwester von der Heimsuchung*). Ezen időben keletkezik különösen az elhagyott leányok gondozására alakult szerzet, t. i. a «Gondviselés» leányainak szerzete,³ valamint Nancyban a *Soeurs du refuges*..

A legnagyobb lépést azonban ezen a téren a Jó Pásztorról nevezett Mi Asszonyunk szerzetesnői tették. Magának az intézmény-

¹ *La charité à Paris*. Paris, Hochette 155.; *Brandts*, Wohlthätigkeits-Anstalten in der Erzdiözese Köln. 24. s köv.

² *Ratzinger*, Armenpflege 144., 497., 493.

³ *Alberdingk-Thijm*, Geschichte der Wohlthätigkeits-Anstalten in Belgien. Freiburg, 88., 97., 201.

⁴ *Girard*, La charité à Nancy. Nancy, 1890, 362.

nek elvi alapítója a tiszteletreméltó *Eudes* János († 1608), de a szerzet tényleges alapítója *Pelletier* Eufrazia († 1868), ki 1829-ben az angersi Jó Pásztor-kolostort alapította.¹ A szerzet igen gyorsan elterjedt a különböző országokban, úgy hogy 1896-ban 200 kolostoruk volt 5000 szerzetesnővel s (1896-ban) 20.000 leány talált menedéket náluk; a szerzet megalapításától kezdve pedig *több millió*.

Hazánkban egyedül *Budapest* van kolostoruk (1892 óta): III., Ó-Buda, Szőlő-utca 60.

A Jó Pásztor háza *kolostor* is, *menedékhely* is; kolostor a szerzetesnők részére, menedékhely a bűnbánók számára.

A *szerzetesnők* közé csak katolikus vallású és feddhetetlen múltú tiszták vétetnek föl, a kik kétévi újonczkodás után teszik le fogadalmukat.

A *menedékhelyek* háromfélék, ú. m.: *Növendékek*, *Consoeréek* és *Magdolnák* részére.

1. A *Növendékek* azon *menedéket* kereső 14 éven felüli hajadonok, kik bizonyos idő légy, két, három év múlva) a világba vissza kívánnak térni, hogy ott, mint hasznos tagjai a társadalomnak, jámbor keresztény életet éljenek.

2. A *consoeréek*, följánlottak (*Dolorózák*) a Fájdalmas Boldogasszony leányai, kik a világba vissza nem kíváncsoznak, hanem a *Növendékek* között maradva, a szerzetesnőknek a *Növendékek* gondozásában segídezni igyekeznek. Ruhájuk fekete, fehér övvel.

3. *Magdolnák*, a bűnbánó *Magdolna* leányai, a *Növendékektől* elkülönítve, külön házban, a *Magdolna-házban* laknak, egy-egy évi szerzetesi fogadalmat tesznek; a *Karmelita-rend* barna ruháját hordják. A *menedékhelyre* vallás és nemzetiségi különbség nélkül vétetnek föl a leányok, legnagyobbbrészt *ingyen*. Fölvételükhöz legalább is orvosi bizonyítvány szükséges testi egészségükről.

Úgy a szerzetesnők, mint a *menedékhelyiek* kézimunkákkal és házimunkákkal foglalkoznak.

A szerzetesnők élén a főnöknő-anya áll, a ki egyszersmind a *menedékhely* igazgatója is. Ő veszi föl a *növendékeket* a szerzetesnők közé is és a *menedékhelyre* is.

A magyarországi házban van 38 szerzetesnő. 120 növendék, 15 *Magdolna*. 1901 óta templomuk is van.

42. §. A jótékonyág szervezése. (Charitasverband.)

A jótékonyág gyakorlására szükséges annak úgy *elméleti* ismerete, mint a különböző jótékonyági egyleteknek egy nagy egységbe való *összpontosítása*, egységésítése. Elméletileg szükséges ismerni a bajokat s a nyújtható segédeszközöket, a bajok orvoslási módját. Az elmélettel először a francia *De Gérando*² foglalkozott, ki a közjótékonyáságról összegyűjtött adatai alapján a múlt század 40.es éve elején az első lépést tette meg önálló szakirodalom

¹ *Liese*, i. m. 245.; *Hammerstein*, Winfried.⁴ 438.

² *Közgazd. Lexikon* II. 242.

létesítésére. Pontosabb volt az 1856-ban a párisi *Société d'économie charitable* kezdeményezésére Brüsszelben tartott nemzetközi kongresszus. A párisi jótékonyági egyletek később egy külön könyvben gyűjtettek össze és 1891. létesült a jótékonyági egyletek központi hivatala, *Office central des institutions charitables*, melynek célja volt a Parisban és környékén létező jótékonyági egyleteket egységes szövetségbe vonni, azokat megismertetni (a «La France charitable» ezim alatt) s az egyes egyletek közt állandó érintkezést létesíteni. A jótékonyág (Charitas) összpontosítására nézve igen fontos volt a ma is virágzó londoni *Charity Organisation-Society* (megalakult 1869-ben), melynek célja a különböző londoni jóték. egyleteket, melyek évenként több mint 170 millió koronát fordítanak jótékony célra, összpontosítani s működésükről a Society által évenként kiadott «The annual charities register and digest» közleményei révén kimutatást készíteni. (Szaklapja: «The charity Organisation Reporter»)¹ A Németországban alakult *Deutscher Verein für Armenpflege und Wohlthätigkeit* által 1886-ban megindított rendkívül becses füzetes vállalat (eddig 67 füzet) nagyban előre vitte a közjótékonyág ügyét.

Behatóbban kell foglalkoznunk a ránk nézve legfontosabb karitatív szervezettel: a német katolikus *Charitasverband*-dal. Úgy szervezete, mint működése okulásunkra lesz.

Charitasverband für das katholische Deutschland. Az összes ilyenmű katolikus németországi intézmények Kölnben 1897-ben egy egyletbe egyesültek, melynek czíme «Charitasverband». Székhelye: Freiburg in Breisgau.

Szervezete a következő:²

Célja a szövetségnek a keresztény szeretet ténykedésének tervszerű előmozdítása, A szövetség a gyakran izoláltan álló keresztény egyéneket, intézeteket és egyleteket egyesíteni akarja, a nélkül azonban, hogy az egyes körök befolyását akadályozná. Azt akarja elérni, hogy tagjai tapasztalataikat kölcsönösen kicseréljék s egymást a jótékonyági ügy tanulmányozására ösztönözzék.

Eszközei (Alapszabály 2. §.): 1. évenként karitatív nagygyűlés (*Charitas*-tag) tartása; 2. egyházmegyei és helyi jótékonyági bizottság szervezése püspöki jóváhagyás mellett; 8. központi jótékonyági tudakozódóhely alapítása; 4. a jótékonyág műveinek rendszeres megismertetése; 5. népszerű folyóirat kiadása *Charitas* cím alatt; 6. nagyobb tudományos művek kiadása, terjesztése a jótékonyág különböző ágaiból; 7. a kath. jótékonyág történeti tamilmányozásának előmozdítása: 8. tudományos közjótékonyági könyvtár szervezése: 9. a jótékonyági törekvések előmozdítása.

Eddig tíz *Charitastag* volt: Schwäbisch-Gmünden, Köln, Wiesbaden, Augsburg, Berlin, Aachen, München, Frankfurt a. M., Breslau és Dortmund.

¹ *Brandts*, i. m. XXIII. jegyzet

² K. *Trimborn*, Die Pflichten der höheren Stände auf socialen und charitativem Gebiet.² Függlék: Die Tätigkeit des Charitasverbandes und dessen Satzung. Freiburg i. B., 190B, 31. s. köv.; Dr. *Werthmann*, Die Ziele des Charitasverbandes. Freiburg, 1899.

A *Charitasverband*-nak a vehetője s a *Chantas* havi folyóiratnak szerkesztője (évf. 3 M): Dr. *Werthmann* Lőrincz pápai kamarás.

Charitas-Schriften cím alatt a jótékonytságot érdeklő kérdésekről kitűnő műveket adott ki a Szövetség.¹

Egy másik lap *Die christliche Frau* (4 M), mely a nők magasabb képzését s a modern női mozgalmat tartja szem előtt, 1906 óta a Katholischer Frauenbund választotta egyetemi lapjává. A «Katholischer Frauenbund» 1904 novemberben alakult s jelenleg körülbelül 12,000 tagja van. Célja: a) a katolikus egyesületi élet különböző terein működő nőket tervszerű munkára egyesíteni; b) őket a női mozgalmak felől tájékoztatni; c) arra buzdítani, hogy azok megoldására a katolikus világnézet szellemében dolgozzanak. Központja: *Köln*. (1. *Korányi* Sarolta, A német katolikus nők társadalmi szervezkedése. «Katholikus Szemle» 1907. 48.)

A szövetség székhelyén Freiburgban, hogy a szegényügy és jótékonytság teljes irodalmáról könyebb tájékozást nyújthasson, *könyvtárt* állított, mely körülbelül 3000 kötetből áll. (1905-ben 670 kötetet kölcsönzött.)

Segítségére van továbbá az *állandó munkatársak kollégiuma*.

(4. §.) A szövetségnek vannak rendes és tiszteletbeli tagjai.

Rendes tagok lehetnek úgy egyének, mint katolikus intézetek.

¹ Az eddig kiadott *Charitas-Schriften* (összesen IP) a következők: 1. *Brandts* und *Aufsess*, Das deutsche Armenrecht (80 M); 2. *Schivander*, Das Armenrecht in Elsass-Lothringen (2.00 M); 3. Die katholischen Wohltätigkeits-Anstalten etc.; der Diözese Strassburg (0.80 M); *A. Blum, Brandts, Kinn, Klee, Neu, Schramm*, Kurzer Leitfaden zum Unterricht in der Krankenpflege² (0"80 M); 5. *Cahensly*, Der St. Raphaelsverein zum Schutze kath. deutscher Auswanderer (0.80 M); 6. *Matern*, Die kath. Wohltätigkeits-Anstalten etc., der Diözese Ermland (0.70 M); 7. *Nikel*, Die Reichsgesetze über die Kranken-, Unfall- und Invaliden-Versicherung² (1.20 M); 8. *P. Rosier*, Die Übung der Charitas durch die Frauen und an den Frauen² (0.70 M); 9. *Trimborn*, Die Pflichten der höheren Stände auf sozialem und charitativem Gebiet. Mit einem Anhang: Die Tätigkeit des Charitasverbandes und dessen Satzung² (0.30 M.); 10. Wegweiser der Jugendrettung.² Herausgegeben vom Verein kath. deutscher Lehrerinnen (Γ50 M); 11. *Striech*, Die kath. Wohltätigkeits-Anstalten und Vereine, sowie das kath. soz. Vereinsleben in der Diözese Limburg (0.80 M); 12. *Retzbach*, Das Kinderschutzgesetz (0.25 M); 13. *Liese*, Handbuch des Mädchenschutzes (3 M); 14. *Saltgeber*, Die kath. Wohltätigkeits-Anstalten und Vereine, sowie das kath. soziale Vereinswesen in der Diözese Breslau (1-50 M); 15. *Fassbänder*, Laienapostolat und Volkspflege auf Grundlage der christlichen Charitas (0.75 M); 16. *Honnef*, Handbuch für katholische Jugendvereinigungen; 17. *Marx*, Der Kampf gegen die öffentliche Unsittlichkeit; 18. *Liese*, Die katholischen Wohltätigkeits-Anstalten und Vereine in der Diözese Paderborn.

Tiszteletbeli tagoknak a szövetség előjárósága nevez ki egyéneket, kik a szövetség törekvését kiváló módon támogatják.

(5. §.) Az évi tagsági díj legkevesebb 6 márka. Néptanítók, akadémikusok 8 márkát fizetnek. Egész életre tagok lesznek azok, kik egyszerismindenkorra 150 márkát befizettek. Mindezen tagok, úgy a rendesek, mint tiszteletbeliek, a szövetkezeti gyűléseken egy szavazattal bírnak. Testületek és intézetek a szavazati jogot meghatalmazottjuk által, gyakorolják. A tagok megkapják a «Charitas» újságot, továbbá a *Rundschau in der Alkohol frage*-t (1905 okt. 1-én a tagok száma 3087. Ezek között 9 püspök, 12 a német uralkodóház tagjai közül, 218 nemes, 1296 pap, 209 egylet és intézet és 1278 laikus, 95 élethossziglani tag és 3 tiszteletbeli tag.)

(6. §.) A szövetség a németországi püspöki kar védelme alá van rendelve. Élén áll az előjáróság, a mely az elnökből, ennek helyetteséből, a főtitkár, pénztáros és négy ülnökből áll. Az előjáróság a szövetkezet bizottsága által választatik és pedig 6 évre. A kilépett vagy állandóan megakadályozott előjárósági tag helyébe az előjáróság póttagot választ.

(7. §.) Az elnök képviseli a szövetséget. Joga és kötelessége megtenni mindazt, mi a szövetség céljainak elérésére szükséges; nevezetesen: a «Charitas» közlöny kiadása, tudakozóhely és könyvtár berendezése és a szövetség egyéb iratainak kiadása. Freiburgban be van rendezve egy *tudakozóhely*, a melynek révén jótékonyági ügyekben ingyen felelet adatik (a feleletre szükséges 10 Pf. portót kivéve). Feladata továbbá a szent Vincze és Erzsébet cseléd-, munkás-, nő-egyletek és otthonok és egyéb jótékonyági intézmények szervezése, betegek elhelyezése és gondozása, utazók, különösen nők gondozása, elhagyatott gyermekek elhelyezése, veszélyeztetett és bukott leányok oltalma ügyében; gyermekek, fiúk és leányok elhelyezése céljából akár bel-, akár külföldön, iskolák és nevelőintézetek ügyében; irodalom, könyvek, füzetek, alapszabályok küldése kiválasztás céljából stb. A tagok számára az ottlevő könyvtár ingyenes használata engedtetik meg s ezek kikölcönözhetnek szabály szerint 2-4 kötetet egy hétre.

A *helyi Charitas-szervezet*, melyet fölállítani egyik törekvése a «Charitasverband»-nak, abban áll, hogy valamely helységben lévő

¹ 1904 okt. 1-től 1905 okt. 1-ig 800 kérdésben körülbelül 1000 levélváltást végzett.

jótekonny intézetek és egyének «N. város katolikus szeretet-szövetsége» cím alatt egyesülnek. Ily egyesület különösen akkor fog nagymérvű tevékenységet kifejteni, ha fizetett *titkár* vezetése alatt *irodát* nyit (*szeretet titkársága*), esetleg a *nép-irodával* kapcsolatosan. Ily helyi szervezetek, melyek charitatitkárságokkal vannak összekapcsolva, találhatók: Essen, Berlin, München, Strassburg, Frankfurt a. M., Düsseldorf és Breslauban.

Ezen helyi titkárságoknak feladata pontos és részletes tudomást szereznii a helyi szükségéről, jótékonyági intézkedésekről és közvetítést létesíteni egyéb helyekkel. Az általános közjótékonyági cél mellett az illető hely természete szerint majd az ifjúságvédelem, majd a mértékletességi, növédelmi, munkaközvetítési stb. ügyet teszi különösebb gondozás tárgyává.

A Charitasverband-nak Freiburgban nagy egyesületi háza van (*Charitasstift*), melyben a titkárság, népiroda, tudakozóhely, könyvkereskedés, nyomda, könyvkötészet, könyvtár, dr. Werthmann elnök és a főtitkár lakása és az olasz missionáriusok vannak elhelyezve.

Az egyes helyeken lévő különböző jótékonyági intézmények előjáróinak egyesületet kell alkotniok a jótékonyág helyesebb gyakorlása céljából. A szegényeket, betegeket stb. nyilvántartják, a nyilvántartási naplókat összehasonlítják s tapasztalataikat kicserélik. Egy-egy egyházmegyében az egynemű intézmények számára a püspök egyházmegyei igazgatót nevez ki (kinek azonban nem kell föltétlenül a központban lennie, bár az a legalkalmasabb), ő hozzá futnak be a jelentések, ki értesülvén mindenről, rögtön képes intézkedni is.

Fontos, hogy az egyházi, különösen szerzetesnők vezetése alatt álló intézmények vezetőségét nemcsak egyházi, hanem megfelelő világi elemekből is állítsuk össze, úgy hogy papok, orvosok, ügyvédek, kereskedők és buzgó hölgyek is résztvegyenek a jótékonyági ügy vezetésében.

III. Gazdasági egyesületek.

A szövetkezetekről általában.

43. §. A szövetkezetek fogalma, felosztása és fejlődése.¹

1. Fogalma. Valamint a szellemi és erkölcsi élet javait csak az azok elérésére tömörült egyének egyesülete képes eredményesen megvédeni, épen úgy a népet az anyagi pusztulástól megmen-

¹ Irodalmát 1. *Közgazd. Lexikon* III. 423-431. K. T. 1875: XXXVII. t.-cz.: *A szövetkezetek helyzete különböző országokban.* Budapest, 1905; Horváth J.

teni, a kisiparost, kisgazdát és munkást (az ú. n. *kisembereket*) a nagyipar, az uzorások és igazságtalan munkaadók ellen megvédeni s anyagi jóléthez segíteni csak a gazdasági tömörülés, a *szövetkezés* képes.

A kereskedelmi törvény (1875: XXXVII. L-cz.) 223. §-a szerint *szövetkezetnek* nevezzük azon meg nem határozott számú tagokból álló társaságot, mely tagjai hitelének, keresetének vagy gazdálkodásának közös üzletkezelés mellett, illetőleg a kölcsönösség alapján való előmozdítására alakul. Főjellemvonása tehát 1. a tagok számának határozatlansága és 2: a cél, t. i. a tagok hitelének, keresetének vagy gazdálkodásának előmozdítása, tehát nem nyereszkesedés, hanem önvédelem, önségély.

2. A szövetkezetek fölosztása. A kereskedelmi törvény (K. T.) 223. §-a fölsorolja a szövetkezetek egyes fajait is, a nélkül azonban, hogy a fölsorolás kimerítő volna; csak a legszokottabb fajokat említi. A szövetkezetek u. i. a szerint, a mint tagjait *hitelével*, terményeik és iparczikkeik *értékesítésével*, fogyasztási czikkeik, gazdasági eszközeik vagy a szükséges nyersanyag *beszerzésével* foglalkoznak, lehetnek *hitel-* (vagy ezt is beleszámítva, általában): *termelési* (productiv) és *fogyasztási* (distributiv) szövetkezetek (Erwerbs- und Wirtschaftsgenossenschaften). Az idézett szakasz a következő hétféle szövetkezetet említi: 1. *Előlegezési- és hitelegyletek*, melyeknek célja tagjaiknak olcsó (kis kamatú és hosszú lejáratú) kölcsönt szerezni.

A szövetkezetekről. Budapest, 1901. (Népiratkák 180, Stephaneum); Pólya J., A szövetkezetek előnyei.³ Budapest, 1905 (Népiratkák 1'a); Németh J., A szövetkezetek állami támogatása Nyugat-Európa államaiban: *De Rocquigny*, Mi az állam kötelessége a szövetkezeti eszmével szemben? Budapest, 1904; Dr. Nagy Ferencz, Kereskedelmi jog.⁵ Budapest, 1901.1. 424. s köv.; *Szövetkezeti nevelés*, Budapest, 1905; Horváth J., Az üzleti szellem. Budapest, 1904; Gróf Majldith József, Szociálpolitikai tanulmányok. Budapest, 1903. 142. s köv., 150., 212.: Dr. Koffer Z. Közgazdasági feladatok. Budapest, 1906; *Schultze-Delitsch*, Die Gesetzgebung über d. privatrechtliche Stellung der Erwerbs- und Wirtschaftsgenossenschaften. Berlin, 1869; *Brentano*, Sidney Webb, Die britische Genossenschaftsbewegung. Leipzig, Duncker und Humblot, 1893; H. *Crüger*, Erwerbs- und Wirtschaftsgenossenschaften in den einzelnen Ländern. Jena, 1892; der heutige Stand des deutschen Genossenschaftswesens. Berlin, Simion, 1898; Mitteilungen über den 40. Genossenschaftstag. Berlin, 1899; Ugyanaz: Über den 41., 42., 43., 44. Genossenschaftstag: Handels- und Genossenschaftswesen. Berlin, 1902; *Hubert-Valleroux*, Des associations coopératives en France et à l'étranger. Paris, 1884; Bulletin de la société de législation comparée. XXI. köt. 1861; *Tidd Pratt-Brabrook*, The law of friendly societies and industrial and provident societies.¹³ London, 1894.

2. *Nyersanyagbeszerző-egyletek*, melyek az ipari földolgozáshoz szükséges anyagokat nagyban s így olcsóbban szerzik be. 3. *Közös raktár-egyletek*. 4. *Közös termelő-egyletek*, melyekben a földművesgazdák vagy iparosok egyesülnek, terményeik, illetőleg czikkeik közös előállítására és értékesítésére, illetőleg bizonyos szaktávágó munkák közös elvállalására. 5. *Fogyasztási egyletek*, melyek tagjaiknak a szükséges élelmiczikkeket s egyéb fogyasztási és gazdasági szükségleteket nagyban s így olcsóbban szerzik be. 6. *Lakásépítő társaságok*, melyek olcsó lakóházakat építenek s azokat tagjaiknak részletfizetés mellett eladják, vagy bérbeadják (cottage-építőtársaságok). 7. *Kölcsönös biztosító-társaságok*, melyekben az egyes tagnak, mint biztosítottnak fizetendő biztosítási összeget az összes tagok, mint közvetve biztosítók fizetik. (Ide tartoznak azon *beteg-ápoló, temetkezési és kiházásítási* egyletek melyekben a tagok, illetőleg azok örökösei betegség, baleset, halál vagy házasság esetére bizonyos szerződésileg kikötött összeget kapnak.) A 273. §. által felsorolt ezen szövetkezeteken kívül vannak még: ipari vagy gazdasági gépek, tenyészállatok stb. közös beszerzésére és használatára alakult szövetkezetek, éj) úgy bizonyos gazdasági termékek közös kezelésére vagy elárúsítására alakult szövetkezetek, pl. tejszövetkezetek, pinczeegyletek; sőt az egyes szövetkezetek nemcsak önállóan, hanem kapcsolatosan is előfordulhatnak; pl., a fogyasztási egylet meghatározhatja, hogy a nyereményből a tagoknak olcsó lakást épít, vagy összekapcsolhatunk termelő- és fogyasztási egyletet, előlegezési és raktárszövetkezeteket.

Mivel pedig minden szövetkezeti ténykedésnek alapja a hitel, tekintettel különösen a «gazdasági és ipari hitelszövetkezetekről» szóló 1898: XXIII. t.-cz.-re, a szövetkezeteket feloszthatjuk általában *gazdasági és ipari hitelszövetkezetekre*.

A *gazdasági* szövetkezetek a hitelügyleten kívül a gazdasági eszközök (gépek, szerszámok) vagy fogyasztási czikkek beszerzésével, gabonaraktárak föllállításával s a termények földolgozásával és értékesítésével, az *ipari* szövetkezetek pedig az iparüzésben szükséges nyersanyagok vagy iparczikkék beszerzésével, azok közös földolgozásával és eladásával (értékesítésével), valamint munkaszállítások fölvállalásával foglalkoznak.

Ha az ipari hitelszövetkezet tagjai különböző iparágat űznek, akkor az ugyanazon iparágat űző tagok a hitelszövetkezet kebelében külön *szakcsoportokat* létesíthetnek. Oly helyeken, hol külön

gazdasági és ipari hitelszövetkezeteket létesítem nem czélszerű, a gazdasági és ipari hitelszövetkezetek együttes alakítása is lehetséges s ez a felsorolt üzletágak bármelyikét is fölveheti működési körébe s ez esetben (úgy, mint a különböző iparágat űző iparosok ipari hitelszövetkezete) külön szakcsoportokat állíthatnak föl.

3. Történeti fejlődés. A szövetkezeti mozgalom hazája Anglia. A korán kifejlődött ipar és kereskedelem szükséges eredményeként hozta létre a szövetkezeti ügyet. Újabban 1844 óta – a rochdale-i *takácsok* úttörő alapításától kezdve – ismét felvirult s a fogyasztási szövetkezeti ügy bámulatos fejlődést öltött. Úgy, hogy a rochdale-i úttörők szövetkezetéből fejlődött hatalmas fogyasztási szövetkezet ma már gőzhajókon hoztatja a búzát Amerikából, Indiából és Oroszországból: azt saját gőzmalmában őrölteti; a keneret saját pékműhelyében sütíti; saját mézárszékei, dohánygyára, fonógyára stb. van s 1885-ben 1346 szövetkezet tartozott kebelébe 810.228 taggal. A rochdalei becsületos úttörők szövetkezetének elvét (Rochdale-Plan), t. i. hogy a *nyereség* nem az üzletrészek, hanem a *vásárlás arányában osztandó* fel a tagok között (vagyis: hogy a szövetkezet nyereségében oly arányban részesüljenek a tagok, a mily arányban hozzájárultak a szövetkezet bevételaihez) – az angol fogyasztó-szövetkezetek legnagyobb része elfogadta. Ezen fogyasztó-szövetkezetek *termelő-szövetkezeteket* is hoztak létre; a tagok ugyanis megtakarított tőkájükből gyárakat emeltek, a melyek a főbb szükségleti cikkeket előállítják.

Míg Angliában a fogyasztó-szövetkezetek, addig Franciaországban a termelő-szövetkezetek fejlődtek ki különösen. Az 1848. és 1870.iki események azonban elpusztították a szövetkezeteket. Csak 1880 után kezd kibontakozni a termelő-szövetkezési ügy és mellette a hitel- és fogyasztó-szövetkezési ügy (1884. tv. a szindikátusokról).

Németországban Schulze-Delitzsch (1808-1883) nevéhez fűződik a már bámulatosan kifejlődött szövetkezeti ügy (Genossenschaftswesen). Schulze-Delitzsch a szövetkezeti ügyet tisztán az *önsegélyre* alapította. Első törekvései *nyer sang agbeszcrzö* szövetkezetek voltak, melyektől azonban csakhamar a *hitel-szövetkezetek* szintén átvették a korlátlan és egyetemleges felelősség elvét, jöllehet ezt az elvet később feladták, szem előtt tartván a kisiparos- és munkásosztály érdekeit. A Schulze-mozgalom megindulása után Raiffeisen¹ alapította meg az ő falusi *hitelszövetkezeteit* (kölcsönpénztár), melyek igen elterjedtek. A 70-es évek kezdete óta a *mezőgazdasági* szövetkezetek terjedtek el rendkívüli módon Haas Vilmos (Hessen) kezdeményezésére. E különböző csoportok egy-egy kötelékben egyesültek és központosítottak² s központi szövetségeket alkottak.³

¹ *Fassbänder*, S. W. Raiffeisen in seinem Leben, Denken und Wirken im Zusammenhange mit der Gesamtentwicklung des neuzeitlichen Genossenschaftswesens in Deutschland. Berlin, 1902 (ö M); *Fassbänder*, Die ländlichen Spar- und Darlehenskassenvereine nach Raiffeisens System.² Münster, 1890 (4 M.) 1. a többi irod.: *Heimbucher*, Die praktisch-soziale Tätigkeit des Priesters.³ Paderborn, 1904, 116. 1.

² *A szövetkezetek helyzete különböző országokban*. Budapest, 1905, 12. 1.

³ Így az önsegélyen alapuló német kereseti és gazdasági szövetkezetek álta-

Magyarországon az első szövetkezetek Schulze-Delitzsch, tehát német mintára alakultak.¹ A hitelszövetkezetek nagyobb elterjedésre találtak, mint az egyéb (fogyasztási, értékesítő, termelő) szövetkezetek. Az Országos Magyar Gazdasági Egyesület (O. M. G. E.) felhívására 1862-ben megalakult a Magyar Földhitelintézet, mely a földhizel kérdését a tiszta kölcsönösség alapján oldja meg. Az alapítók 100.100 ezer koronás betétekkel 3,354.000 koronányi biztosítéki alapot teremtettek és pedig úgy, hogy a betét $\frac{1}{10}$ részét készpénzben fizették be, a többről pedig kötelezvényt adtak. A betétek nem részesülnek sem kamatban, sem osztalékban, hanem a tartalékalap növekedésével fokozatosan visszafizettetnek az alapítóknak, a tiszta nyereség pedig a tartalékalapnak jut. Hogy mily nagy szolgálatot tett ezen intézet földhitelünk emelésére, kitűnik abból, hogy 1903 végéig 662-5 millió korona záloglevél-kölcsönt és 741 millió korona talajjavítási és vázszabályozási kölcsönt adott. Hasonló módszer szerint létesült 1879-ben a Kisbirtokosok Országos Földhitelintézete. Az alapítók 200.100.000 korona értékű alapítványokat jegyeztek, melyek a tiszta nyereségből csak 1-5 % kamatban részesülnek, a nyereség többi része pedig a tartalékalap gyarapítására fordítatik. Az állam az 1879: XXXIX. t.-cz. alapján egy millió korona kamatmentes alapítvánnyal járult az intézet létesítéséhez. 1883-ban a földművelésügyi miniszter kezdeményezésére létesült 51 taggal és 116 darab 800 koronás üzletrészszel a Budapesti Központi Tejcarnok Szövetkezet (Budapest, Rottenbiller-utca 31). Elnök: Keglevich Gábor gróf; igazgatók: Gerlei Lajos és Jakovics Zsigmond. Ennek tagjai a Budapest környékén lévő birtokosok, kik tejtermésüket a szövetkezeti tejcarnokba küldik, hol az közös feldolgozásra és értékesítésre kerül. 1905 végén tagjainak száma 90, üzletrész: 440, a szövetkezet alapítókéje 350.000 korona s az 1905-iki beszámított tej mennyisége 17 millió liter.

1866-ban Károlyi Sándor gróf kezdeményezésére Pest vármegye törvényhatósága egy Raiffeisen szellemében működő vármegyei hitelszövetkezet: *Pestvármegyei Hitelszövetkezet* létesítését határozta el. A vármegye s a megyei birtokosok 800 darab 200 koronás alapítványt jegyeztek. Ügyének megnyerte a *Pesti Hazai Első Takarékpénztárt* és így 1896-ban átalakult országos intézeté, létrehozván a Hazai Szövetkezetek Központi Hitelintézetét (jelenleg: Budapest, VIII., Baross-utca 13) 5000 darab 200 koronás alapítványi üzletrészszel, melyek a tiszta nyereségből csak 4% kamatban részesültek. Ezen központi hitelintézet rendkívül sokat tett hazánkban a hitelszövetkezeti ügy terjesztésére. 1898 végéig 465 községben létesített hitelszövetkezetet, melyeknek több mint 14 millió korona hitelt nyújtott.

Más vármegyék is igyekeztek utánozni a pestvármegyei törvényhatóság példáját, így *Borsod* vármegyében 1893-ban alakult megyei központ a szövetkezetek számára; hasonlóképpen a *felsőtisza* vármegyék Majláth József gróf elnöklete alatt, épügy *Somogy* és *Sáros* megyékben.

lános köteléke (*Allgemeiner Verband der deutschen Erwerbs- und Wirtschafts-genossenschaften*) és még hozzá hasonló 8 hitelszövetkezeti kötelék, a német Fogyasztó Szövetkezetek Központi Szövetsége (*Zentralverband deutscher Konsumvereine*).

¹ Gróf *Majláth* József: A szövetkezeti ügy fejlődése Magyarországon. Budapest, 1904.

Csaknem egy időben a Pestvármegyei Hitelszövetkezet alapításával (1892) a *szászok* közt egymásután terjedtek az úgynevezett *Raiffeisen*-szövetkezetek. Ezen önszegélyző szövetkezeteket a nagyszebeni takarékpénztár támogatásával különösen dr. *Wolff* Károly igazgató terjesztette. Jelenleg mint «Raiffeisen-féle szövetkezetek szövetsége mint szövetkezet» működik. Azonban daczára a buzgalomnak, csak a szászok között terjedtek el s jelenleg 146 ily szövetkezet tartozik kebelébe. (126 takaré- és hitelszövetkezet és 22 fogyasztási szövetkezet). A 90.es évektől kezdve a szövetkezetek rendkívül szaporodtak, de sajnos, nem egy tisztán nemzetiségi szervezkedést tartott szem előtt. A szászokat követték az *oláhok* (Insotive de Credit, Tovaresia Agricola) s a bán-sági és a bácskai *szerbek*. Sok helyütt hozzá nem értők vezetik, vagy pedig hűtlen kezelők bukásba juttatták a szövetkezetet és így sok tekintetben hozzájárultak a terjesztés megnehezítéséhez. Másrészt pedig sok szövetkezet csak igen csekély saját tőkével indult meg, *hitelt pedig alig tudott* megszerezni magának. Ezen körülmények hatása alatt végre a kormány is hozzáfogott a szövetkezetek támogatásához és létrejött *a gazdasági és ipari hitelszövetkezetekről szóló 1898: XXIII. t.-cz.*¹ Ezen törvénycikk által 1898 decz. 4-én az előbb említett «Hazai Szövetkezetek Központi Hitelintézete» Országos Központi Hitelszövetkezet-té (O. K. H. Sz.) alakult. Az alapításnál ismét az alapítványi rendszer szerint jártak el. A kormány, hatóságok, testületek és egyesek 1000 korona alapítványi üzletrészeket jegyeztek. Maga a király is 50 üzletrészt jegyezt; az állam pedig *egy millió* korona alapítvánnyal járult hozzá a hitelszövetkezet létesítéséhez. A megalakuláskor az alapítványok összege 3.000.000 korona volt. S míg az 1899. év végén 712 szövetkezet tartozott kebelébe, 1906 végén már 1956 szövetkezet tartozott hozzá, mely működését 5002 községre terjesztette ki.² A szövetkezetek terjesztése és hathatósabb ellenőrzése céljából a Központi Hitelszövetkezet egy vagy több megyére kiterjedő *szövetkezeti kötelékeket* is létesített. Ennek köszönik létüket a somogy megyei (109 somogyi hitelszövetkezettel; 1905 végén 21.588 tag 46.565 üzletrészszel. Tartalékbetéte: 25 millió, tartalékalapja: 137.698 kor. Székhelye: Kaposvár. Elnöke Pallavicini Ede őrgrof), a felsőtiszai vármegyék hitelszövetkezeteinek szövetsége,³ az északkeleti vármegyei hitelszövetkezetek szövetsége,⁴ a torontálmegyei köz-

¹ *Közgazdasági Lexikon* II. 537.

² *Országos Központi Hitelszövetkezet. Jelentés és VIII. évi zárszámadás.* Budapest, Pátria, 1907. 1. f. önt 136. 1.

³ Székhelye: *Sátoraljaújhely*. Elnöke: *Majláth* József gróf. 1905-ben 76 szövetkezet tartozott a kötelékébe. Tagjainak száma meghaladja a 20 ezret. Üzletrészeinek értéke elérte az 1,689.706 koronát. Takarékbetétként 2,927.066 koronát kezeltek a szövetkezetek; a központtól 1,327.332 koronát vettek kölcsönképen igénybe. A szövetkezetek forgalmának nagyságát eléggé jellemzi az, hogy az összes elhelyezett váltó- és kötelezvény-kölcsönösszeg megközelíti az öt millió koronát.

⁴ Működési köre kiterjed Szatmár, Szilágy és Ugocsa vármegyékre. Székhelye: *Szatmár*. Elnöke: *Csáky* László gróf. A szövetség tényleges működését 1901-ben kezdette meg. Kötelékébe 1905 végén 100 hitelszövetkezet és két fogyasztási szövetkezet tartozik.

ponti Hitelszövetkezet, a nyitramegyei központi hitelszövetkezet- – Az így alakított hitelszövetkezetek főtevékenysége ugyan a hitelezés, mégis újabb időben egyéb gazdasági célokat is igyekeznek megvalósítani. Így pl. a szövetkezeti tagok alkalmilag összeállanak s gazdasági szükségleteket, eszközöket, gépeket, ipari nyersanyagot vásárolnak be közösen (a nagyban való bevásárlás révén olcsóbban); a megérkezett árut szétosztják, kifizetik s az alkalmi egyesülés véget ér. Még gyakoribb az, hogy iparosok vagy gazdák összeállanak, hogy a nyersanyagot, vetőmagvat stb. közösen beszerezzék, vagy a beszerzett anyagot közösen dolgozzák föl, vagy hogy az egyesek munkáit közös raktáron tartásuk és értékesítésük. Így pl. a cipészek vagy asztalosok hitelszövetkezete nyílt üzletet tart fenn a tagok készítményeinek elárúsítására. Másutt megint közös pinczét tartanak a bortermés értékesítésére, vagy összeüjtik tagjaiktól a tojást és közösen eladják (tojásértékesítő szövetkezetek).

1896-ban Károlyi Sándor gróf megalakította a Magyar Gazdaszövetség-et (jelenleg: Budapest, VIII., Szentkirályi-u. 40.), azon nemes célattól vezéreltetve hogy a föld és a belőle élő milliók részére biztosítsák mindazon támogatás, mely a földet, mint a nemzeti boldogulás alapját megilleti; azóta ezen szövetség lett a magyar szövetkezeti élet legfontosabb középpontja. Tőle veszi eredetét 1898-ban az imént említett Országos Központi Hitelszövetkezet és ugyanazon évben Budapesten megalkotott első magyarországi fogyasztó-szövetkezeti központ: a Hangya, a Magyar Gazdaszövetség fogyasztási és értékesítő szövetkezete (Budapest, IX., Boráros-tér 1). A Hangyának kötelékében működő fogyasztó- és értékesítő-szövetkezetek száma 1906 végén 676-ra szaporodott, mely évben áruforgalma 9,605.993 korona. A Boráros-téren hatalmas és díszes bérházat építtetett. A központ alapítványi alaptőkéje (1906 elején) meghaladja a félmillió koronát, a rendes üzletrészeké pedig a 170 ezret, melyel együtt az alaptőke összesen megközelíti a 700 ezer koronát. A szövökezet 45.000 korona tartaléktőkét is gyűjtött már. Az ellenőrzésre több mint 80 ezer koronát költött. A kötelékébe! tartozó szövetkezetek áruforgalma meghaladta a 17V2 millió koronát, árúkézletük pedig a 4Va milliót.

1889-ben alakult meg a Köztelken a «Magyar Gazdák Hadseregellátó Szövetkezete», melyben a mezőgazdák szövetkeztek a hadseregnek szükséges termények közös szállítására. Ezen szövökezet 1891-ben felszámolt s üzletkörét, egy új, az egész ország gazdasági érdekeit szolgáló intézménynek engedte át, a Magyar Mezőgazdák Szövetkezeté-nek, mely tagjainak a szükséges nyersanyagokat, gépeket, vetőmagvakat stb. beszerzi és terményeiket értékesíti. (Budapest, V., Alkotmány-utca 31.) Ezen szövökezet egyike a legjobban vezetett s a legnagyobb szövökezetekünknek. Andrassy Aladár gróf halála után, ki oly sokat tett hazánk javára, jelenleg elnöke: *Eszterházy Miklós* herceg. Az elmúlt üzletév alatt a szövökezet tagjainak száma 1330-ra emelkedett 3557 üzletrészszel. Alaptőkéje egy évi 150.000 korona gyarapodással elérte a 711.400 koronát, ezenkívül a szövökezet gyűjtött még 230 korona tartalék-alapot. Egy év alatt csinált 29 millió pénztári forgalmat, mely után 62.500 korona tiszta nyeresége volt. Működésében felöleli az egész mezőgazdaságot.¹

¹ *Szilassy-Buday*, Szövetkezeti és gazdasági évkönyv. VI. évf. Budapest, Pátria, 1907.

Az O. M. G. E. mintájára az egyes vármegyei gazdasági egyesületek kebelében is alakultak fogyasztó- és értékesítő-szövetkezetek. így pl. a sáros-vármegyei, bodrogközi, jásnagykúnszolnoki, aradi stb. gazdasági egyesületek.

1894 óta a *földművelésügyi minisztérium* is felkarolta a mezőgazdasági termékek szövetkezeti utón való értékesítésének ügyét a tej- és tojásértékesítő szövetkezetekkel. Az első szövetkezetet 1894-ben Baranyában állította fel; 1900-ban már 246 tejszövetkezet van összesen kebelében. Törekszik előmozdítani a tej- és pinczeszövetkezeteket, a gyümölcs- és szőlőértékesítő szövetkezeteket. (Tájékoztató írásokért hozzá kell folyamodni. Budapest, V., Ország-ház-tér.)

Az O. M. G. E. kezdeményezésére alakult 1898-ban a Magyar Gazdák Vásárcsarnok Ellátó Szövetkezete. Székhely: Bpest, IX., Imre-utca 4. Elnöke: Bethlen István gróf. Küldemények czime: Központi Vásárcsarnok.) Célja a termelőt közvetlen összeköttetésbe hozni a fogyasztóközönsséggel. Mindennemű élelmicikk és termény (baromfi, tojás, vaj, vad, gyümölcs, burgonya, zöldség, gabona, magvak, húsfélék, szeszesitalok stb. értékesíthetők a szövetkezet útján, mely a gazdasági gépek olcsó beszerzését is eszközli. Több százra menő tojás-gyűjtőhelye van az országban, a honnan a tojást a központba szállítják. Ép úgy értékesíti a bort is. Egyezsége lépven a Magyar Méhészeti Egyesülettel, az egyesületi tagok méztermelését is értékesíti. Hogy hozzászoktassa a népet a közös értékesítéshez, fiókokat állított fel az ország különböző pontjain. így Temesváron, Petrosényben, Székelyudvarhely, Marosvásárhely, Szepsiszentgyörgyön. Sőt Fiumében is van fiókjá, melynek feladata különösen az induló hajókat (Cunard-társaság hajóit) s a partvidéket élelmiszerekkel ellátni. Összeköttetései úgy a belföldön, mint a külföldön egyaránt kitűnőek. Fejlődését mutatja az, hogy míg az első évben 264.217 korona üzletforgalmat mutatott ki, addig a 8. üzletév (1904) forgalma 1,828.281 s 1905-iki forgalma 2,322.000 K-t tett ki. 1904-ben gyümölcsforgalma 1,205.838 kg., húsforgalma 353.466 kg., tojásértékesítés terén 6665 láda, vagyis 9,597.600 darab tojás 389.068.97 K értékben került forgalomba.¹

A Keresztény Szövetkezetek Központja 1. 13. §.

44. §. A szövetkezetek jelentősége és haszna.

A szövetkezeteknek szociológiai jelentősége szembeszökő lesz, ha megfontoljuk szegény magyar népünk pusztulásának okait, s keressük a módokat és az eszközöket, melyekkel a bajokon segíthetünk.

1. A nép anyagi pusztulásának okai. 1) A *hanyatló hit és erkölcsi élet* szükségképeni következménye az anyagi romlás. (1. fönt 2. §.)

2) Nagy hibája népünknek az, hogy ha már van valamije,

¹ *Szilassy-Buday* i. m. Budapest, 1907, 62. 1.; 1907, 56 1.

*nem dolgozik*¹ kerüli a munkát és uraskodik. Így a keservesen gyűjtött vagyon természetesen csakhamar elpusztul.

3) Az *alkoholélvezet* (különösen a pálinkaélvezet) borzasztó rombolást visz végbe a magyar nép között. Sajnálattreméltó, rossz szokásunk, hogy minden alkalmat felhasználunk ezen átkos szenvedély ápolására. Névnap, születésnap, adásvétel, ünnepélyek, mulatságok, kinevezés, keresztelés, házasság, temetés stb. torral, áldomással vannak összekötve. A miből az alkoholizmus egyéb káros következményeivel kapcsolatosan adósság, a munka kerülése s ennek révén anyagi pusztulás is származik. Az alkoholélvezetnek különben is rendes következménye a munkakedv apadása. Az ily ember tehát nem míveli a földet. Már pedig a nem mívelt föld nem terem. S így sem embernek, sem állatnak nem jut jó táplálék. Az állatok is elnyomorodnak.

4) A mi *örökösödési törvényünk* következtében a földbirtok az utódok között rendesen feldarabolódik s a kis osztalékföld aligképes megteremni a szükséges élelmet, nemhogy a termésből még eladásra is juthatna valami.

5) Pénze nem lévén a szegény embernek, kénytelen termését *olcsón eladni*; a mit meg vennie kell, azt kénytelen *drágán megfizetni*.

6) Az *adó*. A népet igen sok és nagy adó nyomja. Állami, megyei, községi, egyházi, iskolai stb. adó.

Ez hát a pusztulás folyamata. Hogy a népnek valami jövedelme legyen, földjét drága szemesgabonával veti be. Gabonát termel; de nincs takarmánya. Nem lévén elég takarmánya, kénytelen kevés állatot tartani. De akkor meg nincs elég trágyája, a mivel földjeit javíthassa. A föld tehát rosszul terem. Nincs jövedelem. Kénytelen tehát adósságot csinálni. Uzorások kezébe esjk. Italnak adja magát. Zúgolódó, elégedetlen, templom- és munkakerülő lesz... így kezdődik a pusztulás, miben nagyban elősegítik a népet a korcsmásosok és a boltosok.

7) A *korcsmásosok* az ifjúságot italra szoktatják; bálokat rendeznek; hitelbe, sőt kezdetben ingyen is adnak italt; hisz ha már rabjai lesznek az italnak, bőven visszatérül a hitelbe vagy ingyen adott pálinka ára. A falusi leányokat és asszonyokat a *boltos* hiúságra, czifrálkodásra szoktatja s ezek a dicsérő szavaknak, a csinos portékának ellenállni nem tudnak, A boltos is (látszólag) olcsón

¹ Gr. *Majtáth* József, Szociálpolitikai tanulmányok 214.

vesztegeti a portékáját. Hitelbe, sőt (kezdetben) ingyen is ad. S ha már az egyiket rávette a vásárlásra, a többiben fölkelte az irigységet. Pedig a portéka rossz, sokszor hamisított. A cifra nép pusztul, a szegény boltosok pedig meggazdagszanak.

8) A rohamos politikai fejlődés a XIX. században nem számolt gazdasági fejletlenségünkkel. A közös vámterület mellett kisiparunkat tönkretette a tőkében gazdag külföldi *gyáripár*. Az iparosok a gyárilag készített olcsóbb (és selejtesebb) árukkal a versenyt fölvenni nem képesek. Növekszik a földárverések, az elzüllött földművesek, tönkrejutott kisiparosok, növekszik a proletárok s a kivándorlók száma...

2. A bajok orvoslásának eszközei: a szövetkezetek.

I. *A szövetkezetek anyagi (gazdasági) hasznai*. Ennyi bajjal szemben mi a teendő? Feladatunk: 1. a népet *megszabadítani adósságától* (tehermentesítés); 2. jó és olcsó élelmiczykkekhez, gazdasági és ipari eszközökhöz (vetőmagvak, állatok), földhöz vagy munkához juttatni, hogy *kereshessen* (hitel); 3. alkalmat nyújtani a népnek, hogy vagyont *gyűjthessen* (takarékos és jó értékesítés). Mind ezt pedig egyedül a szövetkezetek által érhetjük el.

1) Az első feladat: *megszabadítani a népet adósságától*. A megszorult ember kénytelen pénzt fölvenni s ha másképp nem sikerül (mi a kisgazda részéről jelzálogos hitel esetén nehezen vagy csak drága közvetítők révén sikerül), kénytelen magas kamatú kölcsönt igénybevenni, mit neki lelketlen uszorasok nyújtanak. Az egyszerű nép nem ért a számításhoz s örül, ha kölcsönének minden koronája után egy hétre csak egy fillért kell fizetnie. Pedig ez szörnyű uszorakamat (52%). Erről a népet föl kell világosítani.

Az ily uszoraadósságtól megmenti a népet: *a) a hitelszövetkezet*, mely olcsó (csekély kamatú) kölcsönt ad; ezzel az uszoraadósságot egyszerre lefizetheti, a szövetkezetnek pedig apránként is visszafizetheti. Mindenesetre nagy előny.

b) A Magyar Földhitelintézet s a Kisbirtokosok Országos Földhitelintézete kísérletet tettek a kisgazdák érdekében, hogy kölcsöneiket könnyebben hozzáférhetőbbé tegyék s a költségeket lehetőleg mérsékeljék. Mikor azonban ez nem érte el a kívánt eredményt, az *Országos Központi Hitelszövetkezet* sietett a kisgazdák segítségére. Megállapodásra lépve a *Kisbirtokosok Földhitelintézetével*, együttesen jelzálogos kölcsönt adnak olyan kisgazdáknak, kik az Országos Központi Hitelszövetkezet kötelékébe tartozó hitel-

szövetkezet tagjai. E kölcsönöket a kisbirtok elfogadott fogalmának megfelelőleg évenként legföljebb 30.000 korona összegben 50 évre engedélyezik, a jelzálogi biztosítékul lekötendő ingatlanok elfogadható becsértékének legföljebb $\frac{3}{4}$ részéig (75%) és pedig úgy, hogy a földérték 50%-a erejéig terjedő kölcsönt a Kisbirtokosok Országos Földhitelintézete, az ezen felül még esetleg szükséges részt az érték 75%-áig az O. K. H. Sz. adja 5½%-os annuitás mellett, a mi azt jelenti, hogy tőketörlesztés és kamat fejében összesen félévenként utólag évi 5½% törlesztési részletet fizetendő.

Például: Nagy János fölvesz ingatlanaira, a melyeknek becsértéke 16.000 koronában állapítható meg, 10.000 korona ilyen kölcsönt 1907 október hó 1. napján. Ezen kölcsön után fizet 1908 április hó 1-től kezdődőleg 50 éven át minden év április és október hó 1. napján 275 koronát. (A 10.000 korona 5.5%-a kitesz 550 koronát; félévenként ennek fele, 275 korona, esedékes.) A századik törlesztési részlet kifizetésével, vagyis 1957 október hó 1-én az egész 10.000 korona tartozás megszűnik.

(N. B. Az ilyen kölcsönök kizárólag első helyre leendő bekebelezés mellett adhatók. Jelzálogi biztosítékul a földbirtok szolgál. Belsősegek, épületek, szőlők és erdők csak mint mellékbiztosítékok jöhetnek figyelembe, vagyis csak ezekre kölcsön nem engedélyezhető.)¹

Az eljárás, melyet e kölcsönök igénybevétele esetén követni kell, a következő:

A szövetkezeti tag, a ki ilyen kölcsönt óhajt fölvenni, kérését a *községi hitelszövetkezet igazgatósága* elé terjeszti. Megjelöli a kölcsön összegét, a célt, a melyre ezt fordítani kívánja s az ingatlanokat, a melyeket biztosítékul lekötmi hajlandó. A hitelszövetkezet igazgatósága intézkedik az jelzálogi iratok, ú. m. a hiteles telekkönyvi kivonatok és kataszteri birtokívek beszerzéséről; legjobb tudása szerint lelkiismeretesen megállapítja az ingatlanok becsértékét. Az ingatlanbecslésnél nem a nép földhéssége által felcsigázott pillanatnyi forgalmi érték, hanem a *föld tényleges jövedelmére* alapított állandó érték veendő számba. Azután rendes ülésen tárgyalás alá veszi a kölcsönügyet. Meggyőződést szerez a felől, hogy a kölcsönkérőnek az általa megjelölt célból tényleg szüksége van-e a kölcsönre. Megvizsgálja, hogy a tag érdekeinek az ilyen 50 éves kölcsön felel-e meg inkább vagy a rövidebb lejáratú, tisztán szövetkezeti kölcsön. Határozatát jegyzőkönyvbe foglalja és a központhoz fölterjeszti.

Ha a központ a Kisbirtokosok Országos Földhitelintézetével együtt a kért kölcsönt engedélyezi, a kötelezvényt aláírás végett a szövetkezethez leküldi a megfelelő utasításokkal. A szövetkezet ezeket pontosan követi.

Mikor a kölcsön biztosítása megtörtént, a kölcsönösszeget a központi

¹ A kisbirtok terheinek csökkentése és szövetkezeti parcellázás. O. K. H. Sz. Budapest, Pátria, 1905, 6. 1.

hitelszövetkezet a községi szövetkezethez kiutalja, mely azt az adósnak átszolgáltatja.

Részletes útmutatást a szövetkezetek által követendő eljárásra vonatkozólag az Orsz. Közp. Hitelszövetkezet ad.

Kérdés, mily *előnyöket* nyújt a kisgazdának e kölcsön?

a.) Magában véve az a körülmény, hogy a kölcsön törlesztésére évenként mindössze a tőkének *csak* 5½%-a fizetendő, szinte megbecsülhetetlen áldás a kisbirtokosokra nézve. A föld jövedelme ezt a összeget még a kevésbé kedvező években is meghaladja. Szorgalmas és takarékos ember könnyen, játszva menekül birtoka terheitől. Igaz, hogy a törlesztés 50 évig tart és népünk nem szívesen köti le birtokát ilyen hosszú időre. Pedig ez csak rossz előítélet! Okosabb dolog a kötelezettséget hosszabb időre úgy beosztani, hogy könnyen teljesíthessük, mint – bár rövidebb időre – olyan terheket venni magunkra, a melyek alatt összerokadhatunk.

b.) Különben pedig, ha az adós oly szerencsés helyzetbe jut, hogy kölcsönét egy összegben visszafizetheti, vagy a tőkéből egyszerre nagyobb összeget törleszthet: ebben őt semmi sem akadályozza. Még csak a szokásos *kártalanítási díjat sem kell viselnie. A kölcsönt az adós bármikor fölmondhatja és visszafizetheti.* Ezzel szemben a hitelező csak igen kivételesen, oly esetben mondhatja föl, ha az illető községi hitelszövetkezet vagy a másik két hitelező intézet fölszámol, avagy ezek a kölcsönt veszélyeztetve látják. A józan, takarékos embert ez az eshetőség nem fenyegeti. A szövetkezetekkel szemben gyakorolt szigorú ellenőrzés pedig nagy ritkán engedi azokat odáig jutni, hogy fölszámolni kénytelenek legyenek.

γ) *A költségek a kölcsönök fölvételénél igen csekélyek.* A szövetkezeti tagoknak rendelkezésére áll e kölcsönöknél is a *bélyeg- és illetékmentesség* s így a folyósításnál felszámítandó *1% folyósítási díjon* s a mostan fennálló tarifánál is alacsonyabb *bekebelezési díjon* kívül sem árfolyamvesztéség czímén, sem más czímen semmiféle költség nem számíttatik fel, kivéve, ha a megelőző terhek kifizetésénél postaköltségek merülnek fel.

δ) Egy kis költség annyiban fog fölmerülni, hogy az *adós névalírása* kir. közjegyző, vagy kir. járásbíróság által *hitelesítendő*.

A szövetkezetek kötelessége utána nézni, hogy az adós a kölcsönvett összeget okosan és gazdaságosan használja-e fel. Ezzel is az adós érdekét szolgálja.

Ezen, a föld $\frac{3}{4}$ részéig adandó kölcsön egyrészt megerősíti a kapcsolatot és bizalmat a szövetkezet és tagjai között, másrészt pedig lehetővé teszi, hogy a szegény földművelő is *szerezhet* magának *földet*. A magyar népnek földszerzési vágyát sok élelmes kufár zsákmányolta már ki a saját hasznára. Nagy birtokokat vásároltak össze s azokat kisebb részekre osztva, aránytalanul magas áron eladták a kisgazdának és munkásoknak. Hogy az így földhöz jutott emberek képesek-e boldogulni, azzal mit sem törődtek. Az említett új kölcsönök képessé teszik a hitelszövetkezeteket, hogy oly földfeldarabolásban, hol a kellő előfeltételek megvannak, esetleg résztvehessenek.

A *munkás* vagy *cseléd*, a ki megtakarított tőkéjét földszerzésre óhajtja fordítani, a gazda, a ki birtokát a kedvező körülmények felhasználásával nö-

vélni akarja, a szövetkezet által nyújtandó kölcsön útján vágját kielégítheti. Mindenesetre kívánatos azonban, hogy az illetőnek Jegyén magának is valami vagyona, mert hiszen a vásárolt föld értékének csak $\frac{3}{4}$ részét hitelezhetik a szövetkezett intézetek, míg a vételár további $\frac{1}{4}$ részét az adósnak kell kifizetnie. Másrészt pedig a gazdálkodást siker reményével megkezdeni minden forgatóke nélkül nem lehetséges.

Az természetes, hogy ezen akció *nem kíván alkalmat szülni további adósságszínálásra. Mert, bár kedvezők a kölcsön föltételei, de biz az mégis csak teher.* Azért nagyon meggondolandó az. S csak ott ajánlandó a kölcsön átváltoztatása, hol az észrevehető előnnyel bír; mert az átváltoztatás mindig némi költséget okoz. Nem is minden esetben jobb a hosszú lejáratú kölcsön. Mert ha a kölcsön igen kis összegű s az adós *elég* könnyen fizetheti a nagyobb részleteket, helytelen volna azt ajánlani, hogy pl. 20 évre fölvevett kölcsönét 50 évvé változtassa.

Egy *hibája* azonban van ennek a kölcsönnek. Az, hogy (mivel a Kisbirt. O. Földhitelint. s az O. K. H. Sz. együttes kölcsönei tulajdonkép szövetkezeti kölcsön alakjában jelennek meg, az 1898: XXIII. t. ez. szerint pedig a hitelszövetkezetek csak tagjaiknak adhatnak kölcsönt) az ismertett kölcsön áldásában *nem részesülhetnek azok, a kik a központ kötelékébe tartozó hitelszövetkezetek valamelyikének nem tagjai.*

2. A második feladat gondoskodni arról, hogy a nép *olcsón juthasson* az élelmére és munkájára szükséges cikkekhez. Ilyenek mindenkire nézve az élelmi cikkek, a földművesekre nézve a vetőmag, gazdasági gépek és eszközök, jó állatok, az iparosokra nézve pedig a nyersanyag (bőr, fa stb.) s a félkészítmények (felső cipő stb.). Világos, hogy ha a nép élelmezésére s a munkához szükséges anyagok beszerzésére kevesebbet költ, többet képes megtakarítani. Azonban sem a kisbirtokos, sem a kisiparos egymagában nem képes olcsón megszerezni ezen eszközöket; mert az olcsóvételnek egyedüli módja a *nagyban való bevásárlás.* Erre pedig csak a szövetkezés segítheti őt. így segítenek a nép jólétén a fogyasztási, árú-, termény-, tenyészállat-, vetőmag, nyersanyag stb. beszerző szövetkezetek.

3. A harmadik feladat arról gondoskodni, hogy a nép a mit termelt, azt előnyösen *értékesíthesse* s az összegyűjtött keresetet *kamatozólag elhelyezhesse.* Ezen irányban pedig a nép segélyére sietnek a közös raktár, terményértékesítő és hitelszövetkezetek.

Röviden: az a társadalmi akció éri el a nép gazdasági jólétének emelését, a mely oda képes hatni, hogy 1. a népet *adósságtól megszabadítsa*, 2. olcsó élelemhez és munkához, földhöz s munkához szükséges eszközökhöz, ezeknek révén pedig *keresethez jutassa* s 3. a kereset megtakarítható többletének *vagyonát gyarapít-*

hassa. Az a társadalmi akció pedig, mely e hármas czélt elérni képesít minket: a szövetkezeti akció. Ezek a szövetkezeti tevékenység anyagi hasznai.

II. Vannak a szövetkezeti tevékenységnek erkölcsi hasznai is.¹ A nép életmódja, viselkedése, szíve-lelke megérzi áldásos hatását. 1. A népben előmozdítja a *takarékossági* kedvet; az eddig pazarló, könnyelmű nép kezd takarékos lenni. Sajnos, mi magyarok a takarékosághoz nem értünk. Míg pénz van, addig mulatunk; ha nincs, adósságot csinálunk. A cseléd, a napszámos, a munkás sokszor egy nap alatt elpazarolja azt a pénzt, mit hosszú hetek, hónapokon át keresett. Aratás előtt, aratás után nagy áldomást iszunk s még le is szóljuk azt, a ki nem tart velünk. A szövetkezeti befizetések rászoktatnak minket a takarékoságra. 2. A szövetkezetek nevelik az *összetartás* érzetét. Mert a szövetkezet olyan, mint egy nagy család. A tagok többször találkoznak, beszélgetnek, egymás érdekét szívükön viselik, összetartanak. 3. *Önállóságra* nevelik a tagokat. A szegénynek, ha még hozzá adós is. nincs szava; ha beszélni mer, a hitelezők révén nyomást gyakorolhatnak rá. A szövetkezet révén talpra állított embert nem lehet egy könnyen megvesztegetni s férfias meggyőződésétől eltántorítani. 4. Nevelik az *önérzetet* és *hecsületérzést*. A terhétől megszabadított s anyagilag is erős ember megbecsüli önmagát, rendre, becsületre, sőt külsőre is gondot fordít, a nélkül, hogy gőgösnek vagy hiúnak kellene lennie. Az a tudat, hogy mi is képesek voltunk takarékosak lenni s takarékoságunk által egy kis vagyonhoz jutni, fejleszti az önbizalmat. 5. *Józsanságra* nevelnek. Ha mint szövetkezeti tagok hiven akarjuk teljesíteni kötelezettségünket, akkor bizony nem jut az amúgy is kevés pénzből korcsmára, pálinkára. 6. *Okosabbá*, a pénzügyben és kereskedelemben *ügyesebbé* teszik a népet. A hitelszövetkezetben megtanulja a pénz megbecsülését s a takarékoságot, a fogyasztási szövetkezetben az áruk árait s a kereskedésnek egyes fortélyait, olvas, tanul, képződik.

III. *A szövetkezetek* nemzeti, hazafiúi eredményei. A mely tényező a magyar népet megmenti a pusztulástól, az hazafiúi szempontból fontos, azt felkarolni és terjesztendi minden becsületes, hazáját, népét szerető intelligens embernek kötelessége. Már pedig

¹ Horváth I., A szövetkezetekről. Budapest, Stephaneum, 1901 (Népiratok 180. sz.) 65. 1.

láttuk a-magyar nép bajait. Láttuk, hogy e bajokon a szövetkezetek valóban képesek és egyedül képesek segíteni. Tehát: egyháznak és államnak, papoknak és világiaknak igaz magyar lélekkel nem önérdemből, hanem egyedül a szegény jó magyar népért karöltve kell fáradozni a szövetkezetek megteremtéséért s azok üdvös vezetéséért. Talpra kell állítani a magyar népet! Hazának, egyháznak egyformán érdeke és kötelessége ez! Érvényt kell szerezni a boldogult *gr. Károlyi Sándor* szavainak: *Magyarország legyen a magyaroké!*¹

45. §. Szövetkezeti törvényhozásunk.²

A szövetkezetekre vonatkozó törvényes intézkedések egyrészt a *kereskedelmi törvény* (1875: XXXVII. t.-cz.) XI. czimében, vagyis a 223-257. §§., másrészt a *gazdasági és ipari hitelszövetkezetekről* szóló 1898: XXIII. t.-cz.-ben foglaltaknak. Ezen utóbbi t.-cz. a ke-

¹ *Gönczi levél* 1901.

² *Szövetkezeti Törvényhozásunk* és a kereskedőkörök állásfoglalása. (Anyaggyűjtemény.) Kiadja a kereskedelmi miniszter Budapest, Athenaeum, 1905. Igen becses anyaggyűjtemény, melyből tiszta kép alkotható az egész szövetkezeti ügyről Magyarországon. Tartalma: 1. dr. *Nagy Ferencz* újabb (1904.) *törvénytervezete*, mely az 1894. törvénytervezetnek átdolgozása s az 1898: XXIII. t.-cz. alapján szerzett tapasztalatok s az újabb viszonyok szem előtt tartásával készült. Hozzá vannak csatolva az egyes kereskedelmi kamaráknak a megjegyzései is, a mi még nagyobb világításba helyezi a törvénytervezetet. (Id. m. II-36. 1. és 36-219. 1.) 2. Az 1904. újonnan átdolgozott előadói tervezet *megindokolása*. (221-313. 1.) 3. A Függelékben igen érdekes *statisztikai* adatok foglalnak helyet: *a)* a magyar szent korona területén az 1904. év végén fennállott szövetkezetekről (313-333. 1.); *b)* a szövetkezet tagjai ellen 1901-1903. években folyamatba tett *perekéről* (349-362. 1.); *c)* a szövetkezetek által élvezett *állami támogatásról*. (333-349. 1.) 4. A *kereskedelmi törvénynek* idevágó szakaszai. (362-379. 1.) 5. Az 1898: *XXUL* (430.457. 1.) Végre 6. két *törvénytervezet* t. i. «a központilag egyesült szövetkezetek egységes szövetkezéséről és ezen szövetkezetekkel szemben alkalmazandó csőd eljárásról» szóló törvényjavaslatnak a pénzügyminisztériumban 1893-ban készült előadói tervezete (379-397.) és a szövetkezetekről szóló törvényjavaslat 1894 évi első előadói tervezete (397-430. 1.)

Dr. *Nagy Ferencz* kereskedelmi jog.⁵ Budapest, 1901. 1., 424. s kő v.; dr. *Nagy Ferencz*, A gazdasági és ipari hitelszövetkezetekről szóló törvény-magyarázata. Budapest, 1898; *Fráter Béla*, Gazdasági és ipari szövetkezetekre vonatkozó törvények rendszeres egybeállítása és magyarázata. Budapest, 1899.

reskedelmi törvénynek idevágó intézkedéseit ugyan nem módosította (kivéve a 232. §-t, melyet már a Csódtörvény módosított), mégis az 1898: XXIII. t.-cz. azok hatáskörét annyiban változtatta meg, hogy a kereskedelmi törvény a gazdasági és ipari hitelszövetkezetekre csak annyiban nyer alkalmazást, a mennyiben az 1898: XXIII. t.-cz. eltérően nem rendelkezik.¹

A kereskedelmi törvénynek a szövetkezetekről szóló része igen hézagos és tökéletlen volt; hisz akkor még nálunk a szövetkezeti eszme teljesen új volt. E hiányosság miatt való panaszok mind sűrűbbek lettek különösen a 90. es évek óta. Azért az akkori igazságügyi miniszter *1893-ban* megbízta dr. *Nagy Ferencz* egyetemi tanárt, hogy a szövetkezetekre vonatkozó törvényjavaslat eladói tervezetét dolgozza ki. Ezen tervezetet 1894-ben nyilvánosságra hozott, megvitatás tárgyává tétetett; de a törvényhozás elé eddig még nem került, «mert időközben a hitelszövetkezeti ügy terén érezhetővé vált gazdasági hiányok orvoslása a szövetk. ügy jogi szabályozásának reformjánál égetőbbnek mutatkozott».

1893-ban ugyancsak a kiscgazdák és kisiparosok hiteligénye kielégítésének megkönnyítésére a pénzügyminisztérium törvénytervezetet készített az italmérési jog kártalanításáról szóló 1888:XXXVI. t.-cz. 26. §. alapján. Ugyanezen évben »a központilag egyesült szövetkezetek egységes szövetkezéséről és ezen szövetkezetekkel szemben alkalmazandó csődeljárásról» tétetett közzé egy törvénytervezet, mely azonban szintén nem vált törvényt. Hogy az égetőbb bajokon, t. i. a hitelszöv. ügy terén mutatkozó gazdasági hiányok orvoslásán legyen előbb segítve, az igazságügyminiszterium által előkészített újabb törvényjavaslatból lett előbb törvény (1898: XXIII.), a Nagy Ferencz törvénytervezete pedig, melylyel a szövetkezeti ügynek az egész vonalon való jogi rendezése van célba véve, egyelőre függőben maradt, hogy addig tapasztalatok szereztessenek, miként válik be a gyakorlati életben a szövetkezeteknek 1898: XXIII. által megállapított új alakja.

Jelenleg tehát a szövetkezeteknek két nemét különböztetjük meg: 1. melyek kizárólag a *kereskedelmi törvény* uralma alatt állnak és 2. az 1898: XXIII. t.-cz. által szabályozott gazd. és ip. hitelszövetkezeteket, melyekre a kereskedelmi törvény csupán csak kiegészítő (subsidiarius) alkalmazást nyer. Utóbbiak ismét kétfélék lehetnek, t. i. olyanok, melyek az új törvény alapján állnak és *a központba belépnek* s olyanok, melyek az új törvény alapján alakulnak ugyan, de *a központba be nem lépnek*.

1898 óta mindkét nemű szövetkezetek rohamosan terjedtek. Míg 1898-

¹ 1898: XXIII, t.-cz. 1. §.: «*A kereskedelmi törvények (1875: XXXVII. t.-cz.) a szövetkezetekre vonatkozó rendelkezései (I. rész, XI. cím, 223-257. §§.) a jelen törvény értelmében alakult gazdasági és ipari hitelszövetkezetekre a következő szabályokban megállapított eltérésekkel alkalmazandók.*

ban: 196 hitel-, 67 fogyasztási és 43 egyéb célú, összesen 306 szövetkezet alakult, addig:

Alakulás éve	A keresk. törvény alapján				Az 1898: XXIII. t.-cz. alapján				Az összes alakult szövetkezetek
	hitel	fogyaszt.	egyéb	összesen	hitel	fogyaszt.	egyéb	összesen	
1899	63	84	67	214	289	4	2	299	509
1900	68	137	121	326	211	1	1	213	539
1901	67	113	112	292	189	12	—	201	493
1902	99	127	92	318	149	13	2	164	482
1903	80	182	66	328	127	4	—	131	459
1904	45	164	40	249	71	6	3	80	329

Vagyis míg a szövetkezet száma 1898-ban csak 2063, 1904. végén (levonva az ezen időszakon belül feloszlott szövetkezetek számát) 4438-ra emelkedett.¹

1. A kereskedelmi törvény (K. T. 1875: XXXVII. t.-cz.) intézkedései. (223-257. §§.)

Sajnos, hogy a K. T.-nek a szövetkezetekre vonatkozó része (XI. cím) nem lett törvényhozásilag kellőleg elkészítve. A K. T. tervezete (Apáthy-féle tervezet) ugyanis nem vette fel keretébe a szövetkezeteket s az egész rész csak sebtében készült, folytonos utalásokkal az előbbi részre, azon elv mellett, hogy «a szövetkezet, a mennyiben annak természete eltérést nem tesz szükségessé vagy az eltérés a törvényben határozottan M nincs fejezve: a részvény-társaságra vonatkozó intézkedések alá esik.»²

1. A szövetkezetek alakítása. A szövetkezetek megalakulásához szükséges 1. a társasági *alapszabályok* megállapítása s 2. a társaságnak *bevezetése a kereskedelmi cégjegyzékbe* (224. §.) Míg e két feltétel meg nem történt, addig a szövetkezet «létezőnek nem tekintetik s azok, kik a bevezetés és kihirdetés előtt a társaság nevében eljárnak, személyesen és egyetemlegesen felelősek». (228. §.)³

¹ Szövetk. Törvényhozásaink. 4. 1.: u. o. Függelék 318. s köv.

² Dr. Nagy Ferencz, Kereskedelmi jog⁵ 435. 1.

³ Ezen font azonban nem tiltja meg a szövetkezet működésének a kihirdetés előtt való megkezdését, hanem csupán a korábbi megkezdés esetén, a vezető-

A részvénytársaságnál szükséges harmadik feltétel t. i. meghatározott alaptőke biztosítása a szövetkezet keletkezéséhez nem szükséges. De mindenesetre szükséges, hogy a társaságba bizonyos számú tagok lépjenek be (és pedig úgy, mint a részvénytársaságnál. *legalább hét tag* belépése kívántatik.)

a) Névalíráások. «Az egyes tagok belépése a szövetkezetbe (úgy az alakuló, mint a már megalakított társaságba), csakis *írásbeli nyilatkozat alapján történik.*» (224. §.)¹ (Ezen nyilatkozat magában foglalja a tag nevét, polgári állását, lakóhelyét és üzletrészeinek számát.)

Ezen aláírási felhívásnak s magának az aláírásnak alapjául szolgál a szövetkezetnek tervezete (alapszabálya), melyet ez alapítók (első névalírók) aláírnak.

A belépési nyilatkozatok (aláírás) záró idejéről számított 2 hó alatt, az alapítók (vagyis az aláírási ívet kibocsátók) *alakuló közgyűlést* tartoznak összehívni (ennek elmulasztása esetén az aláírások elvesztik kötelező erejüket).²

Az alakuló közgyűlést a K. T. 227. §. csak mellékesen érinti, mikor azt mondja: «A szövetkezet az alapszabályok bemutatásával egyidejűleg igazolni tartozik, hogy az *alapszabályok* az alakuló közgyűlés által megállapítottak s hogy az *igazgatóság és felügyelőség felelősségét* mondja ki. A felelősség azonban a kihirdetés után épúgy fennáll, csak az a különbség, hogy a kihirdetés után, üzleti veszteség esetén, a kár a szövetkezet minden tagját érinti, a kihirdetés előtt pedig csak a vezetőséget. Az ilyen kár pedig csak oktalan vagy hűtlen kezelésnél fordulhat elő. Azért, hogy a működés kezdete január, július vagy más megszokott naptári dátumra essék, a működés a jóváhagyás előtt is megkezdhető.

¹ Ezen nyilatkozatnak nem kell külön okiratnak lenni; eszközölhető az *a közös aláírási íven* is, mint a hogy tényleg rendszeren történik. A szövetkezet akár az alakulásnál, akár később a belépő tagoktól *egyéb kellékeket is megkívanhat*, pl. meghatározott mesterség, lakóhely, honosság, kor, nem stb. *Kisköriaknál gyámhatósági jóváhagyás szükséges.* (Curia 967/1892.)

² Miután tehát a népnek az alakítandó szövetkezet jelentőségét, czélját és működését eléggé *megmagyaráztuk* s elég *agitációt* fejtettünk ki, hogy *minél több tag* határozza el magát, hogy kötelességének becsülettel fog megfelelni: készítsünk egy *aláírási ívet*, mely az alakítandó szövetkezet teljes címét, székhelyét, az alapszabályokban megállapított czélját s az aláírási határidőt tartalmazza. Az ívet aláírják a kibocsátók, majd a jelentkező tagok. Pl. egy ív papírosra ráírjuk:

Felhívás.

Alulírottak tudván azt, hogy a szövetkezés mily nagy erkölcsi és anyagi haszonnal jár: másrészt ismerve községünk szegény állapotát, elhatároztuk,

bizottság megválasztatott». (227. §.) De hogy e két dolog nem merítheti ki az alakuló közgyűlést, az már abból is következik, hogy a *megalakulás kimondása*, a mi pedig az alakuló közgyűlés legtermészetesebb feladata, e §-ban meg sincs említve.

hogy (hitel) szövetkezetet alapítunk, az abba való belépést ajánljuk és arra keresztény felebarátainkat kérjük is.

Minden belépett tag hetenkint öt éven át legalább (20) fillér, legföljebb (2) korona befizetésre kötelezi magát.

Ezekből a fillérekből tőke gyűlik össze, melyből a tagok tisztességes százalék mellett kölcsönt kaphatnak.

A ki jönnek látja e törekvésünket, az írja alá ezt az ívet.

Szántód, 1906 decz. 5.

N. N.

plébános.

N. N.

N. N.

földbirtokos.

kántortanító. földműves.

A papirosnak másik (és többi) oldalát pedig így vonalazzuk meg:

Sor- szám	A beiratkozott tag neve	Üzlet- részek száma	Befizetés hetenkint		A beiratkozott foglalkozása és lakása
			kor.	fill.	
1.	<i>Szabolcska Mihály</i>	10	3	—	<i>r. kath. plébános Szántód 32. sz.</i>
2.	<i>Szántó Imre</i>	1	—	30	<i>földműves Szántód 48. sz.</i>

Ha valaki nem tudná a nevét leírni, akkor írja oda a kézjegyét, egy másik tag pedig írja oda annak nevét s a magáét is. Pl. Szántó Imre + kezevonása.

Névaláírója: Bálás Antal.

Látta: Horváth Elek.

Miután készen van, a névaláírás, 2 hónapon belül összehívandó az alakuló közgyűlés. A kitűzött idő alatt vagy 8-10 nappal névre szóló meghívókat küldünk a tagoknak (vagy közös ívet köröztetünk) s a meghívottak nevük aláírásával igazolják a meghívás megtörténtét. Alakja lehet ez:

Meghívó.

A szántódi hitelszövetkezet alakuló közgyűlésére mindenkit, a kiket a dolog érdekel, de különösen azokat, a kik már beiratkoztak, f. év december 8. délután 4 órára a községházához meghívjuk.

A következőkről fogunk tanácskozni:

1. A hitelszöveget mibenléte, célja. Fejtegeti a központból kiküldött hivatalnok.

Az alakuló közgyűlés határozatképességéhez legalább 7 aláíró s az összes aláírók legalább $\frac{1}{4}$ részének jelenléte szükséges.¹ *Minden aláíró*, tekintet nélkül az általa jegyzett üzletrészek számára, *csak egy szavazattal bír.*² *A jelenlevők névszerint felsorolándók. Határozathozatal egyszerű szótöbbséggel történik.*

2. Az alapszabályok fölolvása és pontonként való tárgyalása.
3. Igazgatóság, felügyelő-bizottság választása.
4. Jegyzőkönyvhiteltesítők kijelölése.
5. Vegyes intézkedések, indítványok.
Alapszabály-könyvecskét minden aláírónak kézbesítünk. (Pl. az egyházi által.)

A kik még nem iratkoztak be és tagok akarnak lenni, azok a jelzett napig jelentkezzenek a plébános úrnál, a hol azután alapszabálykönyvecskét is kapnak.

Szántód, 1906 december hó 6-án.

Boldogh Lukács
plébános.

Szántó Imre
földműves.

Virágh Dezső
jegyző.

Okos Bálint
kántortartító.

Látta és olvasta:

Csonka István.

Gyenge Antal, stb. (a tagok.)

Lehetőleg minden tag írja alá. A kiskorúakét k. k. jelzéssel a szülők, vagy gyámok írják alá. Történhetik *kidoboltatás* által is, minek megtörténtéről községi bizonyítvány veendő. Az alakulógyűlést megelőzőleg semmiféle hatóságnak sem kell bejelenteni. De a meghívón világosan ki kell fejezni a közgyűlés célját, helyét, óráját és tárgysorozatát. *Tárgysorozat* többnyire a következő: 1. Alapszabályok elfogadása: 2. az elnökség, igazgatóság és felügyelő-bizottság megválasztása (hacsak az első igazgatókat *nem maguk az alapítók nevezik ki*, a mit a törvény megenged. De legjobb, ha a közgyűlés választja őket); 3. intézkedés a cégjegyzést illetőleg. (*Szentiványi* Károly, Keresztény hitelszövetkezetek kézikönyve. Budapest, Stephaneum 1906, 0.50 K. 12. 1.)

¹ Ez következik per analogiam a K. T.-nek a részvénytársaságokra vonatkozó 154. §-ából.

² Ellentétben a részvénytársasággal, melynél a K. T. 155. §-a szerint *az alakuló közgyűlés határozatképesnek akkor tekintetik, ha abban, akár személyesen, akár képviselve legalább 7 oly aláíró van jelen, kik az alaptökének legalább negyedrészt képviselik*. E gyűlésen minden aláírt részvény egy szavazatot ad, de tíz szavazatnál többet senki sem gyakorolhat. E tekintetben ugyanis a szövetkezeti tagság nincs analógiában a részvénytársasággal, hanem mint személyes természetű tagság követi a közkereseti társasági tagság természetét, hol az *egyes tagok szintén nem a betétek nagysága szerint gyakorolhatják határozati jogaikat*. (Dr. Nagy Ferentz, Kereskedelmi jog. 439. 1. 12. jegyzet.)

b) Alapszabályok. *Legjobb már egy gyakorlatilag bevált, illetőleg a központtól küldött alapszabály tervezetet elővenni.* Egyébként a K. T. 225. §. maga megállapítja az alapszabályok minimális tartalmát:

«Az alapszabályokban mindenesetre következőket kell megállapítani:

1. a szövetkezet cégét és székhelyét;
2. a vállalat tárgyát;
3. a szövetkezet tartamát;
4. a tagok belépésének feltételeit és esetleg azok (kilépés, halál vagy kizáratás következtében) kiválására vonatkozó különös határozatokat;
5. az egyes tagok részesületi arányát, illetőleg azok üzletrészeit és ezen részek képződésének módját;
6. azon elveket, melyek szerint a mérleg készítésének és megvizsgálásának történnie kell;
7. a nyereség vagy veszteség kiszámításának és az egyes tagok közt felosztásának módozatait;
8. az igazgatóság szervezetét, mikénti választásának módját, annak hatáskörét és működésének idejét;
9. a felügyelő-bizottság szervezetét és működésének idejét;
10. a cégjegyzés módját;
11. a közgyűlés mikénti összehívását, megtartásának helyei és idejét, hatáskörét, tárgyalási rendjét, a határozatok hozatalának módját és annak megállapítását, hogy mi történjék az esetben, ha az összehívott közgyűlés határozatképes nem volt;
12. a tagok szavazati jogát és ennek mikénti gyakorlását;
13. a szövetkezet hirdetményeinek mikénti közzétételét;
14. annak megállapítását, hogy a tagok a társaság kötelezettségeiért korlátlan vagy korlátolt felelősséggel tartoznak-e és ha az utóbbi esetben a felelősség a törvényben meghatározott mértéken túl terjesztetik ki: ezen felelősség terjedelmét.»

Ezen tervezet legalább is lényegesebb mozzanataiban feltüntetve közzendő már az első aláírókkal (alapítókkal), annyival inkább, mert az abban foglalt adatok valóságáért egyetemlegesen felelősek s a K. T. 246. §. összevetve a 219. §. 1. pontjával, tudva valótlán adatok közzéléért három hónapig terjedhető fogságra ítéltetők.

A felsorolt 14 ponton kívül a záloglevelek kibocsátására jogosított szövetkezetek alapszabályaiban az 1876; XXXVI. t.-cz. 2. és

4. §§. értelmében még a jelzálogos kölcsönök engedélyezésének feltételei, továbbá a jelzálogok becsértékének meghatározásánál követhető eljárás megállapítandó, valamint a záloglevelek biztosítására szolgáló összeg is kitüntetendő.¹

c) Czegbejegyzés. Az alakuló közgyűlés után az «alapszabályok a tagok névjegyzékével együtt a kereskedelmi cégjegyzékbe bevezetés és közzététel végett a *törvénytől*», mint cég-

¹ Az alakuló közgyűlést legtermészetesebb módon az *egybehívó nyitja meg*. A *jegyzőkönyv* vezetésére és hitelesítésére egy jegyzőt s két jelenlevő tagot kér föl. Fölvastatja a tagok névsorát, megállapítja a jelenlevők számát s azokat névszerint jegyzőkönyvbe véteti az azok által jegyzett üzletrészek feltüntetésével. Elkészíti, vagy a mi jobb, fölvastatja a kész *alapszabályt*, pontról-pontra végigtárgyalja és elfogadja s a szövetséget megalakultnak jelenti ki. Azután megválasztja az alapszabályokban megjelölt *vezetőséget*, választmányt és bizottságokat s kimondja, hogy a közgyűlés a további teendővel a szövetséget igazgatóságát bizza meg. Minderről *két példányban* pontos - jegyzőkönyvet véte föl, melyet, valamint az elfogadott alapszabályok két teljesen egyező példányát *az alakuló közgyűlés elnöke, jegyzője s két hitelesítő tagja* aláír. Azt mondjuk: *az alakuló közgyűlés elnöke* stb.; mert nem következik. Egy ugyanazon személyek lesznek a *szövetséget* elnöke és jegyzője. A gyűlés jegyzőkönyve lehet a következő:

Jegyzőkönyv.

Fölvétetett *Szántódon*, 1906 december hó 8-án, a *szántódi (keresztény hitel)* szövetséget ezen napra kitűzött alakuló közgyűléséről.

Jelen vannak: Szántó Máté (10), Réta Ferencz (ö), Kóbor Tamás (2) stb. (az összes jelenlevő részvényesek főlzámlálándók, nevük, állásuk, lakásuk és jegyzett törzsbetétük számának feltüntetésével. A végén kiírandó, hogy hány tag összesen hány betéttel van jelen). Elnökké választatik egyhangúlag N. N.

1. Elnök üdvözlőlvén a jelenlevőket, a gyűlést megnyitja. A jegyzőkönyv vezetésére N. N.-et; a jegyzőkönyv hitelesítésére pedig N. N. és M. N. jelenlevő tagokat kéri föl. Mindenekelőtt konstatálja, hogy a jelen közgyűlés napja a kellő módon közhírré lett téve, az aláírt tagok valamennyien meghivattak s megjelent (20) tag, kik együtt (30) üzletrészt képviselnek s így a gyűlés határozatképes.

2. Elnök fölvastatja és pontról-pontra letárgyalja az alapszabályokat.

A közgyűlés az alapszabályokat elfogadja.

3. Elnök indítványára a közgyűlés elhatározza, hogy a (szántódi keresztény hitel-) szövetséget (5) évre ezennel megalakul. Egy üzletrész nagysága (50) koronában állapított meg, mely összeg (ö) év alatt heti (20) filléres előleges részletekben fizetendő be.

bíróságnál, melynek kerületében a szövetkezet székhelye van, bejelentendők.¹ A bejelentés közzétételének magában kell foglalnia: 1. az alapszabályok keltét; 2. a szövetkezet cégét és székhelyét; 3. a vállalat tárgyát; 4. a szövetkezet tartamát; 5. a cégjegyzés módját; 6. a szövetkezeti hirdmények mikénti közzétételét; 7. annak fölemlítését, hogy a tagok a szövetkezet kötelezettségeiért korlátlan vagy korlátolt felelősséget vállalnak-e; és ha ez utóbbi esetben a felelősség a törvényben meghatározott mértéken túl terjesztetik ki, ezen felelősség terjedelmét (226. §.) 227. §.: «A szövetkezet az alapszabályok bemutatásával egyidejűleg igazolni tartozik, hogy az alapszabályok az alakuló közgyűlés által megállapítottak s hogy az igazgatóság és felügyelő-bizottság megválasztott.»

«Az e végre szolgáló beadványt az igazgatóság tagjai az illetékes törvényszéknél sajátkezűleg aláírni vagy hitelesített alakban benyújtani tartoznak».

A bejelentés tehát az igazgatóság kötelessége s a bejegyeztetés s az ahhoz szükséges bejelentések a (részvénytársaságok analógiájára K. T. 159. §.) 1000 koronáig terjedhető pénzbírsággal is kikényszeríthetők.

4. Elnök fölhívja a közgyűlést, hogy az alapszabályokban megjelölt tisztviselőket válassza meg.

A közgyűlés közfelkiáltással (vagy szavazólappal) megjett választással

Elnökké: N. N. tagot;

Igazgatókká: N. N. és N. N. tagokat;

Felügyelő-bizottsági tagokká: N. N., N. N. tagokat;

Választmányi tagokká: N. N. stb. (tíz tagot) választja meg.

5. Elnök az alapszabályokat, jegyzőkönyvet s a többi okiratokat hitelesíti s az ülést bezárja.

K. m. f.

Pichler István
a közgyűlés jegyzője

Kovács Antal
a közgyűlés elnöke.

Gyulay Béla
hitelesítő.

Szél Kálmán
hitelesítő.

¹ A névjegyzék tulajdonképen se be nem jegyeztetik, se közzé nem tétetik (226. §. 2. bek.), hanem csupán az okmánytárban őriztetik meg. A tagok e betűrendes névsora tartalmazza az összes részvényeket betűrendben, lakásuk és jegyzett részvényük feltüntetésével. A végén a tagok és részvények száma összegezve van. Ugyanazok írják alá, a kik a jegyzőkönyvet aláírták a szövetkezet bélyegzőjének használatával. (Az igazgatóság bejegyzése. K. T. 241. és 184. §.)

Ugyanezen alkalommal kötelesek közjegyző vagy királyi bíróság előtt (Dr. Nagy Ferencz-féle törvénytervezetnél: «vagy községi elöljáróság által») hitelesített névalírást (címpéldány) az illetékes törvényszékhez betérjeszteni. Az igazgatóság köteles továbbá a kebelében történt minden változást (lemondás vagy haláleset stb.) az illetékes törvényszéknél bejelenteni. A mennyiben azonban a lemondás, vagy haláleset miatt az igazgatóság létszáma az alapszabályokban megjelölt *legkisebb* számot el nem éri, megüresedett helyek betöltése a legközelebb megtartandó *rendes* évi közgyűlés napirendjére tűzendő ki, a mely esetben az igazgatóság kebelében történt szavazás a *rendes* évi közgyűlés irataival együtt terjesztendő be.

Az igazgatóság a szövetkezet ügyeit a szövetkezet czége (neve) alatt vezeti, megállapodásokat és szerződéseket, valamint annak levelezéseit is a szövetkezet czége alatt eszközli.

»Czég azon név, mely alatt a kereskedő üzletét folytatja s melyet aláírásul használ.« K. T. 10. §. «Részvénytársaságok és szövetkezetek czégükben határozottan mint ilyenek jelölendők meg». K. T. 14. §.

Azon szövetkezetek, a melyek az 1898: XXIII. t.-cz. értelmében alakultak, illetve az országos központi hitelszövetkezet tagjai sorába fölvétettek, czégükben és czégbejegyzési kérvényükben tartoznak világosan megjelölni, hogy a nevezett törvény értelmében alakultak. Pl.: «Vácsi ipari és gazdasági hitelszövetkezet, mint az országos központi hitelszövetkezet tagja».

Az igazgatóság a társasági czégjegyzést az alapszabályok értelmében eszközli. Maga a czégjegyzés akként történik, hogy a jogosítottak, legalább kettő, a társasági czéghez saját aláírásukat csatolják; a *czégjegyzésre* a szövetkezeteknél minden igazgatósági tag jogosított. Ellenben a részvénytársaságoknál a közgyűlés a megválasztott igazgatón kívül czégjegyzéssel *névszerint* kevesebbet is ruházhat föl (pl. nyolcz igazgató közül csak ötöt *nevez meg*). K. T. 185. §.

A szövetkezet címére érkező minden kézbesítés átvételének érvényességéhez elegendő, ha az az igazgatóság egy tagjának kezeihez történik.

Az igazgatóság, szemben a társasággal, köteles azon közlésekhez alkalmazkodni, melyekhez képviseleti joga, az alapszabályok vagy közgyűlési határozatok által köttetett. Ha az igazgatóság tagjai megbízásuk határain túl mennek vagy ha alapszabály ellen cselekszenek: minden ebből eredhető kérésért egyetemlegesen felelősek. A felelősség az igazgatóság határozatáért és intézkedéseiért ott a tagot nem terheli, ha a határozat vagy intézkedés ellen, mielőtt arról tudomást nyert vagy nyerhetett, tiltakozik s ebbeli tiltakozását a felügyelőbizottságnak bejelenti. K. T. 191. §. Egyáltalán az igazgatóság a szövetkezet ügyeit egy pontos kereskedő gondosságával köteles vezetni. Az igazgatóság kötelessége a szövetkezet könyveinek *rendes* vezetéséről gondoskodni, az intézeti évről annak befejezte után (dr. Nagy Ferencznél legkésőbb három hó alatt) mérleget készíteni és a felügyelőbizottság által megvizsgált mérleget a közgyűlés elé terjeszteni.

Az igazgatóság köteles továbbá a közgyűlés által jóváhagyott, illetve megállapított mérleget, nyereségszámlát, igazgatósági, felügyelőbizottsági jelentést stb. a lapon előadottak szerint a törvényszékhez haladéktalanul betérjeszteni.

A cégbejegyzésért benyújtandó *kérvény*¹ alakja lehet ez:

Tekintetes kir. Törvényszék!

Alulírottak, mint a (szántódi keresztény hitel-) szövetkezet cégjegyző igazgatósága, tisztelettel jelentjük, hogy nevezett szövetkezet (Szántód) községben (1907 december hó 8-án) megalakult s a mint az *A*) alatt csatolt jegyzőkönyv igazolja, annak igazgatósága és felügyelő-bizottsága megválasztott. Miért is:

B), *C*) alatt az alapszabályok két példányát,

D) alatt a tagok betűrendes névsorát,

E) alatt a közgyűlési meghívót,

F), *G*), *H*) alatt 3 drb czimpéldányt azon kérelemmel csatolunk ide, hogy a becsatolt alapszabályokat jóváhagyni, czéget, a cég székhelyét (telepét), a cégjegyző igazgatók neveit s az alapszabályokat az alakulás, tárgyának, tartam, cégjegyzés és hirdetmény közzétételére vonatkozó rövid kivonatanak a kereskedelmi társaságok jegyzékébe leendő bevezetését s a hirdetmény közzétételét elrendelni s erről aluljegyzett szövetkezet igazgatóságát végzésileg értesíteni méltóztassék.

Kelt (Szántódon, 1906 december hó 10.én).

Tisztelettel

Kovács Antal
a hitelszöv. elnöke.
igazgatósági tagok.

Szántódi keresztény hitelszövetkezet.
Buday Aladár, *Holló Sándor,*
Horváth György, *Baradlay Ödön,*

(Úgy a kérvényen, mint a három czimpéldányon, az aláírások a közjegyző előtt történnek, ki az aláírásokat mindegyiken hitelesíti.)
A kérvény külső felzete:

Tekintetes

kir. Törvényszéknek, mint kereskedelmi bíróságnak

N.-ben.

Kérvénye

a (szántódi keresztény hitel-) szövetkezet igazgatóságának

alapszabályainak jóváhagyása, valamintczégének s cégjegyző igazgatóinak a kereskedelmi társasczégék jegyzékébe leendő bevezetése tárgyában.

8 drb melléklet.

¹ *Mellékletei:* 1. Három darab czimpéldány. 2. Két példány alapszabályzat. 3. Közgyűlési jegyzőkönyv. 4. A tagok betűrendszeres névsora. 5. A közgyűlési meghívó.

Minden okíratot, mely több ív papirosból áll, össze kell fűzni s a zsinórt

Az iratok bélyegzése. 1. A *kérvényre* belül, fönt, átírás nélkül 20 K-ás kérvénybélyeget s annyi 10 K-ás bélyeget ragasztunk, a hány igazgatósági tag bír czégjegyzési joggal. Pl. a fölhozott esetben öt, tehát 50 K s így összesen 70 K bélyegre van szükség. Ha annyi bélyeget nem kaphatnánk, vagy kaphatnánk ugyan, de csak apró darabokban, jogunk van azok értékét, ha az összeg 50 K-át meghalad, utalványon is beküldeni az illető törvényszékhez. 2. A *czímpéldányokra* a közjegyző ragasztja a 2 K-ás bélyeget. 3. Az *alapszabályokra* kívül annyi 30 filléres mellékleti bélyeget ragasztunk átírás nélkül, a hány ívből állanak. Épúgy 4. a *betűrendes névsorra* s 5. a *közgyűlési összehívóra* is. 6. A jegyzőkönyvre belül, fönt, átírás nélkül annyi 1 K-ás bélyeget ragasztunk, a hány ívből áll. Hogy minél kevesebb legyen a bélyegköltség, arra törekedjünk, hogy a jegyzőkönyv az egy ív három oldalán elférjen. Azért a jelenvolt tagok neveit ne egymás alá, hanem egymás mellé írjuk.

Ezen iratokat ajánlva küldjük az illetékes törvényszékhez, mely a bejegyzés megtörténtéről végzésben s az alapszabályok egy hitelesített példányának visszaküldésével értesít bennünket.

Ha esetleg az egész beadvány valamely pótlás végett visszaküldetnék, a pótlást teljesítjük s az egész iratsomót egy pótkérvénnyel újból visszaküldjük. Ezen pótkérvényre, mint «beadvány»-ra bélyeg nem szükséges. (*Szent-iványi*, i. m. 25. 1.)

2. A szövetkezet tagjainak jogi viszonyairól, a) *A tagok felelőssége*. A K. T. a szövetkezetek tetszésére bizta, hogy *korlátlan* vagy *korlátozott* felelősség mellett akarnak-e megalakulni. Előbbi esetben a tagok egyetemlegesen, egész vagyonukkal felelősek a szövetkezet kötelezettségeiért, utóbbi esetben szintén egyetemlegesen felelősek! ugyan, de csak egy bizonyos meghatározott összeg erejéig, mely összegre vonatkozólag maga a szövetkezet határozhatja meg alapszabályában, hogy a felelősség a jegyzett üzletrész határáig vagy pedig azon túl mely összeg erejéig terjedjen.¹ (231. §.) *A felelősség legkisebb mértéke a jegyzett üzletrészek összege*. A szö-

a szövetkezet pecsétjével le kell zárni. A *czímpéldány* az aláírások, a *címe*k valódiságát bizonyítja. Fél ív papiros, melyet a közjegyző állít ki. (*Aláírási czímpéldány*. Alulírottak kijelentjük, hogy az igazgatásunk alatt álló (szántódi keresztény hitel-) szövetkezet czégét a szövetkezet ezen bélyegzőjével és nevünk itt használt aláírásával fogjuk jegyezni.) Erre ráütik a szövetkezet bélyegzőjét s az elnök és a négy igazgatósági tag a közjegyző előtt odairja a nevét. Erről a közjegyző jegyzőkönyvet vesz föl és ugyanazt a czímpéldányokra is rávezeti.

¹ Tehát a felelősség még úgy is megállapítható, hogy a tagok egyrésze korlátlan, a másik része (pl. pártoló tagok) csak korlátozott felelősséggel tartozék. Vagy úgy is, hogy a tagok bizonyos köteleességekért korlátlan, másokért csak korlátozott felelősséggel tartoznak. Egy szóval *az üzletrész összegétől kezdve egészen a korlátlan felelősségig, mindenféle változat lehetséges*.

vetkezet adósságaiért azonban nemcsak azon tagok, kik az adósság megkötésekor a társaság tagjai voltak, hanem a később belépett tagok is; felelősek maradnak a tagok (illetve örökösök) a kilépés után is mindazon társasági kötelezettségeikért, melyek a kiválás időpontjáig keletkeztek, míg a törvényes elévülési idő (t. i. a kilépéstől számított egy év. *K. T.* 254. §.) le nem telt. (236. §.) A hitelezők azonban csak akkor támadhatják meg a tagokat a társaság adósságaiért, ha a társaság vagyonára csőd nyitattott s a követelések a csődnél fölszámítottak, illetőleg a hitelezőknek megítéltettek. (232. §.) A tagok felelőssége tehát 1. *másodrendű* (vagyis csak akkor áll be, ha a tartozás a társaság vagyonából ki nem elégíthető) és 2. *feltételes* (t. i. az 1. esetben is csak akkor támadhatók meg a tagok, ha a társaság vagyonára csőd nyitattott).

K. T. 231. §. A korlátlan felelősséggel alakult szövetkezetek tagjai a társaság kötelezettségeiért, a mennyiben azok a társaság vagyonából ki nem elégíthetők, egyetemlegesen, egész vagyonukkal felelnek.

232. §. A társaság hitelezői követeléseiket az egyes tagok ellen csak a társaság- vagyonára nyitott csőd befejezése után és csak annyiban érvényesíthetik, a mennyiben ezen követelések a csődnél fölszámítva, illetőleg megítélve lettek.

Ily követelések az egyes társasági tagtól újabb törvényes eljárás nélkül, végrehajtás útján hajtandók be.

233. §. Ki főnálló szövetkezetbe lép, a belépés előtt keletkezett minden társasági kötelezettségért felelős.

Az ezzel ellenkező szerződés harmadik személyek irányában joghatálylallyal nem bír.

234. §. A mennyiben az alapszabályok eltérőleg nem intézkednek, az oly tagok, kik szabályszerű befizetéseiket teljesítették, a többi tagok által oly czímen, hogy ez utóbbiak többet fizettek, visszeresettel meg nem támadhatók.

254. §. A szövetkezet tagjai ellen a társaságot terhelő igények alapján támasztható keresetek, a mennyiben bizonyos követelésekre nézve törvényesen rövidebb elévülés megállapítva nincsen, a társaság föloszlásától, vagy a társasági tag kilépésétől, vagy ennek kizárásától kezdve egy esztendő alatt évülnek el.

Ezen elévülési idő azon naptól számíttatik, melyen a szövetkezet föloszlása, a kereskedelmi cégjegyzékbe történt bevezetés alapján közzététetett, illetőleg melyen az egyes tagok kilépése vagy kizáratása a szövetkezetnél vezetendő jegyzékbe bevezettetett.

Ha a követelés ezen időpont után jár le, az elévülési idő a követelés lejártával még le nem járt, de fölmondási időhöz kötött követeléseknél pedig, a fölmondásra való tekintet nélkül, a közzététel napjától számítandó fölmondási idő leteltével veszi kezdetét.

255. §. Ha a szövetkezetnek föloszlatlan vagyona marad, a társasági hitelezők e vagyonból az előbbeni §-ban megállapított elévülési idő után is követelhetnek kielégítést.

256. §. A kilépett vagy kizárt szövetkezeti tag javára folyó elévülési idő nem szakíttatik félbe oly jogcselekvény által, mely más szövetkezeti tagok ellen történik; ellenben félbeszakíttatik oly jogcselekmény által, mely a még fönnálló szövetkezet, vagy annak föloszlása után a fölszámolók, illetőleg a csődtömeg ellen intéztetik.

257. §. Az itt megállapított elévülés kiskorúak, gondnokság alatt levők és jogi személyek ellen is hatályos.

l.) A szövetkezet vagyona, a tagok üzletrészei, a nyereség és veszteség fölosztása, α) A szövetkezetnek, mint önálló jogi személynek vagyona, mely az üzletrészekből s az esetleges tartaléktöke (mely azonban nem kötelező, kivéve a díjtartalékot kölcsönösen biztosító társulatoknál); illetőleg az évi fölosztás alá kerülő vagyonból (nyereség) áll, a tagok magánvagyontól teljesen független. Azért a tagok magánhitelezői a társaság vagyonát sem biztosítás, sem kielégítés végett igénybe nem vehetik. (239. §.) De magát az üzletrészt s a vele járó vagyoni jogokat le lehet foglalni. (Döntvénytár. Új folyam. 36., 45.)

K. T. 239. §. A jelen törvény 95. és 96. §ainak¹ a magán-

¹ 95. §. Az egyes társasági tagok magánhitelezői a társasági vagyonhoz tartozó dolgokat, követeléseket, jogokat vagy az egyes tagok e tekintetbeni illendőségét sem biztosítás, sem kielégítés végett igénybe nem vehetik. Biztosítás vagy kielégítés tárgyául a magánhitelezőkre nézve csak az szolgálhat, a mit az egyes tagok évi kamatok, munkadíj vagy jutalék fejében követelhetnek, vagy a mi nekik a fölszámoláskor jut.

Mindazonáltal azon jogokra, melyek az egyes tag által a társaságba hozott tárgyakra a behozatal idejékor már megszerezettek, az érintett intézkedések alkalmazást nem nyernek.

96. §. A társaság tartama alatt ennek adósai sem egészben, sem részben nem számíthatják be a társaságnak azt, a mit az egyes tagok ellen követelhetnek. A társaság föloszlása után a beszámításnak csak annyiban van helye, a mennyiben a társasági követelés a végkiegyenlítés alkalmával a társasági tagra átruházott.

Hasonlag nincs helye a beszámításnak az egyes tag magánkövetelése

hitelezőkre s a beszámításra vonatkozó intézkedései a szövetkezetekre is alkalmazást nyernek.

A magánhitelező, ki a szövetkezeti tag magánvagyonára sikertelenül vezetett végrehajtás után adósának a társaság föloszlása esetére jutandó illetményét veszi végrehajtás alá, kielégítése végett előleges fölmondás után a társasági tag kiválását követelheti, tekintet nélkül arra, hogy a társaság határozott vagy határozatlan időre alakult.

A fölmondásnak az üzleti év letelte előtt legalább négy héttel kell történnie.¹

β) Az üzletrészeket illetőleg: sem azok nagyságának, sem pedig azok számának előre meghatározva lennie nem kell; az sem szükséges, hogy az üzletrészek egyenlők legyenek. S az üzletrész lefizetésének sem kell egyszerre történnie, sőt rendszeren heti vagy havi, tehát apróbb befizetésekből képződik, miről az alapszabályok rendelkeznek. Végre az üzletrész a szövetkezet főnállása alatt is felmondható és visszavonható. (Ezek a különbségek a szövetkezeti üzletrész és a részvénytársaság részvénye között.) Természetes, egy-egy tagnak több üzletrésze is lehet. Ha azonban valamely tag befizetési kötelezettségének eleget nem tesz, akkor (per analogiam K. T. 169. §-a szerint) késedelmi kamatot köteles fizetni, sőt a szövetkezetekkel szemben főnálló igényeinek elvesztése és kizárása is kimondható.

γ) A nyereség- és veszteségben a társasági közvagyonban való részesedés mértékét az üzletrészek képezik; de az alapszabályok a fej szerint való fölosztást is megállapíthatják. (K. T. 225. §. 5. és 7. pont; továbbá 252. §.) Vagy kimondhatják azt is, hogy a nyereség- és veszteségben a tagok oly arányban vesznek részt, a melyben a társaság bevételeihez hozzájárultak. (Így pl. a fogyasztási szövetkezeteknél a bevásárlások arányában. *Rochdale-plan.*) Ki lehet azt is kötni az alapszabályokban, hogy a veszteség a tagok terhére írássék, sőt hogy ennek fedezésére tényleges befizetések is történjenek. (Pl. a kölcsönösen biztosító társaságnál, ha a befizetett díjak a kifizetendő kárösszegeket nem fedezik.) Úgy a nyere-

és adósának a társaság elleni követelései közt, ha az utóbbi a társaság ellen intézi követelését, föltéve, hogy a társasági tag követelése a társaságra át nem ruháztatott.

¹ A gazdasági és ipari szövetkezeteket illetőleg lásd az 1898 évi XXIII. t.-cz. 60. §-át.

ség, mint a veszteség évenként, vagy bizonyos meghatározott idő után (pl. öt év után) fölosztható. De azt is meg lehet tenni, hogy a nyereség nem osztatik föl, hanem a tartalékalaphoz csatoltatik. (Raiffeisen-mód.)

c) A szövetkezeti tagok kiválása. A szövetkezetből a tagok kiválhatnak s meghatározott alaptőke nem lévén kikötve, az üzlet-rész is kivonható. A kiválás történhetik üzletrész-átruházással vagy a nélkül (midőn t. i. az üzletrész is kivonatik). Utóbbi esetben ismét: önkéntes kilépés által vagy szükségképen, t. i. halál, kizárás vagy a tag magánhitelezője által eszközölt végrehajtás következtében.

a) *Önkéntes kilépés.* Minden tagnak joga van teljesen, vagy bizonyos számú üzletrészeire nézve az alapszabályokban meghatározott időben *előleges fölmondás* mellett kilépni. A kilépési időpont s a fölmondási határidőről az alapszabályok szabadon rendelkeznek. Ha a két idő az alapszabályokban nincs kikötve, akkor a kilépés csakis az üzleti év befejezése után, előleges, legalább *négy-heti* fölmondással történhetik. (K. T. 235. §.)

β) *Halál.* Ha az alapszabályok másként nem intézkednek, a jogutódoknak joguk van az elhalt tag helyébe lépni. De ez nem kötelességük. Ha be akarnak lépni, azt be kell jelenteniük. Kiskorúak nevében a gyám nyilatkozik. Ha több örökös van, akkor a személyes jogokat (szavazati jog) csak egy közös meghatalmazott által gyakorolhatják. (235. §.)

γ) *Kizárás.* A szövetkezetnek joga van, minden bírói közbenjárás nélkül, az alapszabályokban szabadon megállapítható okok miatt (pl. ha a tag elköltözik, ha mesterségével fölhagy, ha üzletrészt kellő időben be nem fizeti stb.) a meg nem felelő tagot kebeléből kizárni. (235. §.) Oly tagtól, kit az üzletrész be nem fizetése miatt zárt ki, a kizárás után, hacsak az alapszabályok ezt külön ki nem kötik, a befizetéseket már nem követelheti. Hogy ki jogosult a kizárás kimondására, arról a törvény nem intézkedik; az alapszabályok határozzák meg. Ha ezek nem intézkednek, csak a közgyűlés zárhat ki valakit s nem az igazgatóság.

δ) *Üzletrészátruházás.* «A mennyiben az alapszabályok másként nem intézkednek» (K. T. 238. §.), a szövetkezeti tagnak joga van egyes vagy minden üzletrészt s az ezekkel járó jogokat az igazgatóságnál történt bejelentés mellett másra is átruházni.

ε) *A magánhitelező által érvényesített fölmondási jog folytán.*

Ennek a hitelező kívánságára csak akkor van helye, ha a tag magánvagyonára vezetett végrehajtás sikertelen volt; ha továbbá a hitelező az adós tagnak a társaságból való *kiválása* (s nem a «társaság föloszlása esetére», a mint a 239. §. mondja; cf. 250. §.) esetére jutandó illetményét tényleg végrehajtás alá vette s a fölmondást a társaságnak az üzleti év letelte előtt legalább négy héttel bejelentette. (K. T. 239. §.) Ez esetben a szövetkezet köteles ennek eleget tenni, különben a hitelező jogait a szövetkezet ellenében keresetileg is érvényesítheti.

Végkiegyenlítés. A szövetkezeti tag kiválása (kivéve az üzletátruházás esetét) az illető tagnak a szövetkezet irányában fönálló vagyoni követelésének végkiegyenlítését vonja maga után. A kivált tagok vagy örököseik, a mennyiben az alapszabályok másként nem intézkednek, a szövetkezet alaptőkéjére és más vagyonára (pl. tartaléktőke) igényt nem tarthatnak, hanem csupán a kiválás évéről szóló zárszámadás szerint reájuk eső üzletrészre tarthatnak igényt. (237. §.) És pedig ennek kifizetését a korlátlan felelősséggel alakult szövetkezetnél a zárszámadás megállapításától számított három hó után, a korlátolt felelősséggel alakult szövetkezetnél pedig a törvényes elévülési idő (egy év) lejártával követelheti a kivált tag vagy örököseik s ezt is csak azon esetben, ha addig a szövetkezet föloszlása vagy annak elhatározása meg nem történt. Mert ezen esetben az üzletrész kifizetése elmarad s a kivált tag ki nem válnak tekintetik.

K. T. 235. §. Az egyes szövetkezeti tagnak, az esetben is, ha a társaság bizonyos időre alakult, jogában áll a társaságból egészen, vagy ha több üzletrésze volt, bizonyos üzletrészekre nézve előleges fölmondás mellett kilépni. Ha a fölmondási határidő és a kilépés időpontja az alapszabályokban meg nem állapított, a kilépés csak az üzleti év befejeztével előleges, legalább négyheti fölmondás után történhetik.

Halál által megszűnik a tagság. A jogutódok az elhalt tag helyébe léphetnek, a mennyiben az alapszabályok ezt ki nem zárják.

A szövetkezet az egyes tagot az alapszabályokban meghatározott okok miatt ki is zárhatja.

236. §. A szövetkezetből egészen vagy egyes üzletrészekre nézve kivált tagok és örököseik a társaság hitelezői irányában mindazon társasági kötelezettségekért, melyek a kiválás időpontjáig

keletkeztek, a 254. §-ban meghatározott elévülési időn belül, az alapszabályokban megállapított mértékben felelnek.

237. §. A kivált tagok vagy örökösei, a mennyiben az alapszabályok másként nem intézkednek, a szövetkezet tartaléktőkéjére és más vagyonaára igényt nem tarthatnak. Ellenben igényük van a kiválás évről szóló zárszámadás szerint rájuk eső üzletrészhez.¹

Ezen üzletrész s a netaláni más járandóság kifizetését a korlátlan felelősséggel alakult szövetkezet tagjai vagy ezek örökösei: a zárszámadás megállapításától számított három hó után; a korlátozott felelősséggel alakult szövetkezet tagjai, vagy ezek örökösei pedig csak a 254. §-ban meghatározott elévülési idő lejártával követelhetik, föltéve, hogy addig a társaság főlöslása el nem határozottatott.

Ugyanennek van helye akkor is, ha a tag csak egy, vagy több üzletrészre nézve lép ki a szövetkezetből.

238. §. A mennyiben az alapszabályok másként nem intézkednek, a szövetkezeti tag egyes vagy minden üzletrészét s az ezekkel járó tagsági jogokat, az igazgatóságnál történt bejelentés mellett másra átruházhatja.

Az átruházónak a 236. §-ban megállapított felelőssége azonban érintetlen marad, ha az átvevő kötelezettségének eleget tenni nem képes.

d) Közgyűlés, igazgatósági és felügyelő-bizottság, a) Közgyűlés. A szövetkezet akaratát a szövetkezeti tagok szabályszerűen összehívott *közgyűlésen* nyilvánítják. A mi a szövetkezeti tagoknak a közgyűlésen való részvételét, a közgyűlés összehívását, határozatképességét stb. illeti, arról a K. T. külön nem intézkedik, hanem egyszerűen utal a részvénytársaság közgyűlésére nézve meghatározott szakaszokra (K. T. 176-181 §§-ra).

K. T. 240. §. A 176-181. §-oknak a részvénytársaságok közgyűléseire vonatkozó határozatai a szövetkezetekre olyképp nyernek alkalmazást, hogy az egyes részvényesek számára biztosított joga-

¹ Még kizárás esetén is. De az alapszabályok megállapíthatják, hogyha a tag üzletrészének befizetését elmulasztja, eddigi befizetéseit és egyéb igényeit is elveszti. Curia 634/89. (Nagy Ferencz, i. in. 454. 1. 9. jegyzet.) Önkéntes kilépés esetére az nem állapítható meg. Épügy azon alapszabály-intézkedés, hogy az üzletrész csak bizonyos százalék levonásával fizettetik vissza, semmis. Curia 613/98. (u. o.)

kat az egyes szövetkezeti tagok, a részvényesek összességének fentartottakat pedig a szövetkezeti tagok összessége gyakorolja.¹

¹ A 175. §. szerint a szövetkezeteknél az üzletrészek $\frac{1}{10}$ -ét képviselő szövetségi tag vagy tagok, illetőleg, ha üzletrészek nincsenek, a tagok Vio-e követelheti a társasági üzletkezelés megvizsgálását.

176. §. Mindazon jogokat, melyek a részvényeseket a társaság ügyei tekintetében illetik, a részvényesek összessége a *közgyűlésen* gyakorolja.

177. §. A közgyűlés *évenként legalább egyszer* összehívandó. A közgyűlés tárgyai minden meghívásban *kiteendők*. Érvényes határozat csakis az akként kijelölt tárgyak felett hozathatik. Kivételnek e tekintetben az oly indítványra nézve van helye, mely egy újabb közgyűlés összehívása végett tétetik.

178. §. Az alaptőke *egy tizedrészét* képviselő részvényes vagy részvényesek a közgyűlés egybehívását, az ok és cél kijelölése mellett, bármikor követelhetik. Ha e kívánságnak az összehívásra jogosított közeg nyolcz nap alatt meg nem felel, az érdekelt vagy érdekelték kérelmére, a közgyűlés összehívását az illetékes törvényszék eszközli.

A mennyiben az alapszabályok a főtebb érintett jogot az alaptőke kisebb részének birtokához kötik, irányadóul az alapszabályok e részbeni határozatai szolgálnak.

179. §. Azon tárgyak, melyek felett minden esetben a közgyűlés határoz, következők:

1. az igazgatóság (a tS3. §. esetét kivéve) és a felügyelő-bizottság megválasztása, elmozdítása és fölmentése;
2. a számadások megvizsgálása, a mérleg megállapítása és a nyereség-felosztása;
3. az egyesülés más társasággal;
4. oly kartell-szerződések megkötése, melyek minden társasági ügyletnek közös haszonra vezetését czélozzák:
5. az alaptőke leszállítása vagy fölemelése;
6. a társaság feloszlás felszámolók kirendelése: végre
7. az alapszabályok módosítása.

Azon intézkedéseket, melyek az alapszabályokba a tervezetből vétettek át, a jelen törvényben kijelölt eseteken kívül, közgyűlési határozattal sem lehet módosítani.

180. §. Minden közgyűlésről jegyzőkönyv vezetendő, melybe a jelenlevő részvényesek nevei s az általuk képviselt részvények száma fölveendő. E közgyűlési jegyzőkönyv az igazgatóság által az illetékes törvényszéknek eredetben vagy hiteles másolatban haladéktalanul bemutatandó.

181. §. Azon közgyűlési határozatok, melyek az alapszabályok módosítását, a társaság feloszlását vagy egyesítését más társasággal tárgyazzák, az igazgatóság által a kereskedelmi czégjegyzékbe bevezetés végett a törvényszéknek bejelentendők. A bevezetés megtörténte előtt az érintett határozatok joghatálylalyal nem bírnak.

182. §. A részvénytársaság ügyeit az igazgatóság intézi, mely egy vagy

β) Igazgatóság és felügyelő-bizottság. Ezeknek jogi állása, szervezete és hatáskörük (*K. T.* 241-246. §§.) a *K. T.*-nek a részvénytársaságra vonatkozó szakaszaiban van meghatározva.

K. T. 241. §. A társaság képviselőjére, az igazgatóság választására, jogaira és kötelességeire nézve szövetkezeteknél is a jelen törvény 182-193. és 197. §-aiban foglalt határozatok nyerne alkalmazást.

242. §. Az igazgatóság minden évnegyed végén a be- és kilépett tagokat, a felmondott üzletrészek számát a törvényszéknél bejelenteni és minden év január havában a tagoknak betűtöbb személyből állhat és a részvényesek közül vagy másokból fizetés mellett vagy a nélkül választatik.

183. §. Az első igazgatóságot az alapítók nevezhetik ki. Az ily kinevezés azonban, mely legföljebb három évre történhetik, a tervezetben (150. §.) világosan fölemlítendő.

Az igazgatóság tagjait, a netaláni kártérítési igények épségbentartása mellett, a közgyűlés bármikor elmozdíthatja.

184. §. Az igazgatóság tagjai a kereskedelmi cégjegyzékbe bevezetés végett az illetékes törvényszéknek haladéktalanul bejelentendők. Egyidejűleg a bejelentéssel az igazgatóság tagjai ugyanott aláírásaikat hitelesíteni vagy hitelesített alakban bemutatni tartoznak.

Az igazgatóság tagjaiban történt minden változás, a kereskedelmi cégjegyzékbe leendő bevezetés végett, az illetékes törvényszéknek hasonlólag bejelentendő.

Az ily változásoknak harmadik személyek elleni joghatályára nézve a jelen törvény 42. §-ában foglalt határozatok nyerne alkalmazást.

185. §. Az igazgatóság a tagsági cégjegyzést az alapszabályok értelmében eszközözi. Maga a cégjegyzés akkép történik, hogy a jogosítottak a társasági céghez saját aláírásaikat csatolják.

186. §. A részvénytársaságot hatóságok és harmadik személyek irányában az igazgatóság képviseli.

A társaságot illető kézbesítések érvényességére elegendő, ha azok az igazgatóság valamelyik tagjának kezeihez történtek.

187. §. Mihelyt a számadásokból vagy a mérlegből az tűnik ki, hogy a társaság alaptőkájének felét elvesztette, az igazgatóság által azonnal közgyűlés hívandó egybe a végből, hogy a részvényesek a társaság további fennállása, vagy feloszlása iránt határozhassanak.

Ha azonban az tűnik ki, hogy a társasági vagyont a tartozásokat nem fedezi, az igazgatóság ezt, csődnyitás végett, az illetékes törvényszéknek bejelenteni tartozik.

188. §. Azon ügyletek által, melyeket az igazgatóság a társaság nevében köt, jogosítva és kötelezve a társaság lesz. Az, hogy az ügylet világosan a társaság nevében *kötetett*, vagy a *fennforgó* körülményeknél fogva a szer-

rendes névjegyzékét az üzletrészek kitüntetése mellett bemutatni tartozik.¹

243. §. Az igazgatóság a társasági könyvek rendes vezetéséről gondoskodni s a felügyelő-bizottság által megvizsgált mérleget, a közgyűlést nyolcz nappal megelőzőleg, közzétenni tartozik.

Ezen közzétételben különösen a zárszámadás idejekor létező szövetkezeti tagok száma, továbbá az illető üzleti év folyamában be- és kilépett tagok, nemkülönbén a betett, felmondott és visszafizetett üzleti részek száma kiteendő.

Ezenfelül az igazgatóság a közgyűlésig jóváhagyott mérlegződő felek akarata szerint a társaság részére kötötnnek tekintendő, különbséget nem tesz.

Harmadik személyek irányában az igazgatóság tagjai a társaság nevében teljesített cselekvényekért és az elvállalt kötelezettségekért személyesen nem felelősek.

189. §. Az igazgatóság szemben a társasággal köteles azon korlátozó-sokhoz alkalmazkodni, melyekhez képviseleti joga az alapszabályok vagy közgyűlési határozatok által kötötnnek.

Ha az igazgatóság tagjai megbízásuk határain túlmennek, ha e cím határozatai vagy az alapszabályok ellen cselekednek, a károsultnak minden ebből eredő kárért egyetemlegesen felelnnek az esetben is, ha a törvény vagy az alapszabályokkal ellenkező intézkedés közgyűlési határozaton alapszik.

190. §. Az igazgatóság jogkörének az alapszabályokban vagy közgyűlési határozatban megállapított korlátozásai harmadik személyek irányában joghatálylyal nem bírnak.

191. §. A felelősség az igazgatóság határozataiért és intézkedéseiert azon tagot nem terheli, ki a határozat vagy intézkedés ellen, mihelyt arról tudomást nyer, tiltakozik s ebbeli tiltakozását a felügyelő-bizottságnak bejelenti.

192. §. Ha az igazgatósági tagok száma a határozatképességre alapszabályailag kikötött számra csökkent, az igazgatóság tagjai csak a közgyűlésen mondhatnak le érvényesen.

193. §. A társasági ügyek vitelével, valamint a társaságnak az ügyvitelre vonatkozó képviseletével más meghatalmazottak, vagy a társaság hivatalnokai is megbízathatnak.

Ezekre általában a jelen törvénynek a kereskedelmi meghatalmazottakra vonatkozó intézkedései nyernek alkalmazást.

194. §. A társaságot azon perekben, melyek közgyűlési határozat folytán az igazgatóság vagy a felügyelő-bizottság ellen indítandók, a közgyűlés által választott meghatalmazottak képviselik.

Ha a meghatalmazottak a közgyűlésen meg nem választatnánnak, azokat az illetékes törvényszék hivatalból rendeli ki.

¹ A gazdasági és ipari hitelszövetkezeteket illetőleg lásd az 1898. évi XXIII. t.-cz. 20. §-át.

egy eredeti példányát az illetékes törvényszéknek haladéktalanul bemutatni tartozik. A bemutatott mérleg mindenki által megtekinthető.

244. §. A felügyelő-bizottságot illetőleg szövetkezeteknél is a jelen törvény 194-196. §-aiban foglalt határozatok nyerne alkalmazást.

194. §. A felügyelő-bizottságnak legalább három tagból kell állania.

E bizottság első ízben legfőlebb egy, azontúl pedig legfőlebb három évre választható.

A felügyelő-bizottság tagjai, netaláni kártérítési igényeik épségbentartása mellett, a közgyűlés által bármikor elmozdíthatók.

195. §. A felügyelő-bizottság ellenőrzi a társasági ügyvezetést minden ágában; e végből jogában áll a társasági ügyek menetéről tudomást szerezni, a társaság könyveit, iratait és pénztárát bármikor megvizsgálni.

A felügyelő-bizottság az évi számadásokat és mérleget, nemkülönb a nyereség fölosztását tárgyazó indítványokat megvizsgálni és erről a közgyűlésnek évenként jelentést tenni tartozik. E jelentés nélkül a közgyűlés a nyereség felosztása iránt érvényesen nem határozhat.

Ha a felügyelő-bizottság hivatalos működésében a törvénybe vagy az alapszabályokba ütköző intézkedéseket, vagy a társaság érdekeit sértő mulasztásokat, avagy visszaéléseket tapasztal, a közgyűlést azonnal összehívni tartozik.

A felügyelő-bizottság a fentebbieken kívül más teendővel föl nem ruházható.

196. §. A felügyelő-bizottság tagjai egyetemlegesen kártérítésre kötelezettek. ha a 195. §-ban megállapított köteleességeik teljesítését elmulasztják.

245. §. A közgyűlés elé terjesztett évi mérleg helyes felállításáért az igazgatóság és a felügyelő-bizottság tagjai egyetemlegesen felelősek.

246. §. A jelen törvény 218.-222. §-ai a szövetkezetekre is alkalmazást nyerne.

218. §. Az igazgatóság tagjai, a mennyiben cselekvényük vagy mulasztásuk a büntetőtörvény súlya alá nem esik, az illetékes törvényszék által három hónapig terjedhető fogságra ítélandók:

1. ha az alapszabályoknak a kereskedelmi cégjegyzékbe bevezetés végett, az alaptöke aláírására és befizetésére nézve tudva, valótlan előterjesztést tesznek,

2. ha vétkes mulasztásuk miatt a társaságnak három hónapon át felügyelő-bizottsága egyáltalában nem, vagy nem a kellő számban volt;

3. ha a mérleg felállításánál törvényellenesen járnak el, vagy ha a közgyűlésen tett előterjesztésekben a társaság helyzetét tudva, valótlanul adják elő, vagy annak helyzetét eltitkolják;

4. ha a közgyűlési jegyzőkönyveket szándékosan hamisan vezettetik;

5. ha a társaságnak saját részvényeit a 161. §. rendelete ellenére megszerzik, vagy azokra kölcsönt adnak;

6. ha a részvényeseknek az alaptőkéből a 165. §. rendelete ellenére osztalékot vagy kamatot fizetnek;

7. ha a 187. §. eseteiben a közgyűlést összehívni, illetőleg a csődnyitást kérni elmulasztják;

8. ha a közgyűlésnek fenntartott ügyekben (179. §.) önhatalmúlag eljárnak.

219. §. Az előbbeni szakaszban megállapított büntetésnek van helye:

1. az alapítók ellen, kik a tervezetben tudva valótlan adatokat közölnek;

2. a felügyelő-bizottság tagjai ellen, ha ezek az évi számadások, a mérleg és a nyereség felosztása iránt a közgyűlés elé terjesztett jelentésüket tudva valótlan adatokra alapítják;

3. a külföldi részvénytársaságok itteni képviselői ellen, ha ezek az itteni üzlet folytatására szánt tőkét más célra fordítják, vagy az országból kivonatni engedik.

220. §. Enyhítő körülmények közt jogában áll a bíróságnak az előbbeni két szakasz eseteiben a fogságbüntetést a vétkesekre külön-külön kiszabandó és ezer forintig terjedhető pénzbírságra változtatni.

221. §. Ezer forintig terjedhető pénzbírsággal sújtandók:

1. az igazgatóság tagjai, ha a 198. §. ellenére a mérleget és jelentést nyolcz nappal a közgyűlés előtt közzétenni elmulasztják; vagy ha a közgyűlési jegyzőkönyveket az illetékes törvényszékhez be nem terjesztik; vagy ha az ideiglenes részvényeket a tényleg befizetettnél magasabb összegről állítják ki;

2. a közgyűlés egybehívására kötelezett közeg, ha azt évenként legalább egyszer egybe nem hívja (177. §.);

3. a felszámoló, ha a 206. §. ellenére a felszámolás folyamáról jelentést nem tesznek, vagy a végeredményt közzétenni elmulasztják.

4. a külföldi részvénytársaság itteni képviselői, ha ezek a 214. §-ban foglalt határozatokat meg nem tartják.

222. §. A 218., 219. és 221. §-ban megállapított büntetések kiszabása által a jelen törvényben kimondott kártérítési kötelezettségen változás nem történik.

e) A szövetkezet feloszlása. *K. T.* 247. §. A szövetkezet feloszlik: 1. azon idő elteltével, melyre a társaság kelétkezett; 2. közgyűlési határozat folytán; 3. egyesülés által; csődnyitás következtében (1. 1881: XVII. t.-cz. 257-261. §§.); 5. törvényszéki határozat folytán.

248. §. Ha a szövetkezet működését a 223. §-ban megjelöltől elütrő ¹ czélokra terjeszti ki, kártérítésre való igény nélkül, bíróilag feloszlatható.

¹ Államellenes, szociáldemokrata czélokra. De nem osztható föl pl. az a termelő-egylet, mely alapszabályi intézkedés hiánya daczára mellesleg a tagok részére fogyasztási czikkeket szerez be, vagy olcsó lakásokat épít stb. Kúria 66/1892., mely azt is kimondja, hogy a 243. §. csak a közgyűlésileg elhatározott s nem csupán az igazgatóságtól eredő cselekvény esetén áll.

A felosztás bármely érdekelt fél¹ vagy a közigazgatási hatóság megkeresésére, a kereskedelmi cégjegyzékbe bevezetés mellett, azon törvényszék által rendeltetik el, melynél a szövetkezet be van jegyezve.

249. §. A szövetkezet feloslása, a 247. §. 4. és 5. pontjaiban említett esetek kivételével, az igazgatóság által a kereskedelmi cégjegyzékbe bevezetés végett az illetékes törvényszéknél bejelentendő.

Az igazgatóság, csőd esetét kivéve, a felosztást a társasági hirdetémények fölvételére rendelt, esetleg a hivatalos lapokban háromszor közzétenni s a szövetkezet hitelezőit követeléseiknek a harmadszori közzétételtől számított hat hó alatt érvényesítésére fölhívni tartozik. (1. K. T. 252., 253. és 205. §§.)

250. §. A jelen törvény 203. és 206. §-ainak a felszámolásra vonatkozó határozatai a szövetkezetekre is alkalmazást nyernek.

203. §. Ha a részvénytársaság feloszlik, csőd és egyesülés esetét kivéve, felszámolásnak van helye, melynél, a mennyiben az alapszabályok vagy társasági határozat által más intézkedés nem történt, mint felszámolók az igazgatóság tagjai működnek.

A felszámoló megbízás közgyűlés által bármikor visszavonathatik.

A felszámolók bejelentésére és ezek jogviszonyaira nézve a jelen törvény 110.114., 188. és 189. §§-aiban foglalt határozatok azon eltéréssel szolgálnak irányadóul, hogy a bejelentés az igazgatóság által történik.

A felügyelő-bizottság ellenőrzési kötelessége a felszámolás tartama alatt érintetlen marad.

206. §. A felszámolók a társasági ügyek lebonyolítása iránt legalább évenként kimutatást közzétenni s a felszámolás befejezésekor annak eredményét köztudomásra hozni tartoznak.

251. §. A felszámolási eljárás tartama alatt a szövetkezeti tagok jogviszonyaira nézve úgy egymás között, mint harmadik személyek irányában a jelen cím második fejezetének szabályai szolgálnak irányadóul, a mennyiben azok a jelen fejezet határozataival és a felszámolás természetével nem ellenkeznek.

252. §. A felosztott szövetkezet vagyonából mindenekelőtt a hitelezők követeléseit elégitendő ki a lejárat rendje szerint; a még le nem járt követelések fedezésére szükséges összegek visszatartandók.

A tartozások kielégítése után fennmaradó összeg a szövetkezeti tagok közt, az alapszabályokban megállapított elvek szerint, osztatik föl.

¹ Pl. valamely tag vagy hitelező.

A tényleges felosztás azonban a 249. §-ban érintett hirdetmény harmadszori közzétételétől számítandó hat hó eltelte előtt nem történhetik.

253. §. A szövetkezeti hitelezők értesítésére, illetőleg fölhívására, továbbá a függőben levő követelések biztosítására, a feloszlott szövetkezet könyveinek és iratainak megőrzésére és két vagy több szövetkezet egyesülésére nézve a 205., 207. és 208. §-okban foglalt határozatok a szövetkezetekre is alkalmazást nyernek.

205. §. A társaság könyveiből kitudható, vagy egyébként ismert hitelezők követelései érvényesítésére külön értesítés, esetleg hirdetmény által szólítandók föl, mi ha siker nélkül marad, a követelések az illetékes törvényszéknél készpénzben leteendők.

Ugyanez áll a függőben levő kötelezettségek és peres követelésekre nézve is. E tekintetben kivételnek akkor van helye, ha a társasági vagyron felosztása az érintett kötelezettségek és követelések kiegyenlítéséig függőben hagyatik, vagy ha a hitelezőknek elegendő biztosíték nyújtatik.

A felszámolók és a felügyelő-bizottság tagjai az ezen határozatok ellenére teljesített fizetésekért egyetemlegesen felelősek.

207. §. A feloszlott részvénytársaság könyvei tíz éven át leendő megőrzés végett az illetékes törvényszék által kijelölendő helyre leteendők.

208. §. Két vagy több részvénytársaság egyesülése esetében következő szabályok szolgálnak irányadóul:

1. a beolvadó társaság vagyona mindaddig külön kezelendő, míg hitelezői kielégítve vagy biztosítva nem lettek; maga a kezelés azonban az új társaság igazgatósága által történik;

2. a kezelő igazgatóság tagjai a beolvadó társaság hitelezőinek az elkülönített kezelésért egyetemlegesen felelősek;

3. a történt beolvadás, a kereskedelmi cégjegyzékbe bevezetés végett, az illetékes törvényszéknél azonnal bejelentendő.

4. a feloszlott társaság hitelezőinek felhívása elmaradhat vagy későbbre halasztható ugyan, de a vagyonnak tényleges beolvasztása a 240. §-ban érintett határidő eltelte előtt semmi esetben meg nem történhetik.

2. Az 1898: XXIII. t.-cz. a gazdasági és ipari hitelszövetkezetekről.¹

Mivel a K. T. a szövetkezetek alakítását és vezetését a társadalomra bízta s a kispasztások és kisiparosok, a kiknek pedig ép a legnagyobb szükségük van az ily szövetkezetekre, egymagukban nem képesek szövetkezeteket alkotni: az állam vette kezébe az

¹ Dr. Nagy Ferencz, A gazdasági és ipari hitelszövetkezetekről szóló törvény magyarázata. Budapest, 1898; Fráter Béla, Gazdasági és ipari szövetkezetekről.

ügyet, s hogy az állami támogatással minél biztosabban alakulhassanak a kisemberek javát szolgáló szövetkezetek, létesítette az 1898: XXIII. t.-cz. által az *Országos központi hitelszövetkezet*-et, mely egyrészt az állami közigazgatástól független és önálló szövetkezet (pénzintézet), másrészt az államkincstár hozzájárulásában és kedvezményeiben részesül. De ezzel egyszersmind biztosítani akarta azon szövetkezetek támogatását, melyek minden nyereszkedési cél mellőzésével valóban a kisemberek anyagi érdekeit akarják előmozdítani. A K. T. a kapzsi nyereszkedést ugyanis nagyon is lehetővé teszi.

Az új törvény két részre oszlik: 1. az egyes szövetkezeteket szabályozza (1-48. §.); 2. az országos központi hitelszövetkezetet szabályozza. (48-83. §.)

Az új törvény azonban nem kényszeríti az egyes szövetkezeteket arra, hogy a központba belépjenek s magukat az új törvénynek alá vessék s így a mai jogrend szerint *háromféle* szövetkezet lehetséges, t. i. kizárólag a K. T. alapján álló, 2. az új törvény alapján álló szövetkezet, mely a központba is belép és 3. az új törvény alapján álló szövetkezet, mely azonban az Országos Központi Hitelszövetkezetbe nem lép be. Utóbbiak természetesen a támogatást, ellenőrzést és az O. K. H. Sz.-be tartozó szövetkezetek kiváltságait (mint a 23. §-ban megállapított elsőbbségi jog s a 47. §-ban kimondott adó- és illetékmentesség) nem élvezik.

Mivel azonban az új törvény nem szabályozza kimerítően az egész szövetkezeti ügyet, azért a K. T. hatályban marad az új törvény szerint alakult szövetkezetekre nézve is, de csak subsidiarius módon, vagyis csak ott alkalmaztatik, a hol az új törvény nem intézkedik. (1. §.)

1. Alakítás. A K. T. szerint szövetkezetet bárki alakíthat, az új törvény szerint csak: közigazgatási hatóság, nyilvános testület (gazdasági egyesület, kereskedelmi és ipari kamara, ipartestület), vagy az Országos Központi Hitelszövetkezet. (2. §.) Ez azonban inkább ellenőrzés és útbaigazítás céljából van.

vetkezetekre vonatkozó törvények rendszeres egybeállítására és magyarázata. Budapest, 1899; *Ágoston* Péter, A szövetkezetek. Esztergom, 1900; dr. *Berényi* Pál, Szövetkezetek. (A könyvelésre is kiterjed. Közig. Könyvtár 7. és 8. füz.) 1900 ; dr. *Galovits* Zoltán, A magyar szövetkezeti jog kézikönyve. Budapest, 1901 ; dr. *Horváth* János, Az új szövetkezeti törvény (Magyar Ipar 1898 23-26. sz.) stb.

2. §. A jelen törvény hatálya alá eső gazdasági és ipari hitelszövetkezet a jelen törvény értelmében csakis közigazgatási hatóság, nyilvános testület (gazdasági egyesület, kereskedelmi és iparkamara, ipartestület), vagy az országos központi hitelszövetkezet (Második cím) közreműködésével alakulhat.

A hatóságnak közreműködése annak ellenőrzésére terjed ki, hogy a szövetkezet megalakulásakor a jelen törvények rendelkezései megtartassanak.

A hatóság a jelen törvény rendelkezéseinek megfelelőleg alakuló szövetkezet alakításánál közreműködését meg nem tagadhatja.

3. §. A tagok belépése a szövetkezet megalakítása végett a szövetkezet alapszabálytervezetének *sajátkezű aláírása* által történik.

Ha az, a ki belépni akar, írni nem tud: kézjegye két előttemző tanú által, kiknek egyike az illető nevét is aláírja, hitelesítendő. Ha pedig sem írni, sem olvasni nem tud, vagy az alapszabálytervezet nyelvét nem érti, még az is szükséges, hogy a jelenlevő tanúk az alapszabálytervezet mind maguk ismerjék, mind a belépőnek az általa értett nyelven megmagyarázzák, s hogy ez megtörtént, az alap szabálytervezeten bizonyítsák.

4. §. Az alapszabályokba föl kell venni, hogy a szövetkezet szövetkezeti üzletét *nemtagokra ki nem terjesztheti; takarékbetéteket azonban nemtagoktól is elfogadhat*, ilyeneket más intézeteknél is elhelyezhet és hitelt nemtagoktól is nyerhet.

Az alapszabályokban meg kell határozni az egyes tagnak nyújtható *hitel legmagasabb összegét és a hitelnyújtás föltételeit*.

5. §. Az *alakuló közgyűlést* a közreműködő hatóság, testület vagy Országos Központi Hitelszövetkezet kiküldöttje vezeti.

Határozatképességéhez legalább 14 aláíró jelenléte szükséges.

Minden tagnak egy szavazata van.

Érvényes határozathoz a jelenlevő tagok *általános szótöbbsége* szükséges.

ti. §. Az alapszabályokat, az alakuló közgyűlés jegyzőkönyvét és a cégbejegyzési kérvényt a közreműködő hatóság, testület vagy Országos Központi Hitelszövetkezet kiküldöttje is *aláírja*.

A cégbejegyzési kérvényben és a bejegyzés közzétételében világosan *kiteendő, hogy a szövetkezet a jelen törvény értelmében alakult*.

7. §. A jelen törvény értelmében alakult hitelszövetkezetek *fióktelepet nem állíthatnak föl* és működésüket kerületükön túl ki nem terjeszthetik.

E kerület a szövetkezet székhelyét képező községen kívül más községeket csak akkor foglalhat magában, ha azok ugyanazon vagy a szomszédos közejegyzőséghez (Horvát-Szlavonországokban közigazgatási községhez) tartoznak vagy közvetlenül határosak.

2. A tagok jogviszonyai. a) *Belépés.*

8. §. A szövetkezetbe csak olyan *teljes korú* egyén léphet be, ki a szövetkezet *kerületében* lakik és vagyona fölött szabadon rendelkezik.

A szövetkezet tagja jogi személy is lehet.

Az alapszabályok egyéb föltételeket is állapíthatnak meg.

9. §. A szövetkezet megalakulása után *a tagok belépése* két tanú előtt sajátkezű aláírással vagy kézjeggyel ellátott írásbeli nyilatkozat által történik (3. §. melyben a belépni szándékozó egyúttal elismeri, hogy az alapsza-

bályoknak a tagok jogaira és kötelezettségeire vonatkozó határozatai és a szövetkezet vagyoni állapota vele közöltettek.

A belépés elfogadása iránt az igazgatóság legkésőbb *30 nap alatt* köteles határozni, elleneseiben a belépni szándékozó nyilatkozatához kötvé nincs.

A belépés elfogadásáról az illető értesítendő s neve azonnal a tagok névjegyzékébe, a belépési nyilatkozat, az elfogadás és az erről szóló értesítés keltének kitüntetésével, bejegyzendő.

A belépő a belépés elfogadásával tekintetik a szövetkezet tagjának.

b) *Üzletrészek.*

10. §. A belépő tag már a belépés tényénél fogva köteles *egy üzletrészt* az alapszabályokban megállapított részletekben, időben és joghátrányok mellett befizetni.

A tagok a belépéskor vagy később több üzletrészt is jegyezhetnek.

11. §. Az üzletrészek az illető tag nevére állítandók ki s legfőljebb *száz (100) korona* névértékben állapíthatók meg. Az üzletrészek megállapított névértéke a szövetkezet főnállása. alatt sem föl nem emelhető, sem le nem szállítható.

c) *Nyereség.*

12. §. Az üzletrészek után *kamatot* fizetni nem szabad.

Osztalékkép fölosztás alá a tagok között csak az kerülhet, a mi az évi mérleg szerint mint tiszta nyereség – a tartalékalpra fordítandó összeg levonása után – megmarad. (13. §.)

A míg a tartalékalap az összes üzletrészek névértékének felét el nem éri, arra a tiszta nyereségnek legalább tíz (10) százalékát kell fordítani.

13. §. A fölosztható nyereség (12. §.) elsősorban az üzletrészek közt az üzleti év elején mutatkozó befizetések arányában osztandó föl, úgy azonban, hogy az osztalék öt (5) százalékot meg nem haladhat s csak akkor fizethető ki, ha az üzletrész már teljesen befizettetett, vagy a veszteség folytán csökkent üzletrész kiegészítettett. Ellenkező esetben az üzletrész javára írandó.

Az öt százalékot meghaladó nyereség a tartalékalap növelésére fordítandó.

d) *Veszteség.*

14. §. A mérleg szerint mutatkozó veszteséget elsősorban a tartalékalapból kell fedezni. Ha ebből ki nem kerül, a veszteség a tagok között ugyanazon arányban osztatik föl, mint a nyereség s az egyes üzletrészekből az év végén lejegyzendő.

Ha a tartalékalap által nem fedezett veszteség az üzletrészkövetelést meghaladja, a további befizetéseket és a későbbi évek nyereségeit a veszteségből származó tartozás törlesztésére kell fordítani.

Az alapszabályokba fölvehető, hogy a tartalékalapból és az üzletrészkövetelésekből ki nem került veszteségek fedezésére a tagoktól az üzletrészek névértékének megegyező összegig terjedő befizetések is követelhetők.

E befizetések a tagoknak a 15. §-ban megállapított felelősségét nem érintik és csak közgyűlési határozat alapján vethetők ki.

e) *Felelősség.*

15. §. A tag a szövetkezet kötelezettségeiért üzletrésze névértékének *ötszörös összegéig felelős*; az alapszabályokban azonban az üzletrész névértékének tízszeres összegéig terjedhető felelősség is megállapítható.

16. §. A szövetkezet hitelezőinek követelése a tagoktól csak a szövetkezet vagyonára nyitott csőd esetén és csakis a csődeljárással kapcsolatban, a jelen törvényben megállapított határozatok (42-45. §§.) szerint hajthatók be.

Sem a csődbe bejelentett, sem a be nem jelentett követelések külön keresettel vagy kifogással az egyes tagok ellen nem érvényesíthetők.

17. §. A szövetkezetből *kivált tag* vagy örököse a benmaradt tagokkal egyenlően felelős, ha annak az üzleti évnek befejezésétől számított hat hónapon belül, melyben a tag a szövetkezetből kivált, a szövetkezet ellen csőd nyitattott.

Az, hogy a szövetkezet tartozása a kiválás előtt vagy után keletkezett, különbséget nem tesz.

f) *Kiválás.*

18. §. A *kilépés* csak előleges, legalább *négyheti* írásbeli vagy szóbeli fölmondás mellett történhetik.

Az alapszabályok a fölmondási időt legfőljebb hat hónapra terjesztetik ki.

A fölmondás érvényes, ha az igazgatóság bármelyik tagja előtt kijelentett, a ki a fölmondásról elismervényt adni köteles. Ha az elismervény megtagadtatik, a fölmondás a községi előljárásnál bejelenthető, mely erről a bejelentőnek elismervényt ad és a szövetkezetet haladéktalanul értesíti.

19. §. Az alapszabályokban meghatározott okokból a *kizárás* csak az igazgatósági tagok *kétharmad* részének szavazatával, a felügyelőbizottság hozzájárulásával és ha az alapszabályok a kizárást a szövetkezet irányában fennálló kötelezettségek elmulasztása esetére állapítják meg, csak az írásbeli megintéstől számított négy hét sikertelen letelte után történhetik.²

20. §. A kiválás, az ok kiténtetése mellett, a tagok névjegyzékébe bejegyzendő s erről a kivált tag vagy örökösei haladéktalanul értesítendőek.

A halál esetén kivéve a tagsági minőség a szövetkezet irányában a kiválás bejegyzéséről szóló értesítés elküldésével, vagy ha az elmulasztott, a mikor a bejegyzés és értesítés rendes körülmények között megtörténhetett volna, – harmadik személyekkel szemben a cégjegyzék-bírósnál lévő névjegyzékhez történt bejelentéssel (1875: XXXVII. törvényczikk 242. §.) tekintetik megszüntnek.

¹ A kilépett tag befizetett *üzletrészeinek kifizetésére* nézve I. 22. §. *Tartozására* nézve I. 21. §.

² A Nagy Ferencz-féle szövetkezeti törvénytervezet 31. §-a értelmében *ki kell zárni* az oly tagot, a ki a szövetkezet területéről elköltözik és tüstént kilépni nem akar: a ki vagyona fölötti szabad rendelkezési jogát elvesztette.

Az alapszabályok kizárási oknak minősíthetik még az összeférhetlenség esetét vagy a szövetkezet érdeke ellen való igaztást is.

A kivált tag vagy örököse a bíróságnál a kiválás előzetes följegyzését kérheti, melynek a szövetkezet részéről történt bejelentéssel egyenlő hatálya van, ha ez a bejelentés utólag megtörtént, vagy ha az előzetes följegyzést kérő a kiválás szabályszerű megtörténtét igazolja.

21. §. Ha a kivált tag a szövetkezet irányában *tartozásban* maradt: a szövetkezet a tartozás lejáratára előtt is beszámítással élhet. A mennyiben pedig akár tartozás címén, akár veszteség folytán a szövetkezet követelése a tag követelését meghaladja, a szövetkezet a tartozás kiegyenlítését követelheti. (22. §.)

22. §. Az *üzletrész kifizetése* csak az üzleti év befejezésétől számított hat hó letelte után történhetik.

Ugyanannyi idő alatt egyenlítendő ki a kivált tagnak a veszteségből vagy más czimból származó tartozása.

Ha ezen idő alatt a szövetkezet föloszlott: az üzletrész csak a szövetkezeti vagyon fölosztásakor fizethető ki.

23. §. Az Országos Központi Hitelszövetkezet kötelékébe tartozó szövetkezet (49. §. 2. pont) saját tagja ellen fönnálló követelése erejéig, végrehajtás vagy csőd esetében minden más *törvényes elsőbbséggel* nem bíró követelést megelőző kielégítési joggal bír adósának összes ingó vagyonára; ez az elsőbbség azonban csupán azon hitelezőkkel szemben illeti meg, a kiknek követelése az adósnak a szövetkezet névjegyzékébe történt bevezetése után keletkezett.

24. §. A szövetkezeti tagok *névjegyzékét* a szövetkezet helyiségében bárki megtekintheti. A szövetkezet köteles az egyes tagok tartozásainak összegét bárkinek kívánatára közölni.

3. Szervezet, a) Közgyűlés.¹

25. §. A közgyűlést rendszerint az *igazgatóság*² hívja össze.

A szövetkezet tagjainak *egy tízedrészé* a³ közgyűlés összehívását az ok és cél kijelölése mellett bármikor követelheti.

Ha az igazgatóság ennek nyolcz nap alatt meg nem felel: a tagok kérelmére a közgyűlést az illetékes czéggjegyzék-bíróóság hívja össze.

Az alapszabályok a közgyűlés összehívásának jogát a tagok kisebb számához köthetik.⁴

26. §. A közgyűlésen *mindenik tagnak egy szavazata van.*

Az alapszabályok a szavazati jog gyakorlását az üzletrész teljes vagy meghatározott részben való befizetéséhez köthetik s kimondhatják, hogy csak annak van szavazati joga, ki a szabályszerű befizetésekkel hátralékban nincs.

¹ L. 1875: XXXVII. t.-cz. 176. §.

² Rendkívüli esetben pedig a felügyelőbizottság.

³ Rendkívüli.

⁴ *Rendes* közgyűlést az alapszabályokban meghatározott módon (de legalább nyolcz nappal a közgyűlés megtartása előtt. Nagy F. törvény-terv. 40. §.) *évenként egyszer* az igazgatóság *köteles* összehívni.

A közgyűlés tárgysorozata a meghívóban közléteendő, mert jogérvénye-

27. §. A mennyiben az alapszabályok másként nem intézkednek, a közgyűlés határozatképes, ha azon személyesen vagy képviselve legalább a *tagok negyedrésze* jelent meg.

Ha kevesebb tag jelent meg, új közgyűlés hívandó össze, mely az előbb összehívott közgyűlés napirendjére kitézött tárgyak fölött a megjelent tagok számára való tekintet nélkül határoz.

28. §. A cégjegyzék-bírószág köteles a közgyűlési jegyzőkönyvet haldéktalanul megvizsgálni, s ha az tűnik ki belőle, hogy a közgyűlés összehívása vagy egyes közgyűlési határozat a törvénnyel vagy az alapszabályokkal ellentétes, köteles az összes, vagy az illető határozatokat legfőljebb *15 nap alatt* megsemmisíteni s a szövetkezetet új szabályszerű határozat hozatalára utasítani.

Ezen határozat ellen egyfokú fölfolyamodásnak van helye.

29. §. Minden egyes tagnak joga van a törvénnyel vagy az alapszabályokkal ellentéző közgyűlési határozat megsemmisítését a közgyűlés megtartásától számított 15 nap alatt a cégjegyzék-bírószágnál kérni; fönmaradván kereseti vagy kifogásolási joga a szövetkezet ellen, ha a törvény- vagy alapszabályellenes határozat által jogaiban sérelmet szenved.

sen a közgyűlés csakis azon tárgyak fölött határozhat, a melyek a meghívóban közölve lettek.

A közgyűlésen mindenik tagnak csak egy szavazata van. (189S: XXIII. t.-cz. 26. §.) A Nagy Ferencz-féle törvénytervezet azonban a korlátok felelősségű szövetkezeteknél a tagok szavazati jogát legfőljebb ötre kívánja emelni, míg a korlátlan felelősségű szövetkezetek tagjai szavazati jogát – bárhány üzletész után is – egyben kívánja megállapítani, amennyiben az alapszabályok másként nem intézkednek.

A közgyűlés határozatképes, ha azon személyesen vagy képviselve legalább a tagok egynegyed része jelent meg. (1888: XXIII. t.-cz. 27. §.) Ha kevesebb tag jelent meg, új közgyűlés hívandó össze, a mely az előbbi közgyűlés tárgyai fölött, tekintet nélkül a megjelent tagok számára, határozatképes..

Az új rendkívüli közgyűlés összehívása ép úgy történik, mint a rendes közgyűlés összehívása.

A közgyűlés határozatait, a mennyiben az alapszabályok másként nem intézkednek, egyszerű szótöbbséggel hozza. Egyenlő szavazatok esetén az elnök szava dönt. Választásoknál azonban a két egyenlő szavazatot kapott jelölt között sorshúzás dönt.

Azon tárgyak, a melyek fölött minden esetben a közgyűlés határoz, a következők:

1. Az évi számadások megvizsgálása, a mérleg megállapítása, a nyereség és veszteség fölosztása.
2. Az igazgatóság és felügyelőbizottság megválasztása, elmozdítása és részükre a fölmentmény megadása.
3. Az alapszabályok módosítása.
4. Egyesülés más társaságokkal.
5. A szövetkezet föloszlása és a fölszámolók kirendelése. Az alapszabá-

A tag kereseti joga a közgyűlés megtartásától számított három év alatt elévül.

b) *Igazgatóság.*

30. §. A szövetkezet igazgatósága *legalább három* személyből áll. Az igazgatók legalább egyharmad részének a szövetkezet tagjának kell lennie.

Az igazgatóság tagjai csak oly magyar honpolgárok lehetnek, kik írni tudnak és vagyoni tekintetben kifogás alá nem esnek.

Kik nyereségvágyból eredt bűncselekmény miatt elítéltek, az igazgatóság tagjaivá meg nem választhatók. Főszóalás esetében a cégjegyzésre illetékes hatóság határoz.

Az igazgatóság tagjainak *javadalmazása* együttvéve a tiszta jövedelem tíz (10) százalékát meg nem haladhatja.

31. §. Az igazgatóság tagjai *legfőljebb három évre* választhatók s a közgyűlés által minden kártérítési igény kizárásával bármikor elmozdíthatók.

32. §. Az igazgatóság a szövetkezet cégét olyképen jegyzi, hogy *legalább két tagja* a céghez aláírását csatolja.

Nem írásban tett nyilatkozat érvényéhez szintén két igazgatósági tag együttes hozzájárulása szükséges.

lyok még egyéb tárgyakat is megjelölhetnek, amelyek fölötti határozatot a közgyűlésnek tartja fönn. Ilyenek lehetnek pl. ingatlanok vétele-eladása, a szövetkezet által fölveendő kölcsönök, elfogadható betétek maximumának a megállapítása, stb.

A közgyűlésen rendszerint az igazgatóság elnöke elnököl. Ennek akadályoztatása esetén azon igazgatósági tag, a kit az igazgatóság erre kijelöl. Az elnök elsősorban megállapítja azon körülményt, hogy a közgyűlés az alapszabályok értelmében lett meghirdetve. Konstatálja a megjelent tagok és az azok által képviselt üzletrészek és szavazatok számát. Kinevezi a jegyzőt és megnevezi a két hitelesítőt; ezek után a kitűzött tárgyak fölötti tanácskozást elrendeli és vezeti.

Minden közgyűlésről jegyzőkönyv vezetendő, a melyben a jelenlévő tagok nevei és az általuk képviselt üzletrészek és az ezek után járó szavazatok száma fölveendő, a mely az elnök, jegyző és két jelenlévő tag aláírása által hitelesítendő.

Az aláírt közgyűlési jegyzőkönyv a mérleg- és nyereségszámlák, az igazgatósági és felügyelőbizottsági jelentések, valamint a meghirdetést igazoló hírlap-példány kapcsán az illetékes törvényszékhez, a közgyűlés megtartása után, azonnal beterjesztendő.

Azok a szövetkezetek, a melyek az 1898: XXIII. t.-cz. alapján az Országos Központi Hitelszövetkezet tagjai sorába fölvettek, közgyűlésüket a központ hozzájárulása nélkül, illetve az évi zárószámadásainak a központ részéről történt megvizsgálása *előtt – meg nem tarthatják.*

A Központi Hitelszövetkezet a törvényadta felügyeleti jogának új alakbani gyakorlásával biztosítékot kíván nyújtani arra nézve, hogy a szövetkezet összes számadásai a törvény és alapszabályok követelményeinek megfeleljenek, másrésről pedig, hogy a tagok érdekei veszélyeztetve ne legyenek.

33. §. A mérleg föllállításánál következő szabályok irányadók (mint a részvénytársaságnál, K. T. 199. §.):

1. A szövetkezet vagyona azon összegben veendő föl, mely az üzleti év utolsó napján az egyes tárgyak értékének megfelelő;

2. az árfolyammal bíró értékpapírok legfőljebb azon árfolyamban vehetők föl, melylyel azok az üzleti év utolsó napján bírnak;

3. az első szervezés költségeiből a követelések közé csak annyi vehető föl, a mennyi azoknak legfőljebb öt évre való egyenlő fölosztása mellett az illető üzleti év után fönnmarad;²

4. az üzletrészekre történt befizetések összege és a tartalékalap a tartozások közé sorozandó;

5. az üzletrészekre még befizetendő összegek a követelések közé csak annyiban vehetők föl, a mennyiben már az üzleti évben esedékesekké váltak;

6. a kétes követelések valószínű értékük szerint veendő számításba, a behajthatlanok pedig lejegyzendő;

7. a cselekvő és szenvedő állapot összehasonlításából eredő nyereség vagy veszteség határozottan mint ilyen jelölendő meg.

34. §. Az igazgatósági tagok ellen felelősségük alapján indítható keresetek három év alatt évülnek el azon naptól fogva, melyen az igazgatóságból kiváltak.

A mennyiben az igazgatóság által az egyes szövetkezeti tagnak okozott kár a szövetkezet kárábanben foglaltatik, a szövetkezeti tag csak akkor követelhet önállóan kártérítést, ha a közgyűlés a kereset megindítására vonatkozó indítványt mellőzi.

35. §. Az igazgatóság a szövetkezet ügyeinek vitelével esetről-esetre vagy állandóan³ másokat is megbízhat, de ezeknek eljárásáért ép úgy felelős, mintha maga járt volna el.

Az ily alkalmazottak jogaira és kötelességeire nézve a kereskedelmi, illetve ipartörvénynek a kereskedelmi meghatalmazottakra és segédszemélyzetre vonatkozó intézkedései nyerne alkalmazást.

Czégvezetőt a jelen törvény értelmében alakult szövetkezetek *nem rendelhetnek ki*.

¹ Évi zárszámadás.

² A *biztosító* szövetkezeteknél: A szervezési költségek kárbiztosításoknál, valamint a testi épséget és egészséget tárgyazó biztosításoknál a biztosítási időre, a tulajdonképeni életbiztosításnál pedig 15 évre oszthatók föl». (K. T. 460. §.)

Az igazgatóság köteles továbbá *minden év január havában az elmúlt évben volt* tagok névsorát (betűrendben), a be- és kilépett tagok névjegyzékét, a fölmondott üzletrészek számát *évnegyedenként* az illetékes törvényszéknél bejelenteni.

Az igazgatóság bármely tagja közgyűlésen kívül is lemondhat, de «ha az igazgatósági tagok száma a határozatképességre alapszabályilag kikötött számra csökkent: az igazgatóság tagjai csak a közgyűlésen mondhatnak le érvényesen». (K. T. 192. §.)

³ A maga *kebeléből* vagy *másokat*.

⁴ *Czégvesető* az, ki a kereskedelmi üzlet tulajdonosától (ez esetben a

c) *Felügyelőbizottság.*¹

36. §. A főügyelőbizottság tagjai az igazgatóság tagjaival sem föl- vagy lemenő ágban, vagy az oldalágon első ízig *rokonságban*, sem első ízig *sógor-ságban nem állhatnak*.

Egyebekben az igazgatóságra vonatkozó 30., 31, és 34. §-ok a felügyelőbizottságra is alkalmazandók.

37. §. A felügyelőbizottság tagjai akár együttesen, akár egyenkint az *igazgatóság üléseiben jelen lehetnek* és az igazgatóságtól bármikor *fölvilágosítást* kérhetnek.

A könyveket és a pénztárt minden *évnegyedben* legalább egyszer meg kell vizsgálniuk.

38. §. A felügyelőbizottság előzetes hozzájárulása szükséges:

1. az igazgatósági és felügyelőbizottsági tagoknak adandó hitel engedélyéhez;
2. az igazgatósági és felügyelőbizottsági tagok által a szövetkezet irányába vállalandó jótállás elfogadásához.

Ha a szövetkezet az *Országos Központi Hitelszövetkezet* (Második cím) tagja, a felügyelőbizottság hozzájárulásán fölül a központi hitelszövetkezet *igazgatóságának engedélye* is szükséges.

közgyűléstől) egyenesen czégvezetési meghatalmazást nyer vagy határozottan czégvezetőnek nyilvánítatik, vagy végre arra hatalmaztatik föl, hogy a főnök czégét «per procura» jegyezhesse. (1875: XXXVII. t.-cz. 37. §.)

A dr. Nagy Ferenc-féle törvénytervezet 64. §-a szerint: Czégvezetőt a szövetkezetek – kölcsönös biztosító-társaságokat és földhitelszövetkezeteket kivéve – nem rendelhetnek ki.

¹ A felügyelőbizottság ellenőrzi a társaság ügyvezetését minden ágaiban; e végből jogában áll a társasági ügyek menetéről tudomást szerezni, a társaság könyveit, iratait és pénztárát bármikor megvizsgálni.

A felügyelőbizottság az évi számadásokat és mérleget, nemkülönben a nyereségfólosztást tárgyzó indítványokat megvizsgálja és erről a közgyűlésnek évenként jelentést tenni tartozik. E jelentés nélkül a közgyűlés e nyereség fólosztása iránt érvényesen nem határozhat. Ha pedig a felügyelőbizottság hivatalos működésében a törvénybe vagy az alapszabályokba ütköző intézkedéseket vagy a – társaság érdekeit sértő mulasztásokat vagy visszaéléseket tapasztal, a közgyűlést azonnal összehívni tartozik.

A felügyelőbizottság ellenőrzi a szövetkezet ügyvitelét minden ágaiban. E végből a szövetkezet igazgatósági ülésein akár együttesen, akár egyes tagjai által résztvehet, sőt az Országos Központi Hitelszövetkezet kötelékébe tartozó szövetkezeteknél «minden olyan kölcsön, mely az igazgatóság vagy felügyelőbizottság bármelyikének lett megszavazva, a felügyelőbizottság hozzájárulása nélkül, illetve hiányában nem folyósítható».

A felügyelőbizottság köteles továbbá évnegyedenként legalább egyszer a pénztárt és könyveket megvizsgálni. Az év első felében (június 30.) és év végén (december 31.) az igazgatóság által készített leltárak valódiságáról meggyőződni.

4. Fölszálás.

39. §. Ha a szövetkezet fölszámol, fontos okokból a felügyelőbizottság vagy a tagok egytized részének kérelmére, avagy hivatalból a cégjegyzék-bíróság *rendelhet ki fölszámolókat.*

A fölszámolói megbízást a bíróság minden kártérítésgény nélkül bármikor visszavonhatja.

40. §. A fölszámolók a szövetkezet cégét olyképen jegyzik, hogy legalább *két* fölszámoló a fölszámolási viszonyt kitüntető czéghöz aláírását csatolja.

Nem írásban tett nyilatkozat érvényéhez szintén két fölszámoló együttes hozzájárulása szükséges.

A fölszámolók *hatásköre* a harmadik személyek irányában, valamint azoknak *felelőssége* ugyanaz, mely az igazgatóságra nézve van megállapítva.

41. §. A fölszámolt szövetkezetnek a tartozások és az üzletrészek kielégítése után *fennmaradó tartalékalapjából* 50%-ot a szövetkezet kerületébe tartozó község vagy községek *szegényalapjának* javára kell fordítani. Az alapszabályok erre a célra többet utalhatnak.

42. §. A jelen törvény szerint alakult szövetkezetek csődje esetében a tagok által felelősségük alapján fizetendő összegek (15-17. §-ok) megállapítása és behajtása az 1881: XVII. t.-czikk 257-261. §§. helyett következő szabályok szerint történik:

1. Mihelyt a mérleg elkészült, a szövetkezet képviselőssége (igazgatóság, fölszámolók) a tömeggondnokkal egyetemben haladéktalanul *járuelék-kimutatást* készít, melyben, a nyilván fizetéseképtelen tagok kihagyásával, megállapítatik, hogy az üzletrészek arányában mennyi esik minden egyes tagra a mérlegből kitűnő vagyonihiányból.

2. A járueelék-kimutatás megállapítása után azonnal ki kell hirdetni, hogy minden tagnak jogában áll a kimutatást a szövetkezet helyiségeiben *megtekinteni* s netaláni észrevételeit a csödbíróság kiküldöttje által a képviselősség és a tömeggondnok jelenlétében legfőljebb *két hét* alatt megtartandó tárgyaláson *előterjeszteni.*

3. A csödbíróság az előterjesztett észrevételek figyelembevételével a járueelék-kimutatást végleg megállapítja s azt végzésileg végrehajthatónak nyilvánítja.

4. A végrehajthatónak nyilvánított járueelék-kimutatás a tagokkal hivatalos ajánlott levélben azzal a fölhívással közlendő, hogy a kivetett járueelékok azon tagoktól, kik azokat a kézbesítéstől számított 15 nap alatt a tömeggondnoknál be nem fizetik, végrehajtás útján fognak behajtatni. A kézbesítés a postarátétel napját követő harmadik napon tekintendő megtörténtnek.

43. §. A mennyiben a 42. §. értelmében kivetett járueelékok behajtása a mérlegből kitűnő hiányt hat hónap alatt nem fedezi, vagy ha a csödeljárás folyamán további hiány mutatkozik, ugyanazon szabályok szerint *újabb járueelék-kivetésnek* van helye, melynél az első kivetés alkalmával fizetéseképtelennek bizonyult tagok kihagyandók.

Újabb eredménytelenség esetében ismételt kivetésnek van helye mindaddig, míg a szövetkezet tartozásai teljesen fedezve nincsenek, vagy a tagoknak a jelen törvényben megállapított szavatossága kimerült.

44. §. A mennyiben a csődvagyon végfelosztásánál kitűnnék, hogy a hiány kisebb, mint a mennyi a szövetkezeti tagoktól behajtatott, a többlet az egyes tagoknak az általuk teljesített fizetések arányában visszafizettetik.

45. §. *A járulékkimutató megállapítása ellen semminemű jogorvoslatnak nincs helye.* Minden tagnak jogában áll azonban a reá vonatkozó megállapítást a végrehajthatónak nyilvánított járulékkimutató kézbesítésétől (42. §. 4. pont) számított *egy hónap alatt* a csődbíróságnál a tömeggondnok ellen indítandó *keresettel* megtámadni, melynek jogérvényes elintézéséig az időközben befizetett vagy behajtott járulék bírói letétbe helyezendő.

5. Kedvezmények.

46. §. A jelen törvény *hatálya előtt* keletkezett gazdasági és ipari hitel-szövetkezeteknek jogukban áll az illetékes czégjegyzék-bíróságnál bejegyzés és közzététel végett bejelenteni, hogy ezentúl a jelen törvény határozatai értelmében kívánnak működni.

A bejelentéshez a jelen törvény értelmében módosított alapszabályok mellékelendők; az eddigi alapszabályokban megállapított felelősség azonban továbbra is megtartható.

47. §. A jelen törvény értelmében keletkezett vagy átalakult s a *központi szövetkezetbe rendes tagokul belépett* szövetkezetek (49. §. 2. pont) a következő kedvezményekben részesíttetnek:

1. Fölmentetnek a nyilvános számadásra kötelezett vállalatok és egyesületek *adója*, az ez után kivethető *általános jövedelmi pótdadó, törvényhatósági és községi adó, az útdadó*, úgyszintén az *ipar- és kereskedelmi kamarai illeték* alól.

2. *Bélyeg- és illetékmentességben*, még pedig:

a) a czégjegyzék-bírósághoz a tagok vagy a szövetkezet által intézett minden beadvány és melléklete, valamint a czégjegyzék-bíróság által a szövetkezetekre vonatkozó minden közzétételre nézve;

b) a közhatóságokhoz intézett beadványokra és mellékleteikre nézve, a peres eljárásban a bíróságokhoz beadottak kivételével;

c) az összes üzleti könyveikre nézve;

d) a szövetkezeti tagok üzletrészeinek befizetéséről kiállított elismervényekre, a tagok által a szövetkezettől fölvetett kölcsönről vagy előlegről kiállított kötelező okiratokra, a váltók kivételével, és az ily kölcsönök visszafizetéséről kiállított vétbizonyítványokra nézve;

e) a szövetkezeti tagoknak adott kölcsönök jelzálogi biztosítására nézve -

f) a szövetkezetek a tagok irányában fennálló követeléseinek a központi szövetkezetre való átruházására. (70. §.) és az ily követelések kielégítéséről kiállított vétbizonyítványokra nézve.¹

Egyebekben a szövetkezetek az adótörvények és a bélyeg- és illeték-szabályok általános határozmányai alá esnek.

Ha valamely szövetkezet a központi szövetkezetből kilép vagy abból kizáratik (60. §.), az 1. és 2. pontban megállapított kedvezmények azzal a nap-

¹ L. fönt 23. §. Ezen kedvezményekkel szemben köteles a szövetkezet a központi alaptörvény minden megkezdett üzletrésze után legalább egy ren-

pal hatályukat veszítik, a melyen a cégjegyzék-bíróóság a kilépés vagy kizáratás megtörténtét közzéteszi.

Az új szövetkezeti törvény második része (cízme) magával az Országos Központi Hitelszövetkezettel foglalkozik.

1. Alakítás.

1898: XXIII. t.-cz. 48. §. «A jelen törvény értelmében keletkezett vagy átalakult gazdasági és ipari hitelszövetkezetek ügyének előmozdítására és hiteligenyei kielégítésére Budapesten országos központi hitelszövetkezet állítatik föl.

A központi hitelszövetkezetre a kereskedelmi törvénynek (1875: XXXVII. törvényczikk) 223-257. §-ai az alábbi eltérésekkel alkalmazandók.

49. §. A központi hitelszövetkezet tagjai:

1. *Alapító*, vagyis oly tagok, kik a központi hitelszövetkezet alaptökéjéhez egy vagy több alapítványi üzletrészszel járulnak.

2. *Rendes* tagok, vagyis oly gazdasági és ipari hitelszövetkezetek, melyek a jelen törvény rendelkezéseinek megfelelnek és a központi hitelszövetkezetbe belépnek.

50. §. A központi hitelszövetkezet csak akkor *jegyezhető* be a kereskedés tagsági üzletrészt jegyezni és befizetni: évi nyereségéből legalább 10%-ot saját tartalékalapja növelésére mindaddig fordítani, a míg a tartalékalap az összes üzletrészek névértékének felét el nem éri. (12. §.)

Osztalékkép fölosztás alá a befizetett üzletrészek legföljebb δ (öt) százaléka kerülhet. (13. §.)

A fölszámoló szövetkezetek a tartozások és üzletrészek kielégítése után fönmaradó tartalékalapból 50%-ot a szövetkezet kerületébe tartozó község vagy községek szegényalapjának javára köteles fordítani. (41. §.)

A szövetkezet által a tagok részére folyósított kölcsönök után fölszámítandó kamat legföljebb 2%-al lehet magasabb, mint a mennyit a szövetkezet az országos központnak fizet.

A szövetkezet köteles túrni, hogy a központ kiküldötte által az ügymenetről, a könyvek vezetéséről és pénztárkezelésről magának bármikor meggyőződést szerezhesen, hogy a központ ezen ellenőrzési jogánál fogva kiküldötte által úgy a közgyűlésen, valamint az igazgatósági és felügyelőbizottsági ülésen résztvehessen. Úgy a közgyűlés, valamint az igazgatósági ülési jegyzőkönyvek a központban bernutattassanak. Továbbá minden 800 koronán fölül, avagy a szövetkezet igazgatósági, felügyelőbizottsági vagy a hivatalnokok részére megszavazott kölcsönök folyósításához a központ engedélye szükséges.

A hitelszövetkezeti ügyvitelről és ügyrendről a központ megfelelő szabályzatot bocsát a szövetkezetek rendelkezésére, amelyeknek betartása a szövetkezetek vezetőire kötelező hatálylyal bír.

Egyes, ezektől eltérő esetekben a szövetkezet és a központ között történő külön megállapodás az irányadó.

delmi cégjegyzékbe, ha legalább egy millió korona névértékű alapítványi üzletrész jegyztetett és befizettetett.¹

2. A tagok jogviszonyai, a) *Alapító tagok.*

51. §. Az alapító tagok a központi hitelszövetkezet kötelezettségeiért csak *alapítványi üzletrészeik erejéig felelősek*; másrészt a központi hitelszövetkezet vagyonában és jövedelmeiben csak annyiban részesülnek, hogy üzletrészeik alapszabályszerű visszafizetését s a nyereségből legföljebb *négy (4) százalék* évi osztalék kiszolgáltatását követelhetik. (55. §.)

Szavazati jogukat és gyakorlásának módját az alapszabályok határozzák meg.

Az általuk jegyzett alapítványi üzletrészek visszafizetésével tagságuk *megszűnik*.²

Az alapítványi üzletrész legalább *1000* koronában állapítatik meg.

b) *Rendes tagok.*

52. §. A szövetkezetek belépéséhez azoknak *közgyűlési határozata* szükséges.

A fölvétel iránt a központi hitelszövetkezet igazgatósága határoz. A belépés a belépő szövetkezet cégében és illetékes törvényszékének kereskedelmi cégjegyzékében kitüntetendő.

53. §. Minden belépő szövetkezet legalább egy *200* koronáról szóló szövetkezeti üzletrészt tartozik jegyezni.

További üzletrészek átvétele iránt, a központi hitelszövetkezet alapszabályaiban meghatározott alapon, ennek igazgatósága határoz.

A szövetkezeti üzletrészek befizetésének közelebbi módozatait az alapszabályok határozzák meg.

54. §. A rendes tagok a központi hitelszövetkezet tartozásaiért üzletrészeik névértékének *ötszörös* összegéig felelősek.

A központi hitelszövetkezet nyereségéből üzletrészeik után a közgyűlés által meghatározandó, de legföljebb *négy* százalék évi osztalékban részesülnek, mely csak akkor fizethető ki, ha az üzletrész teljesen befizettetett.

c) *Nyereségfelosztás.*

55. §. A központi hitelszövetkezet *tiszta nyereségéből* elsősorban *tíz (10) százalék a tartalékalapra*, további *tíz (10) százalék a kötvények* külön biztosítéki alapjára (72. §.), a fennmaradó összeg az *alapítványi üzletrészek* osztalékára (51. §.) s ennek fedezése után a *szövetkezeti üzletrészek osztalékára* (54. §.) fordítandó. A *maradék* a tartalékalap és külön biztosítéki alap közt a közgyűlés által megállapítandó arányban osztandó meg.

A kilépő vagy kizárt tag üzletrésze visszafizetésének idejét és módozatait az alapszabályok állapítják meg.

¹ Az alakuló-közgyűlés *1898 december 4-én* tartatott meg, *3,034.000* K alapítványi üzletrész jegyzése után.

² Alapszab. 14. i5. §§.

d) *Felügyelet és ellenőrzés.*

56. §. A központi hitelszövetkezet a kötelékébe tartozó szövetkezetek igazgatóságaiba és felügyelő-bizottságaiba *egy-egy tagot* nevezhet ki.

57. §. A központi hitelszövetkezetnek a kötelékébe tartozó szövetkezetek ügykezelésére nézve *ellenőrzési és felügyeleti* joga van, melynek mikénti gyakorlását az alapszabályok határozzák meg.

Oly esetben, midőn a felügyelő-bizottság a kereskedelmi törvény (1875: XXXVII. t.-cz.) 195. §-a értelmében a *közgyűlést* összehívja, erről a központi hitelszövetkezet igazgatóságát azonnal értesíteni tartozik, jogában állván ez utóbbinak az illető szövetkezet igazgatóságát vagy egyes tagjait a közgyűlés megtartásáig felfüggeszteni s az ideiglenes ügyvezetés iránt intézkedni.

58. §. A rendes tagul belépett szövetkezet addig, a míg a központi hitelszövetkezet tagja, *alapszabályait* csak a központi hitelszövetkezet igazgatóságának jóváhagyásával *módosíthatja*.

Ennek igazolása nélkül az alapszabályok módosítása a kereskedelmi cégjegyzékbe be nem jegyezhető.

59. §. A központi hitelszövetkezet igazgatósága állapítja meg a kötelékébe tartozó szövetkezet általános *üzleti föltételeit* s határozza meg, vajjon elfogadhatnak-e *takarékbetéteket* és ha igen, milyen mértékben és módzatok mellett.

A központi hitelszövetkezet igazgatóságának engedélye szükséges ahhoz, hogy a központi hitelszövetkezet kötelékébe tartozó szövetkezet harmadik személyektől *kölcsönt* vehessen föl.

e) *Szövetkezetek kiválása.*

60. §. A rendes tagul belépett szövetkezet a központi hitelszövetkezetből csakis *közgyűlési határozat* alapján léphet ki.

A *fölmondási időt* a központi hitelszövetkezet alapszabályai határozzák meg, de *egy évnél* hosszabb idő nem állapítható meg.¹

A kereskedelmi törvény (1875: XXXVII. t.-cz.) 239. §. 2. és 3. bekezdései a központi hitelszövetkezet tagjaival szemben nem alkalmazhatók.

Az alapszabályok határozzák meg, hogy a központi hitelszövetkezet milyen föltételek mellett *zárhat* ki valamely szövetkezetet.²

f) *A központ egyéb jogai a kötelékébe tartozó szövetkezetekkel szemben.*

61. §. Ha a központi hitelszövetkezet kötelékébe tartozó szövetkezet a *befizetett üzletrészek tőkeösszegének felét elvesztette*, a központi hitelszövetkezet igazgatóságának jogában áll a szövetkezetet *fölszlatni*, fölszámolását elrendelni s a *fölszámolókat kinevezni*.

A fölszámolás elrendelését s a fölszámolókat ez esetben a központi hitelszövetkezet igazgatósága tartozik az cégjegyzék-bírósnál bejelenteni.

¹ Alapszab. 27. §.: *egy év*.

² Kizárás köteleességmulasztás esetében az eredménytelen megintéstől számított *30 nap* múlva. (Alapszab. 29. §.)

62. §. A központi hitelszövetkezet kötelékébe tartozó szövetkezet más szövetkezettel csak a központi hitelszövetkezet igazgatóságának engedélyével és az ez által kiküldött szakértő vagyonbecslése alapján *egyesülhet*.

63. §. Ha a központi hitelszövetkezet kötelékébe tartozó szövetkezetekre nézve a *csődnyitás* föltételei fognak fönn, a csöd *elrendelését* a központi hitelszövetkezet igazgatósága is *kérheti* s az kérelmére tárgyalás nélkül rendelő el.

Ha másnak csődnyitási kérelme folytán tárgyalás rendeltetik, arra a központi hitelszövetkezet igazgatósága is *megidézendő*.

A központi hitelszövetkezet igazgatósága jogosítva van a kirendelő *tömeggondnokot* javaslatba hozni és vele díjazása iránt megállapodásra lépni. A megállapított tömeggondnoki díj a csödbíróság- által leszállítható, de semmi esetre följobb nem emelhető.

64. §. Ha a kilépő vagy kizárt szövetkezet a központi hitelszövetkezet- tel szemben *tartozási viszonyban* van, a központi hitelszövetkezet a fedezetlen tartozás azonnali kifizetését vagy biztosítását követelheti.

65. §. A központi hitelszövetkezetnek a kötelékébe tartozó szövetkezet ellen fönnálló követelése erejéig az illető szövetkezetnek összes ingó vagyona végrehajtás vagy csöd esetében minden más *törvényes elsőbbséggel* nem bíró követelést megelőző kielégítési joga van. Jogában áll magát követelésére nézve az adós szövetkezet által vagy részére a központi hitelszövetkezet birtokába bármikor és bármily czélból bocsátott pénzekből, váltókból és értékpapírokból, minden tulajdoni és elsőbbségi igényre való tekintet s bírói fölhatalmazás vagy közbenjárás nélkül, az általa legalkalmasabbnak talált módon kielégíteni.

3. Szervezet. Igazgatóság és felügyelő-bizottság.

66. §. A központi hitelszövetkezet igazgatósága egy elnökön és két alelnökön kívül 12 tagból áll, mely utóbbiak közül, az állam alapítói üzlet-része alapján (78. §. 1. pont), kettőt a pénzügyminiszter, négyet a többi alapító tagok, hatot pedig a rendes tagul belépett szövetkezetek választanak az alapszabályokban meghatározott időre.

Az *elnököt* a pénzügyminiszter előterjesztésére Ő Felsége a király, az *alelnökök* közül egyiket a kereskedelemügyi miniszter, a másikat a földművelés-ügyi miniszter nevezi ki.

Az igazgatóság saját kebeléből egy vagy több *ügyvezető igazgatói* választ, a kiket a pénzügyminiszter erősít meg.¹

A *felügyelő-bizottság*² egy tagot a pénzügyminiszter nevez ki.

(A központi hitelszövetkezet megalakítása alkalmával az elnökön és két alelnökön kívül csak a pénzügyminiszter által választandó két és a többi alapító által megválasztandó négy igazgatói állás töltetik be; az igazgatóság többi hat tagját az első üzleti évet követő rendes évi közgyűlésen a belépett szövetkezetek választják meg.)

¹ E mellett van külön végrehajtó-bizottság az ügyvezető igazgatókból s egy vagy több igazgatósági tagból. (Alapszab. 55.)

² A felügyelő-bizottság hat tagból áll. (Alapszab. 57. §.)

67. §. A központi hitelszövetkezet jogosítva van a magyar korona országainak különböző részeiben, a kötelékébe tartozó szövetkezetekkel való érintkezés megkönnyítése s azok ellenőrzése céljából, *képviselősegeket* föllállítani, melyeknek szervezetét és ügykörét az igazgatóság határozza meg. Horvát-Szlavonországok területén legalább egy képviselőseget föllállítani köteles.

4. Állami felügyelet.

68. §. A központi hitelszövetkezet *ügykezelése* a magy. kir. kormány *felügyelete és ellenőrzése alatt áll.*

Ebből kifolyólag a pénzügyminiszter a központi szövetkezet mellé *kormánybiztost* nevez ki, a ki a közgyűléseken és igazgatósági üléseken részt vesz és törvénybe vagy alapszabályokba ütköző határozatok ellen óvást emelhet. Ezen óvás által az illető határozat végrehajtása a pénzügyminiszter határozataig fölfüggesztetik.

69. §. A központi hitelszövetkezet *alapszabályai*¹ s azok minden *módosításai* a magy. kir. pénzügyminiszter jóváhagyása alá terjesztendők, a ki az igazságügyi, kereskedelemügyi és földművelésügyi miniszterekkel egyetértve határoz.

A kereskedelmi cégjegyzékbe való bevezetés csak fezen jóváhagyás után történhetik.

5. Kötvények kibocsátása.

70. §. A központi hitelszövetkezet kamatozó és törlesztés alá eső *kötvényeket* bocsáthat ki oly kölcsönkövetelésekre, melyekkel a kötelékébe tartozó szövetkezetek saját tagjaik irányában írásbeli kötelezvény alapján bírnak s á melyek a központi hitelszövetkezetre az illető szövetkezet készfizesői jóállása mellett átruháztattak.

71. §. A központi hitelszövetkezet által kibocsátott kötvények névértékének összege a kötelékébe tartozó szövetkezetek által átruházott kölcsönkövetelések tőkeösszegét meg nem haladhatja.

72. §. A központi hitelszövetkezet az általa kibocsátott kötvények biztosítására az üzletrészekből álló alaptőkétől s egyéb vagyonától elkülönített és a mérlegben a tartozások között kitüntetendő biztosítéki alapot köteles alakítani.

E biztosítéki alapra legalább három (3) millió korona fordítandó s a központi hitelszövetkezet annak növelésére az évi nyereségnek az 55. §. szerint megállapítandó részét hozzácsatolni köteles.

73. §. A központi hitelszövetkezet által kibocsátott kötvények névértékének összege a biztosítéki alap (72. §.) tízszeresét meg nem haladhatja.

74. §. A központi hitelszövetkezet által kibocsátott kötvényekre az 1897. évi XXXII. t.-cz. 9. és 10. §-ai, 13. §-ának első pontja, továbbá 16., 17., 18., 20., 21. és 22. §-ai megfelelően alkalmazandók.²

¹ Az eredeti alapszabályok 1898 decz. 18-án hagyattak jóvá a pénzügymin. 3389. sz. leiratával.

² Vagyis egészben véve ugyanazon előnyökkel vannak fölrüházva (adómentesség, óvadékképesség stb.) s ugyanazon nyilvántartás alá esnek, mint az 1897: XXXVII. 1.-cz. által szabályozott községi és más kötvények.

75. §. A 68. §. értelmében kirendelt *kormánybiztos* köteles *ellenőrizni* azt, hogy a központi hitelszövetkezet által *kibocsátott* kötvények összege a 71. és 73. §-okban megállapított mértékot meg ne haladja, hogy az adott kölcsönök után befolyó kamatok és törlesztési járadékok a szükséglet erejéig az eme kölcsönök alapján kibocsátott kötvények esedékes szelvényeinek és kisorsolt címleteinek *beváltására* fordíttassanak és hogy a kötvények az 1897: XXXII. törvénycikk 13. §. első pontja szerint abban az arányban, a melyben a kibocsátási alapul szolgáló követelések összege visszafizetés folytán vagy más okból csökkent, a forgalomból visszavonassanak.

6. Kiváltságok.

76. §. A központi hitelszövetkezet könyvei s ezeknek a központi hitelszövetkezet alapszabály szerű czéggjegyzésével ellátott kivonatai *közokiratok* bizonyító erejével bírnak.

77. §. A központi hitelszövetkezet jogosítva van a kötelékébe tartozó szövetkezet által reá átruházott kötelezvény és főkönyveinek kivonata alapján lejárt követelésére nézve az átruházó szövetkezet, mint készfizető jótálló ellen egyenesen *végrehajtást*, az eredeti adós s annak készfizető kezesei ellen pedig az 1881: LX. t.-cz. 223. §-a értelmében a veszély valószínűségének kimutatása nélkül *biztosítást* kérni.

A végrehajtás elrendelése elleni kifogásokra és a végrehajtás megszüntetése, korlátozása vagy fölfüggesztése iránti keresetre nézve a közjegyzői okiratok alapján elrendelt végrehajtására vonatkozó szabályok (1874: XXXV. t.-cz. 113. s. k. §§., 1881: LX. t.-cz. 30. §. a) pont) megfelelően alkalmazandók.

Fiume városára és kerületére nézve a fönnebb idézett 1881:LX. t.-cz. 223. és 30. §-a helyett az ott érvényes polgári perrendtartás megfelelő rendelkezéseit, az 1874: XXXV. t.-cz. 113. és következő §-ai helyett pedig az 1889. évi december hó 27-én 47.220. sz. alatt kelt igazságügyminiszteri rendelet 111. és következő §-ait kell érteni.

7. Állami kedvezmények.

78. §. A pénzügyminiszter fölhatalmaztatik, hogy:

1. a pénztári készletekből a központi hitelszövetkezet alaptőkéjéhez legföljebb *egy millió korona* összegig terjedő *alapítványi üzletrészekkel* járuljon;

2. az állami ingó-vagyont képező italméresi kártalanítási kötvényekből *három millió korona* névértékű kötvényt a központi hitelszövetkezet tulajdonába bocsáthasson. E kötvények és azok kamatai a központi hitelszövetkezet által kibocsátott kötvények (70. §.) külön *biztosítási alapjának létesítésére*, illetőleg gyarapítására fordítandók, de a központi hitelszövetkezet fölszámolása esetében s a hitelezők kielégítése után az államkincstárra visszaszállnak.

Fölhatalmaztatik továbbá a pénzügyminiszter, hogy a központi hitelszövetkezet alapítási és első szervezési költségéhez a pénztári készletekből *százezer koronával* járuljon.

Mindaddig, míg a központi hitelszövetkezet üzemi költségei annak saját bevételeiből teljesen nem fedezhetők, e költségek fedezésére a kötvények külön biztosítására rendelt alap céljaira adományozott italméresi kártalanítási köt-

vények kamatai is a szükséglet mérvéhez képest fölhasználhatók. Ha a központi hitelszövetkezet *üzemi költségei* e kamatok teljes összegének fölhasználása daczára sem lennének fedezhetők, fölhatalmaztatik végül a pénzügyminiszter, hogy a mutatkozó hiány fedezésére a szükséges összegeket a pénztári készletekből utalványozhassa. Az e czímen utalványozott összeg egy évben százezer koronát nem haladhat meg.

A jelen §. alapján a pénztári készletekből igénybevett összegek a pénzügyi tárca különféle kiadásainak terhére számolandók el.

79. §. A központi hitelszövetkezet a következő kedvezményekben részesül:

1. Fölmentetik a nyilvános számadásra kötelezett vállalatok adója, az ezután kivethető törvényhatósági ós községi *adók*, az útdadó, úgyszintén a kereskedelmi és iparkamarai illeték alól.

2. Személyes *bélyeg- és illetékmentességet* élvez. Ez a mentesség azonban váltókra és utalványokra nem terjed ki.

3. Üzlete körébe tartozó levelezései és egyéb postaküldeményei, valamint postautalványai portómentesek.

Befejező intézkedések.

80. §. Fölhatalmaztatik a belügyminiszter, hogy a pénzügyminiszterrel egyetértőleg oly *községeknek*, a melyek háztartási viszonyai ezt megengedik, az 1886. évi XXII. törvényczikkben előírt föltételek megtartása mellett hozott határozataik alapján megengedhesse, hogy:

a) tőkékiből a község területén működő szövetkezetnél *üzletrészeket*, úgyszintén a központi intézetnek alapítványi üzletrészeit jegyezhessek;

b) *tőkéiket* a központi hitelszövetkezet által a jelen törvény IV. fejezete értelmében¹ *kibocsátandó kötvényekben elhelyezhessek*.

81. §. A jelen törvény első czímében foglalt határozatok szerint a hitelszövetkezeteken kívül *más czélú gazdasági és ipari szövetkezetek is alakulhatnak* vagy átalakulhatnak.

A pénzügyminiszter fölhatalmaztatik, hogy az ilyen szövetkezeteknek az országos központi hitelszövetkezet kötelékébe leendő föl vételét ennek előterjesztésére engedélyezhesse.

82. §. A 42-45. §-ok rendelkezései helyett, továbbá a 77. §-ban idézett törvények helyett Horvát-Szlavonországok területén az ott érvényes megfelelő szabályok nyernek alkalmazást.

83. §. Jelen törvény végrehajtásával az igazságügyi, pénzügyi, kereskedelemügyi, földművelésügyi és belügyminiszterek, Horvát-Szlavonországokra nézve a pénzügyminiszter a horvát-szlavon-dalmát bánnal egyetértőleg bíznak meg.

¹ 70. §. s köv.

A SZÖVETKEZETEKRŐL RÉSZLETESEN.

A szövetkezeteket az anyagi jólét elérésének és gyarapításának szempontjából három csoportba foglalhatjuk, tudniillik: *hitel-, fogyasztási- és értékesítő* szövetkezetekbe. Ezekhez az esetleg beállható kár kikerülése és fedezése miatt negyedik csoportként a *biztosító-szövetkezetek* járulnak.

Az ember életét *munkája* által tartja fenn, mely munka vagy önmagában nyer bért (munkás, napszámos) vagy pedig a már előbb létező nyersanyag (bőr, fa stb.) feldolgozása, értékesítése által jut a megfelelő pénzhez. A pénz pedig az összes anyagi javaknak csereértéke, mely által úgy az élethez, mint az újabb munkához szükséges cikkek (élelmiszerek, nyersanyag, gépek stb.) beszerezhetjük.

A mint említettük, az anyagi jólét eléréséhez három föltétel szükséges: 1. az adósságtól való mentesség, 2. a fogyasztási (és munkához szükséges) cikkek olcsó beszerzése és 3. a termelt cikkek jóáron való értékesítése. E föltételekhez járul a már létező pénznek kamatoztatás által való nevelése és az esetleg beállható veszteségek (kár) biztosítása.

Oly esetben, midőn valaki nem közvetlen munkája által, hanem a már előbb létező valamely tárgynak megművelése, feldolgozása által akart pénzhez jutni, e tárgyak beszerzéséhez pénzre van szüksége, mit tehát, ha nincs, kölcsönöznie kell.

I. *A hitelszövetkezetek* célja a pénznek kamatoztatás által való nevelését vagy a szükséges kölcsönt előnyös módon eszközölni.

II. *A fogyasztási szövetkezeteknek* célja az élelmiszereknek előnyös vásárlását közvetíteni. Ide tartoznak azon szövetkezetek is, melyek a munkához szükséges anyagok és tárgyak előnyös beszerzését tűzik maguk elé. Ilyenek: a vetőmag, tenyészállat, gép, nyersanyagbeszerző, földbérlet és munkavállaló szövetkezetek.

III. *Az értékesítő-szövetkezetek* végre a már feldolgozott anyagnak, a termelt cikkeknek előnyös árúba bocsátását közvetítik s így nagyobb keresményt biztosítanak.

Ha a szegény embert olcsó kamatú kölcsönhöz juttatjuk a hitelszövetkezet által, ha kiadásait fogyasztási cikkeire, vagy munkájához szükséges anyagokra a fogyasztási (és anyagbeszerzési) szövetkezetek által a legkisebbre szorítjuk, ha munkája termékeit az értékesítő-szövetkezetek által a legjutányosabban értékesítjük és a már létező vagyonát a hitelszövetkezet által kamatoztatva nagyobbitjuk: akkor mindent megtettünk, a mit a nép anyagi jólétének előmozdítása közvetlenül megkíván.

IV. *Biztosító-szövetkezetek.* Megtörténhetik azonban, hogy a Gondviselés minden, még oly szép számításunkat is egyszerűen keresztülhúzza életben, munkában, termésben, állatban történhető halál, tűz, jég, baleset által. Ily kár esetén vagy a meglévő vagyonhoz, vagy kölcsönhöz kell nyúlnunk. S ily esetben tapasztalhatjuk különösen a hitelszövetkezet áldását. Mégis ez már vagyonsökkenéssel jár. Előrelátóknak kell lennünk. Hogy ily kár esetén a jogosan várt haszon el ne maradjon s a beállt csapásért kárpótlást nyerjünk, célja a biztosító-szövetkezeteknek ezt elérni s így per accidens járulnak a szövetkezetek hármass fősoportjához, t. i. a hitel-, fogyasztási- és értékesítő-szövetkezetekhez.

1. Hitelszövetkezetek.

46. §. a) Az Országos Központi Hitelszövetkezetbe tartozó hitelszövetkezetek.¹

A nép anyagi jólétére irányuló szociális működésnek alapja a hitelszövetkezet. Ezzel mindent, e nélkül semmit sem tehetünk. Mindenütt pénzre van szükség. De a mit egy ember nem képes elérni, eléri több, ha arra a célra egyesül. Létesítenek takaré- és hitelintézetet, hogy a megtakarított filléreket otthon helyezhessék el s ha pénzegélyre van szükség, ne kelljen költséges út után

¹ Közgazdasági Lexikon II., 869 köv.; Ónody Zsigmond, Hitelszövetkezeti könyvvitel.² Budapest, 1901. és Hitelszöv. ügyvitel. Budapest, 1901.; dr. Bálint Béla, Gazd'uram kölcsönügyei. Budapest, 1904.; A községi hitelszövetkezet. Budapest, 1903.; Ónody, A hitelszövetkezetekről. Budapest, 1903.

magas kamatú pénzt fölvenni a városban, hanem hozzájuthasson ehhez otthon is. Míg azonban a hasonló célra alakult részvénytársaságok csak a nyereségosztalékot tartják szemük előtt s a kölcsönkérők viszonyaival, a kölcsön céljával s hováfordításával semmit sem törődnek, addig a hitelszövetkezet nemcsak anyagilag, hanem erkölcsileg is törekszik emelni a népet.

Az Országos Központi Hitelszövetkezet szervezetében és irányelveiben feloleli és egyesíti a külföldi összes szövetkezeti központok szervezeteit. A külföldi központok egy része csupán ellenőrzést, másrésze csupán hitelezést eszközöl: az O. K. H. Sz. a kötelékébe tartozó szövetkezetek útján a tagok anyagi és erkölcsi jólétének minden irányban való előmozdítására törekszik. E szempontokat *Seidl* Ambrus így emeli ki:¹

E szempontok: «Hogy a vagyonosabb tag a szegényebb bajával *törődjék* s belássa, miszerint a szövetkezetnek másként kell működnie, mint egy hasznot kereső részvénytársaságnak; hogy a vezetők a kölcsönök *megbírálásánál ne járjanak el könnyelműen*, hogy a hitelkereső tagok ne vegyenek föl könnyelműen kölcsönöket, a melyeket lefizetni nem lesznek képesek; hogy a tagok *józan* életet éljenek és az elvállalt kötelezettségüket *lelkiismeretesen* teljesítsék s ebbe beleszokjanak; hogy *improductív költekezéstől visszatartassanak*; hogy a fölvett kölcsönök helyes *felhasználásában ellenőriztessenek*; hogy kockázatot vállalkozásokba ne bocsátkozzanak s a szövetkezet szerény vállalkozásaitól ne várjanak hirtelen meggazdagodást.

A szervezés arra is kiterjedt, hogy mindezek az elvek nemcsak a szövetkezetek megalakításánál tűzessenek ki követendő zsinórmértékül, hanem azonkívül gondoskodás történt, hogy a szövetkezetekkel való *írásbeli érintkezésben*, valamint kiküldött közegek útján ezen elvek megvalósítása és állandó követése szemeltartassék, hogy a *központ és közegei a gyöngéket oktassák és vezessék, a hanyagokat sürgessék, a túlbuzgókat mérsékeljék*, a központ beavatkozásának szükségét megmagyarázzák s hogy a kiküldöttek a központ és a kötelékébe tartozó szövetkezetek közötti személyes érintkezést közvetítve, ez által az írásbeli érintkezésnek néha el nem kerülhető ridegségét enyhítsék.»

Hogyan alakítunk az Országos Központi Hitelszövetkezet kebelébe tartozó hitelszövetkezetet? A 45. §-t szem előtt tartva, miután a hitelszövetkezet jelentőséget megmagyaráztuk s az aláírási meghívót kibocsátottuk, az O. K. H. Sz.-hez fordulunk (Budapest, VIII., Baross-utca 13.) s onnan kérünk alapszabálytervezetet és központi kiküldöttet. Az alakuló közgyűlés megtartása, a szervezet alakítása és cégbejegyzése teljesen az előbbi §. szerint történik.

¹ *Seidl* Ambrus, Visszapillantás az O. K. H. Sz. első ötévi működésére. Budapest, 1904, 7. I.

A szövetkezet ügyvezetésére vonatkozó iratokat a központtól mind meg lehet kapni. Ezeknek részletes kifejtése nem tartozhatik egy rövid könyv keretébe. Minden idevágó dologban részletes útbaigazítást nyújt *Onody Zsigmond Hitelszövetkezeti könyvvitele és Ügyvitele*. (Mindkettő összesen 8 korona.)

47. §. b) Keresztény hitelszövetkezetek.¹

Az 1898: XXIII. t.-cz. megalapította az O. K. H. Sz.-et, mely az államtól függő, *állami befolyás* alatt álló intézmény. Láttuk az előbbi §-ban, hogy a hitel- vagy fogyasztási szövetkezetnek nem kell föltétlenül központhoz csatlakoznia, megállhat az, ha ügyes vezetői vannak, függetlenül is. Biztosság kedvéért azonban mégis rendesen hol az állami, hol a keresztény központba szokás beiratkozni.

Mindenesetre az állami befolyás jelenleg előnyös. De *lehet hátrányos* is. Sok függ a vezetőktől. Ha ezek egyelőre nem tesznek különbséget tagok és tagok között, jöhet idő, a mikor ez nem így lesz... Az államnak vezetése ma jó kezekben van. Nem is az államnak, hanem *Darányinak*, tehát egy a nép javát nemesen szívében viselő keresztény úrnak köszönhetjük az állami központot, mely, jöhet idő – *korteszerszék* is lehet, az állam kezében. Válaszszuk el az intézményt a minden tiszteletet megérdemlő egyénektől.²

¹ Legjobb útmutató: *Szentiványi Károly, Keresztény Hitelszövetkezetek kézikönyve*. Budapest, 1906 (0.50 korona). Továbbá: *Horváth János, A szövetkezetekről*. Budapest, 1901. (0.36 kor., Népiratkák, Szent-István-Társulat, 180. sz.)

² *Horváth, A szövetkezetekről*, 52. 1. Másrészt, hogy mily *hatalmas eszköz lehet a pap kezében* ily hitelintézet a vallásos és erkölcsös élet előmozdítására, az kitűnik, ha az alapszabályokban a tagság pl. ily föltételhez van kötve: Tag lehet minden *erkölcsi* tekintetben *kifogás* alá nem eső *keresztény* egyén. Ezzel az egygyel már óriási hatást érhetünk el. Az állami központba tartozó hitelszövetkezeti alapszabálytervezet 6. §-a egyértelműleg az 1898: XXIII. t.-cz. 8. §-val azt mondja: «*A szövetkezetbe csak olyan teljes korú egyén léphet, ki a szövetkezet kerületében lakik és vagyona fölött szabadon rendelkezik*». Már pedig nekünk érdekünk, majdnem létérdekünk, hogy a *keresztények* egyesüljenek, sőt közvetlenül lehetőleg a *keresztény katolikusok*. Természetesen a nélkül, hogy az egyéb vallású keresztényeket kizárnók. Sőt kötelességünk ezeknek érdekeit is a nem-keresztényekkel szemben megvédeni; de elsősorban mégis csak arra kell minden katolikus embernek törekednie, hogy az ő hitsorsosait emelje anyagilag, tegye függetlenekké, erősekké és tekintélyesekké. Senki sem hiszi, csak a ki tapasztalta, hogy az anyagi érdek mily rendkívül fontos szerepet játszik minden dologban; hogy mennyire képes emelni a pap tekintélyét.

A kereszténységnek minden államtól független érdekei kívánatosá teszi, hogy az *államtól független központ* létesíttessék s ez a Keresztény Szövetkezetek Országos Központja mint Szövetkezet. (Budapest, IX., Bakács-tér 1.) Igaz, hogy ez a központ még nem oly erős s eddig is inkább a fogyasztási szövetkezeteket segítette. De ha a keresztény nép beleokul a hitelszövetkezetek vezetésébe, akkor püspökök, főurak és káptalanok bizonyára nagyobb bátorsággal fogják a központot segíteni s tőkájüket itt elhelyezni. Mert hisz a 4%-os államkötvényekben s a 4%-ra takarékokban elhelyezett tőke csak az államot s a takarékpénztári részvényeseket gazdagítja, a mai világban pedig – természetesen kellő biztosíték mellett adott segélylyel – a keresztény nép sorsán lendíteni úgy egyházi, mint hazafiúi feladat.

1. A keresztény hitelszövetkezetek alakítása. 1. *Megmagyarásván* a népnek a hitelszövetkezet jelentőségét,¹ működését s hogy nem szükséges előre bizonyos pénzüsszeget befizetni,² hanem

ha ő hozzá fűződik a nép anyagi jólétének emelkedése; hogy mily büszke a nép az ő papjára, ki nemcsak a katolikus egyház kegyzereit osztja szét buzgó lélekkel, de törődésével, fáradozásával azt is beigazolja, hogy annak az egyháznak a papja nem nézi tétlenül a *magyar* nép pusztulását, hanem egész testével védi őt a kiszipolyozó, idegen elemek ellen s hogy annak az egyháznak érdeke egy az ő valódi, nemcsak szellemi, de anyagi érdekeivel. Az állami központhoz tartozó szövetkezetekben ily katolikus (sőt még egyáltalán a keresztény) *vezetés* nincs biztosítva. De ezen nagyjelentőségű, szerepléssel egy nagyon fontos befolyást biztosító tényező esik ki a katolikus pap kezéből.

¹ 1. L. fönt 44. §. 2. Anyagi, erkölcsi és nemzeti hasznok. L. *Horváth*: A szövetkezetekről 13. s köv. 24. s köv.

² Ki-ki tehetsége szerint. Senki se vállaljon annyi üzletrészt, a mennyit csak nagy megerőltetéssel képes befizetni. Azért *okos körülmétekintéssel* kell megállapítani, hogy az illető helyen a kereset szerint mennyit képes egy szegény ember hetenként megtakarítani. Ez legyen a heti fizetés nagyságának a mértéke. Pl. városban a napszámos 18-20, a mesterember 30.40 koronát is megkeres; ebből hetenként 1 koronát képes félretenni; itt tehát lehet a heti befizetés 1 korona. De szegény faluban, hol a nép gyárban, bányában vagy másutt 1-2-3 koronát keres naponta, bizony ott jó, ha 20.30 fillért tud egy héten félretenni. Ilyen helyen tehát 20.30 fillér lesz a heti befizetés. De ennyit már a legszegényebb ember is megtakaríthat, ha máson nem, hát a dohányon meg a pálinkán. *Ha valaki többet képes félretenni*, az több üzletrészt jegyez s az annak megfelelő befizetést teljesíti. Pl. ha valaki biztosan számíthat arra, hogy képes lesz hetenként 2 koronát is könnyen megtakarítani, az előjegyezhet 2-3-4 üzletrészt is. De nem szabad sokat vál-

csak minden héten¹ egypár fillér (pl. 20.30 fillér) befizetésre vállalkozni, mely pénzt, mint betétet, kamatostól kapnak vissza; 2. *aláírási ívet* bocsátunk ki, melyen kiteszszük az alakítandó szövetkezet teljes címét, székhelyét s az alapszabályokban megjelölt célját, megjelölve, hogy a szövetkezet hány éves (pl. 5 éves) csoportokra² fog oszlni, de a csoportok felállításában *határozatlan időre* alakul; hogy a tagok *felelőssége korlátolt* (pl. betéteik egyszeres erejéig); kitéve a jelentkezés határidejét, a kibocsátók az ívet aláírják és

lalni. Az első lelkesedés hamar eloszlik. Különbö is 10.nél többet a törvény sem enged meg. *A kinek több pénze van*, az fizethet előre is, sőt az egész évit is kifizetheti. *Ha pedig valaki nem fizet*, akkor *késedelmi kamatot* kell később fizetnie (pl. minden üzletrész után minden hétre 2 fillért). Ez nem zsarolás, hanem hasznos fenytés és pontosságra való nevelés céljából történik. Elnézni azt, a mit nem szabad, helytelen és kártékony szeretet. Természetes, ha a késedelem hibán kívül történt, akkor az igazgatóság esetről-esetre méltányosan intézkedhet.

¹ Jó volna ugyan, ha mindenki akkor fizethetne, a mikor pénzt keres; de hát kis pénzintézet állandó, fizetett hivatalnokokat nem tarthat. Azért rendszeren *hetenként egyszer* és pedig *vasárnap* (pl. a délutáni istentisztelet után 3-5 vagy 6-ig), vagy szombaton 5 órától, vagy úgy, hogy szombaton este eszközöljük pl. a kifizetést, este pedig a befizetést. (A munkaszünetről szóló törvény vasárnap csak azon egyleteknek engedi meg a munkaórát, a melyek hétköznap nincsenek nyitva; de azért a vasárnap dolgozó szövetkezeteknek az ily előkészítő munkát el szokták nézni.) A *havi* befizetés már nehezebb, gyakorlatban nem ajánlható. Ha nehéz volna egy könyvelőnek s pénztárosnak a dolog, választhatunk kettőt is, kik fölváltva végezhetik a dolgukat, vagy akadályozás esetén pótolnák egymást.

² Ez alatt azt értjük, hogy *hány évre* alakuljon a szövetkezet, vagyis hogy hány éven keresztül kelljen a heti befizetéseket folytatni. Lehet úgy is, hogy minden év végén szétosztják, a mit befizettek, persze minél ritkábban történik az osztozkodás, annál több lesz a megtakarított pénz. De a *kamat kivevése* is különböző lehet. Lehet úgy alkotni a szövetkezetet, hogy: *a)* a befizetett tőkét a rá eső kamattal együtt mindenki *minden év végén* visszakapja; *b)* a szövetkezet *több évre* alakul és pedig *a)* úgy, hogy a tőke annyi évig bent marad, a *kamatot* azonban *minden év végén* megkapják a tagok befizetett tőkéik után; vagy *β)* úgy, hogy *mind a tokét, mind a kamatot csak a kikötött esztendő után kapják meg a tagok*. És ezen utóbbi módszer bizonyult legjobbnak. *A gyakorlatban tehát rendszeren 5 évre alakul s a tagok befizetett tőkéiket kamataikkal együtt csak ezen idő eltelte után kapják vissza*. A kik kezdetben nem iratkoztak be, beiratkozhatnak a következő év elején (január 1.), mikor is a beiratkozók egy új *évcsoportot* alkotnak. A kezelés megkönnyítése szempontjából legokosabb a szövetkezetnek is január 1-én kezdeni meg a működését, így könnyebb a határidőket is számon tartani, *meg* a kamatot is kiszámítani.

köröztetik.¹ Miután a határidő letelt s elegendő jelentkeztek – s ez a fő: *minél több szavahihető ember legyen*, a ki kötelezi magát a heti befizetésekre! – akkor az aláírási ívet kibocsátók összehívják 3. az *alakuló közgyűlést* 4. *Alapszabályok*, melyeket közlünk és 5. *Czégjegyzés*, mire nézve minden szükséges dolgot már tudunk.⁸

A keresztény hitelszövetkezet *alapszabályai*:⁴

1. A szövetkezőt jellege, czége, székhelye és czélja. 1. §.....
keresztény hitelszövetkezet czég alatt határozatlan időtartamra és korlátolt felelősséggel hitelszövetkezet alakul olyképen, hogy a szövetkezet kötelezettségeiért annak minden tagja csak a jegyzett, illetve befizetett üzletrészeinek értéke erejéig felelős.

2. §. A szövetkezet *székhelye*:.....

3. §. A szövetkezet *czélja*: tagjai között a takarékossgot előmozdítani, ipari és gazdasági érdekeknek szolgálva, a hiteligenyeket olcsó úton kielégíteni. Kizárva a nyereszkesedést, a keresztény szeretet törvényeit tartja szem előtt.

II. A szövetkezet megalakítása. 4. §. A szövetkezet előre meg nem határozott számú tagokból alakul és 100 részbetét igazolása esetén megalakultnak tekintendő.

5. §. *Tagja* lehet minden erkölcsi tekintetben kifogás alá nem eső *keresztény* egyén,⁵ a ki az e czélra szolgáló ívet aláírja s beiratási díj czímen a szövetkezet pénztárába minden üzletrész után 30 fillért befizet.

A fölvétel iránt elsőízben az első közgyűlés, azután pedig a szövetkezet igazgatósága határoz. Egy tag több üzletrészt is jegyezhet.

6. §. A szövetkezet, minden évben (okt. 1-én) aláírási íveket nyit egy (jan. 1-én) alakítandó új *évcsoport* részére. Az igazgatóságnak joga van csekélyszámú üzletrész jegyzése mellett a csoportot meg nem alakítani.

7. §. A szövetkezet megalakulása után jegyzett üzletrészek aláíróitól az igazgatóság a beiratkozási díjon felül a szövetkezet tartaléktőkéjéhez mérten fölemelt *fölvételi díjat* követelhet. A fölvételi díjak az üzletköltségek fedezésére fordíttatnak.

III. A szövetkezet üzletlőkéje. 8. §. A szövetkezeti *üzletlőke* áll: 1. A tagok által minden egyes üzletrész után 5 év tartama alatt hetenként fizetendő hús fillérekből; 2. az üzletrészek késedelmes befizetése folytán szedendő késedelmi fillérekből; 3. az alapszabályok 5. és 7. §§-ai értelmében fizetendő fölvételi díjából; 4. betétek elfogadásából; 5. átíratási díjából; 6. alapszabályszerűleg alkotott tartaléktőkéből.

9. §. A szövetkezet összes vagyona elsősorban az esetleges veszteségek fedezésére, azután a szövetkezet hitelezői követeléseinek biztosítására, másodszorban a befizetett üzletrészek visszafizetésére szolgál.

¹ L. fönt 45. §. 1. jegyz. ² 45. §. 1. ³ 45. §. 1.c)

⁴ *Szentiványi*, i. m. 15.

⁵ Férfi, nő, sőt gyermek; utóbbi nevében (24 éven alól) atya teszi meg a bejelentést, ki felügyel arra, hogy gyermeke teljesítse is, a mit ő általa megígért.

10. §. A szövetkezet mérleg szerint megállapított jövedelmeinek hova-fordításáról a X. fejezet rendelkezik.

IV. A szövetkezet üzletköre. 11. §. A szövetkezet 1. a tagok heti törzsbeteit beszedi, 2. azoktól tőkebetéteket kamatozásra elfogad, 3. tagjainak kölcsönt nyújt, 4. előleget ad, 5. váltóikat le- és visszleszámítolja, 6. ha a felsorolt üzletágakból eredt követelések biztosítása kívánna, jogában áll akár törvénykezési, akár magánúton valamely értéket vagy ingatlant szerzeni és eladni.

12. §. A törzsbetétek a befizetési napon fizettetnek be és a *tag könyvben* a könyvelő, a pénztáros és napibiztos aláírásával ismertetnek el. Bármely kifizetés ezen könyv ellenében történik.

13. §. A *tőkebetéteknél* következő szabályok alkalmaztatnak: 1. a betevők folyó számmal ellátott könyvet kapnak, melyben a betevő neve, a befektetett összeg mennyisége számokkal és betűkkel kiírva, a betét napja, a kamatlátbat kitüntető rovatok foglaltatnak;¹ 2. minden be- és visszafizetés a pénztárnok, könyvelő és napibiztos által aláírandó; 3. a tőke visszafizetése, kamatok kiadása csakis a betétkönyvecske felmutatására történik; 4. a betétkamatok évenként utólagosan a betevő javára tőkésíttetnek; 5. ezen könyvecskek névre szólnak, mindamelllett a birtokos és előmutató jogszerű tulajdonosnak tekintetik és a mennyiben törvényes vagy szerződéses okok nem gátolják, kezéhez a kifizetések is teljesíttetnek; 6. ha valamely betétkönyvecske elvész, tulajdonosa ezt azonnal az igazgatóságnál bejelenti és 14 nap alatt a megsemmisítési eljárás megindítását igazolni köteles; a megsemmisítést kimondó jogérvényes bírői végzés bemutatása után az érdekelt félnek a takarékbetét könyvecske másolata elismervény mellett ki fog adatni s ez a főkönyvben följegyeztetik.

14. §. A szövetkezet kezesállítás, kézizálog vagy jelzálog mellett ad *kölcsönt* tagjainak.

A kölcsön tartamát s visszafizetési módozatát esetről-esetre az igazgatóság állapítja meg.

Kezesállítás melletti kölcsön csak vagyoniilag teljes biztosítékot nyújtó, habár a szövetkezet tagjai közé nem is tartozó egyén vagy cég egyetemleges jótállása mellett adható.

15. §. *Kézi- és jelzálog* adása mellett kezes nem szükséges, de ily kölcsön a kézi- és jelzálog értékének legföljebb $\frac{3}{4}$ -éig adható.

Kézizálogul a szövetkezet *tűzmentes szekrényében* elhelyezhető tárgyak szolgálhatnak.²

¹ E takarékbetétek alatt nem idegen tőkét értünk, hanem a *tagoknak elhelyezett összegeit*, melyeket nem heti törzsbetét, hanem rendes tőke gyanánt helyeznek el a szövetkezeteknél. Többen ugyanis inkább képesek egy-egy nagyobb betétre, mint heti befizetésre.

² Néha megtörténik, hogy megszorult embertársunk restelvéen a kezes után való járkálást, biztosítékul *kézizálogot*, pl. órát, ékszert stb. ajánl föl. Miért utasítanék vissza? Más meg a kölcsönt *terménnyel, szerszámmal, géppel akarja biztosítani*. Ily esetben a kölcsönkérő barátai vagy szomszédjai állíthatnak ki kötelező iratot, hogy a lekötött tárgyra felügyelnek, annak eltávolítása vagy eladása ellen felelősséget vállalnak. Ily kötelezvény is lehet közvetve zálog.

16. §. A szövetkezet teljesen befizetett üzletrészeire azok értékeinek $\frac{2}{3}$ része erejéig előleget ad.

Az ily előlegről kötelező állítatik ki az üzletrész tulajdonosának aláírásával. Kezes nem szükséges. A kötelező, ha az előleg előbb vissza nem fizettetnék, az évcsoport leteltével lejárt s a tartozás járulékaival együtt a kifizetendő járandóságból levonatik.

17. §. A szövetkezet által leszámítolásra csak oly váltók fogadhatók el, melyek legalább két hitelt érdemlő egyén vagy cég aláírásával vannak ellátva.

A váltók legfőbb hat havi lejáratúak lehetnek és a szövetkezet által visszleszámítolásra felhasználtatnak.

V. Czégjegyzés, 18. §. A czégjegyzés akként történik, hogy a szövetkezet czégét kifejező czimbélyeg alá az elnök és két igazgatósági tag saját-közü névalírását helyezi.

VI. A tagok jogai és kötelességei. 19. §. Minden tag, akár férfi, akár nő, a közgyűlésen *egy szavazati* joggal bír, tekintet nélkül törzsbetéteinek számára.

20. §. Kiskorúak és gyámság alatt levőket szülőjük, illetőleg gyámjuk *képviselhetik* még akkor is, ha a képviselő nem tag. A gyermekeit vagy gyámoltjait képviselő e révén csak egy közvetett szavazattal élhet, ha több tagot képvisel is.

21. §. Ha önjogú tag képviselteni kívánja magát, ezt csakis tag által teheti, ki csak egy meghatalmazást fogadhat el. Az önjogúak *írásban* hatalmazzák meg képviselőiket.

22. §. A mely tag fizetéseiben *egy havi hátralékban van, nem szavazhat.*

23. §. A hátralékos tag köteles minden hétre üzletrészenként 2 *fillér késedelmi díjat* fizetni.

24. §. Az évcsoport lejártakor minden csoportbeli tag illetményeit csakis a közgyűlés után és az ott elfogadott folyósítási terv szerint követelheti.

Azon *részbetétek* és reájok eső osztalékok, melyek három hónapig föl nem vétetnek, mint betétek fognak kezeltetni és az igazgatóság által megállapítandó kamatozásban fognak részesülni.

25. §. Ha valaki *betéteit* félvéven belül kilépés miatt *beszünteti*, lefizetett pénzét elveszti az illető évcsoport javára. Ha a beszüntetés félévtől a 2-ik évig bezárólag történik, a befizetett összeg kamat nélkül, az ezen túl történt beszüntetés esetén a befizetett összeg csak 8%os kamattal az évcsoport végén fog kifizetettetni.

26. §. A ki a 25-ik §-ban elősorolt eseteken kívül heti befizetéseivel *három* hónapon túl intés daczára is késik, az a tagok sorából *kitörölhető* s a kitörlés fölött az igazgatóság intézkedik.

27. §. Egy üzletrész s az azzal járó tagsági jog meg nem fosztható.

28. §. A szövetkezeti tagnak joga van részben vagy egészben befizetett üzletrészt s ezzel a vele járó tagsági jogát tagul elfogadható egyénre *átruházni*. Az átruházás az igazgatóság beleegyezésével válik jogérvényessé. Az átruházó helyébe lépett tag köteles az 5. §-ban megállapított nyilatkozatot aláírni és az átruházási illetéken felül egy részbetétől 30 fillér átíratási díjat fizetni.

VII. Kilépés. 2i). §. Valamely tagnak kilépése önként vagy önkénytelenül következik be, de csak a K. T. és alapszabályokban gyökerező felelősség föntartása mellett történhet meg. Kilépés történik: 1. *elhalálozás*; 2. heti betétek nemteljesítése miatt való *kizárás*; 3. az üzletrésznek másra történt *átvétel* általa.

Az 1. pont esetében teljesített befizetések a jogosult örökös javára 4% kamattal lesznek gyümölcsöztetve, míg a 2. alatti esetben a 26. §. az irányadó.

VIII. A szövetkezet szervezete. 30. §. A szövetkezet ügyeit 1. a közgyűlés; 2. az igazgatóság; 3. a választmány és 4. a felügyelő-bizottság intézi.

1. *A közgyűlés.* 31. §. A közgyűlés határozatképes, ha annyi tag van jelen, a mennyi a *betétek felénél eggyel több* betéttel képvisel: különben 15 nap alatt új közgyűlés hívandó össze, mely az első összehívás tárgya fölött határozatképes.

32. §. A közgyűlést az igazgatóság hívja össze. A meghívás *nyolcz* nappal előre történik.

33. §. A rendes közgyűlés az év berekesztése után három hónapon belül összehívandó.

34. §. Ha a szövetkezeti tagoknak az összes szavazatok *egy tizedét* képviselő száma, az ok és cél megjelölése mellett, rendkívüli közgyűlés tartását az igazgatóságtól írásban kéri, annak összehívása *nyolcz* nap alatt teljesítendő.

35. §. A felügyelő-bizottság is, ha az igazgatóságnak a szövetkezet érdekeit veszélyeztető alapszabályellenes intézkedéseit észreveszi, nemcsak jogában, de kötelességében is áll rendkívüli közgyűlés egybehívását követelni.

36. §. A közgyűlésen az elnök vagy helyettese elnököl.

37. §. Az elnöknek kétség esetén jogában áll a névszerinti szavazást elrendelni, sőt erre kötelezve van, ha tíz jelenlevő tag azt írásban kéri.

38. §. A közgyűlés *általános szótöbbséggel* határoz. Az szavazatok egyenlősége esetén az elnök dönt.

39. §. A közgyűlési jegyzőkönyvet a közgyűlés elnöke, jegyzője és két e célra kijelölt tag írják alá. A közgyűlési jegyzőkönyv az évi mérleggel együtt az illetékes kir. törvényszéknek bemutatandó.

40. §. A rendes közgyűlés tárgyai: 1. a lefolyt üzletéről jelentés és a mérleg előterjesztése és jóváhagyása; 2. tiszta nyeresmény fölötti határozathozatal; 3. ingatlan-tulajdonjog szerzése és elidegenítése; 4. az elnök és két igazgatósági tag, valamint a választmány és felügyelő-bizottság megválasztása, fölmentése, elmozdítása; alapszabályok megváltoztatása vagy pótlása; 6. a szövetkezet fölsláslása iránti határozathozatal; 7. indítványok.

41. §. A tagok által teendő indítványok a közgyűlés napját megelőző *nyolcz* nappal az igazgatósághoz írásban benyújtandók, különben a következő közgyűlésen tárgyalatnak. A közgyűlés a tárgyak fölött azon sorrendben határoz, a melyben a meghívóban felsorolva lettek.

2. *Az igazgatóság.* 42. §. Az igazgatóság áll: a közgyűlés által általános szótöbbséggel öt évre választott elnökből és négy igazgatósági tagból.

43. §. Az igazgatóság a szükséghez képest többször, de legalább *havonként* kétszer ülést tart, melynek határozatait naplószerűen följegyzi. Ülését az *elnök* hívja egybe, melynek határozatképességéhez az elnökön kívül két tag jelenléte szükséges.

44. §. Az igazgatóság *képviseli* a szövetkezetet hatóságok és harmadik személyek irányában és eszközli a czéggjegyzést, mely czélból az elnök és a két igazgatósági tag mint czéggjegyzésre jogosítottak a kir. törvényszéknél bejegyzendők.

45. §. Az igazgatóság hatásköréhez különösen 1. új tagok fölvétele; 2. részbetétek másra való ruházásának jóváhagyása; 3. a takarékpénztárszerű betétek kamatlábainak meghatározása és az ily betétek tárgyában a fölmondási idő meghatározása; 4. az üzletrend megállapítása; 5. a követelések behajtása körüli intézkedések megtétele; 6. a könyvelő alkalmazása; 7. a takaréklap gyümölcsöző elhelyezése; 8. a pénzkezelés havi kimutatásainak vizsgálása; 9. a közgyűlés összehívása; 10. a felügyelő-bizottság által megvizsgált évi számadásnak a közgyűlés elé terjesztése és közzététele; 11. a közgyűlésen hozott határozatok foganatosítása, a mennyiben azok nem más közegeknek hagyvák meg; 12. az üzlet gyakorlására szükségelt helyiségek kibérlése és az üzlet felszerelése; 13. az ügyrend megállapítása; 14. a szövetkezetet érdeklő mindennemű egyéb ügyek tartoznak, a mennyiben azok a közgyűlés hatáskörébe nem esnek.

Az igazgatóságnak legalább egy tagja az üzleti napok bizonyos részében a szövetkezet üzleti helyiségében jelen lenni köteles.

46. §. Ha az igazgatóságban üresedés áll be, az állás betöltésére rendkívüli közgyűlés hívandó egybe. Az új igazgatósági tag megbízása a többiével együtt jár le.

3. *A választmány.* 47. §. A választmány áll az igazgatóság tagjaiból és a közgyűlés által általános szótöbbséggel *három* évre választott tíz tagból. A választmány fele, mely újra is megválasztható, minden év végével kilép, az első kilépés sorshúzással történik.

48. §. A választmány *havonként* legalább egyszer, de szükség esetén gyakrabban tartandó üléseit az igazgatóság hívja össze s azon az igazgatóság elnöke vagy helyettese elnököl; határozatképes, ha az elnökön kívül négy tagja van jelen. Határozatait egyszerű szótöbbséggel hozza s azokról naplót vezet.

49. §. A választmány föladata a hitelre igényt tartó tagok *hitelképességét megvizsgálni* és a tagok hitelét megszabni. Föladata továbbá a tagok hitelképességére befolyással bíró viszonyokat figyelemmel kísérni s ez alapon a kiszabott hitelmaximumokat esetről-esetre módosítani.

A választmány az üzleti napokon magát egy taggal képviselteti, ki mint *napbiztos* a be- és kifizetési adatokat aláírásával ellenőrzi.

4. *A felügyelő-bizottság.* 50. §. A felügyelő-bizottság áll három tagból, kiket a közgyűlés általános szavazattöbbséggel egy évre választ. A felügyelő-bizottság magának elnököt választ, annak meghívására *havonként* ülést tart, határozatait az elnökkel írásban közli.

51. §. A felügyelő-bizottság *ellenőrzi* a szövetkezetnek ügyvezetését minden ágában, e végből jogában áll a szövetkezet ügyeinek menetéről magának bármikor tudomást szerezni, a szövetkezet könyveit, iratait és pénztárát bármikor megvizsgálni.

A felügyelő-bizottság az évi számadásokat és mérleget, a nyereségfölosztást tárgyzó indítványokat *megvizsgálni* és erről a közgyűlésnek *jelentést*

teni tartozik. E jelentés nélkül a közgyűlés a nyereség fölosztása iránt érvényesen nem határozhat.

52. §. Ha a felügyelő-bizottság hivatalos működésében a szövetkezet érdekeit sértő mulasztásokat avagy visszaéléseket tapasztal: a közgyűlést azonnal összehívattatni tartozik.

A felügyelő-bizottság a főntebbieken kívül más teendőkkal föl nem ruházható. Az igazgatóság, a választmány s felügyelő-bizottság és a hivatalnokok kötelességeiket a nép érdekében ingyen tartoznak teljesíteni. Ez azonban a tiszteletdíjat nem zárja ki.

IX. A hivatalnokok. 53. §. A szövetkezet tisztikara: 1. egy igazgató; 2. könyvelő; 3. egy pénztáros.

54. §. Az *igazgató* a szövetkezeti iroda főnöke, ki az ügyvitelért az igazgatóságnak felelős.

55. §. A *pénztárnok* fölveszi a befizetéseket, teljesíti a kifizetéseket s a kezelésére bízott összes érték erejéig egész vagyonával felelős. Pénztári naplót vezet.

56. §. A *könyvelő* az üzleti könyveket felelősség mellett vezet.

57. §. A levelezéseket az elnök vagy helyettese írja alá. A szövetkezet pecsétjét az elnök őrzi.

X. Évi számadás és mérleg. 58. §. Az üzletév tart minden év *január 1-től december 31-ig*, melynek lejártával az üzleti könyvek lezáratnak s a meglévő pénztári készletek, adóslevelek, értékpapírok és zálogtárgyak állandéka a felügyelő-bizottság által megvizsgálandó.

59. §. A teljes évi számadást tartozik a pénztárnok és könyvelő az igazgató felügyelete és közreműködésével legkésőbb február 15-ig az igazgatóságnak, emez pedig legkésőbb márczius 1-ig a felügyelő-bizottságnak betervezni.

60. §. Az *évi számadásnak* a következőket kell tartalmaznia: 1. az összes évi bevételeket és kiadásokat; 2. a nyereség és veszteség külön kiszámítását; 3. a szövetkezetnek az év végével vagyoni állását föltüntető mérleget.

61. §. A *mérlegnél* a szövetkezet adósságain kívül a tartalékalap a tagok részbetéteivel együtt, úgyszintén a következő évre netán előre fölvevett kamatok állapota a szenvadó állapotban, ellenben az ingatlanok és ingó értékek, a szokásos elhasználási százalék levonásával, továbbá a pénztár-álladék készpénzben és papírokbán, az utóbbiak árfolyamok szerint, végre a künnlevő követelések különböző minőségük szerint a cselekvő állapotban számítandók, úgy azonban, hogy a netáni kétséges követelések csak valószínű érték szerint veendőek föl, a behajthatlanok pedig leírandók. Az ekkép fönmaradt többlet képezi a tiszta nyereseményt.

62. §. Az *üzleti jövedelemből levonandók*: az üzleti és kezelési költségek, adó s az évtársulatot bármi czimen ért veszteség: a fönmaradó tiszta jövedelem 20%-a a tartalékalapra fordítván, a többi az évtársulat tagjai közt betétarányban fölosztatik.

63. §. Az évi számadás és mérleg a kir. törvényszéknek haladéktalanul bemutatandó.

XI. A szövetkezet hirdetményei. 64. §. A szövetkezet mindennemű

hivatalos hirdetései és meghívói a «.....»-ban¹ tétetnek közzé és a szövetkezet helyiségében kifüggesztendők.

A közgyűlésre a tagok dobszóval hivatnak meg.

XII. A szövetkezet föloszlása. 65. §. Minden évben új csoportnak alakítása által ezen szövetkezet folytatólagos alapra helyezkedik s egy-egy csoportnak időtartama öt év.

66. §. A szövetkezet föloszlása következő esetekben történik: 1. közgyűlési határozat által; 2. más társulattal egyesülés által; 3. csőd által; 4. törvényszéki határozat által. Az 1. esetben szükséges, hogy a szövetkezet összes tagjainak $\frac{4}{5}$ része a föloszlás mellett szavazzon.

67. §. A föloszlás minden esetében – a csődöt kivéve – *fölszámolásnak* van helye, mikor is az igazgatósági tagok fölszámolókként szerepelnek.

68. §. A föloszlás kihirdetése után az 1875: XXXVII. t.-cz. XI. szerint hat hó lefolyása alatt a künnlévő követelések beszedendők, az összes számadások rendbehozandók s a szenvedő állapot fedezése után fennmaradó cselekvő állapot a már le nem számolt óvcsoport valamennyi tagja között összes részleteik arányában fölosztandó.

A szövetkezet jogositva van az évcsoport fölosztása alkalmával azon összegeket, melyek kiskorúak neve alatt lettek befizetve és elkönnyelve, a szülők vagy gyámok kezeihez, kik a könyvvel jelentkeznek és a kiskorú helyett a befizetéseket teljesítették – fizetni ki, ha azonban az érdekelt kiskorú ezen kifizetést ellenezné, az illetékes gyámhatóság kezeihez lesz az letéve.

(Keltkeresztény hitelszövetkezet 19..... hó..... tartott alakuló közgyűlésén.

Két hitelesítő tanú:

N. N.

N. N.

N. N.

az alakuló gyűlés elnöke.

N. N.

az alakuló gyűlés jegyzője.)

A mint említettük, az alapszabályok két példánya, az alakuló közgyűlés jegyzőkönyve, a tagok betűrendes névsora, három darab czímpéldány s a közgyűlés összehívó íve fölküldetik az illetékes királyi törvényszékhez egy kérvény kíséretében, melyben a szövetkezet alapszabályainak jóváhagyását, a szövetkezet czégének bejegyzését és kihirdetését elrendelni kérjük.²

A működés megkezdhető a jóváhagyás előtt is, ha azt a nap-tár (vagyis ha január vagy július 1-je) azt kíváná, de ezért a vezetőség felelős. (1875: XXXVII. 228. §.)

2. A keresztény hitelszövetkezet vezetése. Kisebb forgalmú helyet tartunk szemünk előtt, hol kettős könyvvitelhez értő egyén

¹ «Alkotmány», «Új Lap» vagy «Szövetkezzünk» (legújabbban az «Igaz Szó»-val egyesítettett).

² L. 44. §. 1. c).

nincs s magát a *népet kell oktatnunk* a szövetkezet vezetésébe. Azért az egész ügy- és könyvvitelben Szentiványi (*Keresztény Hitelszövetkezetek Kézikönyve*. Budapest, 1906, 0.50 K) tapasztalatban kipróbált útmutatását kell szemünk előtt tartanunk. A ki ker. hitelszövetkezetet alakítani szándékozik, az ebben a könyvecskében mindent a legnagyobb részletességgel megtalál.

* * *

A hitelszövetkezetek a pénzt, a mit a tagok betesznek, oly tagoknak, kik arra rászorulnak, kölcsön adja tisztességes kamat mellett. Czélja ugyanis egyrészt a népet *takarékosságra szoktatni*¹ s lassacskán pénzhez juttatni; ezért az elhelyezett pénz után a tagoknak kamatot fizetet (3-4%), másrészt a tagokat kölcsönnel segíti, mely után az előbbinél valamint nagyobb (de a takarékoknál még mindig kisebb) kamatot szed (pl. 6-7%). Ezen *kamattöbbletből* nagy forgalom mellett szép tőke gyűlik össze, melyet részint tartalék-alapra, részint az ügyvezetők jutalmazására fordíthat.

A megszorult tagokon továbbá nemcsak úgy segít, hogy *olcsó* (kis) *kamatra* ad kölcsönt, hanem különösen azzal, hogy a kölcsönvett összeget heti, illetőleg havi *részletekben fizethetni vissza*. A szegény emberre nézve ez kimondhatatlan jótétemény. Ennek alapján ugyanis az uzsorás – adósságok konvertálhatók. Pl. valaki tartozik 100 koronával s uzsora-kamatot fizet utána. A hitelszövetkezet kifizeti helyette a 100 korona adósságot, ő pedig hetenként 40 fillérvél lassan megszabadul adósságától.

Tartsuk tehát szem előtt, hogy *a kisember* (kisgazda, kisiparos stb.) csak a kis kamatú, vagyis *olcsó pénzzel boldogulhat*.

Az a kérdés: miből ad a hitelszövetkezet kölcsönt (hol szerzi a forgalmi tőkét)?

Az Országos Központi Hitelszövetkezetbe tartozó szövetkezet magától a központtól nyer forgalmi tőkét, ha a saját pénzkészlete kevés.

Az önálló hitelszövetkezeteknek nagyobbára működésük kezdetén okoz ez gondot, mikor még kevés a pénzkészlet. De hát ilyenkor egyszerűen csak annyit adhatunk, a mennyi a befizetések-

¹ Vagyis hogy mindazt meg tudja vonni magától, a mi nem szükséges. Ilyen a szeszes ital élvezése, hiábavaló földvétel (hitelre, adósságra) stb., nőknél a fényűzés stb.

ből begyűlt. Ha mégis szükségesnek tartanak a forgalmi tőke nagyobbítását, akkor mindjárt az alakuló közgyűlésen fölszólítjuk a tagokat, hogy egyebütt fekvő tőkéiket a szövetkezetben helyezték el, hol azok után, mint takarékbetétek után, megkapják a rendes kamatot (pl. ha 6%-ra kölcsönzünk, biztosítunk 4-4½%-ot). Így a posta vagy egyéb takarékbán, vagy magánosoknál levő tőkék-ből nyerünk szükséges forgalmi tőkét. Ha hamarosan nagyobb összegre lenne szükségünk (hogy idegen pénzüntézethez ne forduljunk, mert akkor elveszítjük az illeték- és bélyegmentességet), akkor az igazgatóság vagy valamelyik tag a szükséges pénzt fölveszi egy jóirányú takarékpénztártól (esetleg váltóra is, mely esetben a kezes a szövetkezet lesz), azt mint tőkebetétet a szövetkezetnél elhelyezi, arról takarékkönyvecskét kap s így magánfelelőssége megszűnik. A szövetkezet törleszti s a törlesztett összeget a közvetítő tag takarékbetétjéből mint kivett tőkét leírja. Természetes, ez csak szükség esetére szól.¹

48. §. A hitelszövetkezet alapján alakítható egyéb szövetkezetek.

A hitelszövetkezet azon erkölcsi, anyagi és nemzeti eredményeken kívül, melyekről föntebb beszéltünk, alapját képezi egyszersmind az egyéb szövetkezeteknek, melyek hasonlóképen a nép javát tartják szem előtt. A hitelügyekkel rokon kérdések a fogyasztási és értékesítési ügyek. Hogy sok helyütt az ily egyletek nem életképesek s úgyszólván csak tengődnek, a járatlanság, kezelési hibák stb. mellett a legfőbb ok a *tőkehiány*. Sok ily szövetkezet 2-3 ezer korona részvénytőkével alakult meg és mindjárt kezdetben 10-20 ezer korona árúteherrel rendezkedett be. Pénz nem lévén, a számlák fizetetlenül maradtak; elveszett a pénztárjuttalék (a kasszaskontó), jött helyébe a számlák összegének időközi kamata, váltófedezet, szorongatás, áruszállítás megtagadása, perek és csőd.²

Olt azonban, a hol előbb, vagy legalább is együtt megalakult a hitel-szövetkezet, ott a fogyasztási szövetkezet is könnyen boldogul. A forgótőkét adta a hitelszövetkezet. Pénz lévén, a számlák rögtön kifizetettek. Ez pedig nagy dolog, mert hisz egy 40-50 ezer korona évi forgalmat csináló fogyasztási szövetkezet körülbelül 700.800 korona kasszaskontóig viheti, ha fizetéseit lejárator pontosan teljesíti. És ez a nyereség bőven elég a hitelszövetkezettől fölvelt forgótőke kölcsön – kamatának fizetésére. De a kapcsolatos hitelszövetkezet megoldja azt a másik nehéz kérdést is, mely miatt sok szövetkezet elpusztul, t. i. a *hitelben vásárlás* kérdését is. A fogyasztási szövetkezet t. i. csak a részvény erejéig adjon hitelt; azt fődözi a részvény, ezentúl pedig csakis fődözet mellett adjon; pl. fődözeti kötelezőre, melyet a vásárló és két

¹ Szentiványi i. m. 53. s köv. ² U. o. 9.

jótálló aláír. Ezt a kötelezőt a hitelszövetkezet leszámítolja, vagyis kifizeti a fogyasztási szövetkezetnek, az adós pedig a törlesztést a hitelszövetkezetnek teljesíti, mint rendes adós. így természetesen az üzlet mindig fizetésképes. De ha hitelben árul, akkor lassanként elfogy a forgótőkéje s beáll az előbb említett szerencsétlen állapot.

Ép úgy vezérszerepet visz a hitelszövetkezet egyéb vállalatnál is.

1. *Gabonaértékesítésnél* a hitelszövetkezet a termény biztosítéka mellett előleget ad s a gabona árából ő kapja vissza első helyen a kölcsönzött előleget.

2. *Bérlet-szövetkezeteknél* vagy egyszerű társulásnál leheteti a biztosítékul kívánt egy vagy félévi haszonbért s ennek ellenében leköti magának a termények megfelelő részét.

3. Ha a községben egy-egy vetőgép, motoros cséplő, daráló vagy egyéb *mezőgazdasági gép* kerül eladás alá, azt mint hitelszövetkezet megveszi, az igazgatóságból megalakítja a kezelők testületét, mely írásbeli kötelezettséggel felelősséget vállal a közös vagyonért s azt a használatba venni óhajtóknak a szokásos vagy talán kisebb bérért használatba engedi.

4. *Eladásra kerülő telkek* a hitelszövetkezet közbejöttével azok kezébe kerülhetnek, kiket a szövetkezet arra érdemeseknek ítél.

5. *Parcellázással* a hitelszövetkezet révén sok szegény zsellér vagy munkás juthat egy kis darab földhöz, melyben árát ő egyszerre kifizetni nem tudná.¹

Ezek alapján világos, hogy a hitelszövetkezet révén a hitel kielégítésén kívül fogyasztási cikkek, vetőmagvak, tenyészállatok, gazdasági gépek és eszközök, iparosoknál pedig nyersanyagok (bőr, fa, posztó stb.), félkészítmények *közös beszerzése*, közös gépek és gépműhely használata; gabona, bor, tej, gyümölcs stb., valamint ipari termékek közös készítése és *közös értékesítése*; állami, vagy *magán-munkálatok* (építkezések, katonai vagy törvényhatósági szükségletek stb.) *közös* megszerzése, elvállalása és szállítása is, mely az egyes kisiparos erejét meghaladja (nyersanyagok földolgozása, ipari készítmények közös termelése, azoknak közös elárúsítása – árúcsarnokok –) megvalósítható.

6. A *munkások* érdekében is igen sokat tesz az O. K. H. Sz., mert a míg egyfelől a földműves – munkások szövetkezeteinek szervezésével családi tűzhelyhez, lakóházakhoz juttatja s így «röghöz köti» a munkásokat, másrészt az ipari munkásokat keresetáganként külön csoportosítva takarékosagra szoktatja, házbér-kölcsönök folytán pedig a házbér-uzsorától megmenti; sőt sok esetben ezen külön csoportok szervezetében és keretében igen sok munkást *önállóságra* segített. E munkásszövetkezetek fejlődésének megvilágításául föl- említtük azt, hogy a Csanád. Arad és Békés megyékben szervezett munkás- hitelszövetkezetek gazdasági (földműves), a pozsonyi, a kolozsvári és budapesti munkásszövetkezetek pedig ipari munkásokból állanak. Érdekes, hogy a kolozsvári dohánygyári munkások szövetkezete kerekszámban 200.000, a budapesti általános hitelszövetkezet pedig kerekszámban 800.000 kor. forgótőkével rendelkezik.

Az 1898: XXIII t.-cz. alapján alakult Országos Központi Hitelszövetkezet kötelékébe belépett és tagul fölvevett szövetkezetek túlnyomó részben *hitelszö-*

¹ *Szentiványi* i. m. 10. s. köv.

vetkezet, mert elsősorban a hitel szervezése volt a cél, a melyet megvalósítani iparkodott.

A *hitelszövetkezetek* is kétfélék, nevezetesen: vannak gazdasági és vannak ipari hitelszövetkezetek. Az elsőknél a tagok túlnyomó és legnagyobb részben kisgazdák, a másodiknál pedig kisiparosok.

A gazdasági hitelszövetkezetbe azonban a kisiparos is beléphet és hitelígényei ép úgy kielégíttetnek, mint a kisgazdának, a mit bizonyít azon körülmény is, hogy 1905. év végén a gazdasági hitelszövetkezetekben mintegy *húszezer* kisiparos tag volt.

Az *ipari hitelszövetkezetnek* a szerint, a mint a szövetkezel-, területén túlnyomóan kisgazdák, avagy kisiparosok lagnak, illetve léptek be tagnak, *ipari és gazdasági* vagy *gazdasági és ipari hitelszövetkezet* a jellege és czége és végre az esetben, ha a tagok tisztán iparosok: *ipari hitelszövetkezet a jelleg*. Az ipari hitelszövetkezetek a szerint, amint az iparosok a szövetkezet megalakításával nyersanyag-beszerzést, termelést, vagy közös raktártartást czéloznak, a szerint változnak és pedig vannak *nyersanyag-beszerző, szövetkezeti gépműhely, termelő- és árucsarnok-szövetkezetek*. Iparáganként ezen szövetkezetek: *bőripari, faipari, agyagipari, szabóipari, építőipari, vasipari, kocsigyártó-ipari, kosárfonó-ipari, sütőipari, kezyűipari, kőfaragóipari, hentesipari, kádáripari és textilipari szövetkezetekre* oszlanak.

Az *ipari hitelszövetkezetek keretében* azonban ez iparosok egyes külön szervezett úgynevezett szakcsoportok révén (10.15 iparostag) még külön alkalmi egyesületet, szakcsoportot képezhetnek.

2. Fogyasztási szövetkezetek.

49. §. a) Szoros értelemben vett fogyasztási szövetkezetek.¹

1. A nép anyagi jóléte a *takarékosság* mellett attól függ, hogy fogyasztási czikkeit jó minőségben is olcsón legyen képes *beszerezni* s a mit termel, azt becsületes áron tudja *értékesíteni*, vagyis: kevesebbet adjon ki s többet vegyen be. Mindkét czélt csakis szövet-

¹ Balogh Elemér, Tájékoztató fogyasztási szövetkezetek szervezéséről. Budapest, 1906; Dr. Müller Hans, Falusi és községi fogyasztószövetkezetek szervezése és működése. Budapest, 1904; Egan-Podhorszky, A keresztény fogyasztási szövetkezetek központjának évkönyve, 1906. Bpest, 1907; Horváth János, A szövetkezetekről. Bpest, 1901, 86. s. köv.; Majláth József gr., Szociálpolitikai tanulmányok. Bpest, 1903, 115., 216. s. köv.; Dr. Hans Crüger, Handbibliothek für das deutsche Genossenschaftswesen. Berlin, J. Gutentag. 3. B.: *Handbuch für Konsumvereine v. Oppermann u. Häntscke*. Berlin, 1899; *Sidney-Brentano*, Die britische Genossenschaftsbewegung. Leipzig, Dunker und Humblot, 1893.

kezet útján vagyunk képesek elérni. De ne feledjük el: itt máigazdasági harcról is van szó. A «boltos», a mint Majláth József grófot is nevezték, sok üldözésnek, rágalmazásnak van kitéve, különösen kezdetben. Az érdekelt szatócsok képesek elzüllött emberek fölbérelésére, hogy bizalmatlanságot keltsenek a szövetkezet iránt. Rossz áraik árát lenyomják, azokat olcsóbban adják, mint a szövetkezet, azon ravasz számítással, hogy a nép hozzájuk megy vásárolni (sajnos, sokszor meg is történik), nem törődve az áru minőségével és a hamis mértékkel s hogy a mit talán most vesztenek (?), bőven visszatérül, ha megbukik a szövetkezet.¹ Ide már kitartás és jellem is kell; hogy daczára minden beszédnek és csalogatásnak, kitartóan pártoljuk a mi keresztény szövetkezeteinket.

A fogyasztási szövetkezet alapja a *nagyban és közvetlen* a termelőtől való *vásárlás* előnye. Erre kell a szövetkezet; mert csak az képes nagyban vásárolni. Így *jó* minőséghez *olcsóbban* jut az ember s becsületes *mértékkel* kapja, a mit vesz; tehát háromszoros a haszon.

Mint minden szövetkezetnél, úgy itt is irányadó alapelv, hogy: nyereszkezdés ki van zárva. Azért a fogyasztási szövetkezetnek csupán csak annyi haszonnal szabad áruikon túladni, a mennyi a szövetkezeti bolt főtartásának költségeit fedezi. Ha pedig a szövetkezetnek több jövedelme lenne, ezen jövedelem fölött a szövetkezet közgyűlése határoz s azt vagy egészen, vagy részben a tagok között vásárlásaik (vagy üzletrészeik) arányában visszatéríti.

De mivel egy-egy szövetkezet nem rendelkezik annyi vevővel, hogy a nagyban és közvetlenül történő bevásárlás igazi előnyeit élvezze: azért szükségessé vált a fogyasztási szövetkezetek számára is szövetkezeti központ létesítése. Ily központ van kétféle: a gróf Károlyi Sándor-által 1898-ban alapított Hangya, a Magyar Gazdaszövetség Fogyasztási és Értékesítő Szövetkezete (Budapest, IX., Boráros-tér 1.) és a Keresztény Fogyasztási Szövetkezetek Központja. (Budapest, IX., Bakács-tér 1.)

A *központ* föladata: 1. fogyasztási szövetkezetek *alapítása*. azok *berendezése* s állandó *ellenőrzése*; 2. az *árúközvetítés*. Ugyanis a szövetkezetek élén rendesen papok, tanítók, birtokosok állanak, kik a beszerzési és eladási források iránt elegendőképen tájékozva

¹ Keresztény Fogyasztási Szövetkezetek Központjának Évkönyve, 1906. 165. s. köv.; Horváth János, A szövetkezetekről. 15. s. köv.

nincsenek s tekintve hivatásukat, nem is lehetnek. Kénytelenek kereskedők közvetítését igénybe venni, kik érezvén, hogy alattuk vágják a fát, semmi esetre sem fogják a szövetkezet virágzását előmozdítani. Épúgy az ellenőrzés is, mely szakértelmet igényel, a központ révén tökéletesen eszközölhető. Szóval: a *központ* és a hozzá való csatlakozás *szükséges*.

2. Alapelvek.¹ 1) Csak ott alakítsunk szövetkezetet, hol legalább egy intelligens ember van, *a ki a dologgal törődik* s azt szívvel-lélekkel kész segíteni. Ha nincs ilyen egyén, akkor ne alakítsunk.

2) Csak akkor léptessük életbe, ha a helyi viszonyoknak *megfelelő üzletrészek* nemcsak jegyezve, de *tényleg be is vannak fizetve*, hogy t. i. az első berendezés fedezve legyen.

3) Hogy a szegényebb nép is könnyebben hozzáférhessen, *inkább kisebb üzletrészeket csináljunk*. A ki többet akar fizetni, az jegyezhet több üzletrészt.

4) Olcsó, jó helyen fekvő *bolthelyiségről* kell gondoskodni és becsületes, ügybuzgó *kezelőről*. Egész tudatlan, de szorgalmas, lelkiismeretes emberből, ha belegyakorolja magát, jobb boltos lesz, mint az ú. n. kereskedőből. Ezt ugyanis nehezebb ellenőrizni, könnyen csalhat.

5) Főelvünk legyen: a szövetkezeti bolt *csak készpénzért és csak tagoknak* árul. Ez roppant fontos! Az előbbivel a könnyelmű magyar természetet kötjük meg üdvösen, másrészt biztosítjuk a szövetkezet forgótökéjét, arra képesítjük, hogy megrendeléseit készpénzzel fizeti, megkapja a kassa-skontót és virágzik. A másik által erkölcsi nyomást gyakorlunk a nem-tagokra, hogy a szövetkezetbe belépjenek; neveljük az összetartás érzetét.

Tehát csak tagoknak kell készpénzért árut adni (habár nem-tagoknak árulva, nem is követne el törvényszegést), ennek oka igen kézzel fogható. Ugyanis, ha a szövetkezet nem-tagoknak is ad árut, akkor nem fog akadni ember, a ki üzletrészt írjon alá. Sőt azok is kilépnek, a kik tagjai a szövetkezetnek. Mert senki sem fogja kockáztatni a pénzét, ha a nélkül is részesülhet a szövetkezet nyújtotta előnyökben s így nemsokára a szövetkezet kellő forgótőke hiányában válságos helyzetbe kerül. De ettől eltekintve, a szövetkezet az esetben elveszíti az 1882: LX. t.-cz. által biztosított

¹ A fogyasztási szövetkezetek föltételei. Gr. *Majláth* József, i. m. 216. 1.

6%-ig terjedő adómentességet, üzletkönyvei bélyegkötelesekké válnak, melyek különben az 1869: XVI. t.-cz. 5. §-a, valamint a bélyeg- és illetékszabályzat 89. díjtétel XII. C) pontja értelmében bélyegmentesek. Különben is kívánatos, hogy a szövetkezeti eszme magasabb célja is érvényre jusson s hogy még a legegyszerűbb ember is tudatára jöjjön annak, hogy épen és csakis a szövetkezet által részesülhet a kedvezményben. Végre pedig nem igazságos dolog az, hogy a vagyonuk egyrészét kockáztató tagok semmi előnyben ne részesüljenek azok fölött, a kik ezen anyagi felelősség alól kibújnak.¹

6) Óvatosan és körültekintéssel kell kezelnünk mindazon ügyeket, melyeknél a pénzügyi hatóságokkal van dolgunk. Ezek – sokszor – fölbujtva a szatócsok által, sok kellemetlenséget okoznak. Azért ajánlja gróf Majláth, hogy az ily üzletkörökre való kiterjedés (*hús-, italkimérés, trafik* stb.) csak ott és oly mértékben volna alkalmazandó (és semmiesetre sem a kezdet elején), a hol arra való ügyes kezelő van; a hol az igazgatósági és felügyelőbizottsági tagok érdeklődnek az ügyek iránt s az ellenőrzésben tevékeny részt vesznek.

7) Nagy körültekintéssel kell lenni az *árú-rendelésnél*. Ki kell ismerni a helyi szükségletet. Fölösleges árút nem szabad rendelni. Itt tehát a főelv: a *közszükséglet!* Sokféle hiábavaló árút nem szabad tartanunk. Az csak a vevésre való csábítás eszköze és csak az erre számító szatócs-típus szokása, a ki regale-bérlő, korcsmáros, boltos, pénzkölcsönző, ügynök volt egy személyben, a falu mételye, erkölcsi és anyagi romlásának előidézője!

8) Az árúbeszerzésnél a legfontosabb: a *jó forrás*. Ezt legsikeresebben a központ eszközli. Ennél történjék tehát a rendelés. De minden erővel kell harcolni a *közvetítők* és *ügynökök* ellen. Ezeknél ne rendeljünk semmit!

9) Végre vigyázni kell magára az *üzletvezetőre* is. Ez, különösen ha szakértő, könnyen lehet a szövetkezet romlására, ha túlsókat rendel vagy ha nem idejében, nem eleget s nem a szükségeseket rendel, akkor a szövetkezetet bajba keverheti, a vevőket pedig elkedvetleníti. Az ily üzletvezetők néha a kereskedőkkel, szatócsokkal és utazó ügynökökkel összejátszanak, sápot kötnek ki maguknak a szövetkezet megrontására.

¹ Balogh E. i. m. 12.

Majláth József gróf ezen üdvös tanácsait, mint alapelveket, mindenkinek, ki fogyasztási szövetkezetet akar alakítani, jó eleve meg kell jegyeznie.

3. Fogyasztási szövetkezet alakítása. Említettük, hogy fogyasztási szövetkezet alakításához csak akkor fogjunk, ha: 1. elég sok *üzletrészt* jegyeztek és azt be is fizették; 2. ha találunk alkalmas *üzletvezetőt*. Ha a helyi körülmények a szövetkezet megalakítását szükségessé teszik s a szövetkezeti bolt fönnállását az említett két körülmény biztosítja: akkor a legegyszerűbb eljárás a központhoz fordulni, honnan az alapítók a további teendőkre nézve a legnagyobb részletességgel megkapják az útmutatást.

A központokra nézve ugyanaz a mondandó, mint előbb a hitelszövetkezeti központokra.

Az előmunkálatok ugyanazok, mint a hitelszövetkezethél. Megbeszéljük előbb értelmes emberekkel a dolgot, a szövetkezet érdekében *akciót indítunk* meg, megismertetjük az alapításnál követhető főbb elveket, megismertetjük úgy a vezetéssel járó terheket, mint azon nehézségeket is, melyekkel a szövetkezetnek különösen kezdetben, meg kell küzdenie. Megállapítjuk az *üzletrészek* nagyságát. A szövetkezeti eszmének előharcosai, a rochdalei takácslegények, «a becsületes utászok» (pioner) 100 kor. értékű üzletrészt csináltak, melyet 1 koronás heti befizetéssel gyűjtöttek össze. Faluhelyen 20, városban 30.40 kor. értékű üzletrész lesz a megfelelő, úgy is cselekedhetünk, hogy üzletrészül 52 koronát tűzünk ki, melyet egyszerre is be lehet fizetni, de föloszthatjuk öt esztendő 260 vasárnapjára, a mikor minden hétre 20 fillér befizetés esik. Ez esetben azonban a hitelszövetkezettől kell a megfelelő pénz fölvenni s a szövetkezetnek csak az első évtársulat öt esztendeje után lesz saját alaptökéje. A legjobb mód az üzletrészeknek tényleges lefizetése. Ha 30 korona üzletrész sem volna kivihető, akkor 20, esetleg 10 koronás üzletrészekkel is meg lehet alakítani a szövetkezetet, de csak akkor, ha a tagok jobbmódú része több üzletrészt jegyez. A tapasztalat azt mutatja, hogy egy fogyasztási szövetkezetnek oly alaptökére van szüksége, melyből egy-egy tagra körülbelül 40 kor. esik. Tehát *egy 100 taggal bíró szövetkezetnek körülbelül 4000 koronára van szüksége*. A «Hangya» sem renndezi be a boltot addig, míg jeléül annak, hogy az alaptőke befolyt, annak hozzávetőleges összege (legalább 2500.3000 kor.) neki *át nem utaltatott*. Az átutalt összeg után addig, a míg az árúk értéke

esedékessé válik, 5% kamatot térít meg az illető szövetkezetnek. Ugyanazon központ megkívánja, hogy a tagok a befizetett üzletrészen felül, annak ötszörös értékéig *szavatosságot* vállaljanak; ez fokozza ugyanis a szövetkezet erejét és hitelét. Persze ennek megvalósítására a központi felügyelet mellett alig kerülhet a sor; különben a törvény szerint is, ha az alaptökének fele bármily okból odaveszett, a szövetkezet amúgy is fölszámolni tartozik..

A meghívások, aláírások, tagul jelentkezések, közgyűlés épügy történik, mint a hitelszövetkezet megalakításánál. Az aláírási ívnek a néven kívül a jegyzett üzletrészek számát és összegét is ki kell mutatnia. Legegyszerűbb az, ha mikor már az aláírások révén mintegy 3-6000 korona jegyeztetett, illetőleg össze is gyűlt, erről a központ haladéktalanul értesítetik, hogy az alakuló közgyűlés napját kitűzze. Ez esetben a közgyűlés vezetését, valamint a törvényszékhez cégbejegyzés céljából intézendő beadvány elkészítését és fölszerelését a központi kiküldött végzi, a ki a közgyűlés után részletesen megbeszéli az igazgatósággal a további teendőket, a mik a bolthelyiség, boltkezelő, berendezés, bevásárlás, könyvvezetés, ellenőrzés s a pénz kérdésére vonatkoznak.

Az igazgatóságot legalább is öt kifogástalan jellemű, értelmes egyénből állítjuk össze, kikben a nép bizalma összpontosul s kik hajlandók a közjó érdekében önzetlenül fáradozni. Ezek közül az egyik a pénztárt kezeli, a másik a könyveknek a vezetését vállalja magára, a harmadik a levelezést végzi.

A felügyelőbizottságba szintén értelmes, írni és számolni tudó tagokat választunk. A törvény legalább három tagot kíván.

Egyél, részletekbe menő útbaigazítást, alapszabályokat, ügyrendet, mindkét központ megküldi az érdeklődőknek.

* * *

Meg kell itt még említeni a szövetkezeti korcsmát. *Hérics Márton*, ászári plébános a múlt évben a szövetkezeti italmérések által nyújtott előnyökről számolt be. A szövetkezeti korcsma fölállítására következőkben: 1. a rossz borokat mérő korcsmák megbuktak és eltűntek; 2. a szövetkezet által vásárolt borok a borok árát 100%-kal voltak képesek emelni; 3. a korcsmáros személyét jól megválasztván, ennek kötelességévé tette a szövetkezet a korcsmai záróra ellenőrzését; ennek következtében 4. a korcsmák hangja, a korcsmai közvélemény megtisztult, a durva beszéd, káromkodás megszűnt, a templom jobban látogatott lett. Bizony, ezek igen szép

eredmények. (Fölvilágosítást nyújt ft. Hérics Márton plébános út, Ászár, up. Kisbér, Komáromm.)

A fogyasztási szövetkezet-csoporthoz tartoznak mindazon szövetkezetek, melyeknek célja a munkához közvetlenül vagy közvetve szükséges anyagok és tárgyak közös beszerzése, ilyenek: a vetőmag, tenyészállatok, gép- és nyersanyag beszerző, közösen termelő, földbérelő és munkavállaló-szövetkezetek.

Mindezen szövetkezetek 1. legelőnyösebben egy *már létező hitelszövetkezetek alapján*, egyszerű társulás révén (nem mint tulajdonképeni szövetkezetek) alakulhatnak meg. A mint a hitelszövetkezet egyeseknek kölcsönöz, úgy kölcsönözhet több egyének is, kik merő gazdasági vagy ipari cikkek *beszerzése és értékesítésére* egyesülnek, sőt e célokat mindjárt alakuláskor is fölveheti programjába s mint *'gazdasági vagy ipari (termelő- és értékesítő-) hitelszövetkezet* kezdi meg működését, melynek kebelében az egyes iparcsoportok részére *szakcsoportokat* alakíthatunk. Az ily hitelszövetkezetek, akár az 1875: XXXVII. t.-cz., akár az 1898: XXIII. t.-cz. alapján önállóan, akár ugyanazon törvénycikk alapján az Országos Központi Hitelszövetkezethez csatlakozva alakíthatók meg. Legelőnyösebb természetesen a központi összeköttetés. 2. A másik mód az, midőn egyesek (természetesen minél többen) függetlenül a hitelszövetkezettől (melytől csak a szükséges pénzt kölcsönzik), alkotnak ily természetű szövetkezetet, meghatározva az üzletrészt, anyagfelosztási módozatokat stb.

Minden oly esetben, midőn az ily anyagbeszerző vagy termelő-szövetkezet állandó jellegű, külön *boltra* van szükség, melynek kezelése, ügyvezetése teljesen hasonló a szoros értelemben vett fogyasztási bolt ügyvezetéséhez.

A nyersanyagbeszerzőraktár, a közös termelés (szövetkezeti gépműhely) és az árucsarnok az a három pont, a melyen a kisiparos árútermelése végigvonul. Az eszményi állapot az volna, ha oly szövetkezet alakulna, a mely a nyersanyagbeszerzéssel kapcsolatban szövetkezeti műhelyt állítana föl, abban a nyersanyagokat földolgoztatná s ugyanott árucsarnokot is tartana fönn, a melyben az elkészített ipari termékeket elárúsítaná, vagyis a hol léteznék ily Szövetkezeti Ház. (Az Egyesületi Ház mintájára.) Ily módon a kisipari munka teljesen érvényesülhetne s képes lenne a nagy- és gyáripár előnyeit biztosítani.¹

¹ Dr. Horváth János, Iparosok, szövetkezetek! Bpest, 1901 (3 K).

50. §. b) Nyersanyagbeszerző szövetkezetek.

Az iparosra nézve a legfontosabb dolog a bevásárlás. Ha u. i. az iparos nem képes a legjobb beszerzési forrásokat fölkeresni, vagy a bevásárlásnál elszámítja magát és drágán vásárolja be a nyersanyagot, vagy ha rossz minőségű anyagot vásárolt: akkor hiába iparkodik a munkájában, ezeket a hibákat az eladásnál többé nem tudja behozni. A nyersanyagbeszerző szövetkezeteknek és szakcsoportoknak tehát céljuk az, hogy a kisiparosok számára szükséges anyagokat nagyban való bevásárlás által első forrásból, legjobb minőségben és olcsón szerezhessék be. A tagoknak azután a kívánt mennyiségben a bevásárlási árnál valamivel drágábban ugyan, de a kiskereskedelemben folyó árnál még mindig olcsóbban adják el. Az elv itt is az, hogy: csak szövetkezeti tagoknak és csak készpénzért adhat a szövetkezeti raktár nyersanyagot (bőrt, fát); a megszorultakon segíthet a hitelszövetkezet. Ellenkező esetben a szövetkezeti raktárnak elfogy a forgótőkéje és válságos helyzetbe jut. A különbség, melylyel a szövetkezet tagjainak a nyersanyagot drágábban eladja, 5-10%-al lehet csak nagyobb a bevásárlási árnál, mert «különben, ha a tag saját szövetkezetétől drágábban vásárol, hamar cserben hagyja szövetkezetét, a kereskedők karjaiba veti magát, olcsó és silány anyagot vásárol és úszik az áru-hitel özönében, míg az áru-uzsorává nem válik és a kisiparost meg nem fojtja».¹

A mi a forrást illeti, a nyersanyagok és félkészítmények beszerzésére elsősorban a helybeli gyárakkal kell szerződni; mert így a szállítási díjak elesnek, a szállított anyag úgy minőség, mint mennyiség tekintetében jobban ellenőrizhető és esetleg nagyobb áruhitelt is nyerhetünk. A mi az országban beszerezhető, azt nem szabad külföldről hozatni.

A nyersanyagbeszerző szövetkezeteknek legnagyobb ellenségei a közvetítő kereskedők és sokszor az ily raktároknak kereskedelmileg képzett vezetői is. Megtörtént már, hogy az üzletvezető va-

¹ Horváth J. i. m. 181.; Bernát István, A takarékoság örömei, Bpest, 1892; Iparosaink szövetkezése; Proebst, Rohstoff-, Magazin- u. Werk-Genossenschaften: Dr. H. Crüger, Anleitung zur Gründung v. Handwerker-Genossenschaften. Berlin, Gutentag. 1899; Die praktische Ausgestaltung der Handwerker-Innungen und Genossenschaften. (Soziale Tagesfragen, 16-18. füzet.) M.-Gladbach, 1901.

gyónt szerzett, a szövetkezet pedig tönkrement. Azért szükséges a szigorú ellenőrzés. Ezt természetesen akkor érhetjük el legjobban, ha a nyersanyag beszerzését *központilag* intézzük. Mivel pedig itt csak központi intézkedésről és nem kezelésről van szó, azért ezt a célt elérhetjük, ha az egyes szakcsoportok számára a központi hitelszövetkezet ipari szakosztálya mellett egy megfelelő szakembert alkalmaz, a ki szakmája terén (pl. bőrgyártás és bőrkereskedés terén) kellő jártassággal bír s úgy a hazai, mint a külföldi legjobb vásárlási forrásokat ismeri. Az ily szakvezető ismervén a szakcsoportok üzleti és pénzügyi viszonyait, évi anyagszükséglet mennyiségét, teljesen tájékozva lesz, hogy az egyes szövetkezetnek mily gyártmányú és minőségű anyagra van szüksége s így képes lesz az egyes szakcsoportokat tanácsaival ellátni. Egyébként a szükséges szervezési szabályzatot és üzleti szabályokat az Országos Központi Hitelszövetkezet az érdeklődőknek megküldi.

51. §. c) Termelő szövetkezetek.¹

Ezek alatt értjük a tagok összes erejének egybefoglalását egy társasági vállalatban, mely épen úgy, mint a gyárak, egy egységes nagy vállalként lép a forgalomba és az üzleti életbe. Ily szövetkezet fölöslegessé teszi a sok kisipari üzletet és műhelyt s azokat egy nagy ipari teleppé, szövetkezeti gyárrá alakítja át,² melyben az eddig önálló üzletember gyári munkásként szerepel, kinek természetesen pontos időben kell munkájához fogni, az igazgatóság által meghatározott munkát kell végeznie, stb. és éppen a vagyoni és munkaközösségből folyó ezen függőség és korlátozás az, a mely miatt az önálló iparosok ily szövetkezetet alkotni nem hajlandók, dacára annak, hogy napi- vagy darab-bérük tisztességesebb, hogy a közös haszon reménye elég ok lehet az egymás buzdítására s a kellő szorgalom kifejtésére. Példa rá a beszterczei szász tímárok szövetkezete.³

Habár az önálló iparosok függetlensége s az ezzel együtt járó

¹ Horváth i. m. 190. Az ipari munkások hasonló szövetkezeteire nézve Somogyi Manó, A szocialista szövetkezetek Belgiumban. (Társadalmi és Gazdaságpolitikai Könyvtár 1. füz. 25. 1. s köv.)

² Dr. Kautz Gy., A társulási intézmények, Budapest, 1870, 402. 1. (Az első tudományos munka a szövetkezetekről hazánkban.)

³ Horváth i. m. 191.

kellemesebb élet miatt aligha fognak létrejönni ily közös termelő szövetkezetek,¹ mindazonáltal vagyonuk és eszközeiknek egy részével – tehát nem teljesen – előnyösen szövetkezhetnek a végre, hogy meghatározott körben közös termelést üzzenek és az elárusítás is közös számlára történjék. Ezek a műhelyeket nem fogják elnyelni, sőt inkább üzleteik kiegészítésére, félgyártmányaik előállításaira fognak szolgálni.

Még inkább kivihető a gyakorlatban a gépműszövetkezetnek (*Werkgenossenschaft*) vagy szövetkezeti gépműhelynek megalkotása, melynek célja ipari gépeknek közös beszerzése, azok használata és ez alapon üzemtelepek létesítése. Ezen közműhelytelepek a gyári üzem jellegével és előnyeivel bírnak, de tulajdonképpen a közép- és kisipar számára vannak berendezve. Ily közműhelyek létesítése iránt a kereskedelmi minisztérium már 1893-ban megindította az akciót. Azonban e közműhelyek a szövetkezeti keretbe nem illenek be és terjedelmük s a nagy tőkebefektetés miatt szövetkezeti alapon meg sem valósíthatók, kivéve ha ily gépműhely teljesen speciális jellegű s az egyes ipari szakma részére állítatik föl. Azért arra kell törekedni, hogy az egy csoportba tartozó kisiparosok a gépek által előállítható félgyártmányokat és alkatrészeket ne kézi munkával, hanem a szövetkezet által beszerzett gépekkel állítsák elő.²

52. §. d) Gépvásárló szövetkezetek.

A géphasználat általánosítása s az állattenyésztés magas fokra való emelése hozta létre Belgiumban azokat a magas átlag-termelés eredményeket, a melyektől mi még sajnos, nagyon messze vagyunk. Az átlag-termelés ugyanis hektáronként:³

	Magyarországban	Belgiumban
búzából... ..	16·1 hektol.	24·7 hektol.
rozsból	14·6 «	28·2 «
ápából	17·1 «	34·7 «
zabból	21·1 «	38·4 «

s a belgák ezen legnagyobb európai átlagokat géppel és állatokkal érték el. Mert hisz míg nálunk 100 lakosra csak 32 szarvasmarha

¹ *Földes B.*, I., 4 214.; IL,» 492.

² *Horváth i. m.* 198 s köv.

³ *Krolopp*, A mezőgazdaság a párisi nemzetközi kiállításon, 1902.

esik, addig a belgáknál 118, természetes, hogy így trágyájuk is bőven van, tejtermelésük is fölötte jelentékeny s a gépekben megtakarított munka és idő is nagy hasznot hozott. «Nálunk a gépvásárlás ügyében, mely sokszor okozza a kisgazdának a bukását, az O. M. G. E. ipari és kereskedelmi szakosztálya érintkezésbe lépett a Magyar Vasművek és Gépgyárak Országos Egyesületével, mint a mezőgazdasági gépgyárak érdekképviselőjével és a kisgazdákra nézve valóban igen fontos intézkedéseket foganatosított. Az egyik intézkedése¹ az, hogy megállapított egy olyan *gépvásárlási szerződés-mintát*, a mely úgy a vevőnek, mint az eladónak jogait és kötelezettségeit pontosan körülírja s a melyre nézve azt az előterjesztést tette a m. kir. igazságügyminiszter úrnak, hogy minden egyes gépvásárlási ügyletnél általános használatbavételét kötelezőleg rendelje el. A másik intézkedés pedig az, hogy a két egyesület egy *közös, állandó jellegű bizottságot* választott, a mely hivatva van a netáni visszaélésekre vonatkozólag előterjesztett panaszokat beható elővizsgálat alá venni és bár nem döntő jellegű, de társadalmi jelentőségű intézkedéseivel a netáni visszaéléseket ellensúlyozni, jobban mondva azokat már csirájukban – tehát jó eleve – elfojtani; úgy, hogy e téren az a bizalomteljes és kifogásolhatlan rendes üzletmenet lépjen életbe, a mely minden gazdasági fejlődésnek alapja és kútforrása. Ennek az állandó jellegű közös bizottságnak tagjai a következők: Az Országos Magyar Gazdasági Egyesület részéről:

Bernát István, a Magyar Gazdaszövetség igazgatója; Bolla Mihály miniszteri osztálytanácsos; dr. Darányi Gyula, ügyvéd, az Országos Magyar Gazdasági Egyesület ügyésze; Kodolányi Antal, földbirtokos; Lázár Pál, műegyetemi tanár; Löcherer Andor, volt uradalmi kormányzó, a Magyar Védőegyesület igazgatója és Zórád István, az Országos Magyar Gazdasági Egyesület ipari és keresk. szakosztályi titkára.

A Magyar Vasművek és Gépgyárak Országos Egyesülete részéről pedig:

Britz János, a Ganz-féle kocsigyár igazgatója; Henik István, az Első Magyar Gazdasági Gépgyár igazgatója; Herzog József, a Nicholson-féle gépgyár igazgatója; Láng Lajos, a budapesti Szivattyú és Gépgyár igazgatója; dr. Locsy Adolf, a Fehér Miklós-féle gyár igazgatója; Salzer Lajos, a Hofherr és Schrantz-féle gyár keresk. igazgatója és Strasser Gyula, a Vulkan-gyár igazgatója,

A megállapított gépvásárlási szerződés szövege pedig a következő. Előrebocsájtatik, hogy az persze csak akkor válik kötelezővé, ha ahhoz az igazság-

¹ Idézve Z. L., A megrendelések gyűjtéséről ez. művének (Budapest, 1903. Magyar Gazdaszövetség kiadv.) 13-19. lapja.

ügyi miniszter úr hozzájárul, illetve annak általános használatbavételét rendeltileg kötelezővé teszi; addig is előnyös, ha a gazdaközönség megismeri azokat az irányelveket, a melyeknek ilyen gépvásároknál mérvadóknak kell lenniök.

Megjegyzés. Minden gyár köteles a telep számára nyitva hagyott helyekre saját telephelyét benyomatni.

(Az eladó gyár czége nyomtatva.)

Kelt 190 évi hó

--	--	--

1. Én alulírott vagy mi alulírottak az Önök által
kir. közjegyző előtt 190 évi hó n ügyszám alatt
meghatalmazott és előtt^{ek}_{ünk} magát ezen meghatalmazás bemutatásával igazolt
..... úr közvetítésével ezennel rendel^{ek}_{ünk}
Önöknél

mindössze korona fillér, azaz
..... korona és fillér közösen megállapított vételáron.

Ezen vételárra fizet^{ek}_{ünk} Önöknök :
előlegben koronát,
utánvétellel koronát,
a még fönmaradó korona összeget és annak időleges kamatját
Önöknök a részletfizetési jogkedvezmény különbeni elvesztésének terhe mellett
..... telephelyükön a következő részletekben tartoz..... fizetni :

.....	koronát	190	évi	hó	n	6 ^o /o	kamattal,
.....	«	190	«	«	n	6 ^o /o	«
.....	«	190	«	«	n	6 ^o /o	«
.....	«	190	«	«	n	6 ^o /o	«
.....	«	190	«	«	n	6 ^o /o	«

a kamatok 190 évi hó tól a mindenkori hátralékos
tőke után számítva fizetendők.

2. Ezen összegeket a kamatokkal együtt Önöknök a gép elszállítása előtt
kiadandó és kézbesítendő elfogadvány^{^^j} fedez[^] az elfogadványokat az

esedékesség napján bevált-^ illetve a vételárról adott fedezeti váltóknak még nem esedékes részét új váltókkal fedez^ a melyek további 6 (hat) hónapról hat hónapra kicserélendők, mindaddig, míg teljes követelésük kiegyenlítve nincsen.

Ilyen fedezeti vagy újítási váltó adásának megtagadása részről, az egész tartozás azonnali esedékességét vonja maga után.

3. Beleegyez?^, továbbá abba, hogy jelen, szerződés jellegével és erejével bíró rendelolevél írása után fönnálló követelésünk az Ön _____ nagyobb biztonságára a zálogjog _____ korona _____ fillér, azaz _____, _____, _____ korona és _____ fillér tőke és ennek 190 _____ évi _____ hó _____ napjától járó 6% kamatai, valamint _____ korona, szóval _____ korona költségbiztosíték erejéig a tulajdonomat képező s a _____

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

foglalt, valamint netán még tulajdonát képező egyéb ingatlanaira és azok hasznélvezetére az Önök javára minden további megkérdeztetésünk nélkül bekebeleztessek és tartózik, egyúttal a jelen szerződés után esetleg fizetendő bélyegilletékeket, továbbá a betáblázással és annak idején a telekkönyvi bekebelezés törlesztésével járó költségeket és illetékeket, valamint a netáni tőkekamatadót sajátunkból viselni.

A gyár által fizetett bélyegeket, bekebelezési költségeket és illetékeket jogukban áll utánvét útján beszédni.

Az így szerzett zálogjog telekkönyvi rangsorozatában Önök mindazon követeléseiket járulékaival együtt érvényesíthetik, melyek a jelen ügyletből folyólag áltálja elfogadott, kibocsájtott vagy forgatott és az Önök birtokában levő váltókon alapulnak.

Kikötött azonban, hogy csupán oly váltóköveteléseik érvényesíthetők, melyeket állami úrlapon kiállított váltók fedeznek és így más váltók ellenünk nem érvényesíthetők.

4. Föltéve, ha pontos telekkönyvi adatok csak utólag lesznek megszerzhetők, fölhatalmaz Önöket, a jelen szerződés 3. pontjában ki nem töltött telekkönyvi adatokra vonatkozó helyek kitöltésére.

5. A vételárösszegnek, kamatainak és járulékeinak teljes kifizetéséig a fenti gépek és tartozékaik az Önök kizárólagos tulajdonát képezik s azok elidegenítése vagy elzálogosítása csakis az Önök írásbeli beleegyezése alapján történhetik. E beleegyezés nélkül végbement elidegenítés vagy valamely dologi jognak más részről való szerzése följogosítja Önöket teljes követelésüknek per és végrehajtás útján való azonnali érvényesítésére és illetve az összes föntírt gépeknek és tartozékainak költségére és veszélyére elszállítására, va-

lamint minden peres eljárás mellőzésével költségünkön közjegyzői úton történő és kellő időben szabályszerűen hirdetett nyilvános elárverezésére. A mennyiben követeléseik a gépeknek ezen az árverésen történt eladásából befolyt összegből teljes fedezetet nem nyernének, a kielégítetlenül maradó összegre Önökkel szemben továbbra is fizetési kötelezettségben maradunk; ellenben tartozásunk és költségeik levonása után fennmaradó fölösleget a leszámolás után nyomban nekünk kiadni kötelesek.

6. A vételárnak teljes lefizetése előtt netán bekövetkezendő elhalálozásunk, esetén örköseink, illetve jogutódjaink, a mennyiben követelésük jelzalogilag biztosítva nem lenne, a gépet vagy gépeket az áltálja nyújtott biztosítékokkal egyenlő értékű biztosíték nyújtása esetén megtartani jogosítva lesznek, akkor még fennálló kötelezettség^ átvétele mellett, ha örkösei^, vagy jogutódjai^, erre hajlandók nem volnának, vagy elfogadható biztosítékokat nyújtani képesek nem lennének, úgy Önöknek jogukban áll a gépet hagyatékából kivonni, illetve örköseidtól elvitetni és a legközelebbi közjegyzői székhelyen minden peres eljárás mellőzésével a hagyaték terhére kir. közjegyzői közbenjöttével megtartandó árverésen elárvereztetni és a befolyt vételárösszeget hátralékos követelésük kiegyenlítésére fordítani. Föltéve, hogy az így befolyt összeg követelésüket nem fedezné, jogosítva vannak hátralékos követelésüket a hagyatékra, illetve örköseinken behajtani, a mennyiben pedig az árverésen elért vételár követelésüket fölülmúlná, a túlhaladó rész a költségek levonása után a hagyatékra, illetve örköseidnek késedelem nélkül kiadandó.

Ha örköseink, a közjegyzői árverés céljából a gépeket az Önök, vagy a kir. közjegyző fölhívására ki nem adnák, Önöknek jogukban áll az egész hátralékos tartozást esedékesnek nyilvánítani s azt vagy e jelen okmány, vagy a váltók alapján rajtuk azonnal behajtani.

7. Az Önöknek átadott váltók a vételár fedezéséül szolgálnak és azok értékének s a kamatjárulékoknak kifizetése után nekünk. visszaadandók.

8. Kötelesek vagyunk a jelen vétel tárgyát képező tárgyakat teljes értékükben és azok átvételekor azonnal költségére és veszélyére mindaddig, míg a vételár teljesen törlesztve nincsen, az egész követelés azonnali esedékességének különbeni terhe alatt, az Önök javára tűzkár ellen biztosítani és a biztosítási kötvényt, valamint a díjnyugtákat az Önök kezéhez nyomban beszoigáltatni és Önöknél meghagyni. Netáni kár esetén a vételárhátraléknak a biztosítási intézet által nem fedezett része a... tartozásunkat képezvén, továbbra is bennünket terhel, ha azonban a biztosítási intézet által fizetett összeg az Önök akkori követelését meghaladná, kötelesek a fölösleget nekünk azonnal kifizetni.

9. A szállítandó gépek jóságáért, valamint a szerkezet helyességéért Ön egy év tartamára jótállást vállal olyformán, hogy köteles... leszünk az anyag vagy szerkezet hiányossága folytán keletkezett hibákat lehető legrövidebb idő alatt megszüntetni és ezen okokból eltört vagy hasznavehetetlenné vált részeket újjakkal pótolni.

10. Az áltálja megrendelt, fönnebb körülírt gépeket tartoznak Önök, a mennyiben az itt vállalt kötelezettségeidnek megfelelünk, 190... évi hó napjáig az áltálja megjelölt cím alatt a

gyárukból földadás czéljából elszállítani; ha Önök ezt elmulasztanák, jogiban áll a késetten földadott gépek átvételét megtagadni, illetve a gépek átvételét megtagadni, illetve a gépek átvétele esetén a késedelmes szállításból eredő, igazolt káráért Önök ellen kereseti jogsat érvényesíteni.

11. Kárpótlási igények ezen szerződésből kifolyólag sem más czímen, sem más irányú szavatosság, mint a milyen a 9. és 10. pontban foglaltatik, Önök ellen nem érvényesíthetők.

12. Fizetési és teljesítési hely gyanánt úgy reánk, mint Önökre nézve -telepük vagy az Önök által kijelölt fizetési telephely köttetik ki.

13. Jelen kötlevél, mely mellett Önök semminemű megelőző, vagy egyidejű szóbeli megállapodást tekintetbe venni nem kötelesek, reánk nézve annak aláírásával kötelezővé válik, míg Önöknek jogukban áll az abban tett ajánlat elfogadása vagy el nem fogadása iránt annak kézhez vételétől számított legfeljebb 30 napon belül nyilatkozni.

14. A mennyiben Önök az ajánlatot ezen okiratnak teljesen és szószerint megfelelő ellenlevél beküldésével a fönt írt legfeljebb 30 napon belül el nem fogadják, ezen okirat reánk nézve érvénytelen és kötelesek Önök az által netán lefizetett előleget vagy foglalót azonnal visszafizetni és a bekezelési és törlési költségeket viselni, a váltókat pedig kiadni.

15. Az ezen megrendelőlevélből eredő minden per vagy vitás kérdésben alávétjük magunkat. A váltókövetelésekből eredő perekben a telephelyre illetékes kir. váltóbírótság illetékességének, más peres kérdésben pedig a mindenkori alperesre illetékes kir. járásbírótság előtt folyamatba teendő summás eljárás köttetik ki.¹

16. Jelen megrendelőlevél az alulírott tanúk jelenlétében előtt, anyanyelvünkön megmagyaráztatott és jól megértve, áltálja sajátkezüleg aláíratott.

Előttünk mint tanúk előtt:

Minden fontosabb esetben jól teszi a gazda, ha bizalommal fordul a főntemlített bizottsághoz (az Országos Magyar Gazdasági Egyesület czíme alatt Budapesten, VIII. ker., Szentkirályi-utca 40. sz.), a mely ügyének állását pártatlanul meg fogja vizsgálni.

Ezen útmutatás meg fogja védeni az egyes gazdát vagy iparost a csalódástól.

Nagyobb gépeket, pl. cséplőgépet úgy vásárolhatunk, hogy többen összeállnak; a pénzt vagy a hitelszövetkezettől kölcsönzik vagy ha van, a magukéból teszik össze, a gépet az O. M. G. E. révén beszerzik, árát kifizetik s a fölvett kölcsönt rendesen törlesztik. Használat fejében is megállapítható bizonyos összeg, mely a kamatot fedezi.

¹ A 15-ik pont azon időpontig bír hatálylyal, míg az új polgári perrendtartás életbe nem lép, a melynek 34-ik §-a a gazdaközönség érdekében elfoglalt álláspontunkhoz képest az illetékesség kérdését intenczióinknak megfelelőleg dönti el.

53. §. e) Földbérlet-szövetkezetek.¹

Mezőgazdasági és nemzeti konszolidáció tekintetében is igen fontos azon újabban tapasztalható nemes törekvés, mely a mezei munkások és kisgazdák helyzetén akként akar segíteni, hogy őket szövetkezetek által földhöz juttatja. Egyelőre csak bérért. Mert a *földvásárlás* nehezebb, drágább és veszedelmesebb. A helyett ugyanis, hogy a földbirtokosok (különösen a nagybirtokosok) földjeiket zsidó bérlőknek ² adnák bérbe, kiknek gazdaságaiban, sajnos, legtöbbször a mezei munkások és cselédek (de maga a föld is) kizsákmányoltatnak, odaadják a szegény földműveseknek, kik, mivel egyenként a földbérletre képtelenek, többen e célra egyesülnek; földbérlet-szövetkezetet alkotnak. A nagybirtokos így is megkapja a tiszta nyereséget, megmarad a birtok az ő kezében s a szegény földművelőkön is segítve lesz.

Ezen szövetkezetek a legalkalmasabbak arra, hogy a földosztó szocialista ábrándok terjedésének útját álljuk, a falusi embert földhöz kössük s elvonjuk a kivándorlás és a városba özőnlés veszedelmes gondolatától.

Megpróbálkoztak a *telepítés* és *parcellázás* ügyével a földművelőkön segíteni. Sok helyütt be is vált; de mindenütt nem alkalmazható. A nagybirtokost sem lehet arra kényszeríteni, hogy földjét eladja. De nem is kívánatos. Mert a mint egészséges kisbirtokra, úgy közép- és nagybirtokra is szükség van. Azután, ha telepítésre vagy parcellázásra alkalmas nagybirtok eladásra is kerül, épen azok, kik saját földbirtokkal vagy megfelelő tőkével nem rendelkeznek, földet nem vehetnek. S a földárak is annyira emelkednek, hogy a vételbe fektetett tőke kellőleg nem gyümölcsozik s így a vevő igen könnyen tönkremehet.

Ha tehát a földművelők tulajdonjoggal nem szerezhetnek földet, úgy kell keresni egy más módot, melylyel mégis földhöz jutassuk őket s ez a *haszonbérlet*.

Igen, de a szegény kisemberek tömege elől eddig még ez a lehetőség is ki volt zárva. Mert a nagybirtokos valóban nem vál-

¹ *Bernát* István, Földvásárlás és szövetkezeti bérletek. (Magyar Gazdák Szemléje 1907, 3. sz.)

² Magyarországon 8,000.000 kataszteri hold legjobb minőségű föld ment át a zsidó nagybirtokosok kezére. (!)

lálhatta magára azt a rengeteg munkát, mely birtokának apró bérletekben való kiadásával járt volna s nem is tehetette ki magát a koczkrátanak, melyet ily kezelés okozott volna. Gazdaságosabb és kényelmesebb volt tehát nagybérlőkkel keresni összekötötést, a kiktől egy kézből és biztosan megkapta a bért.

A bérlő helyébe tehát egyenértékű kezességet, a szövetkezetet kell tennünk. Ennek bizonyára lesz legalább is annyi hitele és becsülete, mint annak az egy bérlőnek. Így jöttek létre a földhaszonbérő-szövetkezetek.¹

Ily földbérő-szövetkezetek eszméjét Károlyi Sándor gróf már 1905 végén fölvetette. Ilyet alkotott a *kalocsai* keresztény munkás-egyesület, mely a kalocsai érsekségtől *másfélezer* hold földet bérel. A *szakcsi* egyesület szintén bír nagyobb bérletet Esterházy herceztől. S maga az Országos Központi Hitelszövetkezet² is jelenleg ez irányban fáradozik. Tervezetet is dolgozott ki. Ez alapon készítették elő a *szarvaskendi, palotási, lieblingi* és *lázárföldi* bérlleteket.

Ily szövetkezet, mely a szegény földmivest kiemeli a cseléd-sorból és lassan önálló emberré teszi, becsületes megélhetéshez juttatja a *magyar* népet és megmenti őket az elpusztulástól ép úgy, mint az izgatóktól (agrárszociálistáktól): nemzeti szempontból is egyike a legfontosabb szociális akcióknak. Azért ezt az ügyet minden erővel föl kell karolni és terjeszteni. Különösen alkalmasak e célra a püspöki és főúri nagybirtokok (latifundiumok), melyek, sajnos, nem egy helyütt zsidó bérlők kezeiben vannak. A hú keresztény magyar nép pedig pusztul... Előbb említettük a *kalocsai* érsekséget. A *nagyváradi* 1. sz. püspökség jóakarató közreműködése mellett létesült a *mezőgyáni* földbérő-szövetkezet, melyben 79 egyén bérelt ki körülbelül 600 hold területet. Az egyes bérlő 3-12 holdat kapott. A kaucziót közösen tették össze.⁸

A szövetkezésnek lényege az, hogy sok gazda, zsellér és munkás összeáll, bérel egy nagy darab földet vagy akár egy egész ura-

¹ *Szilassy-Buday*, Szöv. és gazd. évkönyv. VI. évfolyam. Budapest, 1906 82. s köv.

² *Parcellázás* és hasonló természetű ügyekben közreműködött az O. Kp. H. Sz., Nagy-Ölved-Kural, Nagy-Rozvány, Lelesz, Fugyi, Olasz-Liszka, Gattaja, Póka, Mikóújfalú, Tárnáméra, Verpelét, Erdő-Szent-György, Felső-Poruba, Pusztajlak, Gyoma-Endrőd, Megyaszó, Pthügy, Nádudvar, Hernád-Véce és Kemece községekben.

³ *Bernát* i. m. 141.

dalmát és mindenki tehetségéhez képest foglal el belőle. A földbért azután holdszám szerint fizetik a közös kasszába, ez pedig tovább adja a földesúrnak. Ha pénzük nincs a tagoknak (mint rendszeren), akkor a hitelszövetkezet teszi le biztosítékul az egy- vagy félévi haszonbért, minek ellenében leköti magának a termények megfelelő részét.

Ide tartoznak a Szerb mezőgazdasági szövetkezetek. Központjuk Zágrábban van s innen irányítják elismerésreméltó tevékenységüket. Jelentésük szerint 1905 végén 235 szövetkezet tartozott a kötelékbe. Egy-egy szövetkezet átlagos taglétszáma: 30. Összes tagjainak száma az utolsó év alatt majdnem *ezerrel* növekedett. Az üzletrészek értéke 60.054-ről 69.482 koronára, a tartalékalap pedig 33.628 koronáról 54.326 koronára emelkedett. A szövetkezeti tagok 59.661 kat. hold földdel rendelkeznek, melynek értéke 33,208,222 korona; a házak 8,805.503, az ingók pedig 6,005.604 korona értéket képviselnek. A szerb szövetkezők összes vagyona 48,019.330 korona összes adósságuk pedig 4,546.755 korona, vagyis az összes értéknek 10%-nál is kevesebb. A szövetkezetek takarékbetétként 1,012.256 koronát kezeltek. Ezen kívül a tagok állandó betétjeként szerepelt még 126.362 és apró betétként, mely a szerb gyermekek takarékoságának a gyümölcse, 21.282 korona. A betevők száma 11.202 s köztük 2387 gyermek. A kiadott kölcsönök összege 9170 esetben összesen 1,635.754 korona, melynek *egyharmadát földbérletre* fordították. Ezenkívül nagyobb összegeket fordítottak gazdasági eszközökre, jószágokra, szőlőtelepek felszerelésére, építésekre, gépekre, vetőmagvakra stb.

A szerb szövetkezők ma már több mint *18 ezer* kat. holdat bérelnek s úgy a tulajdonosok, mint a kisbérlők teljesen meg vannak elégedve. A szerbek minden földbérletnél teljes és egyetemleges felelősséget vállalnak. Ennek eredménye a szövetkezeti összetartás s a biztos siker. Sokat tanulhatunk tőlük!

54. §. f) Munkavállaló-szövetkezetek.¹

A mint a hitelszövetkezet kölcsöne révén az egyes iparos képesített munkavállalatra, úgy ugyancsak a hitelszövetkezet révén az *iparosoknak szövetkezete* is vállalhat oly nagyobb munkát, (pl. közhatósági vagy katonasági munkát), mit egyes önmagában álló iparos nem képes szállítani. Az O. Kp. H. Sz. ipari minta-

¹ Dr. Horváth, Iparosok, szövetkezetek! Budapest, 1901, 118; Dr. Kautz Gy., Társulási intézmények 208; dr. Földes, Társad. Gazdaságtan. II.,³ 492. s köv.; dr. Gaál Jenő, Nemzetgazdaságtan rendszere. II. Budapest, 1899 464; Somogyi, A szociálista szövetkezetek Belgiumban. Budapest, 1895; Sydney Webb-Brentano, Die Geschichte des britischen Trade-Unionismus.² Stuttgart. 1906; Sydney Webb-Hugo, Theorie u. Praxis der englischen Gewerkvereine (Industrial Democracy).² I., II. Stuttgart, 1906.

szabályzatának 26. §. d) kimondja, hogy a hitelszövetkezet vagy maga vállalkozik ipari szakmunkálatokra vagy tagjait ily vállalkozásaikban akár egyenkint, akár pedig mint a szövetkezetben alakult alkalmi egyesülések (consortium) tagjait támogatja s munkálataiknál a biztosíték letételét közvetíti.

Megalkothatjuk tehát a vállalatot úgy is, hogy a *hitelszövetkezet* (ipari hitelszövetkezet) *maga*, mint jogi személy, *vállalja el* a munka kivitelét és szállítását s a munkát tagjaival készítetteti el. Tehát a tagok a szövetkezet munkásai. A szövetkezet nyilvántartja a munka vállalatokat s mihelyt alkalmas munkára ajánlat vagy pályázat van kiírva, erre a szövetkezet illető szakmabeli tagjait figyelmezteti. Ezek a vállalkozás körülményeit megvitatják s ha azt megfelelőnek találják, szándékukat a szövetkezet igazgatóságánál bejelentik, ki az ajánlatot a szövetkezet czége alatt adja be az illető helyen.

Szükséges azonban: 1. Az óvadék- és bánatpénzről gondoskodni; 2. a munkakészítő tagoknak üzletvezető megbízottat kell választaniok (illetve a szövetkezetnek kell azt kirendelnie) s 3. főleg közhatósági szállítások elvállalása esetén 4-5 nappal az ajánlat beadása előtt a központtal ezt tudatni, hogy az a vállalkozó szövetkezetet pártfogolja.

Ha a szövetkezet a munkát meg nem nyeri, akkor a munkakészítő csoport föloszlik, a szövetkezet (illetőleg a központ) pedig az óvadékot visszakapja. Ha megkapja a munkát, akkor a központtól nyert *Útmutatás*¹ szerint a szövetkezet munkakészítő tagjaival. A munkakészítő csoportot illeti a vállalati nyereség, de a munkák elkészítéséért egyetemleges felelősséggel tartoznak (mert hisz közös haszonra vagy veszteségre egyesülnek), még pedig úgy a vállalkozó szövetkezet, mint egymás irányában is. Ugyancsak forgótőke hiányában a hitelszövetkezet nyújt nekik kölcsönt.

Ha valamely iparágra létezik termelőszövetkezet, akkor külön, munkakészítő csoportra vagy alkalmi egyesülésre szükség nincs. A termelőszövetkezet kapja meg a munkát.

Ha különböző ágú iparosokat igénylő nagyobb szakmukára (pl. épület elkészítésére) van alkalom, akkor a hitelszövetkezet a különböző szakmukákra különféle munkakészítő csoportokat ala-

¹ Igen ajánlatos az O. Kp. H. Sz. által kiadott: *Útmutatás* az ipari munkálatok és szállítások céljaira. (A központtól bárki megkaphatja.)

kit s az egyes szakmunkákat szakiparos tagjaival (vagy azok munkakészítő csoportjaival) készítteti el. De ez esetben is egyetemleges a felelősség a vállalati munkára, mint egészre.

A *közhatósági és katonai szállítások*¹ s a m. kir. *államvasutak* első helyet foglalnak el az ipari hitel- és szakszövetkezetek munkavállalatai között. *Baross* Gábornak sikerült is 1890. ben kicsikarni előbb a honvédségi, majd később a közös hadseregbeli bakancsok szállítását.²

Természetes, hogy a kisiparosok ily szervezkedés mellett is csak akkor érhetik el a nagyvállalkozás előnyeit, ha a *nyersanyagokat* s a hozzávalókat szövetkezeti utón, közösen és nagyban vásárolják be, másrészt pedig ugyancsak a szövetkezetek útján a *gépmunkát* szintén igénybe vehetik.

Nem szabad azt sem felednünk, hogy ha a *szövetkezet szerepel mint vállalkozó* (tehát ő adja be az ajánlatot, adja át a kész munkálatokat és veszi föl a kereseti összegeket), annak nemcsak üzleti jelentősége van, de fontos adó és illeték szempontjából is. Mert az ily munkavállalatokért való pályázatoknál tekintetbe kell venni az esetleges adót és fizetendő bélyegilletéket is. Már pedig az 1898: *XXIII. t.-cz. 47. §. 1. pontja* értelmében nemcsak a hitel-szövetkezetek, hanem a *81. §.* értelmében főnnálló egyéb, tehát az ipari szövetkezetek is üzleti nyereségök után a kereseti, illetve az ennek megfelelő, nyilvános számadásra kötelezett vállalatok és egyletek adója s az ezzel összefüggő *adók alól mentességben részesülnek.* De *bélyegmentességet nem élveznek.* Mert az id. t.-cz. 47. §-a csak a hitelügyletekre terjeszti ki azt.³

3. Értékesítő-szövetkezetek.

Ha azt akarjuk, hogy a nép munkája után a jól megérdemelt jutalomhoz jusson, arról kell gondoskodnunk, hogy a földművelő

¹ E tárgyban 1. *Magyar Ipar* 1899. és 1900. évfolyamait, különösen dr. *Horváth* Jánosnak kitűnő értekezését: Az 0. Kp. H. Sz. és a katonai és közhatósági szállítások. (*Magyar Ipar* 1900, 51. sz.)

² *Ráth* Károly, *Ipari reminiscenciák.* (*Magyar Ipar* 1888, 44. és 49. sz.) A honvédség bőrnemű-szükséglete felében a gyárosoké, felében a kisiparoké: 16.320 pár bakancs és 6680 pár cipő; a közösöknél 75% a magyar és osztrák gyárosoké és csak 15% a kisiparosoké. (Dr. *Horváth* i. ni. 130.)

³ A szükséges bélyegzésre nézve 1. dr. *Horváth* i. ni. 137-145. 1.

gabonáját és egyéb terményét, a kisiparos iparczikkeit lehetőleg *jó áron adhassa el*. Az olcsó *kölcsön* (takarékoság) és olcsó *fogyasztás* mellett a jó *értékesítés* a harmadik tengelye az anyagi segélynek.

A tény sajnos az, hogy a termés s a produkált állatok olcsón kelnek el. Ennek pedig oka az, hogy a kereskedők összebeszélnek s megegyeznek, hogy mit mennyiért vesznek. Többet egyik sem ad s a kisgazda kénytelen eladni, mert nyomja a szükség, az adó stb. Szüksége van pénzre. A kereskedők összebeszélése (sőt kartell-je) az ő szövetkezetők. Ha a gazdák mind összebeszelnének (szövetkezetet alkotnának), hogy mit mennyiért adnak s képesek lennének arra, hogy abból nem engednek, a kereskedők kénytelenek lennének úgy venni, a hogy a gazdák szövetkezete kínálja nekik. De persze ezen akcióba az összes kisembereket be kellene vonni. A kit valami fizetés szorítana, az lekötne a szövetkezetnek a termését s arra kapna annyi pénzt, a mennyi kell neki. A szövetkezet pedig megvárná a jó időt, vagyis mikor az árúnak nagy ára van s akkor adná el. Az egyes szövetkezetek pedig központot alkotnának, melynek vezetői a világpiac árúforgalma szerint mindig tudnák, mi mennyit ér s ezt az egyes szövetkezettel tudatnák.

Ide tartoznak: a gabonaraktárak, gyümölcsértékesítő, pincze-, tej- és ipari elárúsító- vagy (árúcsarnok-) szövetkezetek.

55. §. a) Szövetkezeti gabonaraktárak.¹

E szövetkezet célja: 1. hogy a *kisbirtokos termését* átvegyék, biztos helyen őrizzék s az eladásra alkalmassá tegyék, vagyis *kezeljék*; 2. hogy a földműves ne legyen *kénytelen* terményeit eladni és 3. hogy eladás esetén részére a *legjutányosabb* piaczi ár legyen megszerezhető.

E hármast célta a gabonaraktárak úgy érik el, hogy 1. az átvett terményeket forgatják; minőség szerint osztályozzák s így a gabonát *piaczképesé* teszik; 2. hogy a kisgazda ne kényszerüljön

¹ Dr. Horváth János kitűnő műve: A hazai szövetkezeti gabonaraktárak (Magtári rajzlapokkal).² Budapest, 1906; Laehne Hugo, Német gabonaraktár-szövetkezetek; Szántó Menyhért, Köztárházak. A hazai viszonyokra nézve azonban *egyedüli és legjobb* munka dr. Horváth id. műve.

gabonáját aratás után rögtön potom áron eladni, a szövetkezeti magtárba beraktározott gabonájukra *előlegkölcsönt* nyerhetnek s így képesek lesznek bevárni az alkalmas eladási időt; 3. a gabonarakartár vezetősége képes figyelemmel kísérni az árviszonyokat.¹

A kisgazda elkerüli mindazon nehézségeket, melyekkel gabonája értékesítésével lépten-nyomon találkozott. Az ügynök megcsalja, az út a városba sokba kerül, a kereskedők összebeszélnek s az árakat lenyomják, még súlyban is megcsalhatják. Mindez a gabonarakartár útján elkerülhető.

A szövetkezeti gabonarakartárak fölállításának legegyszerűbb formája² az, ha valamely szövetkezetnek kisgazda-tagjai összeállanak, a szövetkezet kebelében *alkalmi egyesülésbe* lépnek, magtári célra helyiséget bérelnek és ebbe a bérelt helyiségbe gabonájukat behordják, itt kezelik s azután innen eladják, a katonaság vagy más kereskedők részére elszállítják.

De mivel úgy a bérelt helyiséggel, mint a hajóval bíró szövetkezeti gabonarakartáraknak csak ideiglenes jellegük van és kisgazdáink ilyen egyesülésből a legkisebb kellemetlenség miatt könnyen kiválnak, szükségesnek mutatkozik, hogy kisgazdáink részére *állandó magtárakat* építsünk és ebbe őket külön szabályok értelmében állandóan is együtt tartsuk.

A legállandóbb gabonarakartári szervezetet az *önálló gabonarakartár-szövetkezetek* képeznek. De mivel ezek fönntartása igen költséges, az *Országos Központi Hitelszövetkezet*, mely nálunk majdnem egyedül foglalkozik szövetkezeti gabonarakartárak létesítésével, mezőgazdasági hitelszövetkezetei kebelében szervezi a gabonarakartárakat.

A mezőgazdasági hitelszövetkezetek mintaalapszabályai 22. §-ának második bekezdése s az ezt szabatosabban körülíró Mintaalapszabály (1906 kiad. 31. §.) szerint a szövetkezeti gabonarakartárak nem önálló és különálló szövetkezetek, hanem *a hitelszövetkezeteknek*, mint törzsnek külön üzletágai, szakosztályai vagy szakcsoportjai.

E szövetkezeti gabonarakartárak, mint külön üzletágak és szakosztályok megalakulása oly módon történik, hogy a hitelszövetke-

¹ A kereskedelemügyi miniszter rendelete értelmében a budapesti árutőzsde árzáratai az ország összes posta-távírda-állomásaival hetenkint háromszor (hétfőn, szerdán, pénteken) a távírda-állomás ajtaján vagy hirdetőtábláján való kifüggesztés céljából táviratilag közlendők.

² Idézve dr. *Horváth* 1. m. 9-12. l. után.

zet igazgatósága megkeresi az alkalmas gabonaraktári vezetőket, azután elhatározza a gabonaraktár létesítését s eme határozatát bejelenti az Országos Központi Hitelszövetkezetnek. Ha ez a gabonaraktár fölállításához hozzájárul, megküldi a vidéki hitelszövetkezetnek a gabonaraktári szervezési és üzleti szabályokat; ezeket a hitelszövetkezet letárgyalja és aláírva beküldi a központnak.

Mihelyt a központ eme szabályokat jóváhagyja, a maga részéről intézkedik a magtár fölépítése iránt oly módon, hogy a vidéki hitelszövetkezettel versenytárgyalást tartat a magtár minél előnyösebb fölépítése érdekében. Míg ez, különösen az építkezés, hosszabb ideig elhúzódik, a vidéki hitelszövetkezetnek kötelessége lesz, hogy a gabonaraktár fölállítást bejelenti a legközelebb tartandó közgyűlésnek, ha ezt már előzetesen nem tette; de a közgyűlés mindig csak elvi határozatot hoz a gabonaraktár fölállítása tárgyában.

Ez alapon a magtár fölépítése és a gabonaraktári szakosztály és az üzletág részletes szervezése a vidéki hitelszövetkezet dolga. Ennek elsősorban az iránt kell határoznia, hogy csak a saját tagjai számára létesíti-e a gabonaraktárt, vagy abban egyesíti-e a szomszédos hitelszövetkezetek tagjait is; mert ezek a szövetségi gabonaraktári üzletágak és szakosztályok arról nevezetesen, hogy nemcsak egyetlen egy hitelszövetkezet, gazdatagjait foglalhatják magukban, hanem azokba a szomszédos hitelszövetkezet tagjai is beléphetnek.¹ De azért ily egyesülés esetén is csak az egyik hitelszövetkezet, még pedig az, a melynek székhelyén a magtár föl van építve, lesz a vezető, intéző és hitelnyújtó szövetkezet, a gabonaraktárra nézve. Ez azonban nem zárja ki az egyesülő és csatlakozó szomszédos szövetkezetek beavatkozását és felügyeleti jogát.

Bár ezek szerint a gabonaraktár jogügyleteit és szerződéseit a vezető hitelszövetkezet igazgatósága köti meg és a fővezetés szintén ennél marad, mégis a raktári üzlet közvetlen vezetésével és felügyeletével rendszerint egyik igazgatósági tagját bízza meg, a ki aztán mint kezelő igazgató az üzlet élén áll. Ki kell azonban

¹ Eddig 31 szövetségi gabonaraktár közt csak egyetlen egy szövetségi magtár körül csoportosult több szövetkezet: 30 magtár tehát csak egy-egy szövetkezet tagjai javát szolgálja. De e szövetkezetek nagyobb részébe több, néha 4-10 község is tartozik.

emelnünk, hogy ennek ügyességétől, szorgalmától, gondosságától és lelkiismeretességétől s üzleti szellemétől függ az intézmény sikeres működése; mert az intézkedés joga az ő kezében központosul.

A kezelő igazgató fogadja föl a raktári munkálatokhoz szükséges napszamosokat, ez rendelkezik az Összes alkalmazottakkal és végezteti a raktári, nevezetesen a tisztítási, átrostálási, keverési, zsákolási, bevaggonozó és egyéb irodai munkálatokat és eszközli az üzleti levelezéseket

A kezelő igazgató ellenőrzésére és támogatására kezelő-bizottságot kell fölállítani, mely legalább három tagból álljon. A kezelő-bizottság tagjait is a vezető hitelszövetkezet igazgatósága küldi ki, de ebbe az egyesülő és csatlakozó hitelszövetkezetek mindegyike is nevez ki egy-egy tagot. Ily módon a vidéki szövetkezetek befolyása szintén érvényre juthat. E bizottság hatáskörébe a beszolgáltató gabonaneműek átvétele, osztályozása és megbecslése, valamint a minták összeállítása, esetleg az igazgatóság külön megbízása alapján az értékesítés, vagyis az eladások teljesítése tartozik.

A gabonaraktár egyéb tisztviselői és alkalmazottai pedig legyenek azonosak a vezető hitelszövetkezetével; mert ez ezek fizetése tekintetében úgy a hitelszövetkezetre, mint a magtárra nézve előnyösebb. De ezt megköveteli az a körülmény is, hogy ez a hitelszövetkezet köti meg a szövetkezeti gabonaraktár ügyleit, nevezetesen ez veszi át a központi gabonahitelt, ez adja ki a tagoknak az előlegkölsönöket, továbbá az kezeli a gabonaraktár vagyonát; különösen készpénzét folyószámlán külön kezeli és számadásait külön könyvekben vezeti. Ez okból a gabonaraktárt illető összes befizetéseket a hitelszövetkezet pénztárába kell teljesíteni, viszont a gabonaraktárt terhelő összes kifizetéseket is e szövetkezet eszközli.

Ezek szerint az irányítás és főhatalom az igazgatóságnál marad, a helyes intézkedés joga a kezelő igazgató kezében lesz letéve, a támogatást pedig ennek a kezelő-bizottság adja meg. De, hogy mindezek sikeres működése előre biztosítva legyen, a központ megköveteli, hogy a kezelő igazgató és a kezelő-bizottság alkalmaztatása, ezek tagjainak nevei és alkalmaztatási módja és a gabonaraktár üzleti órái neki minden évben július hóban bejelentessenek.

A magtári épületről egész részletes tervrajzot közöl dr. *Hor-*

váth János *Szövetkezeti gabonaraktárak* című művében. (Budapest, 1906.)

A magtári üzletvitel, előlegkölsönök, értékesítés és vagyonekezelésre nézve I. dr. Horváth i. m.

56. §. h) Gyümölcserértékesítő szövetkezetek.

Célja az illető község gyümölcstermését közösen értékesíteni. Hogy e különben jól jövedelmező foglalkozás, a gyümölcstermelés, valóban hasznot hajtson, az állam tanfolyamokat is nyit az érdeklődők számára. így a gazdasági tanintézetekben: Keszthelyen, Kolozsváron, a kisszebeni állami faiskolában minden év márczius havában kéthetes gyümölcsfatenyésztési tanfolyam van, melyre 16-20 faiskolakezelő néptanítót az állam költségére vesznek fel. Lelkészek számára is van minden évben Budapesten a kertészeti tanintézetben. (A fölvételi föltételeket a földművelési miniszter a «Földművelési Értesítő»-ben hirdeti). Ugyancsak a budapesti kertészeti tanintézetben márczius havában nyolcnapos gyümölcsfatenyésztési folyam van lelkesek, kerttulajdonosok és kertészek részére, néha hatnapos konyhakertészeti, augusztus vagy szeptember hóban pedig négynapos gyümölcserértékesítési tanfolyam.

Ezen utóbbi tanfolyam révén oktatást nyernek az érdeklődők a gyümölcs leszedése, eltartása, csomagolása, aszalása, gyümölcssajtok, lekvárok, gyümölcskocsonyák és konzervek, gyümölcsbor, pálinka és eczet készítésére vonatkozólag.

Mindezen módokat előbb el kell sajátítanunk, ha gyümölcserértékesítő szövetkezetet akarunk alkotni.

Szőlő- és gyümölcstermelő szövetkezetek közül kiválik a *budapesti* (V., Nagykorona-utca 17. Elnöke: Rohonczy Gida. Igazgatója: Kűszler Henrik.), mely 1901 óta áll fönn s célja a magyar gyümölcsnek és szőlőnek különösen a külföldön állandó és jó piacot szerezni.

Az érdeklődők tehát vagy ezen szövetkezethez, vagy a «Hangya»-hoz, vagy a *földművelésügyi* minisztériumhoz (Budapest, V., Országház-tér) forduljanak, honnan részletes alapszabályzatot és ügyrendet nyerhetnek.

Megjegyzendő, hogy községeknek, gyümölcserértékesítő szövetkezeteknek és gazdaköröknek a gyümölcs földolgozására, illetőleg gyümölcsbor készítésére az állam ingyen kölcsönöz ki gyümölcsszúzó-malmokat, sajtókat és szeszfőző-

kazánokat. Szilvatermelő községek aszalókat ingyen kaphatnak, ha vállalkoznak az aszaló elhelyezésére szükséges épületek fölállítására (mely épület körülbelül 3-500 koronába kerül). Ezen eszközök kikölcsönzéseért, valamint az ingyenes aszalók adományozásáért egykoronás bélyeggel ellátott kérvénnyel május 31-ig kell a földművelésügyi minisztériumhoz fordulni.

57. §. c) Borértékesítő (pincze-) szövetkezetek.

A bor értékesítésének nagy akadálya, hogy igen sok gazda *rosszul* kezeli borát s e miatt a legjobb bora is elromlik vagy gyengébb minőségű lesz. Nagy baj az is, hogy a helytelen kezelés miatt a gazda bora nem *egyforma*, minek oka természetesen az is, hogy szőlőjében össze-vissza sok mindenféle fajtát ültet, holott elég volna egy-kettő is. Azt nem is említjük, hogy akárhány gazda van, a ki nem átalja borát *vízzel* keverni.

De ha nincsenek is meg e bajok, a kistermelő mégsem kapja meg boráért az illő árt. Mert a nagykereskedő csak ott vásárol, a hol nagy mennyiségben és egyforma minőségben kaphat, így azután a kistermelő kénytelen *ügynökhöz* fordulni s mire bora fogyasztás alá kerül, hárman-négyen nyerekednek rajta a gazda rovására.

A bor árát lenyomja az is, hogy sokan, kényszerűség hatása alatt, még a *szüret előtt eladják* borukat.

Ezeken a bajokon óhajt segíteni a pincze-szövetkezet, melynek az a föladata, hogy a tagok szőlőtermését átvéven, abból okszerű módon bort készítsen, a borokat jól kezelje, lehetőleg egyenlővé tegye s minél előnyösebben értékesítse.

A szövetkezet e célra közös sajtoló-, erjesztő-helyiséget, közös pinczét, eszközöket, gépeket és edényeket tart. Esetleg hozzáértő *pinczemestert* alkalmaz. Mivel pedig a szövetkezet ekként a nagytermelő előnyeivel rendelkezik, nincs szüksége közvetítőre, hanem egyenesen a nagykereskedővel lép érintkezésbe. *Előlegkölcst* adhat tagjainak a szőlő munka megkezdésekor vagy szüret előtt (ha nincs magának a szövetkezetnek, kölcsönöz a hitelszövetkezettől vagy a központtól) s így a gazda nem kénytelen termését potom árért előre eladni.

Az *Országos Központi Hitelszövetkezet* ezen ügyet épúgy, mint az 54. §-ban említett gabonaraktár-ügyet, fölkarolta. A *földművelésügyi minisztérium* szintén. Mindkét helyről alapszabályminta és ügyrend beszerezhető.

58. §. d) Tejértékesítő szövetkezetek.¹

A falusi tej szövetkezetnek némely vármegyében elért eredményei azt bizonyítják, hogy nálunk ezen a téren óriási fejlődésre van kilátás, ha a most még létező akadályokat sikerül elhárítanunk. A tej szövetkezetek ügye Össze van növe *Darányi* Ignác földművelésügyi miniszter idejével.

1897-ben hazánkban még csak 34 tejszövetkezet működött, a múlt évben már 597. A tagok száma 1897-ben 2767 volt, 5937 üzletrésszel, a múlt évben már 56.556 tag vett részt 95.373 üzletrésszel; s míg 1897-ben 4,790.132 liter tejet szállítottak be a tagok a szövetkezetekbe, 1904-ben a beszállított tej mennyisége meghaladta a 95 millió litert.

Legtöbb tejszövetkezet van a Dunántúl, itt is Baranya az első, hol 98 tejszövetség működik s a beszállított 12,381.694 liter tejért a múlt évben is 1,268.035 koronát fizetett ki a szövetkezeti tagoknak.

Különösen tapasztalható, hogy a hol a közelben vajtermelő központokat állítottak, ott gyorsan fejlődtek köröskörül a tej szövetkezetek.

A tejszövetkezetek előnyei azonosak a többi értékesítő-szövetkezetek előnyeivel. Nagy pénzmegtakarítás érhető el a központi építkezésben, a szükséges eszközök, anyagok (fűtőszerek, só, ojtó stb.) nagyban való, tehát olcsó bevásárlásával, munkában és időben; nélkülözhetővé válik a közvetítés, tökéletesebb árú állítható elő; fokozódik a kedv és hajlandóság egyéb hasznos szövetkezésre, a marhaállomány okszerűbb tenyésztésére és gondozására, több idejük marad a földműves-család asszony népének családi és egyéb gazdasági teendőik elvégzésére (pl. kézimunka, sertés-, baromfi-, selyemhernyó-gondozásra, zöldségtermelésre stb.).²

Ezen előnyöket megmagyarázva a népnek (mint az minden alakítandó szövetkezetnél teendő, lásd fent), a hol alkalmasak a viszonyok tejszövetkezet alakítására és az aláírási ívre szövetkezés céljából sok gazda fölíratkozik, úgy hogy legalább vagy 100 tehén van az összeírott gazdák birtokában, akkor szövetkezési szándéku-

¹ *Monostori* Károly, A tejgazdaság alapvonalai. Budapest, Franklin, 1904, 155. s köv.

² *Monostori* i. m. 155-158. l.

kat a gyűlési jegyzőkönyv fölterjesztésével tudatják a földművelésügyi minisztériumban levő *Országos tejjgazdasági felügyelőség*-gel. Ez a felügyelőség azután a további teendőkre nézve pontos útbaigazítást ad s megküldi a szükséges alapszabály- és üzletrendmintákat. Ezen utasításokhoz képest megalakul a szövetkezet, cégbejegyzés céljából bejelenti ezt az illetékes kir. törvényszéknek, stb. A megválasztott igazgatóság gondoskodik a kellő épületről, berendezésről, a szerződéssel kötött vevőről vagy vásárlókról, a tejet földolgozó személyekről, stb. Ha az üzemet (leghelyesebben őszkor) meg akarják kezdeni, az Országos tejjgazdasági felügyelőségtől kérnek egy szakembert (állami vaj mestert), a ki az alkalmazottakat a gépek kezelésére és egyéb teendőkre kioktatja. (Költségbe nem kerül.)

A szövetkezeti tagok semmi nagyobb kötelezettséget vagy felelősséget nem vesznek magukra. Mert rendszerint még a telket, épületet, gép- és egyéb berendezést is hitelbe kaphatja a szövetkezet, mit a bevételből részletekben is törleszthet. A pénzfizetés alig több tehenenkint 2-3 koronánál. A tagok nem kötelezik magukat bizonyos mennyiségű tej szállítására, hanem csupán arra, hogy – levonva házi szükségletét – másnak nem ad el tejet, hanem mind a szövetkezetbe viszi.

A szövetkezet a beszállított tejet rendszerint *vajjá* (esetleg túró vagy sajttá) dolgoztatja föl, értékesíti s a befolyt pénzt rendszeren havonként leszámítva és fölosztva, az egyes tagoknak a beszállított tej arányában kifizeti.¹

A tejtermékek; vaj *értékesítésére* szintén az Orsz. tejjgazd. felügy. adja meg az útbaigazítást.

A tejszövetkezet *adójár*a nézve lásd *Szilassy-Buday*, Szövetkezeti és Gazdasági Évkönyv VI. évf. 1906. 73. 1.

59. §. e) Ipari árúcsarnok-szövetkezetek.²

A kisiparost, ha megrendelt munkája nincs és így kénytelen *Készletre* dolgozni, rendszerint az a vészelem fenyegeti, hogy kész árúit

¹ Alapszabálytervezetet közöl *Monostori* is idézett művében, 162. 1. Üzletrend-tervezet falusi tejszövetkezet részére u. o. 173. Mindkettőt különben küld az *Országos tejjgazdasági felügyelőség*. Földművelésügyi minisztérium (Budapest, V., Országház-tér).

² *Horváth János* dr., Iparosok, szövetkezetek! Budapest, 1901, 208. s. köv.; *Bernáth István* dr., Iparosaink szövetkezése. Budapest, 1892.

gyorsan eladni nem tudja s az árúba költött tőkét és munkát nem képes forgó értékre fölváltani. Ezáltal nemcsak munkájában van megakadályozva, hanem könnyen nélkülözésre is kényszerül s kénytelen munkáit potom áron elvesztegetni.

Ezen bajok megakadályozására alakul meg a raktári szövetkezet, melynek czélja a kisiparos munkáit elhelyezni, azok elárúsítását megkönnyíteni s esetleg azokra igazságosan megbecsült értékük szerint előleget nyújtani.

A közös raktár míg egyrészt a kevésbbé ismert iparosok munkáit is *ismertekké* teszi, másrészt előmozdítja az iparosok *versenyét*. A becületes és Ízléses munka ugyanis hamarabb fölkelti a vevők érdeklődését. Hogy azonban a munkát kiállító kisiparos neve forgalomban legyen, szükséges, hogy ne a szövetkezet egyedül, hanem a szövetkezet és az illető kisiparos neve szerepeljen az eladásnál. Különben a szövetkezeti kisiparos bármikor kiveheti a raktárból és önmaga is eladhatja munkáját.

Legelőnyösebb ily szövetkezeti raktárba *többféle ipari szakmába* vágó czikkeket fölvenni.¹ Hogy pedig az árusítást egész országra kiterjedő módon eszközölhessük, szükséges volna egy *központi* (országos) *szövetkezeti áruházat*.¹ fölláítani.

Mindenesetre, különösen kezdetben, míg saját tartaléktöke nincs, a hitelszövetkezettel kapcsolatosan kell az szövetkezeti raktárt létesíteni. Az Országos Központi Hitelszövetkezet e tárgyban is szolgál fölvilágosítással.

4. Biztosító-szövetkezetek.

1. A mint említettük, a hitel (takarékoság), fogyasztási cikkek olcsó bevásárlása (kisebb kiadás) és előnyös értékesítés (nagyobb bevétel) azon hármasság kellék, mely a nép jólétét előidézni és biztosítani képes. Azonban minden igyekezetünk daczára is megtörténhetik, hogy a jogosan remélt haszon valamely baleset következtében elmarad. Ily baleset történhetik élet-, munka-, természetben egyaránt, akár elemi csapások (tűz, jég) akár halál vagy súlyos sérülés következtében. Hogy ily esetben a beállt csapásért kárpót-

¹ Ilyenek vannak Szatmári, Temesvárt, Szarvason, Zomborban stb.

² *Sir* Nándor, Magyar ipart védő bank és áruház. (*Iparügyek* 1906, 14. sz. 157., 158. 1.)

lást nyerjünk és a kilátásba helyezett hasznot el ne veszítsük, létesülnek a biztosítási ügyet szolgáló intézmények.

A biztosítás két módon éri el célját.¹ Az első a *kár fölosztása*. Ugyanis a biztosítás a kárt elviselhetőbbé teszi azáltal, hogy sok egyénre veti ki s így egyes személyre csak kevés teher jut. Másrészt pedig azáltal, hogy a bizonyos időpontban bekövetkező kár megtérítéséről úgy gondoskodik, hogy hosszú időn át gyűjtött kis összegből a kár megtérítésére szükséges összeg előteremtessék.

A másik mód a statisztika igénybevétele révén megalkotott *valószínűség* (a nagy számok statisztikai törvénye), mely a véletlent lehetőleg kizárni s a valószínűség alapján kiszámított ellenszolgáltatás által a kárt fődözni törekszik. Ez esetben a biztosítási díjat a károk aránya adja.²

Látjuk tehát, hogy a biztosítás az előre nem látott, de valószínű károk kölcsönös kiegyenlítésén alapul s azon a tudaton, hogy az egyes tagnak aránylag csak csekély szolgáltatása szükséges arra, hogy valamely tagnál esetleg beállott kár fődözhető legyen.

2. A biztosításnak a gazdasági életben *igen fontos szerepe van*. Közvetlen hatása az, hogy a gazdasági tevékenység által szerzett javak a haszonnélküli megsemmisítéstől megmentetnek. De ezen kívül azt is eredményezi, hogy a károk lehetőleg leszállíttatnak a kellő óvintézkedések következtében. Termelés tekintetéből pedig a biztosítás-ügy mindenkit arra ösztönöz, hogy az esetleges kár is kikerüljön a termelésből. De emeli a hitelt, olcsóbbá teszi a termelést is, mivel a kockázat így kisebb lesz. Bizalmat kelt; kitartásra, küzdelemre bátorít; a jövő esélyeitől való rettegést megszünteti; megakadályozza az elszegényedést és koldusbotra jutást; erősíti a családi köteléket; bizalmat kelt a jövő iránt és kibékít a családi renddel.³

¹ *Földes* i. m. II. 427. 1.; *Gaál* Jenő, *Nemzetg. rendszere*. Budapest, 1899, 335. s köv.

² Pl. ha valamely évben (1892) Budapesten 12.543 ház után 147 tűzkár-eset fordul elő, akkor a valószínűség egy-egy házra nézve, hogy a tűz elpusztítja feltehető, vagyis körülbelül csak 600 év alatt fog annyi tűzkár esni, ahány ház van azon évben Budapesten. Már most ha az évenkénti kár 1,000.000 koronát tesz ki és minden ház biztosítva van, akkor egy-egy ház körülbelül 79 koronát fog fizetni biztosítási díj fejében. *Földes* i. m. 478.

³ *Földes* i. m. 431.; *Közgazd. Lexikon* I. 376.

3. A biztosítási szervezetek különbözök. Van *állami* vagy hatósági és *magánbiztosítás*. A magán-közegek által való biztosítás ismét különösen két alakban lép föl, tudniillik az *üzleti vállalatok* és a *kölcsönös társulatokban*.

Az *üzleti* vállalatok tisztán haszonra dolgoznak. Az a nagy haszon, mely a befizetett díjából bejön, az alapítóké, a részvényeseké. A biztosító-részvénytársaságokban a befizetett pénz egy jó része nem kártérítésre fordítatik, hanem osztalékként jut olyanoknak, kik azt végkép meg nem szolgálták.¹ S ne feledjük azt sem, hogy ezek egymással egyességet (kartell) kötöttek a *biztosítási* díjra nézve. Mindenesetre jobb lenne, ha a haszon azoké lehetne, a kik biztosítanak, vagyis *biztosító-szövetkezet* (kölcsönös társulat) venné kezébe az ügyet. Itt minden tag biztosító és biztosított egy személyben, tehát az érdekelteknek valóságos önszegélyzőegylete. Az érdekeltek éber szemmel kísérnek minden visszaélést. Jellemző a kölcsönös biztosításra nézve, hogy a díjtételek nincsenek meghatározva, hanem a kifizetett károk és egyéb kiadásokhoz képest változók. Ha a korábban befizetett díjak a leszámolási időszak végén (a naptári év végén) nem elegendők, akkor a többletet igazságos kulcs szerint utólag rójják ki a tagokra. Természetes, hogy e vállalkozási forma mellett is szükséges tartalékalap létesítése, mert a díjak nagy ingadozása a tagok magán-gazdálkodására nézve hátrányos. És épen ezen bizonytalanságban rejlik e rendszer hátránya. De előnye mindenesetre, hogy a kiadások fődözésére szükséges költségen kívül többre nincs szüksége, mert nyereséget senkinek sem kell adnia. A szövetkezet tagjai is a károk lehető elkerülésében látják érdeküket, azért ellen is őrzik egymást, úgy ebben, mint a károk megtérítésében.²

Mivel azonban egy-egy falu vagy vidék kevésbé képes olcsó díjtételekkel biztosítani, hisz sokszor az egész falut vagy vidéket is sújthatja ugyanazon csapás (tűz vagy jég), előnyösebb, ha biztosítás tekintetében is *országos* kölcsönösen biztosító szövetkezet létesül.

¹ Paur Ödön, A szövetkezeti biztosításról. (A Gazdák Bizt. Szöv. közleményei. 1906. IV. évf. 8. sz.)

² Gaál i. m. 340.

60. §. a) Gazdák biztosító-szövetkezete.¹

A mint fentebb említettük (23. §. 7.), e szövetkezet 1900. ban alakult² lelkes férfiak kezdeményezésére, az Országos Magyar Gazdasági Egyesület védőszárnyai alatt s a magyar kormány segítő hozzájárulásával. A gazdák javára alakulván, megvédi azt a részvénytársaságok kartellje ellen. Tisztán kölcsönösségen alapuló szövetkezet. Magyar tőkével dolgozik. *Díjelőlege* nem kisebb ugyan, de a díjban (az üzletév elején) kifizethető kölcsönösségi előny az üzletév végén az elért eredményeknek megfelelő díjvisszatérítés alakjában nyer kifejezést. Sem *ingyen-éveket*, sem %-os engedményeket nem ad ugyan, de megvan ezekkel szemben a *díjvisszatérítés*. Ha ugyanis az évi díjbevétel a kárfizetés és üzleti kiadások költségeit meghaladja, a fölösleg, a tartalékalap gyarapítása után, a szövetkezet tagjainak befizetett díjuk arányában visszatérítetik, illetőleg jövő évi díjukba betudódik.

A Gazdák Biztosító Szövetkezete céljainak terjesztésére *képviselőket* bíz meg, kiket azután ellát részletes utasításaival. Ezek közvetítik a biztosítást. A ki tehát valamely községben e nemes intézményt megismertetni s a gazdákat arra óhajtja vezetni, hogy e szövetkezethél biztosítsák életüket, termésüket vagy lakásukat, az forduljon a szövetkezet igazgatóságához (Budapest, VIII., Baross-utca 10).

61. §. b) Munkásbiztosító-szövetkezetek.

Legszentebb kötelessége az államnak és társadalomnak egyaránt, hogy a munkásokat kellő védelemben részesítse és pedig nemcsak míg dolgozni képesek, hanem akkor is, mikor szerencsétlenség vagy öregség következtében elvesztik a munkaerejüket, mely egyedüli forrását képezi megélhetésüknek. A dolgozni nem képes munkásra szomorú sors vár, árváik, özvegyeik az ínség kenyerére vannak utalva. S megengedheti-e a keresztény szeretet, hogy a

¹ L. fent 23. §. 7.; *János Deák*, Mi a Gazdák Biztosító Szövetkezete? Budapest, 1903.

² Midőn tudniillik az 1898. év *jégkatasztrófája* következtében a biztosító-részvénytársaságok kartellbe léptek s túlságosan fölemelték a biztosítási díjakat.

nehéz munkásság után a szegényes kunyhókba a nyomor és ínség tege be lábát? ...

Ezen nyomor enyhítésére alakult meg 1893-ban a *Magyarországi Munkások Rokkant- és Nyugdíj-egylete* (központi iroda: Budapest, VIII, József-utca 23). Elnöke: Pákai *Koller* Alajos; igazgatója: Katits Antal. 1903-ban meg is kezdte működését. (139 1.)

62. §. c) Temetkezési egyletek.

Nem tartoznak a tulajdonképeni szövetkezetek körébe s ezért alapszabályaik jóváhagyása nem a kir. törvényszék, hanem a *belügyminisztériumhoz* tartoznak; mégis biztosítási jellegüknél fogva ide sorozzuk őket. Mivel a temetkezési egyletek különösen a szegény nép számára nagy jótétemény, ki az egylettől nyert segíelyen megholt hozzátartozójának szerény bár, de tisztességes temetést adhat, azért közöljük az alapszabályokat, melyekben az egész ügyvezetés is benfoglaltatik s melyek alapján (összevetve a 24. §-sal) ily egyletet minden nehézség nélkül alkothatunk.

Alapszabályzata:

1. §. Ezen egylet célja elhunyt tagjainak családjait a temetési költségek fődözésében minden tagnak egyetemes és egyenlő járuléka által segíelyezni.

2. §. Ezen egylet életbelép, ha a tagok száma a százat meghaladja.

3. §. Az egylet tagja lehet, a nem és rang különbsége nélkül, minden kath. vallású, feddhetetlen életű n-i lakos, ki 12-ik évét betöltötte és 60.dik évét túl nem haladta

4. §. A ki magát fölvetetni akarja, köteles korát egyszerű plébániai hivatali kimutatással, egészségi állapotát pedig a fölvételt eszközölő egyleti eljáróság kívánatára orvosi bizonyítvánnyal is igazolni. Kiskorúaknál a szülők vagy gyám beleegyezése is szükséges.

5. §. Minden belépő tag köteles fölvétele alkalmával két korona beirataási díjat lefizetni.

6. §. Minden tag kap egy könyvecskét, melybe neve íratik.

7. §. Az elhalt tag után minden életben maradt tag köteles temetkezési járulék fejében, az erre megbízott pénzbeszedő által, 20 fillért az egyleti pénztárba befizetni. Ezen befizetést a pénzbeszedő az illető tag könyvecskéjébe beírja s nyugtázza.

8. §. Ha valamely tag temetkezési járulékát azonnal meg nem fizetné, köteles könyvét a pénzbeszedőnek átadni, ki azt az egylet pénztárnokának kézbesíti. Azon tag pedig, kítől a könyv elvétel, tartozik ezt 14 nap lefolyása alatt az egyleti pénztárnoktól, a hátralékos temetkezési járulék lefize-

tése mellett, kiváltani. Ha 14 nap elmúltával sem váltotta ki könyvecskéjét, tagok sorából kitörültek, tagsági minőségében nyert minden jogait elveszti és a már befizetett pénzösszeg az egyleti pénztár javára esik. A kitörült tag újra fölvétethetik, ha befizetni elmulasztott temetkezési járulékait utánpótolja és azonkívül a fölvételre vonatkozó 3., 4. és 5. §§-ok föltételeinek újra aláveti magát.

9. §. A 8. §. szigorú rendelkezése alól kivétnek oly egyleti tagok, kik tagságuk ideje alatt önvétkük nélkül – mi fölött a választmány ítélend – szegénységre jutván, vagyontalanokká és annyira munkaképtelenné váltak, hogy koldulással kénytelenek magukat föntartani. Az egylet választmánya az ilyenek által fizetendő halotti díjakat a pénztárból fogja fizetni és elhalálozásuk esetében őket szabályos egyszerűséggel eltemettetni.

10. §. A temetkezési járulékokból az elhalt tag családjának 100 korona annak halálától számítandó 48 óra alatt lefizetendő.

Ezen temetési díj, mint tisztán emberiségi társas segély, sem bírói, sem közigazgatási vagy adótartozás fejében le nem foglalható.

Ha valamely tag öngyilkossá lenne, a temetkezési járulékok nem szedtetnek be s így a temetési díj sem fizettetik ki. Az öngyilkos tag befizetett pénzei az egyleti pénztár javára esnek.

11. §. Az 5. §-ban említett két korona beiratási díjból a fölszerelés után megmaradandó összeg az alaptőkét képezendi, melyhez a temetkezési járulékoknak a 100 koronás temetési díj kifizetése után fönmaradó részlete minden egyes esetben hozzácsatolandó.

12. §. Minden elhalt tag helyébe azonnal egy új tag vétetik föl. Az elhaltak örökösei, akár törvényesek, akár végrendeletiek, elsöbbséggel bírnak. Ha az elsöbbségi igény fölött az örökösök sem tudnak megegyezni, a választmányak semmi bíróságnál nem fölbevezhető határozata dönt. Örökösök teljes hiányában az első jelentkező vétetik föl.

13. §. Minden tagnak jogában áll a halálakor részére kifizetendő 100 koronányi összeget, illetöleg végrendeletileg intézkedni az iránt, hogy ki gondoskodjék temetéséről és vegye föl e czélból a pénzt? Ha e jogával nem él és törvényes örökösei sem volnának, akkor az egylet fog illö eltemettetéséről gondoskodni; az esetleg fönmaradó összeget az egyleti elöljáróság az elhunyt lelki nyugalmáért szentmisére vagy valamely jótékony czéla fordítandja.

14. §. Ha valamely tag N-ből elköltözik, maradhat az egylet tagja. Tartozik azonban könyvecskéjét egy N-ben lakó, az elnöknél bejelentett egyénnek átadni, ki köteles helyette a temetkezési járulékokat pontosan befizetni.

15. §. Az egyletből kilépö tag a befizetett pénzhez minden igényét és egyleti jogait elveszti.

16. §. Tagok, kik tettelleg vagy szóval az egylet elöljáróit hivatalos teendöik gyakorlásában megsértik, az egylet fölöl hamis híreket terjesztenek, az egylet tagjai közt egyenletlenséget szítanak, az egyleti választmány határozatára az egylet kebeléből kizáratnak; tagsági kötelezettségeik folytán befizetett pénzük az egyleti pénztár alapjára esik és minden tagsági jogaikat elvesztik. Az egyletből kizáráó választmányi határozat az illetönek írásban, kiadatván, fönhagyatik neki 14 nap alatt bejelentendő fölbevezés a közgyüléshez.

17. §. Az egylet pénztárában 200 koronánál nagyobb összegnek heverni

nem szabad. Mihelyt ezen felül 40 korona gyűlt össze, azonnal a takarékpénztárban elhelyezendő.

18. §. Ha járványos betegség folytán a halálozás oly nagy mérvet öltene, hogy a temetkezési-járulékok fizetése az egyleti tagokra nézve túlságosan terhessé válnék, ily esetben az elnök javaslatára a közgyűlés intézkedik, hogy a körülményekhez képest a temetkezési járulékok és temetési díjak leszállíttassanak, avagy az egyleti pénztárból pótolttassanak.

19. §. Azon tagok, kik könyvecskéjük igazolása szerint temetkezési járulékaik után 60 koronát befizettek, azonnal számföltre tagokká lesznek, többé temetkezési járulékot nem fizetnek, de a 10 §-ban megállapított temetési díjra – még járványos betegség idején is – teljes igényt tarthatnak.

20. §. Az egyleti év mindenkor január hó 1-én veszi kezdetét.

Az egylet ügyeinek rendes tisztviselői. 21. §. a) egy elnök és alelnök; b) egy jegyző; c) egy pénztárnok és ellenőr; d) egy 12 tagú választmány.

A választásokat minden évben a közgyűlés eszközlí, viszonylagos szó- többséggel. Szavazhat minden jelenlevő nagykorú férfitag.

Ha az egyleti év közben valamely tisztviselői vagy választmányi tag helye megüresedik, ez esetben a választmány a megüresedett helyet az egyleti tagok köréből azonnal betölti.

A közgyűlés hatásköre. 22. §. 1. Az egyleti tisztviselők megválasztása.

2. Az egyleti számadások felülvizsgálata.

3. A tisztviselők fölmentvényének kiadása vagy megtagadása.

4. A választmány intézkedéseinek tudomásulvétele és jóváhagyása.

5. Az alapszabályok módosítása.

6. A föloszlás fölötti végérvényes határozat hozatala.

23. §. Rendes közgyűlés évenként egyszer, január hó 1-én tartatik. Fontos és sürgető esetben a választmány határozata, vagy 20 tag írásbeli kérésére 14 nap alatt rendkívülileg is összehívandó. Ennek megtartása mindig előre a járási szolgabírónak bejelentendő. A meghívást az elnök szóval vagy írással eszközlí.

24. §. A közgyűlés határozatképes, ha szavazatképes 40 egyleti tag van jelen. A szótöbbség határoz. Egyenlő szavazatok esetében az elnök szavazata dönt. A jegyzőkönyvet az elnök, jegyző és két e czélra kijelölt tag hitelesíti.

A választmány hatásköre. 25. §. 1. Új tagok fölvétele.

2. Azon tagok kizárása, kik a 8. és 10. §§-ok értelmében kizárandók.

3. Kevésbbé fontos egyleti ügyek elintézése és az egylet szükségleteinek fedezése.

4. A pénzeszedő választása és fizetésének megállapítása.

26. §. A választmány az elnök meghívására évnegyedenként egyszer, szükség esetén többször is összeül. Érvényes határozathozatalra a választmányi tagok legalább fele szükséges. A határozatok viszonylagos szótöbbséggel hozatnak. A jegyzőkönyvet az elnök, jegyző és három tag írja alá.

27. §. A választmány határozatai a közgyűléshez fölbevezhetők.

28. §. Az elnök hívja össze a köz- és választmányi gyűléseket, azokon elnököl, egyenlően megoszlott szavazatok esetében dönt; ő képviseli az egyletet minden külgyeiben, valamint a hatóságok és harmadik személyek irányában is. Kötelessége továbbá legalább minden negyedévben általa meghitt két

választmányi tag jelenlétében a pénztárt, a számadási könyveket megvizsgálni, ezt az illető könyvekben az ő és két tanúja aláírásával bizonyítani. Az egylet minden írásbeli kiadványai általa irtnak alá.

29. §. Az alelnök az elnök távollétében ennek minden jogaiba lép.

30. §. A pénztárnok kezeli az egylet részére befolyó mindennemű pénzeket és kiadásokat, melyeket az elnök utalványozására és az ellenőr ellenjegyzésére kifizetett. Ő őrzi az egyleti pénztárt, melynek egyik kulcsa nála, a másik az ellenőrnél van. Köteles továbbá évnegyedenként a választmány, az év végén pedig a közgyűlés előtt, a tett kiadásokról szóló nyugták mellékelésével, beszámolni. A reábizott egyleti vagyonért az ellenőrrel egyetemlegesen felelős.

31. §. Az ellenőr minden bevételt és kiadást ellenőriz, a pénztár állásáról az elnöknek jelentést tesz. A pénztárnok akadályoztatása esetében azt helyettesíti, midőn is a pénztár kezelését az elnök ellenőrzi.

32. §. A jegyző köteles minden ülésben a jegyzőkönyvet vezetni, minden írást megszerkeszteni, az egylet jogait törvényesen védeni és a végzések neve alatt kiadni.

33. §. A pénzbeszedőt a választmány nevezi ki és érette felelős. Ez köteles a temetkezési járulékokat az elnök kiküldésére beszédni, a könyvecskéket nyugtázni és beszámolni. Köteles továbbá a köz- és választmányi gyűléseken, úgyszintén minden egyes temetésen jelen lenni és általában minden elnöki megbízást készségesen teljesíteni.

34. §. Az egylet pecsétje, melynek belterén a föltámadó Üdvözítő képe van, ezen körülírással bír: «A n-i I. kath. temetkezési egylet 190.». Ezen pecsétet az elnök őrzi.

35. §. Nemes kötelessége minden egyleti tagnak az elhalt tagtárs temetésén, esetleg gyászmiséjén jelen lenni.

36. §. Ha a tagok száma annyira lepadna, hogy a temetési járulékok a 100 korona temetési díjat és a vele járó egyleti kiadásokat többé nem fődöznék, köteles az elnök a választmányt, az pedig egy hozandó határozatával a közgyűlést összehívni. Ezen közgyűlés tanácskozási tárgyát képezendi az egylet fönmaradása vagy főlöslésének kérdése. Ha a közgyűlés szótöbbséggel a fönmaradását határozza el, köteles alapszabályait újra megalkotni és újabb felsőbb hatósági jóváhagyásért folyamodni. Ha főlöslést határoz el, köteles véleményes fölterjesztést a nagymélt. m. kir. belügyminisztériumhoz tenni, ki a főlöslés fölött határozand. Az erről vezetett jegyzőkönyvet az elnök, jegyző és négy rendes tag írják alá.

37. §. Az egylet főlöslése esetében annak mindennemű vagyona és pénze a takarékpénztárban tétetik le, melynek ellenőrzésével n-i római kath. hitközség előljárássága bízatik addig, míg ugyanily című és hasonirányú alapszabályokkal – N. községében – új egylet alakul, mely aztán ezen egylet vagyonának teljes birtokába lép. Ha 10 év lefolyása alatt ily című egylet nem alakulna, akkor az összes vagyon a római katolikus hitközség javára esik. Az erre vonatkozó közgyűlési határozat foganatosítása előtt a 36. §. értelmében a nagyméltóságú m. kir. belügyminisztériumhoz terjesztendő löl.

38. §. Azon esetre, ha az ezen alapszabályokban meghatározott cél és eljárás hatásköre meg nem tartatnék, az egylet a m. kir. kormány által, a

mennyiben további működése által az állam vagy az egyleti tagok vagyoni érdeke veszélyeztetnék, haladéktalanul felfüggesztetik és a felfüggesztés után elrendelendő szabályos vizsgálat eredményéhez képest végleg is főlösztatik, vagy esetleg az alapszabályok legpontosabb megtartására, különbeni főlösztatás terhe alatt, köteleztetik.

89. §. Ezen alapszabályok csak a közgyűlésnek általános szótöbbséggel hozott határozata által módosíthatók. A módosított alapszabályok megerősítés végett újra a nagymélt. m. kir. belügyminisztérium elé terjesztendők.

40. §. Ezen alapszabályok eredeti példánya, valamint az évi számadások az egyleti pénztárban megőrzendők.

41. §. Ezen alapszabályok a nagymélt. m. kir. belügyminisztérium jóváhagyása, illetve záradékkal történt ellátása után kinyomatva, minden egyleti tagnak kiadatnak.

63. §. d) Magyar kölcsönös állatbiztosító-társaság, mint szövetkezet.¹

A kölcsönösségen alapuló állatbiztosítás terén ezen szövetkezet 1898 óta működik. Ezidőszerint lovakat és szarvasmarhákat fogad el biztosításra mérsékelt díjtételek mellett. A kártérítést folyósítja, ha a biztosított állat tűzvész alkalmával, betegségben, ragályban pusztul is el. A biztosítási díj az állat minősége és kora szerint van megállapítva.

A szövetkezet tagjainak száma 4923, a szövetkezeti üzlet-részeké 2181 volt az elmúlt üzletév végén. Alaptőkéje 218.100 K. Ezenkívül díjtartalékként kezel 31.000 koronát. A szövetkezet múlt évi forgalma 637.572.36 koronát tett ki, a mi magában véve is mutatja a jelentékeny érdeklődést.

A szövetkezet ott, a hol a szükséges alapföltételek megvannak, községi állattenyésztő-szövetkezeteket is alakít. Az ily szövetkezetek tagjainak állatállományát kivételes díjtételek mellett biztosítja. Ilyen állatbiztosító-szövetkezet különösen Erdélyben alakult nagyobb számmal.

Az érdeklődőknek a szövetkezet igazgatósága (*Budapest, IX., Üllői-út 9.* Elnök: Ivánka Oszkár; igazgató: Pajor Ignác dr.) a legnagyobb készséggel küldi meg a tájékoztatót s a részletesebb föltételeket.

¹ *Szilassy-Buday*, Szövetkezeti és gazdasági Évkönyv 1907, 58. 1.

TARTALOMJEGYZÉK.

A) ÁLTALÁNOS RÉSZ.

	Oldal
Bevezetés	0
A társadalmi tevékenység alapföltétele	5
A szociális kérdés tanulmányozása	9
A modern lelkipáztorkodás	15
Szociális tevékenység a templomban.....	17
Szociális tevékenység az iskolában.....	22
Szociális tevékenység a családban	29
A népművelés (oktatás)	37
1. A sajtó	40
2. Olvasókörök.....	45
3. Könyvtárak	45
4. Katolikus Lyceumok (felolvasások)	50
5. Önképző oktatás	57
6. Elemi oktatás	66
7. Szakoktatás (továbbképző tanfolyamok)	67
8. Szociális oktatás	81

Egyesületi élet.

1. Az egyesületi élet fontossága, célja és föladata	86
2. Az egyesületi élet vallásos szelleme	89
3. Az egyesületi élet tevékenysége	94
4. Az egyesületi élet veszélyei	100
5. Az egyesületek belső szervezete	103
6. Az elnök és segítőársai	114
7. Az egyesületi élet külső szervezete (országos szervezkedés).....	119
8. Egyesületek alakítása. Egyesületi és gyülekezési jog.....	143

B) KÜLÖNÖS RÉSZ.

Az egyesületek felosztása.....	162
--------------------------------	-----

I. Társalgási egyesületek.

A társalgási egyesületek felosztása és föladata.....	163
1. Katolikus körök (olvasókörök, gazdakörök).....	165

	Oldal
28. §. 2. Ifjúsági egyesületek (földműves ifjak köre).....	169
29. §. 3. Legényegyletek.....	174
30. §. 4. Munkásegyletek.....	183
31. §. 5. Munkasnőegyletek.....	192

II. Jótékonyági egyesületek (Keresztény Charitas).

32. §. A keresztény jótékonyág általában.....	197
33. §. 1. Szegényápolás.....	203
34. §. Szent Vincze-egyesület.....	210
35. §. 2. Betegápolás.....	216
36. §. 3. Gyermekvédelem.....	222
37. §. 4. Ifjúságvédelem.....	230
38. §. 5. Leány(nő)védelem.....	234
39. §. 6. A kivándorlók gondozása. Szent Rafael-egylet.....	245
40. §. 7. Küzdelem az iszákosság (alkoholizmus) ellen.....	258.
41. §. 8. Küzdelem a prostitúció ellen.....	270
42. §. A jótékonyág szervezése (Charitasverband).....	276

III. Gazdasági egyesületek.

A szövetkezetekről általában.

43. §. A szövetkezetek fogalma, felosztása és fejlődése.....	280
44. §. A szövetkezetek jelentősége és haszna.....	287
45. §. Szövetkezeti törvényhozásunk.....	294
1. A kereskedelmi törvény (K. T. 1875: XXXVII. t.-cz.).....	296
2. Az 1898: XXIII. t.-cz.....	318

A SZÖVETKEZETEKRŐL RÉSZLETESEN.

1. Hitelszövetkezetek.

46. §. a) Az Országos Központi Hitelszövetkezetbe tartozó hitelszövetkezetek.....	338
47. §. b) Keresztény hitelszövetkezetek.....	340
48. §. A hitelszövetkezet alapján alakítható egyéb szövetkezetek.....	351

2. Fogyasztási szövetkezetek.

49. §. a) Szoros értelemben vett fogyasztási szövetkezetek.....	253
50. §. b) Nyersanyagbeszerző szövetkezetek.....	360
51. §. c) Termelő szövetkezetek.....	361
52. §. d) Gépvásárló szövetkezetek.....	362

53. §. e) Földbérleti szövetkezetek.....	Oldal 368
51. §. f) Munkavállaló szövetkezetek.....	370

3. Értékesítő szövetkezetek.

55. §. a) Szövetkezeti gabonaraktárak	373
56. §. b) Gyümölcsértékesítő szövetkezetek.....	377
57. §. c) Borértékesítő (pincze) szövetkezetek.....	378
58. §. d) Tej értékesítő szövetkezetek	379
59. §. e) Ipari árucarnok szövetkezetek	380

4- Biztosító szövetkezetek.

60. §. a) Gazdák biztosító szövetkezete	384
61. §. b) Munkásbiztosító szövetkezetek.....	384
62. §. c) Temetkezési egyletek.....	385
63. §. d) Magyar kölcsönös állatbiztosító társaság, mint szövetkezet	389